POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013

Badania naukowe w ramach projektu „Programowanie Obszaru Metropolitalnego Warszawy – PROM" pod tytułem:

Diagnoza obszaru metropolitalnego Warszawy

Raport zbiorczy

Geoprofit Wojciech Dziemianowicz,
ECORYS Polska Sp. z o.o.

na zlecenie
Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie

GEOPROFIT

ECORYS

Warszawa, 14.08.2014r.

Autorzy:

Kierownik projektu:

dr hab. Wojciech Dziemianowicz prof. UW

Koordynator badania:

dr Katarzyna Szmigiel-Rawska

Jan Charkiewicz

Anna Dąbrowska

dr Marta Derek

Paweł Dembiński

Anna Górecka-Ojdana

Bartłomiej Iwańczak

Izabella Jurkiewicz

dr Paweł Kretowicz

Agnieszka Laskowska

Magdalena Lewandowska

dr Julita Łukomska

dr Marta Mackiewicz

Agata Niedolistek

Katarzyna Obłąkowska

Klaudia Peszat

Adam Rybkowski

Aleksadra Sętorek

Joanna Sędek

Monika Sochaczewska

Spis treści

WPROWADZENIE 7

1.1. CEL BADANIA I ZARYS KONCEPCJI BADAWCZEJ 9
1.2. SPOSÓB IDENTYFIKACJI I KLASYFIKACJI POTENCJAŁÓW – PODEJŚCIE METODYCZNE 15
1.3. SPOSÓB IDENTYFIKACJI I ANALIZY FUNKCJI METROPOLITALNYCH 18
1.4. WYZWANIA DLA OMW – PODEJŚCIE METODYCZNE 20
1.5. ZASTOSOWANE METODY BADAWCZE 22

2. UWARUNKOWANIA ROZWOJU 24

2.1. STRUKTURA SPOŁECZNA 25
2.1.1. Kontekst 25
2.1.2. Jakość zarządzania 41
2.1.3. Konkurencyjność 43
2.1.4. Spójność 50
2.1.5. Jakość życia 54
2.1.6. Potencjały 55
2.2. MIGRACJE 58
2.2.1. Jakość zarządzania 58
2.2.2. Konkurencyjność 60
2.2.3. Spójność 61
2.2.4. Potencjały 65
2.3. KAPITAŁ LUDZKI 68
2.3.1. Jakość zarządzania 68
2.3.2. Konkurencyjność 69
2.3.3. Spójność 70
2.3.4. Jakość życia 72
2.3.5. Potencjały 74
2.4. KAPITAŁ SPOŁECZNY, W TYM TOŻSAMOŚĆ METROPOLITALNA 76
2.4.1. Jakość zarządzania 76
2.4.2. Konkurencyjność 79
2.4.3. Spójność 81
2.4.4. Jakość życia 83
2.4.5. Potencjały 84
2.5. WYKLUCZENIE SPOŁECZNE I UBÓSTWO 88
2.5.1. Jakość zarządzania 88
2.5.2. Konkurencyjność 88
2.5.3. Spójność 89
2.5.4. Jakość życia 90
2.5.5. Potencjały 91
2.6. USŁUGI DLA LUDNOŚCI 93
2.6.1. Jakość zarządzania 93
2.6.2. Konkurencyjność 96
2.6.3. Spójność 98
2.6.4. Jakość życia 98
2.6.5. Potencjały 103
2.7. STRUKTURA GOSPODARKI 105
2.7.1. Jakość zarządzania 114
2.7.2. Konkurencyjność 115

2.7.3. Spójność ... 115
2.7.4. Potencjały ... 117
2.8. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ ... 120
2.8.1. Jakość zarządzania ... 120
2.8.2. Konkurencyjność ... 123
2.8.3. Spójność ... 126
2.8.4. Jakość życia ... 132
2.8.5. Potencjały ... 132
2.9. INNOWACYJNOŚĆ, DZIAŁALNOŚĆ B+R+I ... 135
2.9.1. Jakość zarządzania ... 140
2.9.2. Konkurencyjność ... 141
2.9.3. Spójność ... 144
2.9.4. Jakość życia ... 147
2.9.5. Potencjały ... 149
2.10. EKSPORT ORAZ IMPORT W OMW ... 155
2.10.1. Jakość zarządzania ... 155
2.10.2. Konkurencyjność ... 156
2.10.3. Jakość życia ... 162
2.10.4. Potencjały ... 162
2.11. WSPÓŁPRACA POMIĘDZY PRZEDSIĘBIORCAMI ORAZ POMIĘDZY PRZEDSIĘBIORCAMI A INSTYTUCJAMI OTOCZENIA BIZNESU I Z OBSZARU B+R ... 164
2.11.1. Jakość zarządzania ... 164
2.11.2. Konkurencyjność ... 164
2.11.3. Spójność ... 165
2.11.4. Jakość życia ... 166
2.11.5. Potencjały ... 167
2.12. INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU ... 169
2.12.1. Jakość zarządzania ... 169
2.12.2. Konkurencyjność ... 171
2.12.3. Spójność ... 172
2.12.4. Potencjały ... 173
2.13. ZIELONA INFRASTRUKTURA OBSZARU METROPOLITALNEGO WARSZAWY ... 175
2.13.1. Jakość zarządzania ... 175
2.13.2. Konkurencyjność ... 183
2.13.3. Spójność ... 183
2.13.4. Jakość życia ... 184
2.13.5. Potencjały ... 186
2.14. PROCES SUBURBANIZACJI/*URBAN SPRAWL* – KIERUNKI ORAZ UWARUNKOWANIA ... 190
2.14.1. Jakość zarządzania ... 191
2.14.2. Konkurencyjność ... 191
2.14.3. Spójność ... 193
2.14.4. Jakość życia ... 195
2.14.5. Potencjały ... 195
2.15. JAKOŚĆ KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO ... 198
2.15.1. Jakość zarządzania ... 199
2.15.2. Konkurencyjność ... 204
2.15.3. Spójność ... 205
2.15.4. Jakość życia ... 206
2.15.5. Potencjały ... 207

2.16. TRANSPORT, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM TRANSPORTU PUBLICZNEGO, ORAZ POWIĄZANIA INFRASTRUKTURALNE 210
2.16.1. Kontekst ... 210
2.16.2. Spójność ... 218
2.16.3. Jakość zarządzania ... 223
2.16.4. Konkurencyjność ... 224
2.16.5. Jakość życia ... 229
2.16.6. Potencjały ... 230
2.17. TWORZENIE OBSZARU METROPOLITALNEGO I ZARZĄDZANIE NIM, W SZCZEGÓLNOŚCI SKŁONNOŚĆ JST DO WSPÓŁPRACY 234
2.17.1. Jakość zarządzania ... 234
2.17.2. Konkurencyjność ... 244
2.17.3. Spójność ... 245
2.17.4. Jakość życia ... 248
2.17.5. Potencjały ... 248
3. FUNKCJE METROPOLITALNE ... 250
3.1. KLASA METROPOLITALNA ... 251
3.1.1. Jakość zarządzania ... 251
3.1.2. Konkurencyjność ... 252
3.1.3. Spójność ... 254
3.1.4. Jakość życia ... 256
3.1.5. Potencjały ... 256
3.2. LOKALIZACJA MIĘDZYNARODOWYCH FIRM I INSTYTUCJI ... 258
3.2.1. Jakość zarządzania ... 258
3.2.2. Konkurencyjność ... 261
3.2.3. Spójność ... 264
3.2.4. Jakość życia ... 265
3.2.5. Potencjały ... 266
3.3. MIĘDZYNARODOWE POWIĄZANIA TRANSPORTOWE ... 272
3.3.1. Jakość zarządzania ... 272
3.3.2. Jakość życia ... 278
3.3.3. Spójność ... 279
3.3.4. Potencjały ... 284
3.4. SEKTOR USŁUG DLA KLIENTÓW I WSPÓŁPRACOWNIKÓW Z ZAGRANICY ... 290
3.4.1. Jakość zarządzania ... 291
3.4.2. Konkurencyjność ... 292
3.4.3. Spójność ... 296
3.4.4. Jakość życia ... 297
3.4.5. Potencjały ... 297
3.5. LOKALIZACJA ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU ... 299
3.5.1. Jakość zarządzania ... 299
3.5.2. Konkurencyjność ... 300
3.5.3. Spójność ... 302
3.5.4. Jakość życia ... 303
3.5.5. Potencjały ... 304
3.6. ORGANIZACJA WYDARZEŃ KULTURALNYCH I SPORTOWYCH O ZASIĘGU PONADKRAJOWYM ORAZ MIĘDZYNARODOWYCH SPOTKAŃ ... 305
3.6.1. Jakość zarządzania ... 305
3.6.2. Konkurencyjność ... 305

3.6.3. Spójność ... 307
3.6.4. Potencjały ... 309
3.7. AKTYWNOŚĆ MIĘDZYNARODOWA SAMORZĄDÓW ORAZ CZŁONKOSTWO W ORGANIZACJACH MIĘDZYNARODOWYCH ... 311
3.7.1. Jakość zarządzania ... 311
3.7.2. Konkurencyjność ... 313
3.7.3. Spójność ... 314
3.7.4. Jakość życia ... 314
3.7.5. Potencjały ... 314
3.1. TURYSTYKA ZAGRANICZNA ... 316
3.1.1. Jakość zarządzania ... 316
3.1.2. Konkurencyjność ... 317
3.1.3. Spójność ... 319
3.1.4. Jakość życia ... 321
3.1.5. Potencjały ... 321
3.2. MIĘDZYNARODOWA ROLA UCZELNI WYŻSZYCH ... 324
3.2.1. Jakość zarządzania ... 329
3.2.2. Konkurencyjność ... 332
3.2.3. Spójność ... 334
3.2.4. Jakość życia ... 335
3.2.5. Potencjały ... 337
4. PORÓWNANIE MIĘDZYNARODOWE ... 343
5. LITERATURA ... 348
6. SPIS TABEL ... 355
7. SPIS RYSUNKÓW ... 358

WPROWADZENIE

Przedmiotem *Raportu* jest odpowiedź na pytania badawcze postawione w celu przeprowadzenia diagnozy społeczno-gospodarczej Obszaru Metropolitalnego Warszawy (OMW), wyznaczonego przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w ramach projektu „Programowanie obszaru metropolitalnego Warszawy – PROM", współfinasowanego przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, na podstawie Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna. Postawiono ponad 300 pytań badawczych odnoszących się do 26 aspektów funkcjonowania tego obszaru.

Celem diagnozy była identyfikacja i klasyfikacja potencjałów rozwojowych obszaru metropolitalnego Warszawy. Ważnym kontekstem badania jest kontekst międzynarodowy, w szczególności charakterystyka Warszawy jako międzynarodowej metropolii.

W opisie uwarunkowań i funkcji metropolitalnych określono i oceniono natężenie (jakość) oraz zasięg wybranych cech rozwojowych OMW oraz zachodzące zmiany, istotne z punktu widzenia zarządzania obszarem metropolitalnym. Zakres badanych uwarunkowań i funkcji metropolitalnych uwzględnił wieloaspektowy charakter rozwoju społeczno-gospodarczego:

- Uwarunkowania rozwoju
    - Struktura społeczna,
    - Migracje,
    - Kapitał ludzki,
    - Kapitał społeczny, w tym tożsamość metropolitalna,
    - Wykluczenie społeczne i ubóstwo,
    - Usługi dla ludności,
    - Struktura gospodarki,
    - Przedsiębiorczość,
    - Innowacyjność, działalność B+R+I,
    - Eksport oraz import w OMW,
    - Współpraca pomiędzy przedsiębiorcami oraz pomiędzy przedsiębiorcami a instytucjami otoczenia biznesu i z obszaru B+R,
    - Instytucje otoczenia biznesu,
    - Zielona infrastruktura obszaru metropolitalnego Warszawy,
    - Proces suburbanizacji/*urban sprawl* – kierunki oraz uwarunkowania,
    - Jakość krajobrazu miejskiego,
    - Transport, ze szczególnym uwzględnieniem transportu publicznego, oraz powiązania infrastrukturalne,
    - Tworzenie obszaru metropolitalnego i zarządzanie nim, w szczególności skłonność JST do współpracy.
- Funkcje metropolitalne:
    - Klasa metropolitalna,

- Lokalizacja międzynarodowych firm i instytucji,
- Międzynarodowe powiązania transportowe,
- Sektor usług dla klientów i współpracowników z zagranicy,
- Lokalizacja środków masowego przekazu,
- Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponadkrajowym oraz międzynarodowych spotkań,
- Aktywność międzynarodowa samorządów oraz członkostwo w organizacjach międzynarodowych,
- Turystyka zagraniczna,
- Międzynarodowa rola uczelni wyższych.

Potencjały i funkcje metropolitalne były analizowane w różnych wymiarach przedmiotowych, których wyznaczenie ułatwiło klasyfikację potencjałów rozwojowych i identyfikację wyzwań stojących przed tym obszarem, te wymiary to:

- jakość zarządzania,
- konkurencyjność OMW,
- spójność OMW,
- jakość życia mieszkańców OMW.

Zidentyfikowane potencjały rozwojowe poddane zostały klasyfikacji, która ułatwiła planowanie interwencji publicznej. W klasyfikacji zastosowano podział na:

- potencjał aktywny (silnie oddziaływają na rozwój społeczno-gospodarczy),
- potencjał bierny (będzie pozytywnie oddziaływać na rozwój społeczno-gospodarczy dopiero po pojawieniu się określonych warunków),
- potencjał utracony (odtworzenie potencjału jest niemożliwe bez ogromnych nakładów).

Badanie odnosi się do kilku skal przestrzennych, przede wszystkim do obszaru samego OMW, ale również do jego spójności wewnętrznej w podziałach: Warszawa – otoczenie, OMW – Warszawa – obszar wyznaczony dla realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych oraz porównania krajowe i międzynarodowe.

Na podstawie zdiagnozowanych uwarunkowań i zidentyfikowanych funkcji metropolitalnych oraz potencjałów rozwojowych, w dyskontującym informacje zgromadzone w trakcie badania i opisane w niniejszym opracowaniu *Raporcie syntetycznym* przedstawione zostały wyzwania, których głównym adresatem są władze Warszawy i gmin z jej obszaru metropolitalnego.

Za wyzwania uznano odpowiedź na pytanie o to, jakie warunki powinny zostać spełnione i jakie działania powinny zostać podjęte, aby:

- przyczynić się do powstania ewentualnie brakującej funkcji metropolitalnej,
- wykorzystać do dalszego rozwoju zidentyfikowany potencjał bierny (w tym określić warunki rozwoju),
- zachować i wzmocnić potencjał aktywny.

1.1. CEL BADANIA I ZARYS KONCEPCJI BADAWCZEJ

Celem badania jest:

dostarczenie wiedzy na temat OMW zarówno w kontekście jego potencjałów wewnętrznych, jak i uwarunkowań zewnętrznych, która będzie pomocna władzom samorządowym OMW (szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego) w określaniu priorytetowych działań służących integracji OMW oraz budowie jego pozycji konkurencyjnej w skali krajowej i międzynarodowej.

Tak sformułowany cel wymagał odpowiedzi na szereg pytań badawczych, obejmujących zagadnienia wskazywane przez Zamawiającego oraz dodanych przez oferenta (dalsze części opisu metodycznego).

Na podstawie analizy oczekiwań Zamawiającego dotyczących podejmowanych tematów oraz zakresu badania można sformułować następujący schemat badawczy, który strukturalizuje główne zagadnienia i relacje między nimi (Rysunek 1).

Badanie będzie obejmowało potencjały OMW, które zostały ujęte w SOPZ w cztery grupy. Proponowana koncepcja badawcza operuje również **czterema grupami potencjałów**, jednak nawiązuje do koncepcji przestrzeni społecznej (por. Lisowski 2003), uwzględniającej m.in. relacje między strukturami społecznymi i strukturami przestrzennymi. Podział na cztery rodzaje obszarów strategicznych (gospodarka, społeczeństwo, relacje i środowisko przyrodnicze jako podstawa działań we wcześniej wymienionych obszarach) był stosowany w 2005 r. w *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 r.*, a obecnie można zobaczyć go również w *Strategii rozwoju województwa pomorskiego* i zaktualizowanej strategii warmińsko-mazurskiej (podobne podejście zastosowano również na wstępnym etapie w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku*):

1. **Potencjały przestrzenne** – przestrzeń traktowana jest tu jako środowisko wszelkich działań zarówno gospodarczych, społecznych, jak i instytucjonalnych. Dlatego ideowo potencjały te „obejmują" pozostałe, co nie oznacza, że a priori zakłada się nadrzędność tych potencjałów nad pozostałymi;
2. **Potencjały gospodarcze** – poza strukturą gospodarki wszystkie zagadnienia podejmowane są w kontekście pozostałych potencjałów.
3. **Potencjały społeczne** – również te potencjały uznane zostały jako wielopłaszczyznowe, poza strukturą ludności.
4. **Potencjały instytucjonalne i relacyjne** – tę grupę wyróżniono ze względu na cel badania. W założeniach Zamawiający oczekiwał badania uwarunkowań administracyjno-prawnych. W prezentowanej koncepcji uwarunkowania te traktowane są jako jeden z potencjałów instytucjonalnych i relacyjnych. Wynika to z założenia, że konieczne będzie w najbliższej przyszłości wzmocnienie myślenia instytucjonalnego i relacyjnego w granicach OMW, dlatego też znaczna część potencjałów gospodarczych i społecznych będzie omawiana również w kontekście instytucjonalnym.

Rysunek 1. Logika badawcza – potencjały i funkcje metropolitalne

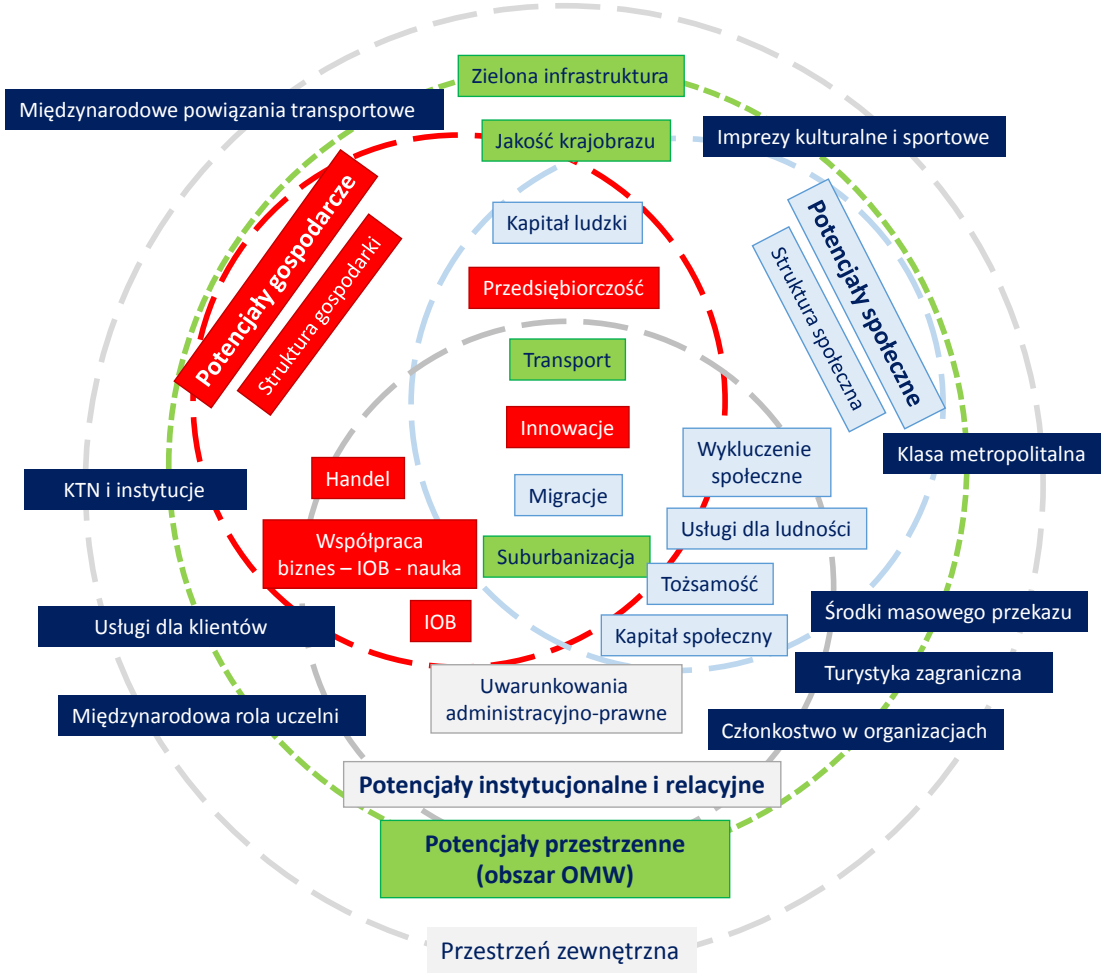

Źródło: opracowanie własne

W prezentowanej koncepcji cztery potencjały umieszczono w centrum schematu, co oznacza, że stanowią one części wszystkich czterech grup potencjałów. Potencjałami tymi są: **transport** (silnie warunkowany przestrzennie i instytucjonalnie, o szerokim gospodarczym i społecznym oddziaływaniu); **migracje** (kształtujące potencjał społeczny i gospodarczy, a jednocześnie wpływające na sposoby użytkowania przestrzeni oraz rozwój różnorodnych relacji w OMW); **innowacje** (oparte na kapitale ludzkim i instytucjach, ale służące przede wszystkim gospodarce); **suburbanizacja** – jej wielowymiarowe znaczenie nie wymaga komentarza, jednak podkreślenia wymaga fakt, że jest ona zarówno przejawem rozwoju z jego pozytywnymi i negatywnymi skutkami.

Potencjały OMW ograniczone zasięgiem terytorialnym stanowią zasoby wewnętrzne obszaru metropolitalnego. Zasoby wewnętrzne były rozpatrywane w trzech ujęciach terytorialnych:

- **Obszar Metropolitalny Warszawy (OMW)** – wyznaczony przez MBPR, ale podlegający wciąż pewnym modyfikacjom. Wykonawca zobowiązuje się do uwzględnienia ewentualnych zmian w zasięgu OMW, po uzgodnieniach z Zamawiającym;

- **Warszawa** – miasto stołeczne stanowi rdzeń OMW i niepodważalne są jego kluczowe funkcje zarówno w kontekście relacji z pozostałymi gminami OMW, jak i w kontekście relacji międzynarodowych. W Warszawie zlokalizowane są główne instytucje OMW, miasto pełni funkcje usługowe nie tylko dla OMW, lecz także w wymiarze regionalnym. Można zaryzykować twierdzenie, że potencjał OMW w zdecydowanej większości tworzony jest przez Warszawę. Dla lepszego zobrazowania różnicowań wewnętrznych OMW (badanie spójności) konieczna jest analiza uwzględniająca różnice między Warszawą a pozostałą częścią OMW;
- **Obszar ZIT** – obszar powstały na mocy „Porozumienia gmin Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego o współpracy w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej UE 2014-2020 z dnia 21 lutego 2014 roku" w ramach obszaru wyznaczonego przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju dla realizacji instrumentu ZIT w ramach miejskiego wymiaru polityki spójności. Obszar jest węższy niż najczęściej wyznaczany OMW, ale jest już jednocześnie obszarem, na którym podjęto współpracę administracyjną. Tym samym, rozpoczął się na nim proces wzmacniania powiązań administracyjnych i politycznych, a w konsekwencji – porządkowania infrastruktury powiązań społeczno-gospodarczych. Sytuacją pożądaną jest taka, w której współpraca w tym obszarze wywołuje pozytywne impulsy dla współpracy administracyjnej w OMW.

W przedstawionych w Raporcie analizach obszar ZIT jest bardzo często wyróżniany – *explicite* lub *implicite* na mapach, na których pokazano obszar OMW, ale nie zaznaczono granic obszaru ZIT, z powodów metodycznych lub merytorycznych. W tym kontekście bardzo ważne są dwa aspekty:

1. Oddzielanie ZIT-u od pozostałej części OMW w bardzo wielu analizach jest nieuzasadnione metodycznie – dla analiz dotyczących eksportu/importu, PKB, rynku pracy, szkolnictwa wyższego i innych cechy społeczno-gospodarczych o zasięgu ponadlokalnym lub opartych na danych szacunkowych. W takim przypadku wydzielanie ZIT nie pokazuje żadnego realnego zróżnicowania lub jest wręcz metodycznie błędne.
2. Idea wyznaczenia ZIT-u jest ideą zewnętrzną, pochodzącą z polityki krajowej, władze lokalne i regionalne wydają się skłonne do trwania przy idei szerszego obszaru, jakim jest obszar OMW wyznaczony przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego. W związku z powyższym nawet dokumenty opracowywane dla ZIT powinny w jak najszerszym ujęciu odwoływać się do danych dla OMW, traktując go jako najbliższe otoczenie i obszar poszerzenia w najbliższym możliwym czasie. Odnoszenie się tylko do danych dla obszaru ZIT może w sytuacji realizacji idei OMW w granicach wyznaczonych przez MBPR przyczynić się do szybkiej dezaktualizacji opracowywanych dokumentów.

Poza OMW znajduje się „przestrzeń zewnętrzna", traktowana szeroko ze względu na cel i zakres badania. Tu również wyróżniono trzy ujęcia terytorialne:

- **Otoczenie regionalne** – szczególnie Warszawa, ale również cały OMW są z jednej strony motorem rozwoju Mazowsza, z drugiej zaś podlegają presji politycznej przejawiającej się m.in. podkreślaniem negatywnej dominacji OMW w całym regionie. Polityka rozwoju Mazowsza sformułowana w Strategii rozwoju województwa Mazowieckiego do 2030 roku, na szczęście, podejmuje zarówno wymiar konkurencyjności regionu i spójności terytorialnej. Już na etapie formułowania kluczowych procesów odpowiedzialnych za rozwój Mazowsza (s. 3) Strategia operuje pojęciami: gospodarka, społeczeństwo, środowisko i „Warszawa z OMW". Wszystkie cele rozwojowe wyróżnione w Strategii omawiane są zarówno w wymiarze konkurencyjności i spójności, a wymiar terytorialny wyróżnia trzy rodzaje przestrzeni: „Warszawa z OMW", „Miasta" i „Obszary wiejskie". Oznacza to, że diagnoza OMW powinna uwzględniać, z przyczyn praktycznych, również miejsce tego obszaru na tle województwa;

- **Otoczenie aglomeracji krajowych** – *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* wyraźnie wskazuje osiem głównych miast wraz z ich otoczeniem (obszarami funkcjonalnymi) tworzących układ dynamicznego rozwoju. Wśród nich jest OMW, ale należy podkreślić, że w układzie tym zachodzić powinny procesy integrujące, każde z tych miast pełni funkcję integratora części przestrzeni Polski, ale również miasta te konkurują między sobą.
- **Otoczenie aglomeracji europejskich** – zgodnie z założeniami Zamawiającego jako przykłady służące do porównań oraz ew. wniosków na temat rozwoju funkcji metropolitalnych OMW analizie poddane zostaną trzy obszary metropolitalne z Europy Środkowo-wschodniej i trzy z krajów „starej" Unii Europejskiej. W celu wyłonienia tych miast zastosowane będą następujące kryteria dodatkowe:
    - **funkcja polityczno-administracyjna pełniona przez miasto** – dla uzyskania porównywalności z Warszawą pod uwagę wzięte będą jedynie ośrodki stołeczne;
    - **kryterium demograficzne** – bazujące na danych ESPON o liczbie ludności obszaru metropolitalnego. W celu zachowania porównywalności z Warszawą pod uwagę wzięte będą obszary o liczbie ludności przekraczającej 1,5 mln mieszkańców;
    - **stopień rozwoju przestrzennego regionu metropolitalnego** zgodnie z typologią regionów metropolitalnych według Eurostat (dane z 2012 r.);

    W oparciu o wskazane kryteria, za *benchmark* dla Warszawy z Europy Środkowo-Wschodniej wybrano: Berlin, Pragę oraz Budapeszt, natomiast z pozostałej części Europy – Madryt, Paryż i Wiedeń.

Odrębne zagadnienie stanowią **funkcje metropolitalne**. Ze względu na ich charakter wszystkie omawiane są w ujęciu międzynarodowym oraz w kontekście innych metropolii (krajowych i zagranicznych). Przykłady podane przez zamawiającego są uzupełnione o dwie dodatkowe funkcje metropolitalne (Jałowiecki 1999) – znaczenie turystyki zagranicznej oraz międzynarodową rolę uczelni wyższych. Każda z funkcji metropolitalnych powiązana jest, w większym lub mniejszym stopniu, z potencjałami OMW.

Relacje potencjały – funkcje metropolitalne były poddawane ocenie w **wymiarze przedmiotowym** (Rysunek 2). Wymiar ten obejmuje następujące zagadnienia:

1. **Spójność wewnętrzną** – obszar metropolii warszawskiej wykazuje obecnie wiele powiązań funkcjonalnych, ale jest jednocześnie podzielony pod wieloma względami;
2. **Konkurencyjność** – jako następstwo wykształconych potencjałów oraz rozwoju funkcji metropolitalnych w porównaniach krajowych i międzynarodowych;
3. **Jakość życia** – w nowoczesny sposób rozumiana jest zarówno jako czynnik przyciągający nowych mieszkańców, a także jako czynnik lokalizacji biznesu (dlatego w koncepcji umieszczona jest na styku gospodarki i społeczeństwa);
4. **Jakość zarządzania publicznego**. Ważne jest ustalenie scenariuszy rozwoju w odniesieniu do rożnych wariantów organizacji zarządzania i współpracy pomiędzy organizacjami władzy. Zakładamy, że obecnie kluczowe są podziały OMW – obszar ZIT oraz Warszawa – otoczenie. Ten pierwszy podział w najbliższych latach będzie komplikował prowadzenie polityki rozwoju zarówno przez Prezydenta miasta, przez Marszałka, jak i przez struktury współpracy administracyjnej, które mogą się na tym obszarze wykształcić (jak na przykład istniejące od niedawna „Porozumienie gmin Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego o współpracy w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej UE 2014-2020 z dnia 21 lutego 2014 roku"). Przygotujemy więc ogólne scenariusze

oddziaływania rozwoju współpracy polityczno-administracyjnej na politykę rozwoju oraz znaczenie łączenia potencjałów ZIT i OMW dla rozwoju całego analizowanego obszaru. Scenariusze ogólne zostaną, tam gdzie będzie to użyteczne, odniesione do szczegółowej analizy uwarunkowań i funkcji metropolitalnych. Warszawa jest pod tym względem wyjątkowa w Polsce:

- jest stolicą kraju;
- do tej pory nie wykształciły się żadne istotne struktury organizacyjne współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi na tym obszarze,
- obszar diagnozowanego OMW nie pokrywa się z zaplanowanym przez rząd obszarem ZIT, na którym realizowany jest miejski wymiar polityki spójności,
- położona jest w województwie o największych zróżnicowaniach wewnętrznych w Polsce (społeczno-gospodarczych),
- jest ważnym ośrodkiem społeczno-gospodarczym Europy Środkowej.

Rysunek 2. Logika badawcza – wymiar przedmiotowy

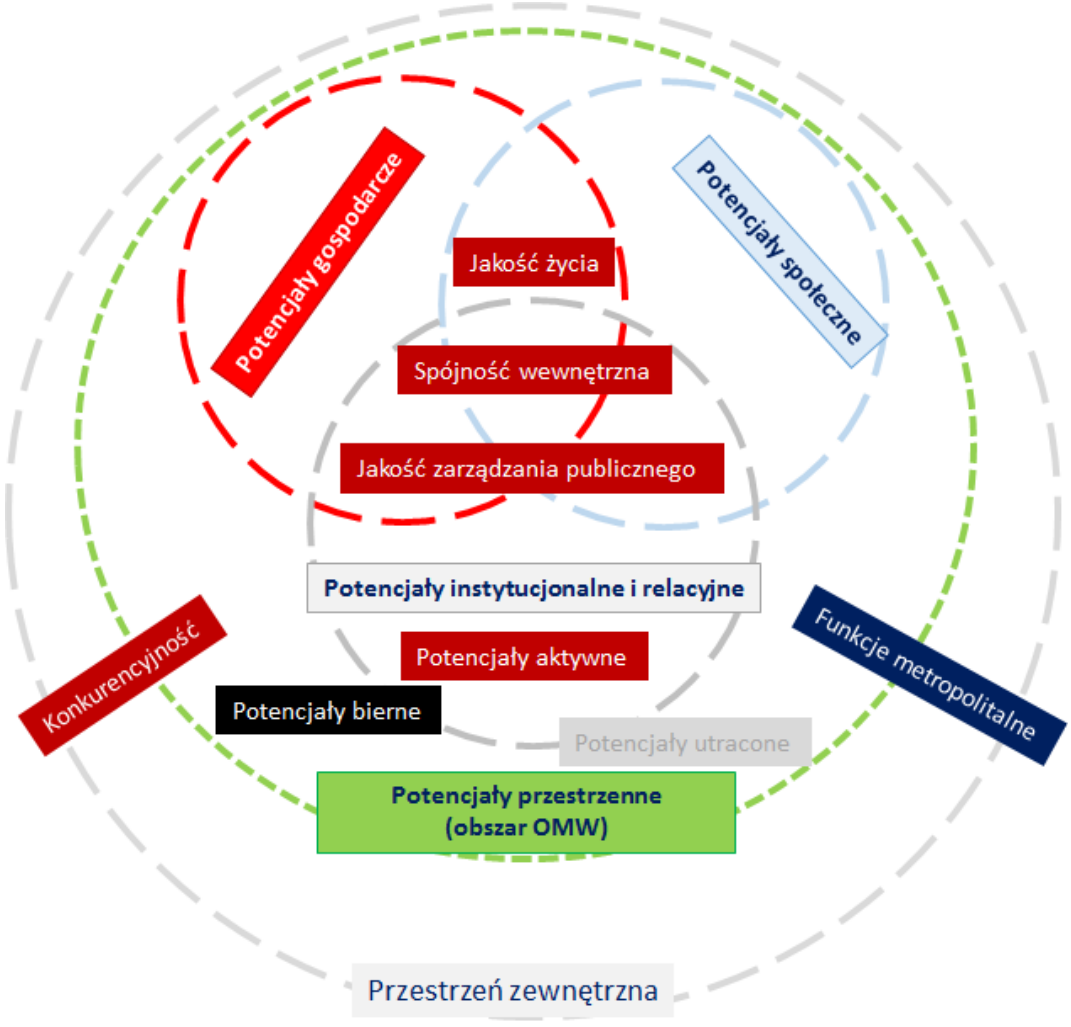

Źródło: opracowanie własne

5. **Potencjały aktywne** – zgodnie z metodą zaproponowaną w SOPZ analizowane potencjały w relacjach z funkcjami metropolitalnymi będą ocenione pod kątem aktywności, bierności i straty. W ekspertyzie G. Węcławowicza zastosowano sformułowanie „potencjały zmarnowane", powtórzone np. ostatnio w metodyce badań nad inteligentnymi specjalizacjami (Proniewski 2013). Jednak praktyka pokazuje, że niepotrzebnie stosuje się pejoratywnie brzmiące wyrażenie (szczególnie trudno było zgodzić się administracji publicznej z oceną „zmarnowania"). Potencjały aktywne to takie, które wpływają na rozwój OMW, zarówno w wymiarze spójności wewnętrznej, jak i w wymiarze metropolitalnym.
6. **Potencjały bierne** – to potencjały, które są zauważalne, ale obecnie nie wpływają na rozwój OMW. Mogą mieć znaczenie dla pojedynczych gmin lub pojedynczych instytucji. Nie przyczyniają się ani do rozwoju spójności OMW, ani rozwoju jego funkcji metropolitalnych. Zgodnie z zapisami SOPZ będą one analizowane pod kątem możliwości ich „uruchomienia" przy określonym wysiłku inwestycyjnym lub organizacyjnym ze strony podmiotów publicznych lub prywatnych. Metody, które posłużą tej ocenie, to metody ilościowe – metoda identyfikacji efektów pośrednich (analiza mediacji i interakcji bazujące na analizie regresji) oraz metody jakościowe – wywiady z ekspertami;
7. **Potencjały utracone** – to potencjały, które stanowiły o sile OMW i poszczególnych gmin, jednak z jakichś powodów ich walor został obniżony lub zanikł całkowicie. Takie podejście nie generuje bezproduktywnych pytań o „winowajcę", którym w przypadku rozwoju gospodarczego często jest zmiana paradygmatu. Natomiast pozwalają, zgodnie z założeniami tej koncepcji, określić uwarunkowania rozwoju, w których potencjału nie da się już dłużej wykorzystywać w ogóle, lub bez poniesienia istotnych nakładów inwestycyjnych oraz zmian strukturalnych i organizacyjnych, albo których wykorzystywanie nie jest już społecznie lub ekonomicznie uzasadnione.

Zakres czasowy analizy (w szczególności danych statystycznych) obejmował lata 2007-2013. Okres ten odpowiada perspektywie budżetowej Unii Europejskiej, ale również pozwolił zbadać proces przechodzenia OMW przez czas kryzysu finansowego. Należy zastrzec, że rok 2013 był uwzględniony w miarę dostępności pełnych statystyk publicznych (głównie GUS). W przypadku innych źródeł analizowano najświeższe dane.

1.2. SPOSÓB IDENTYFIKACJI I KLASYFIKACJI POTENCJAŁÓW – PODEJŚCIE METODYCZNE

Identyfikacja oraz klasyfikacja potencjałów była **celem nadrzędnym tego badania**, pozwalającym w dalszej kolejności na określenie kluczowych wyzwań dla OMW oraz podstawowych obszarów interwencji. Świadomość nadrzędności tego celu sprawiła, że przyświecał on zespołowi badawczemu podczas kolejnych kroków postępowania badawczego.

W ramach badania charakterystyki potencjałów rozwojowych obszaru OMW wyróżniliśmy dwa zasadnicze etapy:

I etap:

IA. Statystyczna identyfikacja potencjałów (w ramach prowadzonej analizy uwarunkowań wewnętrznych w poszczególnych obszarach tematycznych). W ramach tego etapu wyróżnione zostały najważniejsze potencjały OMW w rozumieniu zasobów wewnętrznych/silnych stron. Dane wykorzystane w tym etapie pochodziły nie tylko ze statystyki publicznej, lecz także z innych źródeł, które pozwoliły analizować informacje na poziomie gmin (np. dane Ministerstwa Finansów) lub zbierane są na poziomie powiatowym, co umożliwi dezagregację danych do poziomu gminy. Istotnym kryterium doboru źródeł było umożliwienie analizy porównawczej z pozostałymi obszarami w kraju (osiem głównych obszarów metropolitalnych w Polsce).

Posłużyły do tego następujące kryteria:

- kryterium porównawcze (porównanie z innymi metropoliami europejskimi oraz metropoliami krajowymi),
- kryterium dynamiki (porównanie w czasie zmian wartości wskaźników).

IB. Panel ekspertów. Etap I zakończył się panelem ekspertów, którzy ustosunkowali się do wyróżnionych na etapie diagnozy potencjałów (jako etap metody delfickiej).

II etap:

IIA. Ocena wykorzystania i oddziaływania zidentyfikowanych potencjałów. Pozwoliła na klasyfikację wyróżnionych potencjałów na **potencjały aktywne** (czyli takie, które są wykorzystywane i oddziałują w szeroki sposób na rozwój społeczno-gospodarczy) oraz **nieaktywne** (czyli takie, które nie są wykorzystywane, w związku z czym siła ich oddziaływania jest znikoma bądź żadna) – bierne i utracone.

W kontekście oceny wykorzystania i oddziaływania zidentyfikowanych potencjałów należy wziąć pod uwagę dwa istotne zagadnienia. Po pierwsze, wykorzystywany potencjał rozwojowy może powodować uruchomienie sprzężenia zwrotnego w wymiarze pionowym (tzn. w ramach danej dziedziny życia społeczno-gospodarczego). Po drugie, potencjał rozwojowy może powodować efekt synergii w wymiarze poziomym, oddziałując na inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z dalszym wzmacnianiem danego potencjału rozwojowego, w drugim przypadku – dodatkowo ze wzmacnianiem innych aktywnych potencjałów rozwojowych lub też uruchamianiem biernych potencjałów rozwojowych.

Przykładowo, jeżeli ocenimy, że potencjałem jest dobry stan środowiska przyrodniczego wraz z bogato rozwiniętą bazą turystyczną, to oceniając wykorzystanie i oddziaływanie tak zidentyfikowanego potencjału, należałoby zadać następujące pytania:

1) Czy na bazie walorów przyrodniczych oraz istniejącej infrastruktury turystycznej rozwinęła się branża turystyczna? (przykład synergii w wymiarze pionowym)
2) Czy wysoka jakość środowiska przyrodniczego oraz możliwości wypoczynku stanowią istotny czynnik lokalizacji działalności gospodarczej i jakości życia? (przykład synergii w wymiarze poziomym)

Dla realizacji tak postawionego celu szczegółowego wykorzystano statystyczne metody analizy, w tym przede wszystkim opartą na analizie regresji, **analizę efektów pośrednich** (mediacyjna i interakcji). Metoda ta pozwala na ustalenie zależności pomiędzy zmianami wielkości różnych wskaźników statystycznych. Posłużyła ona wyłonieniu potencjałów mających największy pozytywny wpływ (wywołujących najsilniejsze sprzężenia) na inne elementy życia społeczno-gospodarczego. Efekty tych analiz zawarto w *Raporcie syntetycznym* oraz *Statystycznej identyfikacji i klasyfikacji potencjałów.*

W dalszej kolejności nastąpiła klasyfikacja potencjałów nieaktywnych, według kryterium możliwości i potrzeby ich odtworzenia lub uaktywnienia. Istotna była odpowiedź nie tylko na pytanie, czy odtworzenie tego potencjału wymaga dużych nakładów, ale także, czy odtworzenie tego potencjału leży w kompetencjach/gestii władz Warszawy oraz gmin wchodzących w skład OMW lub samorządu regionalnego

W tym zakresie wykorzystano następujące metody:

- analiza jakościowa ogólnych trendów rozwojowych oraz doświadczeń innych miast i regionów (*desk research*)
- analiza ilościowa efektów pośrednich (mediacyjna i interakcji), która służyła przede wszystkim odpowiedzi na pytania o wielkość zmiany wartości wskaźników potencjału dla efektywnej zmiany wartości wskaźników rozwojowych.

W etapie analizy IA wykorzystane zostały podstawowe metody analizy statystycznej (analiza wskaźnikowa w ujęciu statycznym oraz dynamicznym z wykorzystaniem indeksów jednopodstawowych i łańcuchowych). Realizacja etapu IA stanowiła podstawę wykorzystania w etapie IIA metody identyfikacji efektów pośrednich. Wybrane w etapie I potencjały rozwojowe stały się w etapie II zmiennymi zależnymi (wyjaśnianymi). Kolejnym krokiem było poszukiwanie zmiennych wyjaśniających oraz mediatorów i moderatorów, które decydują o aktywności zidentyfikowanych potencjałów rozwojowych.

IIB. Panel ekspertów. Etap II, podobnie jak etap pierwszy, zakończył się panelem ekspertów (II etap metody delfickiej). Eksperci ustosunkowali się do klasyfikacji potencjałów na aktywne i nieaktywne, wskazując jednocześnie na możliwości i potrzeby uruchomienia potencjałów nieaktywnych. **Celem klasyfikacji i oceny potencjałów była identyfikacja wyzwań.** W kontekście prowadzonej polityki rozwojowej istotna była identyfikacja potencjałów aktywnych oraz potencjałów biernych, które mogą stać się przedmiotem interwencji publicznej i jej największym wyzwaniem. Dlatego wyniki identyfikacji potencjałów zostały zestawione z obecnymi założeniami polityki rozwojowej państwa i Unii Europejskiej, w tym przede wszystkim z listą i opisem celów tematycznych oraz priorytetów inwestycyjnych polityki spójności, a także z celami i zasadami Krajowej Polityki Miejskiej. Istotna była

również identyfikacja potencjałów utraconych, które często są mylone z potencjałami biernymi, co może przyczyniać się do formułowania niewłaściwych wyzwań dla polityki publicznej.

1.3. SPOSÓB IDENTYFIKACJI I ANALIZY FUNKCJI METROPOLITALNYCH

Wskazane przez Zamawiającego w SIWZ funkcje metropolitalne wypełniają niemal cały katalog funkcji branych pod uwagę przez badaczy metropolii. Opierając się na publikacji Jałowieckiego (1999), przyjęto, że istotne z punktu widzenia celu badania jest uwzględnienie także funkcji turystycznej i naukowej. Obie te funkcje można umieścić w proponowanym przez Zamawiającego zestawie funkcji (np. usługi dla obcokrajowców czy instytucje), ale wydaje się, że zarówno wielowymiarowość konkurencji (m.in. o kapitał i o turystów – głównie zagranicznych) oraz innowacyjność wymagają szczególnej uwagi z punktu widzenia polityk rozwojowych OMW.

Zatem zestaw analizowanych funkcji metropolitalnych obejmował dziewięć obszarów (kolejność według SIWZ):

1. Klasę metropolitalną,
2. Lokalizację międzynarodowych firm i instytucji,
3. Międzynarodowe powiązania transportowe,
4. Sektor usług dla klientów z zagranicy,
5. Lokalizację środków masowego przekazu,
6. Organizację wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponadkrajowym oraz organizację spotkań,
7. Aktywność międzynarodową samorządów oraz członkostwo w organizacjach międzynarodowych,
8. Turystykę zagraniczną,
9. Międzynarodową rolę uczelni wyższych.

Ze względu na przyjęte już funkcje metropolitalne kluczowe w procesie badania były:

- **wskazanie podmiotów, które w największym stopniu włączają OMW w procesy międzynarodowe (podejście instytucjonalne)**. Każda z funkcji była analizowana przez pryzmat różnych organizacji, firm, instytucji (w tym samorządów lokalnych), a także grup społecznych, które swoje działanie opierają na kontaktach międzynarodowych;
- **ocena znaczenia tych podmiotów na tle uwarunkowań krajowych (pozostałych 7 aglomeracji)**. Tam, gdzie było to możliwe, dokonano porównania pozycji OMW w zakresie rozwoju instytucjonalnego z innymi aglomeracjami w Polsce. Przykładowo, analizie poddane były takie wskaźniki, jak: koncentracja hoteli wysokiej klasy czy lokalizacja firm z udziałem zagranicznym. Porównanie sytuacji w OMW i innych aglomeracjach dało odpowiedź na temat rozwoju tej funkcji na tle systemu krajowego. Częściowo analizy dotyczyły również oceny OMW na tle wybranych sześciu metropolii europejskich (o ile pozwalała na to dostępność i porównywalność danych ze źródeł zagranicznych);
- **ocena relacji między funkcjami metropolitalnymi a potencjałami OMW**. W tym przypadku zakładaliśmy każdorazowo występowanie sprzężenia zwrotnego. Oznacza to, że analizy odpowiadały na pytanie o to, w jaki sposób dana funkcja oddziałuje na konkretny potencjał, a także na pytanie o to, w jaki sposób dany potencjał oddziałuje na konkretną funkcję metropolitalną. Oceny opierały się na: analizie korelacji wskaźników opisujących zarówno

potencjały, jak i funkcje metropolitalne, wynikach badań prowadzonych przez inne zespoły (analiza danych zastanych); wynikach wywiadów przeprowadzonych w ramach niniejszego badania, a także na wynikach oceny w panelu ekspertów.

Podejście badawcze zakładało analizę relacji między funkcjami metropolitalnymi a potencjałami wszystkich rodzajów (aktywne, bierne, utracone).

Każda z funkcji metropolitalnych analizowana była również przez pryzmat wymiaru przedmiotowego. Oceniano zatem następujące zagadnienia:

- **rozwój funkcji w znaczeniu konkurencyjnym** – poprzez porównania z innymi aglomeracjami;
- **rozwój funkcji w znaczeniu spójnościowym** – ocena lokalizacji podmiotów odpowiedzialnych za daną funkcję w przestrzeni OMW w kontekście koncentracji (rozproszenia), ale przede wszystkim komplementarności. W pierwszej kolejności należy założyć, że wysokie zróżnicowanie zjawisk wewnątrz OMW jest naturalną konsekwencją koncentracji ludności w Warszawie. Celem polityki rozwoju OMW nie powinno być wyrównywanie poziomów rozwoju poszczególnych cech. Dlatego bardziej istotna była odpowiedź na pytanie, czy rozwój funkcji metropolitalnych OMW odbywa się poprzez „uzupełniania się" oferty (potencjałów) różnych gmin czy też konkurencję ze względu na wspólne cechy. Dało to podstawę do analizy funkcji metropolitalnych w następnym zagadnieniu;
- **rozwój funkcji metropolitalnych w kontekście zarządzania publicznego** – scharakteryzowane wyżej modele: komplementarny – konkurencyjny powinny być dalej analizowane przez kontekst jakości zarządzania publicznego. Zakładamy, że jedną z cech takiego zarządzania powinna być umiejętność „ponadlokalnego" wykorzystywania potencjałów, jakimi dysponują grupy gmin. Zatem rozwój funkcji metropolitalnych może następować poprzez współpracę gmin OMW (rozwiązane oczekiwane) lub konkurencję wewnątrz OMW (mniej oczekiwane, choć w niektórych przypadkach może również przyczyniać się do rozwoju funkcji metropolitalnych). Przykładem tego typu problemów może być lokalizacja korporacji transnarodowych. Wspólna oferta inwestycyjna OMW na pewno wzmacnia siłę przekazu wobec inwestorów zewnętrznych. Konkurencja między gminami OMW oferującymi podobne działki inwestycyjne może zakończyć się inwestycją w jednej z gmin – wówczas konkurencja nie osłabia funkcji metropolitalnych w sensie tej konkretnej inwestycji, ale w przyszłości może ograniczyć chęć władz samorządowych do współpracy na tym polu;
- **rozwój funkcji metropolitalnych w kontekście jakości życia** – w tym przypadku analizie były poddane wszystkie funkcje metropolitalne przez pryzmat składowych jakości życia. Podstawą oceny były ankiety i wywiady prowadzone w ramach tego badania, a także wiedza pozyskana z licznych badań społecznych, które w ostatnim czasie w szerokim zakresie poruszają zagadnienie „jakości życia" (również w analizie czynników lokalizacji, klasy kreatywnej, czynników rozwoju).

1.4. WYZWANIA DLA OMW – PODEJŚCIE METODYCZNE

Określenie **wyzwań dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy** na podstawie osiągniętych wyników diagnozy powinno wskazać zagadnienia, które w przyszłej strategii OMW będą mogły być traktowane jako cele strategiczne. Zakładaliśmy, że wyzwania będą przedmiotem dalszych dyskusji. Niemniej określenie wyzwań opierało się na kilku założeniach:

- wyzwania muszą wynikać ze zdiagnozowanych faktów;
- wyzwania będą wynikały z przyjętej koncepcji potencjałów aktywnych, biernych i utraconych (podkreślamy, że podejście to zakłada już uwzględnienie zarówno wymiarów konkurencyjności, spójności, jak i jakości życia, a także funkcji metropolitalnych);
- wyzwania powinny zależeć od polityk lokalnych (nie zakładamy adresowania rekomendacji dla polityk rozwojowych określanych na poziomie krajowym);
- wyzwania powinny wynikać z koniecznych działań w ramach rozwoju potencjałów.

W celu identyfikacji wyzwań wykorzystane zostały następujące metody:

- II panel ekspertów;
- warsztaty wewnętrzne członków zespołu badawczego oparte na syntezie materiałów zbieranych w poszczególnych polach tematycznych;
- konsultacje z Zamawiającym.

Logika wyłaniania wyzwań przebiegała w następujący sposób (bazując na wynikach wcześniejszych etapów badania i panelu ekspertów I):

1. Zaprezentowanie listy potencjałów w podziale na aktywne, bierne, utracone.
2. Odpowiedź na pytanie: ***jakie działania są konieczne dla rozwoju danego potencjału?*** W efekcie do każdego potencjału zaproponowana została lista działań, których celem jest wzmocnienie potencjału lub jego uruchomienie (w przypadku utraconych);
3. Każde z zaproponowanych działań było ocenione pod kątem ***możliwości jego realizacji poprzez polityki lokalne*** (wstępnie zakładaliśmy oceny: „bezpośrednie", „pośrednie", „brak");
4. W przypadku ocen „bezpośrednie" i „pośrednie" dokonana została dodatkowa ocena działań w danym potencjale pod kątem ***konieczności podjęcia danego zagadnienia w formie celu strategicznego***. Ocena „Tak" lub „Nie" miała być formą sugestii dla zespołów przygotowujących strategię.

Na etapie Raportu metodologicznego nie można założyć, jaki będzie rozkład potencjałów aktywnych, biernych i utraconych. Należy założyć, że w przypadku dużej liczby potencjałów konieczne będzie wskazanie najważniejszych z punktu widzenia możliwości rozwoju OMW.

Do grona najważniejszych potencjałów mogły być zaliczone zarówno „wąskie specjalizacje", jak i potencjały pozostające w szerokich relacjach z innymi (oczekiwane efekty synergii). Ostateczny wybór strategiczny nie leżał w kompetencjach zespołu badawczego, jednak w *Raporcie syntetycznym*

wskazano charakter wyzwań np. „wyzwanie wąskie” czy „wyzwanie wieloobszarowe” (ten drugi rodzaj powinien być szczególnie ważny w formułowaniu celów strategii OMW).

1.5. ZASTOSOWANE METODY BADAWCZE

Na potrzeby projektu przeprowadzono następujące badania:

1. ***Desk research*** w oparciu o dane: Głównego Urzędu Statystycznego, EUROSTATu, Urzędu Statystycznego w Warszawie, Izby Celnej w Warszawie, Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, stron internetowych organizacji publicznych i prywatnych;
2. **Badania terenowe**: obserwacje, tworzenie baz danych i baz dokumentów, np. materiałów promocyjnych;
3. **Analizy statystyczne**: między innymi z wykorzystaniem analizy mediacyjnej w regresji;
4. **Panele ekspertów** – w trakcie których przedstawiciele nauki, administracji i środowiska firm doradczych uczestniczyli w dyskusji na temat wyników przeprowadzonych analiz;
5. **Badanie CATI** na podstawie kwestionariusza stworzonego na potrzeby badania. Przeprowadzono **1281 rozmów telefonicznych** z mieszkańcami OMW;
6. **Badanie CAWI** przeprowadzone na podstawie kwestionariusza internetowego upowszechnionego za pomocą kampanii na jednym z portali społecznościowych. Otrzymano **2720 odpowiedzi**.
7. **Wywiady pogłębione typu IDI**. Przygotowano łącznie **19 kwestionariuszy pytań** skierowanych do rożnych typów respondentów:
    a. Wójtów, burmistrzów i prezydentów;
    b. Przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu/samorządu gospodarczego;
    c. Przedstawicieli organizacji wspierających innowacyjność, w tym B+R;
    d. Przedstawicieli zarządców i operatorów transportu zbiorowego;
    e. Analityków rynku nieruchomości;
    f. Przedstawicieli PAIIZ, RCOI, BOI, Związku Pracodawców Warszawy i Mazowsza oraz KIG;
    g. Przedstawicieli organizacji zaangażowanych w świadczenie usług międzynarodowych;
    h. Przedstawicieli branży medialnej;
    i. Dyrektora *Poland Convention Bureau;*
    j. Ekspertów ds. edukacji;
    k. Przedstawicieli powiatowych urzędów pracy;
    l. Przedstawicieli Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie;
    m. Przedstawicieli uczelni wyższych;
    n. Przedstawicieli przedsiębiorstw transportu lotniczego;
    o. Pracowników referatów/wydziałów gmin zajmujących się rozwojem gospodarczym i/lub planowaniem strategicznym;
    p. Pracowników referatów/wydziałów gmin zajmujących się planowaniem przestrzennym;
    q. Pracowników referatów/wydziałów gmin zajmujących się promocją;

r. Pracowników referatów/wydziałów gmin zajmujących się kontaktami międzynarodowymi;

s. Skarbników gminnych.

Przeprowadzono łącznie **171 wywiadów pogłębionych**.

2. UWARUNKOWANIA ROZWOJU

W tej części koncepcji badawczej omówione są wszystkie wskazane przez Zamawiającego uwarunkowania rozwoju oraz dodatkowe uwarunkowanie, jakim w tym podejściu jest „struktura gospodarcza”.

Zgodnie z wymaganiami SIWZ, uwaga badawcza skoncentrowana jest na:

- określeniu i ocenie natężenia potencjałów;
- ocenie zasięgu występowania danego potencjału oraz zachodzących zmian;
- odpowiedzi na pytania dotyczące zarządzania publicznego w obszarze metropolitalnym.

Kluczowym elementem analizy było wskazanie relacji i efektów relacji między funkcjami metropolitalnymi a potencjałami OMW.

2.1. STRUKTURA SPOŁECZNA

2.1.1. KONTEKST

Pyt. 1: Jaki jest potencjał demograficzny gmin, miejscowości i dzielnic należących do OMW?

Obszar Metropolitalny Warszawy należy do regionów o największym potencjale demograficznym w Polsce. Na podstawie danych z Narodowego Spisu Powszechnego 2011 z uwzględnieniem zmian spowodowanych ruchem naturalnym i migracjami oraz różnicy między liczbą zameldowanych na pobyt stały a liczbą osób faktycznie mieszkających łącznie we wszystkich gminach OMW w 2013 r. zamieszkiwało 3,07 mln osób (dokładnie 3 074 788), z czego 1,72 mln w Warszawie (56,1%), a 1,35 mln w pozostałej części obszaru (43,9%). W skali kraju jedynie konurbacja górnośląska posiada porównywalną liczbę mieszkańców (2,45 mln osób w 2013 r.), podczas gdy pozostałe obszary metropolitalne innych dużych miast są znacznie mniejsze (np. krakowski 1,17 mln mieszkańców, trójmiejski – 1,11, łódzki – 1,03). Liczba mieszkańców OMW stanowi ok. 8,5% mieszkańców Polski i 58% ludności województwa mazowieckiego. W obszarze objętym ZIT liczba ludności wynosiła 2,69 mln osób (dokładnie: 2 688 610), co stanowiło 87,4% całego OMW, natomiast obszary ZIT położone poza miastem stołecznym stanowiły 71,4% całego OMW bez Warszawy. Obszar metropolitalny Warszawy obejmuje łącznie 72 gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie, 18 dzielnic Warszawy oraz 1483 miejscowości podstawowe. Liczba miejscowości w OMW stanowi tylko 16,8% wszystkich miejscowości w województwie mazowieckim. Na poniższym wykresie przedstawiono liczbę ludności gmin i dzielnic w 2012 r. w zależności od odległości drogowej od centrum stolicy (Plac Defilad). Można zauważyć spadek potencjału demograficznego wraz ze wzrostem odległości od Warszawy, co szczególnie dotyczy gmin wiejskich.

Rysunek 3. Liczba mieszkańców w gminach miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich OMW w 2013 r. w zależności od odległości drogowej od centrum Warszawy

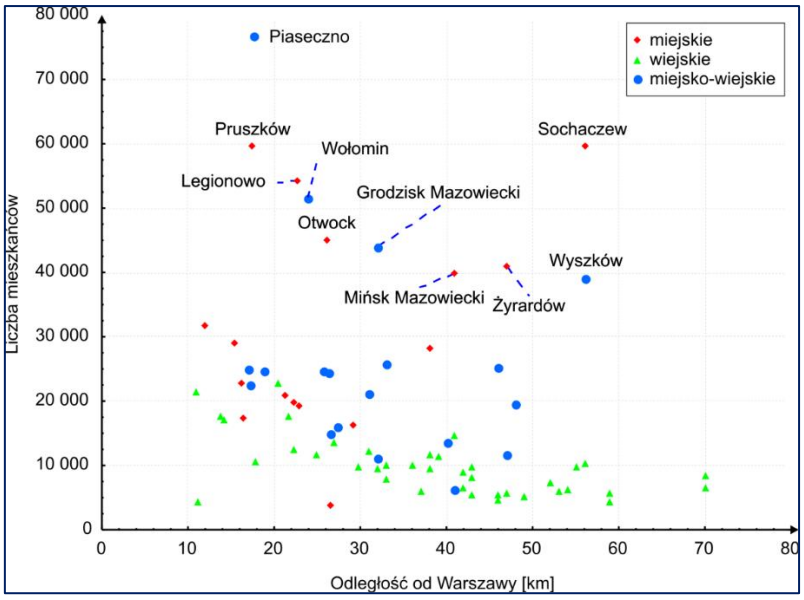

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz targeo.pl

Największym ośrodkiem OMW znajdującym się poza Warszawą jest Piaseczno, które w 2013 r. zamieszkiwało niemal 77 tys. osób. Pozostałe miasta nie przekraczały 60 tys. mieszkańców, przy czym wszystkie siedziby powiatów ziemskich posiadały ich ponad 35 tys. z wyjątkiem Nowego Dworu Mazowieckiego (28,2 tys. mieszkańców). Największymi siedzibami powiatów były Pruszków i Sochaczew (niecałe 60 tys.) oraz Legionowo (54,2 tys.), a także Wołomin (51,7 tys.). Powyżej 40 tys. osób zamieszkiwało Otwock, Grodzisk Mazowiecki i Żyrardów, a w Wyszkowie i Mińsku Mazowieckim liczba ludności wynosiła 39 tys. Do największych miast, które nie są siedzibami powiatów, należą sąsiadujące ze stolicą Ząbki (31,8 tys. osób) i Marki (29 tys. osób). Natomiast największymi gminami wiejskimi są także te sąsiadujące z Warszawą: Lesznowola w powiecie piaseczyńskim (22,9 tys.), Raszyn w powiecie pruszkowskim (21,3 tys.), a także Stare Babice w powiecie warszawskim zachodnim i Jabłonna w powiecie legionowskim (po 17,5 tys. mieszkańców). Spośród dzielnic Warszawy największą pod względem liczby ludności jest Mokotów (219,4 tys. mieszkańców w 2013.). Kolejną jest Praga Południe, tu jednak różnica w liczbie ludności względem Mokotowa wynosi ponad 40 tys. mieszkańców. Najmniej zaludnione jednostki to znajdujące się na prawym brzegu Wisły – Rembertów (ok. 23,6 tys. mieszkańców), Wesoła (ok. 23,7 tys. mieszkańców), a na lewym brzegu najmniejszy jest Wilanów (ok. 28,3 mieszkańców).

W celu określenia potencjału demograficznego miejscowości w zależności od ich wielkości podzielono je na bardzo duże (>1000 mieszkańców), duże (500-1000), średnie (200-500), małe (50-200) i bardzo małe (<50). Miejscowościom tym przyporządkowano liczbę ludności na podstawie danych z sytemu PESEL udostępnionych przez GUS na poziomie miejscowości dla 2009 r.

Tabela 1.Liczba miejscowości i mieszkańców w miejscowościach OMW w 2009 r. (bez Warszawy).

Miejscowości	Miejscowości		Mieszkańcy	
	Liczba	%	Liczba	%
bardzo duże	105	7,1%	824 364	71,9%
duże	161	10,8%	112 411	9,8%
średnie	445	30,0%	134 238	11,7%
małe	630	42,5%	71 803	6,3%
bardzo małe	142	9,6%	4 182	0,4%
SUMA	1483	100%	1 146 998	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeważający liczebnie (42,5%) typ miejscowości OMW stanowią jednostki małe (od 50 do 200 mieszkańców), zamieszkująca je ludność to jednak niecałe 6,3% ogólnej liczby ludności badanego obszaru. Miejscowości bardzo duże (powyżej 1 tys. mieszkańców) stanowią tylko 7,1% liczby miejscowości OMW, ale zamieszkiwane są aż przez 71,9% mieszkańców OMW.

Warszawa jest drugą od końca jednostką co do wielkości pośród porównywanych miast europejskich (Urban Audit, dane na rok 2012) i jest miastem większym od Pragi, porównywalnym natomiast co do liczby ludności z Wiedniem i Budapesztem (Tabela 2).

Tabela 2. Liczba ludności w wybranych miastach europejskich w 2012 roku

Miasto	2012
Praga	1 246 780
Berlin	3 501 872
Madryt	3 233 527
Paryż	2 249 977
Budapeszt	1 727 495
Wiedeń	1 717 084
Warszawa	1 715 517

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

Tabela 3. Liczba ludności na obszarach Larger Urban Zones

LUZ	2012
Praga	-
Berlin	5 097 712
Madryt	6 569 530
Paryż	-
Budapeszt	-
Wiedeń	-
Warszawa	3 057 631

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

Biorąc pod uwagę zasięgi LUZ (*Larger Urban Zones*, UrbanAudit) oraz najnowsze dostępne dla nich dane (Tabela 3), Warszawa uplasowała się również na drugim miejscu co do wielkości (za Pragą).

Pyt. 2: Jaka jest dynamika zmian liczby ludności w OMW?

W latach 2002-2013 odnotowano wzrost liczby ludności faktycznie zamieszkującej obszar metropolitalny Warszawy z 2 864 tys. osób w 2002 r. do 3 075 tys. osób w 2013 r., co oznacza zmianę o 7,3% na przestrzeni 11 lat. Jest to najbardziej dynamicznie rozwijający się obszar metropolitalny w Polsce, gdyż w tym samym czasie dynamika liczby ludności innych obszarów była znacznie niższa. Porównywalne wartości obserwowano jedynie w OM Poznania (6,6%) i Trójmiasta (5,9%), a znacznie niższe w obszarach metropolitalnych Krakowa (4,4%) i Wrocławia (4,3%). Co istotne, wzrost liczby ludności w OMW był znacznie wyższy niż w całym województwie mazowieckim, gdzie wynosił w latach 2002-2013 3,7%. W tym samym czasie miasto stołeczne Warszawa zwiększyło liczbę mieszkańców tylko o 2,14% od 1,69 mln osób w 2002 r. do 1,72 mln osób w 2013 r. Żadne inne miasto w Polsce nie posiada nawet połowy liczby mieszkańców stolicy – Kraków zamieszkiwało w 2013 r. 758,99 tys. osób, Łódź – 711,33 tys., a Wrocław – 632,07 tys. Należy zauważyć, że za wzrost demograficzny OMW odpowiada głównie jego część położona poza stolicą, gdzie w omawianym okresie czasu liczba mieszkańców zwiększyła się od 1 176 tys. osób w 2002 r. do 1 350 tys. osób 11 lat później (wzrost o 14,8%).

Rysunek 4. Liczba mieszkańców obszarów metropolitalnych [1]w Polsce w latach 2002-2013 (w mln osób)

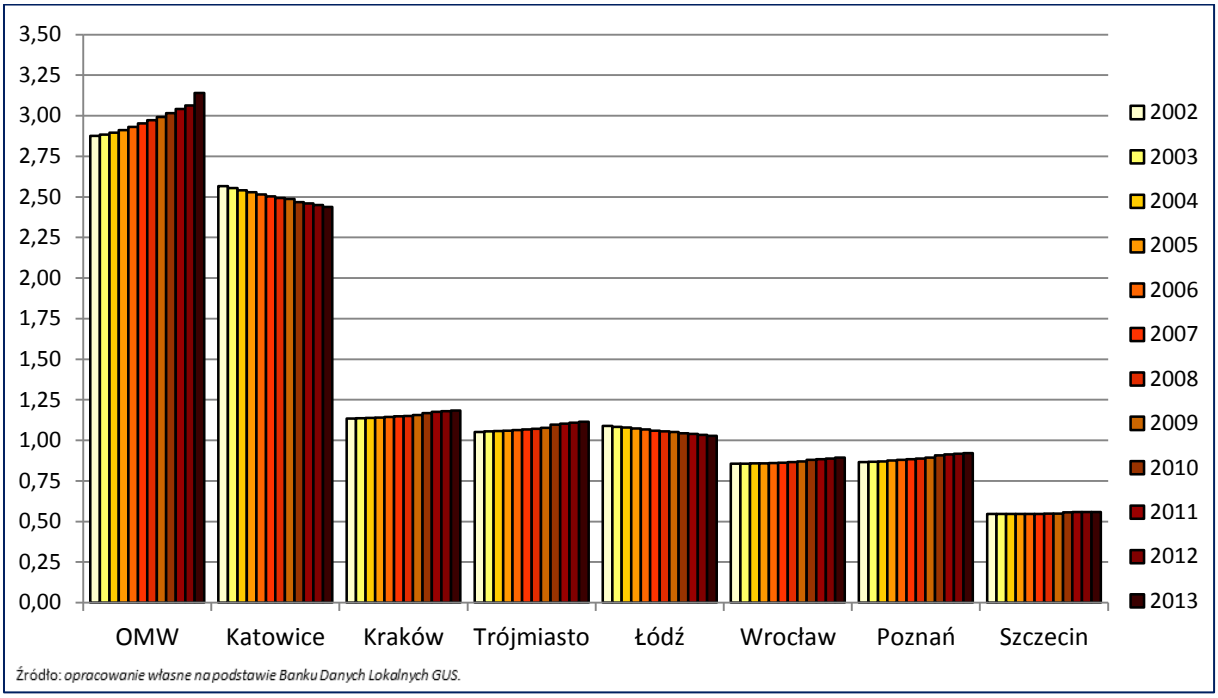

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Łącznie w całym badanym okresie średnioroczne tempo przyrostu liczby mieszkańców w OMW wynosiło ok. 19 tys. osób, a więc ok. 0,6%, a całkowity wzrost w liczbach bezwzględnych wyniósł ponad 210 tys. osób.

Liczba ludności miasta stołecznego Warszawy w latach 2002-2013 również wzrastała z wyjątkiem roku 2010, w którym zanotowano jej spadek o ok. 12 tys. Ogólnie biorąc, w stolicy liczba mieszkańców zwiększyła się o 36,2 tys. osób (2,14%) i razem z Krakowem (wzrost o 0,2% w 2002-2013) pozostaje jedynym miastem wojewódzkim, w którym obserwuje się przyrost liczby mieszkańców. W pozostałych metropoliach obserwowano spadek liczby ludności z czego największy w Łodzi (-9,4%), Katowicach (-6,4%) oraz Poznaniu (-5,0%).

Tabela 4. Dynamika zmiany liczby ludności w wybranych miastach europejskich

Miasto	Zmiana 2007-2012	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Praga	2,9%	1,7%	1,3%	0,7%	-1,2%	0,4%
Berlin	2,5%	0,5%	0,3%	0,0%	0,5%	1,2%
Madryt	3,2%	2,6%	1,3%	0,5%	-2,3%	1,1%
Paryż	2,6%	0,8%	1,0%	0,4%	0,3%	
Budapeszt	1,8%	0,4%	0,6%	0,5%	0,4%	-0,1%
Wiedeń	3,4%	0,8%	0,7%	0,2%	0,8%	0,8%
Warszawa	0,5%	0,2%	0,3%	-0,8%	0,5%	0,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

[1] o których mowa w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

We wszystkich europejskich miastach porównawczych liczba ludności zwiększyła się do 2012 roku względem roku 2007 (w Paryżu do roku 2011, ze względu na brak aktualniejszych danych), w Warszawie jednak ta zmiana była najmniejsza. W większości przypadków zmiana ludności względem roku 2007 wyniosła około 3%, a rokrocznie notuje się sukcesywny wzrost liczby mieszkańców (Tabela 4). Jedynie w Pradze, Madrycie (w 2011 r.) i Warszawie obserwowano spadek liczby ludności (w 2010 r.)[2].

Pyt. 3: W których obszarach OMW zachodzą procesy starzenia się struktury ludności, a w których jej odmłodzenia? Jaka jest dynamika i natężenie tych zjawisk?

W obszarze metropolitalnym Warszawy w 2013 r. zamieszkiwało 473,9 tys. mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (15,4% ogólnej liczby ludności) oraz 497,9 tys. mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (16,1% ogólnej liczby ludności). Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 15 roku życia) zwiększył się na obszarze OMW z 13,8% w 2007 roku do 15,4 % w roku 2013. W samej Warszawie natomiast wskaźnik ten wzrósł od 11,9% w 2007 roku do 13,9% w 2013, natomiast w obszarze ZIT – z 13,4% do 15,2%. W porównaniu do innych polskich obszarów metropolitalnych udział ludności w najmłodszych grupach wieku w OMW jest wysoki – jedynie obszar poznański posiada zbliżoną wartość tego wskaźnika (15,4%), a nieco mniejszą obszar trójmiejski (15,2%). Zdecydowanie niższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym posiadają obszary: łódzki (12,6%), wrocławski i szczeciński (po 13,8%). OMW posiada też najwyższy przyrost wartości tego wskaźnika w latach 2007-2013 spośród polskich obszarów metropolitalnych. Pod względem udziału osób w wieku 65 lat i więcej OMW również znajduje się w czołówce, a wyższy wskaźnik posiada tylko obszar łódzki (18,3%). Co ciekawe, udział tych osób jest wyższy niż w konurbacji górnośląskiej (15,9%), ale pozostałe obszary metropolitalne cechuje większa dynamika starzenia się (np. w obszarze krakowskim wzrost z 14,2% w 2007 do 15,6% w 2013, w poznańskim w tym okresie z 12,8% do 14,4%).

Do obszarów o najwyższym udziale osób w młodszych grupach wieku należą gminy położone na północ i wschód od Warszawy w powiatach legionowskim i wołomińskim (w niektórych osoby te stanowią ponad 1/5 ludności), a także w powiecie piaseczyńskim i zachodniej części powiatu mińskiego. We wszystkich tych gminach obserwowany jest znaczny wzrost udziału dzieci w latach 2007-2013, który dotyczył także gmin położonych na zachód od stolicy. Co bardzo istotne, porównywalnie wysoki udział mieszkańców w wieku 0-15 lat i jego dynamikę obserwowano w niektórych dzielnicach Warszawy – szczególnie na Białołęce, Wilanowie, a w mniejszym stopniu w Ursusie. We wszystkich omówionych przypadkach wzrost ten wynika z procesów suburbanizacji – osiedlania się w peryferyjnych częściach regionu miejskiego znacznej liczby osób młodych posiadających rodzinę (gminy podmiejskie) lub planujących ją założyć w ciągu najbliższych lat (dzielnice Warszawy). Niski udział dzieci obserwuje się przede wszystkim w centralnej części Warszawy i dzielnicach, gdzie dominują wielkie osiedla mieszkaniowe budowane przed 1990 r. W pozostałym obszarze OMW mniejszy udział dzieci i słabszą dynamikę przyrostu tego wskaźnika obserwuje się w miastach satelitarnych Warszawy.

2 Należy zwrócić uwagę, iż dane dla miast porównawczych pochodzą z 1 stycznia danego roku, dane dla Warszawy – z 31 grudnia. Można więc wnioskować, iż na zmianę liczby ludności we wszystkich trzech miastach wynikają z wpływu tych samych czynników

Rysunek 5. Udział mieszkańców w wieku 0-15 lat w gminach obszaru metropolitalnego Warszawy w 2007 i 2013 r.

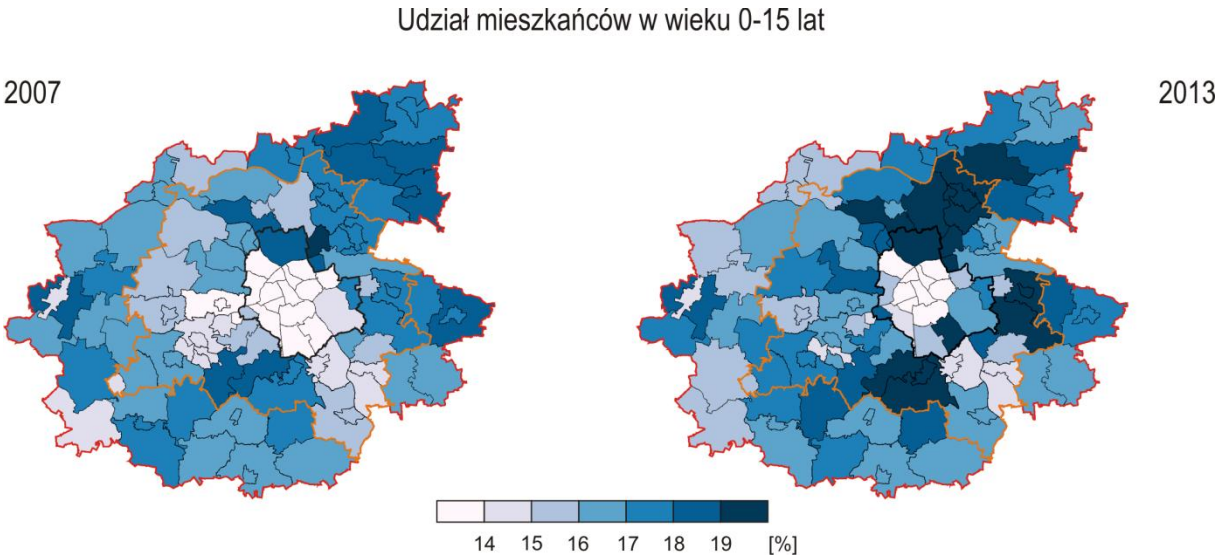

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Rysunek 6. Udział mieszkańców w wieku 65 lat i więcej w gminach obszaru metropolitalnego Warszawy w 2007 i 2013 r.

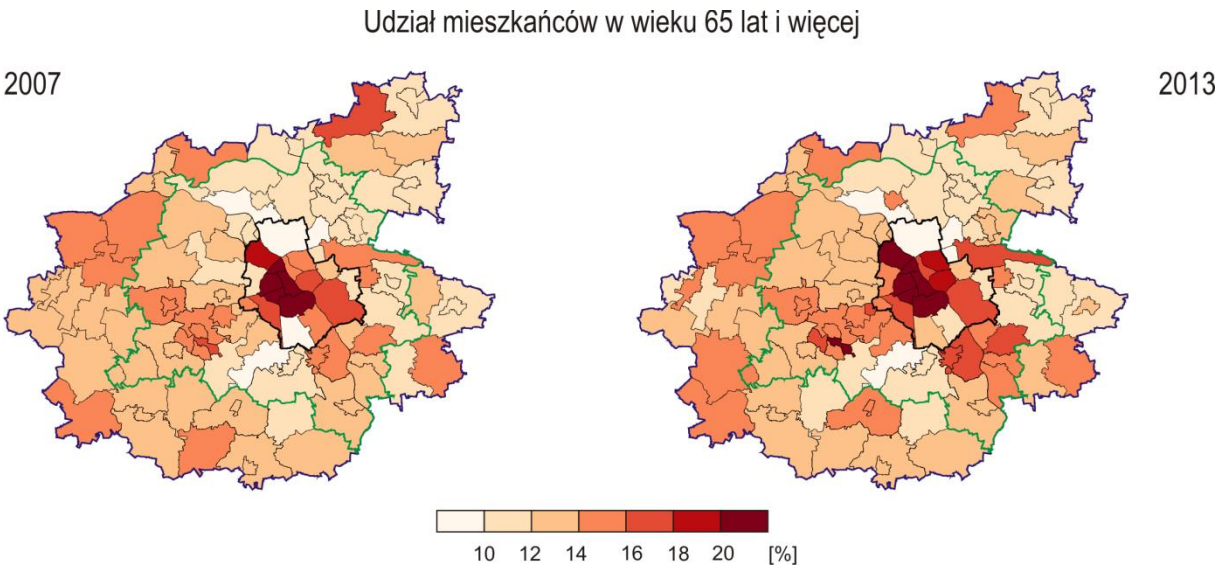

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Udział osób w wieku poprodukcyjnym (65 lat i więcej) zwiększył się na obszarze OMW z 15,1% w 2007 roku do 16,1% w roku 2013. W samej Warszawie natomiast wskaźnik ten wzrósł od 17,1 % w 2007 roku do 18,3% w 2013, co stawia stolicę na trzecim miejscu pod tym względem wśród polskich metropolii (po Łodzi – 19,3% i Katowicach – 18,4%). Do obszarów o najwyższym udziale osób w starszych grupach wieku należą obszary miasta stołecznego Warszawy, szczególnie dzielnice centralne i te, w których dominuje stara zabudowa mieszkaniowa (Śródmieście, Wola, Mokotów, Praga Południe, Żoliborz, Bielany, Ochota). Najwyższy odsetek tych osób wystąpił na Żoliborzu (24,3%) i Mokotowie (23,1%). W powyższych dzielnicach można zaobserwować dynamiczne procesy starzenia się, co związane jest z opuszczaniem przez młodszych mieszkańców tych dzielnic i wyprowadzaniem się na przedmieścia. Tego typu procesy w mniejszym stopniu występują w dzielnicach o dominacji wielkich osiedli mieszkaniowych, takich jak Ursynów, Bemowo, Włochy, za

wyjątkiem położonego na prawym brzegu Wisły Targówka. Obszarami o najmniejszym udziale tych osób są atrakcyjne cenowo dzielnice Białołęka i Wesoła oraz cieszący się ogromną popularnością jako miejsce do zamieszkania Wilanów. W pozostałej części obszaru metropolitalnego Warszawy procesy starzenia się ludności zaznaczają się w niewielkim stopniu i dotyczą jedynie miast powiatowych. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej porównywalny do centralnych dzielnic Warszawy występuje jedynie w Podkowie Leśnej (20,3%).

Udział mieszkańców w wieku poniżej 15 roku życia w Warszawie był w roku 2012 zbliżony do udziału obserwowanego w Madrycie i Pradze, był natomiast wyższy niż w Berlinie i Budapeszcie (Tabela 5). Dla Wiednia brak porównawczych danych.

Tabela 5. Udział ludności poniżej 15 roku życia w ogólnej liczbie ludności wybranych miast

Miasto	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Praga	-	-	-	-	13%	14%
Berlin	12%	12%	12%	12%	12%	12%
Madryt	-	-	-	13%	14%	14%
Paryż	-	-	14%	14%	14%	-
Budapeszt	-	-	-	13%	12%	13%
Warszawa	12%	12%	12%	13%	13%	14%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

Możliwości porównania LUZ Warszawy z obszarami tego typu wybranych miast są ograniczone, ze względu na braki aktualnych danych w dedykowanej bazie Urban Audit. Niemniej możliwe jest podstawowe porównanie z wyróżnionymi wcześniej Madrytem i Berlinem. W porównaniu LUZ Warszawa wciąż wypada korzystniej na tle Berlina, natomiast udział osób młodych w ogóle ludności jest nieznacznie niższy niż w Madrycie. Szczególną uwagę natomiast zwracają wartości dla miasta i LUZ Paryża – tu różnica między ośrodkiem centralnym (14%) a obszarem LUZ (20%) jest szczególna i sprawia, że obszar ten znajduje się na relatywnie najbardziej konkurencyjnej pozycji pod względem struktury wieku (Tabela 7).

Tabela 6. Udział osób poniżej 15 roku życia w ogólnej liczbie ludności LUZ

LUZ	2011	2012
Berlin	-	12%
Madryt	16%	16%
Paryż	20%	-
Warszawa	15%	15%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

Udział mieszkańców w wieku powyżej 65 roku życia w Warszawie był w roku 2012 zbliżony do udziału obserwowanego w Pradze, niższy natomiast niż w Berlinie i Madrycie (Na podstawie danych z lat 2009 – 2011 potwierdzić można natomiast wysoką konkurencyjność Paryża pod względem struktury wieku ludności – stolica Francji charakteryzuje się dużym udziałem ludności w wieku przeprodukcyjnym (poniżej 15 roku zycia), natomiast niewielkim (w porównaniu do pozostałych porównywanych miast) udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 65 roku życia).

Tabela 7). Biorąc pod uwagę dane z lat poprzednich, w roku 2009 udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności podobny był także w Wiedniu. Na podstawie danych z lat 2009 – 2011 potwierdzić można natomiast wysoką konkurencyjność Paryża pod względem struktury wieku ludności – stolica

Francji charakteryzuje się dużym udziałem ludności w wieku przeprodukcyjnym (poniżej 15 roku zycia), natomiast niewielkim (w porównaniu do pozostałych porównywanych miast) udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 65 roku życia).

Tabela 7. Udział osób w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie ludności wybranych miast

Miasto	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Praga	16%	16%	16%	16%	17%	18%
Berlin	18%	19%	19%	19%	19%	19%
Madryt	19%	19%	19%	19%	20%	19%
Paryż	-	-	14%	14%	15%	-
Budapeszt	18%	18%	18%	19%	19%	14%
Wiedeń	16%	16%	17%	-	-	-
Warszawa	17%	17%	17%	17%	18%	18%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

W porównaniu poszczególnych LUZ obszar Berlina okazuje się najmniej konkurencyjnym pod względem udziału osób starszych w ogólnej liczbie ludności. Udział osób powyżej 65 roku życia jest dla berlińskiego obszaru LUZ największy. Dla LUZ Warszawy obserwuje się mniej korzystne wartości niż dla Paryża i Madrytu – te obszary charakteryzują się niższym udziałem ludności starszej. Można również wnioskować na podstawie danych z roku 2010, że sytuacja w Warszawie jest zbliżona pod względem udziału osób w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie ludności do sytuacji Pragi. Przyjmując uproszczoną klasyfikację ekonomicznych grup wieku (ze względu na zróżnicowany sposób prezentacji danych o liczbie ludności w określonych grupach wiekowych), można więc przyjąć, że udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie osób przewyższa udział osób, które wkrótce dopiero wejdą w wiek produkcyjny (tu, zgodnie z uproszczeniem, 15-64 lat dla obu płci).

Tabela 8. Udział osób w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie ludności LUZ

LUZ	2010	2011	2012
Praga	16%	-	-
Berlin	-	-	20%
Madryt	15%	15%	15%
Paryż	13%	13%	-
Warszawa		16%	16%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

W ramach analizy struktury wiekowej ludności miast porównawczych obliczono także współczynnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym. Niniejszy wskaźnik prezentuje relację liczby osób powyżej 65 roku życia do liczby osób w wieku produkcyjnym wyrażoną w procentach. Najkorzystniejszą wartość współczynnik przyjął w 2012 roku w Budapeszcie (Tabela 9). Poziom obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w Warszawie zbliżony był do wartości współczynnika w Pradze. Sprawiło to, że oba miasta znalazły się na lepszej pozycji niż Madryt i Berlin.

Tabela 9. Współczynnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w wybranych miastach

Miasto	2010	2011	2012
Praga	-	25%	26%
Berlin	28%	28%	28%
Madryt	28%	29%	29%
Paryż	20%	21%	-
Budapeszt	27%	27%	19%
Warszawa	25%	25%	26%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

W przypadku LUZ obszar Warszawy jako całość jest konkurencyjny jedynie wobec Berlina. Najniższym obciążeniem demograficznym ludnością w starszym wieku, biorąc pod uwagę rok 2011, wyróżnia się LUZ Paryża (**Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.**). Jako wiek produkcyjny mobilny przyjęto osoby od 15 do 44 lat. Ich udział w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym w roku 2012 przyjmował w porównywanych miastach zbliżone wartości (od 59% w Berlinie do 65% w Budapeszcie). Udział ludności w wieku mobilnym w Warszawie plasował ją na drugim miejscu od końca (za Berlinem).

Tabela 10. Współczynnik obciążenia demograficznego w LUZ

LUZ	2010	2011	2012
Berlin	-	-	29%
Madryt	21%	22%	22%
Paryż	19%	19%	-
Warszawa	-	22%	23%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

Tabela 11. Udział osób w wieku mobilnym i niemobilnym

Miasto	2012 mobilny	2012 niemobilny
Praga	63%	37%
Berlin	59%	41%
Madryt	62%	38%
Budapeszt	65%	35%
Warszawa	61%	39%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit i statystyk publicznych miast

Pyt. 4: Jaki jest rozkład przestrzenny gęstości zaludnienia w OMW i jej zmiany w ostatnich latach?

Rysunek 7. Gęstość zaludnienia na terenie OMW w 2002-2013

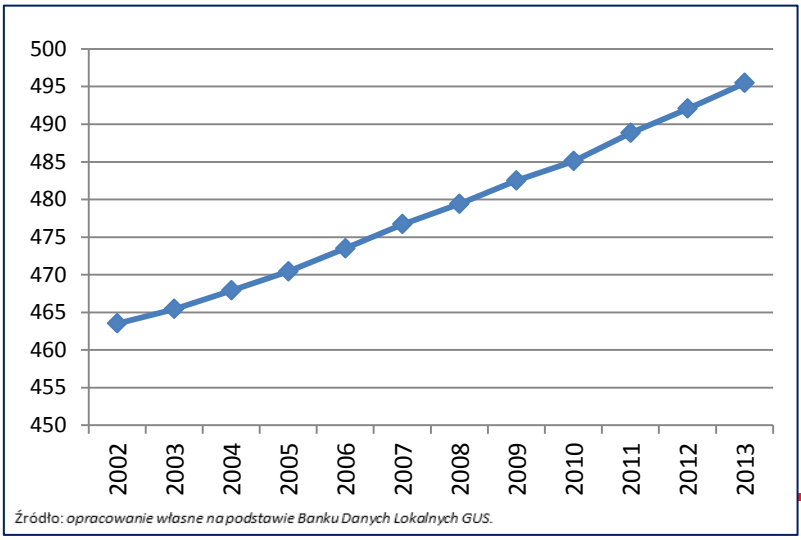

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.*

Gęstość zaludnienia (według faktycznego miejsca zamieszkania, BDL GUS) na obszarze OMW zwiększała się w latach 2002-2013 proporcjonalnie do liczby ludności zamieszkującej ten obszar. Wskaźnik ten utrzymywał się w latach 2002-2013 na poziomie dużo wyższym niż średnia dla całego kraju i województwa mazowieckiego (w

2013 r. w Polsce wynosił 123,1 os/km^2, a w województwie – 149,5 os/km^2). W ciągu badanego w OMW okresu wzrósł on od 466 os/km^2 w 2002 r. do 499 os/km^2 11 lat później. Niższą gęstość zaludnienia obserwowano w obszarze metropolitalnym Wrocławia (382,1 os/km^2), Poznania (368,7 os/km^2) i Szczecina (288,5 os/km^2) w 2013 r. Nawet przy braku uwzględnienia stolicy wskaźnik ten utrzymywał się powyżej średniej krajowej i wojewódzkiej – w 2013 r. wynosił on 239 os/km^2.

W mieście stołecznym Warszawa obserwowano bardzo wysoką gęstość zaludnienia wynoszącą 3266 osób/km^2 w 2002 r. W badanym okresie zwiększyła się do 3334 osoby/km^2 (wyższa niż jakiekolwiek miasto w pozostałych obszarach metropolitalnych za wyjątkiem Świętochłowic i Chorzowa). Na przestrzeni całego OMW zaznacza się wyższa gęstość zaludnienia w miastach, a także w obszarach w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy. Najmniejsza jest ona w gminach położonych na północ i północny zachód od miasta, natomiast zarówno wartość tego wskaźnika, jak i jego dynamika jest bardzo wysoka w gminach położonych na południe i południowy zachód od stolicy (powyżej 150 osób/km^2). W peryferyjnej części OMW obserwuje się bardzo niską gęstość zaludnienia wynoszącą poniżej 100 osób na km^2.

Rysunek 8. Gęstość zaludnienia w gminach OMW w latach 2002 i 2013 (w os/km2).

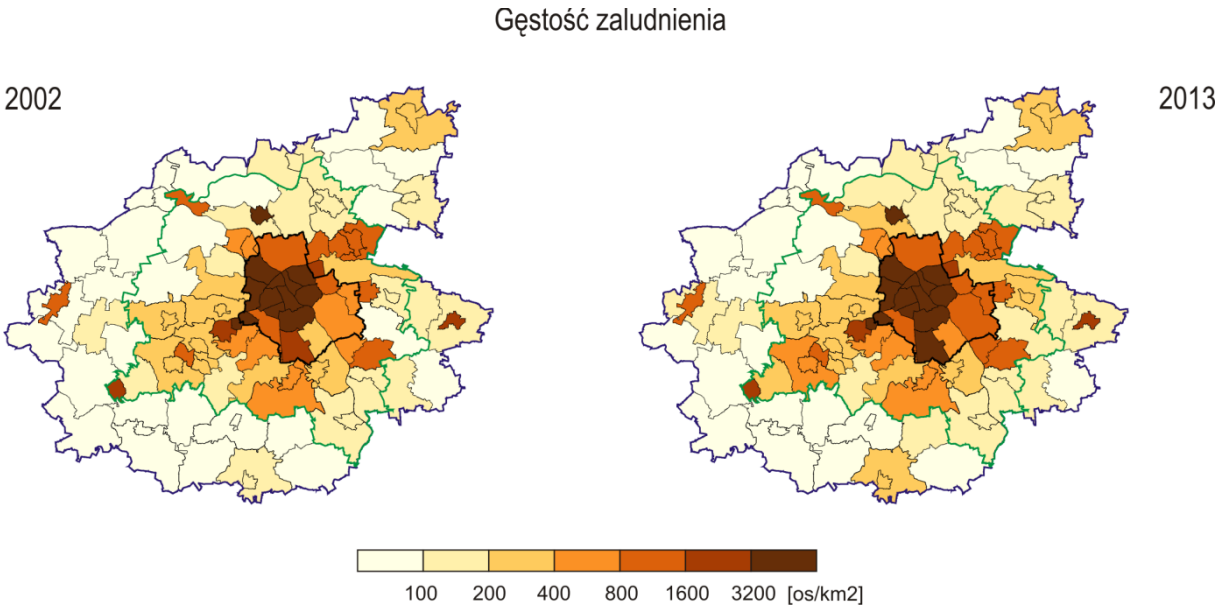

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wśród porównywanych miast europejskich Warszawa zajmuje drugą pozycję (po Pradze) pod względem gęstości zaludnienia.

Liczbę ludności w badanych miastach w relacji do powierzchni przeanalizowano również w oparciu o dane platformy Metropopolitan Explorer[3], w przypadku jednak tego źródła danych należy mieć na względzie, że informacje agregowane są na poziomie całych obszarów metropolitalnych (ich granic w 2001 roku). Na podstawie niniejszych danych (Tabela 14) wnioskować można o zbliżonej sytuacji Warszawy,

Tabela 12. Gęstość zaludnienia w wybranych miastach w 2013 roku

Miasto	Os./km2 w 2013 r.
Praga	2550
Berlin	3922
Madryt	5304
Paryż	21464
Budapeszt	3307
Wien	4356
Warszawa	3297

Źródło: opracowanie własne na podstawie EUROSTAT GISCO; dla Madrytu dane na 2008 rok (Urban Audit)

[3] OECD, http://www.oecd.org/statistics/datalab/metro-explorer.htm

Wiednia, a także Budapesztu i Berlina oraz o wyróżniającej się pod względem wielkości i intensywności zaludnienia pozycji Paryża.

Rysunek 9. Liczba ludności w 2010 roku w obszarach metropolitalnych w relacji do powierzchni (OECD)

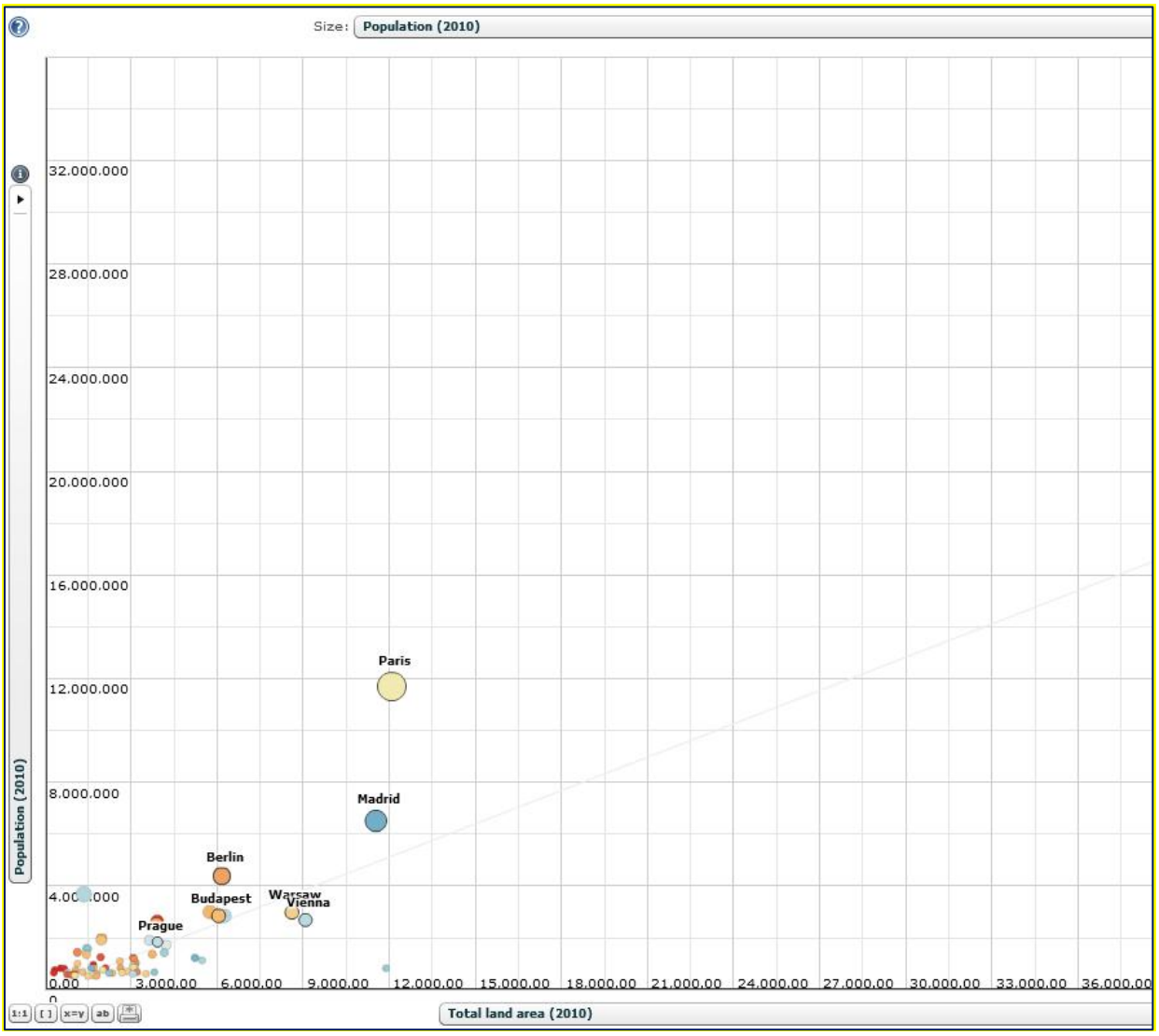

Pyt. 5: Czy OMW będzie zyskiwał czy tracił ludność w perspektywie do 2030 r.? Czy proces ten będzie równomierny w przestrzeni OMW?

Zgodnie z prognozą demograficzną przeprowadzoną w 2011 r. przez Główny Urząd Statystyczny liczba ludności według faktycznego miejsca zamieszkania na badanym obszarze, począwszy od roku 2013 (dane na dzień 31 XII) w perspektywie do 2030 roku, wzrośnie o 9% – od 3,20 do 3,48 mln osób. Przewidywana zmiana liczby ludności widoczna będzie w o wiele większym stopniu w gminach

otaczających Warszawę niż w samej stolicy. W stolicy liczba ludności wzrośnie o 7,76%, podczas gdy w pozostałej części OMW – o niemal 10,5%.

Średnioroczne tempo zmiany w okresie 2013-2030 analogicznie najwyższą wartość procentową przybierze w perspektywie do roku 2030 w gminach otaczających Warszawę (0,62%), mniejszą natomiast w samej stolicy (0,46%).

Tabela 13. Prognozowana liczba ludności w na badanym obszarze w perspektywie do 2030 roku (na podstawie prognozy demograficznej GUS z 2011 roku)

Jednostka terytorialna	rok 2013 stan faktyczny	prognoza na 2015	prognoza na 2020	prognoza na 2025	prognoza na 2030	średnioroczne tempo zmian 2013-2030	średnioroczne tempo zmiany 2013-2030 w %	zmiana 2013-2030 w %
Warszawa	1 724404	1 766 784	1 804 402	1 834 283	1 858 182	7 869	0,46%	7,76%
OMW bez Warszawy	1 472610	1 482 798	1 542 536	1 589 319	1 626 631	9 060	0,62%	10,46%
OMW	3 197014	3 249 582	3 346 938	3 423 602	3 484 813	16 929	0,53%	9,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W okresie 2012-2030 liczba ludności nieznacznie zmniejszy się na terenie gmin OMW znajdujących się w peryferyjnych częściach tego obszaru, a mianowicie w powiatach grójeckim (o 1,8%), wyszkowskim (o 1,4%), sochaczewskim (o 1,1%), nowodworskim (o 0,5%) oraz żyrardowskim (o 0,6%). W pozostałych częściach wystąpi wzrost liczby mieszkańców, przy czym największy w perspektywie do 2020 r. Pod tym względem wyróżniały się będą powiaty: piaseczyński (wzrost o 6,1%), legionowski (3,4%) i grodziski (4,2%).

Rysunek 10. Zmiana liczby ludności w OMW (bez Warszawy) w 2012 -2030 (2012=100%)

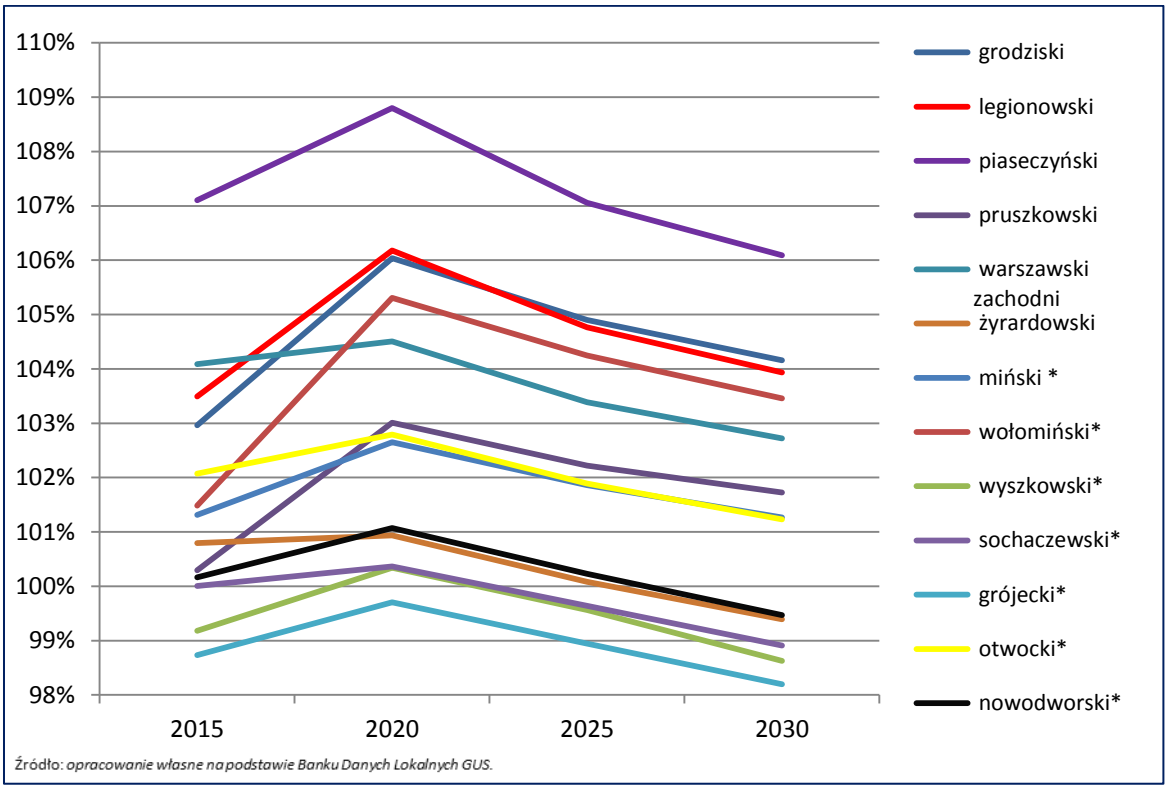

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

*szacunek dla części powiatów położonych w OMW

Pyt. 6: Jaka jest struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w OMW tj. ludności w wieku produkcyjnym, produkcyjnym mobilnym, produkcyjnym niemobilnym i poprodukcyjnym? Jaki jest poziom obciążenia demograficznego?

W demografii wyróżnia się następujące ekonomiczne grupy wieku:

a) przedprodukcyjny – ludność w wieku do 14 lat,

b) produkcyjny mobilny – ludność w wieku od 15 do 44 lat,

c) produkcyjny niemobilny – ludność w wieku od 45 do 59 lat (kobiety) i od 45 do 64

lat (mężczyźni),

d) poprodukcyjny – powyżej 60 lat (kobiety), powyżej 65 lat (mężczyźni).

W 2013 r. w obszarze metropolitalnym Warszawy zamieszkiwało 1 993 tys. osób w wieku produkcyjnym, z czego 1 312 tys. w wieku produkcyjnym mobilnym (43,6% całkowitej liczby ludności), a 681,02 tys. w wieku produkcyjnym niemobilnym (22,5%). Oznacza to, że zdecydowaną większość mieszkańców obszaru stanowią osoby w wieku produkcyjnym mobilnym, a więc głównie osoby zdolne do pracy, zakładające rodziny i w większym stopniu skłonne do zmiany zarówno pracy, jak i miejsca zamieszkania. W ujęciu procentowym najmniej tych osób posiada miasto stołeczne Warszawa (41,9%), a najwięcej gminy wiejskie (43,7%). Niższy udział osób w tym wieku w stolicy wynika ze znacznego udziału osób starszych (22,4% mieszkańców w wieku poprodukcyjnym), podczas gdy wskaźnik ten w gminach wiejskich wynosi 15,5%, a w całym OMW – 20%. W Warszawie obserwowano też najniższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (13,9%).

Rysunek 11. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w OMW w 2013 r.

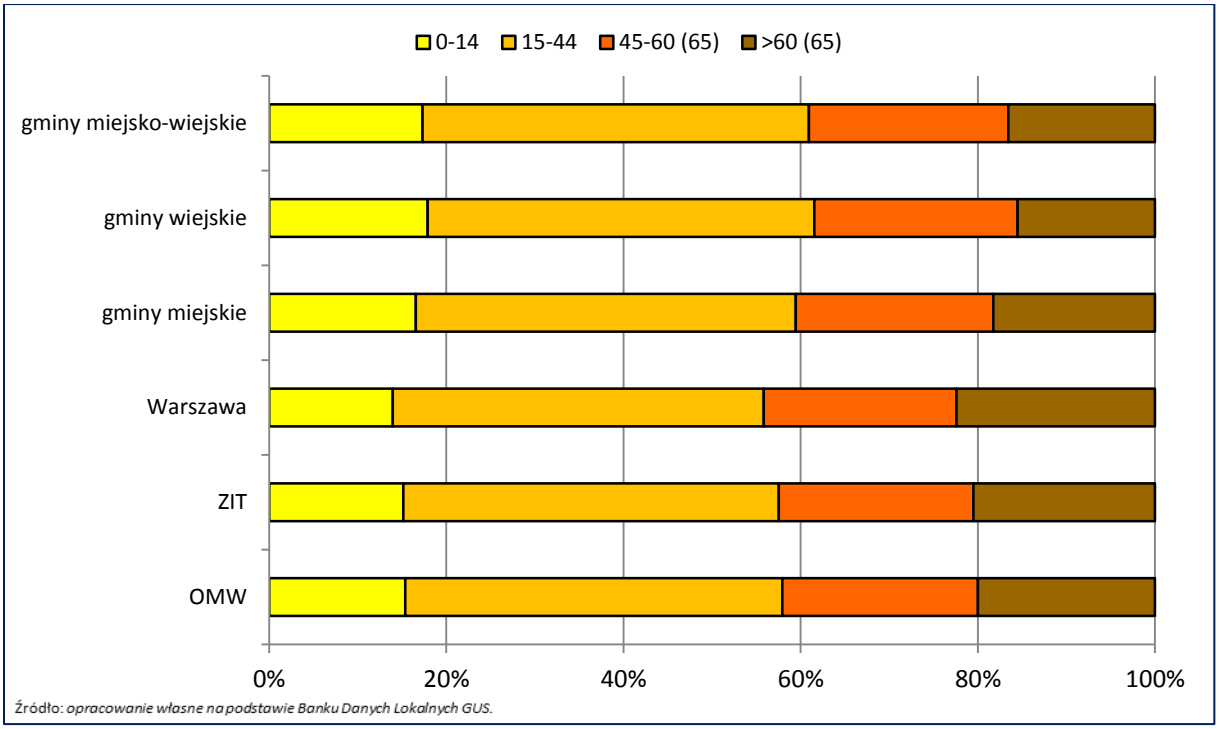

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W obszarze metropolitalnym Warszawy w 2013 r. na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało średnio 31 osób w wieku poprodukcyjnym – był to najwyższy wskaźnik spośród wszystkich polskich obszarów metropolitalnych, z wyjątkiem Łodzi (35,7%). Tak wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego wynika przede wszystkim z wysokich wartości notowanych w

Warszawie. Najwyższy zaobserwowano w dzielnicach Żoliborz (47,3), Śródmieście (46,6) i Mokotów (46,1). W pierwszej dziesiątce pod względem wartości tego wskaźnika znajdują się tylko dwie gminy położone poza Warszawą: Podkowa Leśna (42,7) oraz Piastów (34,8). Co bardzo ciekawe, również w Warszawie zanotowano najniższą wartość obciążenia demograficznego w całym OMW – w Białołęce na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w 2013 r. tylko 13,1 osób w wieku poprodukcyjnym. Znaczne obciążenie demograficzne występowało w miastach powiatowych położonych dalej od Warszawy, a znacznie wyższe wartości utrzymywały się w miastach i gminach sąsiadujących (Marki, Ząbki, Lesznowola, Jabłonna). W okresie 2007-2013 wskaźnik obciążenia demograficznego znacznie wzrósł, przy czym w największym stopniu w niektórych dzielnicach Warszawy (Bemowo, Ursynów, Targówek, Bielany), ale także w największych miastach OMW (Piastów, Legionowo, Nowy Dwór Mazowiecki, Żyrardów, Sochaczew). Spadek odnotowano tylko w 6 jednostkach, w tym największy w Wilanowie.

Rysunek 12. Wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w gminach OMW w 2007 i 2013 r. (w osobach w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym).

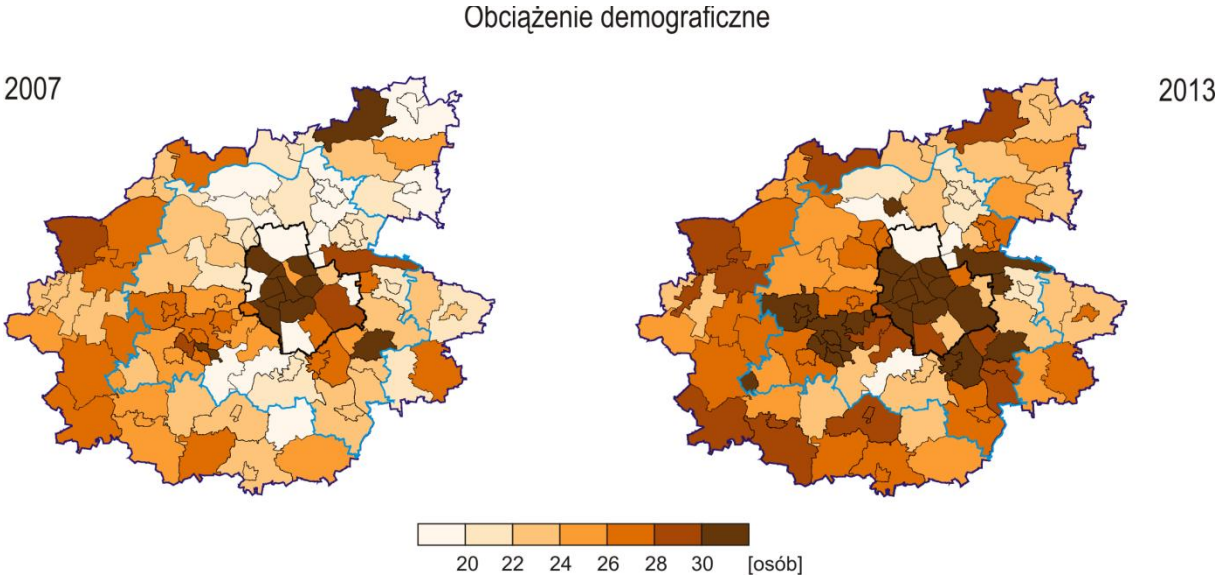

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Pyt. 7: Na jakim etapie rozwoju struktury ludności znajduje się OMW i wchodzące w jego skład gminy?

W 2013 r. zarówno obszar metropolitalny Warszawy, jak i sama stolica znajdowały się w fazie starzenia się struktury ludności. Świadczy o tym bardzo wysoki udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, który w stolicy wynosił powyżej 20%, co wraz z niskim udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym plasuje miasto stołeczne w późnym stadium fazy starzenia się ludności. W latach 2002-2013 proporcję osób najstarszych cechował stabilny wzrost, podczas gdy spadał udział ludności w wieku produkcyjnym mobilnym. Oznacza to, że w stolicy mamy coraz więcej osób starszych i proces starzenia się w najbliższych latach będzie postępował. Cały obszar OMW natomiast znajduje się w dojrzałej fazie starzenia się demograficznego, ale wzrastający udział ludności w wieku poprodukcyjnym na skutek starzenia się mieszkańców stolicy spowoduje wejście OMW w późne stadium.

Rysunek 13. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w OMW w latach 2002-2013.

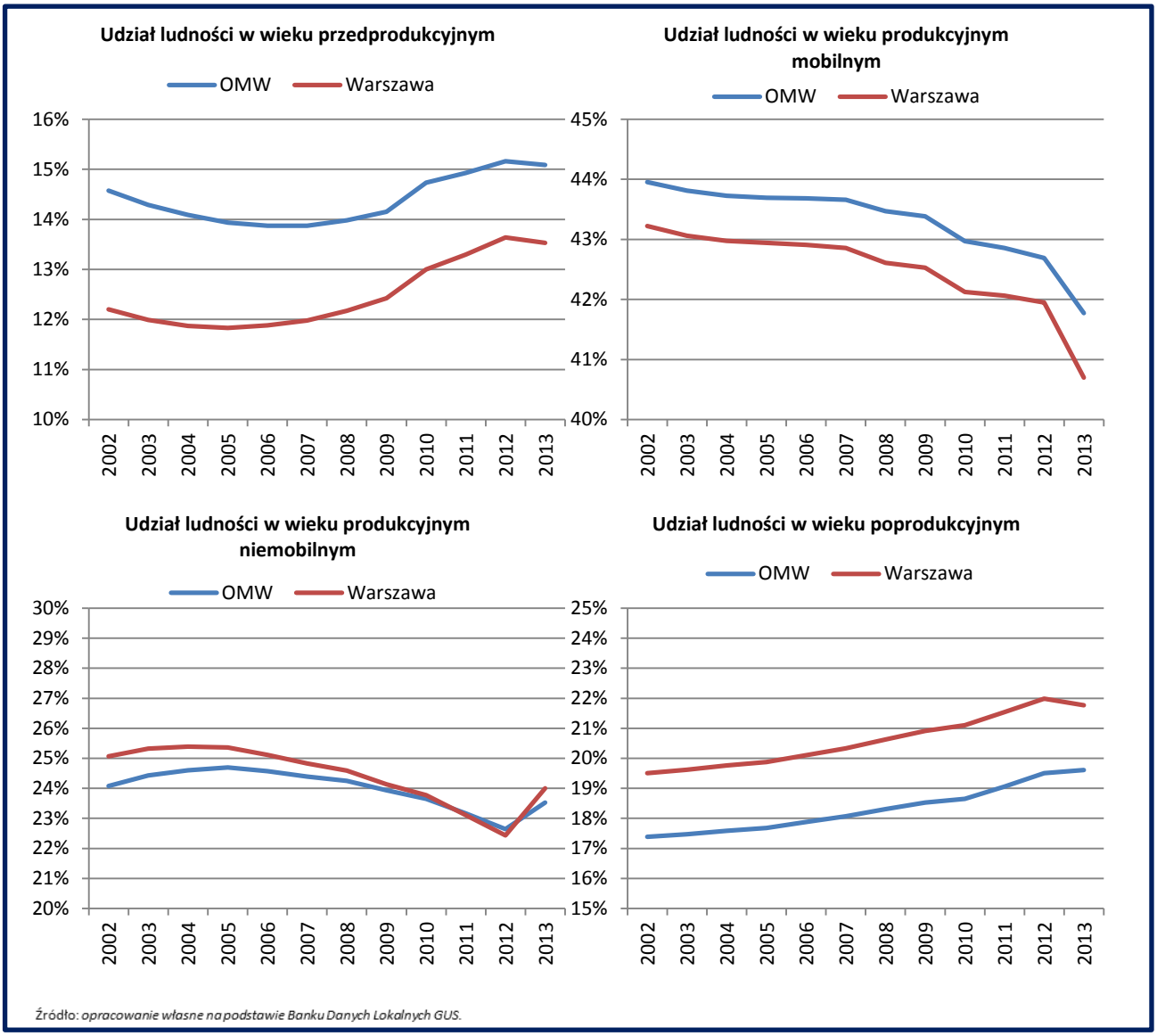

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Pyt. 8: Jaki jest rozkład przestrzenny i zmiany poziomu urodzeń i zgonów w OMW? Które gminy zyskują a które tracą ludność z przyczyn naturalnych?

Patrz pyt. 105. Typologia demograficzna gmin OMW i dzielnic Warszawy według metody Webba.

Ze względu na współczynnik urodzeń (liczba urodzeń na 1000 mieszkańców) Warszawa zajmuje konkurencyjną pozycję wobec europejskich miast porównawczych. W roku 2012 więcej dzieci/1000 mieszkańców urodziło się tylko w Pradze oraz w Paryżu (Tabela 14).

Tabela 14. Urodzenia na 1000 mieszkańców w wybranych miastach

Miasto	2010	2011	2012
Praga	11,8	11,2	11,4
Berlin	9,7	9,6	9,9
Madryt	10,4	10,3	10,0
Paryż	14,2	13,4	13,0
Budapeszt	9,6	9,3	9,6
Wiedeń	10,6	10,7	10,6
Warszawa	11,6	11,1	11

*Dane dla Paryża na lata 2007-2010 pochodzą ze statystyki krajowej i obliczone zostały na podstawie ogółu urodzeń

Na podstawie dostępnych danych można wnioskować, że również wobec poszczególnych LUZ pozycja warszawskiego obszaru jest konkurencyjna (Tabela 15).

Tabela 15. Urodzenia na 1000 mieszkańców w LUZ

LUZ	2010	2011	2012
Praga	12,1	-	:
Berlin	-	-	9,2
Madryt	11,5	11,3	10,7
Paryż	-	15,3	-
Warszawa	-	11,1	11,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

O niskiej konkurencyjności w kontekście ruchu naturalnego natomiast świadczyć może współczynnik zgonów (liczba zgonów na 1000 mieszkańców) w Warszawie (Tabela 16). Jedynie w Budapeszcie wskaźnik osiągnął wyższą wartość w 2012 roku. Sytuacja w LUZ przedstawia się w podobnej relacji LUZ Warszawy do innych tego typu jednostek porównawczych (Tabela 17).

Tabela 16. Zgony na 1000 mieszkańców w wybranych miastach

Miasto	2010	2011	2012
Praga	9,8	9,7	10,0
Berlin	-	9,1	9,2
Madryt	8,0	8,3	8,4
Paryż	6,3	6,1	6,3
Budapeszt	12,8	12,7	12,6
Wiedeń	9,6	9,3	9,6
Warszawa	10,4	10,3	10,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

Tabela 17. zgony na 1000 mieszkańców w LUZ

LUZ	2010	2011	2012
Praga	9,7	-	-
Berlin	-	-	9,6
Madryt	6,3	6,4	6,5
Paryż	-	5,9	-
Warszawa	-	9,8	10,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

Wartość wskaźnika dotyczącego przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców świadczy o niskiej konkurencyjności Warszawy na tle pozostałych miast porównawczych pod względem ruchu naturalnego (Tabela 18). Miasto osiągnęło prawie najniższą wartość wskaźnika, poza Budapesztem, dla którego przyrost naturalny był ujemny. Z drugiej strony podkreślenia wymaga, że na taką sytuacje większy wpływ ma proporcjonalnie większa liczba zgonów a nie propolcjonalnie wyższa liczba urodzeń.

Tabela 18. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w wybranych miastach

Miasto	2010	2011	2012
Praga	2,0	1,5	1,4
Berlin	-	0,5	0,7
Madryt	2,4	2,0	1,6
Paryż	7,9	7,2	6,7
Budapeszt	-3,2	-3,4	-3,0
Wiedeń	1,0	1,3	1,1
Warszawa	1,2	0,7	0,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

W przypadku całych obszarów LUZ również nie można mówić o konkurencyjności obszaru warszawskiego wobec pozostałych porównawczych jednostek (Tabela 19). Niższy wskaźnik obserwuje się jedynie w LUZ Berlina (mimo aktywnej polityki władz miasta skierowanej na wsparcie młodych matek (Misiak, 2012). Dla LUZ Budapesztu i Wiednia brak porównywalnych danych.

Tabela 19. Przyrost naturalny w LUZ

LUZ	2010	2011	2012
Praga	2,4	-	-
Berlin	-	-	-0,4
Madryt	5,3	4,9	4,2
Paryż	-	9,4	-
Warszawa	-	1,3	1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

2.1.2. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 28: Jak różnicuje się struktura społeczna w zależności od postępów *urban sprawl*?

Urban sprawl jest jednym ze szczególnych negatywnych przypadków suburbanizacji (Duany, Plater-Zyberk, Speck 2010) i oznacza rozproszoną zabudowę, niefunkcjonalną sieć połączeń i konieczność

korzystania z transportu samochodowego. *Urban sprawl* oznacza stopniową zabudowę mieszkaniową na obrzeżach miast i poza jego granicami, która jest procesem niekontrolowanym i żywiołowym. Procesowi temu nie towarzyszy równoległy rozwój sieci infrastruktury technicznej i transportowej. W odróżnieniu od zjawiska suburbanizacji rezydencjalnej, *urban sprawl* polega na silnej presji inwestorów na tereny podmiejskie, co w połączeniu z lukami prawnymi w zakresie planowania przestrzennego, interesami własnymi poszczególnych gmin i mieszkańców oraz brakiem spójności prowadzonych polityk lokalnych doprowadza do tzw. rozlewania się zabudowy na strefę podmiejską[4]. Szybki przyrost zabudowy mieszkaniowej jest najważniejszym czynnikiem procesu *urban sprawl*, dlatego w niniejszym opracowaniu przyjęto założenie, że liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2007-2013 w każdej gminie OMW będzie zadowalającą miarą tego procesu[5]. Przyjęto, że średnia powyżej 12 mieszkań oddanych do użytkowania w 2007-2013 na 1 tys. mieszkańców odpowiada bardzo wysokiemu natężeniu *urban sprawl:* 9-12 – wysokie, 6-9 – średnie, 3-6 – niskie i poniżej 3 – bardzo niskie (w relacji do wszystkich gmin OMW).

Strukturę społeczną gmin OMW określono za pomocą 5 wskaźników obliczonych jako średnia dla lat 2007-2013: udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (*młoda społeczność*), udział osób w rodzinach korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (*korzystanie z pomocy społecznej*), udział mieszkańców z wykształceniem wyższym (*wykształcenie wyższe*, dane z NSP tylko dla 2002 r.), udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (*bezrobocie*), liczba przedsiębiorstw z sektora MŚP na 1 tys. mieszkańców (*przedsiębiorczość*).

Rysunek 14. Struktura społeczna w zależności od natężenia urban sprawl w OMW w latach 2007-2013 (w odchyleniach standardowych od średniej wartości wskaźnika dla wszystkich gmin OMW wynoszącej 0)

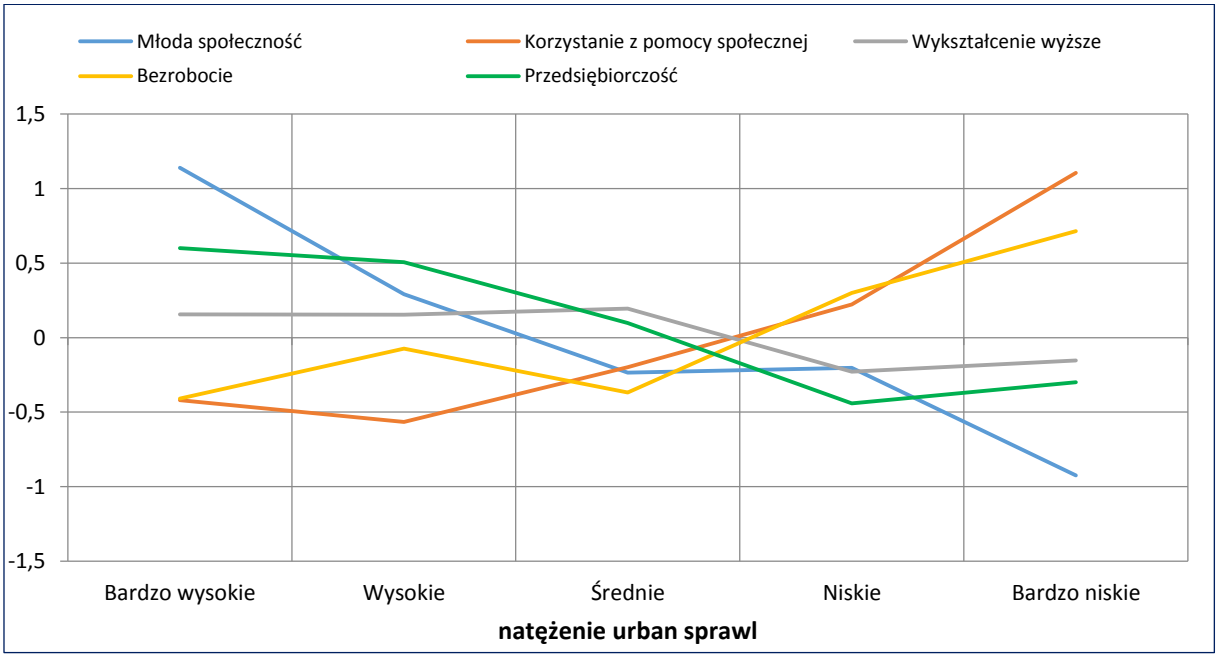

[4] Kuczyńska K., Duszyk M., 2009, Urban Sprawl - mocne i słabe strony rozwoju strefy podmiejskiej, Górka Z., Zborowski A. (red.), Człowiek i rolnictwo, IGiGP UJ, Kraków. s. 225-237.

[5] duża liczba oddanych do użytkowania mieszkań nie musi oznaczać procesu urban sprawl wraz z jego negatywnymi cechami, aczkolwiek zjawisku temu zawsze towarzyszy intensywny zabudowy mieszkaniowej

W obszarze metropolitalnym Warszawy zachodzą wyraźne zmiany w strukturze społecznej gmin w zależności od postępów procesu *urban sprawl*. W największym stopniu zmianie ulega udział mieszkańców w młodszych grupach wieku, który w gminach o bardzo wysokim *urban sprawl* wynosił w 2007-2013 18,5%, natomiast w tych o bardzo niskim – tylko 15,4%. Wynika to z faktu osiedlania się w strefie podmiejskiej m.in. dużej liczby rodzin z dziećmi. Wraz ze spadkiem natężenia *urban sprawl* bardziej zaznaczają się negatywne zjawiska społeczne takie jak bezrobocie i korzystanie przez mieszkańców z opieki społecznej. W gminach intensywnie zasiedlanych tylko ok. 5% osób znajdowało się w rodzinach korzystających ze środowiskowej opieki społecznej, natomiast w tych o niskim przyroście nowych mieszkań – było ich niemal 10%. Podobnie udział bezrobotnych – 3,6% w gminach o bardzo wysokim *urban sprawl*, a 4,8% w gminach o bardzo niskich wartościach tego wskaźnika. W tych ostatnich występuje wyraźnie niższa przedsiębiorczość lokalna mierzona udziałem firm sektora MŚP na 1 tys. mieszkańców. W gminach z wysokim *urban sprawl* jest ich powyżej 140 na 1 tys. mieszkańców, podczas gdy w tych o niskim *urbal sprawl* – nieco ponad 100. W najmniejszym stopniu w miarę postępu *urban sprawl* różnicowało się wykształcenie mieszkańców, aczkolwiek wyższe było w gminach o wysokim natężeniu tego procesu (8,7% osób z wykształceniem wyższym) niż w tych o niskim natężeniu (7%). Podsumowując, można uznać, że w gminach o wysokim natężeniu *urban sprawl* mieszkańcy są relatywnie młodsi, lepiej wykształceni, bardziej przedsiębiorczy, aktywniejsi zawodowo oraz w mniejszym stopniu zmuszeni są korzystać z opieki społecznej.

2.1.3. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 152: Jaki jest udział osób aktywnych zawodowo w stosunku do liczby osób biernych zawodowo w różnych skalach przestrzennych?

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. udział osób aktywnych zawodowo wśród osób w wieku 15 lat i więcej w województwie mazowieckim wynosił 57,1%, natomiast w całym kraju – 55,1%. W mieście stołecznym Warszawa wskaźnik ten osiągnął 58,4% wobec znacznie niższych wartości w innych aglomeracjach (np. Poznań – 55,6%, Kraków i Wrocław – 53,1%, Gdańsk – 53,0%). W celu oceny aktywności zawodowej na terenie OMW przeprowadzono badanie ankietowe wśród mieszkańców, pytając respondentów o ich status na rynku pracy. Okazuje się, że w OMW występuje wyższy udział aktywnych zawodowo w stosunku do Warszawy, województwa mazowieckiego, a także całego kraju. W 2014 r. stanowiły one 61,6% osób w wieku 15 lat i więcej.

Rysunek 15. Struktura aktywności zawodowej mieszkańców OMW (A), Warszawy (B) i OMW bez Warszawy(C) w 2014 r.

A

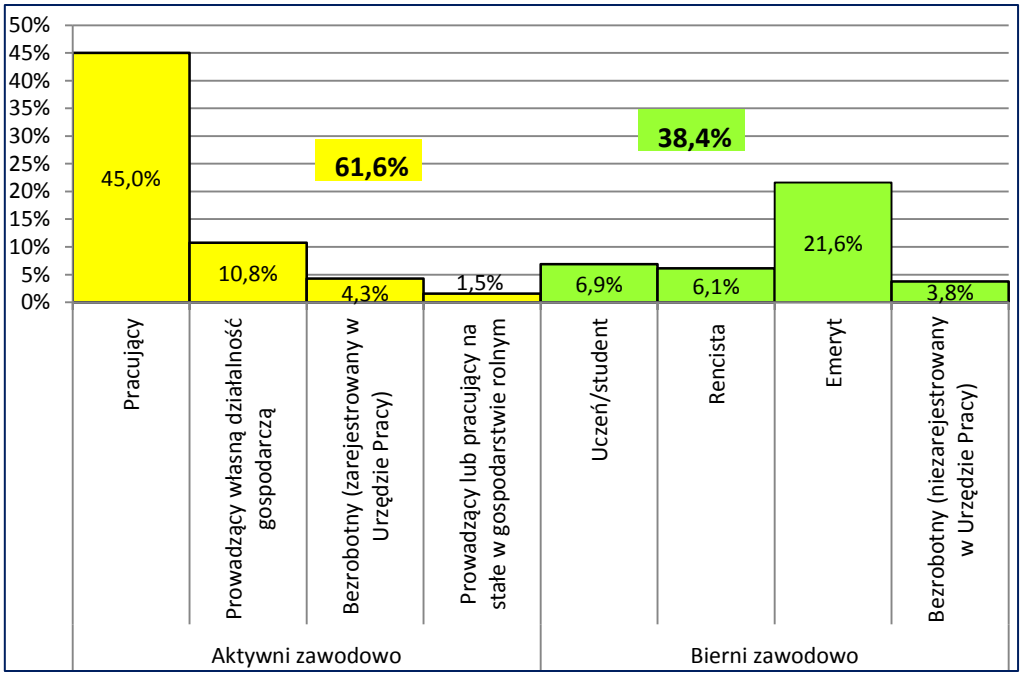

B *Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n= 1162*

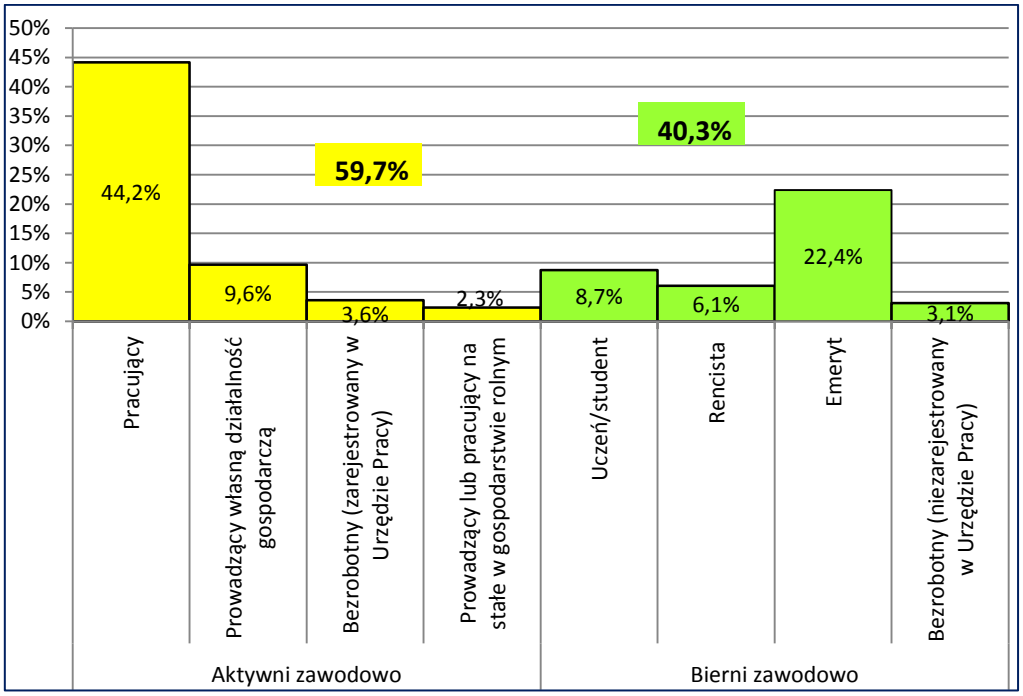

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n= 643

C

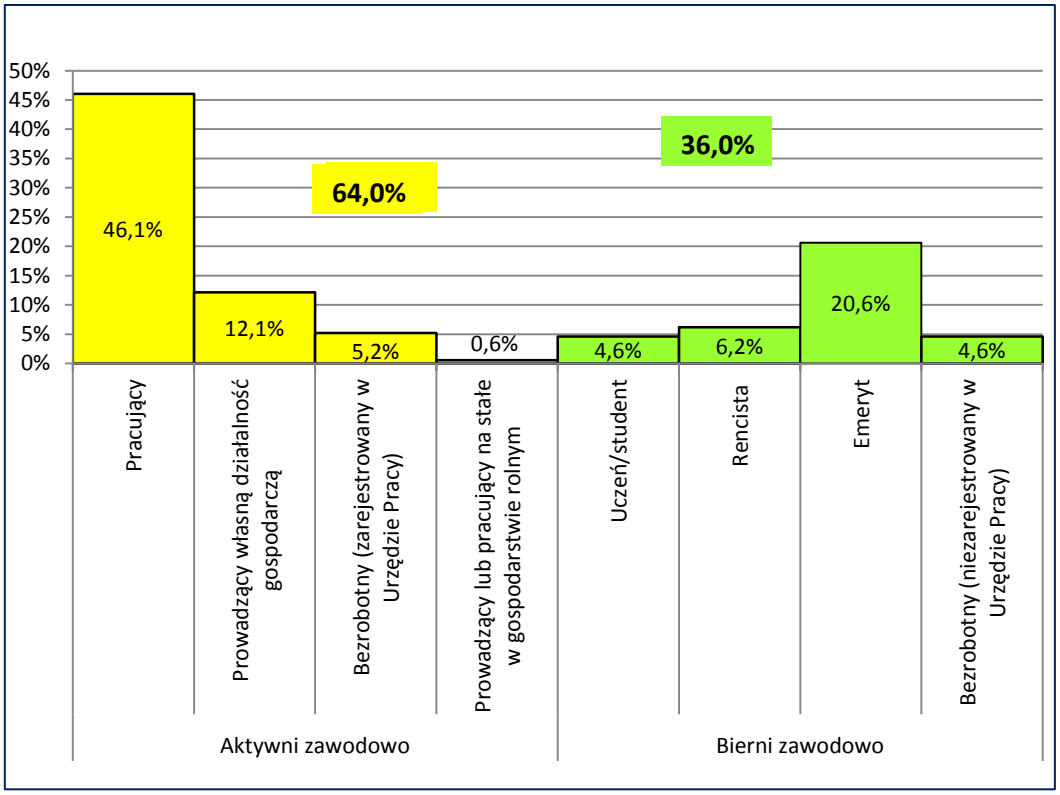

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n= 519

Wśród osób aktywnych zawodowo dominują osoby pracujące, których więcej jest na terenie OMW poza Warszawą (46,1%) niż w samym mieście stołecznym (44,2%). Obszary w okolicach Warszawy cechują się też wyższym udziałem posiadających własną działalność (12,1%) oraz bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy (5,2%). Z kolei w Warszawie obserwuje się przede wszystkim więcej uczniów i studentów (8,7%) oraz emerytów (22,5%). Mniej jest natomiast bezrobotnych niezarejestrowanych w urzędach pracy.

Pyt. 155: Które grupy ludności OMW są w największym stopniu dotknięte problemem bezrobocia?

W opinii respondentów badania ankietowego wśród mieszkańców najbardziej niepokojącym problemem społecznym jest bezrobocie ludzi młodych, zwłaszcza osób wchodzących na rynek pracy po ukończeniu studiów wyższych. Sytuację tych osób na rynku pracy jako najtrudniejszą ocenia co trzeci mieszkaniec OMW z wyłączeniem Warszawy. Mieszkańcy stolicy uznają jednak, że w znacznie gorszej sytuacji są osoby starsze, które posiadają trudności z przekwalifikowaniem się i odnalezieniem się na coraz bardziej wymagającym rynku pracy w stolicy. W mniejszym stopniu jako problem uznano bezrobocie wśród rodziców rodzin wielodzietnych i rodziców samotnie wychowujących dzieci.

Tabela 20. Grupy mieszkańców OMW o najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy w opinii respondentów badania ankietowego (n=1281) w 2014 r.

Grupy mieszkańców	Udział respondentów		
	z Warszawy	z OMW (bez Warszawy)	OMW ogółem
Rodziny wielodzietne (rodzice)	14,5%	7,5%	11,2%
Rodzice samotnie wychowujących dzieci	15,3%	13,2%	14,3%

Absolwenci szkół wyższych	21,4%	34,0%	27,3%
Osoby starsze	33,3%	31,3%	32,4%
Inne	7,6%	4,2%	6,0%
Nie wiem, trudno powiedzieć	7,6%	9,8%	8,7%
Odmowa odpowiedzi	0,1%	0,0%	0,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania CATI

Wywiady z przedstawicielami powiatowych urzędów pracy zasadniczo potwierdzają opinie wyrażone przez uczestników badania ankietowego. W zdecydowanie najgorszym położeniu, zdaniem ekspertów rynku pracy, znajdują się osoby w wieku powyżej 50 lat, a tendencja ta jest zauważalna zarówno w samej Warszawie, jak i na terenie OMW z wyłączeniem stolicy. Jak wskazywali badani, wiąże się to z co najmniej kilkoma przyczynami. Z jednej strony można zidentyfikować pewne stereotypowe podejście ze strony pracodawców, którzy uważają starszych pracowników za nieelastycznych, niezdolnych do nauki i przysparzających problemów, np. absencją spowodowaną kwestiami zdrowotnymi. Z drugiej strony część osób starszych nie chce lub nie jest w stanie przystosować się do wymagań współczesnego rynku pracy, np. poprzez naukę obsługi komputera czy nowoczesnych sprzętów elektronicznych. Jest też pewna grupa zarejestrowanych bezrobotnych w tej grupie wiekowej, która nie jest zainteresowana podjęciem zatrudnienia, lecz chce jedynie spełnić wymogi niezbędne do otrzymania świadczeń przedemerytalnych.

Co istotne, problem bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych wydaje się mniejszy niż mogłyby na to wskazywać społeczne obawy. Jak wynika z rozmowy przeprowadzonej w Warszawskim Urzędzie Pracy, zarejestrowanych młodych absolwentów jest jedynie kilkuset (ok. 800) na całą stolicę. Problem jest nieco większy w okolicznych powiatach, jednak również tam na razie rynek pracy przyjmuje absolwentów. Osobną kwestią, na jaką zwracali uwagę eksperci, jest to, czy ludzie podejmują pracę zgodnie z wyuczonym zawodem, jednak jest to trudne do oceny. Po pierwsze, nie jest jeszcze prowadzony systematyczny monitoring losów absolwentów (choć powstał już np. obszerny raport na ten temat dotyczący osób, które ukończyły Uniwersytet Warszawski). Po drugie, w przypadku wykształcenia humanistycznego trudno postawić jasną granicę pomiędzy pracą w zawodzie a niezwiązaną z nim.

Wszyscy przebadani na potrzeby badania rozmówcy podkreślali, że w najgorszej sytuacji na rynku pracy są osoby bez kwalifikacji: z wykształceniem podstawowym bądź gimnazjalnym oraz bez jakiegokolwiek doświadczenia zawodowego. Choć grupie tej poświęca się relatywnie niewiele uwagi w mediach, to jednak właśnie ona stanowi około ¼ stołecznych bezrobotnych, a poza Warszawą odsetek ten bywa jeszcze wyższy. W trudnej sytuacji znajdują się również osoby zwalniane (np. na skutek zwolnień grupowych związanych z restrukturyzacją bądź zamykaniem zakładów) z pracy, w której przepracowali wiele lat i poza którą nie mają żadnego innego doświadczenia zawodowego, oraz dysponują niskim wykształceniem formalnym. Często dla takich osób znalezienie pracy musi wcześniej zostać poprzedzone dokształcaniem bądź w ogóle przekwalifikowaniem się.

Pyt. 154: Jakie dominujące typy bezrobocia można wyróżnić w poszczególnych obszarach OMW?

Powiaty wchodzące w skład OMW zostały przeanalizowane pod kątem występowania głównych, wyszczególnianych w literaturze typów bezrobocia. Po pierwsze sprawdzono, na których obszarach szczególnym problemem jest bezrobocie długookresowe (Tabela 21). W 2013 r. bezrobotni długookresowo stanowili najwyższy odsetek ogółu bezrobotnych w powiatach: żyrardowskim, m. st.

Warszawa oraz wołomińskim, najniższy zaś w powiatach: grodziskim, wyszkowskim i otwockim. Na przestrzeni lat widać wyraźnie, że szczególnie dobrą sytuacją w omawianym aspekcie charakteryzuje się powiat grodziski, w którym rokrocznie stopa bezrobocia długookresowego była najniższa. Jednocześnie powiaty wskazane jako charakteryzujące się najgorszą sytuacją w 2013 r. są również powiatami o dominacji omawianego typu bezrobocia, co jest zjawiskiem negatywnym.

Tabela 21. Udział bezrobotnych długookresowo wśród bezrobotnych ogółem

Powiat	Bezrobotni długookresowo w % bezrobotnych ogółem						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Powiat wyszkowski	46,9	33,6	26,4	27,4	30,7	29,1	30,3
Powiat m. st. Warszawa	48,1	33,1	17,3	37,7	37,8	36,2	41,4
Powiat legionowski	42,6	30,1	19,7	22,6	27,5	32,3	37,8
Powiat miński	49,2	30,4	14,6	18,0	24,4	28,1	35,3
Powiat nowodworski	49,4	35,9	21,9	29,9	36,6	35,7	35,0
Powiat otwocki	46,2	28,4	16,6	22,9	22,7	24,0	27,2
Powiat wołomiński	43,0	31,0	23,2	30,9	33,7	35,9	41,1
Powiat grodziski	20,2	16,8	9,6	16,1	17,5	21,0	24,2
Powiat grójecki	48,5	43,6	32,2	32,1	35,2	33,6	34,4
Powiat piaseczyński	41,9	29,6	18,5	28,8	34,3	32,5	37,4
Powiat pruszkowski	48,5	38,3	26,3	32,3	34,2	33,4	38,2
Powiat sochaczewski	48,3	30,8	20,9	25,4	32,9	33,1	36,6
Powiat warszawski zachodni	51,1	36,4	28,0	28,9	33,4	34,9	35,7
Powiat żyrardowski	44,5	35,1	25,1	30,9	36,8	39,1	42,0

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Widać wyraźnie (Tabela 22), że na przestrzeni lat 2007-2013 r. zmieniła się struktura płci zarejestrowanych bezrobotnych: na początku tego okresu w analizowanej grupie dominowały zasadniczo kobiety, pod koniec – poza dwoma powiatami – pozostałe dwanaście charakteryzowało się przeważającym udziałem mężczyzn w ogóle bezrobotnych. W 2013 r. bezrobocie było najbardziej zmaskulinizowanym problemem w powiatach wołomińskim, otwockim i wyszkowskim, zaś najmniej w grodziskim i grójeckim.

Tabela 22. Udział mężczyzn wśród bezrobotnych ogółem

Powiat	Bezrobotni mężczyźni w % bezrobotnych ogółem						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Powiat wyszkowski	49%	49%	54%	54%	54%	56%	56%
Powiat m. st. Warszawa	47%	47%	52%	52%	51%	51%	52%
Powiat legionowski	49%	50%	54%	51%	52%	53%	53%
Powiat miński	51%	52%	55%	53%	50%	54%	53%
Powiat nowodworski	47%	46%	53%	52%	52%	54%	55%
Powiat otwocki	52%	51%	54%	54%	53%	55%	57%
Powiat wołomiński	50%	50%	56%	56%	54%	56%	57%
Powiat grodziski	46%	46%	48%	49%	49%	50%	49%
Powiat grójecki	49%	51%	52%	50%	49%	50%	50%
Powiat piaseczyński	50%	53%	55%	52%	51%	53%	52%
Powiat pruszkowski	48%	49%	53%	52%	51%	52%	52%

Powiat sochaczewski	47%	45%	51%	52%	50%	52%	53%
Powiat warszawski zachodni	49%	49%	54%	53%	52%	53%	53%
Powiat żyrardowski	51%	51%	54%	54%	51%	53%	53%

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W 2013 r. w OMW relatywnie najmniej dotknięci bezrobociem byli absolwenci szkół wyższych, jednak zależność ta nie dotyczyła Warszawy, w której ponad ¼ zarejestrowanych bezrobotnych mogła pochwalić się uczelnianym dyplomem (Tabela 23). Względnie niski wskaźnik bezrobocia charakteryzował także osoby o wykształceniu średnim ogólnokształcącym – przy czym, jak wynika m.in. z przeprowadzonych wywiadów z przedstawicielami urzędów pracy – nie jest to efekt popytu zgłaszanego na tę grupę przez pracodawców, ale faktu, że wielu z absolwentów liceów ogólnokształcących podejmuje dalszą edukację na uczelniach. Uogólniając, w najgorszej sytuacji były osoby najmniej wykształcone (szczególnie w powiatach nowodworskim, wołomińskim i grójeckim).

Tabela 23. Udział osób o poszczególnych poziomach wykształcenia wśród bezrobotnych ogółem

Powiat	Bezrobotni wg poziomu wykształcenia w % bezrobotnych ogółem (2013 r.)				
	wyższe	policealne, średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej
Powiat wyszkowski	10%	23%	13%	27%	27%
Powiat m. st. Warszawa	26%	24%	12%	14%	24%
Powiat legionowski	14%	23%	14%	22%	28%
Powiat miński	12%	25%	11%	28%	23%
Powiat nowodworski	8%	18%	11%	27%	36%
Powiat otwocki	14%	22%	13%	24%	27%
Powiat wołomiński	10%	21%	12%	26%	31%
Powiat grodziski	16%	22%	12%	24%	25%
Powiat grójecki	9%	24%	15%	23%	30%
Powiat piaseczyński	17%	23%	11%	20%	30%
Powiat pruszkowski	17%	24%	12%	21%	26%
Powiat sochaczewski	9%	22%	11%	29%	29%
Powiat warszawski zachodni	14%	24%	11%	23%	28%
Powiat żyrardowski	9%	20%	14%	25%	32%

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Porównując – w Wiedniu największy udział w grupie bezrobotnych mają osoby z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym (w sumie 42% ogółu bezrobotnych – dane wiedeńskiego urzędu statystycznego na styczeń 2013), najniższy zaś udział mają osoby z wykształceniem wyższym (7,1%). Praga i Madryt charakteryzują się największym udziałem osób kończących szkołę średnią w ogóle bezrobotnych (odpowiednio 62% i 52,1%), niemniej zaznaczyć należy, że statystyki tych miast włączają w tę grupę również osoby z wykształceniem średnim zawodowym – gdyby więc w ten sposób analizować liczbę bezrobotnych w Warszawie, również tu ta grupa bezrobotnych byłaby największa (w sumie 36%). Udział osób z wykształceniem wyższym i pozostających na bezrobociu w Pradze (niecałe 27%, urząd statystyczny w Pradze, rok 2011) i Madrycie (ponad 23%, urząd statystyczny w Madrycie, styczeń 2014) jest zbliżony do udziału w Warszawie (26%).

Wydaje się, że w porównaniu do innych typów zróżnicowania bezrobocia kwestia udziału poszczególnych grup wiekowych w ogóle bezrobotnych jest względnie stabilna w czasie, zarówno

pośród osób młodych wchodzących na rynek pracy (25-34 lata), jak i dojrzałych (55-64 lata) (Tabela 24). Najgorzej, z punktu widzenia ludzi dopiero wchodzących na rynek pracy, prezentowała się sytuacja w powiatach wyszkowskim i grójeckim, zaś najlepiej – w Warszawie i powiecie warszawskim zachodnim.

Tabela 24. Udział osób w wieku 25-34 wśród bezrobotnych ogółem

Powiat	Bezrobotni w wieku 25-34 pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy w % bezrobotnych ogółem					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Powiat wyszkowski	28%	27%	27%	27%	28%	28%
Powiat m. st. Warszawa	28%	31%	30%	29%	29%	27%
Powiat legionowski	29%	30%	30%	29%	29%	27%
Powiat miński	28%	30%	30%	29%	29%	29%
Powiat nowodworski	29%	29%	29%	27%	26%	25%
Powiat otwocki	25%	26%	27%	26%	26%	25%
Powiat wołomiński	27%	28%	28%	27%	28%	27%
Powiat grodziski	28%	29%	29%	27%	26%	25%
Powiat grójecki	29%	29%	27%	28%	29%	26%
Powiat piaseczyński	27%	28%	29%	28%	28%	26%
Powiat pruszkowski	28%	28%	26%	24%	25%	24%
Powiat sochaczewski	28%	29%	29%	29%	29%	27%
Powiat warszawski zachodni	25%	27%	28%	25%	24%	23%
Powiat żyrardowski	28%	29%	28%	29%	28%	28%

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Biorąc pod uwagę sytuację w innych miastach europejskich, struktura bezrobotnych wypada korzystniej dla osób wchodzących na rynek pracy w Warszawie niż w Wiedniu (13,3% osób w wieku do 24 lat w ogóle bezrobotnych w 2013 roku), Pradze (14,7% – dane na rok 2011) i Madrycie (7% – w styczniu 2014 roku).

Interesujący może się wydawać fakt, że powiaty o względnie najwyższym udziale osób młodych wśród bezrobotnych były zarazem powiatami o najlepszej sytuacji dla ludzi w wieku 55-64 lata, a zarazem powiaty takie jak Warszawa czy powiat warszawski zachodni charakteryzowały się wysokim odsetkiem pozostających bez pracy ludzi dojrzałych. Oczywiście nie jest to zasada dotycząca wszystkich terenów OMW, jednak we wskazanych przypadkach omawiana tendencja jest wyraźnie widoczna.

Tabela 25. Udział osób dojrzałych wśród bezrobotnych ogółem

Powiat	Bezrobotni w wieku 55-64 pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok w % bezrobotnych ogółem					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Powiat wyszkowski	5%	3%	4%	5%	5%	5%
Powiat m. st. Warszawa	9%	5%	9%	10%	10%	12%
Powiat legionowski	9%	6%	6%	7%	8%	9%
Powiat miński	7%	4%	3%	5%	6%	7%
Powiat nowodworski	6%	4%	5%	7%	8%	8%

Powiat otwocki	7%	4%	6%	6%	7%	8%
Powiat wołomiński	6%	5%	7%	8%	8%	9%
Powiat grodziski	5%	2%	3%	4%	6%	7%
Powiat grójecki	8%	6%	8%	7%	7%	9%
Powiat piaseczyński	8%	5%	7%	8%	8%	10%
Powiat pruszkowski	10%	8%	9%	10%	10%	11%
Powiat sochaczewski	6%	4%	5%	6%	6%	7%
Powiat warszawski zachodni	9%	11%	7%	9%	10%	11%
Powiat żyrardowski	7%	5%	5%	7%	7%	8%

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Nieznacznie lepszą sytuację wśród dojrzałych osób bezrobotnych niż w Warszawie obserwuje się w Wiedniu (11,1% bezrobotnych to osoby powyżej 55 roku życia, rok 2011) i Pradze (10,6% w 2011 roku). Większy udział osób dojrzałych wśród bezrobotnych obserwuje się natomiast w Madrycie – tu udział osób powyżej 55 roku życia w ogóle bezrobotnych wyniósł w styczniu 2014 roku 17,7% (dla Paryża brak porównawczych danych – udział osób bezrobotnych jest opisywany dla szerszej grupy wiekowej – od 50 roku życia).

Pyt. 156: Jakie inne przyczyny obok bezrobocia decydują o bierności zawodowej ludności w różnych obszarach OMW?

Na podstawie wywiadów przeprowadzonych w urzędach pracy można wyróżnić kilka przyczyn, innych niż bezrobocie, decydujących o bierności zawodowej ludności. Po pierwsze, zdaniem ekspertów, część osób zarejestrowanych jako bezrobotne podejmuje pracę w tzw. szarej strefie. Po drugie, przyczyną niepodejmowania pracy zawodowej może być niechęć do utraty benefitów, jakie wiążą się ze statusem bezrobotnego (np. dopłaty do kolonii dla dzieci, zniżki za czynsz mieszkaniowy). Motywacja ta jest szczególnie istotna w przypadku tych osób, które ze względu na swoje wykształcenie i kwalifikacje nie mogą liczyć na wysoką pensję: wówczas różnica pomiędzy wynagrodzeniem a świadczeniami nie rekompensuje konieczności zakupu biletu na dojazdy do pracy, wysiłku związanego z koniecznością dopasowania się do grafiku zawodowego itp. Bywa też, że nawet jeśli sama pensja jest wyższa od finansowych świadczeń otrzymywanych podczas bezrobocia, to jednak podjęcie pracy wiąże się z utratą pozapieniężnego wsparcia (np. obiadów dla dzieci, wyprawek szkolnych), co również zniechęca do podejmowania pracy. Ponadto istnieje zjawisko dziedziczenia bezrobocia, związane bądź to z przekazywaną międzypokoleniowo niechęcią do pracy, bądź to z zaniedbaniem edukacji dzieci, co w konsekwencji powoduje ich trudności w wejściu na rynek pracy. Wreszcie, jest także grupa, która nie jest zainteresowana podjęciem pracy, gdyż chce otrzymać świadczenia przedemerytalne. Co istotne, część z tych osób po otrzymaniu owych świadczeń będzie się starała znaleźć pracę, jednak wcześniej chce sobie zapewnić choćby niewielkie, ale stabilne źródło dochodów.

2.1.4. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 102: Czy na analizowanym obszarze można wyróżnić subobszary charakteryzujące się wspólnymi cechami struktury społecznej?

Strukturę społeczną gmin OMW określono za pomocą 5 wskaźników obliczonych jako średnia dla lat 2007-2013: udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (*młoda społeczność*), udział osób w rodzinach korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (*korzystanie z pomocy społecznej*), udział mieszkańców z wykształceniem wyższym (*wykształcenie wyższe*, dane z NSP tylko dla 2002 r.), udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (*bezrobocie*), liczba przedsiębiorstw z sektora MŚP na 1 tys. mieszkańców (*przedsiębiorczość*).

W celu wyznaczenia obszarów o zbliżonej strukturze społecznej w OMW zastosowano metodę klasyfikacji statystycznej k-średnich. Polega ona na takim łączeniu jednostek w grupy, w celu maksymalnego zwiększenia średniej odległości (pod względem badanych cech) między wszystkimi grupami. Nadanie nazw poszczególnym grupom na podstawie charakterystyki ich składowych umożliwiają określenie typów struktury społecznej.

Za pomocą ww. metody otrzymano następujące typy struktury społecznej (w relacji do całego OMW):

1. Typ „nowobogacki" – o niskim bezrobociu, wysokiej przedsiębiorczości i wykształceniu mieszkańców, których niewielki udział korzysta z opieki społecznej, jednocześnie udział mieszkańców w młodszych grupach wieku jest tu niski.
2. Typ „młodzi aktywni" – o młodszej strukturze wieku mieszkańców, stosunkowo wysokiej przedsiębiorczości i wykształceniu, niskim wskaźniku korzystania z pomocy społecznej i niskim bezrobociu.
3. Typ „rozwijający się" – o średniej wartości wszystkich wskaźników w skali OMW o starszej strukturze wieku.
4. Typ „podmiejski peryferyjny" – o umiarkowanie wysokim natężeniu niekorzystnych zjawisk społecznych (bezrobocie, korzystanie z opieki społecznej), niskiej przedsiębiorczości i względnie niskim wykształceniu.
5. Typ „wiejski peryferyjny" – o bardzo młodej strukturze wieku i wysokim nasileniu negatywnych zjawisk społecznych (bezrobocie, korzystanie z opieki społecznej), bardzo niskim wykształceniu i przedsiębiorczości

Rysunek 16. Typologia przestrzenna gmin OMW pod względem struktury społecznej

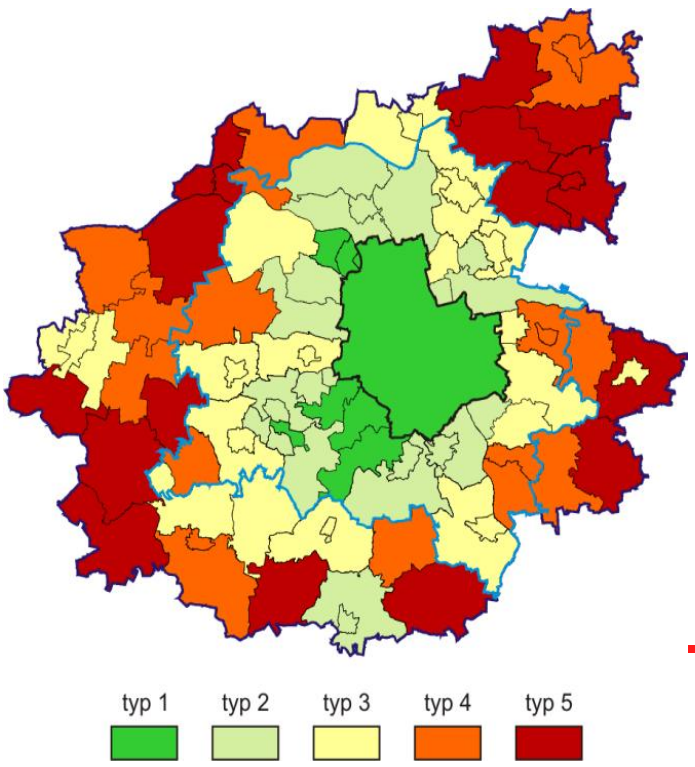

Źródło: opracowanie własne

Procesy i zjawiska demograficzne i ekonomiczne zachodzące w OMW od początku lat 1990. wpływają na zmiany struktury społecznej poszczególnych gmin. Opracowana typologia wyraźnie wskazuje dwa układy przestrzenne różnicowania się struktury społecznej w OMW – pierwszym jest wzrost negatywnych cech społeczności gmin wraz ze wzrostem odległości od miasta stołecznego Warszawy, a drugim brak gmin będących w typie 5 – wiejskim peryferyjnym w obszarze ZIT. Typ pierwszy umownie nazwany „nowobogackim" obejmuje Warszawę i gminy z nią sąsiadujące o najbardziej intensywnych procesach suburbanizacji,

których skala już od dawna jest wysoka. Z tego powodu struktura społeczna dzięki bliskości rdzenia metropolii i napływu nowych mieszkańców została znacznie przekształcona – mieszkają tam ludzie przedsiębiorczy, obserwuje się bardzo niskie bezrobocie i ubóstwo, a także znaczny odsetek osób z wyższym wykształceniem. Typ 2 to gminy zasiedlane stosunkowo później (w ostatnich latach), gdzie mimo pozytywnej zmiany strukutry mieszkańców nie osiągnęły one jeszcze tak wysokiego poziomu rozwoju społecznego jak gminy w typie 1. Co interesujące, w typie tym znalazła się gmina i miasto Grójec, położona w peryferynej części OMW. W typie 3 występują jednostki rozwijające się, a więc te położone dalej od Warszawy, w których dopiero obecnie następuje wzmożony napływ mieszkańców. W gminach typu 4 struktura społeczna jest słabo przekształcona przez oddziaływanie stolicy, natomiast struktura społeczna gmin typu 5 nawiązuje bardziej do otaczających je gmin wiejskich spoza OMW niż do obszaru podmiejskiego Warszawy. Skutkuje to niższymi wskaźnikami rozwoju społecznego tych obszarów.

Pyt. 103: Które obszary są najbardziej dotknięte problemem bezrobocia? Jakiego rodzaju bezrobocie jest poważnym problemem społecznym?

Rysunek 17. Wskaźnik bezrobocia w OMW w 2013 r.

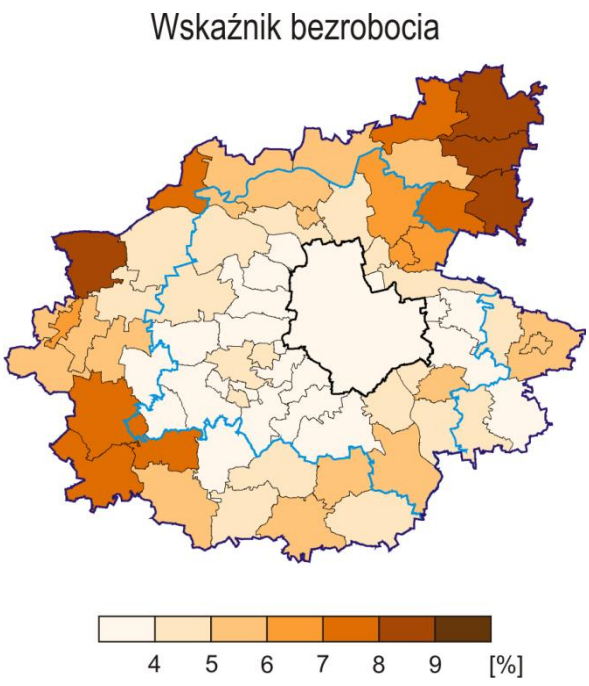

Źródło: opracowanie własne

Stopa bezrobocia w mieście stołecznym Warszawa wynosiła w 2013 r. tylko 4,8% i była niemal trzykrotnie niższa niż średnia ogólnopolska (13,4% na koniec grudnia 2013 r. wg GUS) i ponad dwukrotnie niższa niż średnia województwa mazowieckiego (11%). Warto zauważyć, że mniejsza wartość tego wskaźnika wystąpiła tylko w Poznaniu (4,1%), porównywalna w Sopocie (4,9%), a nieco wyższa w Katowicach (5,4%), Wrocławiu (5,6%) i Krakowie (5,9%). Oznacza to, że tylko niecałe 5% aktywnych zawodowo mieszkańców stolicy nie posiada pracy. Wartość ta jest zdecydowanie niższa niż w okolicznych powiatach, gdzie obserwowano znaczne zróżnicowanie stopy bezrobocia. W powiecie warszawskim zachodnim (7,1%), grodziskim (7,8%), grójeckim (8,2%), piaseczyńskim (8,3%), pruszkowskim (8,6%) i otwockim (9,6%) osiągnęła ona wartość znacznie poniżej średniej krajowej (53-72% wartości ogólnopolskiej), podczas gdy w powiatach: wyszkowskim (14,5%),

legionowskim (15,9%), żyrardowskim (16,4%) była na poziomie znacznie wyższym niż średnia krajowa. Najwyższy wskaźnik wystąpił w powiecie wołomińskim – 17,1%, co stanowi 122,4% ogólnopolskiej średniej.

W układzie gmin najniższy wskaźnik bezrobocia mierzony przeciętnym udziałem bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2017-2013 występował w mieście stołecznym, gminach sąsiadujących z Warszawą oraz gminach położonych na zachód od Warszawy. Odpowiednio wyższy wskaźnik wystąpił w gminach powiatu wołomińskiego i wyszkowskiego zaliczonych do OMW, przy czym w tych częściach powiatów jest ona istotnie niższa niż w pozostałych, położonych poza obszarem badań.

Na podstawie danych Urban Audit dokonano podstawowej oceny struktury bezrobocia. Ze względu na ograniczoną dostępność danych możliwe było porównanie sytuacji jedynie na poziomie miast.

Ocenie poddano liczbę osób bezrobotnych przypadających na 1000 osób w wieku produkcyjnym (na potrzeby badania jako wiek produkcyjny przyjęto 15-64 lat bez względu na płeć). Liczba osób w Warszawie, przypadających na 1000 osób w wieku 15-64 lat stanowi o konkurencyjności Warszawy względem porównawczych miast europejskich, choć wartość wskaźnika wzrasta rokrocznie (

Tabela 26). Najbardziej zbliżona sytuacja (biorąc pod uwagę dane z roku 2011) występuje w Pradze.

Tabela 26. Liczba bezrobotnych przypadających na 1000 osób w wieku produkcyjnym (15-64 lat)

Miasto	2010	2011	2012
Praga	-	51	-
Berlin	100	92	82
Madryt	-	121	136
Paryż	86	-	-
Budapeszt	62	-	-
Warszawa	-	35	42

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

Wysoki wskaźnik bezrobocia w największych europejskich miastach może wynikać, jak można wnioskować na podstawie raportu ESPON (ESPON, FOCI - Future Orientations for Cities, 2010, s. 78), z obecności dużej liczby niewykwalifikowanych imigrantów w tego typu ośrodkach miejskich.

Udział kobiet bezrobotnych w ogóle bezrobotnych w Warszawie jest zbliżony do udziału mężczyzn. Ponownie relacja ta jest zbliżona w Pradze (Tabela 27). Największe dysproporcje występują w Berlinie – tu udział mężczyzn w ogóle bezrobotnych jest większy (tamże).

Tabela 27. Udział kobiet i mężczyzn w ogólnej liczbie bezrobotnych w latach 2010-2012

Miasto	kobiety	mężczyźni

	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Praga	50%	46%	-	50%	54%	-
Berlin	41%	42%	41%	59%	58%	59%
Madryt	-	46%	46%	-	54%	54%
Paryż	51%	-	-	49%	-	-
Budapeszt	46%	-	-	54%	-	-
Warszawa	-	49%	49%	-	51%	51%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

Analizując wskaźnik bezrobocia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym ze względu na płeć, można wskazać na wysoką konkurencyjność Warszawy (Tabela 28), jednak należy również porównać wynik z poziomem feminizacji w mieście. W Warszawie, mimo że liczba kobiet przypadających na 100 mężczyzn jest najwyższa w porównaniu z innymi miastami, to liczba bezrobotnych mężczyzn na 1 tys. mieszkańców jest większa. Pod tym względem również Warszawa zbliżona jest w swojej sytuacji do Pragi.

Tabela 28. Liczba bezrobotnych kobiet i mężczyzn na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (15-65 lat)

Miasto	**kobiety**			**mężczyźni**		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Praga	-	24	-	-	27	-
Berlin	41	39	34	59	53	48
Madryt	54	56	63	62	65	73
Paryż	44	-	-	42	-	-
Budapeszt	28	-	-	34	-	-
Warszawa	-	17	20	-	18	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urban Audit

2.1.5. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 211: W jakim stopniu liczba miejsc w placówkach infrastruktury opieki społecznej i zdrowotnej odpowiada liczbie osób starszych?

W 2012 r. w szpitalach ogólnych położonych w siedzibach powiatów, których terytorium znajdowało się w OMW, było łącznie 17 748 łóżek, z czego 12 275 w mieście stołecznym Warszawie. W celu oceny stopnia dopasowania liczby łóżek do potrzeb osób w wieku 65 lat i więcej (grupa o największej chorobowości) przeprowadzono szacunek, opierając się na Badaniu Chorobowości Szpitalnej Ogólnej wykonywanym corocznie przez Państwowy Zakład Higieny[6]. Wskaźnik wykorzystania łóżek szpitalnych obliczony został jako stosunek liczby dni spędzonych w szpitalach mieszkańców powiatów OMW w wieku 65 lat i więcej do całkowitej liczby dni w roku, tj. liczby łóżek x 365 dni. Licznik

[6] http://www.statystyka.medstat.waw.pl/

powyższego stosunku wyznaczono na podstawie udziału ludności hospitalizowanej w wieku 65 lat i więcej w liczbie hospitalizacji ogółem w Polsce, udziału liczby hospitalizowanych w wieku 65 lat i więcej w całkowitej liczbie hospitalizowanych w Polsce oraz średniej długości hospitalizacji osoby w wieku 65 lat i więcej w Polsce. Wskaźnik wykorzystania < 100% oznacza, że szpitale w powiecie mogą w pełni zaspokoić potrzeby osób starszych, natomiast >100%, że część osób z tego powiatu musi korzystać z placówek położonych poza powiatem.

Potrzeb osób w wieku 65 lat i więcej w największym stopniu nie zaspokajają placówki w powiatach legionowskim i warszawskim zachodnim, wobec czego większość ich mieszkańców musi leczyć się w poza nimi – najczęściej w Warszawie. W mniejszym stopniu dotyczy to powiatów nowodworskiego, mińskiego, wołomińskiego i pruszkowskiego. Nadwyżkę łóżek szpitalnych posiadają natomiast powiat otwocki, Warszawa, powiat piaseczyński, żyrardowski i sochaczewski.

W 2012 r. w placówkach stacjonarnej opieki społecznej położonych w powiatach, których terytorium znajdowało się w OMW, było łącznie 9 245 miejsc, z czego 3 163 w mieście stołecznym Warszawie. Aż 55% tych placówek prowadzone było przez podmioty niepubliczne. Zakładając, że każda osoba w podeszłym wieku chce zamieszkać w tego typu placówce – liczba miejsc jest dalece niewystarczająca. W największym stopniu zapotrzebowanie to może być zaspokojone w powiecie warszawskim zachodnim (6,1%) i piaseczyńskim (5,6%). Najniższy wskaźnik zanotowano w powiecie sochaczewskim (0,9%), Warszawie (1,0%) oraz pruszkowskim (1,2%).

Tabela 29. Szacunek wykorzystania liczby łóżek szpitalnych przez osoby starsze w powiatach OMW w 2012 r.

Jednostka	Dane GUS za 2012 r.			Szacunek na podstawie badania chorobowości szpitalnej ogólnej		
	Liczba łóżek w szpitalach ogólnych	Liczba osób w wieku 65 lat i więcej	Potencjalna liczba osobodni w szpitalach w roku	Liczba hospitalizowanych w wieku 65 lat i więcej	Liczba osobodni w szpitalach w roku (osoby w wieku 65 lat i więcej)*	Wskaźnik wykorzystania
grodziski	336	12 075	122 640	4 483	60 067	89,4%
grójecki	406	14 249	148 190	5 290	70 881	87,3%
legionowski	110	12 870	40 150	4 778	64 021	291,1%
miński	376	20 055	137 240	7 445	99 763	132,7%
nowodworski	159	10 052	58 035	3 732	50 003	157,3%
otwocki	1 319	18 098	481 435	6 718	90 028	34,1%
piaseczyński	943	20 326	344 195	7 546	101 111	53,6%
pruszkowski	433	23 010	158 045	8 542	114 462	132,2%
sochaczewski	344	11 739	125 560	4 358	58 395	84,9%
warszawski zachodni	161	14 475	58 765	5 374	72 005	223,7%
wołomiński	348	26299	127 020	9 763	130823	188,0%
wyszkowski	221	9333	80 665	3 465	46 427	105,1%
żyrardowski	317	11008	115 705	4 086	54 759	86,4%
m. st. Warszawa	12 275	308206	448 0375	114 415	1 533 157	62,5%

MAZOWIECKIE	**26 259**	**797222**	**9 584 535**	**295 951**	**3 965 746**	**75,5%**
POLSKA	**18 8820**	**5487713**	**68 919 300**	**2 037 193**	**27 298 386**	**72,3%**

Szacunek na podstawie udziału hospitalizowanych w wieku 65 lat i więcej i ich średniej długości pobytu w szpitalach w 2012 r.

2.1.6. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 252: Opis których grup społecznych, zawodowych, wiekowych czy społeczności lokalnych wykazuje przewagi ilościowe, które jednak nie przekładają się na jakość rozwoju społeczno-gospodarczego OMW?

W stołecznej części obszaru metropolitalnego Warszawy obserwuje się wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym, który w większości dzielnic przekracza 20%, a w innych miastach OMW również osiąga wartości powyżej 15%. Rosnąca przewaga ilościowa tej grupy ludności nie przekłada się na jakość rozwoju społeczno-gospodarczego, a wręcz przyczynia się do występowania barier rozwojowych. Związane to jest nie tylko ze zmniejszającą się liczbą „rąk do pracy", lecz także z koniecznością dostosowania i utrzymania infrastruktury służącej osobom starszym (np. zakłady opieki społecznej, zakładu opieki zdrowotnej). Z kolei w innych dzielnicach Warszawy, a także gminach podmiejskich występuje znaczny udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, co z kolei również wymaga określonych nakładów na budowę, dostosowanie i utrzymanie infrastruktury społecznej (szkoły, przedszkola, żłobki, place zabaw itp). Tego typu zmiany demograficzne, tj. starzenie się ludności oraz rosnący odsetek dzieci i młodzieży, wpływają na zasoby siły roboczej, które w gminach tych ulegają zmniejszeniu, a rośnie liczba osób utrzymywanych. W skali całego OMW wzrost udziału ludności w wieku nieprodukcyjnym, o czym informują wskaźniki obciążenia demograficznego, wiąże się z koniecznością zwiększenia wydatków socjalnych.

Niejako pochodną procesu starzenia się społeczeństwa jest także wzrost liczby osób dojrzałych (po 55 roku życia) pozostających bez pracy i ich udziału w strukturze wieku osób bezrobotnych. W Warszawie odsetek wynosi ok. 12%, a ich udział w niemal wszystkich powiatach należących do OMW w latach 2007-2013 wzrastał. Tego typu przewaga ilościowa nie przekłada się na jakość rozwoju społeczno-gospodarczego w OMW, który cechuje się jednym z najniższych poziomów bezrobocia w kraju. Co istotne, z powodu tercjalizacji gospodarki, tj. rosnącej liczby miejsc pracy i udziału zatrudnienia w sektorze usług w liczbie bezrobotnych wzrósł odsetek mężczyzn, którzy rzadziej niż kobiety podejmują pracę w usługach.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 289: Które grupy społeczne, grupy zawodowe lub wiekowe albo społeczności lokalne odczuwają najsilniej skutki przemian społecznych, gospodarczych i przestrzennych w OMW? Które mogą tracić swoje dotychczasowe funkcje?

Zdecydowanie najsilniej skutki przemian społeczno-gospodarczych odczuwają osoby starsze, które w ich wyniku utraciły pracę, a szczególnie, te które zostały dotknięte zwolnieniami w wyniku restrukturyzacji i prywatyzacji zakładów państwowych lub osoby pracujące w zakładach, gdzie rozpoczęto stosowanie nowoczesnych narzędzi, w tym informatycznych i Internetu. W wielu przypadkach osoby te muszą poświęcać dużo wysiłku i czasu na różne formy dokształcenia się w zakresie obsługi komputera, nowych programów lub innych narzędzi, które stają się praktyką u

pracodawców. Niejednokrotnie osoby starsze nie są zainteresowane rozwojem kompetencji zawodowych, próbując uzyskać dochód z innych źródeł (świadczenia przedemerytalne, praca na czarno).

Inna grupą mieszkańców, którą szczególnie dotknęły skutki przemian społeczno-gospodarczych, są młodzi absolwenci studiów wyższych. Chłonność warszawskiego rynku pracy jest na tyle duża, że jest on w stanie zapewnić zatrudnienie znacznej większości osób po studiach (co potwierdza niski wskaźnik bezrobocia). Z danych wynika, że szczególnie w Warszawie jest liczna grupa osób, których wykształcenie, a raczej kierunek studiów nie gwarantuje znalezienia satysfakcjonującej pracy. Potwierdza to wskaźnik udziału bezrobotnych z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie bezrobotnych, który w Warszawie jest dwukrotnie wyższy niż w powiatach pozostałej części OMW. W 2013 r. stanowili oni najliczniejszą grupę bezrobotnych – 26%.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 318: Które społeczne uwarunkowania rozwoju OMW sprzyjają jego przewadze konkurencyjnej w wymiarze krajowym i europejskim?

W wymiarze krajowym i europejskim zdecydowanie pozytywnym impulsem rozwojowym dla Warszawy, jak i całego obszaru metropolitalnego jest wzrost liczby ludności miasta centralnego. Liczba ludności rdzenia wykazuje zarówno aktualną, jak i prognozowaną tendencję wzrostową, co jest ewenementem w skali kraju (pomijając zmiany administracyjne granic miast, liczba ludności będzie rosnąć tylko w Krakowie). W skali Europy wzrost liczby mieszkańców miasta centralnego dotyczy tylko miast Europy Zachodniej i Wschodniej, natomiast w Europie Środkowej miasta cechuje stagnacja, a wielu regres demograficzny[7]. Dynamika wzrostu liczby ludności dotyczyć będzie całego OMW, który będzie również jednym z najszybciej rozwijających się obszarów metropolitalnych w Polsce. Jednocześnie należy zaznaczyć, że województwo mazowieckie, a szczególnie obszar metrpolitalny Warszawy, jest regionem o najniższym współczynniku emigracji.

Znaczną przewagą konkurencyjną OMW w skali krajowej jest wysoki udział aktywnych zawodowo w strukturze aktywności ekonomicznej mieszkańców, co szczególnie dotyczy obszaru OMW poza Warszawą. Udział pracujących wynosi tam 46,1%, a udział aktywnych zawodowo 64% – wartości te są znacznie wyższe niż w pozostałych metropoliach. Pozwala to stwierdzić, że w OMW znacznie więcej osób pracuje lub prowadzi działalność gospodarczą – a więc zasila budżety lokalnych samorządów i system socjalny państwa – niż w pozostałych regionach.

Zarówno w skali polskich metropolii, jak i miast porównawczych Warszawa posiada bardzo niski wskaźnik bezrobocia. W skali kraju niższe bezrobocie występuje jedynie w Poznaniu, natomiast stopa bezrobocia wynosząca poniżej 5% świadczy de facto o braku bezrobocia, gdyż tak niski procent można przypisać osobom tymczasowo pozostającym bez pracy lub rejrestrującym się w urzędzie pracy w i nnych celach. W skali Europy Warszawa posiada jeden z niższych wskaźników bezrobocia i pod tym względem jest w lepszej sytuacji niż Berlin, Madryt, Paryż i Budapeszt.

[7] Zborowski A., Soja M.,Łobodzińska A., 2012,Population trends in Polish cities – stagnation, depopulation or shrinkage?, Prace Geograficzne, 130, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 7–28.

2.2. MIGRACJE

Migracje w kontekście rozwoju metropolii ocenia się w sposób charakterystyczny dla tych obszarów. Migracje zagraniczne – w kontekście istnienia klasy metropolitalnej oceniane są jako zjawisko świadczące o tworzeniu się funkcji metropolitalnych, czyli włączaniu w międzynarodową przestrzeń przepływów. Migracje zewnętrzne krajowe mają kierunek – do metropolii, ale niekoniecznie do miasta centralnego i są wynikiem jej potencjału społeczno-gospodarczego. Natomiast migracje w ramach obszaru, w szczególności migracje dobowe, ale również generujące je migracje stałe są bardzo intensywne i najczęściej są przyczyną trudności w zarządzaniu tymi obszarami. Wnioski z analiz tego obszaru są silnie uwarunkowane wynikami analiz *urban sprawl* oraz klasy metropolitalnej. Podstawą analizy migracji będzie analiza danych o ich kierunkach i rozłożeniu przestrzennym, dynamice oraz określenie typów demograficznych ludności wg Webba. Jednak kluczowym elementem analizy będzie odpowiedź na pytania problemowe w poszczególnych wymiarach.

2.2.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 29: W których gminach napływ mieszkańców współwystępuje z polepszeniem sytuacji finansowej a w których z jej pogorszeniem?

W latach 2002-2012 w obszarze metropolitalnym Warszawy zameldowało się łącznie 541,14 tys. osób, z czego 383,65 tys. z miast (70,9%), a 146,63 tys. z obszarów wiejskich (27,1%). Na terenie warszawskiego ZIT całkowity napływ wynosił 476,95 tys. (88,2% całego OMW), w tym z miast 345,57 tys. osób (90% OMW). W omawianym okresie czasu w całym OMW największy napływ zaobserwowano w 2006 r. (56,9 tys. osób), a mniej więcej na stałym poziomie utrzymywał się udział ludności napływowej z miast (69-71%). W tym samym czasie sytuacja finansowa mieszkańców uległa znacznej poprawie. W 2002 r. łączna kwota dochodów podatkowych z podatku od osób fizycznych (PIT) w obszarze wyniosła 1,63 mld zł (w tym Warszawa 1,23 mld zł), a w 2012 r. było to 4,83 mld zł (w tym Warszawa 3,52 mld zł). Ogólnie biorąc, wzrost dochodów ludności w badanym okresie (w cenach z 2002 r., tj. po uwzględnieniu inflacji w 2002-2012) wyniósł 1,78 mld zł, a więc zwiększył się o 52,6% (w Warszawie o 51%). Z danych wynika, że wskaźnik ten rósł wolniej w Warszawie niż w pozostałej części obszaru metropolitalnego.

Korelując ze sobą wyżej omówione wskaźniki dla gmin OMW, można zauważyć umiarkowane i istotne statystycznie powiązanie współczynnika napływu ludności ogółem oraz kwoty dochodów podatkowych gmin z podatku dochodowego od osób fizycznych. Korelacja stosunkowo silna występuje jedynie w niektórych latach oraz gdy pod uwagę wzięty zostanie współczynnik napływu z miast. Jednocześnie takiego powiązania nie zaobserwowano dla napływających z obszarów wiejskich, gdzie zanotowano nawet korelację ujemną, lecz okazała się ona nieistotna statystycznie. Pozwala to stwierdzić, że wysoki napływ mieszkańców w stopniu umiarkowanym wpływa na poprawę sytuacji finansowej gmin. Jest to zasadne, biorąc pod uwagę procesy suburbanizacji rezydencjalnej w gminach sąsiadujących z Warszawą, do których przenoszą się bardziej zamożne osoby ze stolicy, zasilając budżety gmin o część odprowadzanego do nich podatku dochodowego.

Tabela 30. Współczynniki korelacji liniowej Pearsona między dochodami gmin z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz współczynnika napływu ogółem, z miast i z obszarów wiejskich w latach 2002-2012.

		Kwota dochodów podatkowych gmin z PIT na mieszkańca										
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Współczynniki napływu	ogółem	***0,48	***0,40	***0,32	***0,35	***0,48	***0,38	***0,41	***0,31	***0,33	***0,34	***0,30
	z miast	***0,54	***0,49	***0,38	***0,40	***0,54	***0,47	***0,47	***0,37	***0,43	***0,40	***0,37
	ze wsi	-0,16	-0,35**	-0,23	-0,15	-0,19	-0,22	-0,13	-0,12	-0,24*	-0,06	-0,17
***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05 p>0,05												

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Rysunek 18. . Standaryzowane reszty z regresji zależności między współczynnikiem napływu ludności a wielkością dochodów gmin z podatku dochodowego od osób fizycznych w latach 2009-2012.

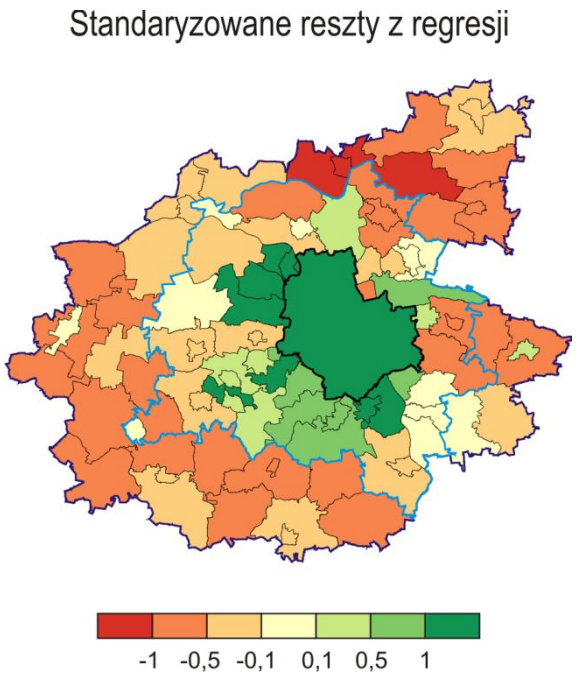

Źródło: opracowanie własne

W celu określenia stopnia współwystępowania napływu ludności z polepszeniem sytuacji finansowej gmin przeprowadzono analizę standaryzowanych reszt z regresji prostej, gdzie jako zmienną zależną przyjęto dochody podatkowe (Y), a niezależną – współczynnik napływu ogółem (X). Otrzymano następujące równanie regresji liniowej: $Y = 19,56X + 458,2$; $R^2=0,112$.

Analizę reszt z regresji przeprowadzono, uśredniając wyniki dla każdej gminy za lata 2009-2012. Na poniższym rysunku kolorem zielonym zaznaczono gminy, w których omawiana zależność jest silniejsza niż w całym OMW, a kolorem czerwonym – gminy, gdzie zależność ta jest słabsza.

Zdecydowanie największe oddziaływanie napływu ludności na sytuację finansową gmin odnotowuje się w Warszawie i sąsiadujących z nią gminach wiejskich, szczególnie tych położonych na południe i południowy zachód od miasta. W największym stopniu dotyczy to gmin Konstancin-Jeziorna, Józefów, Pruszków, Stare Babice, Izabelin i Łomianki. Zdecydowanie mniejszą zależność między omawianymi wskaźnikami zaobserwowano w gminach położonych w powiatach grodziskim, żyrardowskim i sochaczewskim w zachodniej części OMW, a także w całej części północno-wschodniej (powiaty wołomiński, wyszkowski i miński). W tej części obszaru jedynie w gminach Zielonka, Sulejówek i Wołomin wzrost dochodów ludności był w istotny sposób uwarunkowany napływem nowych mieszkańców. W najmniejszym stopniu zależność ta zaznaczała się w gminach Serock i Wieliszew położonych w powiecie legionowskim.

2.2.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 157: Jaka jest skala imigracji zagranicznej do OMW?

Rysunek 19. Współczynniki imigracji do gmin OMW w 2013 r. (w osobach na 10 tys. mieszkańców).

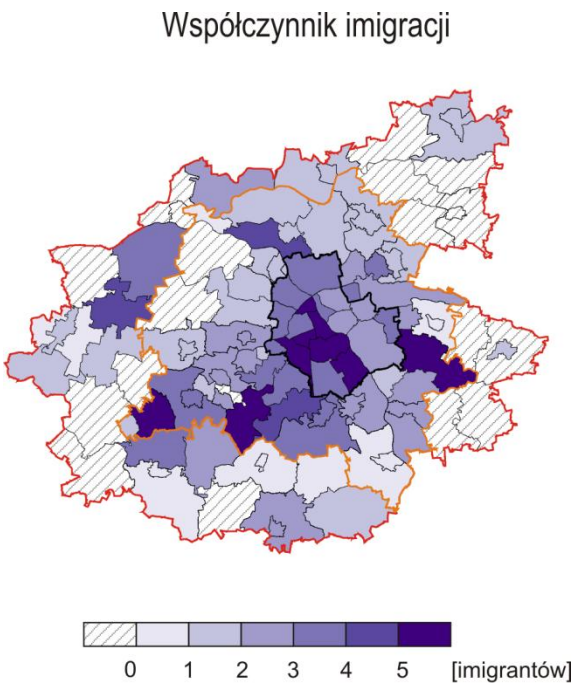

Źródło: opracowanie własne

W latach 2007-2013 w obszarze metropolitalnym Warszawy osiedlało się rocznie ok. 900-1000 osób z zagranicy – najwięcej spośród wszystkich obszarów metropolitalnych w Polsce (w obszarze górnośląskim było to średnio 805 osób, w trójmiejskim i wrocławskim – ok. 650, a krakowskim – 580 osób). W 2013 r. tylko 989 osób zdecydowało się zameldować na pobyt stały w gminach tego obszaru, przy czym 72,0% z nich osiedliło się na terenie stolicy, natomiast w 18 gminach OMW nie zanotowano żadnego imigranta. Najwięcej osób z zagranicy w tym okresie zyskały dzielnice Mokotów (111 osób), Śródmieście (74), Ochota (50), Bielany i Ursynów (po 49), a także Wola (48). Wśród miast pozostałej części obszaru zaznaczają się tylko Piaseczno (29 osób) oraz Pruszków (15). Należy stwierdzić, że poza Warszawą, osiedlanie się obcokrajowców na terenie OMW jest incydentalne, a nawet w stolicy skala imigracji jest niska. Świadczy o tym bardzo niski współczynnik imigracji, który w 2013 r. w całym OMW wyniósł tylko 3,2 osób na 10 tys. mieszkańców, a w obszarze ZIT – 3,5 osoby na 10 tys. mieszkańców. Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano na Żoliborzu, Włochach i Wilanowie (powyżej 8 osób na 10 tys. mieszkańców).

Pyt. 158: Czy OMW przyciąga mieszkańców bardziej niż miasta porównawcze?

Najsilniej przyciągającym zagranicznych imigrantów miastem jest bez porównania znany ze swojej multikulturowości Berlin (Tabela 31). Wśród porównywanych miast, kolejnym pod względem liczby przybyłych z poza granic kraju w kolejnych latach jest Wiedeń. Liczba imigrantów w tym przypadku stanowi około 1/3 liczby przybyszów do Berlina (dla Paryża i Budapesztu brak porównawczych danych). Warszawa na tle porównawczych miast europejskich zdecydowanie nie stanowi konkurencyjnego punktu migracji zagranicznych

Tabela 31. Imigracje zagraniczne do wybranych miast europejskich w latach 2010-2012

Miasto	2010	2011	2012
Berlin	147 769	158 864	-
Wiedeń	-	43 610	51386
Praga	30515	28 291	30 298
Madryt	-	41047	37386
Warszawa	755	805	770

Źródło: bazy danych lokalnych poszczególnych miast.

Pyt. 159: Czy samorządy OMW prowadzą politykę na rzecz przyciągania nowych mieszkańców?

Około połowa przedstawicieli gmin OMW, z którymi prowadzono wywiady pogłębione, stwierdziła, że ich gmina prowadzi politykę na rzecz przyciągania nowych mieszkańców. W prawie wszystkich gminach bilans migracyjny jest dodatni i opiera się na ludziach młodych, pracujących w Warszawie. Podstawowym powodem, który przyciąga do gmin nowych mieszkańców, są niska cena nieruchomości, nieduża gęstość zabudowy, niskie koszty życia, walory przyrodnicze. Prawie wszystkie gminy reagują na dodatnią migrację. Najczęściej gmina skupia się na rozbudowie infrastruktury transportowej i wodno-kanalizacyjnej, tworzenu planów zagospodarowania przestrzennego, rozbudowie przedszkoli i szkół oraz budowie nowych osiedli. Te z gmin, które prowadzą politykę przyciągania do siebie mieszkańców, stosują: wsparcie w obszarze oświaty (nowe przedszkola), ulgi dla kolejnych dzieci w przedszkolach (drugie, trzecie dziecko z rodziny), ulgi dla kolejnych dzieci na zajęcia organizowane w ośrodku kultury, zniżki na dodatkowe zajęcia (edukacyjne, warsztatowe), zniżki dla osób starszych/seniorów na zajęcia warsztatowo-integracyjne, bezpłatny odbiór odpadów komunalnych od osób najuboższych. Działania przyciągające mieszkańców nie są oficjalnie skierowane do określonych grup społecznych, jednak gminy nastawiają się przede wszystkim na ludzi młodych.

Barierami do osiedlania się nowych mieszkańców bywają często zła jakość infrastruktury wewnątrz gminy, jak i brak dogodnej komunikacji z Warszawą. Istotnymi barierami są również problemy z podłączeniem do istniejącej infrastruktury kanalizacyjnej – ograniczone możliwości techniczne oraz brak dociągniętych sieci do bardziej odległych lokalizacji. Brak planu zagospodarowania przestrzennego okazuje się główną przeszkodą administracyjną dla lokalizacji nowych terenów mieszkaniowych. Problematyczne są też podtopienia okresowe ze względu na niedostateczną melioracje, brak kanalizacji deszczowej i negatywne zmiany warunków wodno-glebowych (przesadne podwyższanie terenów i zasypywanie rowów podczas budowy nowych domów). Bywa, że barierę stanowi również duży obszar terenów chronionych.

2.2.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 104: Czy w OMW występują obszary szczególnie intensywnego napływu lub odpływu ludności? Jakie są tego przyczyny?

Pyt. 105: Czy w OMW napływ ludności układa się w jakieś identyfikowalne schematy, gdy analizujemy źródło napływu?

W latach 2002-2013 w obszarze metropolitalnym Warszawy osiedliło się lub zmieniło gminę zamieszkania łącznie 591,4 tys. osób, które dokonały zameldowania na pobyt stały – najwięcej wśród polskich obszarów metropolitalnych (w konurbacji górnośląskiej – 281,11 tys. osób, a w trójmiejskiej 207,94 tys. osób). W tym samym czasie z gmin tego obszaru wymeldowało się 373,87 tys. mieszkańców (w konurbacji górnośląskiej – 364,98 tys. osób, a w trójmiejskiej 170,9 tys. osób), co daje łączny przyrost migracyjny wynoszący 217,53 tys. osób w ciągu ostatnich 12 lat. Wśród obszarów porównawczych ubytek migracyjny zanotowano tylko na Górnym Śląsku (-83,8 tys. osób), a tylko niewielki przyrost w obszarze łódzkim (+2,5 tys. osób). W pozostałych obszarach metropolitalnych obserwowano dodatni przyrost migracyjny, aczkolwiek niższy niż w OMW.

Rysunek 20. Współczynniki napływu i odpływu mieszkańców gmin OMW w latach 2002, 2007 i 2013 (w osobach na 1 tys. mieszkańców).

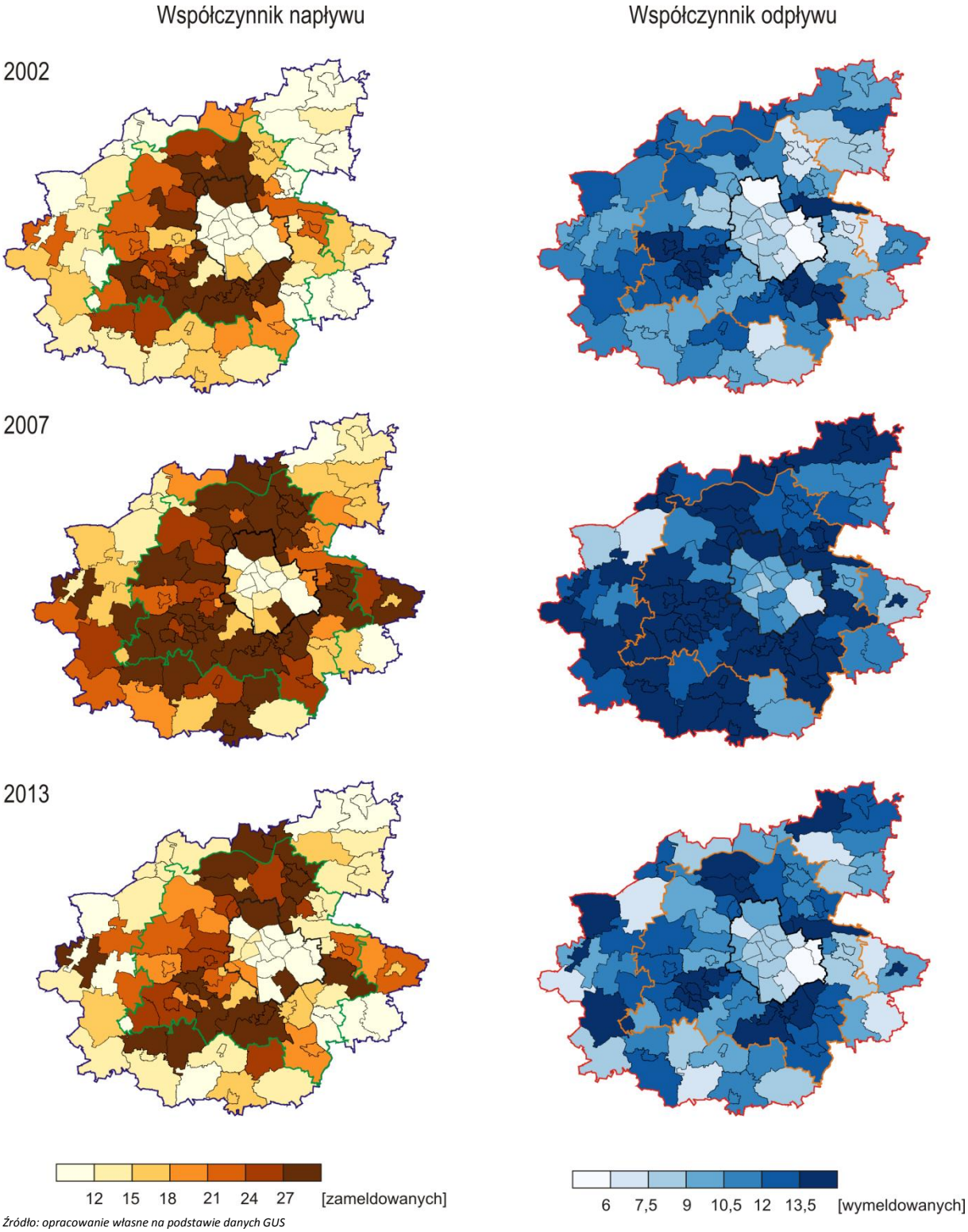

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W OMW najczęściej nowe miejsce zamieszkania znajdowali mieszkańcy miast (70,7%), rzadziej obszarów wiejskich (27,3%), natomiast niewielki udział stanowiły osoby z zagranicy (2%), których w tym okresie przybyło tylko 11,8 tys. Analizując strukturę odpływu mieszkańców z gmin OMW, zauważa się także niski udział osób emigrujących za granicę na pobyt stały wynoszący niemal 7,5 tys.

osób w 2002-2013 (2% odpływu ogółem). Dlatego w omawianym obszarze mamy do czynienia ze wzrostem liczby obcokrajowców zamieszkujących w OMW na stałe. W ruchu wewnętrznym w okresie tym swoją gminę opuściło 190,6 tys. osób, znajdując nowe miejsce zamieszkania w miastach (54,3% ogółu migrantów wewnętrznych) oraz 160,13 tys. osób, w celu zamieszkania na obszarach wiejskich (45,7% migrantów).

Wśród gmin o największym napływie ludności znajdują się te sąsiadujące z Warszawą, przy czym szczególnie często na miejsce zamieszkania wybierane są tereny na zachód, południe i północ od miasta. W 2002 r. wysoki współczynnik napływu cechował południową część powiatu legionowskiego oraz powiaty pruszkowski i piaseczyński. Pięć lat później strefa intensywnego napływu nowych mieszkańców rozszerzyła się głównie w kierunku zachodnim, obejmując powiat grodziski, warszawski zachodni, oraz północnym – na pozostałą część powiatu legionowskiego. W okresie tym większą popularnością do zamieszkania cieszyły się też gminy położone na wschód od Warszawy w pobliżu linii kolejowej nr 2, znajdujące się w powiatach wołomińskim i mińskim (Sulejówek, Zielonka, Halinów, Dębe Wielkie). W roku 2013 r. zauważa się w dalszym ciągu duży napływ na obszary powiatu legionowskiego i piaseczyńskiego, a także gminy nieco dalej od stolicy, ale położone przy głównych liniach kolejowych. W mieście stołecznym bardzo wysoki napływ ludności przez cały badany okres występował w dzielnicy Białołęka, a przez pierwszą dekadę XXI w. także w dzielnicy Ursus. Obecnie znaczną popularnością cieszy się Wilanów. Z kolei do dzielnic o niskim napływie w 2002-2013 należały Śródmieście, Ochota, Praga Północ, Wawer, Praga Południe oraz Wola i Bielany.

Rysunek 21. . Udział napływu z miast w napływie ogółem w gminach OMW w latach w 2013 r.

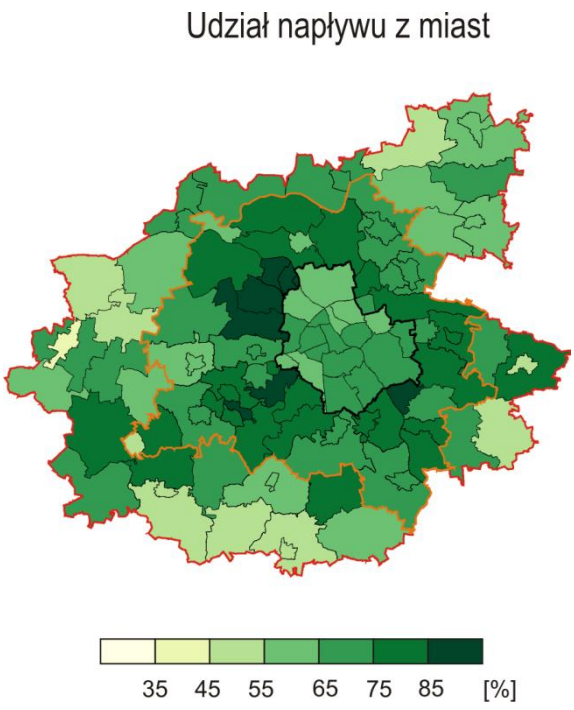

Najwyższe wartości współczynnika odpływu w 2002-2013 w OMW posiadały miasta i gminy miejsko-wiejskie – szczególnie dotyczyło to Piaseczna, Józefowa, Ząbek, Legionowa i Pruszkowa. Stosunkowo najmniej osób opuściło Warszawę (dzielnice Wawer, Wesoła i Bielany), a także gminy położone dalej od Warszawy w powiecie mińskim, wołomińskim i grójeckim, które cechuje wyższa zasiedziałość ludności.

Pod względem udziału napływu z miast w 2002-2013 najwyższą wartość wskaźnika w OMW również posiadały gminy podmiejskie, w tym Łomianki, Izabelin, Stare Babice i Michałowice od zachodu oraz Józefów od południa (ponad 85%).

W celu syntetycznego przedstawienia procesów ludnościowych w obszarze metropolitalnym Warszawy przeprowadzono typologię demograficzną według Webba[8] dla trzech okresów – 2002,

[8] Charakterystyka metody przestawiona jest w: Runge J., 2006, Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze, Uniwersytet Śląski, Katowice.

2007 i 2013 r. Klasy A, B, C, D obejmują gminy i dzielnice, w których nastąpił wzrost liczby ludności, natomiast E, F, G, H te, gdzie w badanych latach obserwowano spadek liczby mieszkańców. Gminy i dzielnice w klasie B i C posiadają najlepszą sytuacją demograficzną – dodatnie saldo migracji współwystępuje z przyrostem naturalnym. Gminy i dzielnice pozostające w klasach F i G posiadają najmniej korzystną sytuację demograficzną – liczba ludności spada zarówno z przyczyn naturalnych, jak i migracyjnych.

Rysunek 22. Typologia demograficzna gmin OMW i dzielnic Warszawy według Webba w 2002, 2007 i 2013 r.

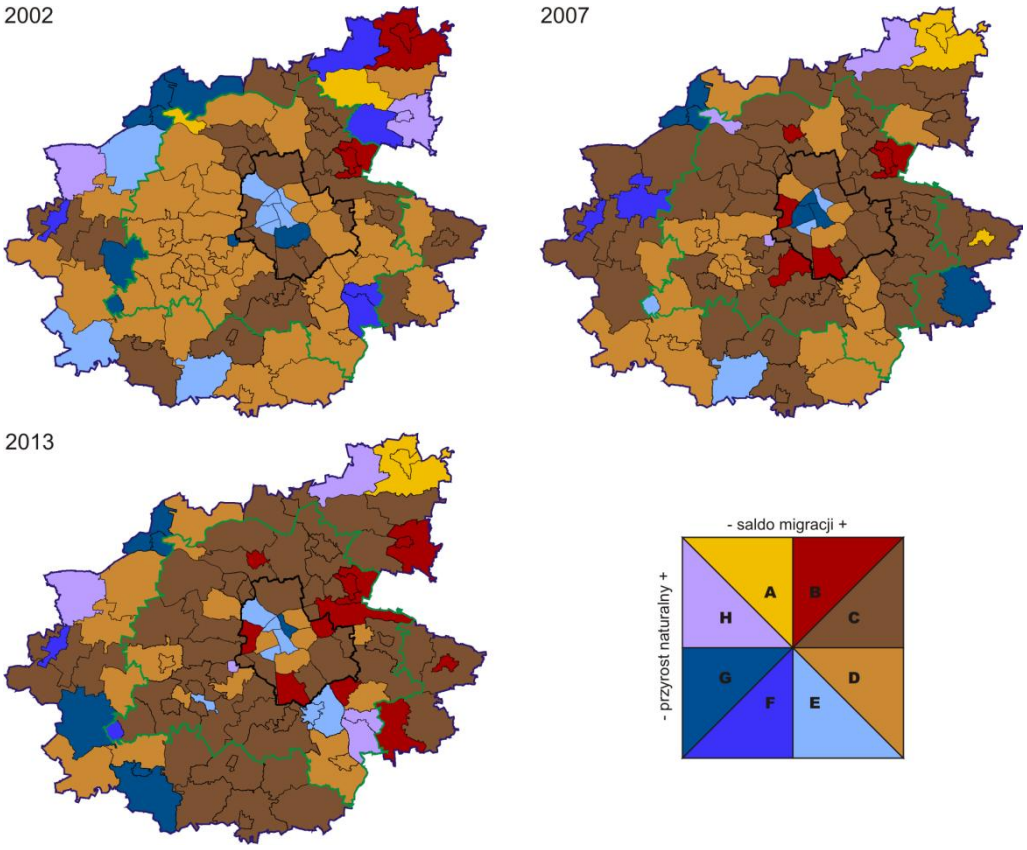

Źródło: opracowanie własne

W 2002 r. dominującym typem demograficznym w OMW był typ D, w którym obserwuje się ubytek naturalny ludności, który jednak rekompensowany jest przez wysoki przyrost migracyjny. W gminach tego typu obserwowano więc wzrost liczby ludności ze względu na osiedlanie się w nich nowych mieszkańców. W niektórych gminach podmiejskich obserwowano także typ C, a więc wzrost liczby ludności zarówno z przyczyn migracyjnych, jak i naturalnych – są to gminy, w których napływowi młodych mieszkańców towarzyszył przyrost naturalny – duża część tych osób zadecydowała o założeniu rodziny. Z tego powodu w kolejnych badanych okresach czasu odnotowano przechodzenie z typu C na D – z taką sytuacją mamy do czynienia w niektórych dzielnicach Warszawy (Ursynów, Bemowo, Rembertów), a także gminach położonych na wschód od stolicy oraz w Legionowie. Gminy, w których zanotowano ubytek naturalny i migracyjnych (typy G i F), występują głównie w peryferyjnych częściach powiatu mińskiego, wołomińskiego, żyrardowskiego i nowodworskiego.

2.2.4. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 253: Czy skala imigracji do OMW (różnych jej wymiarów) współwystępuje z tempem rozwoju społeczno-gospodarczego i wzrostem dochodów do budżetów jednostek samorządu terytorialnego?

Cztery gminy w obszarze metropolitalnym Warszawy w latach 2007-2013 cechowały się bardzo wysokim współczynnikiem napływu – Lesznowola, Jabłonna, Ząbki oraz miasto i gmina Piaseczno. Skala napływu do tych gmin była znacznie wyższa niż średnia dla całego OMW. Cechowały się one jednak różnym tempem rozwoju społeczno-gospodarczego w ostatnich latach od wysokiego (Lesznowola) po średnie (Jabłonna, Ząbki) i niskie (Piaseczno). W celu oceny, czy na terenie OMW w gminach o wysokim współczynniku napływu obserwuje się także wysokie tempo rozwoju społeczno-gospodarczego, zestawiono ten wskaźnik ze wskaźnikiem syntetycznym, który pokazuje tempo rozwoju poszczególnych gmin. Na pozytywną wartość wskaźnika syntetycznego składa się w latach 2007-2013 natężenie takich zjawisk, jak: spadek bezrobocia, spadek korzystających ze świadczeń opieki społecznej (wymiar społeczny) oraz wzrost poziomu przedsiębiorczości w sektorze prywatnym i wzrost dochodów własnych gmin przypadających na jednego mieszkańca (wymiar ekonomiczny). Wartości wskaźnika podzielono na 7 klas w zależności od wielkości tego wskaźnika, przyjmując średnią arytmetyczną dla wszystkich gmin jako punkt odniesienia (bardzo wysoki, wysoki, średnio-wysoki, średni, średnio-niski, niski, bardzo niski). Generalnie można stwierdzić, że w gminach o wysokim tempie rozwoju społeczno-gospodarczego również występuje wyższy współczynnik napływu, aczkolwiek należy zauważyć duży napływ także w wielu gminach o niskim tempie rozwoju społeczno-gospodarczego. Dlatego mimo zaobserwowania pewnej tendencji, istnieje od niej dosyć znaczna liczba odstępstw.

Tabela 32. Współczynnik napływu ludności w gminach OMW o określonym tempie rozwoju społeczno-gospodarczego w latach 2007-2013

Tempo rozwoju społeczno-gospodarczego	Współczynnik napływu ogółem
bardzo wysoki	23,3
wysoki	20,5
średnio-wysoki	19,4
średni	18,7
średnio-niski	18,2
niski	22,9
bardzo niski	17,2
Średnia dla wszystkich gmin OMW	**20,9**
	zameldowanych/1 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

W celu szczegółowego przeanalizowania powyższej tendencji zestawiono wskaźniki odpływu i rozwoju społeczno-gospodarczego. Uznano, że wysoki napływ ludności współwystępuje z tempem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jeżeli w danej gminie odnotowano co najmniej średniowysoki poziom współczynnika napływu oraz co najmniej średniowysoki poziom wskaźnika syntetycznego. Takich gmin w OMW występuje tylko 10 i położone są głównie na południowy zachód od stolicy wzdłuż linii kolejowej nr 2, a także w gminach Stare Babice i Łomianki. Jedyną gminą w tym

Źródło: opracowanie własne

Objaśnienia: 1 – wysoki napływ-wysokie tempo, 2 – niski napływ- niskie tempo, 3-wysoki napływ-niskie tempo, 4 – niski napływ-wysokie tempo, 5 – średni napływ i/lub średnie

typie na prawym brzegu Wisły była Wiązowna w powiecie otwockim. Gminy, w których niski napływ współwystępował z niskim tempem rozwoju społeczno-gospodarczego położone są głównie w peryferyjnych częściach OMW. Wysoki napływ, ale niskie tempo rozwoju społeczno-gospodarczego występowało przede wszystkim w gminach miejskich i miejsko-wiejskich położonych stosunkowo blisko Warszawy, gdzie rozwój społeczno-gospodarczy już osiągnął wysoki poziom w latach 1990. i połowie pierwszej dekady lat 2000. (Marki, Piaseczno, Grodzisk Mazowiecki, Kobyłka) lub które dopiero zaczynają się rozwijać (Serock, Radzymin, gmina wiejska Wieliszew). Wysoki rozwój społeczno-gospodarczy pomimo niskiego napływu występuje przede wszystkim w Warszawie, Wołominie, Piastowie oraz niektórych gminach peryferyjnych części OMW.

Rysunek 23. Gminy o wysokich/niskich współczynnika napływu i wysokim/niskim tempie rozwoju społeczno-gospodarczego w latach 2007-2013.

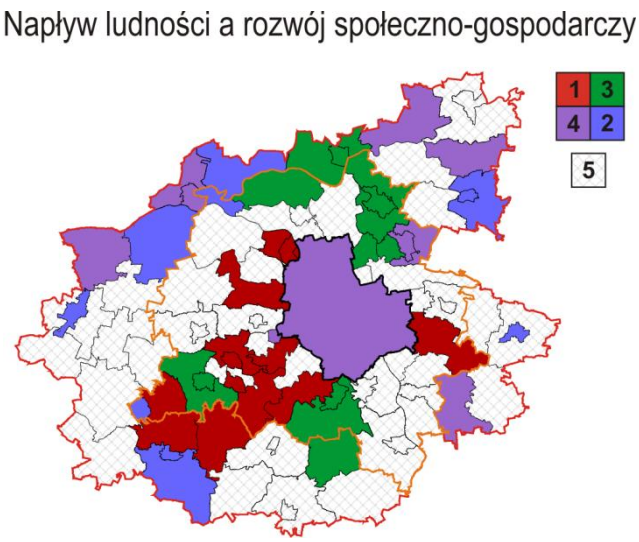

Pyt. 212: Czy napływ mieszkańców jest przyczyną konfliktów społecznych w gminach?

Wyniki badań w podwarszawskich gminach przeprowadzone przez D. Mantey[9] wyraźnie wskazały na brak chęci nowych mieszkańców do kontaktów społecznych z miejscową ludnością – cenią oni sobie anonimowość i dużą wagę przywiązują do faktu posiadania własnego terenu, a ponadto wykazują postawy roszczeniowe w stosunku do lokalnych władz. Z tego powodu w obszarach osiedlania się znacznej liczby nowych mieszkańców może dochodzić do konfliktów społecznych. Konflikty te wynikają z jednej strony z izolacji przestrzennej osiedli (zakazy wstępu, informacje o terenie prywatnym, ogrodzenia), co utrudnia integrację nowych mieszkańców z otoczeniem i społecznością lokalna oraz konkurencji o przestrzeń. Drugim „konfliktogennym" czynnikiem jest zachowanie nowych mieszańców niejednokrotnie cechujące się manifestacją miejskiego stylu życia wraz jego wszystkimi negatywnymi cechami (szybka jazda samochodem, eksponowanie zamożności itp.).

W całym obszarze metropolitalnym Warszawy tylko 26,9% mieszkańców zauważa występowanie konfliktów społecznych między starymi i nowymi mieszkańcami w swoich gminach, przy czym zdanie to dominowało raczej u mieszkańców miasta stołecznego Warszawy (30,7% z nich). Niemal połowa z tych, którzy zauważyli konflikty, stwierdziła, że występują one sporadycznie lub bardzo rzadko. Częste i bardzo częste przypadki konfliktów wskazywali głównie mieszkańcy Warszawy w wieku powyżej 55 lat. Jednak tylko co dziesiąty mieszkaniec OMW uważa, że konflikty występują z większą częstotliwością niż sporadycznie, co nie wskazuje na znaczną skalę występowania tego zjawiska.

[9] Mantey D., 2011, Żywiołowość lokalizacji osiedli mieszkaniowych na terenach wiejskich obszaru metropolitalnego Warszawy, Uniwersytet Warszawski Wydział Geograii i Studiów Regionalnych, Warszawa.

Rysunek 24. Opinia mieszkańców OMW na temat występowania konfliktów społecznych między starymi i nowymi mieszkańcami w ich miejscu zamieszkania w 2014 r.

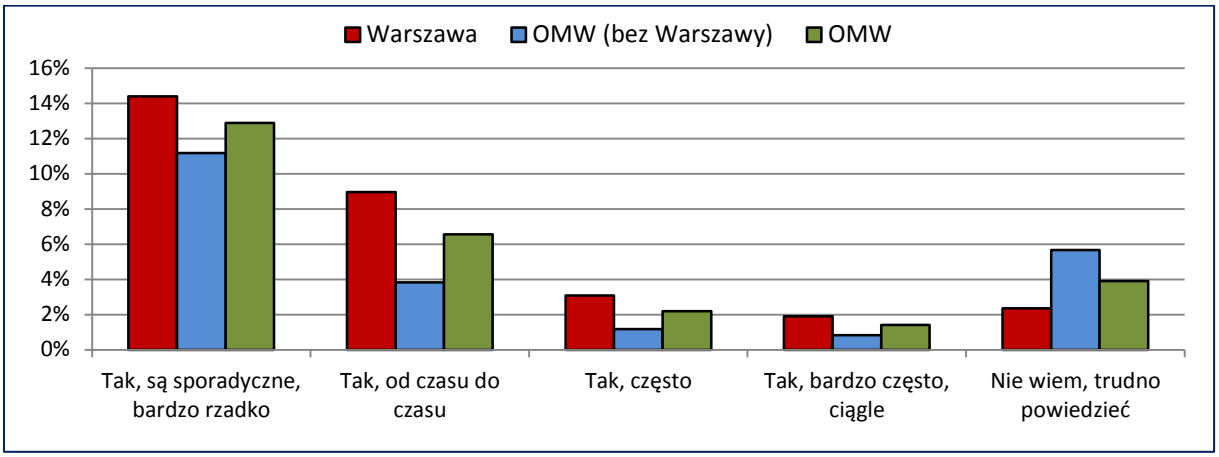

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 290: Jaka jest skala i konsekwencje emigracji z OMW?

W 2013 r. czasowo nieobecnych w miejscu stałego zameldowania było 73568 mieszkańców województwa mazowieckiego, z czego w miastach 44977 osób, a na wsi – 28591 (Bank Danych Lokalnych GUS). Ogólne saldo migracji na Mazowszu było dodatnie, jednak rejestrowano ubytek mieszkańców wsi, który był z nadwyżką równoważony napływem ludności do miast. Z kolei na pobyt stały, na migrację zagraniczną zdecydowały się w 2013 r. 1324 osoby (Bank Danych Lokalnych GUS).

W ramach ankiety przeprowadzonej na potrzeby badania 11,6% respondentów wskazało, że na przestrzeni ostatnich 5 lat przebywało w celach zarobkowych zagranicą w ramach pobytu czasowego (tzn. poniżej roku), zaś 6,3% badanych zdecydowało się na pobyt stały (tzn. powyżej roku).

Jeśli chodzi o same konsekwencje emigracji z OMW, to trudno o ich jednoznaczną ocenę. Jak w każdym innymi miejscu, emigracja przynosi zarówno korzyści (np. transfery pieniężne, spadek lokalnego bezrobocia), jak straty (np. odpływ wykwalifikowanych specjalistów). Z przeprowadzonych rozmów wynika jednak, że zdaniem wielu osób, emigracja jest problemem, któremu należy zapobiegać. Przykładowo, rozwój przedsiębiorczości mający zapobiegać emigracji młodzieży został wskazany podczas badania jako jeden z priorytetów rozwojowych w Górze Kalwarii. W wywiadach podkreślano również, że odpływ młodych, wykształconych osób jest olbrzymią stratą lokalnych zasobów intelektualnych.

2.3. KAPITAŁ LUDZKI

Zasób kapitału ludzkiego stanowi najważniejszą przewagę rozwojową we współczesnym paradygmacie rozwoju (zob. np. Florida 2002, Herbst 2007). Jednocześnie konstrukt ten jest bardzo złożony: obejmuje wymiar ilościowy (liczba ludności) i jakościowy (specyficzne cechy ludności). W konsekwencji obserwujemy wielość podejść do analizowanego zagadnienia, które bardzo ogólnie można zdefiniować jako „ucieleśnione kwalifikacje, umiejętności i kompetencje, a także zdrowie, które wpływają istotnie na produktywność pracowników" (Jabłoński 2011, s. 81). W analizie tego potencjału akcent położony został na wykształcenie i osiągnięcia edukacyjne oraz ich wpływ na rynek pracy. Należy jednak mieć świadomość, że wiele kwestii konwencjonalnie ujmowanych jako składowe kapitału ludzkiego stanowi przedmiot analiz w ramach innych podrozdziałów opracowania.

2.3.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 30: Jakie problemy w wymiarze powiązań między samorządami generuje system zarządzania oświatą?

Dotychczasowe rozmowy z władzami lokalnymi jednoznacznie wskazują na brak większych problemów w tym zakresie: na trudności w omawianym obszarze nie wskazali przedstawiciele żadnej jednostki samorządu terytorialnego. Także analiza archiwalnych materiałów zamieszczanych w lokalnych portalach informacyjnych (m.in. Obiektyw Info, infogrodzisk.pl, Mazowiecki Goniec Lokalny, e-nowydwor.pl, Błonie: Portal Społeczności Lokalnej, Tłuszcza: Lokalne Portale Informacyjne, zielonka2014.pl) nie wykazała, aby w ostatnich latach miały miejsce konflikty między samorządami na tle zarządzania oświatą. Potwierdzają to również obserwacje eksperckie oraz wnioski z przeglądu fachowej literatury: źródłem problemów jednistek samorządu terytorialnego dotyczących systemu zarządzania oświatą są bardzo często kwestie regulowane centralnie (np. ustawowe umocowanie subwencji oświatowej, ograniczone kompetencje organu prowadzącego w zakresie oddziaływania na jakość edukacji – por. np. Kędzierski 2012; Herbst, Levitas, Herczyński 2009).

Ogromnym wyzwaniem dla wielu samorządów – wynikającym z regulacji odgórnych, ale silnie wiążącym się z badaną kwestią – jest opłacanie usług edukacyjnych (głównie przedszkolnych) poza miejscem zamieszkania dziecka. Jest to szczególnie dotkliwe dla małych jst o niewielkich zasobach finansowych, których mieszkańcy posyłają dzieci do przedszkoli w Warszawie, gdzie koszty opieki są dużo wyższe. Co ważne, rozmówcy nie traktowali tego zjawiska jako problemu w wymiarze powiązań między samorządami, mając świadomość ustawowego uwarunkowania owych transferów.

Odnotowany brak problemów nie jest zjawiskiem jednoznacznie pozytywnym. Wynika on bowiem nie tyle z efektywnej współpracy i dialogu, ile relatywnego braku współpracy jst w obszarze oświaty.

2.3.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 160: W których wymiarach konkurencyjności struktura wykształcenia mieszkańców i trendy jej zmian stanowią przewagę OMW a w których jego słabość?

Na wstępie należy zaznaczyć, że w niniejszym pytaniu przewagi i słabości rozumiane są o wiele szerzej niż np. w standardowej analizie SWOT. Intencją było tutaj ukazanie głównych pozytywnych i negatywnych aspektów struktury wykształcenia mieszkańców, zarówno w rozumieniu aktualnym, jak prognostycznym. Punkt odniesienia dla poczynionych wskazań stanowiła reszta kraju.

Tabela 33. Przewagi i słabości OMW w zakresie struktury wykształcenia i trendów jej zmian

Siły	Słabości
Wysoki odsetek absolwentów szkół wyższych wśród mieszkańców OMW.	Dominacja wykształcenia wyższego na kierunkach humanistycznych i społecznych.
Wzrost zainteresowania studiami na kierunkach ścisłych i technicznych (przy czym jest to tendencja ogólna, obserwowana nie tylko w OMW).	Niż demograficzny, który może skutkować obniżeniem jakości edukacji (przy czym jest to tendencja ogólna, obserwowana nie tylko w OMW)
Warszawa jako ważny ośrodek akademicki przyciągający osoby planujące karierę naukową z całej Polski, a co za tym idzie – duża liczba doktorantów, doktorów i samodzielnych pracowników naukowych	Mimo relatywnie licznej grupy specjalistów i robotników wykwalifikowanych, cały czas obserwowane są niedostatki podaży siły roboczej o takich charakterze, co może stanowić zagrożenie dla dalszego, dynamicznego rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy desk research oraz wywiadów z ekspertami

Pyt. 161: Czy porównanie pomiędzy strukturą absolwentów kształconych w OMW a strukturą zatrudnienia wskazuje na deficyty w zakresie powiązania systemu kształcenia z rynkiem pracy?

Odpowiedź na to pytanie jest trudna, ponieważ OMW kształci zarówno osoby podejmujące tu zatrudnienie po skończeniu edukacji, jak i młodzież przebywającą na tym obszarze jedynie czasowo, na okres studiów: struktura absolwentów tutejszych szkół nie jest zatem dokładnie tożsama ze strukturą przyszłych pracowników i należy mieć to cały czas w pamięci. Na podstawie skonfrontowania danych pochodzących z wykazów zawodów deficytowych udostępnianych przez powiatowe urzędy pracy, a także szerszych raportów dotyczących rynku pracy (np. Cichosz 2011, Trendy Rozwojowe Mazowsza nr 12/2013; poszczególne badania realizowane w ramach Bilansu Kapitału Ludzkiego) z opiniami ekspertów, możemy wskazać:

- Niedobór: robotnicy wykwalifikowani (np. sprzedawcy, murarze, śluszarze, spawacze), specjaliści (głównie z branży technicznej)
- Nadmiar: robotnicy niewykwalifikowani (OMW poza Warszawą)

Pyt. 162: Czy OMW jest konkurencyjnym rynkiem świadczenia usług oświatowych i edukacyjnych w skali wojewódzkiej, krajowej i międzynarodowej?

O konkurencyjności OMW jako rynku świadczenia usług oświatowych i edukacyjnych w skali wojewódzkiej i krajowej świadczą osiągane tutaj, wysokie wyniki zewnętrznych egzaminów, takich jak sprawdzian w 6 klasie szkoły podstawowej, sprawdzian gimnazjalny czy, w nieco mniejszym stopniu, egzamin maturalny.

Jeśli chodzi o skalę międzynarodową, to wszelkie porównania są tutaj znacznie utrudnione. O ile przeprowadzane są testy takie jak np. PISA, mające stanowić podstawę komparacji wyników edukacyjnych uczniów pochodzących z różnych krajów, to jednak dane z nich są udostępniane na tak wysokim poziomie agregacji (przynajmniej wojewódzkim), że nie jest możliwe dokonywanie zestawień międzymetropolitalnych. Ponadto, zdaniem części naszych rozmówców, w takim przypadku trudno oddzielić efekt krajowego systemu oświaty i jego efektywności od lokalnych uwarunkowań – wydaje się, że znaczenie tego pierwszego może być bardziej istotne.

Pyt. 163: Czy w procesach decyzyjnych lokalizacji działalności gospodarczej kapitał ludzki jest ważnym czynnikiem pozytywnym?

Jak wynika z opinii ekspertów, kapitał ludzki przestaje być czynnikiem na tyle pozytywnie wyróżniającym OMW na tle województwa czy kraju, aby odgrywał ważną rolę w procesach decyzyjnych dotyczących lokalizacji działalności gospodarczej. Wynika to z kilku przyczyn:

- Poza Warszawą rozwijają się inne silne ośrodki akademickie, dostarczające licznych absolwentów (np. Wrocław, Poznań);
- Warszawa, wedle raportu Cushman&Wakefield (European Cities Monitor 2011), zajęła drugie miejsce w rankingu miast europejskich ze względu na najniższe koszty pracy;
- Ze względu na dostępność wykwalifikowanej kadry (European Cities Monitor 2011) Warszawa (14 miejsce w rankingu obok takich miast jak Bratysława, Düsseldorf i Mediolan) wyróżnia się pozytywnie na tle Wiednia (28 lokata), Budapesztu (27) i Pragi (26), nie stanowi natomiast konkurencji dla Berlina (10 miejsce w rankingu), Madrytu (5) i Paryża (2);
- Przedsiębiorcy mają poczucie, że formalne wykształcenie jest niedopasowane do wymagań rynku pracy; często planują oni dokształcać pracowników na własne potrzeby, więc zastany zasób wiedzy i umiejętności przestaje mieć kluczowe znaczenie – ważniejsze są cechy osobowe,
- W wielu typach działalności nie potrzeba licznej, dobrze wykształconej i wyspecjalizowanej kadry; poza kadrą zarządzającą, większość zadań mogą w nich wykonywać przyuczone osoby o względnie niskim wykształceniu. W takich przypadkach o lokalizacji biznesu decydują inne czynniki, np. koszt gruntu, wysokość opłat lokalnych,
- OMW niedostatecznie wykorzystało potencjał związany z rozwojem branż high tech, rozwijają się tu głównie handel i proste usługi, które nie wymagają ponadprzeciętnych zasobów kapitału ludzkiego.

2.3.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 106: Jakie jest wewnętrzne zróżnicowanie rynku usług oświatowych i edukacyjnych w OMW, w tym jakości kształcenia?

W OMW obserwuje się relatywnie duże zróżnicowanie w zakresie jakości świadczonych usług edukacyjnych na dwóch poziomach: Warszawa – pozostałe tereny OMW oraz wewnętrzne zróżnicowanie jakości kształcenia w samej stolicy.

- uogólniając, uczniowie szkół stołecznych osiągają przeciętnie wyższe wyniki sprawdzianu po szkole podstawowej, egzaminu gimnazjalnego i matur niż uczniowie szkół z innych obszarów

OMW (szczególnie słabo wypadają uczniowie z gmin na północy OMW, z kolei bardzo dobrze – porównywalnie do uczniów ze stolicy, wypadają uczniowie miejscowości leżących blisko stolicy, jak np. Podkowa Leśna, Milanówek czy Lesznowola);

- w samej Warszawie pozytywnie wyróżniają się uczniowie ze Śródmieścia, Wilanowa i Żoliborza, natomiast relatywnie gorzej radzą sobie dzieci i młodzież z Pragi Północ czy Ursusa.

Rysunek 25. Średnie wyniki egzaminów zewnętrznych w OMW

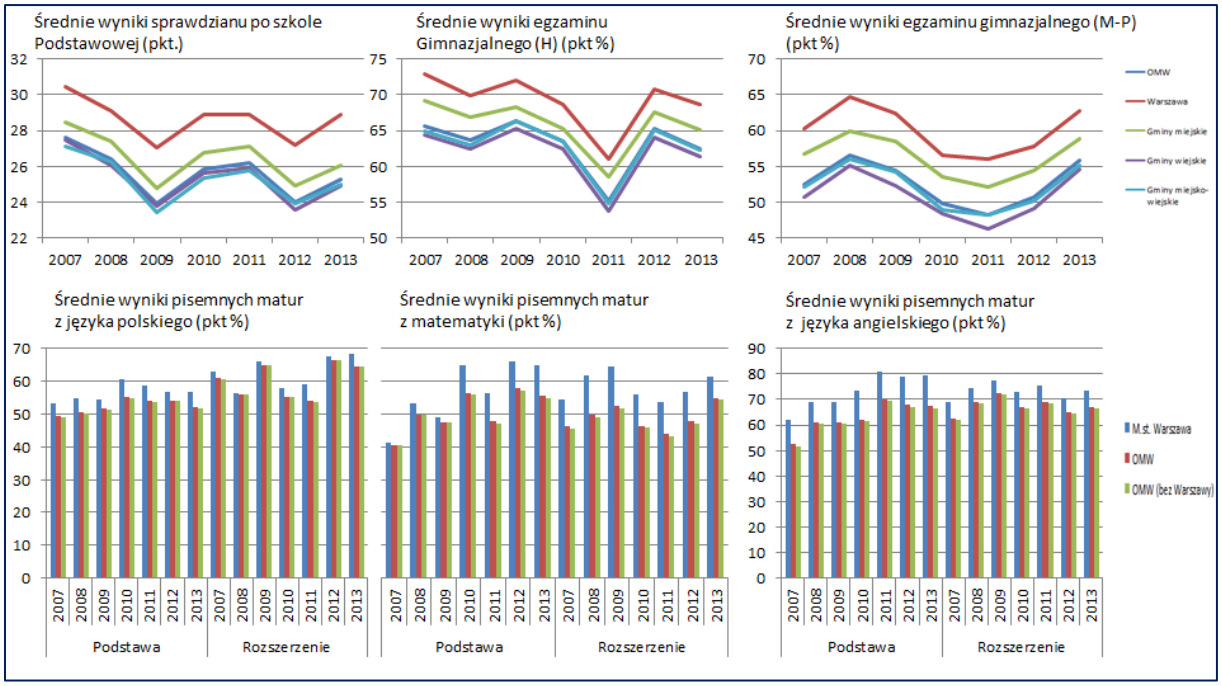

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE

Pyt. 107: Jakie jest wewnętrzne zróżnicowanie struktury wykształcenia i struktury zatrudnienia a także zróżnicowanie trendów zmian w ramach tych struktur w OMW?

- Zasadniczo, przeciętny poziom wykształcenia w OMW jest najwyższy w Warszawie, a maleje w miarę oddalania się od stolicy; jest również średnio wyższy w ośrodkach miejskich, a niższy na wsiach;
- W Warszawie i ośrodkach miejskich zdecydowanie dominuje zatrudnienie w usługach; w pozostałej części większe znaczenie mają dwa pozostałe sektory gospodarki. Dla porównania, zatrudnienie w innych miastach europejskich kształtuje się w podobny sposób, jednak można wskazać pewne tendencje wyróżniające Warszawę na tle miast porównawczych (Tabela 34).
- Zatrudnienie w pierwszym sektorze gospodarki jest we wszystkich miastach najmniejsze, natomiast zwraca uwagę, że w Warszawie udział osób pracujących w sektorze rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa jest większy niż w pozostałych miastach (jakkolwiek, wynosi mniej niż 1%). Największy udział stanowi zatrudnienie w sektorze trzecim, tu jednak udział w innych krajach jest znaczniejszy. W zbliżonej sytuacji do Warszawy jest Wiedeń, zarówno pod względem udziału pracowników trzeciego, jak i drugiego sektora.

Tabela 34. Zatrudnienie w trzech sektorach gospodarki w wybranych europejskich miastach porównawczych

Miasto	Pierwszy sektor	Drugi sektor	Trzeci sektor
Wiedeń (średnie zatrudnienie w 2013)	0,12%	13,9%	86%
Berlin (2013)	0,02%	12,2%	87,7%
Paryż (grudzień 2012)	0%	5,4%	94,5%
Madryt (styczeń 2013)	0,08%	7,4%	92,5%
Warszawa (2012, BDL GUS)	0,6%	13,4%	86%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze statystyk publicznych wybranych miast europejskich

- Obserwuje się aktualnie ogólnopolski (dot. nie tylko OMW) trend wzrostu wykształcenia, co przełoży się zapewne na zacieranie różnicy pomiędzy Warszawą i jej otuliną;
- Podobnie jesteśmy świadkami wzrostu znaczenia sektora usług w gospodarce, dlatego zapewne odmienność struktury zatrudnienia w OMW będzie maleć.

2.3.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 213: Jaka jest subiektywna ocena mieszkańców jakości życia w OMW? Jaka jest relatywna ocena stanu zdrowia mieszkańców OMW?

Rysunek 26. Ogólna ocena OMW oraz samoocena zdrowia

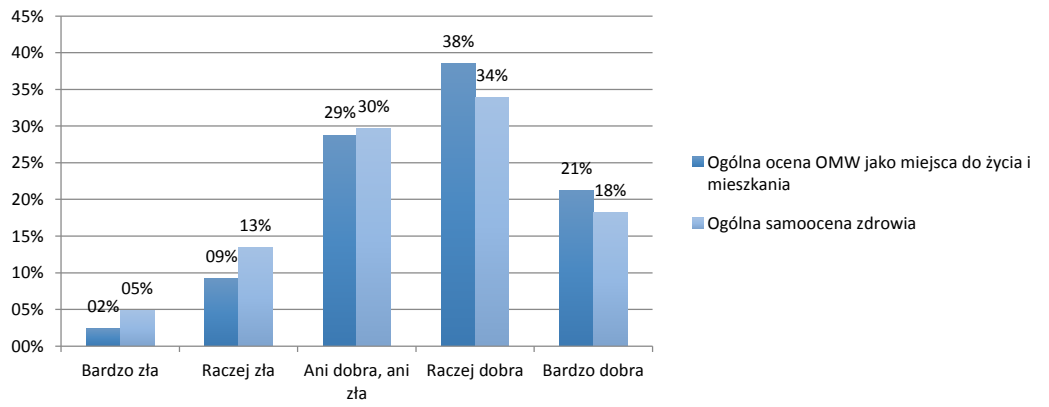

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania CATI.

Większość mieszkańców (59,7%) deklarowała, że OMW jest według nich dobrym lub bardzo dobrym miejscem do życia i mieszkania, zaś dla 28,8% z nich jest to obszar neutralny. Co istotne, źle lub bardzo źle ocenia go jedynie 11,5% badanych (Rysunek 31).

Ponadto ponad połowa (52,0%) badanych pozytywnie ocenia stan swojego zdrowia, a dla blisko jednej trzeciej jest on zasadniczo neutralny. Niepokoić może fakt, że 4,9% badanych ocenia swoje zdrowie bardzo źle, zaś raczej niezadowolonych jest 13,5%. Uzyskane wyniki są o wiele gorsze niż ogólnopolskie statystyki pochodzące z Diagnozy Społecznej 2013, w której pozytywnie oceniało swój stan zdrowia 71,8% respondentów (należy jednak mieć świadomość, że do pewnego stopnia może to

być konsekwencja sformułowania pytania: w DS stosuje się skalę odpowiedzi bez neutralnego środka). Niemniej nawet to wyjaśnienie nie powinno skłaniać do bagatelizowania faktu, że niemal 1/5 mieszkańców OMW artykułuje odczuwane (faktyczne bądź subiektywnie postrzegane) problemy ze zdrowiem.

Pyt. 214: Jaka jest dostępność usług edukacyjnych w OMW?

Jedynie 35 gmin na przestrzeni lat 2007-2013 miało przynajmniej raz dodatni wskaźnik udziału dzieci objętych opieką w żłobku w dzieciach ogółem (BDL GUS).

W roku szkolnym 2012/2013 w OMW funkcjonowało 1771 placówek wychowania przedszkolnego, w tym 1088 przedszkoli. Ponad połowa liczby obu tych instytucji była ulokowana w Warszawie (GUS: Obszar Metropolitalny Warszawy w 2012 r.).

Tabela 35. Udział dzieci objętych opieką przedszkolną

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
OMW	0,78	0,82	0,85	0,82	0,82	0,82
Warszawa	0,91	0,94	0,94	0,90	0,87	0,88
Gminy miejskie	0,71	0,75	0,78	0,81	0,84	0,83
Gminy wiejskie	0,57	0,66	0,73	0,65	0,69	0,71
Gminy miejsko-wiejskie	0,64	0,69	0,74	0,73	0,75	0,75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Uczestnictwo dzieci w tej formie kształcenia jest znacząco uwarunkowane dostępem do infrastruktury: w roku szkolnym 2012/2013 w Warszawie do przedszkoli uczęszczało 83,3% dzieci, w OMW – 78,9% (dla porównania w całym województwie mazowieckim jedynie 72,3%; GUS: Obszar Metropolitalny Warszawy w 2012 r.). Jednocześnie jednak, obecność placówki w miejscu zamieszkania rodziny nie gwarantuje posłania do niej dziecka: rodzice mogą kierować się opinią o placówce, łatwością logistycznego pogodzenia odwożenia do przedszkola i dojazdów do pracy itp.

Szkoły podstawowe/gimnazja

Zapewnienie dostępu do szkół podstawowych i gimnazjalnych jest zadaniem własnym samorządu gminnego, na terenie każdej gminy OMW znajdują się instytucje kształcenia na obu tych poziomach (w roku szkolnym 2012/2012 w OMW było ich 699 i 474, z czego odpowiednio 311 i 231 w Warszawie; GUS: Obszar Metropolitalny Warszawy w 2012 r.). Mówiąc o dostępności, należy jednak zauważyć, że pojęcie to nie mówi nic o liczności alternatyw. Zasadniczo dzieci w większych ośrodkach mają szerszy wybór jeśli chodzi o typ placówki (publiczna/prywatna), ale także więcej możliwości wyboru szkoły publicznej. Rejonizacja odgrywa tu mniejszą rolę przy wyborze szkoły ze względu na relatywnie łatwiejszy dojazd, a lepsze placówki same starają się ograniczać napływ dzieci z rejonu na rzecz uzdolnionej młodzieży. Służy temu np. wprowadzanie klas dwujęzycznych, do

których przeprowadzany jest osobny egzamin rekrutacyjny. Tego typu praktyki są najczęściej spotykane w Warszawie.

Szkoły ponadgimnazjalne

W roku szkolnym 2012/2013 na terenie OMW funkcjonowało 816 szkół ponadgimnazjalnych, z tego 448 w Warszawie. W ogólnej liczbie szkół OMW 45% stanowią licea ogólnokształcące, 19% – szkoły policealne oraz niemal tyleż samo – technika, 12% – szkoły zasadnicze zawodowe, a 4% – licea profilowane (GUS). Zasadniczo podobna struktura jest również w stolicy. Z przeprowadzonych analiz wynika, że w 2012 r. przynajmniej jedno liceum ogólnokształcące (bez szkół specjalnych) mieściło się w każdej z gmin OMW. Podobnie, w każdej gminie OMW są obecne technikum, szkoła policealna dla dorosłych, a w znacznej części również szkoła policealna dla młodzieży. W przypadku pozostałych typów szkół należy rozpatrywać ich obecność raczej w odniesieniu do poziomu powiatów.

2.3.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 291: Czy istnieją grupy zawodowe, które ze względu na sposób rozwoju OMW zostały zmarginalizowane i mogą stać się przedmiotem polityki socjalnej? Jaka jest skala i zróżnicowanie tego zjawiska?

- rolnicy
- pracownicy niewykwalifikowani

Zdaniem ekspertów, z którymi przeprowadzane były wywiady na potrzeby badania, zasadniczo marginalizacja pewnych grup zawodowych w OMW jest tożsama z podobnymi procesami zachodzącymi w całym kraju na skutek transformacji gospodarczej (zwłaszcza zaś likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych oraz wielu gałęzi przemysłu). Co ważne, skala tej marginalizacji będzie maleć wraz z upływającym czasem, ponieważ część osób ze względu na wiek przestaje być aktywna zawodowo, zaś inni mieli możliwość przekwalifikowania się. Należy natomiast uważać, aby nie doszło do zjawiska dziedziczenia bezradności.

Pyt. 292: Czy istnieją grupy absolwentów „niepotrzebnych" na rynku pracy? Jaka jest skala i zróżnicowanie tego zjawiska?

Opierając się na opiniach ekspertów oraz wybranych opracowaniach, można stwierdzić, że zasadniczo grupy absolwentów „niepotrzebnych" na rynku pracy są w OMW podobne do tych zidentyfikowanych w całym kraju. Najtrudniej wejść na rynek pracy osobom po kierunkach humanistycznych i społecznych (monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych PUP; Bilans Kapitału Ludzkiego). Należy jednak podkreślić, że skala tego zjawiska jest w OMW mniejsza niż w innych regionach, głównie z powodu względnie chłonnego rynku pracy w Warszawie. Ponadto w stolicy działa większość ogólnopolskich urzędów, ma tu swoje siedziby wiele firm usługowych (w tym finansowych) i handlowych, dzięki czemu nawet dla osób z wykształceniem nadwyżkowym (jak np. administracja, zarządzanie i marketing) jest proporcjonalnie więcej ofert pracy niż w mniejszych ośrodkach. Przykład badania pn.: „Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych" pokazuje, że

wprawdzie absolwenci nauk humanistycznych czy społecznych Uniwersytetu Warszawskiego znajdują pracę po studiach, jednak, przeciętnie, jest to praca gorzej płatna niż w przypadku osób po kierunkach ścisłych. Należy również mieć w pamięci, że UW jest specyficzną uczelnią i sytuacja absolwentów takich samych kierunków, jednak realizowanych w szkołach o niższym poziomie i gorszej reputacji, może być drastycznie różna.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 321: Które grupy zawodowe mają największy wpływ na sposób i poziom rozwoju społeczno-gospodarczego OMW?

W wypowiedziach ekspertów pojawia się opinia, że to nie konkretna grupa zawodowa wpłynie na rozwój społeczno-gospodarczy OMW, ale będą to po prostu przedsiębiorcy dysponujący inicjatywą i dobrymi pomysłami. Ponadto można przypuszczać, że ważne znaczenie w tym obszarze odegrają przedstawiciele zawodów, na które aktualnie jest zgłaszany największy popyt, tzn. specjaliści i robotnicy wykwalifikowani.

2.4. KAPITAŁ SPOŁECZNY, W TYM TOŻSAMOŚĆ METROPOLITALNA

Opis tego uwarunkowania składa się z dwóch elementów – oceny kapitału społecznego oraz oceny poziomu identyfikacji z obszarem. Kapitał społeczny rozumiany jest jako zbiór zasobów człowieka, które są połączone w sieć relacji społecznych, zwłaszcza tych dotyczących wzajemnej znajomości i uznania (Bourdieu 1986). We wspólnej sieci relacji występują: stały przepływ informacji i komunikacja między uczestnikami, zaufanie do innych osób w sieci oraz podzielanie wspólnych wartości. Dzięki temu osoby będące w sieci podejmują częściej działania aktywizujące społeczeństwo lokalne niż osoby odizolowane. Wyróżnia się dwa typy kapitału społecznego (rozumianego poprzez analizę sieci społecznych). Pierwszym są więzi z najbliższymi, w których pojawiają się emocje (kapitał integracyjny), a drugim – dalsze więzi, często tworzące relacje międzygrupowe (kapitał pomostowy) (Putnam 1995).

Poczucie tożsamości metropolitalnej (przynależności do obszaru) jest określeniem stosunku jednostki lub wspólnoty do różnych poziomów jednostek przestrzennych: miejscowości zamieszkania, gminy/dzielnicy, regionu, kraju. Poczucie tożsamości jest najbardziej widoczne w stosunku do obszarów o wyraźnych granicach, dlatego na jego podstawie możliwa jest identyfikacja siły marki, jaką jest OMW. Dotychczasowe znane badania tożsamości na obszarze Mazowsza obejmują jedynie obszar miasta Warszawy (Lewicka 2004; MillwardBrown 2014), bez powiązań z otaczającymi jednostkami funkcjonalnymi czy analiz w skali województwa. Zastosowana w badaniu metodologia jest ugruntowana w psychologii środowiskowej i wykorzystuje wystandaryzowane skale pomiarowe. Wykorzystana została skala przywiązania do miejsca autorstwa prof. Marii Lewickiej (2012). Badanie miało formę badania kwestionariuszowego CAWI.

Ocena poziomu kapitału społecznego została dokonana w oparciu o pytania związane z interakcjami międzyludzkimi w sposób czynny oraz o deklarowany poziom zaufania i więzi społecznych na skali siły wspólnoty (Adams, 2006). Wykorzystano również pytania związane z kapitałem społecznym z badania *Diagnoza Społeczna* z lat 2011-2012.

2.4.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 32: Jak przebiegają granice OMW w świadomości mieszkańców i przedstawicieli władz?

Aby precyzyjnie kierować instrumenty polityki lokalnej do mieszkańców, należy określić, jak jest zróżnicowana percepcja oddziaływania powiązań funkcjonalnych pomiędzy Warszawą a otoczeniem. W analizie wyróżniono trzy agregaty przestrzenne (Warszawa, ZIT, OMW). Tym samym możliwe było **określenie granic OMW w świadomości mieszkańców**. Mieszkańcy Warszawy postrzegają zasięg obszaru metropolitalnego najszerzej wśród badanych grup mieszkańców, praktycznie jako rozciągnięty na cały obecny ZIT (80% wskazań). Drugim poziomem jest dodatkowy pierścień gmin wokół ZIT (30%). Najrzadziej wskazywane były gminy nienależące do ZIT, w pasach południkowych, od Nowej Suchej po Mszczonów oraz od Wyszkowa po Latowicz. Mieszkańcy ZIT postrzegają wpływ oddziaływania Warszawy jako najmniejszy, jedynie w pierwszym pierścieniu gmin (sąsiadujących). Wskazywano gminy takie jak Błonie, Brwinów, Milanówek, Góra Kalwaria (50%). Największe niezdecydowanie wobec granic OMW wykazywali mieszkańcy gmin położonych w OMW poza ZIT,

wśród których zróżnicowanie granicy OMW było największe. Należy jednak zaznaczyć, że mimo tych drobnych różnic zasięg przestrzenny wpływu Warszawy na gminy jest podobny, bez względu na miejsce zamieszkania.

Rysunek 27. Zasięg obszaru metropolitalnego w świadomości mieszkańców, ze względu na miejsce zamieszkania

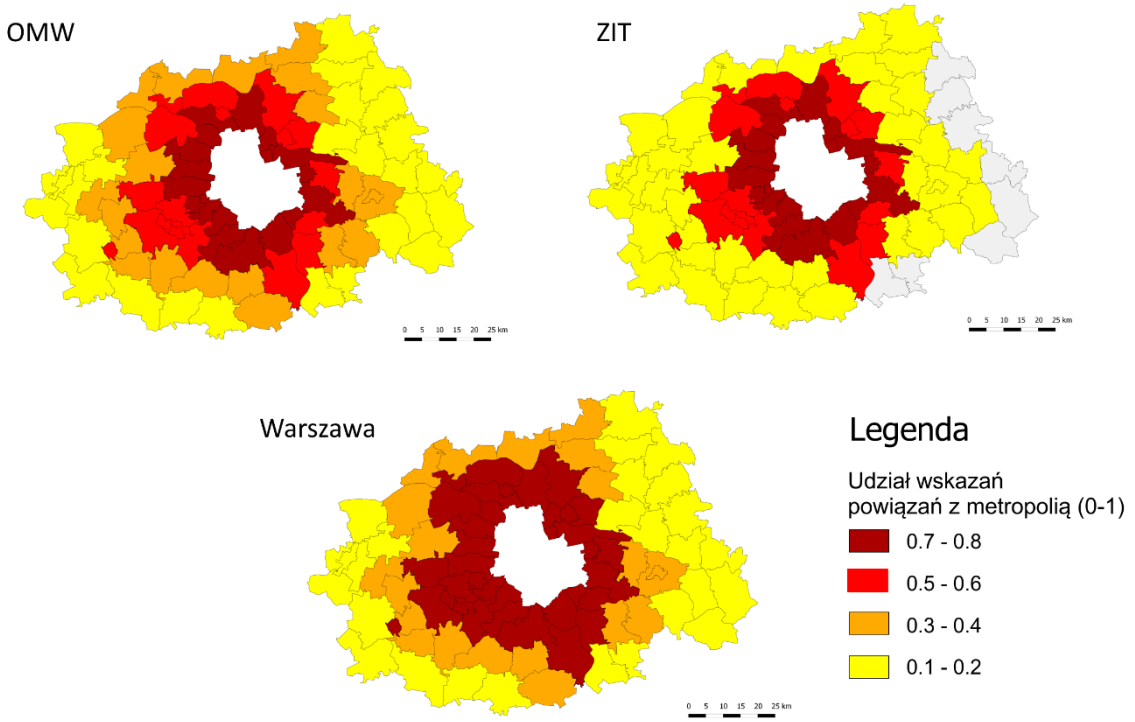

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Pyt. 33: Czy samorządy prowadzą politykę na rzecz budowy społeczeństwa obywatelskiego?

Zagadnieniem powiązanym z kapitałem społecznym jest **budowa społeczeństwa obywatelskiego**. Ten zakres tematyczny jest jednak dość szeroki i z tej racji musi zostać potraktowany wybiórczo. Wskaźnikiem, który został wybrany, jest liczebność organizacji pożytku publicznego. Lokalizacja tego typu działalności wskazuje pośrednio na politykę wspierającą społeczeństwo obywatelskie. Niewątpliwie największym tego typu ośrodkiem, chociażby z uwagi na samą liczbę mieszkańców, jest Warszawa. Pozostałe gminy, gdzie lokalizowane są OPP, to w większości większe miasta, jak Piaseczno, Grodzisk Mazowiecki, Pruszków, Żyrardów, Sochaczew, Łomianki, Józefów, Otwock, Marki. W dużej liczbie gmin, zwłaszcza poza obszarem ZIT, jest zarejestrowanych tylko po jednej OPP.

Rysunek 28. Mapa liczby organizacji pożytku publicznego

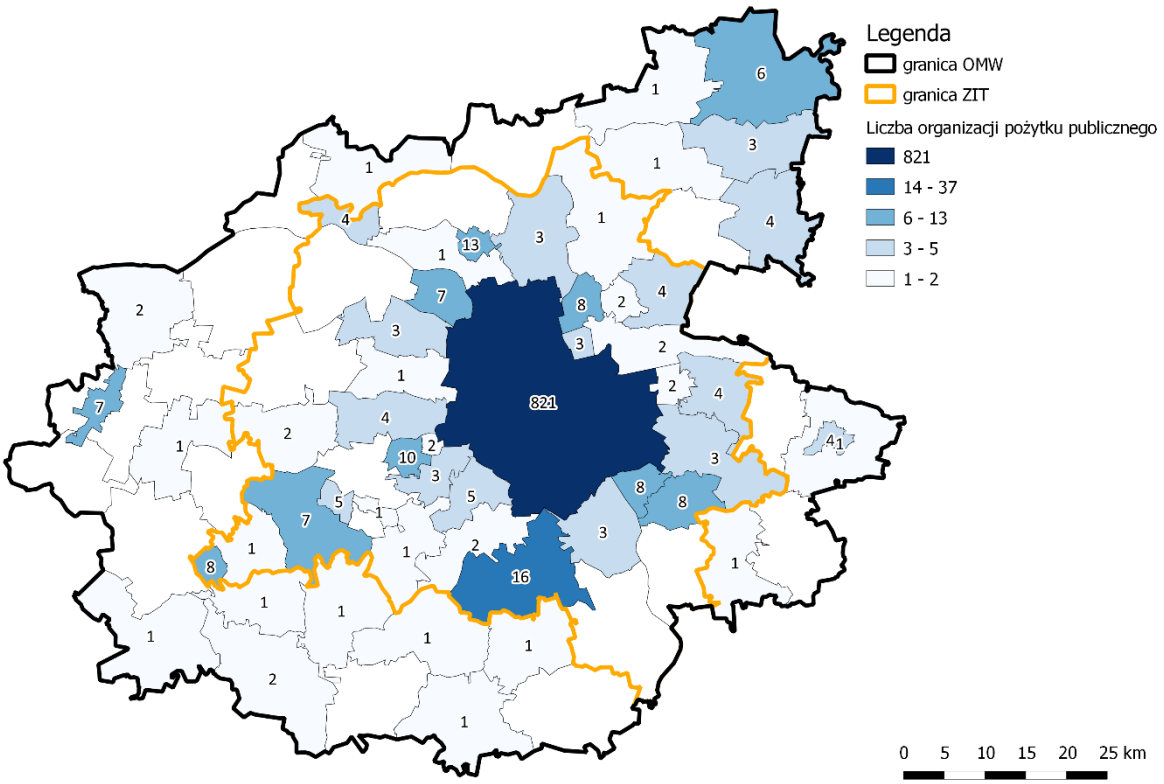

Źródło: opracowanie własne na podstawie wykazu organizacji pożytku publicznego uprawnionych do otrzymania 1% podatku dochodowego od osób fizycznych za rok 2013

Pyt. 31: Które obszary wymagają prowadzenia promocyjnych działań wsparcia, aby zwiększyć znaczenie regionu w świadomości mieszkańców i przedstawicieli władz?

Obszary, w których przywiązanie do skali gminnej i osiedlowej (miejscowości) jest silniejsze niż do pozostałych badanych skal (Mazowsze, Warszawa dla mieszkańców spoza Warszawy), są bardzo nierównomiernie rozmieszczone (Rysunek 34). Są to zarówno dzielnice Warszawy (Rembertów, Śródmieście, Wesoła, Żoliborz), jak i gminy podwarszawskie (Celestynów, Izabelin, Józefów, Leszno, Lesznowola, Łomianki, Michałowice, Mińsk Mazowiecki, Mszczonów, Nieporęt, Ożarów Mazowiecki, Podkowa Leśna, Pomiechówek, Sochaczew, Stare Babice, Tarczyn, Wiązowna, Wieliszew, Wołomin, Zakroczym).

Lista wskazówek przydatnych przy prowadzeniu polityki związanej z kapitałem społecznym opiera się na odpowiedziach na pytanie CAWI o konflikty społeczne występujące między mieszkańcami, zwłaszcza między mieszkańcami dotychczasowymi i napływowymi. Większość osób uważa, że określenie „słoiki" dotyczy całego regionu. Nowi mieszkańcy czują pogardę ze strony dotychczasowych mieszkańców, którzy z kolei czują się lepsi i uważają, że mają większe prawo do decydowania o sprawach gminy niż nowi, jednak często nie chcą żadnych zmian. Nowi mieszkańcy chcą mieć od razu infrastrukturę, na którą osoby tam mieszkające czekają od dawna. Według dotychczasowych mieszkańców nowi poprzez sam przyjazd uważają, że są ważniejsi, dbają tylko o własne korzyści, nie integrują się i podchodzą roszczeniowo. Są też bardziej hałaśliwi, zwłaszcza osoby, które uczestniczą w imprezach masowych i rodziny z dziećmi. Według nowych dotychczasowi

mieszkańcy nie dbają o przestrzeń i przyrodę, wyrzucają i palą śmieci, nie pilnują zwierząt. Różnice dotyczą też poglądów. Inne rodzaje problemów dotyczą relacji mieszkańcy – wójt/burmistrz, sporów o własność. Pojawiają się głosy dotyczące obcokrajowców (Czeczeni, Romowie, Wietnamczycy), dotyczące zarówno innej kultury, jak i bezpieczeństwa. W przypadku obszaru Warszawy dominują konflikty związane z hałasem (źródło: CAWI).

2.4.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 164: Jak silnie postrzeganą marką jest OMW w stosunku do innych poziomów administracyjnych?

Aby określić **siłę postrzegania marki**, należy ocenić, jaki rodzaj przywiązania ma w gminie największe znaczenie. W badaniu oceniano przywiązanie w stosunku do czterech skal przestrzennych: do miejscowości (osiedla), do gminy (dzielnicy), do Warszawy i do Mazowsza. Liczba gmin i dzielnic, w których przywiązanie jest ponadlokalne (do Warszawy lub Mazowsza), stanowi o sile OMW. Najczęściej występuje jednak przywiązanie do Mazowsza (35 gmin) (Rysunek 34). Oznacza to, że odniesienie do regionu jest intensywnie zakorzenione w świadomości mieszkańców. Przywiązanie do Warszawy dominuje wśród jej mieszkańców (20 gmin/dzielnic), z wyjątkiem dzielnic Śródmieście (do dzielnicy), Żoliborz, Wesoła (do osiedla), Bielany, Rembertów (do Mazowsza), ale również aż w 15 gminach poza miastem stołecznym. Przywiązanie do własnej miejscowości/osiedla przeważa w 26 gminach, a do gminy/dzielnicy – w 11.

Rysunek 29. Mapa przeważającego typu przywiązania

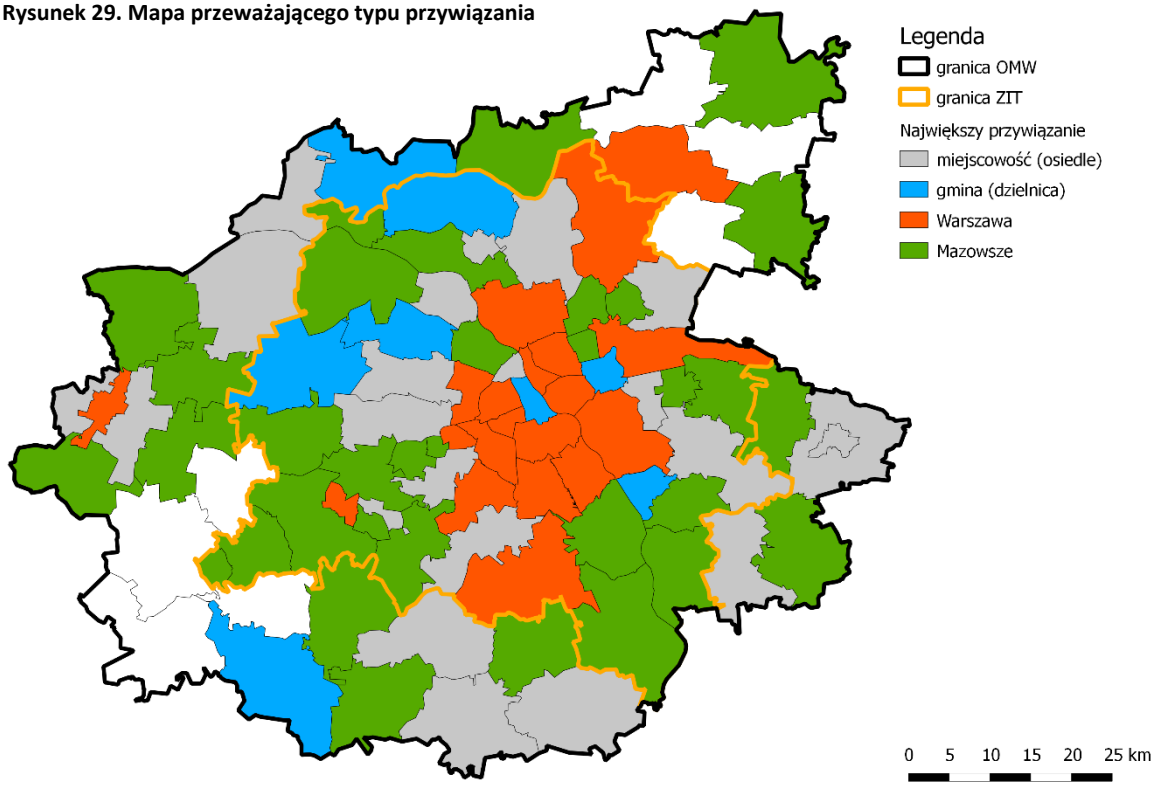

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Aby porównać zróżnicowanie kapitału społecznego w Polsce, utworzono na podstawie danych z Diagnozy Społecznej syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego. Są to zmienne: 1) podpisanie listu zbiorowego, petycji, protestu; 2) udział w zebraniu publicznym; 3) zabranie głosu na takim zebraniu;

4) udział w przygotowaniu lub prowadzeniu takiego zebrania; 5) członkostwo w organizacjach, stowarzyszeniach, partiach, komitetach, radach, grupach religijnych, związkach lub kołach; 6) pełnienie funkcji w takich organizacjach; 7) zaufanie do większości ludzi; 8) zaufanie do członków własnej rodziny; 9) zaufanie do sąsiadów; 10) liczba utrzymywanych więzi z przyjaciółmi; 11) liczba utrzymywanych więzi z rodziną; 12) liczba utrzymywanych więzi z sąsiadami, współpracownikami; 13) udział w wyborach samorządowych w 2010 roku; 14) angażowanie się na rzecz społeczności lokalnej; 15) działalność wolontariatu.

Generalnie w Polsce wysokie i średnie wartości wskaźnika występują w dużych miastach, gdzie istnieje większa oferta aktywności mieszkańców. Na obszarze OMW występują zarówno wysokie wartości (Warszawa i powiaty piaseczyński i otwocki), jak i małe (powiaty grójecki i legionowski). Z analizowanych metropolii Szczecin, Kraków, Łódź, Wrocław charakteryzują się średnimi wartościami, a Warszawa, Gdańsk, Katowice, Poznań – wysokimi. Zwykle 1-2 powiaty sąsiadujące z metropolią przyjmują niskie wartości, ale zdarzają się obszary (Gdańsk, Łódź, Poznań), gdzie ta sytuacja nie wystąpiła. Najwięcej gmin z małymi wartościami wskaźnika ciągnie się w pasie południkowym przez środkową Polskę.

Rysunek 30. Mapa syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego

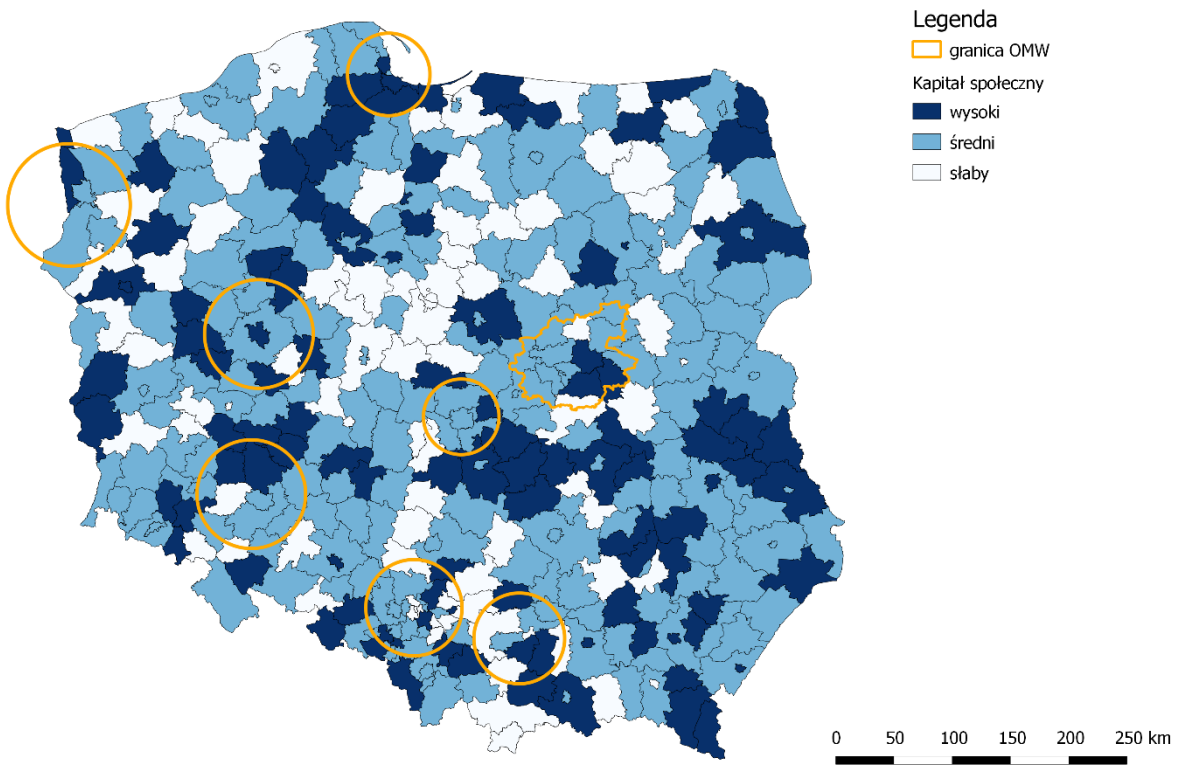

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Diagnozy Społecznej 2011-2012

2.4.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 108: Jak wygląda przestrzenne zróżnicowanie poczucia tożsamości metropolitarnej i kapitału społecznego w OMW?

Na poniższym rysunku (Rysunek 31) przedstawiono **zróżnicowanie** tożsamości metropolitarnej (przywiązania) wewnątrz obszaru metropolitalnego w czterech badanych skalach przestrzennych: do miejscowości (osiedla), do gminy (dzielnicy), do Warszawy i do Mazowsza. Przywiązanie do miejscowości (osiedla) – czyli przywiązanie do najmniejszych administracyjnie jednostek terytorialnych – jest wysokie w gminach położonych na północny-zachód od Warszawy: Izabelin, Łomianki, Czosnów, Leoncin, Brochów, Kampinos, Wieliszew, Pomiechówek, Serock oraz w gminach o największym oddaleniu na południe: Grójec, Pniewy, Chynów. W tych samych gminach występuje również wysokie przywiązanie do poziomu gminy.

Wysokie przywiązanie do Warszawy odnotowano we wszystkich dzielnicach (z wyjątkiem Bielan) oraz w gminach wzdłuż trasy S7. Stosunkowo najbardziej rozproszone są gminy z najwyższymi wartościami przywiązania do Mazowsza. Najwyższe klasy przywiązania we wszystkich czterech grupach, a tym samym największy brak zdecydowania pojawiły się w gminach: Pniewy, Teresin, Ursus, Czosnów i Dąbrówka, co może świadczyć o dużej liczbie nowo osiedlonych mieszkańców w tych gminach lub o utrudnionym procesie identyfikacji z tymi gminami dla nowych mieszkańców.

Przywiązanie do miejscowości najwięcej mówi o ogólnym przywiązaniu (wysoko skorelowane z pozostałymi). Istotny statystycznie związek jest również między przywiązaniem do gminy i do Warszawy oraz między przywiązaniem do Warszawy i do Mazowsza. Wskazuje to na możliwość synergii efektów działań nakierowanych na budowanie tylko wybranych typów przywiązania – starając się wpływać na zwiększenie przywiązania mieszkańców do obszaru metropolitalnego władze samorządowe będą podnosiły również świadomość lokalną, a władze lokalne, wpływając pozytywnie na przywiązanie do regionu, będą zwiększały również przywiązanie wszystkich jego mieszkańców do stolicy.

Istnieje statystycznie istotny związek między czasem zamieszkania w miejscowości i przywiązaniem do niej, jednak jest on słaby (0.246, $p<0.001$). Oznacza to, że nowi mieszkańcy dość szybko utożsamiają się ze swoim miejscem zamieszkania. Nie można uznać, że przywiązanie powinno być do innej skali przestrzennej niż jest. Każde ma określony potencjał, który może być wykorzystany. Z punktu widzenia OMW należy wykorzystywać potencjał gmin, gdzie jest wysokie przywiązanie do jednostek ponadlokalnych (do Mazowsza i do Warszawy).

Rysunek 31. Przywiązanie do 1) miejscowości (osiedla), 2) gminy, 3) Warszawy i 4) Mazowsza

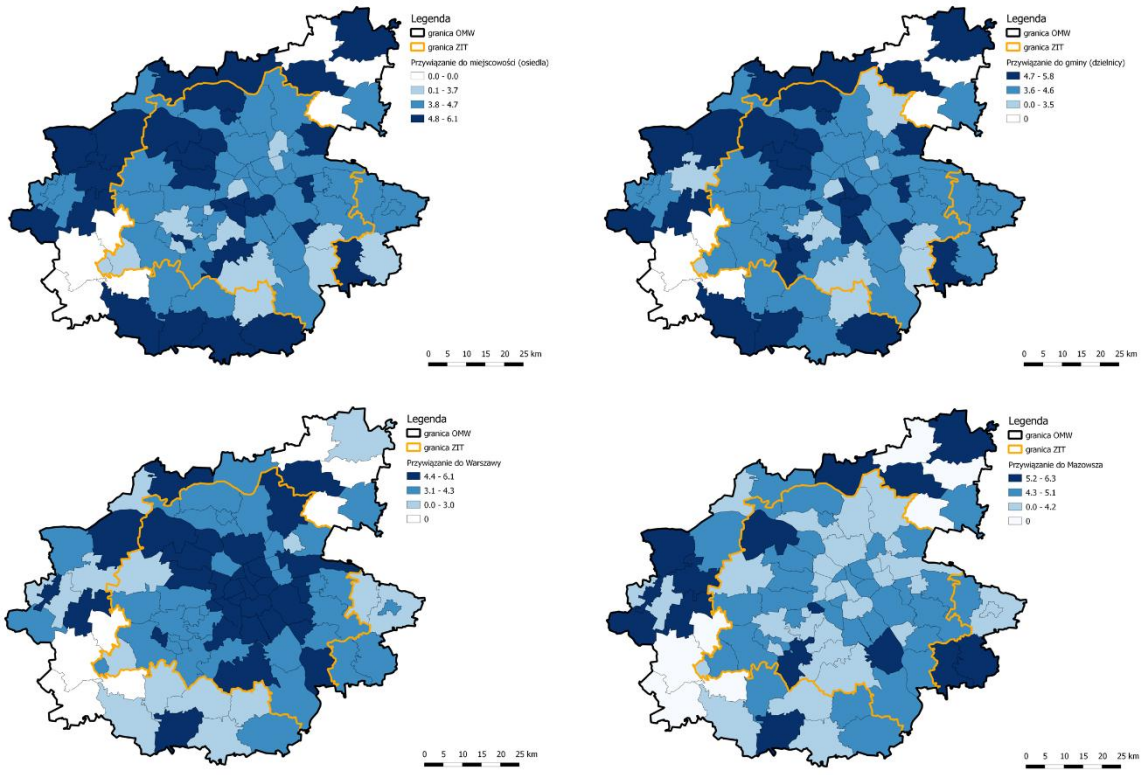

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Pyt. 109. W jakich rejonach tożsamość mieszkańców OMW przejawia w większym stopniu cechy typowe dla środowiska miejskiego a w jakich środowiska wiejskiego?

W przypadku tożsamości metropolitalnej interesującym zagadnieniem jest poziom urbanofilii, czyli preferowania miejskiego stylu życia. Temat ten został szerzej poruszony w rozdziale dotyczącym jakości krajobrazu miejskiego. Warto tu wspomnieć, że miejsca, gdzie **tożsamość mieszkańców OMW przejawia w większym stopniu cechy typowe dla środowiska miejskiego**, to trzy gminy warszawskie (Praga Północ, Żoliborz, Ochota) oraz trzy gminy znacznie oddalone od metropolii, położone na południu obszaru metropolitalnego (Celestynów, Osieck, Sobienie-Jeziory, Pniewy).

2.4.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 215. Jak przez mieszkańców jest wartościowany OMW?

Rysunek 32. Cztery elementy oceny afektywnej

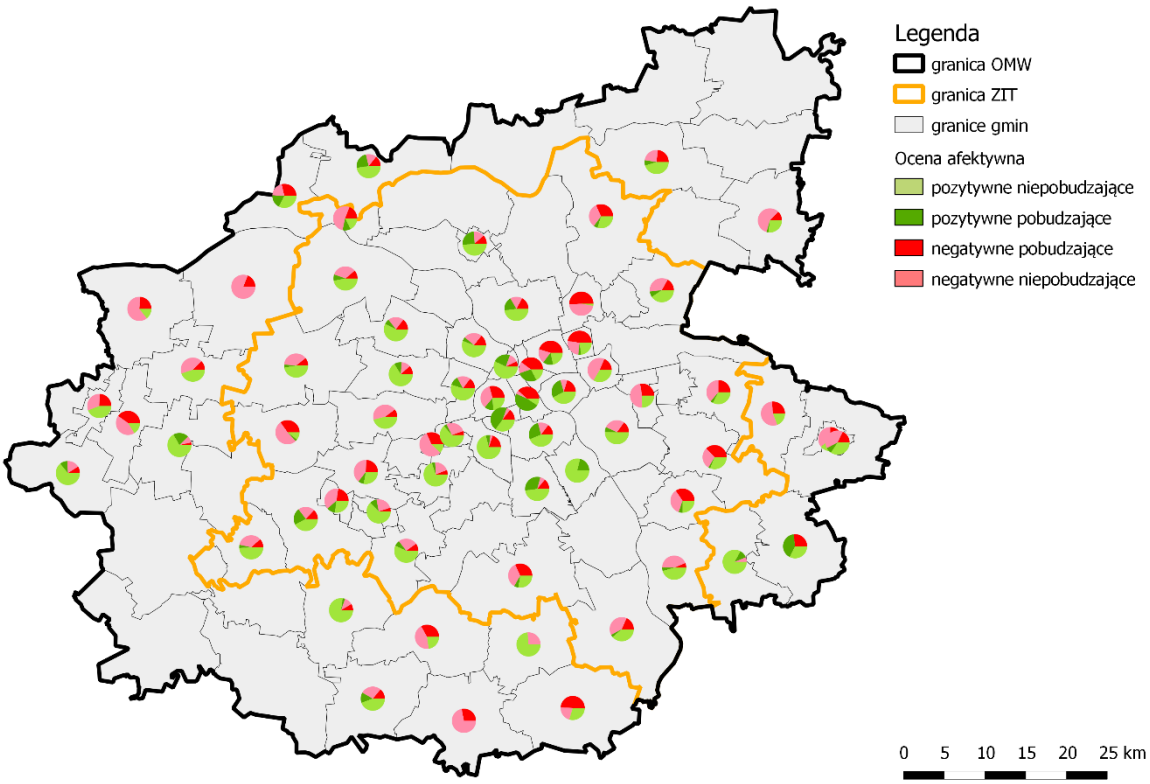

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Jakość życia w zakresie tożsamości metropolitalnej wiąże się przede wszystkim z pozytywną oceną zamieszkiwania w metropolii. **Wartościowanie emocjonalne** zostało wykonane z wykorzystaniem tzw. koła reakcji afektywnych (Russell i Lanius (1984 za: Bell i in. 2004)). Respondenci wskazali cechy gminy, które następnie zostały umieszczone na osi pobudzenia (stymuluje, tonizuje) oraz wartościowania (pozytywnie, negatywnie), (Rysunek 32). Tym samym zostały wskazane cztery grupy przestrzeni: te, które nastrajają bardziej optymistyczne (na zielono), zachęcają 1) do działania albo 2) do relaksu oraz obszarów, które oddziałują negatywnie na jakość życia 3) i 4) (na czerwono). Wykorzystanie kartodiagramu umożliwiło pokazanie udziału każdej cechy we wszystkich gminach OMW. Najsilniej stymulująca okazała się Warszawa (zarówno negatywnie „denerwująco", jak i pozytywnie „aktywizująco"). W dzielnicach Ursus, Rembertów, Wawer, Wesoła, Wola, Bielany, Bemowo wartościowanie afektywne jest najsłabsze.

Większość gmin południowo-zachodnich jest oceniana pozytywnie, natomiast na wschodzie przeważają oceny negatywne. Gminy, które są wartościowane zdecydowanie negatywnie, to Błonie, Marki, Piastów, Sochaczew miasto i Tarczyn. Zdecydowanie pozytywną ocenę uzyskały Wieliszew, Żoliborz, Wilanów, Pniewy i Józefów. Wysokie pobudzenie ma charakter bardziej negatywny (18 gmin) niż pozytywny (3 gminy). Ogólnie pobudzające (pozytywnie i negatywnie) są Praga Północ, Śródmieście i Zakroczym. W gminach Dąbrówka, Jabłonna, Otwock, Piaseczno, Pruszków, Radzymin,

Targówek, Wiązowna i Ząbki dominuje wyłącznie wymiar pobudzenia negatywnego. Uspokajająco na mieszkańców działają Celestynów, Dąbrówka, Jaktorów, Nowa Sucha, Podkowa Leśna, Serock, Włochy i Żabia Wola. W tych gminach rekomendowane byłoby zachować jak najdłużej wiejski, spokojny charakter (Rysunek 33).

Rysunek 33. Znormalizowane wartości oceny afektywnej gmin na skalach pobudzenia i ewaluacji

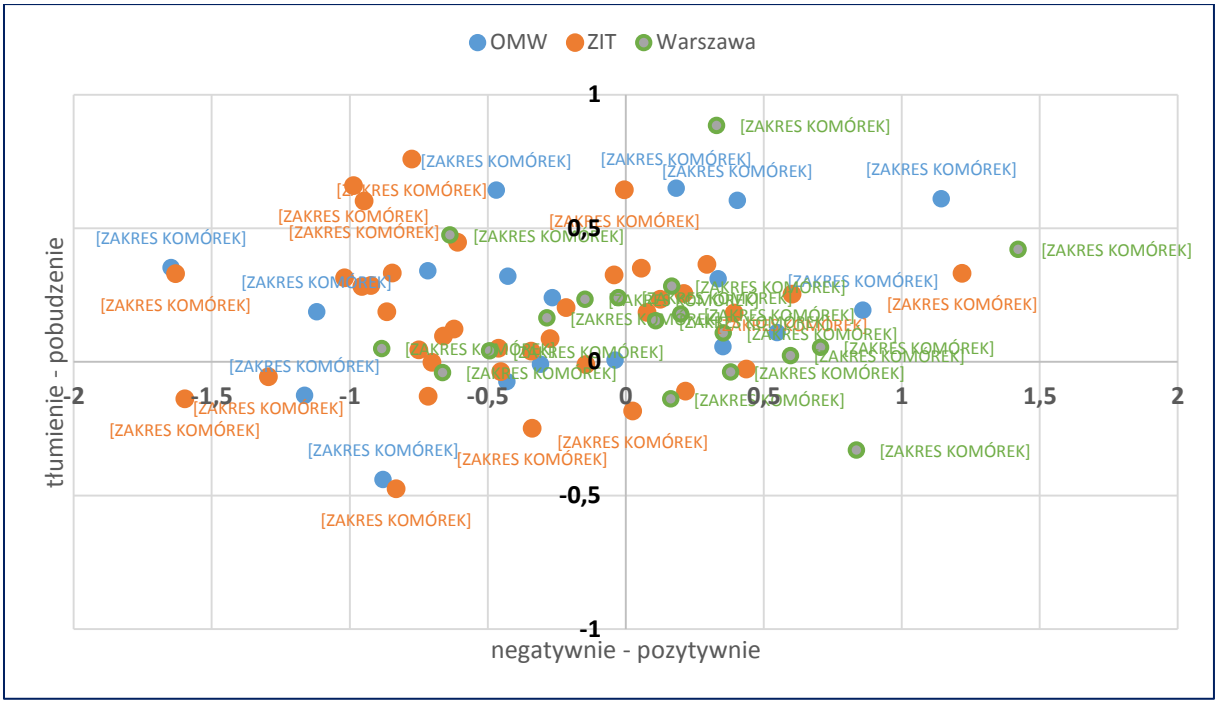

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

2.4.5. POTENCJAŁY

Pyt. 255: Czy istnieje związek między możliwościami a aktywnością wynikającymi z kapitału społecznego w OMW?

Można wyróżnić kapitał społeczny bierny, czyli deklarację możliwości relacji z innymi, oraz kapitał społeczny aktywny, czyli faktyczne budowanie więzi społecznej. Dzięki temu możliwe jest stwierdzenie, czy **istnieje związek między możliwościami a aktywnością** na obszarze metropolitalnym. W celu oceny kapitału biernego, skorzystano ze skali siły wspólnoty (Adams 2006). Z kolei pytania identyfikujące aktywny kapitał dotyczyły konkretnych parametrów związanych z relacjami międzyludzkimi (czas oglądania telewizji (ujemnie powiązany), liczba przyjaciół, liczba kontaktów, liczba spotkań ze znajomymi, rozmowy na odległość (ujemnie powiązany), liczba znajomych sąsiadów z bloku lub ulicy, długość rozmowy w przestrzeni publicznej, liczba dalekich powiązań, zmienność otoczenia (liczba wyjazdów)). W efekcie powstały dwa wskaźniki syntetyczne (Rysunek 34) kapitału społecznego czynnego i biernego. Istnieje wyraźny związek między wartościami obu wskaźników, korelacja (Pearsona) wynosi 0.429 przy $p<0.001$, co oznacza, że kapitał społeczny bierny jest w dużej mierze wykorzystywany, jednak oczekiwana wartość powinna być wyższa (korelacja powyżej 0.7).

Wysoki kapitał społeczny w Warszawie jest w gminach Żoliborz (bierny), Wesoła, Śródmieście (bierny i aktywny), Wawer, Targówek, Praga Północ (aktywny). Poza Warszawą wysokie wartości obu kapitałów są w gminach Czosnów, Dąbrówka i Nieporęt. Patrząc całościowo na OMW, poza

Warszawą, większy jest udział średnich i wyższych wartości kapitału biernego. Najwyższa wartość wystąpiła w gminie Brochów, jednak z uwagi na liczbę respondentów nie jest istotna statystycznie.

Rysunek 34. Mapa występowania kapitału społecznego a) aktywnego i b) biernego

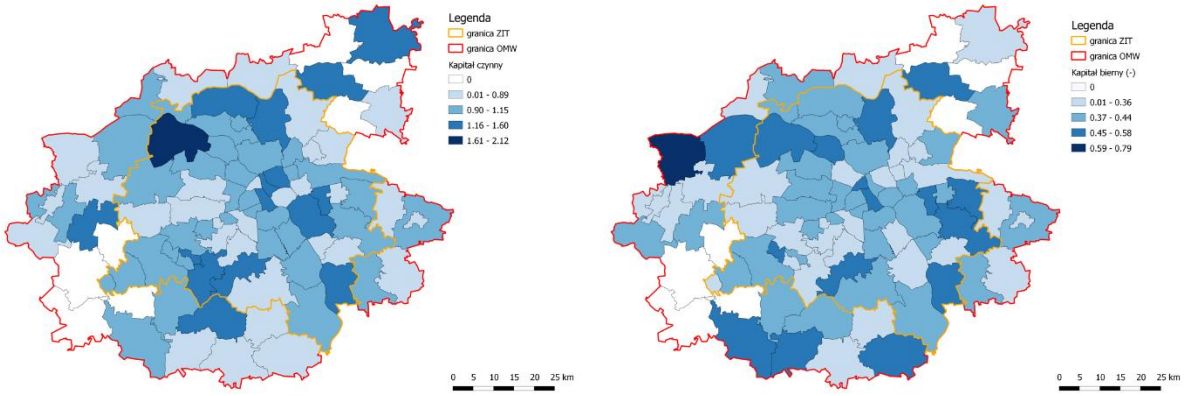

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Wykorzystane narzędzia umożliwiają analizę składowych kapitału społecznego. Pierwszy podział to powyższy kapitał społeczny rozumiany w sposób rzeczywisty (podejmowane aktywności) i bierny (deklarowane możliwości). Z kolei pytania dotyczące kapitału biernego pozwalają na wyznaczenie kapitału z punktu widzenia wsparcia ze strony rodziny (Uzyskam pomoc od przyjaciół, rodziny i sąsiadów), ze strony lokalnej społeczności (Jestem wolontariuszem/ką) oraz ze względu na możliwość działania (Chociaż jedna z grup, do których należę, działa na rzecz społeczności). Średnio największy jest kapitał związany z grupą rodziny (61%), następnie z grupą znajomych (34%) i grupą wpływu (22%). Co ciekawe, kapitał wpływu, czyli tzw. lokalni liderzy mają największe znaczenie dla kapitału społecznego jako całości. Nie jest istotna natomiast korelacja między kapitałem w grupie rodziny i w grupie lokalnej społeczności. Nie ma istotnych statystycznie różnic w analizowanych składowych kapitału społecznego w podziale na agregaty przestrzenne (OMW, ZIT, Warszawa).

Pyt. 293: Jakie jest znaczenie historycznego regionu Mazowsza w OMW?

Obecnie najczęściej mieszkaniec obszaru metropolitalnego posługuje się podziałem administracyjnym (granice miast, gmin, województw). Regiony historyczne, takie jak Mazowsze, mają silne znaczenie kulturowe, jednak są często pomijane w analizach przestrzennych. Pytanie o **przywiązanie do Mazowsza umożliwia określenie potencjału utraconego** regionu.

Rysunek 35. Mapa przywiązania do Mazowsza

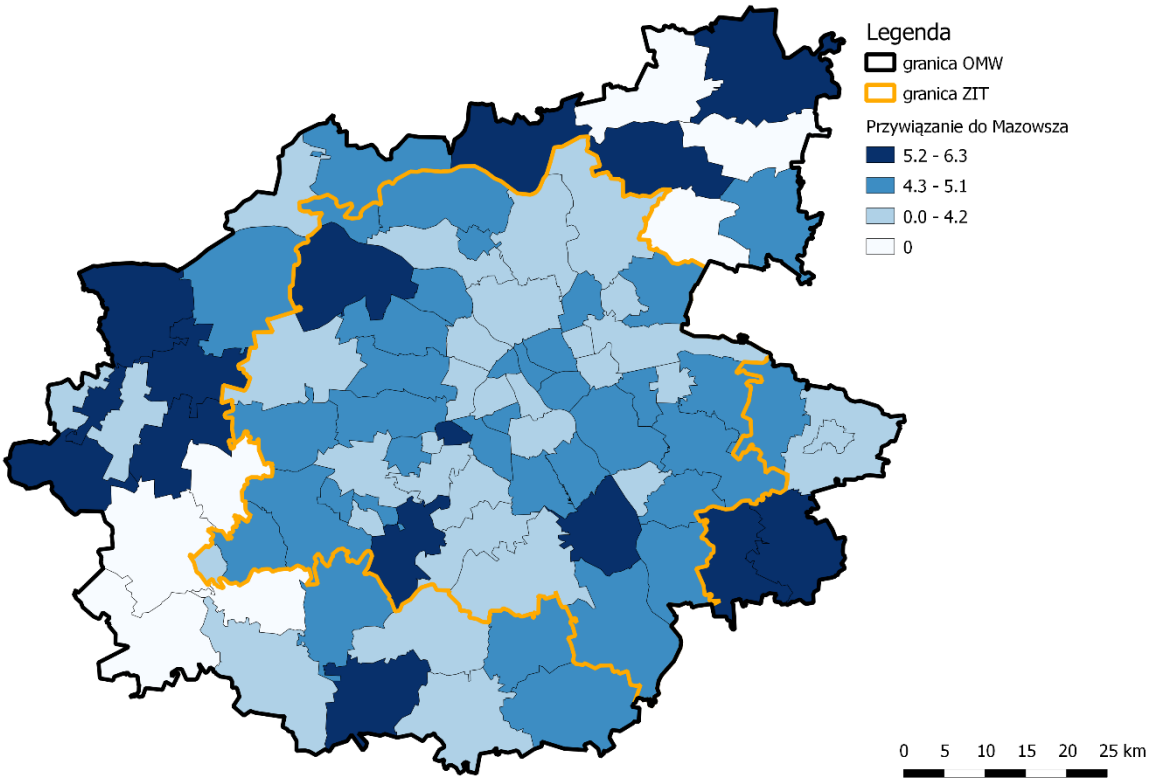

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Bezwzględna wartość przywiązania do Mazowsza rośnie wraz z oddaleniem od Warszawy. Dla całego OMW średni bezwzględny wynik (w skali 1-7) wyniósł 4.5 i była to najwyższa wartość ze wszystkich typów przywiązań (do miejscowości 4.4, do gminy 4.2, do Warszawy 4.0). Potencjał przywiązania do Mazowsza jest więc wysoki i można przypuszczać, że może w większym stopniu ułatwiać budowanie marki regionu niż potencjał przywiązania do Warszawy.

Pyt. 322: Czy OMW jako wymiar identyfikacji terytorialnej ma znaczenie dla mieszkańców?

Aktywny potencjał tożsamości metropolitalnej można zidentyfikować poprzez porównanie skali przywiązania do miejsca. Jeżeli w gminach otoczenia przywiązanie do zamieszkiwanej gminy jest silniejsze niż do Warszawy, można założyć, że istotniejsze są identyfikacje lokalne, natomiast silniejsze przywiązanie do Warszawy świadczy o istnieniu zjawiska tożsamości metropolitalnej. Tym samym można mówić o znaczeniu OMW **jako wymiaru identyfikacji terytorialnej**. Wysokie przywiązanie do Warszawy jest przede wszystkim w dzielnicach Warszawy, z wyjątkiem Śródmieścia, Rembertowa, Wesołej i Bielan. W gminach otoczenia Warszawy większe przywiązanie do Warszawy niż do zamieszkiwanej gminy jest w 15 jednostkach. W większości przeważa jednak przywiązanie do gminy – choć jest to nieznaczna przewaga, poza czterema gminami leżącymi na obrzeżach OMW (Wyszków, Brochów, Mszczonów, Chynów), gdzie przywiązanie lokalne jest silne.

Rysunek 36. Mapa różnicowa przywiązania do gminy i do Warszawy

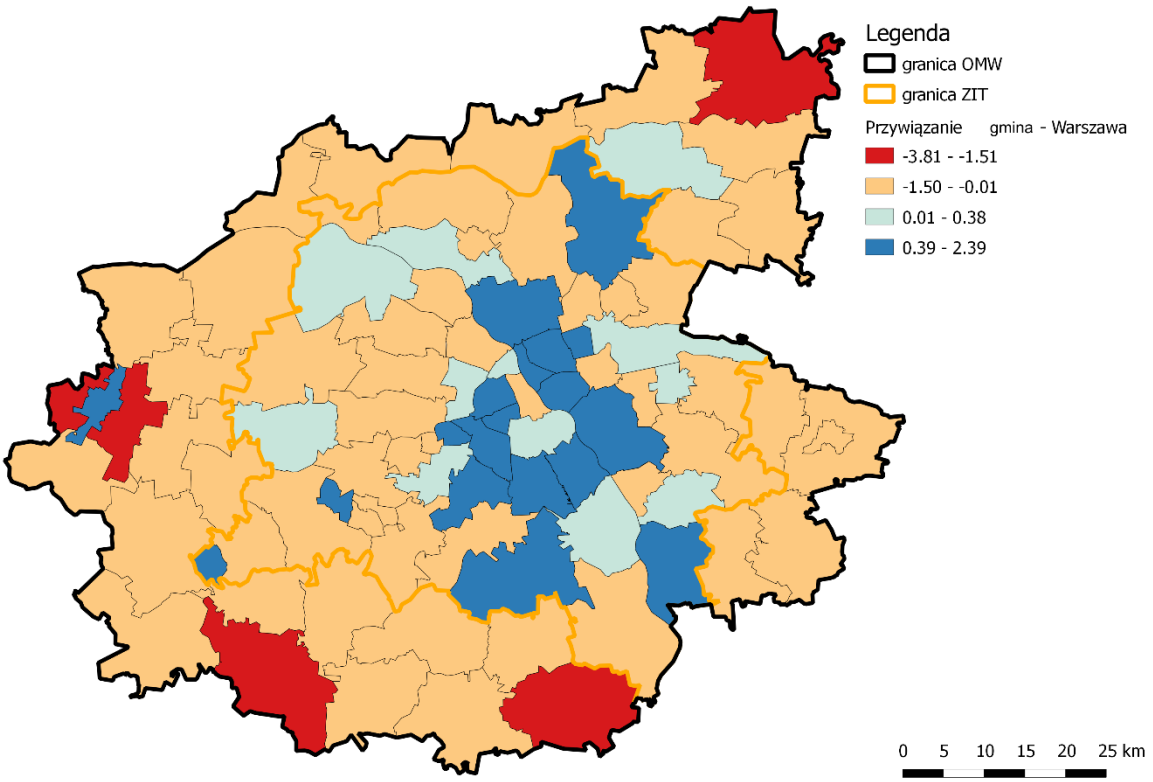

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

2.5. WYKLUCZENIE SPOŁECZNE I UBÓSTWO

2.5.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 34: Czy w ramach OMW prowadzone są międzysamorządowe projekty/działania na rzecz integracji społecznej?

Projekty na rzecz integracji społecznej w zasadzie nie są prowadzone w partnerstwach między JST. Dochodzi do współpracy między poszczególnymi powiatowymi centrami pomocy społecznej w sprawach bieżących, w szczególności związanych z deficytami miejsc w podlegających im placówkach. Polega ona m.in. na tym, że Warszawskie Centrum Pomocy Społecznej podpisuje umowy z innymi PCPR w sprawie lokowania na terenie innych powiatów mieszkańców Warszawy skierowanych do domów pomocy społecznej. Z drugiej strony do warszawskich domów dziecka przywożone są dzieci odebrane prawnym opiekunom w związku z interwencjami kryzysowymi.

Pracownicy PCPR kontaktują się i spotykają ze sobą, jednak raczej nie w celu kreowania wspólnych projektów, lecz w związku z potrzebą wymiany informacji, szkoleń, ustalania wspólnych procedur.

2.5.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 166: Jaka jest skala wykluczeń różnego typu w obszarze i jaki jest trend zmian w odniesieniu do wykluczenia społecznego i ubóstwa?

Jak wskazują dane MPiPS, na przestrzeni od 2007 do 2013 r., główne powody korzystania beneficjentów OPS z jej usług na terenie OMW były względnie stałe w czasie i są to:

- ubóstwo (w 2013 r. było powodem przyznania świadczenia w 32663 rodzinach z terenu OMW),
- długotrwała lub ciężka choroba (w 2013 r. była powodem przyznania świadczenia w 31456 rodzinach z terenu OMW),
- niepełnosprawność (w 2013 r. była powodem przyznania świadczenia w 24330 rodzinach z terenu OMW),
- bezrobocie (w 2013 r. było powodem przyznania świadczenia w 23420 rodzinach z terenu OMW),

Poważnymi problemami, choć o znacznie mniejszej skali występowania, są również: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, rodziny niepełne, alkoholizm, potrzeba ochrony macierzyństwa i bezdomność. Ich skala z roku na rok nieco się zmienia, jednak kwestie te są zasadniczo rzadziej spotykane niż te wypunktowane powyżej. Wreszcie, relatywnie najmniej z powodu wykluczenia, spośród grup problemowych, cierpią na przestrzeni ostatnich lat głównie trzy grupy: osoby uzależnione od narkotyków, ofiary handlu ludźmi oraz ofiary klęsk żywiołowych – liczba świadczeń przyznawanych z powodu tych przyczyn na terenie OMW była w analizowanym okresie rokrocznie najniższa.

2.5.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 110: Czy w OMW występują obszary koncentracji ubóstwa?

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że w OMW w niektórych gminach występują obszary koncentracji ubóstwa. Są one spotykane głównie w większych ośrodkach (co było przez rozmówców identyfikowane jako pochodna procesu gentryfikacji) oraz na terenach dawnych Państwowych Gospodarstw Rolnych i osiedli robotniczych. Wskazywano także na skupienie osób biednych na osiedlach socjalnych/komunalnych, jednak w większości przypadków albo już odchodzi się od koncepcji zwartej zabudowy tego typu, albo planuje rozproszenie mieszkań komunalnych i socjalnych tak, aby nie tworzyły potencjału dla gettoizacji.

Pyt. 111: Jakie są różnice w poziomie ubóstwa miedzy Warszawą, miastami i obszarami wiejskimi OMW? Jak duże są nierówności wewnętrzne miedzy poszczególnymi gminami?

Jak wskazują dane MPiPS (Tabela 36), najwięcej osób zgłasza się do OPS-ów w stolicy, mniej – w obszarach miejsko-wiejskich oraz miastach, zaś najmniej – na terenach wiejskich.

Tabela 36. Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych OPS ogółem (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) w wartościach bezwzględnych wg typów gmin

Typ gminy	2007	2008	2009	2010	2011	**2012**
gminy miejskie	17477	15381	15526	16167	15364	15656
gminy wiejskie	14902	12863	12489	12390	12165	12579
gminy miejsko-wiejskie	19653	16422	15670	15739	16512	15609
m.st. Warszawa	48759	45583	44208	43660	42176	40619
Ogółem	100791	90249	87893	87956	86217	84463

Źródło: dane MPiPS

Powyższe dane mogą być jednak mylące, dlatego warto zrelatywizować liczbę beneficjentów świadczeń względem liczby mieszkańców gmin określonego typu (Tabela 37).

Tabela 37. Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych OPS ogółem (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) jako procent ogólnej liczby mieszkańców wg typów gmin

Typ gminy	2007	2008	2009	2010	2011	**2012**
gminy miejskie	3,79%	3,31%	3,31%	3,41%	3,19%	3,23%
gminy wiejskie	4,39%	3,74%	3,58%	3,49%	3,34%	3,41%
gminy miejsko-wiejskie	6,22%	5,13%	4,84%	4,79%	4,93%	4,60%
m.st. Warszawa	2,86%	2,67%	2,58%	2,54%	2,47%	2,37%
Ogółem	3,57%	3,18%	3,08%	3,06%	2,98%	2,91%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS oraz GUS

Z powyższego zestawienia widać, że mimo dużej liczby bezwzględnej osób o przyznanych świadczeniach w miastach (w tym w Warszawie), odsetek osób uzyskujących tego typu wsparcie jest

relatywnie wyższy w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich. Zarówno struktura rozmieszczenia ubóstwa na linii Warszawa – miasta-obszary miejsko-wiejskie – obszary wiejskie, jak i stopień zróżnicowania problemu (poza niewielkimi roszadami w zakresie poszczególnych gmin) utrzymują się w czasie.

Poza wynikającą z rejestrów skalą ubóstwa, z wywiadów przeprowadzonych z ekspertami wynika, że odmienne jest także przeżywanie biedy w mieście i na wsi. Z jednej strony tereny wiejskie stwarzają dla wielu mieszkańców warunki dla prosumpcji, która może zmniejszyć dotkliwość braku środków finansowych, z drugiej jednak – miasta, zwłaszcza Warszawa, zapewniają (w wartościach bezwzględnych) więcej punktów pomocowych. Jak jednak przyznają sami rozmówcy, często trudno jest wskazać wszystkie możliwe miejsca, gdzie można uzyskać wsparcie (są nimi bowiem nie tylko OPS-y czy PCPR-y, lecz także m.in. kościoły, fundacje, stowarzyszenia, grupy nieformalne).

Pyt. 112: Czy poziom ubóstwa i jego zróżnicowanie w OMW są porównywalne do innych obszarów w Polsce?

Można stwierdzić, że charakter ubóstwa obserwowanego na terenie OMW jest porównywalny z sytuacją większością metropolii w Polsce pod tym względem. Różni się ona jednak od miast, w których w ostatnich 25 latach doszło do istotnych zmian na rynku pracy, w szczególności wynikających z efektów transformacji gospodarczej, czyli np. Śląska, gdzie w wyniku zamykania kopalń pojawiły się dodatkowe problemy związane z ogromną skalą bezrobocia w poszczególnych miastach i dzielnicach.

Warszawa wyróżnia się jako stolica, nawet na tle pozostałych dużych miast. Jest tu zdecydowanie najwięcej bezdomnych, którzy pojawiają się w stolicy w związku z możliwościami zaspokojenia podstawowych potrzeb. Na specyfikę sytuacji stolicy wpływają też stosunkowo dobra sytuacja na rynku pracy i relatywnie duże zasoby mieszkań socjalnych. Warszawa jest też miastem, do którego przyjeżdżają migranci oraz azylanci, gdyż tutaj mogą uczestniczyć w sieciach społecznych i utrzymywać kontakty ze swymi rodakami, a także podejmować pracę.

2.5.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 216: Czy skala wykluczenia społecznego i ubóstwa jest na tyle duża, że oddziałuje na ogólną ocenę jakości życia w OWM?

Patrząc na OMW jako całość, skala wykluczenia społecznego i ubóstwa jest na tym obszarze mniejsza niż w wielu innych regionach, dlatego ogólna ocena Obszaru w aspekcie jakości życia jest pozytywna. Jednocześnie jednak, w związku z relatywnie wysokim poziomem życia, ubóstwo jest bardziej zauważalne, a wykluczenie jednostek dotkliwsze dla nich samych.

Pyt. 217: Jaka jest skala poczucia zagrożenia przestępczością w OMW?

Na pytanie dotyczące poczucia bezpieczeństwa ponad 60% stwierdza, że na terenie swojej gminy czuje się bezpiecznie, zaś ponad 38% jest przeciwnego zdania. Istnieje jednak spore różnicowanie opinii, jeśli chodzi o miejsce zamieszkania respondentów. Wśród mieszkańców Warszawy jedynie 46,7% czuje się bezpiecznie w swoim mieście, zaś w przypadku pozostałych obszarów OMW odsetek ten rośnie aż do 77,7%.

Spośród osób, które nie czują się bezpiecznie, ponad połowa (52%) wskazuje, że obawia się zaczepek i bójek. Kolejne 40% najbardziej boi się kradzieży i włamania, zaś na kolejnych miejscach znajdują się wypadki drogowe, przemoc oraz inne przestępstwa.

2.5.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 256: Jaka jest skala oddziaływania wykluczenia społecznego i ubóstwa na rozwój społeczno-gospodarczy w OMW?

Wydaje się, że o wiele silniej rozwój społeczno-gospodarczy wpływa na wykluczenie społeczne i ubóstwo niż odwrotnie, chociaż bez wątpienia zachodzi między tymi zjawiskami sprzężenie zwrotne. Odpowiadając zaś na postawione pytanie, należy przede wszystkim podkreślić niewykorzystany potencjał osób bezrobotnych w zakresie generowania PKB na poziomie lokalnym. Ponadto ubóstwo oznacza ograniczoną konsumpcję, a ta przekłada się na niższe przychody przedsiębiorstw z terenu OMW. Wreszcie, deprywacja materialna i społeczna bardzo często wiążą się z mniejszą partycypacją w kulturze i życiu lokalnym, czyli pozafinansowymi wskaźnikami rozwoju nowoczesnych wspólnot. Trudno jest jednak ocenić skalę powyższych oddziaływań, ponieważ często są one nie tylko niemierzalne, lecz także niewidoczne w krótkim okresie. Jedynie pierwszy wymiar – związany z niewykorzystaniem mocy produkcyjnych – można próbować ocenić, a ocena ta jest względnie pozytywna z powodu dobrej sytuacji OMW na rynku pracy w porównaniu do pozostałych obszarów (przy czym trzeba mieć świadomość wewnętrznego zróżnicowania – niewykorzystany kapitał ludzki w Warszawie jest wprawdzie niewielki, ale w gminach peryferyjnych sytuacja jest o wiele gorsza).

Pyt. 257: Jaka jest skala i jakie jest przewidywane oddziaływanie zaplanowanych przez samorządy instrumentów polityki społecznej?

Instrumenty polityki społecznej ukierunkowane na przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu są podejmowane na wszystkich szczeblach samorządowych obejmujących swoim zasięgiem OMW, tzn. wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

Na podstawie analizy dostępnych gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych z obszaru OMW, Strategii Wojewódzkiej w zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005–2013 oraz Projektu Strategii Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020 można zauważyć, że priorytetowym oddziaływaniem zaplanowanych instrumentów polityki społecznej jest aktywizacja rozumiana zarówno jako narzędzie przezwyciężania ubóstwa, jak i czynnik sprzyjający szerzej rozumianej inkluzji społecznej. Jeśli chodzi o mierzalne efekty planowanych interwencji, to często za punkt odniesienia przyjmowane są tutaj wymogi UE oraz cele Strategii Europa 2020.

Pyt. 258: Jakie są potencjalne pola interwencji publicznej w zakresie polityki społecznej, które nie zostały przewidziane w realizowanych dokumentach planistycznych – strategicznych i operacyjnych?

Dokumenty planistyczne dotyczące polityki społecznej to przede wszystkim gminne i powiatowe strategie rozwiązywania problemów społecznych. Wnioski z analizy tych dokumentów pokazują, że

zidentyfikowano w nich najważniejsze problemy społeczne i wskazano potencjalne sposoby ich rozwiązywania. Nie stwierdza się więc dodatkowych pól, które nie zostały w nich uwzględnione.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 294: Czy wśród grup zmarginalizowanych znajdują się takie, które w przeszłości miały istotne znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego? Jakie to są grupy i jakie były przyczyny ich marginalizacji?

Respondenci wskazują, że na terenie OMW istnieją takie grupy, które w przeszłości miały istotne znaczenie dla regionu, a następnie uległy pauperyzacji. W przypadku terenów wiejskich wskazuje się przede wszystkim na rolników oraz pracowników fizycznych byłych PGR. W wyniku transformacji polityczno-gospodarczej gospodarstwa te uległy likwidacji, a tereny zostały podzielone.

Drugą grupą najczęściej wskazywaną są pracownicy fizyczni (robotnicy) sektora przemysłu ciężkiego, który był zlokalizowany w Warszawie. Dotyczy to przede wszystkim hutnictwa, czego przykładem jest fakt, że w wyniku ograniczenia działalności Huty Warszawa osiedla na Bielanach zamieszkałe przez jej byłych pracowników uległy istotnej degradacji.

W poszczególnych powiatach wskazywano także na lokalne problemy związane z zamykaniem dużych zakładów pracy, np. fabryki telewizorów w Piasecznie lub fabryki kabli w Ożarowie Mazowieckim. Specjaliści oraz pracownicy fizyczni zatrudnieni w tych zakładach stracili pracę, w związku z czym ich znaczenie dla rozwoju gospodarczego zdecydowanie spadło.

2.6. USŁUGI DLA LUDNOŚCI

2.6.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 34: Jakie działania w obszarze usług dla ludności zostały zrealizowane w analizowanych latach? Czy działania te były realizowane w porozumieniu/ partnerstwie? Czy działania te podejmowane były w oparciu o przeprowadzoną diagnozę, a jeśli tak, czy obejmowała ona obszar sąsiednich gmin, powiatu, OMW?

W związku z tym, że na potrzeby niniejszego badania katalog usług dla ludności został określony stosunkowo szeroko[10], należy stwierdzić, że w każdej z jednostek samorządu terytorialnego położonych na terenie OMW realizowano działania w tym obszarze. Wynika to z ustawowych zadań gmin i powiatów. Szczególnie wiele działań prowadzono w obszarze edukacji – każda z gmin i każdy z powiatów prowadził działania w tej dziedzinie. Dotyczyły one przede wszystkim – pomijając bieżące utrzymywanie placówek szkolnych – wsparcia dla systemu edukacji poprzez budowę lub rozbudowę infrastruktury edukacyjnej, remonty, doposażanie szkół, a także rozwój kompetencji kadry pedagogicznej. Działania te były finansowane zarówno ze środków własnych JST, jak i z pozyskanych środków zewnętrznych, w szczególności z PO KL oraz RPO Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013.

Również każda z jednostek samorządu terytorialnego prowadziła działania w zakresie budowy lub rozbudowy infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Te działania finansowane były ze środków własnych lub poprzez dofinansowanie z RPO lub PO IiŚ.

Część projektów, zarówno tzw. miękkich związanych przede wszystkim z rynkiem pracy bądź edukacją, jak i projektów infrastrukturalnych, realizowana była w partnerstwach z innymi samorządami. Partnerstwa są oceniane pozytywnie, gdyż zauważa się wartość dodaną związaną z możliwością przeprowadzenia diagnozy potrzeb i wypracowania wspólnych rezultatów na obszarze większym niż jedna gmina lub powiat. Inną zaletą są mniejsze koszty zarządzania projektem, kosztem podwykonawców itd. Nie zidentyfikowano projektu, który angażował w partnerstwo wszystkie JST z terenu OMW.

Pyt.36: W jakim stopniu jednostki samorządu terytorialnego wykorzystują możliwość aplikowania o środki unijne służące podnoszeniu jakości usług dla ludności w poszczególnych kategoriach?

Analiza projektów realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego wskazuje, że każda z gmin i każde z powiatów OMW starały się o wsparcie ze środków unijnych w perspektywie finansowej 2007-2013. W większości przypadków podmiotami realizującymi projekty są urzędy gmin/powiatów lub instytucje im podległe (przedszkola, szkoły, przychodnie). W pojedynczych przypadkach projekty podnoszące jakość usług dla ludności realizowane są przez organizacje pozarządowe lub inne podmioty. Ponadto należy zaznaczyć, że każdy powiatowy urząd pracy korzystał ze środków unijnych na projekty związane z aktywną walką z bezrobociem.

[10] W niniejszym badaniu do usług dla ludności zaliczono usługi edukacyjne, kulturalne, zdrowotne, komunlane, a także kwestie dotyczące obsługi mieszkańców w placówkach administracji publicznej oraz bezpieczeństwa.

Najwięcej projektów (ok. 40%) to działania związane z nauką i edukacją. Następnie (blisko 25%) znalazły się projekty zakwalifikowane (za: portalem Mapadotacji.gov.pl) do kategorii 'praca i integracja społeczna', zaś ok. 15% to projekty dotyczące ochrony środowiska. Rzadziej aplikowano o dofinansowanie na działania związane z kulturą i sztuką, telekomunikacją i e-usługami, transportem, turystyką, rozwojem firm, zaś w pojedynczych przypadkach z rewitalizacją, energetyką lub administracją.

Warto jednak zwrócić uwagę na wartość realizowanych projektów choćby z tego względu, że np. projekty edukacyjne, których realizuje się najwięcej, są stosunkowo mało kosztochłonne, w przeciwieństwie do np. projektów z zakresu ochrony środowiska. Z analizy wartości projektów wynika, że najwięcej środków (39%) pochłonęły projekty z zakresu ochrony środowiska, turystyki (12%), transportu (11%), kultury i sztuki (10%), edukacji (9%) oraz pracy i integracji społecznej (8%).

Pyt. 37: Jakie są plany rozwoju usług publicznych w OMW? Czy działania te będą podejmowane przez pojedyncze JST, czy też w partnerstwie?

Z wywiadów przeprowadzonych z przedstawicielami JST wynika, że deklarowane obecnie plany związane z rozwojem usług publicznych na lata 2014-2020 stanowić mają kontynuację działań prowadzonych w poprzedniej perspektywie finansowej. W zakresie projektów infrastrukturalnych wskazuje się na potrzebę rozwoju sieci wodociągowych i kanalizacyjnych na terenach wiejskich oraz w gminach wiejsko-miejskich. W przypadku projektów miękkich planuje się kontynuację działań na rzecz podnoszenia jakości edukacji, a także na potrzebę lepszego dopasowania kompetencji i kwalifikacji mieszkańców do wymogów lokalnych i regionalnych rynków pracy. W zakresie służby zdrowia planuje się przede wszystkim działania mające na celu zwiększenie dostępności usług specjalistów.

Pyt.38: Jaką rolę w rozwoju usług dla ludności odegra realizacja ZIT realizowanego w ramach RPO WM 2014-2020?

Zgodnie z założeniami Strategii ZIT pieniądze przeznaczone na jej realizację będą on miał przede wszystkim wpływ na rozwój ścieżek rowerowych, usługi dla przedsiębiorców, w tym promocję gospodarczą oraz e-usługi.

Budowa ścieżek rowerowych może przełożyć się na jakoś usług świadczonych w ramach transportu publicznego. Warunkiem pozytywnego sprzężenia jest jednak połączenie tych inwestycji w jeden system – spójny system ścieżek, ale również powiązanie ich z systemem obecnie funkcjonującej komunikacji autobusowej i szynowej. Integracja projektów realizowanych na terenie OMW jest w tym przypadku kluczowa. Drugim ważnym elementem jest powiązanie go z systemem rowerów miejskich oraz z systemami informatycznymi – systemem informacji elektronicznej o dostępności ścieżek, ale również systemem rejestracji i wypożyczania rowerów, który powinien obejmować swoim zakresem cały system ścieżek rowerowych stworzonych dla OMW.

Działania wobec przedsiębiorców będą efektywne tylko, jeśli zidentyfikowane zostaną wspólne, dla całego obszaru OMW problemy, interesy i cele. Wspólne nie znaczy takie same, ale takie które mogą być przedmiotem współpracy w ramach całego obszaru i promocji zewnętrznej. Nie ma w tym przypadku konieczności podejmowania działań na terenie każdej gminy obszaru, a już z pewnością

nie powinny być one wszędzie takie same. Powinny zostać dostosowane do potrzeb poszczególnych rynków lokalnych (w większości przypadków ponadgminnych).

Drugim ważnym czynnikiem sukcesu tych działań jest umiejętność zaangażowania przedsiębiorców w politykę prowadzoną w OMW. To zaangażowanie powinno mieć zdecydowanie wymiar interaktywny a nie jedynie bierny. Służyć temu może przyjęcie przez samorząd roli operatora środków, a nie tylko organizacji realizującej projekty.

Rozwój e-usług jest działaniem silnie osadzonym w obecnej polityce Unii Europejskiej i Rządu Polskiego. Ich podaż jest na razie tak niewielka, ze każdy projekt może przyczynić się do znaczącej zmiany sytuacji.

Pyt.39: Jaka jest rola starostw powiatowych w kreowaniu kompleksowych rozwiązań w obszarach poszczególnych usług dla ludności?

Realizacja działań związanych z zaspokajaniem potrzeb w zakresie usług dla ludności na poziomie powiatowym sprowadza się do zadań ustawowych prowadzonych przez starostwa. I tak, w zakresie edukacji, zgodnie z *Ustawą z dn. 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578), zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie edukacji publicznej realizuje powiat. Oznacza to przede wszystkim sprawowanie przez powiaty nadzoru pedagogicznego nad szkolnictwem ponadgimnazjalnym. Natomiast w obszarze służby zdrowia, zgodnie z zapisami *Ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych*, wśród zadań powiatów wskazano programy zdrowotne wynikające z rozeznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców, a dodatkowo inicjowanie i wspomaganie „działań lokalnej wspólnoty samorządowej w zakresie promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej prowadzonych na terenie powiatu; pobudzanie działań na rzecz indywidualnej i zbiorowej odpowiedzialności za zdrowie i na rzecz ochrony zdrowia".

Z przeprowadzonych badań wynika, że starostwa powiatowe realizują zapisy przykładowo wskazanych powyżej ustaw, np. sprawują nadzór nad szkołami ponadgimnazjalnymi lub odpowiadają za szpitale, jednak w mniejszym stopniu podejmują działania związane z koordynacją działań gmin położonych na swoim terenie. Odnosząc tę sytuację do powyższego pytania badawczego, należy stwierdzić, że rola starostw w kreowaniu kompleksowych rozwiązań w obszarach usług publicznych jest ograniczona i w niektórych obszarach wręcz symboliczna, co jednak wynika przede wszystkim z ograniczeń systemowych.

Pyt.40: Czy urzędy gmin/ starostwa powiatowe współpracują ze sobą przy poprawianiu dostępu placówek dla mieszkańców oraz poprawie jakości świadczonych usług?

Jedynie w nielicznych przypadkach zidentyfikowano sytuacje, w których nastąpiła współpraca między poszczególnymi jednostkami samorządu w zakresie działań mających na celu poprawę dostępności i podwyższenie jakości świadczonych usług dla ludności. Były to zazwyczaj działania podejmowane w ramach projektów realizowanych przez związki gmin lub przez Lokalne Grupy Działania i dotyczyły budowy dróg lub infrastruktury sieciowej. Tego typu współpracę realizowaną w oparciu o powołane zrzeszenia należy uznać za dobrą praktykę. W większości przypadków poszczególne JST podejmują działania nakierowane na poprawę sytuacji na terenie swojej gminy.

Warto jednak podkreślić, że istnieje duża świadomość wpływu, jaki wywiera podjęcie działań na terenie jednej gminy na zmianę sytuacji mieszkańców gmin sąsiednich. Obserwuje się, że uczniowie szkół gimnazjalnych, a jeszcze częściej ponadgimnazjalnych, uczęszczają do placówek zlokalizowanych w innych gminach, w szczególności w gminach miejskich. Oczywiście szczególne miejsce zajmuje tu Warszawa, która przyciąga uczniów do placówek położonych na swym terenie. W przypadku uczniów z gmin graniczących ze stolicą zjawisko dojeżdżania do szkół ponadgimnazjalnych jest powszechne.

Pyt.41: Jak kształtują się w OMW efekty wydatków edukacyjnych ponoszonych przez samorządy?

Efekty wydatków edukacyjnych liczyć należy poprzez porównanie nakładów ponoszonych na poszczególne szczeble edukacji (na 1 ucznia) z wynikami uzyskiwanymi przez uczniów. Dane dotyczące kosztów gromadzi GUS, zaś wyniki egzaminów zewnętrznych pozyskane zostały w trakcie badania z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej.

Wskaźnik efektywności edukacyjnej określa, jakie nakłady poniosły poszczególne gminy dla uzyskania jednego punktu przez jednego ucznia na egzaminie gimnazjalnym. Analiza wskaźnika wyraźnie wskazuje na systematyczny wzrost wartości tego wskaźnika w okresie 2007-2012. O ile w 2007 na poziomie OMW wartość tego wskaźnika wyniosła 674zł, w 2008 – 811zł, w 2009 – 962zł, w 2010 nastąpił delikatny spadek (960zł), zaś w 2011 – 1030zł, a w 2012 – 1138zł.

Zaobserwowano duże rozpiętości w wysokości efektów edukacyjnych. Wskaźnik ten najniższą wartość w 2012 roku osiągnął w gminie Podkowa Leśna (681zł), w kolejnych 24 gminach nie przekroczył 1000 zł, zaś zdecydowanie najwyższą wartość osiągnął w gminie Kampinos (2875 zł), przy czym była to jedyna gmina, w której przekroczył próg 2000 zł.

Pyt. 42: Jaki jest poziom wydatków inwestycyjnych z budżetu samorządu na infrastrukturę komunalną w poszczególnych jednostkach OMW w ciągu ostatnich kilku lat?

Analizę wydatków inwestycyjnych oparto na danych GUS uwzględniających cztery kategorie: gospodarkę mieszkaniową, oświatę i wychowanie, służbę zdrowia oraz gospodarkę komunalną i ochronę środowiska. Wyniki wskazują, że w 2012 roku suma tak liczonych wydatków inwestycyjnych na infrastrukturę komunalną w całym OMW wyniosła ponad 737 mln zł, z czego w Warszawie wydano 340 mln zł. Kolejne miejsca pod względem wysokości środków przeznaczanych na inwestycje zajmuje Józefów (blisko 49 mln), Brwinów (43,5 mln), Grodzisk Maz. (ponad 32 mln), Lesznowola (23 mln) oraz Konstancin-Jeziorna (21 mln). Osiemnaście gmin na inwestycje komunalne przeznaczyło mniej niż 1 mln zł.

Globalnie na terenie całego OMW procentowo najwięcej środków przeznaczanych jest w kategorii oświata i wychowanie – 34,2%, lecz niemal tyle samo przeznacza się na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska (33,5%).

2.6.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt.167: W jakim stopniu mieszkańcy poszczególnych gmin korzystają z oferty usług dla ludności Warszawy lub innych miast powiatowych? Jakie niesie to za sobą konsekwencje? Czy sytuacja taka jest pożądana z punktu widzenia rozwoju OMW? Jakie czynniki decydują o korzystaniu z oferty usług publicznych poza gminą zamieszkania?

Warszawa uznawana jest jako naturalna metropolia, która oprócz pełnienia centrum w wielu dziedzinach, jest także miejscem o stosunkowo wysokiej dostępności usług publicznych. Mieszkańcy OMW korzystają zarówno ze zlokalizowanych tu placówek edukacyjnych (46,9% respondentów badania CATI[11], których dzieci chodzą do szkół, wskazało, że uczęszczają one właśnie do placówek w Warszawie), szpitali i przychodni (33,4%), obiektów sportowych (33,4%), bibliotek (25,3%) oraz robią tam zakupy (25,1%). Jednak zgodnie z przewidywaniami kategorią, w której największy odsetek mieszkańców OMW korzysta z placówek zlokalizowanych w Warszawie, jest kultura. Aż 67,6% respondentów chodzi do kin, teatrów lub muzeum położonych w stolicy.

Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy wskazuje się przede wszystkim deficyt tego typu instytucji na terenach poszczególnych gmin OMW. Kina – poza Warszawą – zlokalizowane są jedynie w centrach handlowych (Janki) lub w miastach powiatowych, przy czym te ostatnie mają charakter sezonowy (np. Kino Letnie w Pruszkowie) bądź są zlokalizowane w ośrodkach kultury, w związku z czym ich repertuar rzadko kiedy obejmuje filmowe nowości. Podobnie w przypadku teatrów – mieszkańcy terenów poza Warszawą mogą korzystać jedynie z przedstawień sporadycznie wystawianych na deskach ośrodków kultury.

Podkreśla się także, że usługi publiczne świadczone w Warszawie są na stosunkowo wysokim poziomie jakości. Należy przy tym wskazać, że jest to w opinii przedstawicieli JST zjawisko całkowicie naturalne, co nie oznacza, że pojedyncze lokalne instytucje np. w obszarze kultury nie mogą konkurować z ofertą placówek zlokalizowanych z Warszawie.

Pyt.168: Czy oferta usług dla ludności przyciąga mieszkańców terenów znajdujących się poza OMW? Jakie czynniki o tym decydują? Które miasta/ miejscowości poza Warszawą są szczególnie atrakcyjne w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców w zakresie usług publicznych?

Sytuacja OMW pod względem przyciągania mieszkańców spoza tego terenu jest specyficzna ze względu na rolę Warszawy. Stolica, oferując szeroko dostępne usługi publiczne świadczone na stosunkowo wysokim poziomie, przyciąga mieszkańców z całej Polski.

Poza Warszawą w mniejszej skali taką rolę odgrywają miasta powiatowe. Do Legionowa, Błonia, Piaseczna, Pruszkowa itd. przyjeżdżają mieszkańcy bardziej oddalonych gmin, którzy korzystają z usług świadczonych w tych miastach. Szczególną aktywność zauważyć można w sferze edukacji oraz kultury. Można więc stwierdzić, że tak jak Warszawa przyciąga mieszkańców całej Polski, tak w mniejszej skali regionalnej centrami skupiającymi mieszkańców są miasta powiatowe usytuowane w OMW.

Warto przy tym wspomnieć o placówkach służby zdrowia zlokalizowanych poza Warszawą, które przyciągają mieszkańców całego OMW (w tym Warszawy), a także mieszkających poza nim. Są to np. centrum rehabilitacyjne w Konstancinie obejmujące kilka komercyjnych placówek wyspecjalizowanych w tej dziedzinie czy szpital psychiatryczny w Pruszkowie. W połączeniu z wysoko specjalistycznymi placówkami zdrowotnymi z terenu Warszawy, jak Centrum Zdrowia Dziecka czy Instytut Kardiologii, można uznać, że specjalistyczna służba zdrowia jest przykładem usług publicznych, które odgrywają istotną rolę w przyciąganiu mieszkańców terenów znajdujących się poza OMW.

[11] Zgodnie z założeniami metodologicznymi badanie telefoniczne (CATI) przeprowadzono w 1281 mieszkańców OMW w czerwcu 2014 r.

2.6.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 113: Jakie są cele rozwojowe samorządów w dziedzinie usług publicznych na najbliższe lata? Czy realizacja tych planów powodować będzie zwiększanie stopnia spójności w obrębie OMW?

Na poziomie dokumentów strategicznych, przede wszystkim strategii rozwoju poszczególnych powiatów i gmin, można znaleźć liczne odniesienia do planów związanych z rozwojem usług publicznych. Można w nich wyróżnić dwie tendencje formułowane na poziomie celów: z jednej strony w większości przypadków celem jest zwiększanie dostępności mieszkańców do poszczególnych typów usług, z drugiej zaś – stałe podnoszenie jakości usług. Cele rozwojowe są oparte na przeprowadzonej diagnozie.

O ile w poszczególnych strategiach padają odniesienia do bliskości m.st. Warszawy, o tyle rzadko wspomina się o sąsiednich gminach lub powiatach. W związku z tym, że strategie obejmują swym zakresem terytorialnym jedynie daną JST, ciężko mówić o zwiększaniu stopnia spójności w obrębie OMW. Co prawda, w dużej części cele i planowane działania poszczególnych JST są do siebie podobne, jednak wynika to raczej z podobnych diagnoz, nie zaś poszukiwania wspólnych rozwiązań międzysamorządowych.

Pyt.114: Czy istnieją plany rozwoju poszczególnych kategorii usług dla ludności? Czy są one realizowane w porozumieniu z innymi JST? Czy są one oparte na diagnozie wykraczającej poza obszar poszczególnych JST?

Tak, istnieją plany rozwoju poszczególnych kategorii usług dla ludności. Przede wszystkim kwestie związane ze zdrowiem pojawiają się w strategiach rozwiązywania problemów społecznych, zaś rozwój edukacji w wielu przypadkach został opisany w odrębnych strategiach. Plany te nie są realizowane w porozumieniu z innymi JST, gdyż zakłada się, że są to zadania zaplanowane dla konkretnej JST.

Diagnozy przeprowadzone na potrzeby strategii także nie odnoszą się do innych samorządów, poza nielicznymi wyjątkami, w których wskazuje się bardzo ogólnie, jak na tle innych powiatów plasuje się jednostka tworząca strategie.

2.6.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 118: Czy liczba placówek edukacyjnych jest wystarczająca z punktu widzenia potrzeb mieszkańców? Na którym szczeblu edukacji w szczególności brakuje placówek? W jaki sposób oceniane jest zmniejszanie liczby placówek na terenach wiejskich?

Jak już wskazano w odpowiedzi na pyt. 167, duża część uczniów z terenów OMW korzysta z oferty edukacyjnej placówek zlokalizowanych na terenie Warszawy. Jest to spowodowane wyższą jakością nauczania, ewentualnie względami pragmatycznymi, np. możliwością wspólnego dojazdu z rodzicami pracującymi w Warszawie. Badani przedstawiciele JST twierdzą, że uczęszczanie do szkół ponadgimnazjalnych w Warszawie zwiększa szanse dostania się na dobre studia w stolicy.

Oceniając więc dostępność placówek edukacyjnych, należy stwierdzić, że miejsca w szkołach są zapewnione, jednak nie zawsze są to placówki, które odpowiadają oczekiwaniom rodziców i uczniów

co do jakości nauczania. Z punktu widzenia rekomendacji nie jest więc konieczne lokalizowanie nowych placówek, lecz podnoszenie jakości już istniejących.

Zmniejszenie liczby placówek na terenach wiejskich nie jest oceniane negatywnie. Wskazuje się na praktyczne utrudnienia związane z dowozem dzieci do placówek oddalonych od miejsca zamieszkania, jednak dostrzega się większe możliwości realizacji usług edukacyjnych na odpowiednio wysokim poziomie w placówkach większych niż szkoły wiejskie. Oczywistym i przekonującym argumentem jest aspekt efektywności biorący pod uwagę relatywnie wysokie koszty związane z utrzymywaniem małych placówek.

Pyt. 119: Czy potrzeby mieszkańców w zakresie innych form edukacji są zaspokajane? Jak oceniana jest oferta placówek pedagogiczno-psychologicznych? Czy stan i dynamika odsetka dzieci korzystających z placówek przedszkolnych odzwierciedla tendencje ogólnopolskie?

Potrzeby mieszkańców związane z innymi formami edukacji nie są w pełni zaspokajane, przy czym – podobnie jak w przypadku wielu innych usług – wyróżnić można trzy obszary: Warszawę, w której oferta kursów, szkoleń, zajęć dla seniorów realizowanych np. przez Uniwersytety Trzeciego Wieku itd. jest bogata i głównym problemem staje się nie dostępność, lecz niskie zainteresowanie mieszkańców; miasta powiatowe, w których wybrane formy edukacji są na wystarczającym poziomie, choć ich jakość należy poprawić, oraz pozostałe miejscowości, w których inne formy edukacji realizowane są jedynie w podstawowym zakresie lub nie są realizowane w ogóle.

Sytuacja związana z edukacją przedszkolną jest dynamiczna i zmieniła się na przestrzeni ostatnich lat. Wg danych z 2012 roku edukacją przedszkolną objętych jest 75% dzieci z terenu OMW, przy wyłączeniu Warszawy wynosi blisko 75%, co jest wynikiem nieznacznie niższym niż na poziomie całego województwa mazowieckiego (75,9%) i wyższym niż na poziomie kraju (71,6%). Na terenie Warszawy odsetek ten wyniósł jednak aż 87,8%, co pokazuje, jak duże są dysproporcje między terenem stolicy a pozostałym obszarem OMW. Jest to jednak tendencja ogólnopolska, która wskazuje na to, że odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli jest wprost proporcjonalny do wielkości miejscowości. Stąd też na poziomie poszczególnych powiatów OMW obserwuje się, że dzieci z miast, w szczególności powiatowych, zdecydowanie częściej uczęszczają do placówek przedszkolnych niż rówieśnicy z terenów wiejskich.

Obserwowany w ostatnich latach wzrost odsetka dzieci objętych edukacją przedszkolną odpowiada więc tendencjom ogólnopolskim.

Pyt. 120: Czy ocena stanu służby zdrowia przez mieszkańców OMW jest zbieżna z oceną na poziomie ogólnopolskim? Jak pod względem statystycznym (np. liczba łóżek w szpitalach, liczba lekarzy na 1000 mieszkańców) plasuje się OMW? Czy liczba placówek zdrowia jest wystarczająca?

Wnioski dotyczące oceny stanu służby zdrowia oparte zostały m.in. na wynikach Krajowego indeksu sprawności ochrony zdrowia 2014[12]. W kryterium oznaczonym jako *jakość konsumencka opieki zdrowotnej* województwo mazowieckie zostało sklasyfikowane na 10 pozycji z wynikiem 62,55 pkt (najwięcej osiągnęło woj. opolskie 105,49 pkt, zaś najmniej – woj. łódzkie 38,43). Ze szczegółowych

[12] Badanie przeprowadzone przez zespół dane-i-analizy.pl oraz PwC.

danych wynika, że 18% gospodarstw domowych zmuszonych było do rezygnacji z zakupy leków z powodów finansowych (8 miejsce w Polsce). Natomiast w kryterium *jakość infrastruktury*, *wyposażenia placówek medycznych* woj. mazowieckie znalazło się na 7 miejscu w kraju. Również na podstawie pozostałych wyników należy uznać, że ocena mieszkańców regionu dotycząca służby zdrowia nie odbiega od średniej ogólnopolskiej.

Publiczne dane statystyczne dotyczące rozwoju służby zdrowia wyraźnie wskazują na duże dysproporcje pomiędzy sytuacją w Warszawie a na pozostałym obszarze OMW. O ile wskaźnik mieszkańców przypadających na jedno łóżko szpitalne na terenie Warszawy wynosi 140 i jest zdecydowanie niższy od średniej dla Mazowsza (202) i dla całej Polski (204), o tyle na pozostałym terenie OMW wynosi on 266 dla podregionu warszawsko-zachodniego i 305 dla podregionu warszawsko-wschodniego (brak dostępnych statystyk na poziomie gmin i powiatów).

Jest to jednak sytuacja podobna do obserwowanej na poziomie krajowym. Nie jest zaskoczeniem, że liczba mieszkańców przypadająca na jedno łóżko szpitalne spada wraz ze wzrostem klasy wielkości miejscowości.

Pyt. 221: Jakie ułatwienia w obsłudze mieszkańców wprowadzono w ostatnich latach? Jak zmiany te są oceniane przez mieszkańców?

Pytania na temat zmian w obsłudze mieszkańców w urzędach zadano w trakcie badania telefonicznego. Blisko 42% mieszkańców OMW nie dostrzegło, by w ostatnich latach wprowadzono jakiekolwiek ułatwienia w tej dziedzinie, zaś kolejnym 13,3% trudno było odpowiedzieć na to pytanie.

Spośród tych, którzy dostrzegli zmiany, aż 93% ocenia je pozytywnie, zaś 7% – negatywnie.

Wprowadzane zmiany dotyczą przede wszystkim bieżącej obsługi interesantów – począwszy od kwestii podstawowych jak zmiana wystroju i organizacji sali obsługi mieszkańców w urzędach, poprzez udostępnianiu wzorów dokumentów w internecie, aż po wyraźne zmiany w obsłudze przedsiębiorców gotowych inwestować na terenie danej gminy[13].

Pyt. 222: Czy JST prowadzą konsultacje społeczne w zakresie najistotniejszych spraw dotyczących społeczności lokalnych?

Z informacji pozyskanych w trakcie badania wynika, że konsultacje społeczne prowadzone są zazwyczaj w zakresie minimalnym, choć zgodnie z przepisami dotyczącymi tej kwestii. Brakuje wyraźnie wypracowanych modeli współpracy ze społecznościami lokalnymi, w tym modeli dialogu obywatelskiego. Konsultacje społeczne mają więc często charakter fasadowy i nie angażują wielu mieszkańców. Sporadycznie dochodzi do większych konfliktów w społecznościach na tle opinii dotyczących planów inwestycyjnych prowadzonych w gminie.

[13] Badani przedstawiciele JST deklarują, że przedsiębiorcom pomaga się np. poprzez zmniejszanie ubciążeń administracyjno-biurokratycznych, poprzez gotowość rozbudowy infrastruktury sieciowej, poprzez dostosowywanie MPZP do potrzeb inwestorów. Sporadycznie deleguje się pracowników starostw odpowiedzialnych za kontakty z przedsiębiorcami do wybranych urzędów gmin, aby zmniejszyć odległość, jaką przedsiębiorca musi pokonać w celu załatwienia spraw.

Na tym tle wyróżnia się Warszawa, w której funkcjonuje podległe Urzędowi Miasta Centrum Komunikacji Społecznej, prowadzące konsultacje społeczne w sposób umożliwiający wszystkim stronom wypowiedzenie się i opiniowanie planów inwestycyjnych.

Pyt. 223: Jak ze względu na poszczególne szczeble samorządu oceniana jest jakość obsługi mieszkańców w urzędach?

Jakość obsługi w urzędach oceniana jest zaskakująco pozytywnie. Mając do dyspozycji skalę pięciostopniową, na której 1 oznaczało bardzo niezadowolony, zaś 5– bardzo zadowolony, najczęściej wskazywano '4' (w przypadku obszaru poza Warszawą – 36,5%) lub '3' (w przypadku Warszawy – 37,3%). Widać wyraźnie, że mieszkańcy Warszawy są mniej zadowoleni z obsługi w urzędach niż mieszkańcy pozostałych obszarów OMW. W przypadku tych pierwszych suma wskazań na 4 i 5 wyniosła 46,5%, zaś w przypadku tych drugich – aż 60,7%. Odsetek ocen bardzo negatywnych ('1') jest niski i wynosi 2%.

Pyt. 224: Jaka jest w OMW dostępność sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej?

Dostępność sieci przedstawiana przez GUS obejmuje poziom powiatów, przy czym należy pamiętać, że nie wszystkie powiaty w całości wchodzą w granicę OMW. Szczegółowe dane z 2012 roku obrazuje poniższa tabela.

Tabela 38. Dostępność sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej

Jednostka terytorialna	ogółem		
	wodociąg	kanalizacja	gaz
	2012	2012	2012
	%	%	%
POLSKA	87,9	64,3	52,4
MAZOWIECKIE	84,2	63,7	53,5
Podregion 28 - m. Warszawa	95,5	92,1	80,1
Podregion 29 - warszawski wschodni	70,7	50,0	50,1
Powiat legionowski	68,0	65,6	68,6
Powiat miński	76,6	44,2	33,2
Powiat nowodworski	79,3	50,1	26,7
Powiat otwocki	71,4	53,5	51,1
Powiat wołomiński	62,2	52,1	67,0
Podregion 30 - warszawski zachodni	79,3	56,2	59,2
Powiat grodziski	81,6	54,9	65,9
Powiat grójecki	64,2	37,2	46,7
Powiat piaseczyński	86,9	65,0	67,1
Powiat pruszkowski	78,7	69,1	84,1
Powiat sochaczewski	84,5	43,8	1,0
Powiat warszawski zachodni	73,8	52,1	72,4
Powiat żyrardowski	82,4	55,4	45,0

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

Powyższe wyniki wyraźnie wskazują, że dostępność sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie OMW nie jest zadowalająca, gdyż jedynie w pojedynczych przypadkach przekracza poziom

ogólnopolski. Należy przy tym pamiętać, że nigdy na terenach wiejskich odsetek gospodarstw zaopatrywanych w wodę z wodociągów oraz wyposażonych w kanalizację nie osiągną 100% ze względu na nieefektywność tego typu instalacji na terenach wyjątkowo rzadko zaludnionych. Tym niemniej za satysfakcjonujący należy uznać poziom co najmniej 80%. Jedynie w przypadku kilku powiatów taki poziom został osiągnięty w przypadku wodociągów, natomiast w przypadku kanalizacji widać spore braki w dostępności sieci.

Pyt. 225: Jak kształtuje się zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych OMW (dane na poziomie powiatów)?

Tabela 39. Zużycie wody, gazu i energii elektrycznej na 1 mieszkańca w 2012 r.

Jednostka terytorialna	ogółem		w miastach
	woda z wodociągów	gaz z sieci	energia elektryczna w miastach
	na 1 mieszkańca	na 1 mieszkańca	na 1 mieszkańca
	2012	2012	2012
	m3	m3	kWh
POLSKA	31,2	103,4	768,6
MAZOWIECKIE	36,1	155,0	926,7
Podregion 28 - m. Warszawa	46,3	181,1	1014,1
Podregion 29 - warszawski wschodni	26,1	199,9	958,4
Powiat legionowski	26,3	259,2	862,9
Powiat miński	29,1	141,8	933,2
Powiat nowodworski	29,9	91,6	904,9
Powiat otwocki	25,7	220,4	1109,4
Powiat wołomiński	22,5	290,5	985,8
Podregion 30 - warszawski zachodni	35,9	306,6	1020,1
Powiat grodziski	34,0	373,5	1107,1
Powiat grójecki	27,4	149,3	940,9
Powiat piaseczyński	43,8	430,4	1249,6
Powiat pruszkowski	34,8	392,6	957,4
Powiat sochaczewski	37,5	7,5	829,7
Powiat warszawski zachodni	37,0	468,0	1185,0
Powiat żyrardowski	30,6	89,3	756,3

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

Również w przypadku zużycia energii elektrycznej widać na terenie OMW spore zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi obszarami. Największe zużycie w przeliczeniu na mieszkańca występuje w powiecie piaseczyńskim, zaś najmniejsze – w powiecie żyrardowskim. Należy przy tym zaznaczyć, że zużycie wody z wodociągów jest porównywalne ze średnią dla Polski, podczas gdy zużycie gazu oraz energii elektrycznej na terenie OMW jest zdecydowanie wyższe.

Pyt.226: Jaka jest powierzchnia dzikich wysypisk w jednostkach OMW?

Wskaźnik powierzchni dzikich wysypisk pokazuje, jaka jest skala problemów dotyczących ochrony środowiska w poszczególnych gminach. Na podstawie danych GUS zaprezentowanych poniżej wdać, że obszarem najbardziej narażonym na zaśmiecanie jest Warszawa, przy czym w jej przypadku

wskaźnik ten osiąga wysoką wartość ze względu na ograniczone terytorium stolicy i związaną z tym dużą gęstość zaludnienia. Wśród pozostałych obszarów warto wskazać na powiat grójecki, na terenie którego najczęściej znajdują się dzikie wysypiska, zaś z drugiej strony skali znajduje się powiat otwocki.

Tabela 40. Powierzchnia dzikich wysypisk na 100 km2 powierzchni ogółem

Jednostka terytorialna	Powierzchnia dzikich wysypisk na 100 km2 powierzchni ogółem
	2012
	m2
POLSKA	801
MAZOWIECKIE	167
Podregion 28 - m. Warszawa	3288
Podregion 29 - warszawski wschodni	66
Powiat miński	86
Powiat nowodworski	27
Powiat otwocki	6
Powiat wołomiński	163
Podregion 30 - warszawski zachodni	162
Powiat grójecki	435
Powiat piaseczyński	24
Powiat pruszkowski	122
Powiat żyrardowski	189

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

2.6.5. POTENCJAŁY

Pyt. 259: Jakie są potencjalne pola interwencji publicznej w zakresie usług, które nie zostały przewidziane w realizowanych dokumentach planistycznych – strategicznych i operacyjnych?

Analiza deklarowanych w trakcie wywiadów z przedstawicielami JST potrzeb inwestycyjnych na poziomie gmin OMW wskazuje, że skupiają się one w kilku obszarach. Przede wszystkim wymienia się infrastrukturę drogową: na terenie miast inwestycje dotyczyć mają poprawy przepustowości oraz lepszego dostosowania dróg do potrzeb wszystkich użytkowników (w tym pieszych i rowerzystów), zaś na terenach wiejskich plany dotyczą przede wszystkim remontów dróg o zniszczonej nawierzchni lub utwardzenia dróg lokalnych.

Drugim obszarem jest rozwój infrastruktury sieciowej, w szczególności kanalizacji. Wskazuje się, że o ile braki w sieci wodociągowej zostały już w dużej mierze zlikwidowane, o tyle na terenach wiejskich istnieje poważny problem z deficytem w sieci kanalizacyjnej.

Ponadto w poszczególnych przypadkach wskazuje się na potrzeby związane z rozwojem mieszkalnictwa komunalnego, z rozwojem turystyki i rozwojem odpowiednich warunków dla przedsiębiorców.

Plany w zakresie projektów miękkich dotyczą przede wszystkim realizacji projektów edukacyjnych i kształcenia zawodowego.

Konfrontacja wypowiedzi przedstawicieli JST wskazuje na dużą spójność bieżących planów z zapisami dokumentów strategicznych. W związku z tym nie zidentyfikowano pól interwencji, które nie zostałyby wpisane w dokumenty planistyczne.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt.295: Czy w OMW jest zasób niewykorzystywanej infrastruktury usług publicznych?

Większość przedstawicieli JST wskazuje, że nie istnieje lub nie jest istotny problem niewykorzystania infrastruktury usług publicznych. Respondenci raczej deklarowali, że na terenie ich gmin wszystkie zasoby są wykorzystywane, sporadycznie wskazywali na brak wykorzystania terenów zielonych pod funkcje turystyczne lub na nieużywane obiekty służące dawniej celom kulturalnym lub edukacyjnym.

Jednak w skali OMW niewykorzystanie infrastruktury nie wydaje się poważną barierą w rozwoju w porównaniu z problemem braku lub złego stanu tejże infrastruktury.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt.323: Jakie są przewagi konkurencyjne OMW w zakresie usług publicznych?

Usługi publiczne w opinii badanych przedstawicieli JST nie są główną dziedziną, w której da się zaobserwować przewagi konkurencyjne OMW. Wskazuje się raczej na bliskość Warszawy bądź dostępność transportową. Jedynie jako przewagę identyfikuje się wysoki – wyższy niż w pozostałych rejonach Mazowsza – poziom edukacji, a także dobrze rozwinięty system placówek służby zdrowia, w szczególności o charakterze specjalistycznym, oraz obiekty sportowe.

2.7. STRUKTURA GOSPODARKI

Obszar Metropolitarny Warszawy to gospodarcze centrum kraju i regionu (wg danych za rok 2011 PKB *per capita* jest tu ponad dwa razy wyższy niż średnia krajowa, a w samej Warszawie prawie czterokrotnie wyższy niż średnio w kraju). Jest to z pewnością powiązane z dominacją w strukturze gospodarki tego obszaru usług rynkowych, pozostających z kolei w związku z funkcją stołeczności Warszawy. Przede wszystkim chodzi tu o usługi wyższego rzędu, takie jak: pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm oraz funkcje zarządcze, a także działalność naukowo-badawcza i akademicka. Ważne dla gospodarki tego obszaru pozostają także usługi o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym, takie jak: handel i naprawy, transport, gospodarka magazynowa, łączność oraz hotele i restauracje („Dynamika zmian branż…", 2012). Opis struktury gospodarki stanowi tło dla opisu pozostałych potencjałów.

Pyt. 9: Jaki jest potencjał gospodarczy gmin należących do OMW?

Odpowiedź znajduje się w pytaniu 116.

Pyt. 10: Jakie jest tempo wzrostu gospodarczego Warszawy i podregionów warszawskiego wschodniego i zachodniego?

Rysunek 37. Dynamika PKB w podregionach w latach 2007-2011 (rok poprzedni=100)

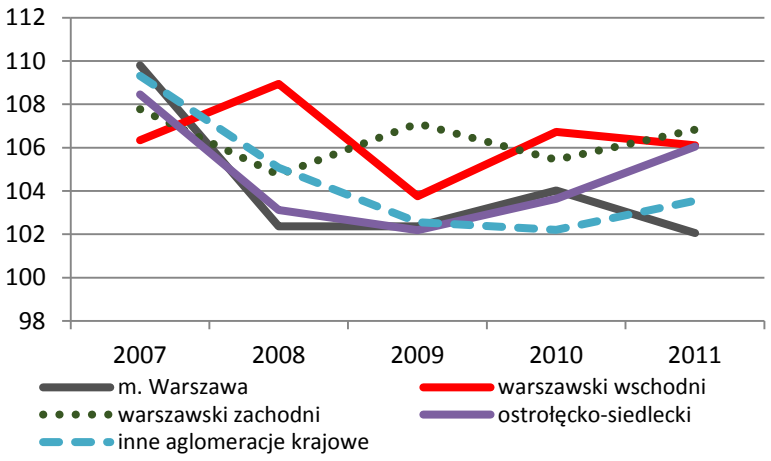

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tempo wzrostu gospodarczego w OMW w ostatnich latach jest dość wyrównane w odniesieniu do poszczególnych podregionów i niewiele wyższe niż średnio w pozostałych aglomeracjach krajowych (Rysunek 42). Średniorocznie w analizowanym okresie PKB rosło nieco szybciej w podregionach warszawskim wschodnim i zachodnim (około 6,4%) niż w Warszawie i podregionie ostrołęcko-siedleckim, w których ten średnioroczny wzrost przypominał średnią krajową (około 4%).

Oceny pozycji Warszawy na tle wybranych miast europejskich dokonano na podstawie ogólnej wartości Produktu Krajowego Brutto oraz PKB na mieszkańca na poziomie NUTS3 w latach 2007-2011.

Warszawa plasowała się w roku 2011 na trzecim od końca miejscu pod względem wartości bezwzględnej PKB – w gorszej sytuacji znajdowały się tylko Praga oraz Budapeszt (

Tabela 41).

Tabela 41. Produkt Krajowy Brutto na poziomie NUTS 3 (w milionach Euro)

Miasto	2007	2008	2009	2010	2011
Praga	32 738	39 170	35 921	38 208	38 672
Berlin	90 661	95 097	95 719	98 931	101 815
Madryt	186 366	193 270	190 159	187 393	188 445
Paryż	169 467	181 737	175 795	185 627	191 969
Budapeszt	36 200	39 311	35 341	36 471	37 899
Wiedeń	71 431	73 738	72 491	75 151	77 942
Warszawa	42 010	48 278	41 512	47 994	49 528

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat: Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 3 regions [nama_r_e3gdp]

Gdy ocenie zostają poddane wartości względne wskaźnika (PKB per capita), pozycja Warszawy względem miast porównawczych relatywnie wzrasta (Tabela 42). Polskie miasto w 2011 osiągnęło wynik zbliżony do Berlina i Madrytu, niewiele niższy od Pragi (należy w tym miejscu przypomnieć, że dane zagregowane są na poziomie NUTS3). Najbardziej konkurencyjne natomiast są Paryż (osiągający niemal trzykrotność wartości wskaźnika dla Warszawy) oraz Wiedeń.

Tabela 42. Produkt krajowy brutto na poziomie NUTS 3 na mieszkańca w parytecie siły nabywczej (w Euro)

Miasto	2007	2008	2009	2010	2011
Praga	27 400	32 000	28 900	30 500	31 200
Berlin	26 600	27 800	27 900	28 700	29 300
Madryt	30 500	30 900	30 200	29 500	29 600
Paryż	77 000	81 800	78 500	82 600	85 100
Budapeszt	21 300	23 000	20 600	21 100	21 800
Wiedeń	42 900	44 000	43 000	44 300	45 600
Warszawa	24 600	28 300	24 800	28 300	29 100

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat: Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 3 regions [nama_r_e3gdp]; wskaźnik zagregowano do wartości na poziomie mieszkańca

Również na poziomie obszarów metropolitalnych (OECD, 2010) relacje te są podobne. Pod względem wytworzonego PKB ogółem Warszawa ustępuje znacznie Paryżowi i Madrytowi, natomiast w relacji PKB per capita – Paryżowi, Pradze i Wiedniowi (

Rysunek 38).

Rysunek 38. PKB per capita w 2010 roku, OECD, Metropolitan Explorer

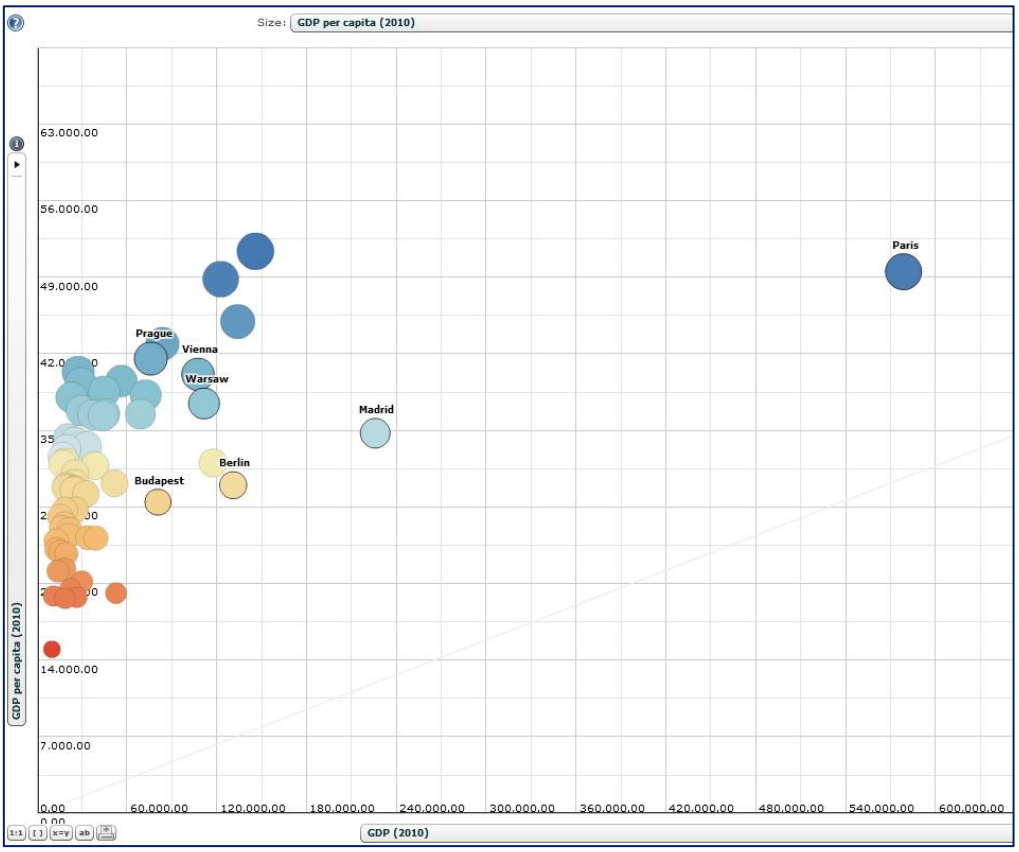

W celu odniesienia się do aktualnych danych ocenie poddano również pozycję Warszawy pod względem wartości PKB jako części średniej dla UE 27 (Tabela 43). Wartość wskaźnika świadczy o wysokiej konkurencyjności Warszawy względem miast porównawczych w ostatnich latach. W 2012 roku wyższą wartość w punktach procentowych osiągnął jedynie Paryż.

Tabela 43. PKB w NUTS 3 jako procent średniej dla EU 27 (EU 27 = 100)

Miasto	2012	2013
Praga	175	172
Berlin	106	112
Madryt	136	129
Paryż	294	299
Budapeszt	147	142
Wiedeń	161	165
Warszawa	181	188

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat GISCO

Pyt. 11: Jaki jest udział Warszawy i podregionów w tworzeniu krajowego PKB?

Analizy procesów gospodarczych wskazują na stały wzrost znaczenia podregionu m.st. Warszawa w gospodarce kraju i UE. Udział Warszawy w tworzeniu krajowego PKB wyniósł w 2011 roku 13,4%, a wartość PKB na 1 mieszkańca była trzykrotnie wyższa niż średnia krajowa. PKB per capita Warszawy (2011) stanowiło około 115% średniej dla 27 krajów UE. Podregion warszawski zachodni generuje nieco ponad 2,5% PKB krajowego, podczas gdy warszawski wschodni – już tylko ok. 1,7%. W OMW

znajdują się także 3 jednostki z podregionu ostrołęcko-siedleckiego mającego najniższy udział (ok. 1,5%) w tworzeniu PKB krajowego spośród badanych podregionów, niemniej jest to wciąż wynik lepszy od przeciętnego w kraju (Rysunek 39).

Rysunek 39. Udział podregionów (z jednostkami OMW) w tworzeniu krajowego PKB (2011, w %)

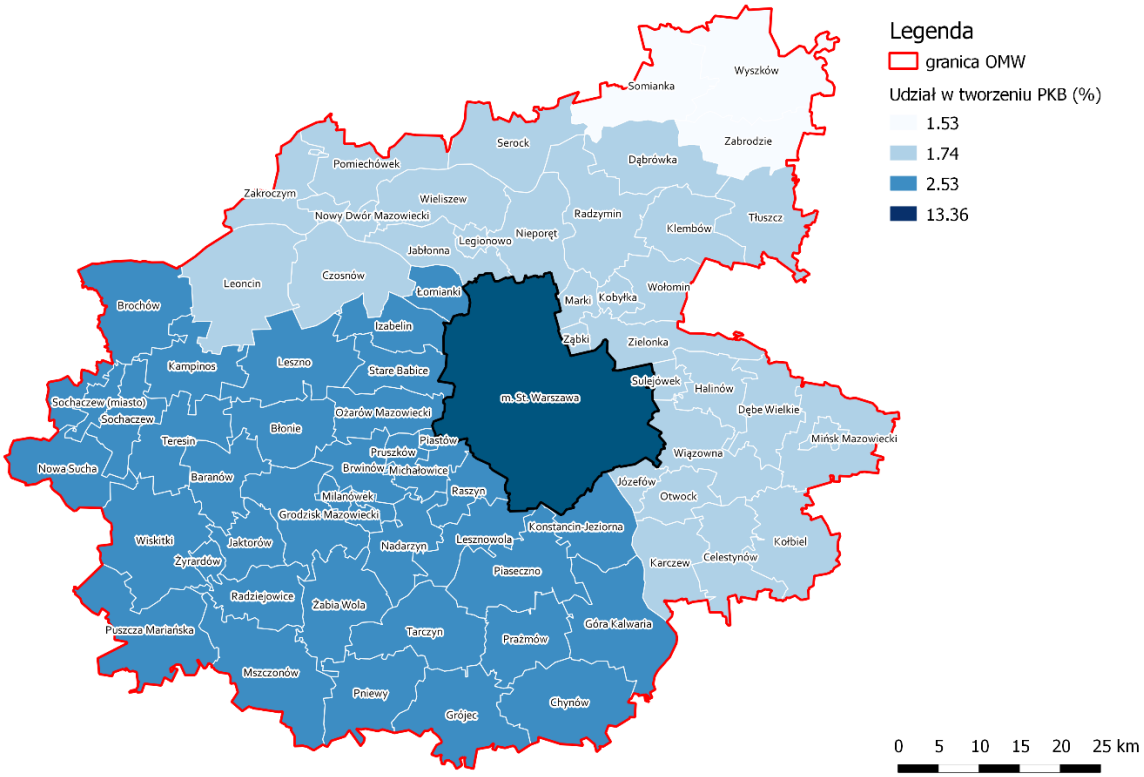

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Udział podregionu, do którego przynależy OMW Warszawy, w tworzeniu krajowego PKB jest jednym z najmniejszych pośród porównywanych obszarów europejskich (**Błąd! Nieprawidłowy odsyłacz do zakładki: wskazuje na nią samą.**). Niższy udział w tworzeniu narodowego PKB mają jedynie Berlin i Paryż.

Tabela 44. Udział NUTS 3 w tworzeniu krajowych PKB

Miasto	2007	2008	2009	2010	2011
Praga	25%	25%	25%	25%	25%
Berlin	4%	4%	4%	4%	4%
Madryt	18%	18%	18%	18%	18%
Paryż	9%	9%	9%	10%	10%
Budapeszt	36%	37%	39%	38%	38%
Wiedeń	26%	26%	26%	26%	26%
Warszawa	14%	13%	13%	14%	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat: Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 3 regions [nama_r_e3gdp]

Dane OECD sugerują, że udział niektórych obszarów metropolitalnych w tworzeniu krajowego PKB jest znacznie większy niż udział obszaru NUTS3, do którego należy miasto (Rysunek 40). Biorąc pod uwagę całe obszary metropolitalne, pozycję najbardziej wyróżniającą zajmuje Budapeszt (ok. 47% krajowego PKB), znacznie niższą Wiedeń (36% PKB krajowego). Obszar Warszawski plasuje się na przedostatniej pozycji, wytwarzając ponad 16% polskiego PKB.

Rysunek 40. Udział obszarów metropolitalnych w tworzeniu krajowego PKB w roku 2010 (OECD)

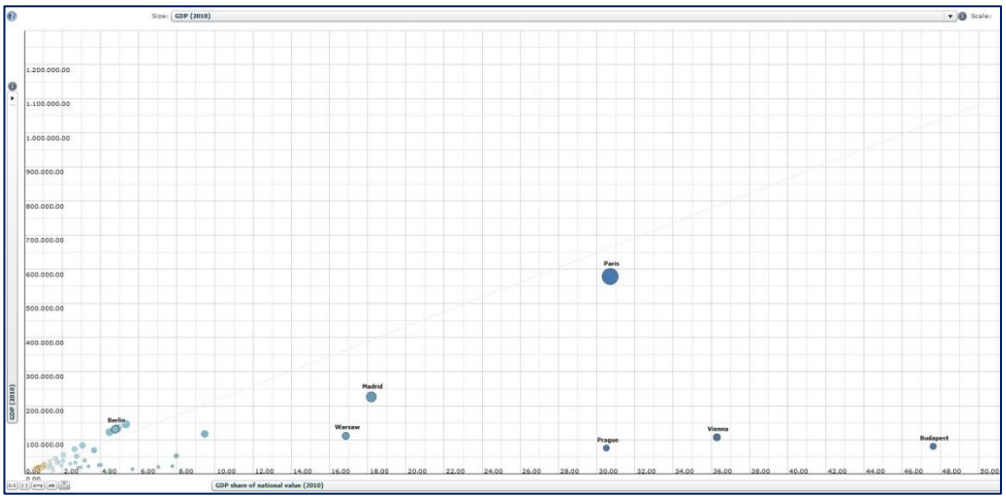

Pyt. 12: Jak wygląda struktura wartości dodanej brutto według sektorów ekonomicznych w Warszawie i w podregionach i jakie zmiany obserwujemy w ostatnich latach w tej strukturze?

Najwyższą wartość dodaną brutto (WDB) w Polsce od wielu lat generuje podregion m. st. Warszawy. Pozostałe podregiony OMW tworzą od 11% (w przypadku ostrołęcko-siedleckiego) do 19% (warszawski zachodni) tego co Warszawa. Warszawę wyróżnia stosunkowo duży udział sektora finansowego, ubezpieczeniowego i związanego z obsługą rynku nieruchomości w generowaniu WDB. Podregiony warszawski wschodni i zachodni charakteryzują się wyraźnie wyższym udziałem branży związanych z przemysłem w tworzeniu WDB w porównaniu z innymi podregionami poddanymi analizie. Udział w tworzeniu WDB jednostek prowadzących działalność w poszczególnych sektorach nie zmienił się wyraźnie w OMW w okresie 2007-2011. Niewielka zmiana jest zauważalna w przypadku podregionu warszawskiego zachodniego: zmniejszył się udział w generowaniu WDB szeroko rozumianego sektora handlowego i finansowego na korzyść jednostek prowadzących działalność w budownictwie i przemyśle. Podobna tendencja wystąpiła w podregionie warszawskim wschodnim tylko w nieco mniejszej skali (Rysunek 46).

Rysunek 41. Struktura WDB w Warszawie i podregionach w latach 2007 i 2011

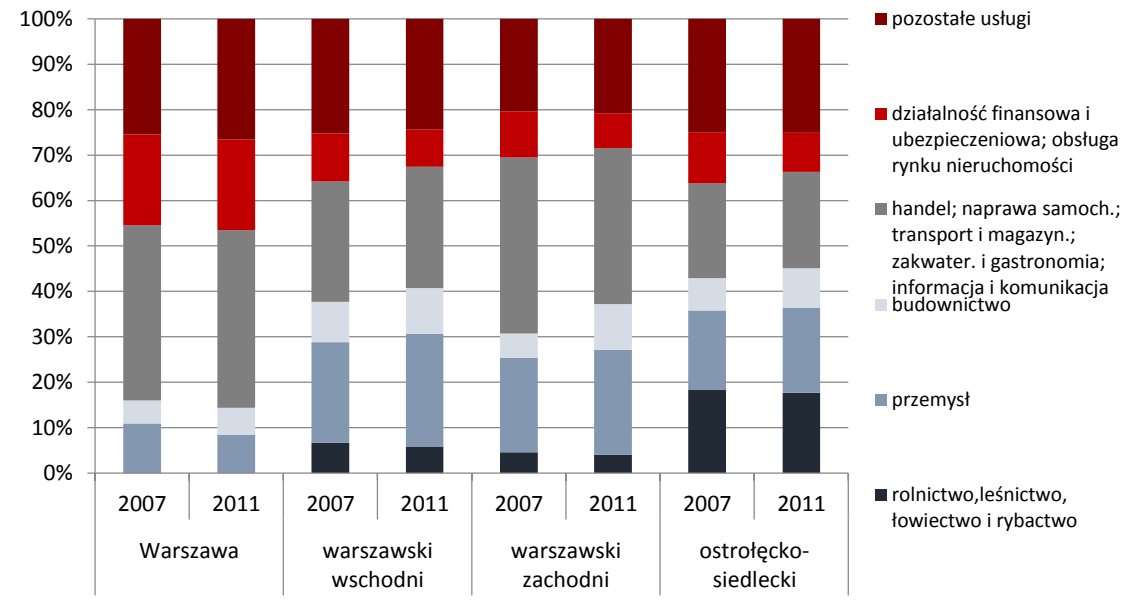

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.*

Pyt. 13: Jaka jest wartość dodana brutto w przeliczeniu na pracującego w Warszawie i w podregionach?

Rysunek 42. WDB w przeliczeniu na pracującego w Warszawie i podregionach

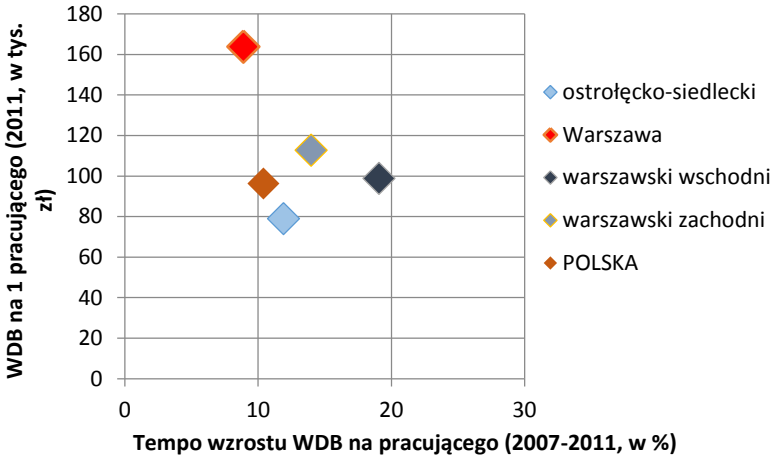

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.*

Wartość dodana brutto w przeliczeniu na pracującego przyjmuje najwyższą wartość w Warszawie (2011), ale tempo wzrostu tego wskaźnika w latach 2007-2011 jest tu w porównaniu z podregionami otaczającymi Warszawę najniższe (Rysunek 47). W tym kontekście najlepiej rozwija się podregion warszawski wschodni, którego tempo wzrostu WDB wyniosło w analizowanym okresie blisko 20%. WDB w przeliczeniu na 1 pracującego w 2011 roku wyniosło tam około 100 tys. zł , podobnie jak średnio w Polsce.

WDB na jednego pracującego wyniosło w Wiedniu w 2011 roku 74 304 euro (wg kursu na 30 grudnia 2011 stanowi to 328 185 zł), a w Pradze w 2012 roku 52 217 euro (wg kursu na 31 grudnia 2012 roku

jest to 213 471 zł). Warszawa pozostaje wciąż daleko za tymi miastami w kontekście omawianej miary konkurencyjności.

Pyt. 14: Jaka jest struktura gospodarki OMW w ujęciu własnościowym?

W obszarze OMW przedsiębiorstwa sektora prywatnego dominują nad podmiotami publicznymi bardziej niż w innych aglomeracjach w Polsce. W okresie 2007-2013 udział firm sektora prywatnego w strukturze gospodarki nieznacznie zmalał, przy czym w OMW zmalał w dwukrotnie mniejszym stopniu niż w pozostałych aglomeracjach krajowych. Sytuacja w Warszawie, w obszarze ZIT i w OMW w tym kontekście jest niemal identyczna (Tabela 45).

Tabela 45. Struktura gospodarki OMW w ujęciu własnościowym (2013, w %)

	Sektor prywatny	Sektor publiczny	Zmiana 2007-2013 Sektor prywatny
Warszawa	98,8	1,2	- 0,45%
ZIT	98,8	1,2	- 0,44%
OMW	98,7	1,3	- 0,45%
Mazowsze poza OMW	96,6	3,4	- 0,42%
Inne aglomeracje krajowe	97,6	2,4	- 1,03%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pyt. 15: Jaka jest struktura sektorów i działów gospodarki w OMW i jakie zmiany obserwujemy tu w ostatnich latach?

Najliczniej w OMW, podobnie jak w gospodarce całego województwa mazowieckiego, występują podmioty gospodarcze z branży handlowej i transportowej. Kolejnym pod względem liczebności jest profil budowlany. Sytuacja ta nie zmienia się od kilku lat („Dynamika zmian branż…", 2012). W okresie 2002-2007 w województwie mazowieckim największy przyrost odsetka podmiotów gospodarczych miał miejsce w branżach: finanse i ubezpieczenia, handel hurtowy, zakwaterowanie i wyżywienie, naprawa maszyn, urządzeń, pojazdów samochodowych *etc.* (od 0,3 do 0,6 punktu procentowego). Największy spadek liczby firm w tym okresie odnotowano w handlu detalicznym, produkcji tekstyliów i logistyce. W okresie 2008-2010 największy wzrost odsetka firm miał miejsce w branży medialnej (o prawie 4 punkty procentowe), zaś najwyższy spadek dotyczył handlu detalicznego (około 2,5 punktu procentowego) („Dynamika zmian branż…", 2012). Autorzy raportu jako branże rozwojowe województwa mazowieckiego w okresie 2002-2010 określili: budownictwo, usługi techniczne, turystykę i produkcję dla mediów, natomiast profile w recesji to: przemysł tekstylny, przemysł metalowy i mechaniczny, handel i transport (dodatkowo w okresie 2008-2010 jako branże w recesji zidentyfikowane zostały także przemysł drzewny, B+R+ITC oraz finansowy).

Pyt. 16: Jaka jest struktura pracujących w sektorach gospodarki w Warszawie i w podregionach?

W strukturze pracujących w OMW, podobnie jak średnio w Polsce, dominują zatrudnieni w pozostałych usługach (przy czym ta dominacja w OMW, a szczególnie w Warszawie jest zdecydowanie bardziej wyraźna). W OMW jest trzykrotnie mniej zatrudnionych w rolnictwie niż średnio w Polsce i jednocześnie ponad pięciokrotnie mniej niż na Mazowszu poza OMW. Za to około dwa i pół razy więcej niż średnio w Polsce (i ponad pięć razy więcej niż na pozostałej części Mazowsza) jest tutaj osób zajmujących się działalnością finansową i ubezpieczeniową oraz obsługą rynku nieruchomości. OMW wyróżnia także większe niż średnio w Polsce zatrudnienie w sektorze obejmującym: handel, transport, naprawę pojazdów, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację, a także niższe od przeciętnego w kraju zatrudnienie w przemyśle i budownictwie (Rysunek 48). Wyraźne różnice są widoczne w obrębie województwa mazowieckiego, w szczególności pomiędzy strukturą pracujących w OMW i poza OMW.

Rysunek 43. Struktura pracujących w sektorach gospodarki (2012)

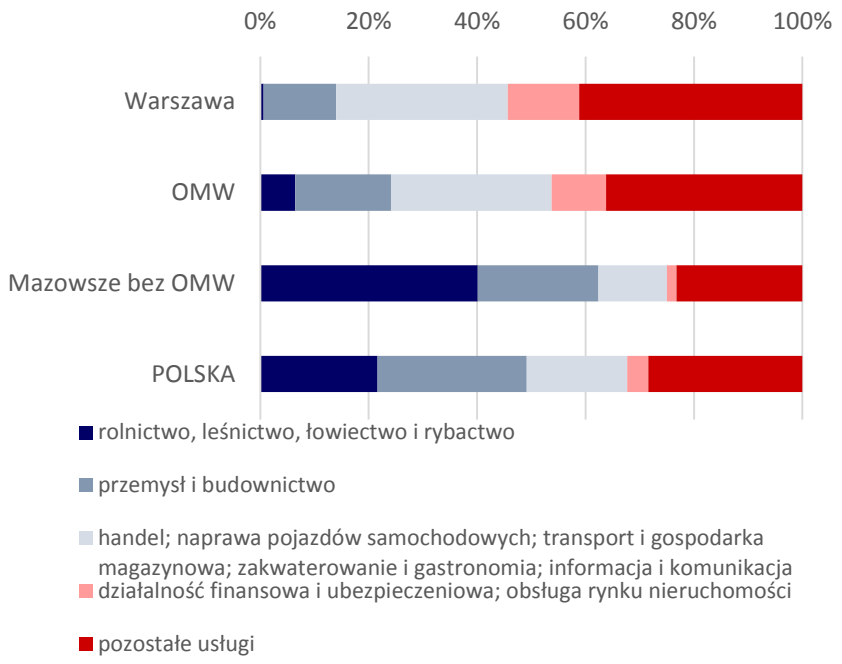

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Pyt. 17: Jak kształtuje się poziom zatrudnienia w poszczególnych sektorach branżowych w OMW?

Ze względu na brak danych zamówionych od GUS nie ma możliwości przeanalizowania zatrudnienia w poszczególnych branżach gospodarki OMW.

Pyt. 18: Jaki jest rozkład przestrzenny podmiotów gospodarczych/osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w OMW? Jak wygląda struktura tych podmiotów wg sekcji PKD w OMW?

Odpowiedź znajduje się w pytaniach 44 i w pytaniu 45.

Pyt. 19: Jak wygląda rozkład przestrzenny udziałów z podatków centralnych (PIT i CIT) w budżetach jednostek OMW?

Dochody budżetów gminnych z tytułu udziału w podatkach centralnych są dobrą miarą zróżnicowania gospodarki OMW. Udziały w PIT w przeliczeniu na mieszkańca odzwierciedlają dochody z pracy społeczności OMW. Wyraźnie lepiej zarabiają mieszkańcy obszaru ZIT (w szczególności jego południowych jednostek), zaś obszary peryferyjne OMW to jednostki z dochodami budżetu z tytułu udziału w PIT *per capita* oscylującymi wokół średniej ogólnopolskiej dla tego wskaźnika (Rysunek 49). W gminach podwarszawskich (Podkowa Leśna, Konstancin-Jeziorna, Michałowice, Izabelin) wskaźnik ten często jest nawet wyższy niż w samej Warszawie.

Rysunek 44. Dochody budżetów gminnych z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych (2013, w zł per capita)

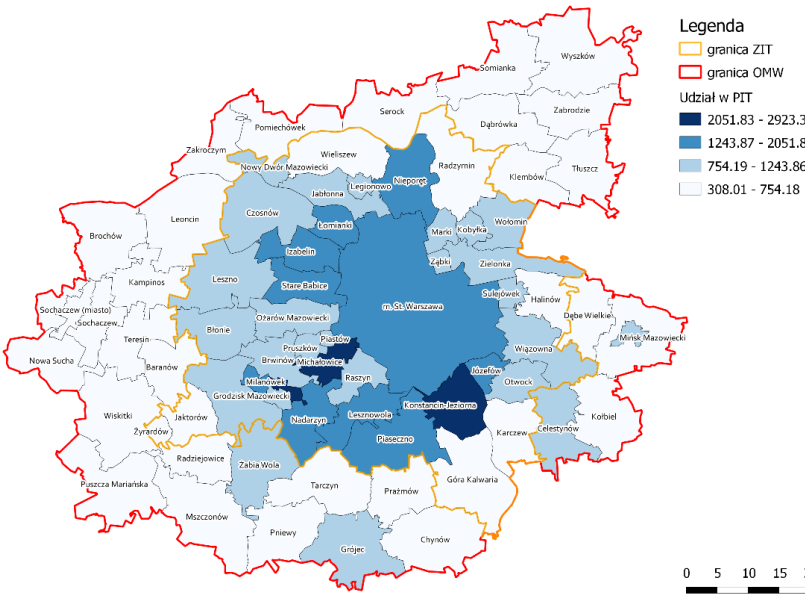

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Udziały w podatku dochodowym od osób prawnych trafiające do budżetów gminnych przeliczone na mieszkańca stanowią miarę kondycji finansowej firm zlokalizowanych na terenie OMW i jednocześnie wskaźnik nawiązujący do liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność na analizowanym terenie. W przypadku udziałów w CIT obraz w granicach OMW różni się nieco od tego uzyskanego dla dochodów gminnych z tytułu udziałów w PIT (Rysunek 50).

Rysunek 45. Dochody budżetów gminnych z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych (2013, w zł per capita)

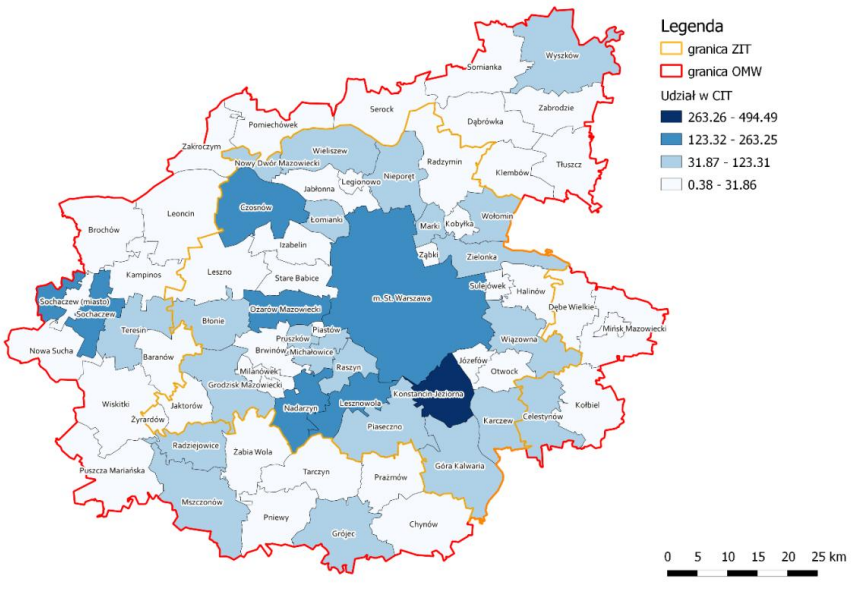

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Nieco więcej jednostek zlokalizowanych poza obszarem ZIT osiąga bardzo dobre rezultaty w kontekście tego wskaźnika (gmina wiejska Sochaczew, Mszczonów, Grójec, Teresin). Około 57% jednostek OMW w 2013 roku uzyskało wartość dochodów gminnych z udziału w CIT per capita przekraczającą średnią krajową.

2.7.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 43: Które działania władz lokalnych wzmacniają potencjał gospodarczy OMW? (inwestycje, decyzje o warunkach zabudowy, pomocniczość pracowników administracji, polityka podatkowa, itd.)

Zdaniem przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu ważne jest, by samorządy wykorzystywały fundusze unijne, dbały o promocję (Euro2012 było pozytywnym przykładem), tworzyły platformy wymiany informacji, bazy danych dla przedsiębiorców. Budowa szeroko rozumianej infrastruktury to także działanie sprzyjające prowadzeniu działalności gospodarczej. Skrócenie procedur administracyjnych to wciąż sprawa bardzo aktualna i ważna – zdaniem przedsiębiorców trwają one za długo i już czas, by więcej spraw można było realizować za pośrednictwem internetu. Pomoc w uzyskaniu pożyczek dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą postrzegana jest jako ważne zadanie władz lokalnych.

Pyt. 44: Jak zmienia się struktura gospodarki obszaru metropolitalnego Warszawy, gdy analizujemy go w granicach Warszawy, a jak gdy analizujemy go w granicach OMW i w granicach ZIT?

W gospodarce OMW, podobnie jak w całej gospodarce krajowej, dominują firmy zajmujące się handlem i naprawą pojazdów samochodowych. W porównaniu z pozostałymi aglomeracjami krajowymi OMW charakteryzuje wyższy udział w gospodarce przedsiębiorstw funkcjonujących w sektorze informacji i komunikacji (w OMW jest o około 60% więcej tego typu działalności niż średnio w pozostałych aglomeracjach) oraz firm zajmujących się działalnością profesjonalną, naukową i techniczną (w OMW o około 1/3 więcej jest takich firm). W gminach Mazowsza z pominięciem obszaru OMW mamy około 10-krotnie większy udział w strukturze gospodarki podmiotów prowadzących działalność rolniczą niż w OMW. Udział firm z sektora przemysłu i budownictwa jest tu także o około 30-40% wyższy niż w OMW (Rysunek 51).

Rysunek 46. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wg sekcji PKD (sektor prywatny, 2013)

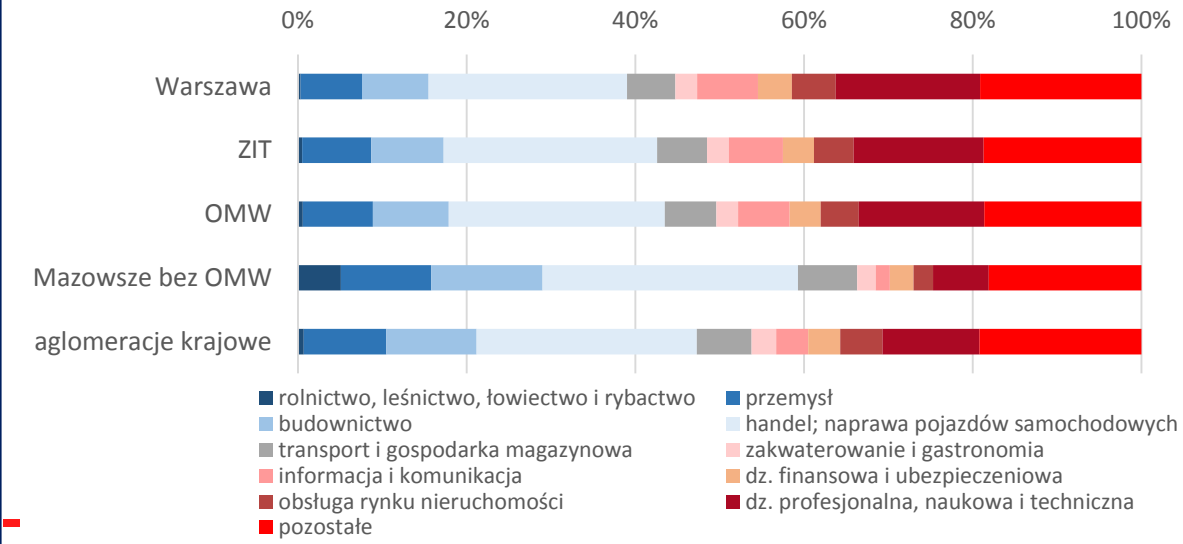

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.7.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 169: Które działy gospodarki OMW wykazują najwyższą konkurencyjność krajową i europejską, w tym w Europie Środkowej?

Pozycja gospodarcza Mazowsza na tle innych regionów w Polsce jest bardzo korzystna. Jak wskazują wyniki Piątego i Szóstego Raportu Kohezyjnego, województwo mazowieckie wypada najlepiej pod względem produktywności w usługach i przemyśle oraz indeksu konkurencyjności (Tabela 46). Jednak gdy konkurencyjność gospodarki Mazowsza zestawimy z innymi regionami metropolitalnymi w Europie, wskaźniki te prezentują się zdecydowanie mniej korzystnie. Syntetyczny wskaźnik konkurencyjności (zbudowany w oparciu o 73 wskaźniki diagnostyczne) w roku 2013 dla Mazowsza był podobny jak w regionie z Budapesztem (Kozep Magyarorszag), ale wyraźnie słabszy niż w regionach z Berlinem czy Paryżem (Tabela 47).

Tabela 46. Mazowsze na tle innych województw Polski według Szóstego i Piątego Raportu Kohezyjnego.

Lp.	Wskaźnik	Mazowsze	Pozostałe regiony Polski
1	Indeks konkurencyjności w 2013 - 8 klas	5	Dwa – 6, trzynaście - 7
2	Indeks przedsiębiorczości i rozwoju (2013) – 5 klas	4	Jedenaście – 4, cztery - 5
3	Indeks innowacyjności (2014) – 4 klasy	3	Cztery – 3, Jedenaście - 4
4	Produktywność w usługach i przemyśle w 2007 - 6 klas	4	Dwa - 5, trzynaście - 6

Wartości najkorzystniejsze to 1.

Źródło: Investment for jabs and growth. Promoting development and good governance in EU regions and cities. Sixth report on economic, social and territorial cohesion,, European Commission, Brussels, July 2014; Investing in Europe's future. Fifth report on economic, social and territorial cohesion, European Commission, Brussels, November 2010.

Firmy zlokalizowane w Warszawie charakteryzujące się wysoką konkurencyjnością to często firmy z sektora ICT oraz podmioty szeroko rozumianego sektora otoczenia biznesu. Wśród firm konkurencyjnych na rynkach europejskich przedstawiciele władz lokalnych jednostek OMW wymieniali często firmy chemiczne i farmaceutyczne oraz zajmujące się przetwórstwem tworzyw sztucznych, a także te produkujące artykuły spożywcze np. te, które korzystają z najnowszych technologii przy budowie linii produkcyjnych. Kolejną konkurencyjną branżą wskazywaną przez władze lokalne jednostek OMW jest transport międzynarodowy – jesteśmy liderem w Europie (największe centra logistyczne zlokalizowane są w OMW, tu także lokuje się wiele firm leasingowych). Firmy działające w transporcie drogowym wytwarzają około 10% PKB krajowego i jako jedne z nielicznych funkcjonujących w sektorze usług, wypracowują nadwyżkę w obrotach zagranicznych (*Transport pod lupą*, 2013).

Pyt. 170: Jak można ocenić konkurencyjność firm (nakłady inwestycyjne, produktywność, udział w eksporcie) zlokalizowanych w OMW?

Nie ma możliwości zbudowania wskaźnika syntetycznego konkurencyjności firm OMW ze względu na brak danych zamówionych od GUS.

2.7.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 115: Jak wygląda zróżnicowanie przestrzenne konkurencyjności firm zlokalizowanych w OMW?

Ze względu na brak danych zamówionych od GUS nie ma możliwości pokazania zróżnicowania przestrzennego konkurencyjności firm OMW.

Pyt. 116: Które jednostki OMW skupiają największy potencjał gospodarczy?

Dla wszystkich gmin OMW skonstruowany został syntetyczny wskaźnik potencjału gospodarczego. W tym celu wykorzystana została metoda taksonomicznej miary rozwoju Z. Hellwiga. Zmienne diagnostyczne wykorzystane do budowy wskaźnika to: nowo zarejestrowane w REGON prywatne podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 10000 mieszkańców, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym, liczba pracujących w głównym miejscu pracy w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym (bez podmiotów zatrudniających do 9 osób), dochody budżetu gminy z podatku od nieruchomości od osób prawnych per capita (dochody potencjalne, czyli łącznie ze skutkami polityki podatkowej), dochody budżetu gminy z tytułu udziału w PIT per capita (w przypadku miast na prawach powiatu uwzględniono tylko część gminną budżetu), dochody budżetu gminy z tytułu udziału w CIT per capita (w przypadku miast na prawach powiatu uwzględniono tylko część gminną budżetu).

W 2013 roku największy potencjał gospodarczy skupiała Warszawa i gminy bezpośrednio z nią sąsiadujące (Konstancin-Jeziorna, Lesznowola, Ożarów Mazowiecki, Michałowice, Łomianki, Raszyn). Jednostki należące do ZIT wyróżniają się pozytywnie na tle obszarów peryferyjnych OMW. Można zauważyć wyraźne „odnogi rozwojowe" rozchodzące się od Warszawy wzdłuż ciągów komunikacyjnych Częśc zachodnia OMW dominuje pod względem potencjału gospodarczego nad częścią wschodnią (Rysunek 52). Ogólnie można stwierdzić, że OMW z punktu widzenia poziomu rozwoju gospodarczego, jest obszarem wyraźnie heterogenicznym.

Rysunek 47. Syntetyczny wskaźnik potencjału gospodarczego (2013)

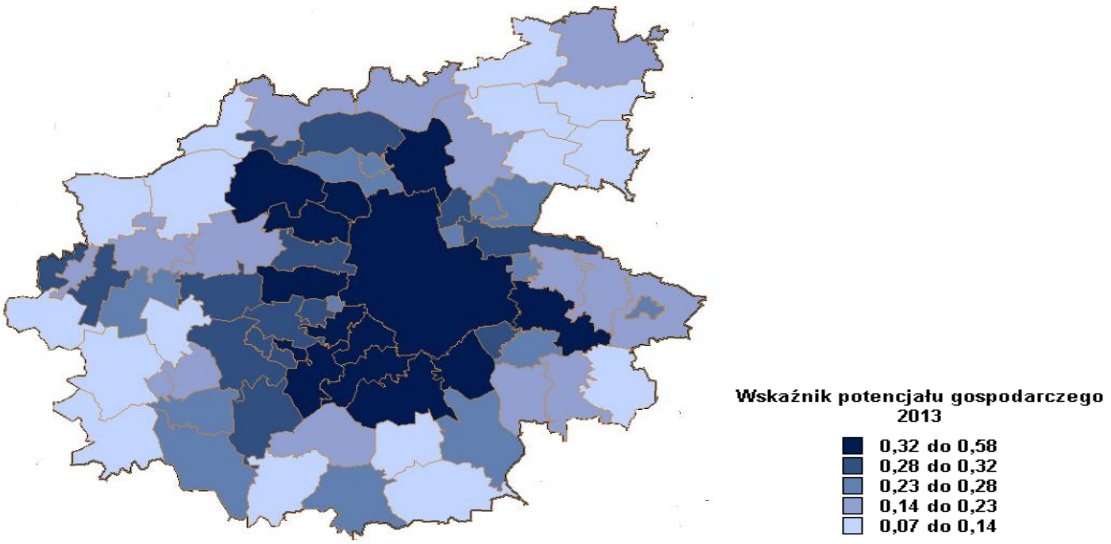

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.7.4. POTENCJAŁY

Wyniki analiz zaprezentowane w Piątym i Szóstym Raporcie Kohezyjnym przygotowanym przez Komisję Europejską pozwalają odnaleźć te cechy Mazowsza, które niewątpliwie stanowią o potencjale rozwojowym tego obszaru. Przede wszystkim są to cechy wiążące się z jakością kapitału ludzkiego Mazowsza: udział ludności w wieku 30-34 z wykształceniem wyższym czy zasoby ludzkie w nauce i technologii, a także zatrudnienie w sektorze wysokiej techniki. Ten potencjał drzemiący w zasobach ludzkich nie jest jednak do końca wykorzystywany w celu podniesienia konkurencyjności gospodarki Mazowsza. W porównaniu z innymi europejskimi regionami metropolitalnymi pod względem indeksów konkurencyjności, innowacyjności, przedsiębiorczości wypadamy raczej słabo (Tabela 47).

Tabela 47. Mazowsze na tle innych regionów metropolitalnych UE według Piątego i Szóstego Raportu Kohezyjnego.

Lp.	Wskaźnik	Mazowsze	Praga	Berlin	Budapeszt	Madryt	Paryż	Wiedeń
1	Indeks konkurencyjności w 2013 - 8 klas	5	3	2	5	3	1	3
2	Indeks przedsiębiorczości i rozwoju (2013) – 5 klas	4	b.d.	1	4	2	1	1
3	Udział ludności w wieku 30-34 z wykształceniem wyższym (średnia 2011-2013) - 7 klas	1	2	2	2	1	1	3
4	Indeks innowacyjności (2014) – 4 klasy	3	3	1	3	3	1	2
5	Zasoby ludzkie w nauce i technologii w 2008 – 5 klas	1	1	1	1	1	1	2
6	Zatrudnienie w sektorze wysokiej techniki w 2008 – 5 klas	1	1	1	1	1	1	1

Wartości najkorzystniejsze to 1.

Źródło: Investment for jabs and growth. Promoting development and good governance in EU regions and cities. Sixth report on economic, social and territorial cohesion,, European Commission, Brussels, July 2014. Investing in Europe's future. Fifth report on economic, social and territorial cohesion, European Commission, Brussels, November 2010.

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 260: Jakie działania władz samorządowych mogą przyczynić się do aktywizacji potencjału dla rozwoju gospodarczego?

Analiza działań władz samorządowych, tych, które mogłyby najbardziej pomóc przedsiębiorstwom na różnych polach, leży u podstaw identyfikacji instrumentów, które mogą przyczynić się do aktywizacji potencjału dla rozwoju gospodarczego.

Przedstawiciele wydziałów zajmujących się rozwojem gospodarczym w gminach OMW podkreślają, że władze samorządowe przede wszystkim nie powinny przeszkadzać przedsiębiorcom. W tym kontekście ważne jest maksymalne uproszczenie procedur związanych z zakładaniem działalności gospodarczej oraz dotyczących prowadzania inwestycji. Na etapie inwestowania firmy potrzebują kontaktu z pracownikami samorządu powiatowego. Niektóre gminy, chcąc ułatwić ten proces przedsiębiorcom, otwierają w urzędach gminy/miasta oddziały starostw powiatowych zajmujące się wydawaniem pozwoleń na budowę, geodezją, melioracjami itp. W ten sposób przedsiębiorcy bez potrzeby wyjazdu do innego miasta są w stanie zrealizować większość formalności związanych z inwestycją. Niektórzy włodarze wręcz sugerują, że stworzenie oddziału starostwa pozwala im na swego rodzaju kontrolę nad tymi procedurami („żeby trzymać rękę na pulsie"). Te relacje władz gminy/miasta z pracownikami oddziałów zamiejscowych starostwa nabierają specyficznego wymiaru

w sytuacji, gdy wydatki bieżące związane z utrzymaniem tego oddziału (a czasem nawet pensje pracowników) są finansowane przez urząd gminy/miasta.

Przedstawiciele IOB wskazują na zbyt małą liczbę inicjatyw ze strony władz samorządowych skierowanych do jednostek naukowych. Ich zdaniem wynika to z braku pomysłów na wspólne działania, a także z niedoceniania potencjału badawczego i naukowego OMW. Podobnego zdania są przedstawiciele organizacji wspierających innowacyjność, którzy wyraźnie podkreślają rolę konkretnych ludzi (naukowców czy urzędników) w nawiązywaniu współpracy. Jako dobre przykłady współpracy świata administracji, biznesu i nauki wymieniają Piknik Naukowy (organizowany przez Polskie Radio i Centrum Nauki Kopernik) oraz Festiwal Nauki.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 296: W których jednostkach OMW w ostatnich latach wystąpił spadek poziomu rozwoju gospodarczego?

Największy spadek poziomu rozwoju gospodarczego (mierzonego syntetycznym wskaźnikiem potencjału gospodarczego) w okresie 2007-2013 nastąpił w gminach Tarczyn, Kołbiel, Nowa Sucha i Grójec (powyżej 15%). Gdy zestawimy wyniki zaprezentowane na mapie wewnętrznego zróżnicowania potencjału gospodarczego OMW (Rysunek 52) z analizą dynamiki poziomu rozwoju gospodarczego jednostek OMW (Rysunek 53), uwagę zwracają przede wszystkim gminy zlokalizowane peryferyjnie. Charakteryzuje je niski potencjał gospodarczy, w okresie ostatnich kilku lat to przede

Rysunek 48. Tempo wzrostu/spadku poziomu rozwoju gospodarczego jednostek OMW (w %, 2007-2013)

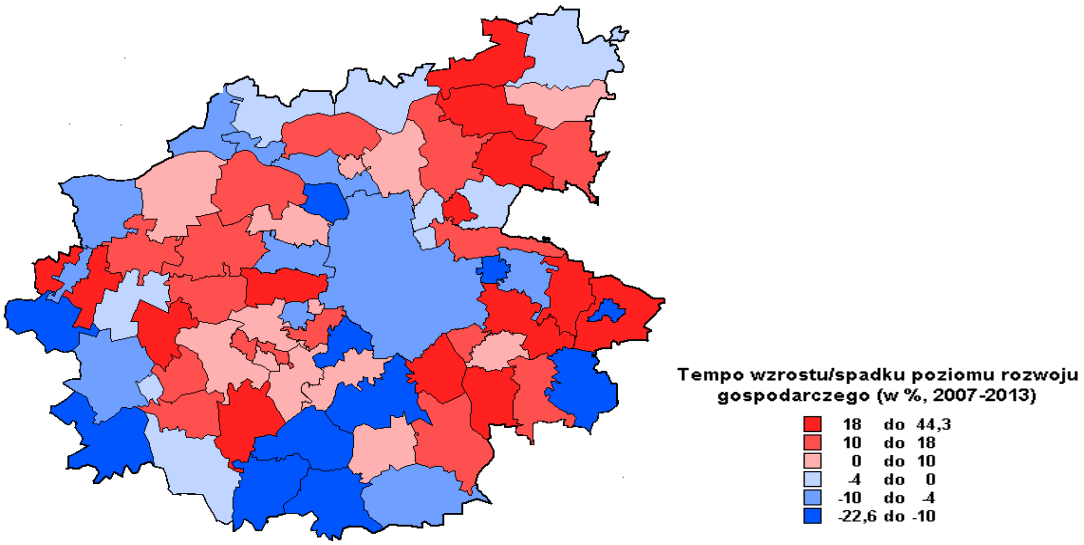

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS oraz danych MF.

wszystkim te jednostki doświadczają osłabienia poziomu rozwoju gospodarczego.

Pyt. 297: W których jednostkach OMW w ostatnich latach spadła konkurencyjność firm zlokalizowanych na ich terenie?

Nie ma możliwości zbudowania wskaźnika syntetycznego konkurencyjności firm OMW ze względu na brak danych zamówionych od GUS.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 324: Co decyduje o aktywności potencjałów rozwojowych w jednostkach OMW najlepiej rozwijających się gospodarczo?

Autorzy opracowania „Wielkość potencjałów gospodarczych gmin a rozwój województwa mazowieckiego w 2010 roku" wyliczyli dla każdej jednostki syntetyczny wskaźnik potencjału gospodarczego i określili poziom potencjału gospodarczego dla 15 profili/branż. W obszarze OMW i ZIT zidentyfikowano najwięcej jednostek charakteryzujących się co najmniej średnim poziomem potencjału gospodarczego[14] w danej branży w dziedzinie mediów[15] (83% spośród gmin OMW i 100% gmin ZIT). Profil medialny zdaniem Autorów charakteryzuje się wysoką przeżywalnością przedsiębiorstw działających w tej branży oraz stosunkowo niską wrażliwością na wahania koniunktury. Wysoki poziom rozwoju potencjału w branży medialnej nie jest charakterystyczny dla całego Mazowsza, poza OMW dotyczył on tylko co czwartej gminy. Za to około 50% gmin leżących poza OMW charakteryzuje co najmniej średni poziom potencjału gospodarczego w branży budowlanej, podczas gdy w OMW taki poziom potencjału w budownictwie osiągnęło tylko około 30% gmin (Tabela 48).

Tabela 48. Odsetek gmin z co najmniej średnim poziomem rozwoju potencjału gospodarczego w poszczególnych branżach (w%)

	Warszawa	ZIT	OMW	Mazowsze poza OMW
I. Rolniczy		8	11	36
II. Wydobywczy	+	8	21	30
III. Przemysł rolno-spożywczy		24	25	27
IV. Przemysł tekstylny		32	25	19
V. Przemysł drzewny, papierniczy, meblarski, poligraficzny		26	24	31
VI. Przemysł chemiczny i farmaceutyczny		68	61	19
VII. Przemysł metalowy i mechaniczny		47	39	31
VIII. Energetyczny		37	39	40
IX. Budowniczy		21	29	49
X. Usługi techniczne		66	64	40
XI. Handel i transport	+	76	72	38
XII. Turystyczny		68	68	34
XIII. Medialny	+	100	83	24
XIV. B+R+ITC	++	63	56	35
XV. Finansowy	+	79	57	43

W przypadku Warszawy poziom rozwoju potencjału gospodarczego w danej branży oznaczony został w następujący sposób: + - średni, ++ - względnie wysoki, +++ - wysoki

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu „Dynamika zmian branż gospodarki w województwie mazowieckim w latach 2002-2007 oraz 2008-2010", 2012

[14] W analizie uwzględniono jednostki o średnim, względnie wysokim lub wysokim poziomie potencjału gospodarczego.

[15] Znajdują się tu usługi wydawnicze oraz produkcja dla mediów (telewizja, radio, Internet, prasa).

2.8. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

W 2011 roku PKB na 1 mieszkańca w Warszawie, podregionie warszawskim wschodnim i warszawskim zachodnim wyniósł 186% średniej dla Polski, zaś tempo wzrostu PKB osiągnęło w latach 2007-2011 prawie 6% średniorocznie. Można się spodziewać, że firmy OMW charakteryzuje relatywnie wysoki poziom konkurencyjności na tle innych regionów kraju. Wyniki „Raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012" opracowanego przez PARP wskazują, że województwo mazowieckie pozostaje niekwestionowanym liderem w rankingu przedsiębiorczości (rozwój przedsiębiorczości jest tu mierzony wskaźnikiem syntetycznym uwzględniającym m.in. liczebnosc przedsiębiorstw, liczbę pracujących w przedsiębiorstwach, wielkości przychodów, kosztów i nakładów inwestycyjnych). Jednak wartość wskaźnika syntetycznego za rok 2011 jest niższa o ponad 6 punktów procentowych niż analogiczna wartość wyliczona dla roku 2010 („Raport o stanie sektora…", 2013).

2.8.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 45: Jak zmienia się potencjał przedsiębiorczy obszaru metropolitalnego Warszawy, gdy analizujemy go w granicach ZIT a jak gdy analizujemy go w granicach OMW?

Rysunek 49. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym (2013)

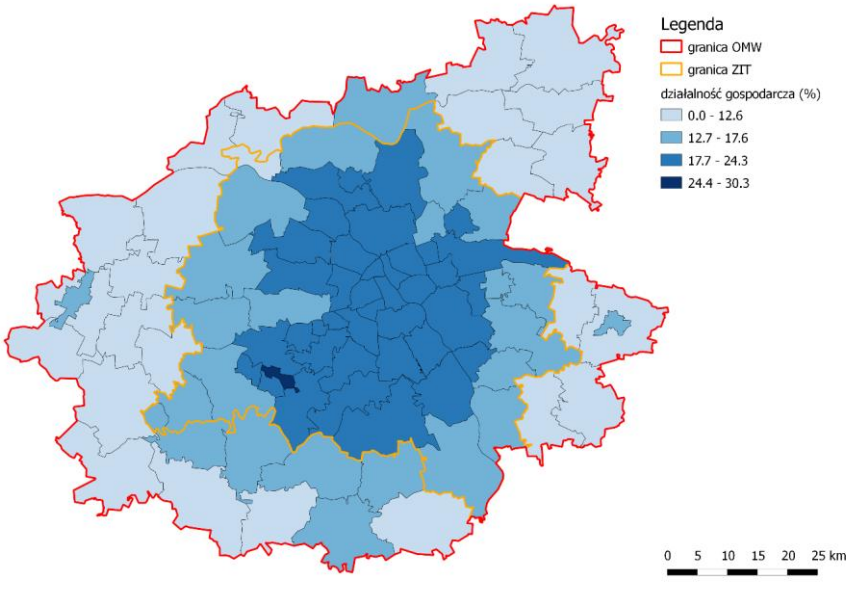

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na koniec 2013 roku w rejestrze REGON zarejestrowanych było 553 486 podmiotów gospodarczych mających siedzibę na terenie OMW, z czego prawie 93% to firmy z siedzibą na obszarze ZIT i około 67% to przedsiębiorstwa zarejestrowane w Warszawie. Na terenie OMW 357 620 osób prowadziło w końcu 2013 roku działalność gospodarczą, z czego 91% to osoby z terenu ZIT, a 61% z Warszawy. Potencjał przedsiębiorczy OMW jest wysoki, ale czym dalej od Warszawy, obserwujemy spadek wartości wskaźnika (Rysunek 54). Rozkład przestrzenny podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na terenie OMW kształtuje się bardzo podobnie jak rozkład osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zaprezentowany na mapie (Rysunek 54).

Pyt. 46: Jakie powiązania współpracy przedsiębiorstw, przedsiębiorstw i sfery nauki oraz IOB rozrywane są przez podział obszaru na ZIT i OMW?

Stowarzyszenie Gmin Mazowsza Zachodniego „Mazovia" wśród celów swojej działalności wymienia m.in. dbałość o zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy w zakresie promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi oraz rozwoju przedsiębiorczość i innowacyjności. Niektórzy członkowie Mazovii to jednostki ZIT, inni to samorządy zlokalizowane w OMW poza ZIT.

Pyt. 47: Jaki rodzaj współpracy administracyjnej będzie najefektywniej wspierał rozwój przedsiębiorczości na tym obszarze?

Na podstawie analizy współpracy gmin OMW z innymi jednostkami samorządowymi w ramach projektów na rzecz wspierania przedsiębiorczości można próbować poszukiwać rodzajów współpracy administracyjnej dającej wsparcie w zakresie rozwoju przedsiębiorczości.

Zdecydowana większość jednostek OMW nie współpracuje z innymi jednostkami samorządowymi w obszarze wspierania przedsiębiorczości. Najczęściej ta współpraca dotyczy budowy lokalnej infrastruktury technicznej, turystyki, wspólnego pozyskiwania środków zewnętrznych oraz kultury i rozrywki. Pośrednio można oczywiście mówić o wpływie tej współpracy na lepsze warunki prowadzenia działalności gospodarczej w obszarze OMW (np. wspólna budowa drogi dojazdowej do strefy przemysłowej). Pojawiają się bardzo nieliczne przykłady współpracy z innymi jednostkami samorządowymi na rzecz lokalnych przedsiębiorców, np. małe projekty realizowane w ramach LGD – konferencje dla sadowników z udziałem SGGW i gminy partnerskiej Dudenhofen, podczas których prezentowane są doświadczenia i nowe rozwiązania stosowane w branży (Tarczyn); platforma współpracy gospodarczej stworzona przez Wołomin (poprzez stowarzyszenia „wciągane" do współpracy także inne jednostki samorządu terytorialnego). Niemniej zwykle ta współpraca nie jest oceniana przez władze lokalne jako dająca wyraźne efekty.

Brak współpracy w zakresie polityki gospodarczej niektóre gminy tłumaczą konkurencją o firmy i skłonnością do zajmowania się tym tematem w pojedynkę. Wiele jednostek OMW wiąże nadzieje z rozwojem takiej współpracy w ramach ZIT.

Pyt. 48: Jakie są najczęściej stosowane instrumenty wspierania przedsiębiorczości w OMW?

Analiza instrumentów wspierania przedsiębiorczości stosowanych przez gminy (deklaracja po stronie władz samorządowych oraz instytucji otoczenia biznesu).

Wśród najczęściej stosowanych instrumentów wspierania przedsiębiorczości władze lokalne wymieniają działania związane z budową infrastruktury technicznej (zdaniem wielu to ona jest podstawą, by w dziedzinie gospodarczej „coś się zadziało"). Gminy często deklarują także stosowanie instrumentów miękkich, tj. szkolenia dla mieszkańców będące odpowiedzią na potrzeby zatrudnieniowe lokalnych firm, uproszczenie procedur administracyjnych, prowadzenie działalności informacyjnej dotyczącej zakładania działalności gospodarczej oraz pozyskiwania środków zewnętrznych. W przypadku Warszawy władze lokalne deklarują, że infrastruktura techniczna nadal będzie rozwijana, ale w tej kwestii potrzeby gospodarki w Warszawie już są w podstawowym zakresie zaspokojone. Teraz przyszła pora na różnego rodzaju działania dotyczące np. wspierania przedsięwzięć partnerskich (wspólna promocja gospodarcza w ramach ZIT, inne działania mające na

celu wspieranie przedsiębiorczości w aglomeracji). Działalność informacyjna, szkolenia i staże to działania, które nadal będą prowadzone, jednak zdaniem przedstawicieli władz lokalnych Warszawy należy skupić się także na uproszczeniu procedur (projekt rozszerzający e-usługi w Warszawie) i poprawie gospodarowania mieniem komunalnym.

Pyt. 49: Czy w obrębie OMW mamy do czynienia z różnicami w zakresie prowadzonej polityki rozwoju?

Analiza najważniejszych priorytetów rozwojowych w gminach OMW może pomóc w poszukiwaniu różnic w zakresie prowadzonej polityki rozwoju.

Ponad 90% przedstawicieli władz lokalnych jednostek OMW wśród najważniejszych elementów prowadzonej polityki rozwoju wymienia budowę infrastruktury technicznej. Zwykle chodzi tu o infrastrukturę komunikacyjną. W zdecydowanej większości władze lokalne pragną budować lub modernizować drogi lokalne. Bardzo często władze lokalne zwracają uwagę na to, że wciąż potrzeba w ich gminie „nadganiać" zapóźnienia infrastrukturalne (najczęściej w tym kontekście mowa jest o kanalizacji, choć zdarzają się jeszcze braki w infrastrukturze wodociągowej). Wielu włodarzy chce stawać w konkurencji o firmy, w szczególności stawiając za atut gminy bliskość Warszawy i dobre połączenia drogowe. Ci, którzy stawiają przede wszystkim na konkurencję o mieszkańców, priorytetowe działania gminy widzą w opracowywaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz w poprawie komunikacji z Warszawą. W przypadku tej grupy jednostek pojawiają się bardzo ciekawe pomysły na hasło marketingowe odzwierciedlające ich priorytety rozwojowe: „zajrzyj, zainwestuj, zamieszkaj" lub „zapraszam do … na weekend, na urlop, na zawsze". Zwraca uwagę to, że większość jednostek chce wykorzystywać bliskość Warszawy na polu konkurencji o mieszkańców i o firmy, a jednocześnie poszukuje swojej tożsamości opartej na dziedzictwie kulturowym, historycznym lub pragnie rozwijać się w oparciu o potencjały związane z zasobami terenów zielonych. Te ostatnie stanowią często potencjał do rozwoju turystyki weekendowej, w której wielu włodarzy lokalnych OMW upatruje szansy rozwojowej.

Pyt. 50: Jakie są najważniejsze bariery w relacjach władze samorządowe przedsiębiorcy w OMW?

Wśród najważniejszych barier w relacjach z przedsiębiorcami przedstawiciele władz gminnych OMW wymieniają przede wszystkim:

- brak terenów inwestycyjnych, brak MPZP,

- brak zaufania, obawy (traktowanie władz lokalnych podobnie jak urzędników z urzędu skarbowego),

- istnienie powiatów: ogólnie powiat nie identyfikuje się z celami rozwojowymi stawianymi sobie przez gminy. „Co z tego, że my zrobimy co w naszej mocy, jeśli później powiat maksymalnie wstrzymuje inwestycję – co bardzo zniechęca inwestorów",

- procedury, system prawny.

Z uwagi na wysoką koncentrację podmiotów gospodarczych w Warszawie i OMW poważną barierą funkcjonowania podmiotów gospodarczych są procedury sądowe/oczekiwanie na decyzje sądowe. Jest zbyt mało urzędników/pracowników sądów w porównaniu z zapotrzebowaniem, które występuje w tym regionie. Przykład podany przez przedstawiciela IOB: „posiadając kontrahenta zalegającego z

płatnościami dla firmy, nie opłaca się iść do sądu, gdyż oczekiwanie na decyzje będzie dłuższe niż oczekiwania na spłatę zaległości przez dłużnika”.

Przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu z obszaru OMW rzadko wypowiadają się na temat relacji z władzami samorządowymi. Bariery dotyczące tych relacji to ich zdaniem brak promocji przedsiębiorczości w gminach. Instytucje otoczenia biznesu oczekiwałyby większej kampanii informacyjnej po stronie władz samorządowych poświęconych IOB-om. Często przedstawiciele tych instytucji wskazują, że trudno mówić o barierach, bo tych relacji jest bardzo niewiele, jeśli w ogóle się pojawiają.

2.8.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 171: W jakich branżach OMW (w podziale na pozostałe wymiary przestrzenne) wykazuje najwyższą konkurencyjność krajową i europejską, w tym w Europie Środkowej?

W ramach projektu ESPON (FOCI… 2013) przeprowadzona została analiza pięciu obszarów aktywności spółek w miastach europejskich. Wzięto pod uwagę wiodące sektory specjalizujące udział europejskich miast w sieciach globalnych. Dokonano klasyfikacji funkcjonalnych obszarów miejskich według znaczenia ich działalności w globalnych i europejskich sieciach. Każde miasto zostało zakwalifikowane tylko do jednej grupy przedsięwzięć (Tabela 49):

- Zaawansowane usługi dla biznesu – tu z miast porównawczych znalazły się Berlin, Madryt, z polskich miast znalazły się natomiast Szczecin, Łódź, Wrocław;
- Finanse i nieruchomości – Warszawa, Praga, Paryż, Wiedeń, Budapeszt, Gdańsk, Bydgoszcz, Lublin;
- Handel hurtowy, transport i logistyka: Opole, Poznań, Toruń;
- Przemysł kultury i wypoczynku: żadne z analizowanych miast;
- Nowe technologie: Kielce, Płock.

Tabela 49. Typy działalności spółek w miastach europejskich, ESPON, FOCI... 2013

Działalność	definicja
Nowe technologie	Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych, produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych, produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcja innych niemetalicznych produktów mineralnych, produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych, telekomunikacja, naukowe badania i rozwój.
Finanse i nieruchomości	Finansowa działalność usługowa, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszów emerytalnych, reasekuracja oraz fundusze emerytalne, z wyłączeniem obowiązkowego ubezpieczenia społecznego, działalność wspomagająca usługi finansowe, ubezpieczenia i fundusze emerytalne, obsługa nieruchomości.
Zaawansowane usługi dla biznesu	Programowanie komputerowe, doradztwo i inna działalność powiązana działalność usługowa w zakresie informacji, działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa, działalność biur centralnych; doradztwo związane z

	zarządzaniem, działalność w zakresie architektury i inżynierii; badania i analizy techniczne, reklama, badania rynku, pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.
Przemysł kultury i wypoczynku	Działalność wydawnicza, działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo i telewizji, nagrań dźwiękowych, działalność związana z programowaniem i transmitowaniem, działalność kreatywna, artystyczna i rozrywkowa, działalność biblioteczna, archiwalna i inna w zakresie kultury, działalność w zakresie gier hazardowych i zakładów, działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna
Handel hurtowy, transport I logistyka	Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi i motocyklami, Transport lądowy oraz transport rurociągowy, Transport wodny, transport lotniczy, Magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport, działalność pocztowa i kurierska

Źródło: Espon, FOCI… 2013., Annex 1., s. 219-220

Przedstawiciele władz samorządowych OMW wśród najbardziej konkurencyjnych branż regionu wymieniają:

- „zagłębie sadownicze" – okolice Grójca;

- transport międzynarodowy – okolice Błoni, Mszczonowa, Sochaczewa;

- cukiernictwo, piekarnictwo – wokół Warszawy;

- przetwórstwo tworzyw sztucznych (Leszno, Kołbiel, Sochaczew, Wiązowna);

- przemysł farmaceutyczny (Warszawa), chemiczny (Nowy Dwór Mazowiecki), kosmetyczny (Piaseczno, Radzymin, Sochaczew, Wiązowna);

- branża motoryzacyjna (Nadarzyn).

Pyt. 172: Jak kształtuje się struktura wielkości przedsiębiorstw w poszczególnych analizowanych wymiarach przestrzennych?

Struktura wielkości przedsiębiorstw w OMW nie odbiega od struktury w pozostałych analizowanych wymiarach (Tabela 50). Niewielka różnica pomiędzy OMW i pozostałymi aglomeracjami krajowymi, a także obszarem Mazowsza poza OMW jest widoczna, gdy analizujemy udział w strukturze przedsiębiorstw tych największych pracodawców. Stanowią oni dwukrotnie większy udział wśród firm OMW niż w przypadku pozostałych aglomeracji krajowych, różnica jest jeszcze wyraźniejsza w odniesieniu do sytuacji na Mazowszu poza OMW.

Tabela 50. Struktura wielkości przedsiębiorstw (2013, w %)

	Liczba zatrudnianych pracowników				
	0-9	**10-49**	**50-249**	**250-999**	**Powyżej 1000**
Warszawa	95,51	3,49	0,78	0,16	0,06
ZIT	95,76	3,35	0,72	0,13	0,05
OMW	95,79	3,34	0,70	0,13	0,04
Mazowsze poza OMW	95,62	3,62	0,67	0,07	0,01
Inne aglomeracje krajowe	95,56	3,60	0,71	0,10	0,02

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pyt. 173: Jaka jest trwałość przedsiębiorstw OMW na tle poszczególnych analizowanych wymiarów przestrzennych?

Rysunek 50. Wskaźnik przeżywalności pierwszego i piątego roku dla podmiotów zarejestrowanych w latach 2002-2009 w województwie mazowieckim (w %)

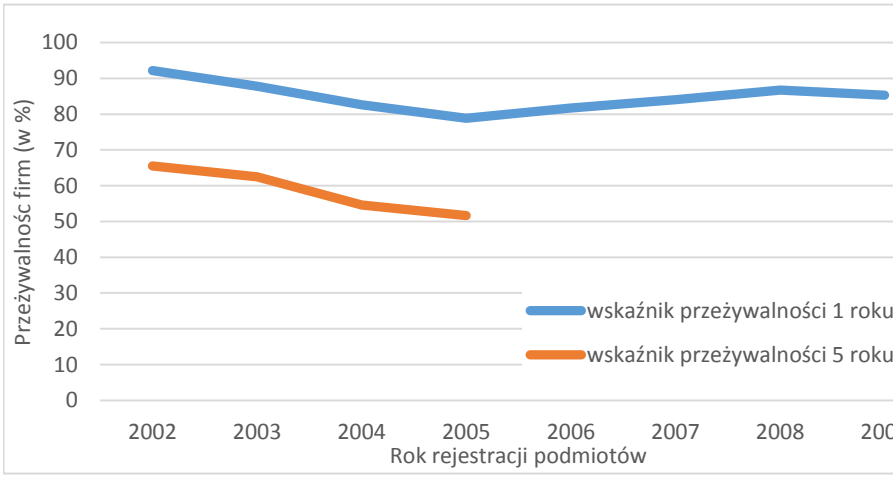

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu „Dynamika zmian …", 2012

Poziom przeżywalności przedsiębiorstw (trwałość), czyli liczba lat ich funkcjonowania, uzależniony jest od wielu czynników, zarówno wewnętrznych, jak i tych wynikających z otoczenia („Dynamika zmian…", 2012). Wysokość wskaźnika przeżywalności pierwszego roku firm Mazowsza odzwierciedlała sytuację gospodarczą przedsiębiorstw, która jest silnie uzależniona od warunków gospodarczych (spadek wskaźnika w 2009 roku można traktować jako reakcję na załamanie koniunktury, które nastąpiło w tym czasie). Średnio ponad 80% nowo zarejestrowanych mazowieckich firm jest w stanie przetrwać na rynku co najmniej rok (średnio w Polsce wskaźnik ten przyjmuje nieco niższe wartości; dla podmiotów zarejestrowanych w roku 2012 wyniósł 76%; dla firm powstałych w latach 2001-2008 nie przekroczył 70%). Utrzymać działalność przez pięć lat udaje się natomiast już tylko co drugiej mazowieckiej firmie (Rysunek 55), a w Polsce tylko jeden nowo zarejestrowany podmiot na trzy prowadzi działalność przez ponad 5 lat. Najwyższą przeżywalnością pierwszego roku na Mazowszu w latach 2002-2009 charakteryzowały się podmioty zaliczane do branży medialnej, B+R+ITC, prowadzące działalność w przemyśle wydobywczym i w usługach technicznych („Dynamika zmian…", 2012).

W OMW w latach 2009-2013 zarejestrowanych zostało prawie 217 tys. nowych prywatnych podmiotów gospodarczych (z czego 92% ulokowało się w obszarze ZIT, a 65% w samej Warszawie). Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów prywatnych w rozpatrywanym okresie w OMW generalnie rosła, choć zaobserwować można wyraźne załamanie tej tendencji w latach 2011-2012. W okresie 2009-2012 w OMW wyrejestrowano prawie 153 tys. prywatnych podmiotów, co w porównaniu do liczby nowych podmiotów daje około 70% (w analogicznym okresie dla obszaru Mazowsza poza OMW wskaźnik ten przekroczył 90%). Ogólnie relacja podmiotów nowo rejestrowanych do podmiotów wyrejestrowywanych jest bardziej korzystna w OMW niż w innych aglomeracjach krajowych czy na Mazowszu poza OMW. Wyraźnie więcej firm tu powstaje niż likwiduje działalność (Rysunek 56).

Rysunek 51. Prywatne podmioty gospodarcze nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2009-2013

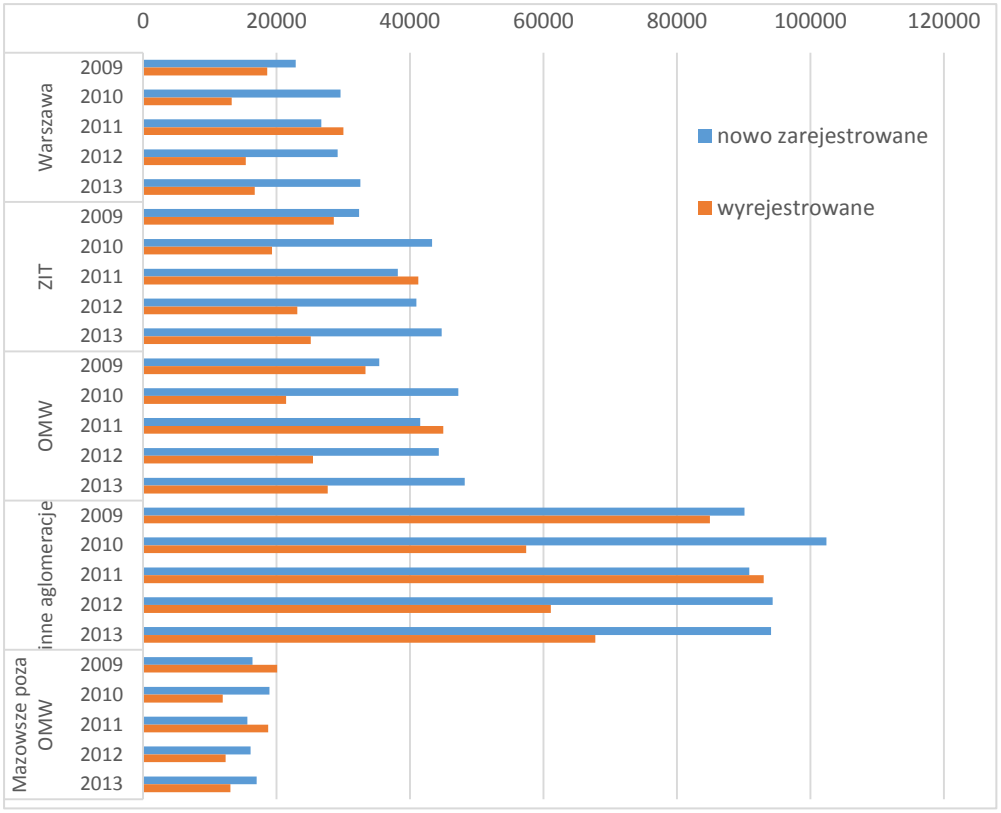

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

2.8.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 117: Jaki jest rozkład przestrzenny branż w OMW?

Rysunek 52. Lokalne specjalizacje w poszczególnych jednostkach OMW

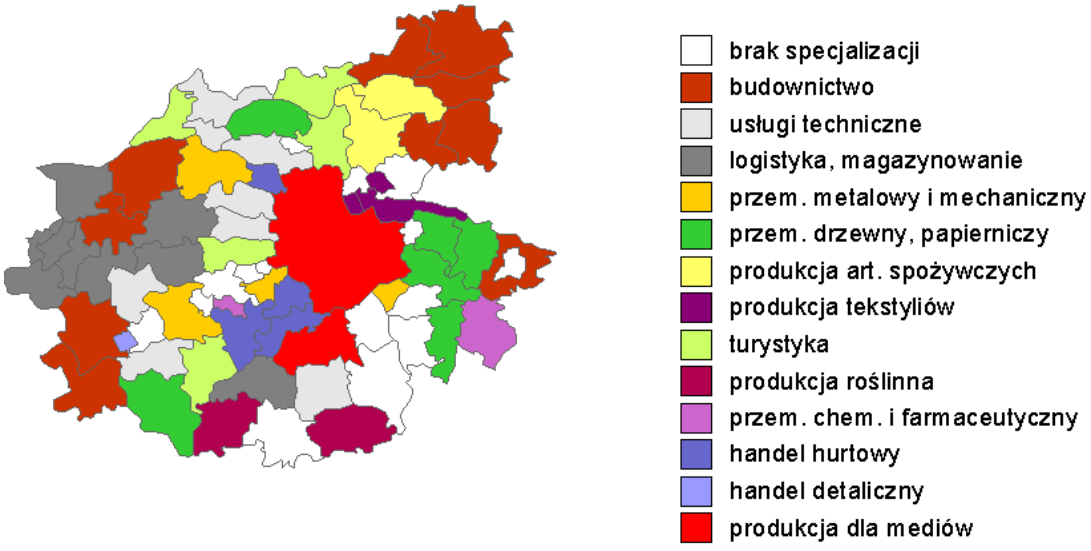

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu „Wielkość potencjałów ...2012

W gospodarce Mazowsza dominują firmy prowadzące działalność z zakresu handlu hurtowego i detalicznego (około 40% ogółu firm Mazowsza), budownictwa (około 16% firm) oraz logistyki i magazynowania (ok. 11%), a także usług technicznych (ok. 6%). W jednostkach OMW także najwięcej jest firm działających w wymienionych branżach. Jednak w przypadku poszczególnych gmin można określić pewne profile działalności, które wyróżniają analizowane jednostki na tle województwa.

Analizując udział firm z poszczególnych branż w lokalnej gospodarce (liczba firm zarejestrowanych w REGON) poszczególnych jednostek OMW i odnosząc ten wskaźnik do średniej dla województwa mazowieckiego, możemy zidentyfikować pewne lokalne specjalizacje. Na potrzeby badania przyjęto, że udział danej branży w gospodarce lokalnej powinien być wyższy niż 4%, a w porównaniu z udziałem danej branży w gospodarce województwa ma być wyższy o co najmniej 30%. Dla jednostek OMW wyznaczono po jednej branży kluczowej, której udział w gospodarce lokalnej w największym stopniu przekracza analogiczny wskaźnik dla województwa (pozostało kilka gmin dla których nie udało się określić kluczowej specjalizacji, w porównaniu ze strukturą branżową gospodarki województwa nie wyróżniały się wyraźnie) (Rysunek 57). Dodatkowo wskazano pozostałe specjalizacje lokalne, których udział w gospodarce lokalnej czasem jest nawet niższy od 4%, ale wyraźnie są one charakterystyczne dla danej lokalizacji w porównaniu z obrazem gospodarki województwa mazowieckiego (Tabela 52). Posługiwanie się samą liczbą firm ma swoje słabości, dlatego dodatkowo uwzględniono tu także wielkość firm.

W zachodniej części OMW wyraźnie widać grupę gmin z przeważającą liczbą firm w branży logistycznej i związanych z działalnością magazynową (Rysunek 57). Innym wskaźnikiem, który może potwierdzać istotność tych branż w gospodarce wspomnianej grupy jednostek lub może pozwolić zidentyfikować lokalne specjalizacje tam, gdzie nie udało się tego zrobić, jest udział dochodów z podatku od środków transportowych w dochodach budżetów gminnych. Gminy Kampinos, Jaktorów i Baranów charakteryzują najwyższe w Polsce wartości tego wskaźnika (średnio w Polsce dochody z podatku od środków transportowych wynoszą około 1,1 % dochodów gminnych). W przypadku gmin: Jaktorów, Karczew i Sulejówek na podstawie danych z REGON nie udało się zidentyfikować specjalizacji lokalnej – dane dotyczące dochodów podatkowych gmin wskazują, że branża „Logistyka i transport" w ich przypadku może zostać uznana za charakterystykę gospodarki lokalnej.

Tabela 51. Udział dochodów z podatku od środków transportowych w dochodach ogółem budżetów gminnych (2013, w %)

Warszawa	0,25
ZIT	0,65
OMW	0,47
Kampinos	26,70
Jaktorów	23,97
Baranów	23,88
Karczew	7,43
Sulejówek	4,84
Brochów	4,73
Mazowsze poza OMW	0,90
Inne aglomeracje krajowe	0,58

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MF

W północnej części OMW występuje wiele podmiotów działających w branży turystycznej (w gminach Nieporęt, Serock oraz Zakroczym) oraz specjalizujących się w produkcji artykułów spożywczych (Dąbrówka, Radzymin). Część wschodnią OMW charakteryzuje występowanie firm zajmujących się produkcją tekstyliów (Kobyłka, Ząbki, Zielonka) oraz przemysł drzewny (Celestynów, Dębe Wielkie, Halinów, Wiązowna). Południowe krańce OMW to zagłębie sadownictwa, stąd w gminach w okolicy Grójca (Chynów, Pniewy) wyróżniają się podmioty zajmujące się produkcją roślinną. Nieco bliżej Warszawy natomiast mamy gminy, gdzie dominuje handel hurtowy (Lesznowola, Łomianki, Nadarzyn). Podkreślenia wymaga także rola firm chemicznych i farmaceutycznych w gospodarce OMW. Ze względu na to, że zwykle są to firmy średnie lub duże i ich liczba nie jest aż tak wielka to rzadko przekraczają 4% udziału w gospodarce lokalnej (tylko w przypadku Kołbieli i Podkowy Leśnej). Gdybyśmy jednak analizie poddali tylko podmioty zatrudniające powyżej 10 pracowników, udałoby się wyróżnić więcej gmin z dominacją tej branży w lokalnej gospodarce.

Tabela 52. Dodatkowe lokalne specjalizacje w jednostkach OMW

Gmina	Branża/profil	Udział w gospodarce gminy	Udział w gospodarce województwa
Baranów	Produkcja zwierzęca	1,2	0,2
	Logistyka i magazynowanie	12,5	10,8
Błonie	Produkcja pojazdów i części	0,4	0,1
Brochów	Produkty mineralne *	0,35	0,07
Brwinów	Przemysł chemiczny i farmac.	2,4	1,6
Celestynów	Przemysł chemiczny i farmac.	4,1	1,6
Chynów	Produkty farmaceutyczne	0,4	0,04
Czosnów	Produkty z drewna, korka, etc.	2,7	1,8
Dąbrówka	Produkcja roślinna	1,5	0,7
	Produkty mineralne	2,0	0,7
Dębe Wielkie	Produkcja tekstyliów	2,9	1,9
Góra Kalwaria	Logistyka i magazynowanie	13,0	10,8
Grodzisk Mazowiecki	Produkty farmaceutyczne ***	0,028	0,002

Grójec	Produkcja roślinna	2,5	0,7
Halinów	Produkty chemiczne	1,9	0,9
Izabelin	Usługi wydawnicze	1,5	0,9
Jabłonna	Produkcja roślinna	3,0	0,7
Jaktorów	Logistyka i magazynowanie	13,1	10,8
Józefów	Produkty chemiczne Przemysł drzewny	2,5 5,2	0,9 3,1
Kampinos	Produkcja art. spożywczych Logistyka i magazynowanie	3,2 13,6	1,1 10,8
Karczew	Produkty chemiczne Przemysł metalowy	3,4 4,8	0,9 2,7
Klembów	Rolniczy Przemysł chemiczny i farmac.	2,6 2,1	1,0 1,6
Kobyłka	Produkty chemiczne	2,9	0,9
Kołbiel	Produkty mineralne	2,6	0,7
Konstancin-Jeziorna	Turystyka – zakwaterowanie i wyżywienie	4,5	3,7
Legionowo	Produkcja tekstyliów	2,6	1,9
Leoncin	Produkcja roślinna	2,5	0,7
Leszno	Produkty chemiczne	1,8	0,9
Lesznowola	Produkty chemiczne **	0,09	0,04
Łomianki	Produkty chemiczne	2,3	0,9
M.st.Warszawa	Usługi wydawnicze B+R+ITC	1,6 1,2	0,9 0,9
Marki	Przemysł chemiczny i farmac.	3,5	1,6
Michałowice	Produkty chemiczne	2,8	0,9
Milanówek	Produkty chemiczne Produkcja tekstyliów Produkcja art. spożywczych	2,2 3,7 2,0	0,9 1,9 1,1
Mińsk Mazowiecki - miasto	Produkcja maszyn, wyr. elektronicznych etc. ***	0,04	0,01
Mińsk Mazowiecki - wieś	Produkty chemiczne	2,8	0,9
Mszczonów	Logistyka i magazynowanie	12,6	10,8
Nadarzyn	Produkty farmaceutyczne Logistyka i magazynowanie **	0,22 0,15	0,04 0,04
Nieporęt	Badania naukowe	0,9	0,5
Nowa Sucha	Produkcja tekstyliów *	0,9	0,2
Nowy Dwór Mazowiecki	Przemysł chemiczny i farmac. Produkcja art. spożywczych **	2,5 0,38	1,6 0,05
Otwock	Przemysł metalowy	3,9	2,7
Ożarów Mazowiecki	Logistyka i magazynowanie **	0,20	0,04
Piaseczno	Produkcja maszyn, wyr.	1,4	0,9

	elektronicznych etc. Wyroby tytoniowe ***	 0,014	 0,002
Piastów	Produkty chemiczne	2,2	0,9
Pniewy	Wydobycie: piasek, żwir, kamień	1,1	0,1
Podkowa Leśna	Drukowanie Produkcja art. spożywczych	3,3 2,7	1,3 1,1
Pomiechówek	Logistyka i magazynowanie Wydobycie: rudy metali, etc.	13,2 0,37	10,8 0,03
Prażmów	Produkcja energii elektrycz., przetwarzanie odpadów	1,6	0,6
Pruszków	Produkty farmaceutyczne	0,10	0,04
Puszcza Mariańska	Produkcja roślinna	3,6	0,7
Radziejowice	Wydobycie: piasek, żwir, kamień	0,7	0,1
Radzymin	Produkty mineralne Logistyka i magazynowanie	1,7 12,4	0,7 10,8
Raszyn	Logistyka i magazynowanie	13,7	10,8
Serock	Produkcja energii elektrycz., przetwarzanie odpadów Produkcja roślinna	1,7 1,7	0,6 0,7
Sochaczew - miasto	Produkcja metalu **	0,09	0,03
Sochaczew - wieś	Produkcja art. spożywczych ***	0,14	0,01
Somianka	Logistyka i magazynowanie	17,8	10,8
Stare Babice	Produkcja art. spożywczych Turystyka – zakwaterowanie i wyżywienie	1,7 4,8	1,1 3,7
Sulejówek	Produkty chemiczne Telekomunikacja	2,5 0,7	0,9 0,4
Tarczyn	Produkcja roślinna	1,8	0,7
Teresin	Turystyka – zakwaterowanie i wyżywienie	5,1	3,7
Tłuszcz	Przemysł chemiczny i farmac.	2,7	1,6
Wiązowna	Produkty chemiczne	3,1	0,9
Wieliszew	Produkty chemiczne	1,5	0,9
Wiskitki	Produkcja roślinna	1,4	0,7
Wołomin	Produkcja art. spożywczych	1,6	1,1
Wyszków	Produkty z drewna, korka, etc. Logistyka i magazynowanie	2,8 12,4	1,8 10,8
Zabrodzie	Wydobycie: piasek, żwir, kamień	0,8	0,1
Zakroczym	Produkcja art. spożywczych	3,3	1,1
Ząbki	Logistyka i magazynowanie	12,5	10,8
Zielonka	Przemysł metalowy	3,9	2,7
Żabia Wola	Wydobycie: piasek, żwir, kamień	0,9	0,1

Żyrardów	Produkcja tekstyliów **	0,09	0,02

*- firmy zatrudniające 10 lub więcej pracowników, **- 50 lub więcej pracowników, *** - 250 lub więcej pracowników

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu „Wielkość potencjałów…", 2012

Pyt. 118: Czy w obrębie OMW możliwe jest zdiagnozowanie lokalnych specjalizacji w zakresie rozwoju przedsiębiorczości?

Analizując liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON, za specjalizacje charakterystyczne dla OMW można uznać branże związane z produkcją dla mediów, handlem hurtowym, finansami i ubezpieczeniami oraz logistyką i magazynowaniem (są to branże, których udział w gospodarce województwa przekracza 5% i jednocześnie ponad 75% firm Mazowsza z danej branży zarejestrowanych jest w OMW) (Tabela 53). W przypadku przemysłu chemicznego i farmaceutycznego udział firm z tej branży w gospodarce lokalnej poszczególnych jednostek OMW jest zwykle niewielki, ale często mamy tutaj do czynienia z dużymi i średnimi podmiotami (90% mazowieckich firm zatrudniających 250 lub więcej pracowników z tej branży zlokalizowanych jest na terenie OMW).

Tabela 53. Odsetek firm z województwa mazowieckiego zarejestrowanych na terenie OMW wg branż i rola tych branż w gospodarce regionu (2010, w %)

	Odsetek firm Mazowsza zarejestrowanych w OMW	Udział branży w gospodarce województwa
Wydobycie: rudy metali, ropa, gaz etc.	0,98	0,03
Usługi wydawnicze	0,95	0,9
Produkty farmaceutyczne	0,95	0,04
Produkcja dla mediów	0,92	5,1
Drukowanie	0,92	1,3
Badania naukowe	0,85	0,5
B+R+ITC	0,84	0,9
Telekomunikacja	0,84	0,4
Produkcja maszyn, wyrobów elektronicznych etc.	0,84	0,9
Produkcja pojazdów i części	0,82	0,1
Handel hurtowy	0,81	16,0
Produkty chemiczne	0,81	0,9
Finanse i ubezpieczenia	0,80	5,3
Turystyka – zakwaterowanie i wyżywienie	0,78	3,7
Logistyka i magazynowanie	0,76	10,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu „Wielkość potencjałów…", 2012

Przedstawiciele mazowieckich instytucji otoczenia biznesu wskazują na specjalizację chemiczną (zlokalizowaną w Nowym Dworze Mazowieckim, Mińsku Mazowieckim i okolicach Warszawy – branża kosmetyczna), a także na specjalizację w zakresie przemysłu metalowego (Warszawa i okolice). Zdaniem respondentów na terenie Warszawy pojawia się coraz więcej podmiotów działających w obszarze kosmicznym i awiacji. Wciąż istotny pozostaje dla Mazowsza obszar rolno-spożywczy, tu w celu podniesienia konkurencyjności pojawiają się próby współpracy z branżą chemiczną.

Przedstawiciele IOB podkreślają także, że pewną specjalizacją (specyficzną cechą) Warszawy i okolic jest duża liczba jednostek z szeroko rozumianego sektora otoczenia biznesu: IOB-y, instytucje

finansowe, centrale największych polskich i zagranicznych firm, administracja państwowa, instytucje konsultingowe, budujące obszary IT. Zwracają uwagę, że więcej w OMW jest w tym zakresie tzw. przemysłu miękkiego niż twardego.

2.8.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. : Czy jakość życia w OMW jest pozytywnym czynnikiem lokalizacji przedsiębiorstw?

Międzynarodowym trendem rozwoju jest opieranie konkurencyjności na podnoszeniu jakości pozaekonomicznych czynników rozwoju, w tym miękkich czynników lokalizacji przedsiębiorstw związanych z szeroko rozumianą jakością życia. Autorzy raportu „Konkurencyjność Mazowsza" wskazują, że wizerunek regionu powinien być kreowany z podkreśleniem takich zalet Mazowsza, jak: wysoka jakość środowiska naturalnego, możliwości wypoczynku i rekreacji oraz nowoczesne usługi „dla zdrowia i urody" (Łukomska, Szmigiel 2012). Około 30% ankietowanych w ramach badania „Konkurencyjność Mazowsza" przedsiębiorców wśród czynników wpływających na decyzję lokalizacyjną wymieniała elementy dotyczące jakości życia (dostępność i jakość usług kultury, rozrywki, medycznych czy jakość środowiska naturalnego) („Pozaekonomiczne czynniki konkurencyjności Mazowsza", 2012).

Jakość życia w OMW jest pozytywnym czynnikiem lokalizacji przedsiębiorstw. Warszawa jako ośrodek centralny oferuje różnego rodzaju usługi wyższego rzędu.

2.8.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 261: Jakie działania władz samorządowych mogą przyczynić się do aktywizacji potencjału dla rozwoju przedsiębiorczości?

Władze samorządowe jednostek OMW w tym kontekście często podnoszą temat organizacji szkoleń dla mieszkańców prowadzonych w odpowiedzi na zapotrzebowanie lokalnych firm (w tym kwestie związane ze szkolnictwem zawodowym i organizacją praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach) oraz dbałość o rozwój infrastruktury technicznej. Pojawiają się także nieliczne przykłady inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej (aktywizacja społeczności lokalnej poprzez wspólnie prowadzoną działalność gospodarczą).

Władze samorządowe OMW często wskazują także na elementy polityki podatkowej mające na celu obniżenie kosztów prowadzenia działalności gospodarczej jako działania, które mogą wspierać przedsiębiorców. Jednak, jak wskazują badania, same niezbyt często decydują się na zastosowanie takich instrumentów. Stawki podatków lokalnych w Polsce są tym wyższe im bliżej dużego miasta znajduje się dana gmina (Swianiewicz, Łukomska 2014).

Działania władz lokalnych dotyczące procedur związanych z realizowaniem inwestycji mogą przyczynić się do aktywizacji potencjału dla rozwoju przedsiębiorczości. W szczególności na szczeblu powiatowym można zadbać o uproszczenie procedur i skrócenie czasu oczekiwania podmiotów gospodarczych na decyzje dotyczące, np. pozwoleń na budowę. Już od kilku lat wyniki rankingu Banku Światowego i Międzynarodowej Korporacji Finansowej „Doing business 2013" wskazują na bardzo niską ocenę Polski pod względem formalności związanych z uzyskiwaniem pozwoleń budowlanych. Są one w Polsce bardzo czasochłonne (301 dni wobec średnio 143 dni w krajach OECD)

i sformalizowane (zidentyfikowano aż 29 formalności). W omawianym rankingu zajmujemy pod tym względem dopiero 161 miejsce na 165 państw („Przedsiębiorczość w Polsce", 2013). W kontekście wspierania procesów inwestycyjnych przedstawiciele władz lokalnych wymieniają także potrzebę poprawy funkcjonowania systemu na szczeblu powiatowym związanego z działalnością sanepidu, nadzoru budowlanego i komórek zajmujących się kwestiami melioracji wodnych.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 298: Czy nastąpiła utrata potencjału jakichś branży w OMW a jeśli tak to czy ta utrata oddziałuje negatywnie na inne branże? Czy po utraconym potencjale pozostały jakieś wartości materialne lub społeczne, które mogą zostać wykorzystane dla rozwoju OMW?

Autorzy raportu „Dynamika zmian branż…" zwracają uwagę na popadające w recesję w latach 2002-2010 branże województwa mazowieckiego. Są to przede wszystkim: przemysł tekstylny oraz przemysł metalowy i mechaniczny. Branże te należą do lokalnych specjalizacji niektórych gmin OMW: produkcja tekstyliów (Zielonka, Ząbki, Kobyłka i w nieco mniejszym stopniu Milanówek, Dębe Wielkie i Legionowo, duże firmy w Żyrardowie), przemysł metalowy (Czosnów, Michałowice, Józefów, Karczew, Grodzisk Mazowiecki, Otwock, Zielonka). Gdyby OMW podzielić na część wschodnią i zachodnią, to wśród wymienionych jednostek z branżami tracącymi potencjał dominują te zlokalizowane na wschodzie OMW.

Utrata potencjałów niektórych branż powoduje negatywne skutki dla rynku pracy (drastycznie rośnie liczba bezrobotnych zamieszkałych w konkretnych obszarach). Przedstawiciele powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz urzędów pracy OMW wskazywali negatywne konsekwencje upadku dużych zakładów pracy, np. sektora przemysłu ciężkiego, który był zlokalizowany w Warszawie (przede wszystkim hutnictwo – Huta Warszawa); fabryki telewizorów w Piasecznie (Thompson Polkolor, upadek w latach 2008/2009) czy fabryki kabli w Ożarowie Mazowieckim.

Wartości materialne po upadku dużych firm zwykle zostają zagospodarowane („rynek" dość sprawnie przejmuje te zasoby), np. niektóre hale Thompson Polkolor wynajmowane są na magazyny i powierzchnie biurowe (część wartości materialnych pozostaje wciąż niezagospodarowana), majątek Huty Warszawa znalazł nowego właściciela – Arcelor Mittal Sp. z o.o (przekształcenia spowodowały zakończenie produkcji kuźni i walcowni).

Wartości materialne po utraconym potencjale przemysłowym czasem są wykorzystywane jako element promocji turystycznej. Żyrardów w 2012 roku rozpoczął procedurę ubiegania się o przystąpienie do Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego. W 2013 roku stał się częścią dwóch szlaków tematycznych: Europejskiego Szlaku Tekstylnego oraz Europejskiego Szlaku Krajobrazu Przemysłowego.

Zdarza się także, że nowi właściciele decydują się na wyburzenie budynków po upadłych zakładach, występują o zmiany w planie zagospodarowania przestrzennego i rozpoczynają budowę nowego osiedla mieszkaniowego.

Utrata potencjału danej branży może prowadzić więc do zmiany funkcji danej przestrzeni z przemysłowej na turystyczną, usługową czy mieszkaniową.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 325: Jakie miejsce w międzynarodowej sieci powiązań dają OMW zdiagnozowane potencjały aktywne w zakresie przedsiębiorczości?

W świetle międzynarodowych porównań i rankingów polskie podmioty gospodarcze trudno zaliczyć, zwłaszcza na tle innych państw unijnych, do tych szczególnie konkurencyjnych. Ostatnie oceny świadczą jednak o pewnym postępie i słusznie obranym kierunku zmian („Przedsiębiorczość w Polsce", 2013). Wyniki najnowszej edycji raportu „Doing business 2013" (raport Banku Światowego i Międzynarodowej Korporacji Finansowej na temat konkurencyjności) pokazują wyraźną poprawę pozycji Polski w ogólnym rankingu łatwości prowadzenia działalności gospodarczej (*ease of doing business*) – 55 miejsce na 185 państw (poprawa o 19 oczek w porównaniu do poprzedniej edycji rankingu). Najwyższe pozycje przyznano Polsce w kategoriach: łatwości uzyskiwania kredytu, prawa upadłościowego, ochrony inwestorów oraz procedur związanych z handlem międzynarodowym. W rankingu globalnej konkurencyjności Światowego Forum Ekonomicznego 2012-2013 Polska utrzymała 41 pozycję pośród 144 państw. Najlepsze oceny uzyskaliśmy w kategoriach: wielkość rynku, szkolnictwo wyższe i szkolenia oraz rozwój rynków finansowych („Przedsiębiorczość w Polsce", 2013). W OMW zlokalizowane są przedsiębiorstwa cechujące się najwyższą konkurencyjnością w Polsce – najwyższym poziomem wydajności pracy i przychodami na 1 pracującego oraz najniższą energochłonnością i materiałochłonnością („Konkurencyjność Mazowsza i jej uwarunkowania", 2012), mamy tu także do czynienia z wysoką dynamiką podmiotów zarejestrowanych w REGON. OMW charakteryzuje wysoki rozwój szkolnictwa wyższego i rynków finansowych.

W 2006 r. uproszczono w Polsce procedurę krótkoterminowego zatrudniania obywateli Rosji, Białorusi i Ukrainy (następnie również Gruzji i Mołdowy) – nie ma już konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, wystarczy oświadczenia pracodawcy o zamiarze powierzenia pracy. 35% wszystkich oświadczeń w 2012 r. zarejestrowano w 3 powiatach: m. st. Warszawa (głównie w budownictwie i gospodarstwach domowych), płońskim i grójeckim (uprawy owoców) (dane MPiPS).

2.9. INNOWACYJNOŚĆ, DZIAŁALNOŚĆ B+R+I

Przestrzenie miejskie, ze względu na koncentrację licznych zasobów wewnętrznych (ludzkich, finansowych, organizacyjnych), a także siłę w przyciąganiu pozytywnych czynników z zewnątrz, stanowią wyjątkowe środowiska dla tworzenia innowacji (Castells 2007). Z kolei zdolność do tworzenia innowacji oraz postępu technicznego jest podstawą do powstania metropolii (Castells 1982). W przypadku metropolii i innowacyjności mamy do czynienia z wzajemną zależnością: *(…) o ile miasto nie mogłoby się przekształcić w metropolię bez innowacji transportowych (metro), telekomunikacyjnych (internet), w przemyśle budowlanym (wysokościowce), to innowacje nie mogłyby powstać bez specyficznego środowiska, które wytwarza metropolia (potencjał ludzki, naukowy, nagromadzenie firm produkcyjnych i usługowych związanych z wysokimi technologiami* (Olechnicka, Płoszaj 2009 za: Olechnicka, Płoszaj, Smętkowski, Wojnar 2010).

Pyt. 20: Jakie podmioty wchodzą w skład lokalnego systemu innowacyjnego na terenie OMW? (identyfikacja najważniejszych aktorów z sektora przedsiębiorstw/sektora B+R i sektora nauki oraz instytucji otoczenia biznesu).

Wśród najważniejszych aktorów lokalnego systemu innowacji należałoby wyróżnić następujące grupy podmiotów: przedsiębiorstwa (w szczególności przedsiębiorstwa innowacyjne), instytucje naukowo-badawcze oraz administrację (Etzkovitz, Leydesdorff 1995). Szczególną rolę w tym systemie odgrywają także instytucje otoczenia biznesu (w szczególności jednostki świadczące usługi proinnowacyjne), które coraz częściej stają się filarem rozwoju lokalnego oraz regionalnego (Blakely 1994).

Rysunek 53. Struktura nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przemysłach wysokiej i średniowysokiej techniki w OMW (2013)

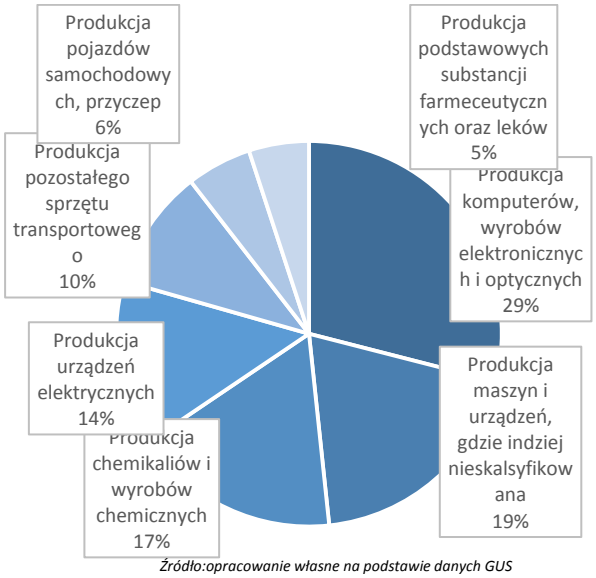

Źródło:opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przedsiębiorstwa: Zgodnie z metodologią OECD (podejście dziedzinowe) do sektorów innowacyjnych zaliczane są tzw. przemysły wysokiej i średniowysokiej techniki oraz usługi *high-tech*.[16] W Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2013 roku zostało zarejestrowanych 238 nowych podmiotów gospodarczych z przemysłów wysokiej i średnio-wysokiej techniki oraz 4234 nowych podmiotów reprezentujących usługi *high-tech*, z czego blisko 75% firm przemysłowych oraz 80% firm usługowych zlokalizowało się w Warszawie. Blisko połowa podmiotów przemysłów wysokiej i średniowysokiej techniki należy do dwóch działów: produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych oraz produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (Rysunek 58). W przypadku usług wysokiej techniki obserwowana jest niekwestionowana dominacja podmiotów gospodarczych działu 62: Działalność związana z oprogramowaniem (ponad 60%) (Rysunek 59).

Rysunek 54 Struktura nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych w usługach high-tech w OMW (2013)

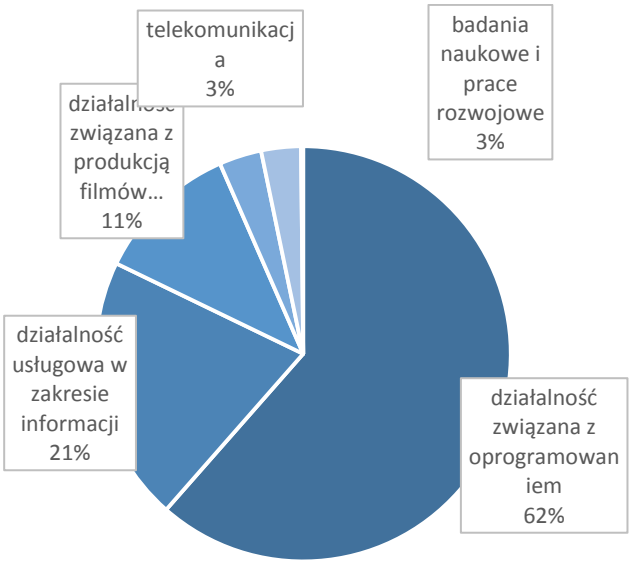

Źródło:opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Berlinie liczba podmiotów w przemysłach wysokiej i średniowysokiej techniki wynosiła w 2011 roku 1083, z czego największy udział stanowiły firmy zajmujące się produkcją komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych oraz mechaniką (produkcją maszyn i urządzeń). Podmioty high-tech w Berlinie natomiast to aż 9327 firm, z czego ponad połowa zajmuje się świadczeniem usług informatycznych.

W Madrycie w 2012 roku funkcjonowało 185 podmiotów funkcjonujących w obszarze wysokich i średniowysokich technologii, z których przewagę stanowią firmy produkujące sprzęt elektryczny, oraz 1707 z obszaru high-tech (głównie firmy telekomunikacyjne – 75%).

Podejście dziedzinowe: klasyfikacja przetwórstwa przemysłowego i usług według intensywności B+R (PKD 2007). Przyjęto, za publikacją Nauka i Technika w 2011 roku, że "Przemysł „ obejmuje sekcje B, C, D, E, natomiast „usługi" zostały ograniczone do działów 45-99 sekcji G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, aby jednoznacznie przyporządkować działy PKD do usług sklasyfikowanych według stopnia zaangażowania wiedzy zgodnie z zaleceniami EUROSTATu, za: http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/ST_science_and_technology_2011.pdf
Do przemysłów wysokiej i średnio-wysokiej techniki zaliczono: Produkcję podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych (Sekcja C, dział 21), Produkcję komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (Sekcja C, dział 26), Produkcję chemikaliów i wyrobów chemicznych (Sekcja C, dział 20), Produkcję urządzeń elektrycznych (Sekcja C, dział 27), Produkcję maszyn i urządzeń, gdzie indziej nieskalsyfikowanej (Sekcja C, dział 28), Produkcję pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli (Sekcja C, dział 29). Dodatkowo, z uwagi na poziom dostępności danych statystycznych dla jednostek NUTS5, włączono do tej grupy Produkcję pozostałego sprzętu transportowego (Sekcja C, dział 30), mimo że zgodnie z założeniami GUS grupa 30.1 Produkcja statków i łodzi należy do średnio-niskiej techniki. Nie uwzględniono natomiast Produkcji broni i amunicji ((Sekcja C, dział 25, grupa 4). Do usług high-tech zaliczono natomiast Działalność związaną z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych (Sekcja J, dział 59), Nadawanie programów ogólnodostępnych (Sekcja J, dział 60), Telekomunikację (Sekcja J, dział 61), Działalność związaną z oprogramowaniem (Sekcja J, dział 62), Działalność usługową w zakresie informacji (Sekcja J, dział 63) oraz Badania naukowe i prace rozwojowe (Sekcja M, dział 72).

W Pradze występowało w 2013 roku 5013 podmiotów wykonujących działalność w zakresie wysokiej i średniowysokiej techniki, z czego ponad połowę stanowiły firmy zajmujące się produkcją sprzętu elektrycznego. Spośród 15923 podmiotów z grupy *high-tech* natomiast dominują świadczące usługi informatyczne (65%).

Jednostki naukowo-badawcze: Ocenie parametrycznej, która stanowi podstawę do ubiegania się o państwowe środki na cele działalności B+R, poddały się w 2013 r. 962 jednostki naukowo-badawcze z całego kraju[17], z czego 260 (27%) zlokalizowanych jest na terenie OMW. Drugi pod tym względem Obszar Metropolitalny Krakowa jest siedzibą jedynie 102 jednostek. Ponad połowę jednostek zlokalizowanych na terenie OMW stanowią uczelnie. W zestawieniu liczby mieszkańców przypadających na jednostkę naukowo-badawczą OMW pozostaje w czołówce obszarów metropolitalnych w Polsce, nieznacznie ustępując jedynie Krakowskiemu Obszarowi Metropolitalnemu (Rysunek 60).

Rysunek 55. Potencjał naukowo-badawczy w obszarach metropolitalnych w Polsce (2013)

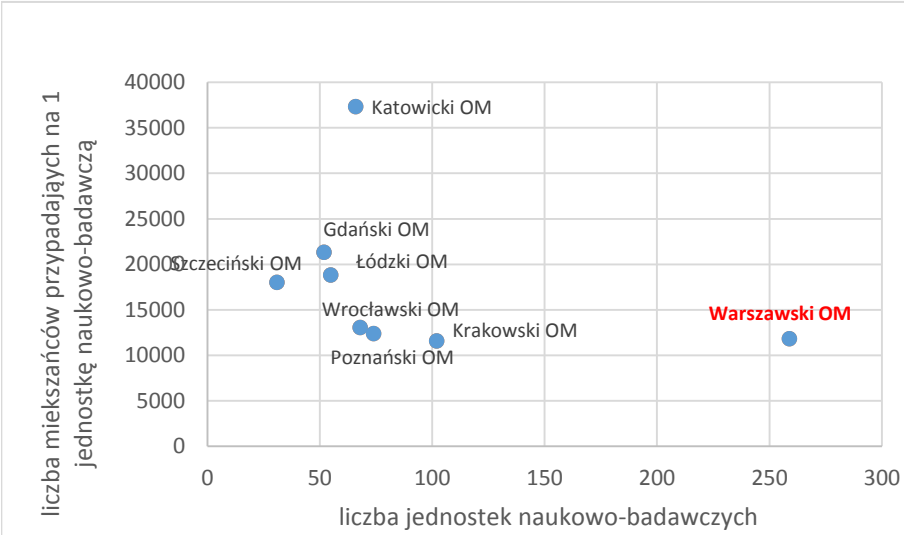

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MNISW oraz GUS

Instytucje otoczenia biznesu: W Obszarze Metropolitalnym Warszawy funkcjonowały w 2012 roku 42 ośrodki innowacji, do których zaliczane są, zgodnie z metodologią Stowarzyszenia Organizatorów Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości, parki technologiczne, inkubatory technologiczne, preinkubatory i akademickie inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii, fundusze kapitału zalążkowego oraz sieci aniołów biznesu. Wszystkie z nich zlokalizowane były w Warszawie, co jest zjawiskiem obserwowanym także w przypadku innych obszarów metropolitalnych – Łódzkiego, Szczecińskiego czy Wrocławskiego. O ile pod względem liczby ośrodków wsparcia OMW

Rysunek 56. Potencjał wspierania innowacyjności w obszarach metropolitalnych w Polsce (2012)

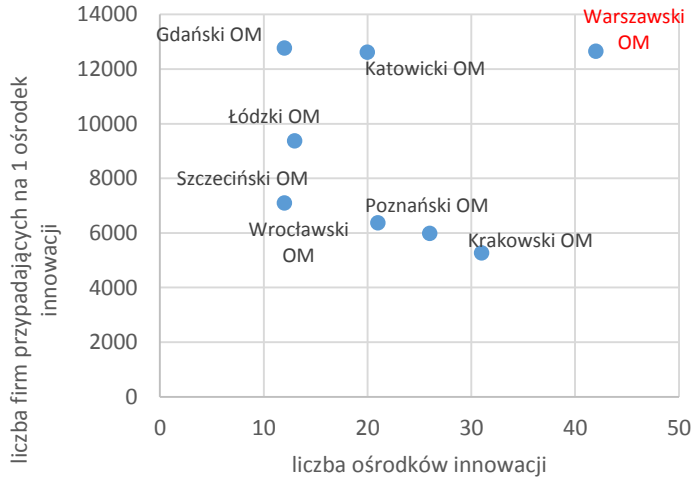

źródło: opracowanie własne na podstawie danych SOOIPP oraz GUS

[17] W przypadku uczelni pod pojęciem jednostki naukowo-badawczej rozumiana jest podstawowa jednostka organizacyjna uczelni, czyli najczęściej wydział.

jest liderem wśród innych obszarów metropolitalnych w kraju, o tyle nasycenie instytucjami wsparcia pozostawia wiele do życzenia. Liczba podmiotów gospodarczych przypadających na jeden ośrodek wsparcia innowacji w OMW wynosi ponad 12600 podmiotów, podczas gdy w Krakowskim, Poznańskim czy Wrocławskim Obszarze Metropolitalnym jest ona przynajmniej dwukrotnie niższa (Rysunek 61). Ponadto OMW jest jedynym spośród analizowanych obszarów, który nie posiada wśród instytucji wsparcia parku technologicznego (podczas gdy w katowickim i poznańskim OM zlokalizowanych jest ich po sześć, krakowskim i wrocławskim – po trzy).[18]

Pyt. 21: Jakie podmioty odpowiedzialne za tworzenie i wdrażanie polityki naukowej, edukacyjnej oraz innowacyjnej (na poziomie krajowym) zlokalizowane są w OMW? (rola zarządcza krajowej polityki innowacyjnej).

Warszawa jako stolica Polski jest siedzibą zdecydowanej większości centralnych instytucji funkcjonujących w obszarze polityki innowacyjnej oraz narodowego systemu innowacji. Wśród nich znajdują się przede wszystkim Urząd Rady Ministrów, ale także ministerstwa: Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Gospodarki, Infrastruktury oraz Edukacji Narodowej, a także jednostki bezpośrednio im podległe, wyróżnione poniżej:

- **Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego:** Narodowe Centrum Nauki, Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa, Ośrodek Przetwarzania Informacji oraz Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej;
- **Ministerstwo Gospodarki:** Główny Urząd Miar, Urząd Patentowy RP, *Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości,* Polskie Centrum Akredytacji;
- **Ministerstwo Edukacji Narodowej:** Centralna Komisja Egzaminacyjna, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji;
- **Ministerstwo Skarbu** (spółki Skarbu Państwa): Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A., Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A., Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.;
- **Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji:** Władza wdrażające programy europejskie;
- **Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju:** Centrum Projektów Unijnych, Centrum Unijnych Projektów Transportowych.

Z kluczowych podmiotów jedynie Narodowe Centrum Nauki, państwowa agencja wykonawcza finansująca badania podstawowe, zlokalizowana jest w Krakowie. Obecność instytucji, które kształtują kierunki polityki innowacyjnej oraz zarządzają większością polskich programów wsparcia, wiąże się z licznymi korzyściami dla mazowieckiego systemu (m.in. szybszym i lepszym przepływem informacji), ale jest także źródłem pewnych negatywnych zjawisk. Instytucje wsparcia zlokalizowane na Mazowszu, a w szczególności w Warszawie, przyjmują w swojej działalności perspektywę ogólnopolską, często wręcz „spychając województwo mazowieckie na dalszy plan" (Joachimczak i in. 2013, s. 157).

[18] Na wrzesień 2014 roku przewidywane jest otwarcie Parku Naukowo-Technologicznego Świerk.

Pyt. 22: Jaki jest potencjał naukowo-badawczy OMW?

W OMW zlokalizowanych jest ponad 27% jednostek naukowo-badawczych z całego kraju (por. pytanie 20). Taki układ powoduje, że w OMW zlokalizowanych jest także najwięcej jednostek w każdej grupie (A+, A, B i C).

Na uwagę zasługuje jednak fakt, że aż 20 z 45 jednostek, które otrzymały najwyższą możliwą ocenę A+, zlokalizowanych jest na terenie OMW (Rysunek 62). Drugi pod tym względem Obszar Metropolitalny Krakowa jest siedzibą tylko 9 takich jednostek, sytuacja podobnie kształtuje się w kategorii A. Oznacza to, że pod względem ilościowym potencjał naukowo-badawczy OMW jest zdecydowanie najwyższy w kraju i co najmniej dwukrotnie wyprzedza kolejne obszary metropolitalne. Jednocześnie jakościowy potencjał naukowo-badawczy OMW, mierzony za pomocą syntetycznego wskaźnika oceny parametrycznej, nie wykazuje tak zdecydowanej przewagi nad innymi ośrodkami metropolitalnymi. Struktura kategorii naukowych jednostek z OMW jest bardzo zbliżona do struktury obszarów metropolitalnych Krakowa i Wrocławia. Dla oceny jakościowej potencjału naukowo-badawczego kluczowy jest przede wszystkim udział jednostek A+ i A. W tej kategorii OMW zajmuje 4. miejsce (47%), wyprzedzony nieznacznie przez obszary metropolitalne Wrocławia i Krakowa oraz w sposób wyraźny – Obszar Metropolitalny Poznania (54%).

Rysunek 57. Jednostki naukowo-badawcze obszarów metropolitalnych w Polsce (2013, liczba jednostek podlegających ocenie parametrycznej w latach 2009-2013)

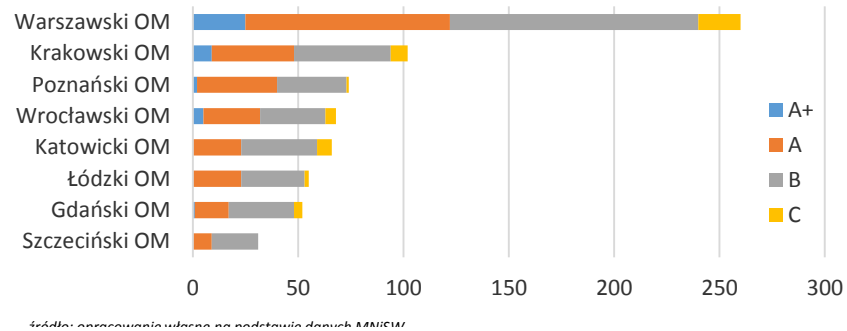

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MNiSW

Warto zwrócić dodatkowo uwagę na elementy składowe oceny parametrycznej, do której należą:

- osiągnięcia naukowe i twórcze,
- potencjał naukowy,
- materialne efekty działalności naukowej,
- pozostałe efekty działalności naukowej[19].

Analiza średnich wartości punktowych w wyróżnionych kryteriach dla jednostek naukowo-badawczych zlokalizowanych w obszarach metropolitalnych Polski wykazała, że OMW pozostaje liderem w kraju w zakresie „Materialnych efektów działalności naukowej" (ew. wiceliderem w grupie nauk humanistycznych i społecznych). W ramach tej kategorii jednostki oceniane były między innymi za tzw. wdrożenia do gospodarki lub inne prace na rzecz podmiotów zewnętrznych. Należy przy tym zaznaczyć, że w kategorii „Potencjał naukowego" OMW zajmuje 7. miejsce w grupie nauk humanistycznych i społecznych, 8. miejsce w grupie nauk o życiu oraz ścisłych i inżynieryjnych oraz 6. w grupie nauk o sztuce i twórczości artystycznej). Z uwagi na złożony charakter tego wskaźnika oraz

[19] W zależności od grupy nauk (grupa nauk ścisłych i inżynierskich – SI, grupa nauk humanistycznych i społecznych – HS, grupa nauk o życiu – NZ, grupa nauk o sztuce i twórczości artystycznej – TA) różne były elementy wchodzące w skład oceny parametrycznej.

zróżnicowaniu elementów składowych oceny należałoby być jednak ostrożnym z tezą, że WOM charakteryzuje się najwyższą efektywnością finansową w wykorzystaniu posiadanego potencjału naukowego.

2.9.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 51: Jakie jest zaangażowanie administracji lokalnej w budowanie lokalnego środowiska innowacyjnego? Czy na obszarze gmin OMW dostępne są lokalne instrumenty wspierania innowacyjności? Czy podejmowane są działania na rzecz wspierania powstawania sieci współpracy między różnymi podmiotami?

Zdecydowana większość badanych samorządów lokalnych nie angażuje się w prowadzenie polityki gospodarczej nakierowanej na innowacyjność (nie różnią się przy tym od większości jednostek krajowych). Ich działania obejmują szeroko pojęte stwarzanie warunków dla podejmowania i rozwoju działalności – ogólnie – od inwestycji infrastrukturalnych, po działania miękkie na rzecz tworzenia „dobrego klimatu". Przykłady, które można zaliczyć do działań samorządów lokalnych na rzecz innowacyjności, dotyczą organizacji i współorganizacji spotkań i wydarzeń z uczestnictwem nauki i biznesu (również wydarzeń branżowych, nakierowanych na problemy konkretnej działalności – przykład dotyczy rozwoju nowoczesnego sadownictwa w południowej części OMW). Takie próby animowania relacji należy uznać właśnie za działania na rzecz powstawania sieci współpracy. Obok sieciowania, które planuje szczególnie rozwijać samorząd warszawski, wskazać warto dwie inicjatywy o charakterze „twardym". Pierwszą jest planowane centrum innowacji w Grodzisku Mazowieckim (inicjatywa samorządowa), natomiast drugą jest idea powstania parku naukowo-technologicznego w Świerku w gm. Otwock przy istniejącym kompleksie naukowym (z inicjatywy Instytutu Problemów Jądrowych). Park, bazujący na lokalnym zapleczu naukowym, nakierowany ma być na technologie nuklearne, materiałowe, medyczne i detekcyjne.

W szerszym kontekście władze lokalne OMW uznają w większości, że tego typu wsparcie nie jest raczej rolą i kompetencją samorządu lub jedynie domeną jednostek dużych. W tym zakresie widzą rolę instytucji otoczenia biznesu z Warszawy – te natomiast nie stosują instrumentów o charakterze lokalnym.

Pyt. 52: Jak rozwiązania organizacyjne (administracyjno-prawne) obowiązujące na uczelniach wpływają na możliwość współpracy środowiska nauki i biznesu w ramach działalności innowacyjnej?

Odpowiedzi (przedstawicieli uczelni wyższych) na pytanie o mechanizmy stymulujące współpracę środowiska nauki i biznesu w ramach działalności innowacyjnej najczęściej sprowadzały się do wskazywania pożądanych rozwiązań ogólnokrajowych. W szczególności dotyczyły one konieczności uproszczenia procedur administracyjno-prawnych współpracy nauki i biznesu i/lub zmiany obowiązujących przepisów (np. ustawy o zamówieniach publicznych), stworzenia mechanizmów finansowania badań wspólnych oraz badań realizowanych na zlecenie biznesu, stworzenia zachęt dla przedsiębiorców do współpracy z nauką np. w formie mechanizmów podatkowych, zmiany mentalności Polaków, w szczególności w zakresie zaufania (por. pytanie 263). Z punktu widzenia rozwiązań na poziomie OMW szczególnie istotne wydają się jednak takie mechanizmy, które mają wymiar lokalny (tzn. zależą od władz uczelni lub ewentualnie władz samorządowych na poziomie gminy). Poniżej zaprezentowany został katalog rozwiązań zidentyfikowanych podczas rozmów z przedstawicielami uczelni wyższych zlokalizowanych w OMW.

- **Współpraca u źródeł, czyli strategia uczelni (uczelnia niepubliczna):** Kompleksowa strategia działania władz uczelni, która swoje odzwierciedlenie ma w explicite wyrażonym celu „współpracy z biznesem" jako naturalnym elemencie funkcjonowania uczelni w strategii szkoły;
- **Biuro ds. współpracy z gospodarką (uczelnia publiczna)**: Funkcjonowanie na poziomie wydziału jednostki wyspecjalizowanej do spraw współpracy z gospodarką, której celem działalności jest między innymi nawiązywanie i rozwijanie kontaktów z przedsiębiorcami będącymi potencjalnymi partnerami i zleceniodawcami dla wydziału;
- **System motywacyjny i weryfikacyjny pracowników (uczelnia niepubliczna):** Właściwy dobór osób oraz starannie i przejrzyście skonstruowany system motywacyjny. „Regularnie przeprowadzamy weryfikację osób pracujących na uczelni, która pozwala na zachowanie kadry, dla której przedsiębiorczość jest naturalną drogą rozwoju";
- **Polityka kadrowa „Bądź na miejscu" (uczelnia niepubliczna):** Przyjęte rozwiązanie jest odpowiedzią na obserwowane zjawisko wieloetatowości pracowników naukowych i związanego z nim mniejszego zaangażowania w funkcjonowanie danej uczelni (w przypadku etatu na uczelni publicznej i niepublicznej z reguły to zatrudnienie na uczelni niepublicznej traktowane jest jako dodatkowe). Władze uczelni zadecydowały o zmianie polityki kadrowej i podjęciu działań mających na celu „zatrzymanie pracowników na miejscu" (dotychczas opuszczali budynek uczelni wraz z zakończeniem obowiązkowych prowadzonych zajęć). Zachęty finansowe, możliwości rozwojowe miałyby skłonić pracowników do silniejszego związania się z uczelnią i pełnego angażowania się w jej działalność („Wówczas zintensyfikowana zostanie współpraca z biznesem i realizowanych będzie więcej projektów badawczych, i nawiązywane będą bardziej intensywne relacje z partnerami");
- **Polityka ds. absolwentów „Keep in touch" (uczenia publiczna):** Rozwiązanie wynika z obserwacji, że podstawą do współpracy są najczęściej indywidualne kontakty (nieformalne) między naukowcami a przedsiębiorcami. Wiele inicjatyw współpracy podejmowanych na wydziale to współpraca z firmami absolwentów uczelni. W związku z tym podejmowane są działania mające na celu utrzymywanie relacji z absolwentami (stowarzyszenie absolwentów, planowane w niedługiej przyszłości także śledzenie losów absolwentów).

2.9.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 174: Które elementy systemu innowacyjnego OMW podnoszą potencjał obszaru do konkurowania w skali krajowej i europejskiej?

Koncentracja kapitału ludzkiego i instytucji (doświadczenie, zaplecze) oraz ośrodków decyzyjnych firm (ostatni element – raczej w konkurencji na skalę krajową). Zagadnienia te rozwinięte są w kolejnych pytaniach badawczych.

Pyt. 175: W jakim stopniu różne wykorzystują możliwość aplikowania o środki zewnętrzne służące podnoszeniu innowacyjności? Pyt. 176: Jaka jest aktywność podmiotów zlokalizowanych w OMW w realizacji projektów o charakterze innowacyjnym?

Z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 wybrano konkretne działania POIG, skierowane do sektora przedsiębiorstw, o charakterze „proinnowacyjnym”[20]. W ramach wybranej grupy działań realizowane były projekty, które dotyczyły (upraszczając):

- wdrażania nowoczesnych technologii,
- podejmowania badań przemysłowych,
- wdrażania ich wyników
- ochrony własności przemysłowej.

Rysunek 58. Liczba projektów proinnowacyjnych biznesu

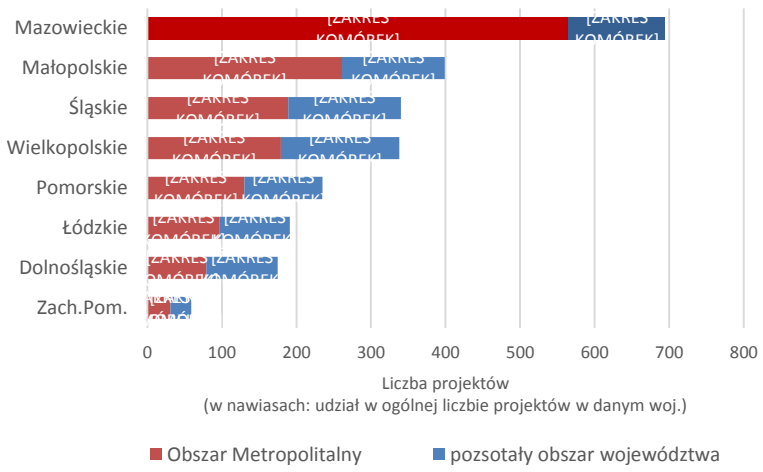

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych SIMIK.

W ten sposób zawężono analizę wyłącznie do inicjatyw, które w możliwie najlepszym stopniu świadczą o aktywności innowacyjnej biznesu (pominięto np. inne działania POIG dotyczące np. „tylko” rozwijania produkcji). Projekty z tych wybranych działań POIG dalej nazywane będą projektami „proinnowacyjnymi” biznesu.

Firmy z terenu Warszawskiego Obszaru Metropolitalnego odpowiadają za 20% wartości wszystkich projektów proinnowacyjnych biznesu wspartych ze środków POIG w Polsce.

Co istotne, OMW w większym niż w innych województwach stopniu koncentruje tego typu działalność w regionie (Rysunek 63) – zarówno pod względem liczby, jak i wartości przeprowadzonych projektów. Wewnątrz OMW większość projektów realizowana była przez firmy ze stolicy.

[20] Nomenklatura PARP, na podstawie publikacji „Współpraca nauki i biznesu. Doświadczenia i dobre praktyki…” PARP, 2013. Analizowano zasoby bazy SIMIK zawierającej wszystkie umowy o dofinansowanie zawarte do dnia 31.03.2014. Działania POIG wybrane do analizy w tej części:

- 1.4 POIG „Wsparcie projektów celowych” – badania przemysłowe i prace rozwojowe do momentu stworzenia prototypu;
- Działanie 4.1 POIG „Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R” – wdrożenie wyników prac B+R realizowanych w ramach działania 1.4;
- 4.3 POIG „Kredyt technologiczny” – wdrożenie własnej lub nabytej nowej technologii i rozpoczęcie sprzedaży;
- 4.4 POIG „Nowe inwestycje o wysokim potencjale innowacyjnym” – zakup/wdrożenie nowych rozwiązań technologicznych, stosowanych nie dłużej niż 3 lata na świecie;
- 4.2 POIG „Stymulowanie działalności B+R przedsiębiorstw oraz wsparcie w zakresie wzornictwa” – rozwój działalności B+R w firmach oraz opracowanie i wdrożenie wzorów przemysłowych/użytkowych;
- 5.4.1 POIG „Wsparcie na uzyskanie ochrony własności przemysłowej” – uzyskanie ochrony prawa własności przemysłowej (poza RP).

Rysunek 59. Liczba i wartość projektów proinnowacyjnych biznesu wg. Obszarów Metropolitalnych

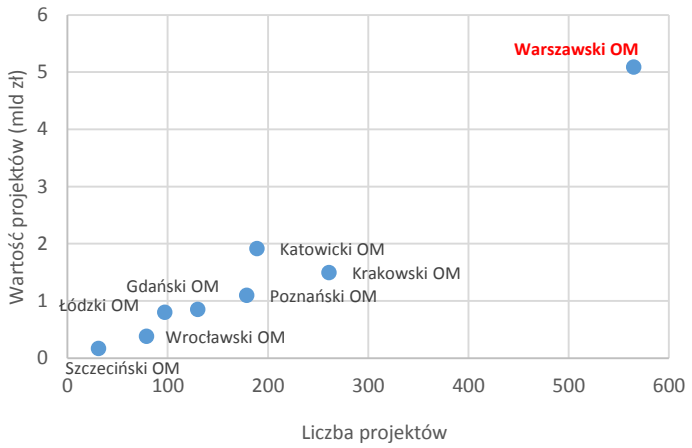

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych SIMIK.

Rysunek 60. Łączna wartość projektów „proinnowacyjnych" instytucji naukowych wspartych w POIG (2007-2013)

Lokalizacja	Instytucja	Mln zł
Warszawa	Politechnika Warszawska	262
Wrocław	Centrum Badań EIT+ Sp. z o.o.	245
Kraków	Akademia Górniczo-Hutnicza	176
Łódź	Politechnika Łódzka	140
Gliwice	Instytut Metali Nieżelaznych	139
Warszawa	Instytut Biotechnologii i Antybiotyków	127
Rzeszów	Politechnika Rzeszowska	117
Warszawa	Wojskowa Akademia Techniczna	111
Warszawa	Instytut Fizyki PAN	97
Otwock	Narodowe Centrum Badań Jądrowych	93
Kraków	Uniwersytet Jagielloński	87
Wrocław	Politechnika Wrocławska	85

Źródło: *opracowanie własne na podstawie bazy danych SIMIK.*

Łączna wartość omawianych projektów firm z OMW to 5,1 mld zł (z czego Warszawa to 4,1 mld zł). Takie przedsięwzięcia realizowało tu 320 firm, czyli blisko jedna na tysiąc zarejestrowanych. Pod tym względem nieco lepsze od OMW są obszary metropolitalne Gdańska i Poznania (1,2 oraz 1,6 na tysiąc). Oznacza to, że pomimo największej wartości projektów, OMW nie jest jedynym obszarem metropolitalnym wykazującym aktywność innowacyjną biznesu. Spośród 565 projektów proinnowacyjnych biznesu z OMW dostrzegalny jest wysoki udział branży ICT, farmaceutycznej i medycznej oraz lotnictwa.

OMW, a właściwie Warszawa, jest również liderem w liczbie i wartości projektów „proinnowacyjnych" realizowanych przez instytucje naukowe przy wsparciu POIG (1.3, 1.1.2).[21] Do analizy wybrano tylko działania POIG dotyczące w możliwe

[21] Poddziałanie 1.1.2 POIG „Strategiczne programy badań naukowych i prac rozwojowych" - projekty badawcze w ramach strategicznych programów badań naukowych oraz w obszarach określonych w POIG; Działanie 1.3 POIG „Wsparcie projektów B+R na rzecz przedsiębiorców realizowanych przez jednostki naukowe" - projekty badawcze o charakterze aplikacyjnym, ukierunkowane na potrzeby branż gospodarki lub o szczególnym znaczeniu społecznym, w tym we współpracy z przedsiębiorcą (1.3.1); uzyskanie w Polsce i za granicą ochrony patentowej własności przemysłowej (1.3.2).

największym stopniu wdrożeń, prac aplikacyjnych (czyli „rezultatów", a nie tworzenia „podstaw" – budowy infrastruktury, szkolenia czy informatyzacji).

Pod względem łącznej wartości takich projektów wyróżnia się Politechnika Warszawska (Rysunek 66). natomiast pod względem liczby projektów do krajowych liderów aktywności należą też Instytut Technologii Materiałów Elektronicznych, Instytut Biochemii i Biofizyki PAN, Uniwersytet Warszawski, Instytut Optyki Stosowanej i Instytut Lotnictwa.

Rysunek 61. Przykładowe projekty „proinnowacyjne" biznesu z OMW

Tytuł projektu	Beneficjent
„Inwestycja w prekursorską technologię produkcji artykułów kosmetyczno-pielęgnacyjnych" (85mln)	*EcoWipes, Nowy Dwór Maz.*
„Budowa konwergentnego ekosystemu produktów z rodziny SMART" (129mln)	*Samsung Polska Warszawa*
„Wdrożenie technologii symulacji swobodnego spadania" (15mln)	*AeroTunel Sp. z o.o., Ożarów Mazowiecki*
„Opracowanie założeń i stworzenie prototypu hybrydowego samolotu nowej generacji" (11mln)	*AT-P Aviation Sp. z o.o Warszawa*

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych SIMIK.

2.9.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 119: Czy w skład lokalnego systemu innowacyjnego wchodzą także podmioty zlokalizowane poza Warszawą? Jakie jest ich znaczenie?

Naturalnym zjawiskiem dla obszarów metropolitalnych, zarówno w Polsce, jak i na świecie, jest silna koncentracja potencjału w samej metropolii. Porównania w tym zakresie na gruncie polskim wskazują jednak na zróżnicowany stopień koncentracji kluczowych zasobów w poszczególnych obszarach metropolitalnych. Gdański oraz Katowicki Obszar Metropolitalny z uwagi na specyficzny charakter przejawiający się obecnością wielu silnych ośrodków miejskich w ramach obszaru metropolitalnego wykazują większe rozproszenie także elementów lokalnego systemu innowacyjnego. Przykładowo, w Katowicach zlokalizowana jest połowa ośrodków innowacji oraz jednostek naukowo-badawczych obszaru metropolitalnego, Gdańsk natomiast skupia około 75% ośrodków innowacji i jednostek naukowo-badawczych. W przypadku Warszawy i obszaru metropolitalnego te proporcje kształtują się zdecydowanie odmiennie. Spośród 260 jednostek naukowo-badawczych OMW jedynie trzynaście (5%) zlokalizowanych jest poza Warszawą, w jedenastu gminach (Rysunek 67). Co ciekawe, przedstawiciel

Rysunek 62. Jednostki naukowo-badawcze w OMW zlokalizowane poza Warszawą

Nazwa	lokalizacja
Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi; Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowy Instytut Badawczy	Józefów
Instytut Technologiczno-Przyrodniczy; Instytut Badawczy Leśnictwa	Raszyn
Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt im. J. Kielanowskiego PAN	Jabłonna
Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN	Lesznowola
Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – Państwowy Instytut Badawczy	Błonie
Narodowe Centrum Badań Jądrowych	Otwock
Wojskowy Instytut Łączności im. Prof. J. Groszkowskiego	Nieporęt
Wojskowy Instytut Techniki Pancernej i Samochodowej	Sulejówek
Wojskowy Instytut Techniczny Uzbrojenia	Zielonka
Przemysłowy Instytut Maszyn Budowlanych Sp. z o.o.	Kobyłka
Centrum Badawczo-Konstrukcyjne Obrabiarek Sp. z o.o.	Pruszków

Źródło: opracowanie własne.

wydziału promocji jednej z wymienionych gmin, zapytany o rolę potencjału naukowo-badawczego dla kreowania marki OMW, stwierdził: „W ogóle trudno mówić o potencjale naukowym OMW, jak on jest chyba tylko zlokalizowany w Warszawie". Podobnie przedstawiciel władzy lokalnej na pytanie o rolę uczelni wyższej zlokalizowanej na terenie gminy powiedział: „Jest uczelnia, ale nic o tym nie wiemy. Może to też świadczy o tym, że tej innowacyjności tam nie ma."

Jednocześnie przeprowadzone badania wskazują na pewną koncentrację „pozytywnych impulsów innowacyjnych" w powiecie otwockim, w szczególności w gminach: Otwock, Józefów oraz Celestynów. W Otwocku mieści się Narodowe Centrum Badań Jądrowych (zaliczane do grupy jednostek kategorii A), w Celestynowie – Instytut Wysokich Ciśnień Polskiej Akademii Nauk (jedna z trzech lokalizacji obok Warszawy – ulicy Sokołowskiej i Warszawy – ulicy Prymasa Tysiąclecia), w Józefowie – Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi. Dwie pierwsze instytucje w najbliższym czasie planują otwarcie parków naukowych (Narodowe Centrum Badań Jądrowych – Park Naukowo-Technologiczny w Świerku[22], zaś Instytut Wysokich Ciśnień PAN – Park Innowacyjny Celestynów Unipress[23]). Ponadto w toku prowadzonych badań zidentyfikowano pewne inicjatywy na rzecz wspierania innowacyjności i sieciowania podmiotów budujących potencjał innowacyjny (np. Forum Gospodarcze Powiatu Otwockiego[24], Otwocki Klaster Nowych Technologii[25], Klub Nowoczesnej Gospodarki[26]). Wymienione działania sprawiają, że należałoby z pewnością umieścić ten obszar na mapie innowacyjności OMW i z uwagą obserwować jego dalszy rozwój.

W zakresie rozmieszczenia ośrodków innowacji Warszawa zdominowała cały obszar metropolitalny, skupiając wszystkie 42 instytucje.

Ponadto spośród 104 innowacyjnych firm OMW wyróżnionych w rankingu 500 najbardziej innowacyjnych firm w Polsce Instytutu Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk (2011) dwadzieścia zlokalizowanych było poza Warszawą w czternastu gminach, z czego po dwie firmy w gminach: Czosnów, Konstancin-Jeziorna, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Piastów oraz Raszyn.

Pyt. 120: Czy obserwuje się wyższą skłonność do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań oraz współpracy z jednostkami naukowo-badawczymi oraz instytucjami otoczenia biznesu wśród przedsiębiorstw zlokalizowanych w Warszawie niż w pozostałych gminach OMW? Czy z takim zróżnicowaniem przestrzennym mamy do czynienia, gdy rozpatrujemy gminy OMW i pozostałe gminy województwa mazowieckiego?

O ile widoczna jest wyższa skłonność do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w Warszawie na tle OMW czy Mazowsza („Trendy rozwojowe…"), tak w opinii instytucji naukowych, B+R oraz IOB skłonność do współpracy nie różnicuje się w ten sposób. Część tych instytucji posiada więcej partnerów ze stolicy, ale wynika to raczej nie z kwestii różnicowania skłonności w przestrzeni, co z

[22] http://www.bip.mazovia.pl/aktualnosci/art,2886,instytut-problemow-jadrowych-zbuduje-park-naukowo-technologiczny-w-swierku.html
[23] http://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/RPO/Aktualnosci/Strony/Park_Innowacyjny_w_Celestynowie_coraz_blizej_100912.aspx
[24] Pierwsze Forum Gospodarcze Powiatu Otwockiego odbyło się 7 września 2013 roku i stanowiło niejako wstęp do zacieśniania współpracy między sektorami nauki, biznesu oraz samorządu na terenie powiatu. Przedsięwzięcie to organizowane było przez uczelnię we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz Starostwem Powiatowym. Do celów forum należy między innymi wspierania współdziałania biznesu i nauki w obszarze innowacyjności, por. http://www.powiat-otwocki.pl/index.php?cmd=aktualnosci&opt=pokaz&id=2769.
[25] Otwocki Klaster Nowych Technologii został utworzony przez Narodowe Centrum Badań Jądrowych oraz Instytut Wysokich Ciśnień Polskiej Akademii Nauk. Jego zadaniem jest ułatwienie komercjalizacji nowoczesnych rozwiązań opracowywanych przez naukowców.
[26] Inicjatywa mająca na celu integrację osób, przedsiębiorców i instytucji aktywnie działających na rzecz rozwoju Powiatu Otwockiego, zwłaszcza w obszarze wdrażania nowych i innowacyjnych technologii, zwalczania bezrobocia itd., por. http://www.powiat-otwocki.pl/index.php?cmd=aktualnosci&opt=pokaz&id=3043.

faktu, że partnerzy skoncentrowani są po prostu w tym mieście. Większą grupę stanowią jednak instytucje, które funkcjonują w skali regionu lub kraju, o licznych relacjach z różnymi częściami Polski – one również nie potwierdzają, by istniały istotne czynniki miękkie (mentalne) różnicujące skłonność do współpracy. W tej kwestii znów wymieniano istotność relacji osobowych.

Poza tym bliskość ułatwia kontakty. Jak określiła to jedna z przedstawicielek instytucji naukowych współpracujących z przemysłem – „Geografia ma znaczenie. Nawet sam fakt, że łączność teraz jest lepsza przez Internet czy telefon, nie oznacza, że kontakty bezpośrednie nie są potrzebne – wiarygodności i zaufania nie uzyskuje się korespondencyjnie."

Pyt. 121: Czy oferta instytucji badawczo-rozwojowych w OMW dopasowana jest do identyfikowanych potrzeb przedsiębiorców?

Omawiając dopasowanie oferty B+R do potrzeb biznesu, na wstępie należy zwrócić uwagę, że podstawową przyczyną, dla której mazowieccy przedsiębiorcy nie podejmują współpracy z sektorem nauki, jest brak potrzeby takiej współpracy, następnie: przekonanie o wysokich kosztach i w końcu brak informacji i wiedzy o ofercie B+R (Rysunek 68). Najpowszechniejsze bariery położone są jeszcze przed etapem nawiązania kontaktów, oceny przydatności oferty czy perspektyw współpracy. Badanie wykazało, że w przypadku działalności badawczo-rozwojowej trudno mówić o ofercie (czymś „sztywnym"), a należy raczej – o możliwościach współpracy. Problemem jest nie tyle niedopasowanie czy brak możliwości współpracy, co przepływ informacji i ograniczone relacje. To od nich zależy zawiązanie działań, a wcześniej – poznanie potrzeb gospodarki.

Rysunek 63. Bariery współpracy firm z instytucjami naukowo-badawczymi (% przedsiębiorstw uznających daną barierę za ważną lub bardzo ważną)

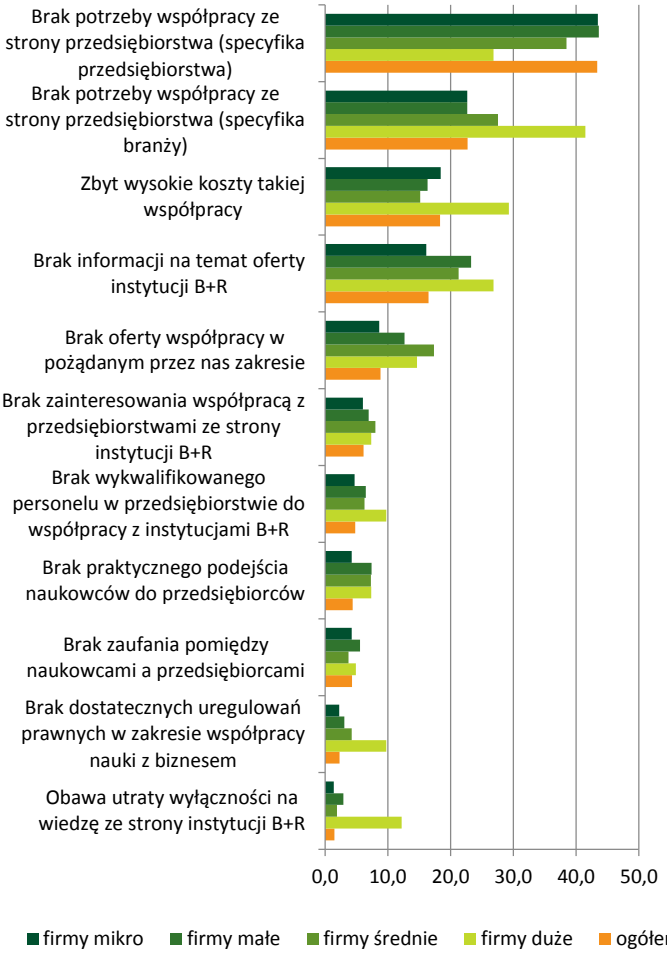

Przedstawiciele nauki i B+R zgadzali się co do istnienia barier, zarazem wskazując wiele projektów ze swych dziedzin dla przedsiębiorstw, które nie byłyby zrealizowane, gdyby nie były zgodne z potrzebami. Zdaniem jednego z rozmówców „znoszenie barier to jest po prostu bezpośredni kontakt, np. nasz dyrektor jeździ i spotyka się z przedsiębiorcami. Jak przyjeżdża dyrektor Instytutu, dr inż. hab. – to jego każdy przyjmie, bo jest

dyrektorem instytutu i lokalnym profesorem; zarazem jednak jest dobrym fachowcem i może być agentem zmiany. Inna sprawa, że właśnie tacy agenci zmiany, bazujący na relacjach, bezpośrednich kontaktach – to jest dobre rozwiązanie". Dopasowanie zależy od tego typu relacji z biznesem – jak dotąd nie są one powszechne i głębokie (nie tylko w OMW, lecz także w całym kraju).

2.9.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 229: Jaki jest poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego w OMW?

Mazowsze należy do grona województw z wysokim odsetkiem gospodarstw domowych z dostępem do internetu – ok. 70% w 2013 roku, średnia krajowa to 63% (Diagnoza społeczna 2013). Około 80% respondentów badania CATI (mieszkańców OMW) codziennie korzysta z Internetu (w domu lub poza nim), podczas gdy średnio w kraju jest to 63% (Diagnoza społeczna 2013). Względnie wysokie wskaźniki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w metropolii i jej otoczeniu zachęcają, by bliżej przyjrzeć się kwestii szczegółowej – wykorzystywaniu e-usług publicznych. Spośród mieszkańców OMW, którzy mają na co dzień dostęp do sieci, z elektronicznego kontaktu z administracją korzystało 70%. Wśród głównych czynności dominowały te najprostsze – wyszukiwanie informacji (45%) i pobieranie formularzy (35%). Co ważne, już 30% wypełniało formularze online. Wykorzystanie e-usług jako narzędzia konsultacji to już wyraźnie mniejszy odsetek (16%), przy czym jest to właśnie forma zaangażowania lokalnego, na którą należy zwrócić szczególną uwagę.

Rozszerzanie e-usług to zadanie, które stawia sobie nie tylko Warszawa, lecz także mniejsze gminy OMW. Np. Brochów i Sochaczew planują wspólne wdrażanie e-podpisów dla mieszkańców. Działanie w kierunku e-usług podjęte zostanie również poprzez instrument ZIT, a projekty regionalne realizuje ARM S.A. Na terenie OMW operuje ponadto Mazowieckie Stowarzyszenie Gmin na rzecz Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, w ramach którego samorządy wymieniają się doświadczeniami we wdrażaniu e-administracji.

Pyt. 230: Czy jakość życia w OMW predestynuje go do lokalizacji przemysłów kreatywnych?

Sektor kreatywny wytwarza produkty i generuje miejsca pracy przez wykorzystywanie własności intelektualnej. Funkcjonowanie opiera się tu na współpracy – często niesformalizowanej. Motywacja do zakładania działalności gospodarczej wynika z pobudek indywidualnych – z chęci realizowania życiowych pasji, zainteresowań, artystycznego wyrażania się oraz zachowania swobody działania (Grochowski 2010). Do tego sektora zalicza się przykładowo przedsiębiorstwa (przy czym podejścia do tego tematu są różnorodne, a cechy poszczególnych branż zróżnicowane) zajmujące się: reklamą, projektowaniem, architekturą, mediami, tworzeniem oprogramowania, sztuką, muzyką i teatrem[27].

Co istotne z punktu widzenia działania władz lokalnych, kapitał kreatywny jest kapitałem mobilnym, tzn. ludzie reprezentujący klasę kreatywną mogą migrować w poszukiwaniu odpowiadającego im

[27] Szerzej zob. Grochowski M., 2010 oraz opracowanie Sabat A., *Branże kreatywne w Polsce*, PARP, 2011.

środowiska życia i pracy, które pozwala im realizować swoje ambicje i plany zawodowe (Grochowski 2010).

Rysunek 64. Liczba podmiotów z sektorów kreatywnych w poszczególnych województwach w zestawieniu z jakością życia i udziałem klasy kreatywnej, 2009

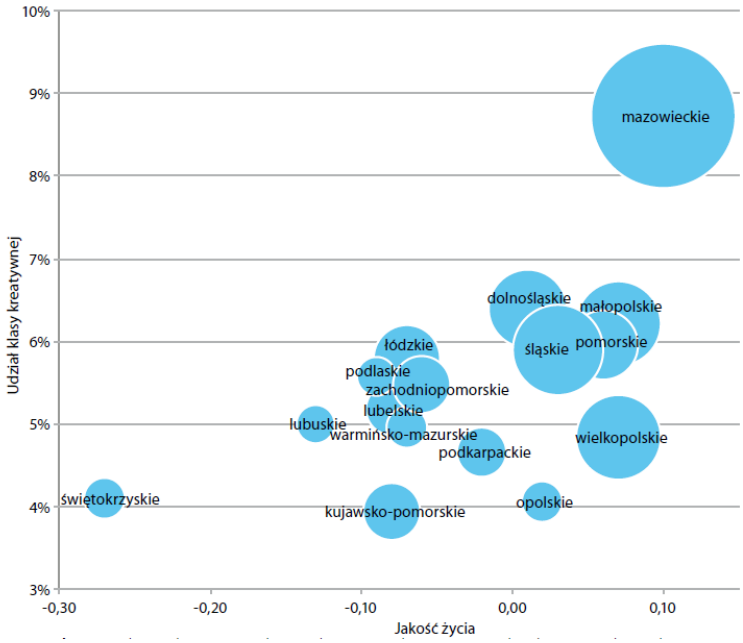

Źródło: Szultka 2012, *Klastry w sektorach kreatywnych – motory rozwoju miast i regionów, s. 33.*

Znaczenie jakości życia dla lokalizacji firm z sektorów kreatywnych potwierdzają analizy prowadzone na poziomie regionalnym (Szultka 2012, s. 33). Województwo mazowieckie jest regionem o najwyższej jakości życia (na podstawie wyników *Diagnozy Społecznej 2011*), skupiając jednocześnie najwięcej podmiotów z sektorów kreatywnych i odnotowując najwyższych udział klasy kreatywnej (Rysunek 69). Zależność między jakością życia a liczbą zlokalizowanych firm z sektora kreatywnego widoczna jest także na przykładzie innych województw.

Badania prowadzone przez zespół dra Grochowskiego w Warszawie wykazały, że Warszawa jako stolica kraju, najważniejsze miasto w Polsce, centrum kultury, biznesu i mediów daje największe możliwości rozwojowe spośród polskich miast i w efekcie przyciąga ludzi ambitnych, chcących odnieść sukces. Inne atuty Warszawy jako miejsca lokalizacji firm z sektora kreatywnego to między innymi różnorodność występujących tu firm (umożliwiająca kooperacją i rozwijanie działalności biznesowej), obecność firm zagranicznych lub ich przedstawicielstw, prestiż miejsca („Zawsze lepiej wygląda firma z Warszawy", „Warszawa jest nalepką: inaczej jest postrzegany zespół z Warszawy niż z innych miejsc"), miejsce zamieszkania zamożnych klientów indywidualnych (Grochowski 2010, s. 23-25). Te same czynniki zidentyfikowane zostały jako jedne z najważniejszych atutów prowadzenia biznesu (ogólnie) w Warszawie i jej otoczeniu w toku prowadzonego badania. Koncentracja w stolicy działalności gospodarczej, potencjalnych partnerów, klientów, podwykonawców, instytucji (w tym kultury), wydarzeń biznesowych i kulturalnych stwarza przestrzeń dla kooperacji, tak ważnej właśnie dla sektora kreatywnego. Jednocześnie w toku prac nad diagnozą OMW – m.in. prac panelu ekspertów, podkreślany był znaczny rozwój funkcji kulturalnej stolicy w ostatniej dekadzie. Zarazem eksperci zwracają uwagę, że Warszawa nie ma monopolu na tę funkcję – oferta i „środowisko" kulturowe rozwijają się także w innych dużych miastach kraju, a to może oznaczać, że przynajmniej dla części przedstawicieli sektora kreatywnego stolica nie musi być jedynym wyborem.

Wśród cech Warszawy wymienianych jako czynniki lokalizacji firmy nie pojawia się dosłownie **jakość życia**, ale **dostęp do usług, kultury, sportu**, a także **różnorodność miejsca** (przejawiająca się chociażby różnorodnością występujących tu firm), które powinny być rozumiane zgodnie z podejściem R. Floridy (2010) jako czynniki kształtujące jakość życia w danym miejscu. Odnosząc się do

powyższych czynników w kontekście całego OMW warto zauważyć, że są to cechy samej stolicy. Analiza w rozdziale *Struktura gospodarki* niniejszego opracowania pozwala jednak zauważyć, że warunki rozwoju sektora kreatywnego (reprezentowanego przez sektor „medialny") są sprzyjające również w otoczeniu stolicy (najbardziej ZIT, ale wysoko również OMW).

Dokładna analiza lokalizacji firm z sektorów kreatywnych w Warszawie wykazała, że koncentrują się one w części śródmiejskiej miasta oraz na Mokotowie i Ursynowie, natomiast największy przyrost tych firm zanotowany został w Śródmieściu, na Mokotowie, Ursynowie i Pradze Południe (Dudek-Mańkowska, Fuhrmann, Grochowski, Zegar 2012, s. 153) (Rysunek 71). Trudno potwierdzić, aby o wyborze tych lokalizacji (w ramach Warszawy) decydowały czynniki związane z jakością życia. Ursynów to dzielnica ludzi młodych, dobrze wykształconych (którzy są charakterystyczni dla sektora kreatywnego w Warszawie). Przykład Pragi Południe może być związany z faktem odkrycia Pragi jako miejsca lokalizacji stosunkowo niedrogich i atrakcyjnych lokali użytkowych oraz z aktywną polityką władz lokalnych (w szczególności władz dzielnicy) do tworzenia tam „strefy kreatywnej". Często głównym kryterium wyboru miejsca działalności w Warszawie jest cena wynajmu lokalu lub dobra dostępność komunikacyjna (Grochowski 2010) (Rysunek 70).

Rysunek 66. Lokalizacja podmiotów kreatywnych w Warszawie

Źródło: Dudek-Mańkowska, Fuhrmann, Grochowski, Zegar 2012, s. 153.

Rysunek 65. Preferowane przez przedstawicieli podmiotów sektorów kreatywnych lokalizacje działalności w Warszawie

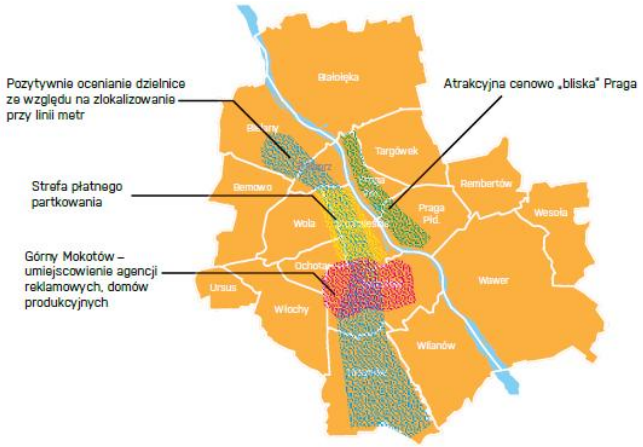

Źródło: *Grochowski 2010, s. 22.*

2.9.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 262: Czy istnieją instrumenty wspierania innowacyjności przedsiębiorstw, których potencjał nie jest wykorzystywany? Jakie są tego przyczyny?

Przeprowadzone wywiady wskazują, że należy mówić nie tyle o niewykorzystywanych instrumentach lokalnych, co o nie w pełni wykorzystywanym potencjale innowacyjnym. W szczególności – o ogromnym zapleczu naukowym, którego powiązania z biznesem są sporadyczne (w większości przypadków, oczywiście istnieją wyjątki) lub na niskim poziomie, nieprzekładającym się na wdrożenia

(tak jest w przypadku klastrów – Plawgo 2013). W Warszawie, ujmując to słowami przedstawiciela jednej z instytucji B+R, „jest zaplecze techniczne, intelektualne i jest biznes zdolny do wdrażania, ale główną barierą są kwestie systemowe – niezależne od lokalnych".

Nie zidentyfikowano kompleksowych instrumentów lokalnych wspierających innowacyjność w przestrzeni OMW, poza pewnymi wyjątkami – por. pytanie 51. Mniejsze gminy generalnie nie prowadzą polityki w tym zakresie, uzasadniając to natłokiem innych obowiązków, ograniczeniami finansowymi i innymi kompetencjami samorządu (lub po prostu brakiem kompetencji w tym zakresie) lub wspieraniem przedsiębiorczości „ogólnie". Taka sytuacja w obecnych uwarunkowaniach zdaje się znajdować zrozumienie po stronie IOB i instytucji wspierających innowacyjność. Te instytucje sugerują jednak, że samorządy (szczególnie poza Warszawą) powinny pełnić szerszą funkcję informacyjną o możliwym wsparciu. Środowisko naukowe zauważa natomiast, że w metropolii brakuje zrozumienia, że nauka może być kołem zamachowym całego OMW.

Szerszym instrumentem operuje tylko stolica (Warszawska Przestrzeń Technologiczna). Jednak za ważniejsze od wsparcia na poziomie lokalnym uznawane są obecnie bariery systemowe (np. problem z czerpaniem korzyści finansowych z infrastruktury naukowej wspartej środkami UE, problem z możliwością komercyjnego wykorzystania pracy naukowej naukowców z uczelni, kwestie fiskalne dla działalności wdrożeniowej).

W opiniach przedstawicieli nauki oraz instytucji wspierających wdrażanie innowacji kluczową rolę odgrywają relacje bezpośrednie. To one do tej pory decydowały o nawiązaniu i rozwinięciu relacji nauka – nauka oraz nauka – biznes. Instrumentami wspierającymi, które można intensyfikować, są działania sieciujące takie jak konferencje, wspólne wydarzenia, ogólnie – te przedsięwzięcia, które zawierają element potocznie znany jako business mixer.

Przedstawiciele samorządów gospodarczych i otoczenia biznesu zwracają uwagę, że narzędziem niewykorzystywanym dla rozwoju innowacyjności przedsiębiorstw są zamówienia publiczne. Podobne opinie wyrażali również przedstawicie nauki. Obydwie grupy argumentowały, że w OMW zgromadzony jest ogromny potencjał intelektualny dla rozwiązania wielu problemów rozwoju lokalnego (przykłady dotyczyły m.in. transportu), jednak dominujący sposób zamówień publicznych, oparty na unikaniu wszelkiego ryzyka i kierowaniu się przede wszystkim kosztami, uniemożliwia wdrażanie nowych pomysłów. Barierą jest też sztywne narzucanie określonych rozwiązań w przetargach zamiast otwarcia się na różne możliwe rozwiązania określonego problemu.

Pyt. 263: W jakim stopniu wykorzystywany jest potencjał naukowo-badawczy OMW dla rozwoju innowacyjności obszaru? Jakie działania należałoby podjąć na rzecz zwiększenia wykorzystania wyników prowadzonych badań w praktyce?

Badania prowadzone w ramach projektu „Trendy rozwojowe Mazowsza – Konkurencyjność Mazowsza i jej uwarunkowania" (2010) potwierdziły ogólne obserwacje o niedostatecznym wykorzystaniu istniejącego potencjału naukowo-badawczego dla rozwoju innowacyjności gospodarki. Rola współpracy z jednostkami prowadzącymi działalność badawczo-rozwojową ma według przedsiębiorców znikome znaczenie dla ich innowacyjności (Rysunek 72). Dla przedsiębiorców z Warszawy, mimo koncentracji potencjału naukowo-badawczego województwa w stolicy, rola tego czynnika nie jest znacząco większa niż dla przedsiębiorców z innych podregionów Mazowsza (np. z podregionu radomskiego). Zdecydowana większość przedsiębiorstw deklaruje brak współpracy z jednostkami badawczo-rozwojowymi (wśród firm mikro dotyczy to 83% firm, firm małych – 80%, a firm średnich – 75%). Ponadto częściej taką współpracę podejmują firmy zlokalizowane w podregionie ciechanowsko-płockim niż w Warszawie. Potwierdziły to także wywiady przeprowadzone w ramach OMW (por. pyt. 262).

Prosta ścieżka prowadząca przez kolejne etapy procesu innowacyjnego: od projektów badawczo-rozwojowych realizowanych na uniwersytecie, przez innowacje o charakterze komercyjnym aż po

Rysunek 67. Źródła innowacyjności przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną (N=754, % przedsiębiorstw uznających dane źródło za ważne lub bardzo ważne)

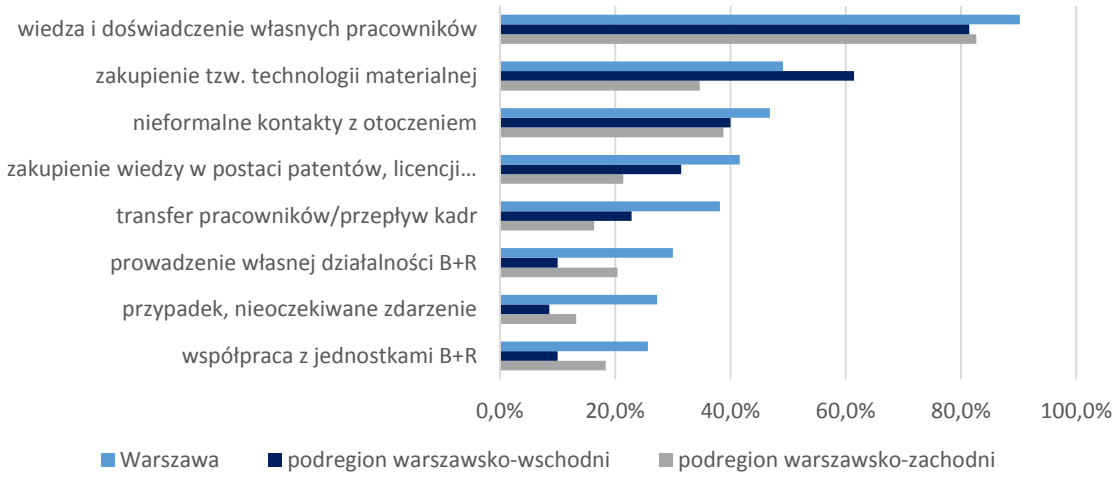

Źródło: *Trendy rozwojowe Mazowsza – Konkurencyjność Mazowsza i jej uwarunkowania, 2010, s. 150, materiał niepublikowany (nieznacznie zmodyfikowane).*

stale rozrastającą się sieć przedsiębiorstw jest, według Floridy (2010, s. 302), mocno naiwna. Nieco szersze spojrzenie na wieloaspektową rolę uczelni oraz instytucji B+R zlokalizowanych w regionie pozwala na sformułowanie bardziej optymistycznych wniosków dotyczących wykorzystania potencjału naukowo-badawczego dla rozwoju innowacyjności obszaru.

Po pierwsze, niewątpliwie uczelnie zlokalizowane na terenie OMW są źródłem wysokiej jakości kapitału ludzkiego, co pozwala na uruchomienie samonapędzającego się cyklu rozwoju: uniwersytety przyciągają wybitnych naukowców, w dalszej kolejności studentów, co pociąga za sobą proces powstawania nowych przedsiębiorstw i zachęca w efekcie inne przedsiębiorstwa do lokowania swoich siedzib w pobliżu uczelni (Florida 2010, s. 303). Rola dostępu do wysoko wykwalifikowanych kadr dla lokalizacji działalności gospodarczej wielokrotnie podkreślana była w wywiadach z przedstawicielami instytucji otoczenia biznesu. Jednocześnie pojawiały się także zastrzeżenia odnośnie do wykorzystania kapitału ludzkiego: „Potencjał jest, ale nie dość właściwie wykorzystany".

Po drugie, wskazywane jako istotne źródło innowacyjności przedsiębiorstw nieformalne kontakty z otoczeniem, także pośrednio należałoby łączyć ze zlokalizowanym na terenie OMW potencjałem naukowo-badawczym. Współpraca ze sferą B+R coraz częściej przybiera formę niesformalizowaną i przejawia się właśnie (w szczególności w przypadku mikro i małych przedsiębiorstw) nieformalnymi kontaktami z pracownikami sfery B+R. Przedstawiciele uczelni wyższych w przeprowadzonych wywiadach podkreślali, że wielokrotnie czynnikami kluczowymi dla podjęcia współpracy na linii nauka – biznes (a w zasadzie naukowiec – przedsiębiorca) były wcześniejsze kontakty nieformalne (nawiązane przykładowo podczas konferencji lub spotkania branżowego) lub wcześniejsza znajomość (przykładowo z absolwentami danej uczelni).

Szereg innych czynników wymienianych przez przedsiębiorców, jak przykładowo zakup wiedzy w postaci patentów czy licencji czy transfer pracowników, także można łączyć z rolą instytucji B+R zlokalizowanych w OMW. Ponadto warto podkreślić także rolę potencjału naukowo-badawczego, w szczególności uniwersytetów, dla rozwoju kapitału kreatywnego.

Niemniej istnieje szerokie pole do działania na rzecz zwiększania szeroko pojętej roli potencjału naukowo-badawczego dla rozwoju innowacyjności OMW, w tym także wykorzystania wyników prowadzonych badań w praktyce. Należy jednak pozbyć się przeświadczenia, że wszelkie podejmowane badania muszą mieć zastosowanie praktyczne. Dobitnie podsumował to jeden z rozmówców reprezentujących warszawską uczelnię: „Gdybyśmy myśleli wyłącznie o zastosowaniu, to byśmy produkowali coraz to bardziej doskonałe dzidy".

Przedstawiciele uczelni podkreślają przede wszystkim, że podstawą do współpracy musi być obopólna potrzeba. Ponadto zwracali uwagę na następujące czynniki:

- Konieczność uproszczenia procedur administracyjnych współpracy nauki i biznesu (w tym głównie na poziomie państowywm);
- Stworzenie mechanizmów finansowania badań wspólnych oraz badań realizowanych na zlecenie biznesu (zwracano wielokrotnie uwagę, że dotychczasowa polityka resortu nauki deprecjonuje znaczenie badań aplikacyjnych, wskazując zasady finansowania badań w NCN);
- Stworzenie zachęt dla przedsiębiorców do współpracy z nauką (np. mechanizmy podatkowe), mających na celu w ogóle zainteresowanie przemysłu taką współpracą.

Pyt. 264: Jakie działania podejmowane są w celu przeciwdziałania barierom rozwoju działalności innowacyjnej i B+R przez przedsiębiorstwa? Kto podejmuje takie działania i z jakim skutkiem?

Generalnie respondenci odwoływali się do uwarunkowań ogólnopolskich jako najważniejszych czynników decydujących o warunkach dla działalności innowacyjnej i efektywnej współpracy nauka – biznes (zob. wcześniejsze zagadnienia). Tym samym upatrywali konieczności wprowadzania nowych rozwiązań i znoszenia barier na szczeblu krajowym. W wymiarze regionalnym i lokalnym można mówić o działaniach wspierających, które są potrzebne wobec sektora MŚP. Do takich, organizowanych przede wszystkim przez instytucje regionalne, w pozytywnym kontekście (również jako przełamywanie barier) zaliczano animowanie klastrów i wszelkie działania z zakresu sieciowania (w tym organizacja wydarzeń naukowych/branżowych) oraz wytyczanie inteligentnych specjalizacji. To ostatnie działanie naturalnie najbardziej doceniane było przez instytucje działające właśnie w

danym zakresie. Wielu respondentów (instytucji B+R) odwoływało się do potrzeby parku naukowo-technologicznego oraz lepszego pośrednictwa – sieci brokerów innowacji.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 299: Czy na terenie OMW mamy do czynienia z podmiotami, które stanowiły element lokalnego systemu innowacyjnego, ale z różnych względów przestały istnieć? Jakie czynniki o tym zadecydowały?

Badania nie wykazały w tej materii potencjału utraconego. Jako podmioty o istotnym oddziaływaniu, ale już zlikwidowane bądź zredukowane, wymieniano duże zakłady produkcyjne. Miały one jednak przede wszystkim wpływ na zatrudnienie, nie na wdrażanie innowacyjnych rozwiązań.

Warto w tym miejscu zwrócić jednak uwagę na podmioty/przedsięwzięcia, które wprawdzie nie stanowiły jeszcze filarów lokalnego systemu innowacyjnego, ale przy odpowiednich warunkach z pewnością mogłyby stanowić o potencjale OMW. Tak zdefiniowanym utraconym potencjałem mogą być innowacyjne pomysły, które z uwagi na brak systemowego wsparcia, w szczególności finansowego, były ostatecznie realizowane poza granicami Polski. „(…) nawet najlepsze pomysły i przedsięwzięcia skazane są na upadek lub przejęcie przez kapitał zagraniczny, a więc nie przynoszą Polsce oczekiwanych korzyści. (…) Żadne ze źródeł dorozumianych (venture capital, provate equity, TFI, giełda) nie jest gotowe do finansowania przedsięwzięc high-tech w Polsce. Dopóki źródło takie nie zacznie funkcjonować, nie tylko nie powstanie *polska Nokia,* ale wszystkie wysiłki środowiska naukowego i środki przeznaczone na badania można uznać za idące na marne. Zadziwiające, że Polskę na to stać”[28] – te słowa prezes firmy Ammono i twórca azotku galu (dr Robert Dwiliński) skierował w liście do profesora Michała Kleibera, prezesa Polskiej Akademii Nauk. Wskazywane podczas wywiadów historia firmy Ammono czy historia wykupu licencji na produkcję zmodyfikowanego mRNA (stanowiącego szczepionkę przeciwnowotworową) autorstwa profesora Edwarda Darżynkiewicza oraz doktora habilitowanego Jacka Jemielitego przez firmę z Moguncji to niestety jedynie przykłady szerszego zjawiska.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 326: Czy potencjał naukowo-badawczy OMW stanowi istotny czynnik lokalizacji działalności gospodarczej (w tym inwestycji zagranicznych)? Pyt. 327: Czy poziom innowacyjności OMW stanowi istotny czynnik lokalizacji działalności gospodarczej (w tym inwestycji zagranicznych)?

Kluczowymi czynnikami lokalizacji dla inwestycji zagranicznych są obecnie kapitał ludzki (z akcentem na kwalifikacje), koszty zatrudnienia, położenie geograficzne i dostępność. W wymiarze krajowym także wielkość rynku, stabilna sytuacja polityczno-gospodarcza oraz dostęp do wsparcia publicznego (np. w gronie największych beneficjentów POIG znajdują się firmy z kapitałem zagranicznym). Ważny jest również pozytywny klimat inwestycyjny – w dużej mierze budowany lokalnie (*Badanie satysfakcji inwestorów*…, *Dlaczego Polska*…). Oczywiście wagi tych elementów i czynniki szczegółowe różnią się w zależności od branży inwestora, nie zmieni to jednak faktu, że pośród głównych atraktorów nie ma czynników związanych z nauką czy zapleczem dla innowacyjności. Nawet inwestorzy z branż wiedzochłonnych nie akcentują potencjału naukowo-badawczego czy innowacyjnego obszaru.

[28] http://m.wyborcza.biz/biznes/1,106501,10924346,Hieny_w_dolinie_smierci__Jak_brak_wsparcia_wykancza.html

Mocniej podkreślają natomiast rolę wykwalifikowanego kapitału ludzkiego w puli czynników (Np. raport *Badanie satysfakcji*… przytacza opinię inwestora z branży farmaceutycznej, który jako główny czynnik wymienia umiejętności pracowników w aglomeracji warszawskiej).

Inwestorzy wchodzący na nasz rynek do grona najważniejszych przewag zaliczają własne technologie i know-how. Są to więc elementy, które wnoszą, a nie te, których poszukują. Również badania nieograniczające się do inwestorów zagranicznych potwierdzają niskie znaczenie otoczenia naukowo-badawczego w regionie w decyzjach lokalizacyjnych (*Konkurencyjność Mazowsza*…). Niestety inwestorzy zagraniczni w znikomym stopniu „przenoszą" działalność badawczą, która pozostaje raczej przy ośrodkach decyzyjnych korporacji, poza granicami kraju (Geodecki i in., 2011). Dlatego obecność międzynarodowych firm w stolicy jest raczej atutem konkurencyjnym OMW w skali wewnątrzkrajowej.

2.10. EKSPORT ORAZ IMPORT W OMW

Ukierunkowanie produkcji na eksport jest jednym z głównych zamierzeń Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku – istotne jest więc określenie znaczenia Obszaru Metropolitalnego Warszawy w tym zakresie. Zagadnienie eksportu i importu,[29] wiąże się ściśle z innymi elementami niniejszego badania (strukturą gospodarki, przedsiębiorczością, lokalizacją międzynarodowych firm) i powinno być traktowane jako uzupełnienie tych bloków badawczych.

2.10.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 53 Czy istnieje potrzeba wdrożenia instrumentów wspierających kontakty zagraniczne przedsiębiorstw OMW, w tym stymulowania eksportu (w opinii przedstawicieli biznesu)?

Wsparcie tego typu jest oferowane przez instrumenty regionalne (RPO) i krajowe (MG poprzez POIG) i jest też pożądane. Ponadto respondenci zwracają uwagę, że takie kontakty powinny być stymulowane nie poprzez działania pojedynczych samorządów (dla podmiotów z jednej gminy) ale szerzej – właśnie aglomeracyjnie. Kolejnym warunkiem jest nastawienie branżowe, czyli skierowanie instrumentu do konkretnych grup przedsiębiorców OMW. Za dobry przykład takiego podejścia stawiane są działania Ministerstwa Gospodarki „Promocja Polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych" (6.5.1) i działania w ramach OMW powinny być ich subregionalnym dopełnieniem. Wiele zależy też od doświadczeń, jakie wypłyną z realizacji planowanej w ramach ZIT wspólnej promocji gospodarczej.

Pyt. 54 Czy w ramach lokalnej polityki gospodarczej stosuje się instrumenty wspierające kontakty zagraniczne przedsiębiorstw OMW (w tym eksport)? Pyt. 55 Czy w obrębie OMW mamy do czynienia z różnicami w zakresie prowadzonej lokalnej polityki gospodarczej w zakresie stymulowania eksportu?

Pyt. 56 Czy samorządy i IOB podejmują współpracę w zakresie wspierania kontaktów zagranicznych przedsiębiorstw? Pyt. 57 Jaki rodzaj współpracy samorządów i IOB mógłby najefektywniej wspierać rozwój kontaktów zagranicznych przedsiębiorstw?

W przypadku mniejszych gmin tego typu polityka nie jest prowadzona, podobnie jak polityka proinnowacyjna. Nie zidentyfikowano więc tego typu lokalnych instrumentów. Wsparcie dla

[29] Zgodnie z szczegółową nomenklaturą stosowaną przez Administrację Celną rozróżnia się pojęcia pod względem destynacji wywozu lub przywozu towarów (jak niżej), jednak w niniejszym raporcie stosujemy je w powszechnie stosowanym znaczeniu (tj. import/eksport niezależnie czy źródłem/destynacją są kraje UE czy inne kraje).

- import — w przypadku przywozu towarów z terytorium innego niż terytorium Unii Europejskiej na terytorium RP;
- eksport — w przypadku wywozu towarów z terytorium RP poza terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej;
- nabycie wewnątrzwspólnotowe — w przypadku przywozu towarów z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej innego niż Rzeczpospolita Polska na terytorium RP;
- dostawa wewnątrzwspólnotowa — w przypadku wywozu towarów z terytorium RP na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej innego niż RP.

Za każdym razem gdy w tym rozdziale mowa jest o sekcjach i działach, to są to sekcje i działy klasyfikacji CN 2014 (nomenklatura Scalona).

Gdy mowa jest o wielkość importu lub eksportu, to należy przez to rozumieć odniesienie do jego wartości a nie ilości/objętości towarów.

Dane za rok 2013 w części przypadków są danymi niedopełnionymi więc do szerszych porównań wykorzystano dane do roku 2012 włącznie.

eksporterów – sadowników starają się organizować gminy z południowego pogranicza OMW, gdzie ta działalność jest rozwinięta. Polega to na inicjowaniu i pomocy organizacyjnej w spotkaniach, konferencjach i targach branżowych również z parterami naukowymi oraz zagranicznymi. W stolicy klimat dla biznesu budowany jest również poprzez organizację wydarzeń o charakterze międzynarodowym. Atutem jest bliskość instytucji wspierających zagraniczne kontakty – np. ARM SA lub KIG.

Inicjowanie eksportu powinno obejmować przedsiębiorstwa zlokalizowane w otoczeniu Warszawy, które rozwinęły się, bazując na kapitale metropolii. Zdaniem respondentów – zarówno samorządu, jak i otoczenia biznesu – te przedsiębiorstwa mają potencjał, by rozwinąć kontakty zagraniczne, jednak potrzebują pokazania, w jaki sposób wejść na nowe rynki zbytu.

2.10.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 178 Jaka jest wielkość wymiany handlowej i jej dynamika?

Jak zauważa Komornicki (2006), sprzedaż towarów na rynkach zagranicznych dowodzi najczęściej relatywnie wysokiej konkurencyjności tych towarów. Świadczy to pozytywnie o sferze produkcyjnej i jest jej przejawem ekonomicznej integracji.

Obszar Metropolitalny Warszawy generuje zdecydowaną większość mazowieckiego eksportu – w latach 2007-2012: od 73% do 76%. Wartość towarów wywożonych z OMW to około 11% wartości eksportu krajowego, import stanowi aż 30%.

Rysunek 68. Wartość eksportu 2012 (zł)

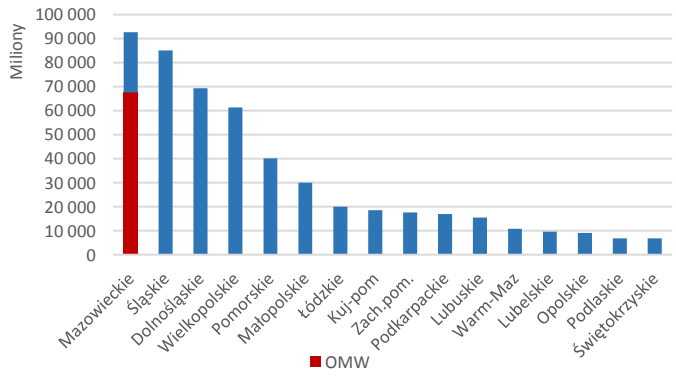

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych IC, MG oraz Handel Zagraniczny w Polsce… 2014*

Kwota 16 mld euro, czyli wartość eksportu OMW w 2012 roku, jest porównywalna z tą, jaką w tym samym roku wygenerowało całe województwo wielkopolskie (15 mld euro) lub dolnośląskie (17 mld) (Rysunek 73).[30]

Wartość eksportu OMW w latach 2007-2013 istotnie wzrosła i, co ważne, nastąpiło to pomimo generalnie niekorzystnego dla eksporterów umacniania się złotówki względem dolara i euro oraz pomimo zauważalnych wahań kursów, które przez eksporterów zaliczane są do głównych zagrożeń (Gawlikowska-Hueckel, Umiński 2008; *Handel zagraniczny w Polsce…* 2010). Dynamika OMW, jak i całego województwa, w ostatnich latach kształtowała się raczej pozytywnie (Rysunek 74).

Porównując, wartość eksportu w 2010 roku w Wiedniu wyniosła ponad 17 mld euro (www.wien.gv.at/statistik), w Berlinie w 2012 – niecałe 14 mld euro (www.statistik-berlin-brandenburg.de).

[30] Na wykresach pominięto obszary niesklasyfikowane (do których nie przypisano województw)

Pyt. 179 Jaka jest struktura towarowa eksportu i importu oraz jakie są jej zmiany?

W okresie 2007-2013 w eksporcie z OMW dominują towary z grupy elektromaszynowej, chemicznej i rolno-spożywczej (Rysunek 75)[31]. Jest to generalnie zgodne ze strukturą towarową eksportu krajowego.

Rysunek 69. Struktura eksportu OMW w okresie 2007-2013 (sekcje)

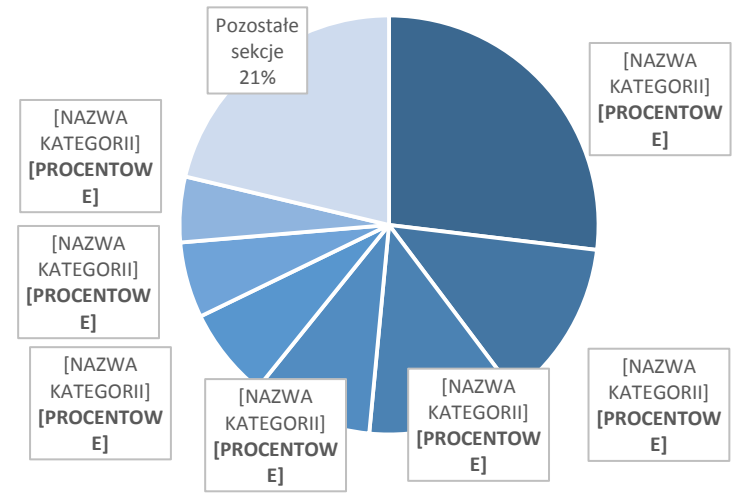

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych IC.*

Bardziej szczegółowe ujęcie eksportu (poziom (poziom działów CN) potwierdza dominację maszyn i urządzeń. Poza tymi dwoma działami, działami, i ew. tworzywami sztucznymi, nie ma ma już innych, które wyróżniałyby się istotnie istotnie wyższym udziałem w ogólnej strukturze wartości. W 2013 roku najważniejszych 17 działów odpowiadało za 70% całej wartości eksportu OMW (

Tabela 54)[32].

Takie ujęcie pozwala też wskazać na dziedziny, których znaczenie w strukturze zmieniło się w ostatnich latach.

Rysunek 70. Wartość i dynamika eksportu Mazowsza i OMW 2008-2012 (zł)

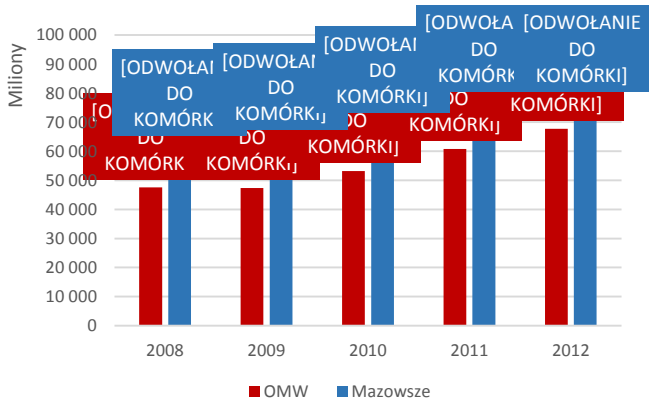

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych IC, MG oraz Handel Zagraniczny w Polsce… 2014*

Widoczny jest spadek znaczenia urządzeń mechanicznych (dział 85, do którego należą np. kotły, windy, pompy, piece i zawory), przy jednoczesnym silnym wzroście znaczenia urządzeń elektrycznych (dział 84 – obejmuje np. transformatory, przewody, sprzęt RTV i układy scalone).

W ostatnich latach w strukturze istotnie zwiększyło się znaczenie artykułów przemysłowych różnych (96 – w tym dziale znajdują się np. artykuły higieniczne, przybory do pisania). Na początku omawianego okresu ten dział w ogóle nie należał do czołówki. Wzmocniła się pozycja produktów farmaceutycznych (do tego działu zaklasyfikowano przede wszystkim leki – bez witamin i suplementów oraz opatrunki) oraz statków powietrznych i ich części.

[31] Dla zachowania czytelności nazwy sekcji CN na wykresie zostały uproszczone – są to kolejno sekcje: 16, 6, 4, 15, 1, 17 i 7.

[32] Nazwy sekcji CN w tabeli zostały skrócone – są to kolejno działy: 85, 84, 39, 96, 04, 30, 34, 87, 18, 73, 19, 27, 72, 02, 33, 88, 08

Tabela 54 Struktura towarowa eksportu z OMW (2013) – działy o największej wartości

Dział CN	wartość (mln zł)	% eksportu OMW	zmiana udziału wzgl. 2007 (punkty proc.)
Maszyny i urządzenia elektryczne (85)	10 917	15,4	5,6 ↗
Maszyny i urządzenia mechaniczne (84)	8 532	12,1	-2,1 ↘
Tworzywa sztuczne i artykuły z nich (39)	3 085	4,4	0,9
Artykuły przemysłowe różne (96)	2 490	3,5	3,4 ↗
Produkty mleczarskie (04)	2 470	3,5	-0,7
Produkty farmaceutyczne (30)	2 238	3,2	1,1 ↗
Mydło, preparaty piorące, do czyszczenia (34)	2 195	3,1	0,7
Pojazdy nieszynowe, ich części i akcesoria (87)	2 105	3,0	-4,2 ↘
Kakao i przetwory z kakao (18)	1 984	2,8	0,9
Artykuły z żeliwa lub stali (73)	1 860	2,6	-0,9
Pieczywa, przetwory ze zbóż i mąki (19)	1 824	2,6	-0,1
Paliwa i oleje mineralne (27)	1 817	2,6	0,5
Żeliwo i stal (72)	1 780	2,5	-1,6 ↘
Mięso i podroby (02)	1 721	2,4	-0,5
Preparaty perfumeryjne, kosmetyczne, toaletowe (33)	1 602	2,3	-0,1
Statki powietrzne i ich części (88)	1 462	2,1	1,8 ↗
Owoce i orzechy (08)	1 402	2,0	0,8
Razem:	49 482	70,0	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IC.

Największy spadek znaczenia w badanym okresie dotyczy działu 87 – pojazdów nieszynowe oraz ich części (w skład którego wchodzą samochody osobowe, towarowe, ciągniki, przyczepy i części dla motoryzacji), czyli produktów przemysłu motoryzacyjnego. W okresie 2007-2013 z czołówki zniknęły również papier, tektura i artykuły z nich (spadek udziału o 2,2 p.p.), jednak ten dział (48) cechował się dużymi wahaniami wartości eksportu w poszczególnych latach.

Mając na uwadze fakt, że Warszawa pełni funkcję centrum handlu, trudno jest na podstawie danych dotyczących eksportu jednoznacznie wskazywać specjalizacje OMW. Podobnie jak w kraju do głównych działów eksportu należą tu m.in. urządzenia mechaniczne (84), tworzywa sztuczne (39), stal i artykuły z niej (72, 73). Warto jednak zauważyć, że w czołówce towarów eksportowanych obszar metropolitalny wyróżnia się na tle krajowym:[33]

- prawie trzykrotnie wyższym znaczeniem produktów mleczarskich (04) i produktów farmaceutycznych (30). Eksport tych ostatnich z OMW stanowił w 2012 roku aż 31% krajowego eksportu farmaceutyków. O 1/3 większym jest udziałem w strukturze działu maszyn i urządzeń elektrycznych (85);

[33] Czołówka czyli dwadzieścia działów, które mają największy udział w łącznej wartości eksportu. Do porównania wykorzystano dane dla Polski z: *Raport o handlu zagranicznym…* 2013.

- obecnością w czołówce: owoców (08), przetworów z kakao, czyli czekolady, czekoladek itp. (18), pieczywa i przetworów zbożowych (19), artykułów przemysłowych – przyborów higienicznych (96); oraz mydła i środków piorących (34), które w wolumenie krajowym nie należą do najważniejszych grup[34].

Pyt. 181 W jakich obszarach wymiany handlowej OMW wykazuje wysoką konkurencyjność?

Poza wymienionymi wcześniej czterema działami z czołówki, których znaczenie w strukturze istotnie wzrasta, w OMW wskazać można również grupę innych towarów o wysokiej dodatniej dynamice. Są to m.in. produkty branży rolno-spożywczej, metalurgicznej, odzieżowo-włókienniczej i wspomnianej już elektro-maszynowej oraz farmaceutycznej (Rysunek 76)[35].

Rysunek 71. Działy o najbardziej rosnącej wartości eksportu, OMW (2013)

Dział CN	2007 r. = 100
Artykuły przemysłowe różne (96)	2 706
Zboża (10)	1 074
Skóry (41)	478
Tytoń i przem. namiastki tytoniu (24)	451
Produkty chemiczne różne (38)	399
Statki powietrzne i ich części (88)	396
Prod. poch. zwierzęcego inne (05)	330
Ołów i artykuły z ołowiu (78)	328
Wata, włókniny, liny i art. z nich (56)	327
Zabawki, gry i artykuły sportowe (95)	279
Pozostałe włókna roślinne (53)	234
Owoce i orzechy (08)	222
Pozostałe met. nieszlachetne (81)	220
Napoje bez- i alkoholowe (22)	212
Maszyny i urządzenia elektryczne (85)	209
Nasiona, ziarna, pasza (12)	205
Produkty farmaceutyczne (30)	203

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IC.

Najważniejsze, pod względem łącznej wartości, towary importowane do OMW (Tabela 55) należą w większości do tych samych działów, co towary wywożone. Są to jednak zdecydowanie większe sumy. Import jest nieco bardziej skoncentrowany towarowo niż eksport – produkty z czterech działów skupiają połowę wartości. Struktura towarowa przywozu do OMW, podobnie jak eksportu, nie różni się istotnie od struktury ogólnopolskiej (tzn. w czołówce znajdują się maszyny i urządzenia, produkty mineralne, metale nieszlachetne, sprzęt transportowy i produkty chemiczne).

Tabela 55. Struktura towarowa importu do OMW (2013) – działy o największej wartości

Dział CN	wartość (mln zł)	% importu OMW	zmiana udziału wzgl. 2007 (punkty proc.)
Maszyny i urządzenia elektryczne (85)	22 166	15,8	1,2 ↗
Maszyny i urządzenia mechaniczne (84)	20 432	14,6	-0,9
Pojazdy nieszynowe, ich części i akcesoria (87)	17 760	12,7	-2,5 ↘
Produkty farmaceutyczne (30)	9 799	7,0	1,3 ↗
Tworzywa sztuczne i artykuły z nich (39)	7 048	5,0	0,0
Aparatura precyzyjna, optyczna, pomiarowa, medyczna… (90)	4 528	3,2	0,7
Produkty chemiczne różne (38)	3 952	2,8	0,9
Paliwa i oleje mineralne (27)	3 041	2,2	-3,4 ↘
Statki powietrzne i ich części (88)	2 937	2,1	1,5 ↗
Żeliwo i stal (72)	2 775	2,0	-0,2
Preparaty perfumeryjne, kosmetyczne, toaletowe (33)	2 730	1,9	0,3
Razem:	97 170	69,2	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IC

[34] A z drugiej strony niższym znaczeniem pojazdów (87), mebli (94), wyrobów z kauczuku – czyli opon (40), czy statków i łodzi (89), paliw mineralnych (27), w których specjalizują się inne regiony.

[35] W zestawieniu pomięto działy, które względem 2007 roku odnotowały istotny wzrost ale w badanym okresie charakteryzowały się znaczną zmiennością (metale szlachetne oraz dzieła sztuki), więc nie można jednoznacznie mówić o wzmocnieniu ich eksportu.

Pośród zmian w imporcie warto wyróżnić wzrost znaczenia produktów branży lotniczej (dział 88). O ile pozostałe działy z zestawienia importu OMW miały wysoką pozycję już w 2007 roku, tak statki powietrzne i ich części do czołówki trafiły dopiero w ostatnich dwóch latach omawianego okresu.

Pyt. 177 Jak kształtuje się bilans handlu zagranicznego OMW?

Saldo handlu zagranicznego OMW w całym okresie 2007-20013, jak i wcześniej, było ujemne (Rysunek 77). W 2012 roku import jest dwukrotnie większy niż eksport[36]. Deficyt OMW jest zdecydowanie silniejszy w porównaniu z ogólnokrajowym, gdzie różnica wynosi tylko 2%.

Rysunek 72. Bilans handlowy OMW

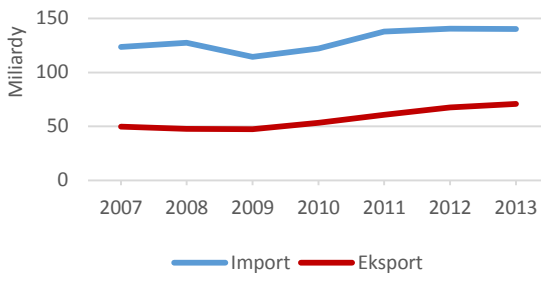

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych IC.*

Przewaga importu wynika z chłonności stołecznego rynku oraz z lokalizacji w Warszawie i jej otoczeniu centów dystrybucyjnych, do których przywożone są towary dysponowane następnie na teren województwa i kraju (*Obroty towarowe…* 2010). Zapewne dlatego import OMW stanowi aż 22% importu krajowego (i 72% mazowieckiego)[37]. Być może zwiastunem stopniowego łagodzenia ujemnego bilansu jest fakt, że w latach 20012 i 2013 deficyt ulega łagodnemu zmniejszeniu.

Na wszystkich 97 działów jedynie w 25 bilans handlowy OMW jest dodatni. Większość tej grupy stanowią produkty spożywcze, podczas gdy w grupie ujemnego deficytu znajdują się towary wysokiej techniki (Rysunek 78).

Rysunek 73. Saldo wymiany handlowej OMW wg. sekcji (2013)

Dział CN	Bilans (mln zł)
Artykuły przemysłowe różne (96)	1 985
Produkty mleczarskie (04)	1 540
Mięso i podroby (02)	1 356
Mydło, preparaty piorące (34)	1 272
Pieczywa, przetwory ze zbóż i mąki (19)	906
Książki, gazety, poligrafia (49)	867
Kakao i przetwory z kakao (18)	861
Przetwory z mięsa, ryb (16)	608
Owoce i orzechy (08)	224
(…)	
Aparatura precyzyjna, optyczna (90)	-3 461
Tworzywa sztuczne i artykuły z nich (39)	-3 964
Produkty farmaceutyczne (30)	-7 561
Maszyny i urządzenia elektryczne (85)	-11 249
Maszyny i urządzenia mechaniczne (84)	-11 899
Pojazdy nieszynowe, części, akcesoria (87)	-15 655

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych IC.*

Pyt. 180 Jaka jest struktura geograficzna eksportu i importu oraz jakie są jej zmiany?

Za 70% wartości importu do OMW odpowiadało dziesięć krajów. Właściwie jedyną dostrzegalną zmianą w gronie największych dostawców w latach 2007-2011 jest zastąpienie Japonii przez Słowację. Eksport jest nieco mniej skoncentrowany: pierwsza dziesiątka krajów to 62% wartości. Wśród głównych odbiorców w okresie 2007-2013 nastąpił wzrost wartości przesyła na Litwę oraz spadek na Ukrainę (który najpewniej pogłębi się w 2014 roku). Źródła importu i destynacje eksportu (Rysunek 79) nie odbiegają znacząco od struktury geograficznej krajowej wymiany handlowej.

[36] A ponieważ OMW generuje większość wymiany handlowej Mazowsza więc i wynik województwa jest na podobnym poziomie. Również obszar województwa z wyłączeniem OMW ma negatywny bilans.

[37] Rola stolicy i lokalizacja siedzib firm operujących ogólnokrajowo ma również wpływ na strukturę towarową eksportu i importu.

Rysunek 74. Struktura geograficzna importu (z lewej) oraz eksportu (z prawej) OMW 2013

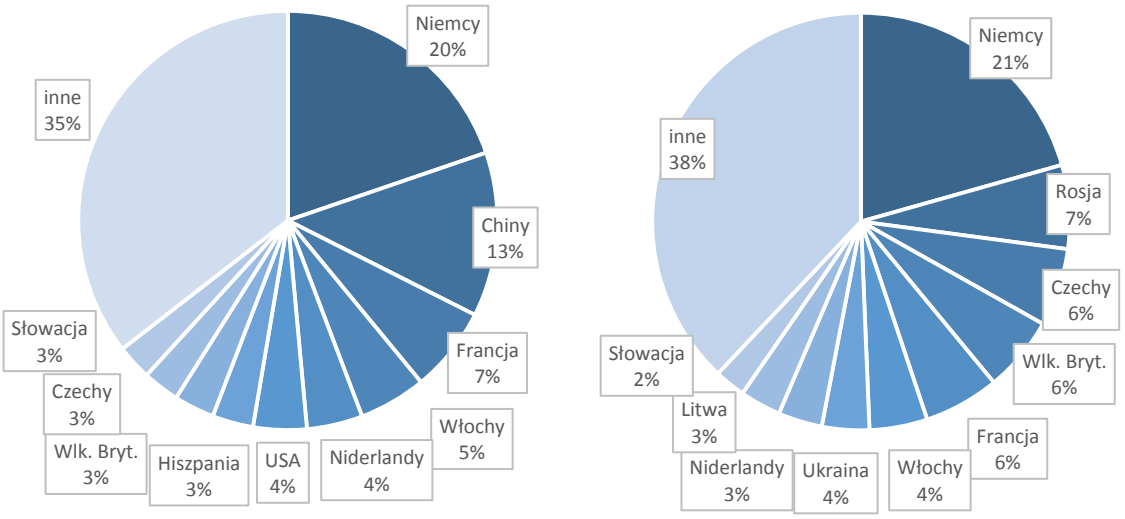

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych IC.*

Pyt. 182 Jakie przewagi konkurencyjne charakteryzują eksporterów z obszaru OMW?

Co czwarty z grona stu największych eksporterów kraju[38] swą siedzibę ma na terenie OMW (za wyjątkiem trzech wszystkie w Warszawie; natomiast w aglomeracji Poznania – 5, Gdańsk, Wrocław, Kraków – po 4). W większości są to firmy powiązane z zagranicznymi korporacjami. Branżę spożywczą reprezentują w tym gronie m.in. Unilever (produkty żywnościowe, ale i kosmetyki), Hoogwegt (mleczarstwo) i Mars Polska (słodycze światowych marek i karma dla zwierząt – z zakładami w gminie Sochaczew); branżę elektro-maszynową: Bosch, Siemens i Electrolux. Z listy stu w OMW, ale już poza Warszawą, zlokalizowane są: Man Trucks (gm. Nadarzyn), Faurecia Automotive (wyposażenie samochodów; gm. Grójec), oraz GK Action (gm. Lesznowola) – dostawca sprzętu komputerowego (m.in. serwerów dla CERN-u). Wedle danych IC na Mazowszu funkcjonuje 8,5 tysiąca firm eksportujących (kolejna jest Małopolska – już tylko 4 tysiące), z czego najwięcej koncertuje oczywiście Warszawa.

Trudno określić ogólne przewagi konkurencyjne przy zróżnicowanej branżowo strukturze eksportu. Zdaniem przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu i samorządów gospodarczych atutem jest zaplecze instytucjonalne w Warszawie oraz wzmożony przepływ informacji z racji koncentracji biznesu i głównych instytucji w stolicy. Na tej podstawie można mówić o przewadze informacyjnej. Z kolei obecność w strukturze eksportu towarów o niskim stopniu zaawansowania (np. materiałów higienicznych), produkowanych przez zagranicznych inwestorów wskazuje, że OMW, na tle europejskim, jest konkurencyjne pod względem kosztów produkcji. Natomiast obecność towarów spożywczych i ich rosnące znaczenie w eksporcie wskazuje, że w gronie przewag znajdują się również atuty jakościowe.

[38] Ranking Polityki http://www.lista500.polityka.pl/rankings/export.

2.10.3. JAKOŚĆ ŻYCIA

Wymiar jakości życia mieszkańców w odniesieniu do działania biznesu rozpatrywany jest w podrozdziałach dotyczących przedsiębiorczości i lokalizacji międzynarodowych firm. W tym miejscu sformułowane jest natomiast pytanie uzupełniające:

Pyt. 231: Czy jakość życia w OMW sprzyja budowaniu relacji handlowych z zagranicznymi parterami?

Zdaniem przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu i samorządów gospodarczych metropolitalny charakter Warszawy sprzyja kontaktom biznesowymi. W tym znaczeniu klimat dla rozwijania relacji międzynarodowych biznesu jest pozytywny (szerzej zob.: rozdział dot. współpracy biznesu).

2.10.4. POTENCJAŁY

Pyt. 265 W jakich dziedzinach działalności gospodarczej istnieje szczególny potencjał do rozwinięcia eksportu na skalę większą niż obecnie? Co stanowi przeszkodę?

Potencjał ten można oceniać poprzez wzrost znaczenia w eksporcie tych działów, które niekoniecznie należą do czołówki, ale charakteryzują się dużą dodatnią dynamiką wartości. Problem polega na tym, że są to dziedziny bardzo zróżnicowane (zob.: rozdział o konkurencyjności). Widać, że swój potencjał coraz bardziej wykorzystuje przemysł spożywczy. Interesujący, bo należący do wysokich technik, jest także wzrost znaczenia branży lotniczej w strukturze eksportu. Przedstawiciele IOB wymieniają również potencjał dla świadczenia zagranicznych, usług jaki ma obecny w stolicy sektor ICT.

Nic nie wskazuje na to, by w OMW istniały szczególne – subregionalne – bariery dla rozwoju eksportu, na które należałoby nakierować specjalne działania. Małe i średnie firmy z OMW są częściej obecne na rynkach zagranicznych niż ich sąsiedzi z pozostałej części Mazowsza (B. Plawgo i in., 2013). W sektorze MSP internacjonalizacja skorelowana jest z innowacyjnością (ibid) co sugeruje, że wobec nieeksporterów działania wspierające relacje zagraniczne powinny iść w parze z ułatwieniami dla wprowadzania nowych rozwiązań (w wymiarze OMW – ze współpracą z nauką).

Opinie IOB zwracają uwagę na to, że celowe są jedynie branżowe przedsięwzięcia. To natomiast oznacza, że dla OMW istotna jest rekomendacja dotycząca całego województwa – o potrzebie zacieśniania współpracy małych firm z eksporterami (eksport pośredni) i wsparciu klastrów eksportowych (szerzej: B. Plawgo i in., 2013).

Szansą do wzmocnienia wymiany handlowej jest fakt wpisywania się eksportowanych z OMW dóbr w nurty specjalizacji eksportowych kraju, wspierane przez Ministerstwo Gospodarki[39]: przemysł farmaceutyczny i kosmetyczny, „polskie specjalności żywnościowe", produkcja aparatury pomiarowej oraz branża jubilerska[40].

[39] Szerzej: http://www.mg.gov.pl/node/21071.

[40] Dział 71 CN – metale szlachetne i biżuteria – nie została pokazana we wcześniejszych zestawieniach ze względu na bardzo dużą zmienność w poszczególnych latach. Jej istotna pozycja w strukturze eksportu OMW 2012, nie znalazła już potwierdzenia w danych 2013. Stanowiła w 2007-2013 ok. 1,5% wartości eksportu OMW.

Pyt. 300 Czy w OMW istnieją dziedziny (wyznaczone poprzez grupy towarów), których eksport w znaczącym stopniu stracił na znaczeniu?

Najbardziej w OMW straciła branża samochodowa – ale nie oznacza to, że straciła cała (zakłady tej branży w OMW, produkujące części motoryzacyjne, należą do grona największych eksporterów z Polski). Jako utracony potencjał wymieniana jest fabryka FSO oraz ograniczenie działania zakładów URSUS.

Pyt. 328 Jakie dziedziny działalności gospodarczej OMW generują wysoki poziom eksportu? Pyt. 329 W jakich dziedzinach działalności gospodarczej OMW poziom eksportu istotnie się zwiększa?

Na te pytania szczegółowe odpowiedzi znajdują się w rozdziale Konkurencyjność.

2.11. WSPÓŁPRACA POMIĘDZY PRZEDSIĘBIORCAMI ORAZ POMIĘDZY PRZEDSIĘBIORCAMI A INSTYTUCJAMI OTOCZENIA BIZNESU I Z OBSZARU B+R

2.11.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 59 Jakie instrumenty wsparcia skierowane do przedsiębiorstw mają szczególne znaczenie dla przedsiębiorców z OMW z punktu widzenia rozwijania współpracy? Pyt. 58 Jakie uwarunkowania administracyjno-prawne wpływają na rozwój współpracy między przedsiębiorcami a innymi podmiotami?

Na podstawie przeprowadzonego badania można stwierdzić, że w przestrzeni OMW nie funkcjonują szerokie instrumenty wsparcia, które mają szczególne znaczenie dla rozwoju współpracy. Wśród takich narzędzi wymieniano jednak klastry, inicjatywy wspólnych spotkań (zob. część raportu dot. B+R+I), jednak z punktu widzenia całej gospodarki OMW trudno na razie mówić o ich szerokim oddziaływaniu. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że najskuteczniejszym inicjatorem współpracy są spotkania i konferencje umożliwiające zawiązanie osobistych kontaktów pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk, ponieważ to te relacje owocują następnie wspólnymi przedsięwzięciami.

Od samorządu środowisko nauki oczekiwałoby większego zaangażowana w animowanie inicjatyw współpracy. Ponad połowa badanych instytucji otoczenia biznesu i instytucji naukowych nie posiada stałych kontaktów z samorządem lokalnych. Zarazem, wbrew stereotypowi, niemal wszystkie badane instytucje naukowe posiadały kontakty z biznesem owocujące praktycznymi rozwiązaniami.

Bariery administracyjno-prawne są utrudnianiem przede wszystkim w relacjach biznes – nauka, nie różnią się one jednak od utrudnień ogólnopolskich (zob. część raportu dot. B+R+I).

Pyt. 60 Czy i ewentualnie jakie działania na rzecz wspierania współpracy IOB-przedsiębiorcy podejmowane są przez samorządy na poziomie lokalnym?

Na poziomie lokalnym władze samorządowe raczej nie podejmują działań na rzecz wspierania bieżących relacji IOB – przedsiębiorcy poza ew. działaniami informacyjnymi. Wyjątkiem jest Warszawa z działaniami w ramach Warszawskiej Przestrzeni Technologicznej.

Wpływ na taki stan rzeczy ma koncentracja instytucji w stolicy. W gminach OMW tego typu lokalne podmioty nie funkcjonują. Tym bardziej wzmacnia to argument o istotności wzmacniania relacji sieciowych w ramach obszaru metropolitalnego.

2.11.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 183 Jakie inicjatywy klastrowe wykształciły się w OMW? Jakie branże gospodarki odgrywają w nich dominującą rolę?

Pod względem liczebności w województwie dominują klastry skupiające przedsiębiorstwa z branży medycznej i informatycznej (ten drugi rodzaj jest także najbardziej popularny w innych województwach).

Mazowieckie klastry mają raczej charakter skupisk usługowych niż charakter wytwórczy. Na procesie (łańcuchu) produkcyjnym opierają się tylko trzy inicjatywy – Klaster Polskich Producentów Mebli (z siedzibą w Warszawie), Optoklaster (również stolica) oraz Mazowiecki Klaster Owocowy (inicjatorem jest gmina Pniewy, we współpracy z KIG i SGGW).

W województwie mazowieckim funkcjonuje 25 klastrów/inicjatyw klastrowych, z czego 23 mają siedzibę na terenie OMW (22 w Warszawie, jeden w gm. Pniewy). Na przykładzie inicjatyw uznanych za te o wysokiej zdolności do podnoszenia konkurencyjności regionu (Rysunek 80) widać, że miejscem działania zdecydowanej większości członków tych inicjatyw jest OMW. Jest to przede wszystkim Warszawa, w niewielkim stopniu – otoczenie stolicy. Stolica jest również siedzibą wszystkich wymienionych klastrów o dużym potencjale (siedzibą koordynatorów), jak i w ogóle większości tego typu inicjatyw na Mazowszu.

Współpraca na linii klastry – jednostki B+R w regionie jest na raczej niskim poziomie. Pozytywne jest jednak, że takie relacje są utrzymywane niemal we wszystkich inicjatywach. Przeważają jednak działania miękkie, a nie konkretne procesy wdrożeniowe. Relacje te są generalnie nadal w początkowej fazie rozwoju (Plawgo 2013).

Rysunek 75. Mazowieckie klastry/inicjatywy klastrowe o największej sile oddziaływania na konkurencyjność regionu

Nazwa	*Branża*	*Ocena w skali 0-5*	*Członkowie z OMW/ogółem*
Optoklaster - Mazowiecki Klaster Innowacyjnych Tech. Fotonicznych	optyczna	4,0	24 na 24
Mazowiecki Klaster ICT	ICT	3,5	57 na 63
Alternatywny Klaster Informatyczny	ICT	3,1	b.d.
Creative Communication Cluster	kreatywna	2,6	23 na 26
Mazowiecki Klaster Peptydowy	medyczna	2,6	7 na 7
Alice-Med	medyczna	2,5	21 na 24
Mazowiecki Klaster Druku i Reklamy „Kolorowa Kotlina”	poligraficzna	2,4	b.d.
Mazowiecki Klaster Efektywności Energetycznej i OZE	energetyczna	2,4	b.d.
Mazowiecki Klaster Lotniczy Aviation Mazovia	lotnicza	2,4	28 na 30

Źródło opracowanie własne na podstawie zestawienia i oceny w: Plawgo (2013).

Pyt. 184 Czy obserwowane są zależności między podejmowaniem współpracy przez przedsiębiorstwa a ich poziomem konkurencyjności i innowacyjności?

Zdecydowanie otwartość na kontakty zewnętrzne w dłuższej mierze sprzyja konkurencyjności firmy. Przedstawicie samorządu gospodarczego wskazują, że dzięki temu firmy mogą nie tylko zdobywać nowych klientów i partnerów, lecz także przyswajać i adaptować nowe rozwiązania. Obserwowana jest również zależność między współpracą a innowacyjnością, z tej przyczyny, że opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań wymaga najczęściej sięgnięcia do doświadczenia i umiejętności na zewnątrz przedsiębiorstwa. Na obecnym poziomie rozwoju gospodarczego znaczące innowacje rzadko można wypracować w izolacji od otoczenia.

2.11.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 123 Czy skłonność przedsiębiorców do współpracy z innymi podmiotami (innymi przedsiębiorcami, instytucjami B+R oraz IOB) wykazuje zróżnicowanie przestrzenne w układzie Warszawa-pozostałe gminy OMW?

Stolica sprzyja biznesowi poprzez szybszy przepływ informacji. Łatwiejsze są w niej kontakty bezpośrednie. Wiedza branżowa (trendy, rozwiązania itp.) płynie oczywiście również do przedsiębiorstw oddalonych od stolicy – współcześnie dla informacji odległość nie jest już barierą. Jednak przedstawiciele samorządów gospodarczych i IOB zwracają uwagę, że dzięki bezpośrednim

relacjom w aglomeracji przepływy te są bardziej owocne. W Warszawie zachodzi swego rodzaju efekt skali. Dzięki zagęszczeniu możliwe jest przenikanie się wzorców biznesowych, które płyną z firm zagranicznych (głównie korporacji). W ten sposób środowisko biznesowe nabywa standardów międzynarodowych.

Relacje instytucji otoczenia biznesu wskazują, że większe natężenie kontaktów z podmiotami ze stolicy (choć to zależne jest od rodzaju instytucji) wynika raczej z nagromadzenia firm w Warszawie aniżeli generalnie mniejszej aktywności firm poza miastem.

2.11.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 232 Czy przedsiębiorcy podejmują działania z zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu na rzecz rozwoju lokalnego otoczenia i społeczeństwa? Co to są za działania? Czy firmy wykazujące większą aktywność we współpracy z innymi podmiotami są także bardziej chętne do podejmowania zadań z zakresu CSR[41]?

Przedsiębiorstwa angażują się w działania na rzecz wspólnot lokalnych w całej przestrzeni OMW. Badanie samorządów nie wykazało, by w OMW istniały gminy, gdzie tego typu zaangażowanie nie miałoby nigdy miejsca. W takie działania angażują się nie tylko firmy, które rozwinęły się lokalnie, lecz także filie zagranicznych korporacji. Wynika to z tego, że takowe chcą poprzez zwiększenie rozpoznawalności umocnić pozycję w hierarchii korporacji.

Rysunek 76. Jakie działania CSR dostrzegają mieszkańcy OMW

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI wśród mieszkańców OMW.

Według władz lokalnych do katalogu najpowszechniejszych działań w tym zakresie w OMW należą:

- sponsorowanie lub wspieranie imprez sportowych, wydarzeń kulturalnych czy rozrywkowych;
- dofinansowanie dla inwestycji szkół, publicznych instytucji, akcji charytatywnych;
- patronaty, konkursy, stypendia.

Dostrzegalność takich działań przez mieszkańców pokrywa się z powyższym katalogiem (Rysunek 81). Dochodzi tu jednak kwestia rozpoznawalności kampanii społecznych, prowadzonych często przez biznes w partnerstwie i instytucjami niekomercyjnymi.

Otwartość na współpracę generalnie sprzyja zaangażowaniu się w różnego rodzaju inicjatywy zewnętrzne oraz podejmowaniu działań z zakresu CSR. Co istotne, w gminach OMW taka działalność biznesu w ostatnich latach nasila się.

[41] CSR – Corporate Social Responsibility, czyli społeczna odpowiedzialność biznesu.

2.11.5. POTENCJAŁY

Pyt. 266 Jak doświadczenia dotychczasowej współpracy przedsiębiorców z instytucjami otoczenia biznesu, jednostkami B+R wpływają na ich obecną chęć i gotowość podjęcia współpracy?

Dla instytucji naukowych, jak i IOB – choć zależnie od specyfiki, udane przedsięwzięcia procentują często kolejnymi wspólnymi projektami. Również w tym miejscu warto podkreślić, że badane podmioty wskazują na kluczowe znaczenie indywidulanych kontaktów osobowych w inicjowaniu wspólnych działań instytucji.

Współpraca biznes – nauka obwarowana jest czynnikami zniechęcającymi lub wręcz barierami nie do przejścia dla strony biznesowej. W szerszym ujęciu przeważają więc niestety negatywne opinie. Są to jednak uwarunkowania krajowe, w pewnym stopniu łagodzone w OMW fizyczną bliskością podmiotów. Wśród barier wymieniane są kwestie fiskalne, usztywnione metody rozliczeń narzucone instytucjom, a zupełnie niezrozumiałe dla biznesu. Często też brak wspólnego języka i inne postrzeganie celów (zysk vs prestiż naukowy). Między innymi w kontekście pośrednictwa w tych relacjach i możliwości uruchomienia potencjału przedstawiciele nauki odwoływali się do braku parku naukowo-technologicznego w Warszawie.

Przedstawiciele instytucji naukowych z OMW, przytaczając wszystkie powyższe bariery ogólne, podkreślali jednak, że powszechna opinia o oderwaniu nauki od potrzeb gospodarki jest często niesprawiedliwie i pochopnie powielana, co również nie sprzyja współpracy. Przytaczane argumenty są dwojakie. Po pierwsze badania podstawowe mają istotny wpływ na rozwój kierunków nauki i nie można przedkładać ponad nie działań aplikacyjnych – jedne i drugie powinny się uzupełniać. Po drugie, większość zbadanych instytucji nauki ma w swym dorobku wiele projektów i przedsięwzięć zrealizowanych z firmami lub dla firm. Na przykład Instytut Optyki Stosowanej („pomimo, że nie robi nic, czego – przynajmniej potencjalnie – nie można by skomercjalizować"). Wśród przykładów wymienić można współpracę:

- Wojskowej Akademii Technicznej (Wydziału Nowych Technologii i Chemii) z krajowym przemysłem zbrojeniowym;
- Politechniki Warszawskiej (Wydziału Elektroniki i Technik Informacyjnych) z firmami przemysłu obronnego z byłego koncernu BUMAR, a także z firmami z branży telekomunikacyjnej i elektronicznej;
- Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (Wydziału Nauk o Zwierzętach) z firmami przemysłu mleczarskiego, hodowlanego i sektora produkcji pasz zwierzęcych;
- Wydziału Matematyki, Informatyki i Mechaniki Uniwersytetu Warszawskiego z zagranicznymi firmami zajmującymi się oprogramowaniem komputerowym (między innymi z Kanady).

Pyt. 267 Czy istnieje w OMW przestrzeń dla współpracy przedsiębiorców i samorządu lokalnego (ew. także innych podmiotów) na rzecz wspólnej promocji i marketingu terytorialnego?

W OMW istnieją przykłady wspólnych działań promocyjnych biznesu i samorządu. Takie przedsięwzięcia podejmowała, i planuje je rozwijać, Warszawa – ich przedmiotem była m.in. wspólna promocja z przedstawicielami sektora nieruchomości na targach inwestycyjnych poprzedzona wyznaczeniem wspólnej linii promocji. Przykłady wspólnych działań promocyjnych występują także w przestrzeni mniejszych gmin OMW. Nie są jednak powszechne i raczej ograniczają się do wąskich

kontaktów. Promocja gospodarcza OMW jest wyzwaniem, które podejmowane będzie w ramach instrumentu ZIT. Budowa wspólnej marki jest przez badanych postrzegana raczej sceptycznie, przy jednoczesnym poparciu dla wspólnych działań promocyjnych (dla samorządu – inwestycyjnych; dla biznesu – promocji branżowej). OMW jest określane jako obszar zbyt zróżnicowany, by można go powiązać jedną marką. Z drugiej strony pojawiają się wątpliwości, czy taka marka miałaby szansę przebicia i czy w praktyce marką nie powinna być „po prostu" Warszawa.

Pyt. 330 Czy dostęp do licznych instytucji otoczenia biznesu, a także bogatego zaplecza naukowo-badawczego postrzegany jest jako istotny atut lokalizacji biznesu i przewaga konkurencyjna w stosunku do przedsiębiorstw zlokalizowanych poza Warszawą czy OMW?

Przez środowisko biznesu (m.in. głosem samorządu gospodarczego) metropolitarny charakter Warszawy, nagromadzenie firm i usług dla biznesu, kapitał ludzki oraz bliskość głównych instytucji są postrzegane jako atut w prowadzeniu działalności (zob. też pytanie 123). Ta bliskość jest ważna również dla działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, której głównym źródłem, zaraz po inwencji własnych kadr, są nieformalne relacje właśnie z otoczeniem (*Konkurencyjność Mazowsza*…). Pomimo pozytywnych przykładów transferu i współdziałania zaplecze naukowe OMW jest nadal raczej potencjałem niż szeroko wykorzystywanym atutem. Kluczowym wyzwaniem, które rozwinięte jest we wnioskach z pozostałych części badania, jest więc poszerzenie i utrwalenie relacji biznes – nauka.

Również w stosunku do klastrów, opisanych w podrozdziale Konkurencyjność, wyzwaniem jest dalsze wzmacnianie ich relacji z nauką i internacjonalizacji – czyli właśnie lepsze wykorzystanie bogatego zaplecza i potencjału OMW.

2.12. INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU

Zgodnie z definicją przyjmowaną w literaturze, poprzez instytucje otoczenia biznesu (IOB) rozumiemy instytucje non-profit, tj. niedziałające dla zysku lub przeznaczające ten zysk na swoje cele statutowe (Burdecka 2004) (określane także mianem instytucji wsparcia biznesu). OMW, a właściwie Warszawa, jest miejscem działania instytucji nastawionych na wsparcie lokalnego biznesu, ale też siedzibą organizacji działających regionalnie i mających zasięg ogólnokrajowy.

Oferta IOB skierowana jest do szerokiej grupy odbiorców, począwszy od start-upów, poprzez sektor MSP, skończywszy na nowoczesnych, innowacyjnych przedsiębiorstwach, działających w sektorach wysokich technologii. Struktura i zakres zadań podejmowanych przez poszczególne instytucje wynikają przede wszystkim z przyjętej misji i posiadanych zasobów. Można wśród nich wyróżnić trzy podstawowe grupy; pierwszą stanowią zorganizowane kompleksy gospodarcze, bazujące na nieruchomości, które obejmują centra transferu technologii, inkubatory (przedsiębiorczości, technologiczne, akademickie). W drugiej grupie IOB znajdują się ośrodki szkoleniowo-doradcze, zaś w trzeciej – instytucje finansowe. Dane SOOIPP wskazują, że wśród instytucji otoczenia biznesu dominują instytucje jednofunkcyjne, choć wzrasta liczba instytucji wielofunkcyjnych, co świadczy o umiejętności dostosowywania się do coraz wyższych wymagań klientów.

2.12.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 61: Jakie wsparcie jest udzielane IOB przez władze samorządowe w OMW? Czy spełnia ono ich oczekiwania?

Instytucje otoczenia biznesu stanowią bardzo zróżnicowany zbiór. Z tego względu bardzo różne są oczekiwania podmiotów zaliczanych do tej grupy wobec władz samorządowych w OMW. Instytucje finansowe, np. fundusze inwestycyjne, zwykle nie utrzymują bezpośrednich relacji z samorządem, nie liczą też na żadne wsparcie, choć, jak zaznaczył jeden z respondentów, samorządy pełnią ważną funkcję informacyjną, dostarczając wiedzy na temat tego, co dzieje się w mieście i w regionie. Z kolei samorząd gospodarczy utrzymuje bardzo ścisłe kontakty z władzami lokalnymi, realizując wspólne projekty (np. przedsiębiorstwo / gmina Fair Play, promocja przedsiębiorczości, konkurs „młody innowator"), w tym projekty współfinansowane ze środków unijnych (np. w ramach działania 8.1 POKL). Instytucje pozyskiwały także środki na szkolenia dla przedsiębiorców.

Zdaniem przedstawicieli instytucji otoczenia biznesu, brakuje informacji na temat ich działalności (promocji usług IOB wśród przedsiębiorców). Zarówno niekomercyjne, jak i komercyjne instytucje świadczące usługi dla przedsiębiorstw widzą potrzebę szerszego zaangażowania władz lokalnych w politykę informacyjną.

Jeden z respondentów wymienia potrzebę zmiany polityki czynszowej, która umożliwiłaby rozwój drobnych usług w centrum miast.

Instytucje o zasięgu krajowym podejmują współpracę z władzami samorządowymi spoza OMW, na przykład realizując dla nich projekty szkoleniowe i doradcze.

Pyt. 62. Jakie są najważniejsze bariery w relacjach władze samorządowe – IOB w OMW?

Współpraca instytucji otoczenia biznesu z władzami samorządowymi przebiega raczej bezproblemowo, choć jak zwykle przy współpracy i realizacji wspólnych celów wiele zależy od dobrej woli osób zaangażowanych. Respondenci wskazują, że podstawą dla dobrej współpracy są zainteresowanie i aktywność odpowiedniej osoby reprezentującej władze lokalne (np. burmistrza). Warto podkreślić, że te instytucje, które mają kontakty z władzami samorządowymi, na ogół dobrze oceniają współpracę, uznając ją za korzystną i efektywną.

Wśród barier można wskazać brak informacji lub słaby przepływ informacji pomiędzy samorządem a instytucjami otoczenia biznesu.

Z wcześniejszych badań wynika, że barierą jest nadmierna formalizacja i biurokratyzacja mechanizmów wsparcia, prowadząca do wydawania środków zgodnie z procedurami, a nie osiągania celów rozwojowych[42]. Wśród respondentów kwestie te nie były podnoszone, co może świadczyć o innym podejściu IOB zlokalizowanych w OMW do procedur związanych z wdrażaniem projektów finansowanych ze środków unijnych. Może to wynikać z dużej liczby pracowników w OMW, którzy mają doświadczenie w tym zakresie i wręcz „wyspecjalizowali się" w zdobywaniu środków pomocowych.

Pyt. 63. Czy – a jeśli tak, to w jakim zakresie i w jakiej formie – podejmowana jest współpraca pomiędzy samorządami dotycząca wspierania lokalnych IOB (np. podnoszenia ich efektywności czy dopasowania oferowanych usług do zgłaszanego popytu)?

Część instytucji otrzymała wsparcie kapitałowe z budżetu jednostki samorządu terytorialnego (kapitał zakładowy), co stanowi fundamentalne wsparcie, warunkujące funkcjonowanie instytucji (obrót tym kapitałem stanowi podstawę działalności).

Możliwość finansowania różnych inicjatyw ze środków unijnych wydaje się czynnikiem najbardziej sprzyjającym współpracy. Wśród przykładów takich inicjatyw wymieniane są:

Centrum Przedsiębiorczości Smolna, pierwsza tego typu inicjatywa stworzona w stolicy przez instytucję publiczną. Inwestycja powstała w ramach projektu „Innowacyjna Warszawa 2020". Razem z Centrum Kreatywności na Targowej i Centrum Innowacji przy Politechnice Warszawskiej tworzy Warszawską Przestrzeń Technologiczną.

W rozmowach z respondentami często współpraca i „wsparcie" utożsamiane są z realizacją projektów w ramach programów operacyjnych.

[42] Budowa Skutecznego Otoczenia Innowacyjnego Biznesu w Polsce. Cele i założenia Inicjatywy Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, PARP, Warszawa–Gdańsk–Poznań 2011, s. 26-27.

2.12.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 186: Jakich instrumentów wsparcia przedsiębiorczości brakuje w OMW? Jakie potrzeby przedsiębiorców pozostają niezaspokojone?

Brakuje instrumentów wspierających współpracę na styku sektora naukowo-badawczego i przedsiębiorstw. Podejmowane są co prawda nieliczne inicjatywy, jednak skala zapotrzebowania przekracza podaż. Przykładem takich działań jest inicjatywa „Doktoraty dla Mazowsza", dzięki której pomysły rozwijane w ramach rozpraw doktorskich mogły znaleźć praktyczne zastosowania w przedsiębiorstwach.

Oczywistym brakiem jest deficyt parków technologicznych w OMW, respondenci wskazują przykłady regionów, gdzie dzięki istnieniu tego typu instytucji można było wesprzeć rozwojowe sektory. Konsekwencją braku parków technologicznych w OMW jest niedostatek usług kompleksowych.

Deficytem podaży charakteryzują się zwykle usługi finansowe. Mazowieckie przedsiębiorstwa w badaniach wskazują doradztwo i wsparcie finansowe jako najbardziej pożądane usługi świadczone przez IOB[43]. W badaniu przeprowadzonym w 2012 r. na Mazowszu wsparcie finansowe należało do usług cieszących się największym zainteresowaniem i było uznawane za najbardziej efektywną formę wsparcia. Jednak na obszarze OMW problem ten nie wydaje się aż tak istotny ze względu na dostępność różnorodnych produktów finansowych skierowanych do różnych grup przedsiębiorstw, można wręcz mówić o odwróceniu problemu – braku innowacyjnych firm, w które mogłyby zainwestować fundusze kapitałowe.

Instytucje otoczenia biznesu badają potrzeby swoich klientów głównie poprzez rozmowy, zwykle nie są to jednak badania prowadzone systematycznie. Wybrane instytucje ankietują klientów oraz osoby zainteresowane usługami, które odwiedzają strony internetowe danej instytucji (instytucje oferujące finansowanie działań podejmowanych przez firmy przygotowują na tej bazie ofertę dotyczącą produktów finansowych). Kilku respondentów podkreślało, że choć badania ankietowe wśród klientów są realizowane, to nie są tak kompleksowe, jak wynikałoby to z ich potrzeb informacyjnych. Problemem jest zarówno brak środków dedykowanych na takie działania, jak i osób, które w ramach organizacji mogłyby takie informacje zbierać, analizować i wyciągać z nich wnioski służące do profilowania usług dla klientów.

Pyt. 187: Czy IOB utrzymują kontakty międzynarodowe (wykorzystują międzynarodowy charakter metropolii)? Z jakimi podmiotami? Jakie są tego rezultaty?

Instytucje otoczenia biznesu, z racji swojej działalności, często utrzymują kontakty międzynarodowe, będąc członkami sieci i zrzeszeń. Wynika to też w dużej mierze z oczekiwań przedsiębiorców, którzy za pośrednictwem instytucji nawiązują kontakty zagraniczne, np. poprzez udział w targach. Elementem współpracy jest wymiana doświadczeń, jednak w większości przypadków nie przekłada

[43] Ocena wpływu działalności instytucji otoczenia biznesu na rozwój sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w województwie mazowieckim, Ecorys Polska Sp. z o.o. i Geoprofit na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego.

się ona na zakres oferowanych usług ani ich zasięg. Potrzeba utrzymywania kontaktów międzynarodowych niewątpliwie jest dostrzegana, choć czasem przyjmuje formę zbyt ograniczoną w stosunku do potrzeb. Barierą może być, jak wskazał jeden z respondentów, bardzo wysoka składka członkowska w organizacjach europejskich.

Przykładem rezultatów takiej współpracy może być dostęp polskich inżynierów do zagranicznych rynków pracy. Naczelna Organizacja Techniczna, będąc członkiem Światowej Federacji Organizacji Inżynierskiej (WFTO), wydaje Europejską Kartę Inżyniera. NOT posiada poza tym Komisję Młodzieży, która wspiera młodzież w budowaniu kariery, nawiązywaniu kontaktów itp.

2.12.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 124: Jaki jest rozkład przestrzenny IOB w OMW (z uwzględnieniem zakresu działalności/rodzaju instytucji)?

Najliczniej reprezentowane w OMW są centra wspierania przedsiębiorczości, na kolejnych miejscach znajdują się stowarzyszenia przedsiębiorców i izby gospodarcze – większość instytucji o zasięgu ogólnokrajowym zlokalizowana jest w stolicy. Kolejną grupą są prywatne firmy inwestycyjno-doradcze, które lokalizację w Warszawie wybierają ze względu na klientów. Silna koncentracja w rozkładzie przestrzennym IOB sprzyja tworzeniu wspólnej oferty uzupełniających się usług.

Rysunek 77. Rozkład przestrzenny instytucji otoczenia biznesu w OMW

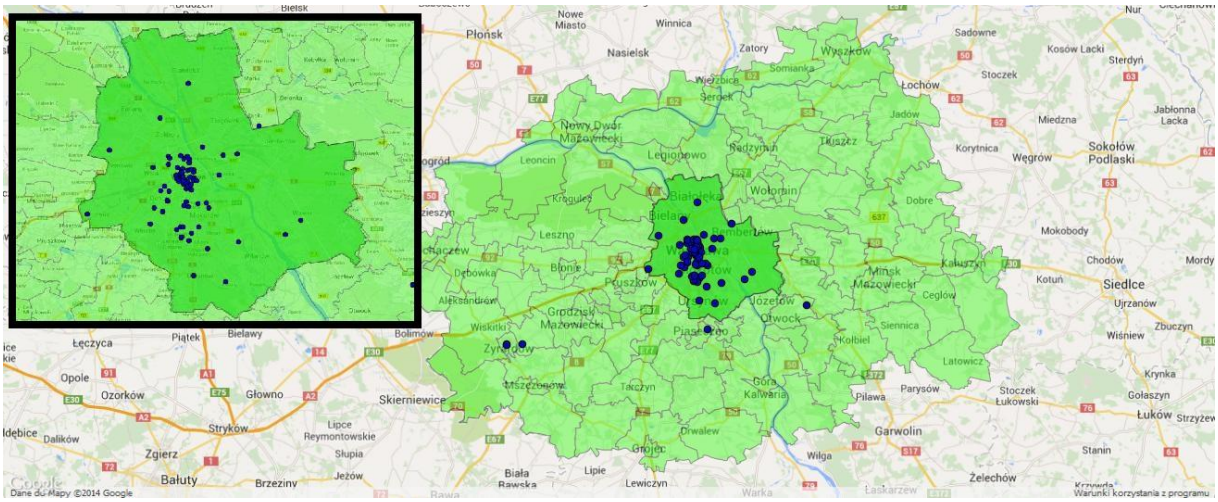

Pyt. 185: Jaki jest zasięg oddziaływania IOB zlokalizowanych w OMW (na podstawie lokalizacji klientów)?

Część instytucji objętych badaniem ma zasięg ogólnopolski, np. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości czy Krajowa Izba Gospodarcza. W przypadku instytucji regionalnych, niemających charakteru ogólnopolskiego, zachodzi odwrotna relacja pomiędzy liczbą klientów a odległością od Warszawy (im większa odległość od Warszawy miejscowości, z której pochodzą klienci, tym mniej tych klientów). W przypadku większości badanych instytucji zdecydowana większość klientów (ok. 60-90%) pochodzi z Warszawy.

2.12.4. POTENCJAŁY

Różnorodność form wsparcia i podejmowanych działań sprawia, że trudno jednoznacznie mówić o potencjałach aktywnych lub utraconych w stosunku do tej grupy. Można natomiast ogólnie stwierdzić, że rola i pozycja IOB w gospodarce stale się umacnia, czego odzwierciedleniem jest nie tylko wzrastająca liczba poszczególnych rodzajów IOB, lecz także coraz większe zainteresowanie współpracą z nimi.

Pyt. 331: Czy IOB z OMW rozwijają swoją działalność? W jaki sposób? Czy planują rozwój działalności w przyszłości? W jakim zakresie? Jeśli nie – co stoi na przeszkodzie?

Rozwój polega przede wszystkim na dostosowywaniu oferty do zmieniających się potrzeb przedsiębiorców. O rozwoju mówią przede wszystkim instytucje świadczące usługi finansowe. W ich przypadku pojawiają się konkretne pomysły na nowe projekty, nowe platformy komunikacji, otwarcie się na nowe grupy klientów, finansowanie projektów inwestycyjnych o coraz większej wartości itp.

Znaczna część respondentów nie ma obecnie planów dotyczących rozwoju, a niektóre – te finansowane ze środków strukturalnych – mówią wręcz o rozwiązaniu po zakończeniu działań finansowanych ze środków unijnych. Plany rozwojowe wielu instytucji też wiązane są bezpośrednio z dostępnością środków unijnych.

Pyt. 268. Czy IOB dostrzegają potrzebę wzmacniania współpracy metropolitalnej (w ramach OMW)? W jakiej formie?

Współpraca między IOB w województwie mazowieckim pozostaje w sferze deklaracji. Praktycznie nie występuje w zakresie budowania oferty dla MSP, co wyraża się przez tworzenie indywidualnych ofert każdej instytucji, które nie są konsultowane z innymi podmiotami. Współpraca pojawia się w projektach finansowanych ze środków unijnych (gdy współpraca jest wymogiem formalnym lub gdy nawiązanie relacji z inną instytucją pozwala na zdobycie dodatkowych punktów przy ocenie wniosku). Tego typu partnerstwa nie przekładają się na budowanie trwałych relacji.

Współpraca łatwiej może być nawiązywana wśród instytucji, których oferta niejako z definicji się uzupełnia, np. współpraca funduszu pożyczkowego z funduszem poręczeniowym. Współpracy sprzyja członkostwo w KSU, choć raczej poprzez zobowiązanie do współpracy z pozostałymi członkami niż potrzeby dostrzegane przez poszczególne IOB. Choć zauważana jest potrzeba budowania kompleksowej oferty czy wzajemnej promocji oferowanych usług[44], to rzeczywista współpraca na razie jest ograniczona.

Można zakładać, że za ograniczonymi kontaktami stoi ograniczona koncentracja działalności IOB na klientach, którzy gotowi są płacić za wysokospecjalistyczne i kompleksowe usługi.

[44] Można tu mówić np. o informowaniu klientów o innych instytucjach, gdy dana instytucja nie może udzielić zadowalającego przedsiębiorcę wsparcia.

Jeden z respondentów dostrzega potrzebę stworzenia aktywnej sieci instytucji otoczenia biznesowego w Polsce, aby można było wprowadzać standardy i uczyć się na doświadczeniach innych instytucji.

Pyt. 301. Czy istnieją takie obszary wspierania przedsiębiorstw, w których konkurencyjne instytucje spoza OMW przejęły rynek (okazały się sprawniejsze)?

Instytucje otoczenia biznesu, w zależności od swojej specyfiki i obszaru działalności, mogą natrafiać na konkurencję (jeżeli działają na rynku komercyjnym) lub zjawisko konkurencji w ogóle ich nie dotyczy (jeżeli działają w obszarze niekomercyjnym). Z tego względu widoczny jest wyraźny podział opinii respondentów – przedstawiciele instytucji niekomercyjnych nie postrzegają usług innych IOB jako konkurencyjnych w stosunku do swoich usług, mówią wyraźnie o podejmowaniu wspólnych inicjatyw. Natomiast te, których działalność ma charakter komercyjny (np. fundusze kapitałowe), z oczywistych względów nie ujawniają informacji na temat przejęcia części ich rynku przez sprawniejsze instytucje. Warto też zauważyć, że konkurencja tego typu podmiotów zlokalizowana jest w Warszawie, a więc przypadki przejmowania klientów przez instytucje o zbliżonym profilu spoza OMW raczej nie mają miejsca.

2.13. ZIELONA INFRASTRUKTURA OBSZARU METROPOLITALNEGO WARSZAWY

2.13.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 64: Jakie działania są podejmowane przez samorząd w celu zwiększenia atrakcyjności obszaru poprzez rozwój zielonej infrastruktury?

Obszar Metropolitarny Warszawy posiada cenne walory przyrodnicze i jest zasobny w tereny zieleni, na jego obszarze występują liczne tereny objęte ochroną prawną, tj. Kampinoski Park Narodowy, parki krajobrazowe, rezerwaty przyrody, obszary Natura 2000, obszary chronionego krajobrazu. Znaczną powierzchnię zajmują również lasy (około 21 %), parki, łąki, zarośla. Ponadto północno-wschodnia część OMW obejmująca gminy: Sąbrówka, Klembów, Somianka, Zabrodzie, miasto i gminę Tłuszcz oraz miasto i gminę Wyszków położona jest w obszarze funkcjonalnym Zielone Płuca Polski. Na poniższym rysunku zaprezentowano rozmieszczenie obszarów zielonych na obszarze OMW.

Rysunek 78. Obszary zielone w granicach OMW

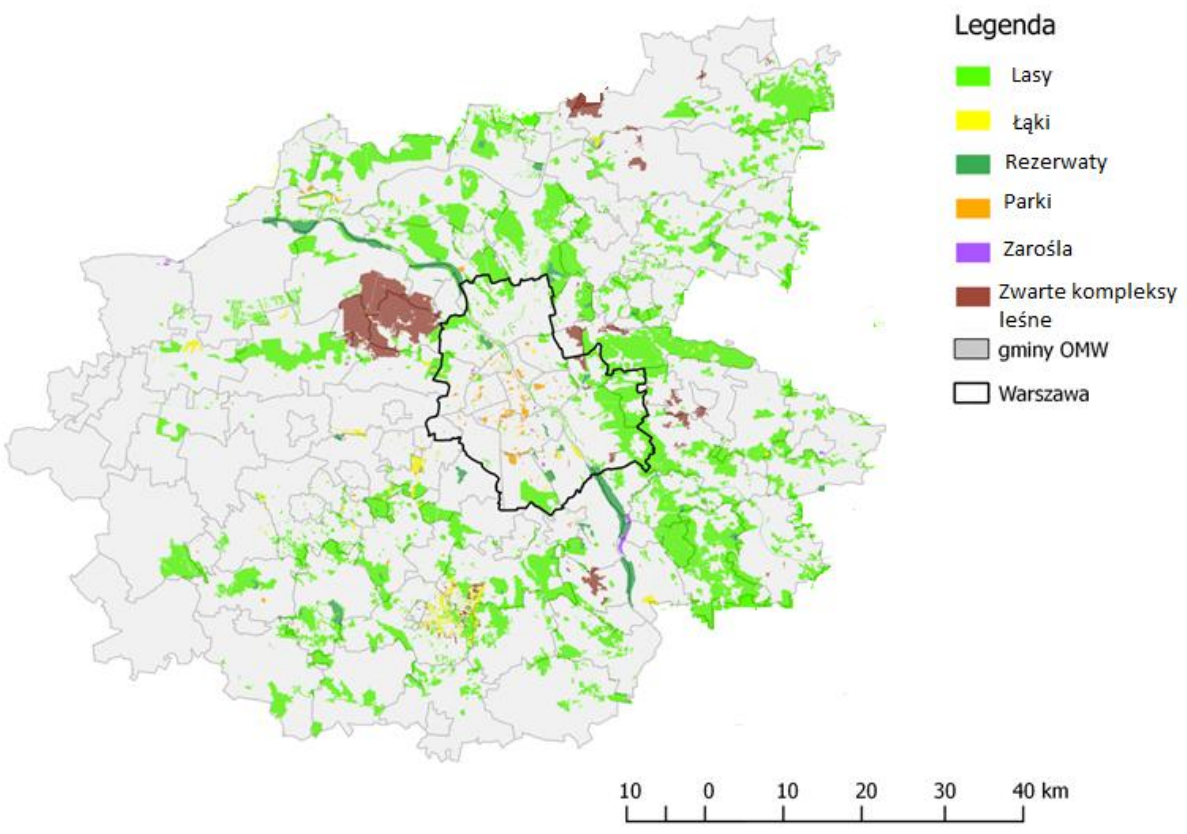

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Corine Land Cover

Samorządy w obszarze OMW podejmują wiele działań związanych z zieloną infrastrukturą na swoich terenach. Z analiz dokumentów planistycznych i strategicznych wynika, że obszary zielone odgrywają

istotną rolę w rozwoju miejscowości i często są wskazywane w pozycji mocnych stron, które stanowią potencjał i wymagają prowadzenia dalszych działań.

Ogólnie działania na rzecz infrastruktury zielonej można podzielić na:

- działania strategiczne – planowanie i zagospodarowanie przestrzeni,

- działania na rzecz ochrony i utrzymania zieleni,

- działania związane z turystyką, w tym rozwijanie sieci ścieżek rowerowych.

Działania związane z ochroną i utrzymaniem zieleni wiążą się przede wszystkim z prowadzeniem ustawicznych zadań polegających na utrzymaniu obecnego stanu zieleni i jej rozwijania w warunkach ciągłych zmian w strukturach miejscowości. Zabiegi tego typu realizowane są w każdej gminie w różnym zakresie, najwięcej uwagi przykłada się do obszarów zlokalizowanych w centrach miast. Działania powiązane z turystyką to przede wszystkim podnoszenie jakości terenów zieleni na potrzeby turystyki, w tym rewitalizacja istniejących parków i podnoszenie jakości obszarów zieleni w sąsiedztwie rzek (Bug, Narew, Wisła), zalewów i stawów hodowlanych. Tego typu tereny w większości gmin planuje się przekształcać i przeznaczać na potrzeby przyciągnięcia turystów lokalnych. Wyjątkiem jest w tym przypadku Podkowa Leśna, gdzie zabytkowy układ urbanistyczny, oparty na terenach zieleni, stanowi atrakcję unikatową i jest odwiedzany przez turystów regionalnych i krajowych. Intensywne działania na rzecz poprawy atrakcyjności gminy poprzez rozwój infrastruktury zielonej na poziomie planowania polityki rozwoju deklarują także m.in. gminy Dąbrówka, Leoncin, Dębe Wielkie, Karczew, Góra Kalwaria. Do działań na rzecz wykorzystywania terenów przyrodniczych na potrzeby podnoszenia atrakcyjności wymienia się skup gruntów i przekształcanie ich (w tym rewitalizowanie) na potrzeby rekreacyjne. Takie działania podejmuje m.in. gmina Teresin. Wszystkie samorządy, które planują bądź realizują działania związane z podnoszeniem atrakcyjności terenów swojego obszaru poprzez rozwój zielonej infrastruktury, planują rozwijać sieć szlaków i ścieżek rowerowych na potrzeby transportowe i turystyczne.

Pyt. 65: Jaki udział w budżetach samorządów stanowią wydatki dotyczące zielonej infrastruktury?

Wydatki dotyczące zielonej infrastruktury nie stanowią oddzielnych pozycji w sprawozdaniach budżetowych gmin, niemniej wydziela się pozycję koszty ponoszone na działania związane z utrzymaniem zieleni. Z danych GUS BDL wynika, że na działania związane z utrzymaniem zieleni w gminach poszczególne jednostki samorządu terytorialnego OMW w 2012 r. wydały średnio nie więcej niż 0,5% do około 1% w porównaniu do wszystkich wydatków ogółem, wyjątek stanowiły gminy Konstancin Jeziorna, gdzie na tego typu działania przeznaczono ponad 5%, oraz gmina Pruszków – ponad 1,7%. Generalnie najmniejsze kwoty na tego typu działania przeznaczyły gminy wiejskie (Rysunek 80)[45].

[45] W zestawieniu pominięto gminy, w których wydatki na utrzymanie zieleni wynosiły 0.

Rysunek 79Rysunek 80. Udział wydatków na utrzymania zieleni w ogólnych wydatkach gmin OMW

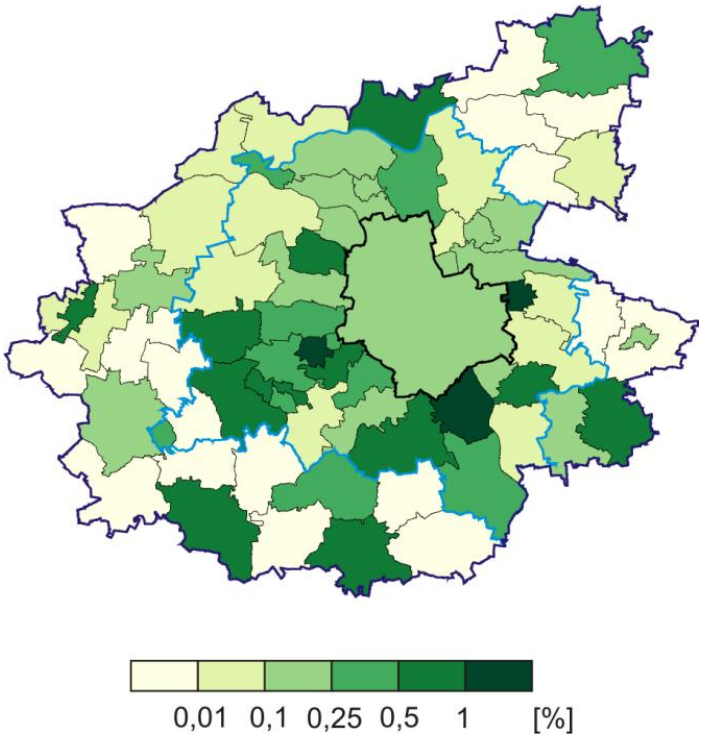

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rysunek 80. Udział wydatków na utrzymania zieleni w ogólnych wydatkach gmin OMW

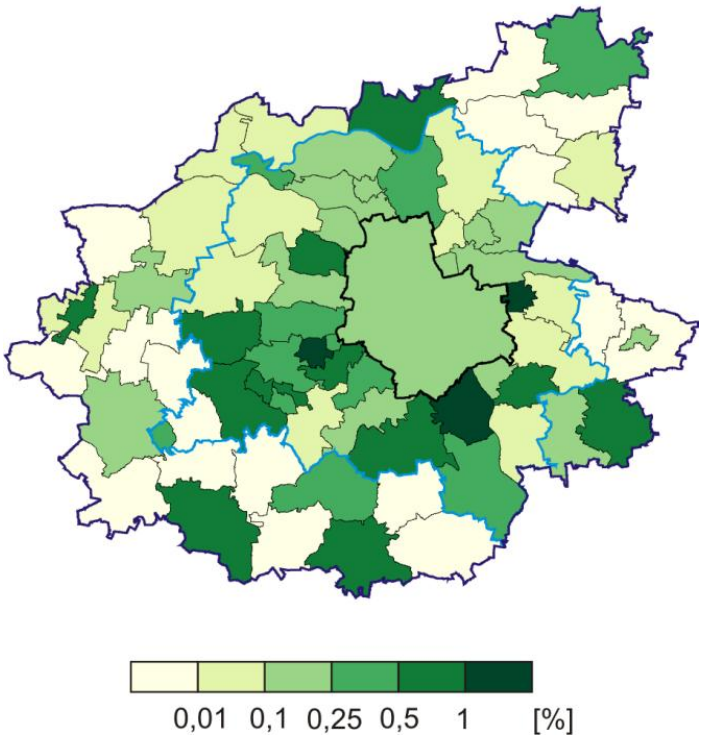

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Tabela 56. Wydatki wybranych gmin obszaru metropolitarnego na zadania związane z utrzymaniem zieleni

Lp	Jednostka samorządu terytorialnego	Wydatki na utrzymanie zieleni [zł]	Udział procentowy w wydatkach ogółem [%]
1	Konstancin-Jeziorna	5844059,42	5,12
2	Pruszków	2605455,16	1,73
3	Piaseczno	1494204,41	0,55
4	Grodzisk Mazowiecki	861208,83	0,59
5	Sochaczew	712736,20	0,71
6	Otwock	695817,08	0,69
7	Brwinów	478680,41	0,44
8	Michałowice	458496,03	0,56
9	Błonie	430252,34	0,55
10	Ożarów Mazowiecki	394916,20	0,40
11	Grójec	393302,92	0,60
12	Izabelin	344609,33	0,80
13	Żyrardów	337322,36	0,28
14	Milanówek	331838,72	0,525
15	Lesznowola	329991,19	0,24
16	Wołomin	308125,24	0,225
17	Nowy Dwór Mazowiecki	296262,07	0,29
18	Legionowo	269536,67	0,18
19	Mszczonów	259989,37	0,55
20	Józefów	253960,48	0,23
21	Piastów	253933,34	0,47
22	Serock	253239,07	0,60
23	Mińsk Mazowiecki	248682,05	0,23
24	Raszyn	232572,57	0,27
25	Góra Kalwaria	228621,22	0,31
26	Nieporęt	225598,53	0,47
27	Łomianki	193010,48	0,24
29	Kołbiel	129033,16	0,63
30	Tarczyn	116063,30	0,28
31	Ząbki	111376,71	0,125
32	Podkowa Leśna	110439,18	0,51
33	Kobyłka	93295,34	0,19
34	Zielonka	80587,63	0,16
35	Wieliszew	79323,27	0,19
36	Jabłonna	73716,64	0,18
37	Celestynów	63187,52	0,22
38	Stare Babice	62204,22	0,11
39	Marki	53923,52	0,065
40	Nadarzyn	46379,75	0,08
41	Wiskitki	40839,22	0,17
42	Karczew	39992,64	0,085
43	Kampinos	30717,50	0,19
44	Wiązowna	24703,00	0,06
45	Halinów	23889,60	0,06
46	Tłuszcz	22125,06	0,04
47	Leszno	20145,49	0,08
48	Radzymin	17796,00	0,03
49	Pomiechówek	14585,53	0,05
50	Zakroczym	11944,30	0,05

51	Sochaczew	8658,36	0,03
52	Leoncin	6000,00	0,04
53	Czosnów	3780,00	0,01

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Z danych NIK wynika, że działania prowadzone na rzecz ochrony zieleni w gminach są często niewystarczające. W okresie od 23 sierpnia do 28 września 2011 r. NIK przeprowadziła kontrolę działań podmiotów odpowiedzialnych za tereny publiczne, podejmowanych w celu podniesienia ich walorów krajobrazowych i estetycznych. Przeprowadzono badanie sposobu zagospodarowania terenów przestrzeni publicznej gmin województwa mazowieckiego, a w szczególności utrzymania zieleni, głównie poprzez oględziny terenów publicznych, w tym parków, skwerów, placów oraz zieleni wzdłuż dróg. Podczas kontroli zbadano również wpływ na wizerunek gminy stanu niezabudowanych i niezagospodarowanych terenów nieruchomości gruntowych należących do innych podmiotów.

Z przeprowadzonej w 2011 r. kontroli wynika, że rezultaty przedsięwzięć podejmowanych przez samorządy i inne podmioty odpowiedzialne za utrzymanie walorów kulturowych i krajobrazowych przestrzeni publicznej są zauważalne tylko na ograniczonych obszarach, szczególnie w centrach miast. Pozostałe obszary, pozostające w gestii podmiotów publicznych, są często zaniedbane, co wpływa negatywnie na ogólny wizerunek kraju. Kontrolą objęto 13 gmin, trzy jednostki organizacyjne gmin, Dzielnicę Włochy m.st. Warszawy, dwa zarządy dróg powiatowych, Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w okresie od 1 stycznia do 30 sierpnia 2011 r. Kontrolę przeprowadzono również w Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Warszawie oraz Polskich Kolejach Państwowych S.A. i PKP Polskich Liniach Kolejowych S.A. Kontrola wykazała brak należytego utrzymania terenów przestrzeni publicznej oraz zieleni przydrożnej, jak również brak nadzoru nad utrzymaniem czystości i porządku przez właścicieli nieruchomości.

W ramach kontroli NIK zbadała również wydatki na utrzymanie zieleni oraz powierzchnie terenów zieleni publicznej. Średni koszt utrzymania zieleni publicznej wyniósł w badanym okresie 4,8 tys. zł na jeden hektar administrowanych gruntów. Wśród gmin ocenionych najwyżej przez NIK, koszt utrzymania jednego hektara wynosił maksymalnie ponad 21 tys. zł w przypadku Józefowa. W pozytywnie ocenionej gminie Serock średni koszt utrzymania jednego hektara wyniósł 5,4 tys. zł. W przypadku gmin, w których utrzymanie terenów publicznych zostało ocenione najniżej, wydatki na te cele wynosiły od 0,3 tys. zł w Sulejówku do 8,4 tys. zł w Piasecznie. W negatywnie ocenionej gminie Mińsk Mazowiecki wydatki na jeden hektar wyniosły 1 tys. zł.

Tabela 57. Wydatki na utrzymanie zieleni oraz powierzchnie terenów zieleni publicznej, dane na 2011 r.

Lp	Badane jednostki	Wydatki na utrzymanie i pielęgnację łącznie od 01.01 do 31.08.2011 r. [tys. zł]	Tereny zieleni [ha]
1	Miasto Sochaczew	369,80	43,30
2	Gmina Sochaczew	136,40	30,25
3	Gmina Teresin	192,90	97,50
4	Miasto i Gmina Błonie	335,60	11,46
5	Miasto i Gmina Serock	366,40	67,98
6	Miasto i Gmina Józefów	661,15	31,10
7	Miasto i Gmina Sulejówek	9,20	29,48
8	Miasto i Gmina Piaseczno	561,90	67,30
9	Miasto Pruszków	753,20	104,33

10	Miasto Mińsk Mazowiecki	301,20	30,00
11	Gmina Mińsk Mazowiecki	28,30	28,60
12	Gmina Lesznowola	289,70	15,00
13	Zarząd Oczyszczania Miasta Urzędu m.st. Warszawy	12 801,80	1 445,51
14	Dzielnica Warszawa Włochy	324,50	37,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z kontroli NIK [46]

Pyt. 66: Jaka jest pozycja i preferencja terenów zieleni i obszarów cennych przyrodniczo w strategiach rozwoju gmin?

Kształtowanie terenów zieleni, a także ochrona i właściwe użytkowanie obszarów cennych ze względów przyrodniczych i krajobrazowych jest niezwykle istotne, bowiem daje możliwość ich wykorzystania dla podniesienia atrakcyjności miejscowości oraz zachowania dla przyszłych pokoleń.

Preferencja i pozycja obszarów zielonych w strategiach rozwoju gmin jest uzależniona przede wszystkim od ilości i jakości tych zasobów w gminach OMW. Wysoki priorytet działaniom związanym z rozwojem/poprawą stanu terenów zieleni nadano m.in. w gminach: Warszawa, Puszcza Mariańska, Podkowa Leśna, Kampinos, Nieporęt, Jabłonna, Ożarów Mazowiecki, Czosnów, Błonie, Góra Kalwaria, Karczew, Halinów, Dębe Wielkie, Klembów, Dąbrówka i Pomiechówek (rozwój i ochronę terenów zieleni wymienia się wśród głównych priorytetów rozwojowych gminy).

Szczególnie istotną rolę odgrywają tereny zieleni w strategii rozwoju Warszawy. Obszary przyrodnicze zajmują na terenie miasta łączna powierzchnię ok. 13,5 tys. ha, co stanowi prawie jedną czwartą powierzchni. Poszczególne elementy tego systemu tworzą cenne ciągi przyrodnicze. Aktualnie prowadzone są liczne działania mające na celu wykorzystanie i tworzenie miejsc zieleni, które stanowiły będą atrakcję turystyczną i podniosą jakość życia w Warszawie. W planach są działania polegające na przeciwdziałaniu zjawiskom powodującym niszczenie powiazań ekologicznych pomiędzy poszczególnymi obszarami ekosystemu.

Tereny zieleni urządzonej wraz z lasami w 2010 r. stanowiły 14,4% powierzchni Warszawy. Tym samym miasto plasowało się dokładnie w połowie zestawienia Obszarów Metropolitalnych w Polsce obejmującego udział terenów zieleni w ogólnej powierzchni miast.

Tabela 58 Udział terenów zieleni urządzonej i lasów w ogólnej powierzchni miast stanowiących centra Obszarów Metropolitalnych w Polsce (dane na 2010r.)

[46] NIK. Informacja o wynikach kontroli. Utrzymanie terenów nieruchomości gruntowych w celu podniesienia walorów krajobrazowych i estetycznych gmin województwa mazowieckiego. Warszawa, 03.03.2012 r.

Agregacja	Powierzchnia terenów zieleni [ha]	Powierzchnia całkowita [ha]	Udział powierzchni zieleni do całości
Rzeszów	911,4	11636	7,83%
Trójmiasto	3561,8	51282	6,95%
Białystok	1212,3	10212	11,87%
konurbacja śląska	13898,6	95867	14,50%
Szczecin	3588,2	30055	11,94%
Lublin	1977,5	14745	13,41%
Warszawa	7272,1	51724	14,06%
Wrocław	4215,6	29282	14,40%
Kraków	4719,6	32680	14,44%
Bydgoszcz-Toruń	6193,1	39710	15,60%
Poznań	4555,6	26185	17,40%
Łódź	5295,9	29325	18,06%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, 2010 r.

Obszary zielone na mieszkańca, mierzone w Metropolitan Explorer OECD w m^2, dotyczą obszarów pokrytych pokrytych roślinnością, lasami i parkami podzielonymi przez liczbę ludności w obszarach metropolitalnych. metropolitalnych. Warszawa jest liderem wśród miast porównawczych, jeśli chodzi o zasobność w tereny w tereny zieleni w roku 2010 (

Rysunek 81). Pod względem wielkości terenów zieleni na mieszkańca kolejną lokatę zajmuje Budapeszt (tu jednak tereny zieleni *per capita* to połowa wyniku dla Warszawy). Paryż i Madryt to natomiast miasta o najmniejszej zasobności obszarów zielonych.

Rysunek 81. Tereny zieleni przypadające na jednego mieszkańca obszaru metropolitalnego [m^2]

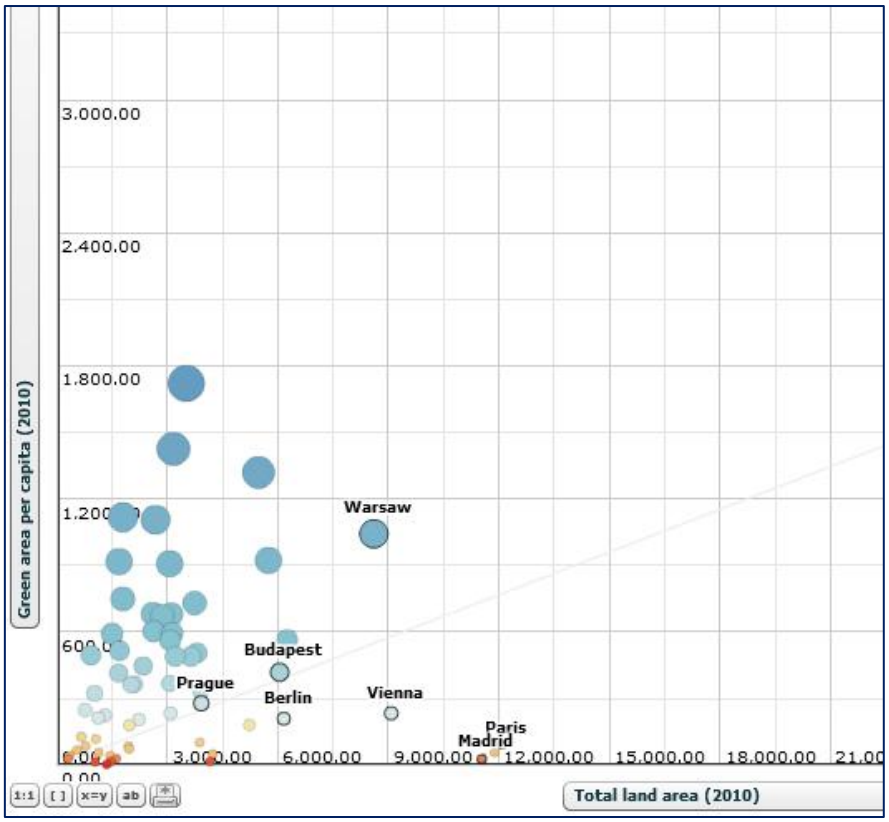

Źródło: Metropolitan Explorer OECD

Pamiętać należy jednak, że to nie największe ośrodki metropolitalne są zwykle zielonymi stolicami Europy – żadne z analizowanych miast nie stało się Zieloną Stolicą Europy w konkursie European Green Capital[47] w kolejnych edycjach.

W raporcie opublikowanym przez Siemens natomiast przeprowadzono ranking miast na podstawie European Green Cities Index[48], składający się ze wskaźników dotyczących ośmiu płaszczyzn, mierzących wpływ 30 największych europejskich miast na środowisko. Niniejsze obszary tematyczne to: emisja CO2, energia, budownictwo, transport, zasoby wodne, gospodarka odpadami i użytkowanie ziemi, jakość powietrza, zarządzanie zasobami przyrodniczymi. Stosunkowo konkurencyjna okazała się Warszawa w obszarze energii (lepszy wynik osiągnęły, wśród porównawczych miast jedynie Wiedeń i Berlin) oraz, co istotne w kontekście niniejszego zagadnienia, zarządzania zasobami przyrodniczymi (pierwsza lokata wśród wybranych sześciu pozostałych miast porównawczych).

W OMW większość pozostałych gmin realizuje działania na rzecz wykorzystania swoich zasobów zielonych, jednak te działania nie stanowią priorytetowych kierunków w ich rozwoju. W kilku przypadkach (takich jak Góra Kalwaria, Kołbiel, Leoncin) zasoby terenów zielonych są częściowo traktowane jako hamulec rozwojowy w kontekście inwestycyjnym z powodu ograniczeń prawnych na obszarach chronionych oraz z powodu zagrożenia powodziowego i podtopieniowego, jakie te obszary stwarzają (np. Nowy Dwór Mazowiecki).

[47] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/index_en.htm, 2010-2016.
[48] http://www.siemens.com/entry/cc/en/greencityindex.htm.

2.13.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 188: Czy rozwój zielonej infrastruktury jest konkurencyjny wobec rozwoju tzw. twardej infrastruktury?

Rozwój zielonej infrastruktury w gminach obszaru OMW nie jest w ogólnym podsumowaniu konkurencyjny w stosunku do twardej infrastruktury. W gminach OMW wskazuje się, że owszem, zielona infrastruktura przyciąga nowych mieszkańców, przyciąga turystów weekendowych – a zatem stanowi atut, który można wykorzystać w celu przyciągnięcia ludności z Warszawy. Niemniej gminy OMW koncentrują się raczej na poszukiwaniu innych dróg rozwoju niż opieranie swojego rozwoju wyłącznie na pozyskiwaniu nowych mieszkańców i turystów. Gminy te podejmują działania zmierzające raczej do zatrzymania mieszkańców na swoim obszarze i pozbycia się łatki „sypialni" Warszawy. W tym kontekście rozwój infrastruktury zielonej ustępuje priorytetowi inwestycyjnemu w zakresie budownictwa, transportu i przyciągania inwestorów z innych branż niż turystyczna. Do wyjątków należą: Podkowa Leśna, Grodzisk Mazowiecki, Prażmów.

Analiza dokumentów planistycznych oraz strategicznych gmin obszaru metropolitarnego Warszawy potwierdza, że infrastruktura zielona odgrywa istotna rolę w rozwoju miejscowości, niemniej nie ma ona charakteru konkurencyjnego w stosunku do infrastruktury twardej. Sytuacja ta wynika głównie z opóźnień infrastrukturalnych, jakie muszą zostać rozwiązane w kraju. Podkreślić należy jednak, że coraz szybsza urbanizacja i rozwój miejscowości, a także wymagania stawiane przez Unię Europejską, powodują, że kwestie rozwoju zielonej infrastruktury nabierają coraz większego znaczenia.

2.13.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 64: Czy zielona infrastruktura tworzy spójny system obszarowych powiązań o rozwiniętej sieci transportowej i publicznej?

Zgodnie z założeniami dokumentów strategicznych, w tym strategii rozwoju Warszawy, priorytetowym kierunkiem polityki przestrzennej ma być poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego, a tym samym dbałość o zapewnienie powiązań przyrodniczych pomiędzy terenami zieleni na obszarze i w okolicach Warszawy.

Z uwagi na silne procesy urbanizacyjne zachodzące w ostatnich latach w Warszawie i gminach sąsiednich oraz brak wystarczająco restrykcyjnej polityki samorządów w zakresie terenów zieleni zauważalne jest duże rozproszenie terytorialne obszarów przyrodniczych. Wymaga to podjęcia działań naprawczych (przede wszystkim w wymiarze planowania przestrzennego w gminach) w celu zapewnienia spójnego systemu obszarowych powiązań.

Wskazuje się także na niedociągnięcia w zakresie dostępności transportowej terenów przyrodniczych (w gminie Leoncin, Otwock, Wiązowna). Tam, gdzie ten system nie jest spójny, wynika to z niewielkich zasobów terenów zieleni na obszarze gmin lub faktu, że na obszarze gmin znajdują się tereny zieleni znacznie od siebie oddalone i nie ma możliwości utworzenia spójnego systemu (Gmina Lesznowola, gmina Ożarów Mazowiecki). Prowadzi się też działania zmierzające do uspójnienia

obszaru pod kątem tych powiazań, przede wszystkim poprzez rozwiązania na poziomie planistycznym (takie działania są prowadzone m.in. w gminie Nieporęt).

2.13.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 233: Jak obecność zielonej infrastruktury na terenie OMW poprawia jakość życia mieszkańców?

Ilość i rodzaj zieleni decyduje o jakości przestrzeni miejskiej, która coraz częściej jest postrzegana jako ważna przewaga konkurencyjna, szczególnie w kontekście przyciągania nowej kadry, dla której jakość środowiska życia stanowi istotny czynnik wpływający na wybór miejsca zamieszkania. Najbardziej potrzebują jej duże miasta o bardzo silnie przekształconym środowisku jako przeciwwagi dużych powierzchni[49].

Obszar metropolitarny Warszawy jest zasobny w tereny zieleni. Jak wskazano we wcześniejszym rozdziale, Warszawa plasuje się w środkowej części zestawienia głównych miast wchodzących w skład Obszarów Metropolitalnych w Polsce ze względu na udział urządzonych terenów zieleni w ogólnej powierzchni (

Tabela 58). Znajduje się również w czołówce stolic europejskich pod kątem powierzchni obszarów przyrodniczych przypadających na 1 mieszkańca. Świadczy o tym również występowanie licznych chronionych obszarów przyrody oraz położenie w dolinie Wisły. Obecność zielonej infrastruktury na obszarze OMW ma wieloaspektowy wpływ na jakość życia mieszkańców. Przede wszystkim przejawia się on w łatwym dostępnie do terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych. Tereny zieleni wpływają dodatkowo na złagodzenie lub eliminację uciążliwości życia w aglomeracji oraz wprowadzają ład przestrzenny.

W obszarze OMW, nawet jeśli rozwój zielonej infrastruktury nie należy do głównych priorytetów rozwojowych wszystkich gmin, to większość z nich realizuje działania poprawiające kondycję terenów zieleni w celu przyciągnięcia nowych mieszkańców na swój teren i ogólnej poprawy wizerunku. Istotną kwestią jest również fakt, że w gminach OMW poza granicami Warszawy panuje przekonanie, że ich głównym atutem na rzecz przyciągania nowych mieszkańców i turystów jest infrastruktura zielona i obecność znacznych obszarów cennych pod kątem środowiskowym i przyrodniczym.

Pyt. 234: Jakie rodzaje zielonej infrastruktury są najbardziej oczekiwane przez mieszkańców?

[49] Gołab-Korzeniowska M. 2011. Zielona struktura Krakowskiego Obszaru Metropolitarnego jako element strategicznej interwencji. Czasopismo Techniczne. Zesz. 10/108. Wyd. Politechniki Krakowskiej.

Na potrzeby badania przeprowadzono ankietę CAWI z mieszkańcami OMW. Mieszkańców zapytano, czy obecność wybranych elementów infrastruktury zielonej[50] w ich najbliższym otoczeniu wpłynęłaby na poprawę ich poziomu zadowolenia z przebywania w miejscu swojego zamieszkania. Respondenci mieli możliwość odpowiedzi w skali 1-7, gdzie 1 oznaczało, że dany element zdecydowanie ma wpływ na poziom ich zadowolenia z przebywania w miejscu swojego zamieszkania, a 7 – analogicznie, że dany element nie ma wpływu na ten poziom. Wyniki badania wskazały, że elementy zielonej infrastruktury nie stanowią bardzo istotnego czynnika, który wpływałby na poprawę jakości życia mieszkańców z punktu widzenia respondentów, ale jeżeli już jakieś elementy miałyby wpłynąć na poprawę percepcji ich miejsca zamieszkania to byłyby to tereny zieleni nieuporządkowanej (nieprzekształconej przez człowieka) – 16% wskazań (wynikać może to z chęci „powrotu do natury" przez osoby, które wyprowadzają się z miast na obrzeża w poszukiwaniu ciszy i spokoju w miejscu zamieszkania) oraz elementy infrastrukturalne takie jak wały przeciwpowodziowe czy ekodukty nad drogami – 15% wskazań (wnioskuje się, że te elementy wpływają na poczucie bezpieczeństwa).

Należy pamiętać, że przy każdym z elementów zielonej infrastruktury wskazanych w badaniu średnio 40% respondentów wskazało, że nie mają one żadnego wpływu na poczucie zadowolenia z przebywania w danym miejscu zamieszkania, a kolejne średnio 40% respondentów oznaczyło odpowiedzi 4-5 traktowane jako brak zdecydowania na to, czy dany element ma wpływ na poczucie zadowolenia czy nie. Wyniki ankiety należy interpretować w kontekście innych czynników, które wpływają na ocenę jakości życia w analizowanym obszarze. Mieszkańcy nie upatrują w terenach zieleni podstawowego elementu niezbędnego do wygodnego życia, ważniejsze są kwestie zarobków, poziomu i stylu życia.

Pyt. 235: Czy infrastruktura zielona ma wpływ na wybór lokalizacji miejsca zamieszkania wśród mieszkańców OMW?

Badanie przeprowadzone wśród mieszkańców gmin OMW wskazuje, że w przypadku obecnych mieszkańców OMW istnienie obszarów zielonych nie było głównym czynnikiem wpływającym na decyzję o wyborze miejsca zamieszkania. Jedynie 33% badanych stwierdziło, że obecność terenów zieleni i infrastruktury zielonej miała wpływ na decyzję o zamieszkaniu w danej gminie (z czego 10% uznało, że był to czynnik zdecydowanie mniej ważny od pozostałych). Połowa respondentów (52%) wskazała, że obecność zielonej infrastruktury nie miała żadnego wpływu na ich decyzje mieszkaniowe. Może to stanowić o pewnym potencjale niewykorzystanym przez gminy. Wskazuje też na fakt, że inne czynniki, takie jak ceny gruntów, ceny mieszkań, kryzys na rynku nieruchomości, dostęp do oferty kulturalnej i dostęp do rynku pracy prawdopodobnie zadecydowały w większym stopniu o wyborach miejsca zamieszkania na terenie OMW.

[50] Tereny leśne, rzeka/strumyk w naturalnym otoczeniu (brak zagospodarowanych brzegów), jezioro/staw w naturalnym otoczeniu (brak zagospodarowanych brzegów), tereny zieleni nieuporządkowanej, rzeka/strumyk w zagospodarowanym otoczeniu, jezioro/staw w zagospodarowanym otoczeniu, tereny zieleni urządzonej (park, skwer), elementy infrastrukturalne (wały przeciwpowodziowe, ekodukty nad drogami, ściany porośnięte roślinnością), drzewa wzdłuż ciągów komunikacyjnych.

Tabela 59. Czy infrastruktura zielona miała wpływ na wybór Pani/-a miejsca zamieszkania?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania CATI

Jednocześnie tylko 6% respondentów badania CATI uznało, że pogorszenie stanu terenów zieleni skłoniłoby ich do zmiany miejsca zamieszkania. Oznacza to, że gminy powinny na obecnym etapie skupiać się na innych sposobach zachęcenia mieszkańców do pozostania na swoim obszarze, jak również oznacza to, że wpływ ten (choć wieloaspektowy) nie ma wysokiego znaczenia dla mieszkańców gmin OMW.

2.13.5. POTENCJAŁY

W wymiarze potencjału biernego:

Pyt. 269 W których miejscach OMW planuje się rozwój terenów zieleni?

Analizę planów w zakresie rozwoju terenów zieleni w obszarze metropolitarnym Warszawy przeprowadzono w oparciu o wywiady IDI z organami reprezentującymi jednostki władz samorządowych. Z pozyskanych informacji wynika, że większość gmin ma plany dotyczące rozwoju terenów zieleni, przede wszystkim w zakresie wykorzystania ich pod kątem turystycznym (Tabela 60).

Tabela zawiera wyłącznie gminy, w których przedstawiciele zadeklarowali, że w swoich gminach planują podjęcie działań na rzecz rozwoju terenów zieleni.

Tabela 60. Zakres planowanych działań na rzecz rozwoju terenów zieleni w wybranych gminach OMW

Gmina	W jakim zakresie planuje się rozwój terenów zieleni w gminie
Pomiechówek	przeznaczenie terenów zieleni na kompleksy rekreacyjno-sportowe
Dąbrówka	uporządkowanie brzegów rzeki Bug
Klembów	rozwijanie dostępności do terenów zieleni poprzez budowę szlaków i ścieżek rowerowych
Teresin	pozyskanie 3 ha kompleksu leśnego przy pałacu Lubelskich i przekształcenie go na cele rekreacyjno-parkowe
Prażmów	wzmocnienie wykorzystania Otuliny Chojnowskiego Parku Krajobrazowego na potrzeby turystyki
Dębe Wielkie	wykorzystanie terenów zieleni pod rozwój turystyki weekendowej. Brak zamierzeń powiększenia areału.
Halinów	rozwijanie funkcji terenów zieleni i poprawa dostępności do nich poprzez budowę ścieżek rowerowych
Karczew	rozwijanie zasobów własnych, m.in. poprzez tworzenie parków
Grodzisk Mazowiecki	rozwijanie bazy turystycznej opartej na terenach zieleni skupowanie lasów.
Błonie	rewitalizacja parku przy rzece Rokitnicy płynącej przez gminę
Lesznowola	rozwijanie terenów zieleni głównie wzdłuż cieków wodnych oraz w kompleksach leśnych. Ponadto miejscowe plany nakazują zalesienie 20% działki przeznaczonej pod zabudowę, w związku z tym prognozuje się przyrost powierzchni zalesionych
Michałowice	zorganizowanie strefy rekreacji w sąsiedztwie Zalewu w Komorowie
Ożarów Mazowiecki	pozyskanie obszaru ok. 40 ha we wsi Święcice i urządzenie tam parku leśnego dla mieszkańców. Lesistość w gminie zwiększy się wówczas dwukrotnie.
Stare Babice	rozwijanie terenów zieleni - budowa parku, utrzymanie obowiązku zachowania powierzchni czynnej na działkach przeznaczonych pod zabudowę jednorodzinną
Nieporęt	podniesienie jakość terenów zieleni
Pniewy	rozwijanie funkcji sanatoryjnych i agroturystycznych wzdłuż dorzecza rzeki Jeziorki
Puszcza Mariańska	Poszerzenie terenów zieleni poprzez zalesianie pól, poszerzanie oferty rekreacyjnej obszarów zielonych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych wywiadów IDI z przedstawicielami urzędów gmin

<u>W wymiarze potencjału utraconego:</u>

Pyt. 302: Czy na terenie OMW są obszary zielone, którym zmieniono zagospodarowanie na inne w latach 1990-2006?

W większości gmin tereny zieleni (w tym użytki rolne) są przekształcane na potrzeby zabudowy mieszkaniowej. W gminach, gdzie znajdują się tereny chronione, tj. w obszarze Kampinoskiego Parku Narodowego oraz w strefach Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, Chojnowskiego Parku Krajobrazowego i Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, na

terenach zieleni w bezpośrednim sąsiedztwie wymienionych parków nie zmienia się zagospodarowania terenu ze względu na obowiązujące przepisy. Podobnie w przypadku terenów wchodzących w skład obszarów NATURA 2000.

Na poniższym rynku zaprezentowano zmiany, jakie zaszły w latach 1990-2000 i 2000-2006, w zagospodarowaniu obszarów zielonych na inne w granicach OMW.

Rysunek 82. Zmiany zagospodarowania obszarów zielonych na inne w latach 1990-2000 i 2000-2006

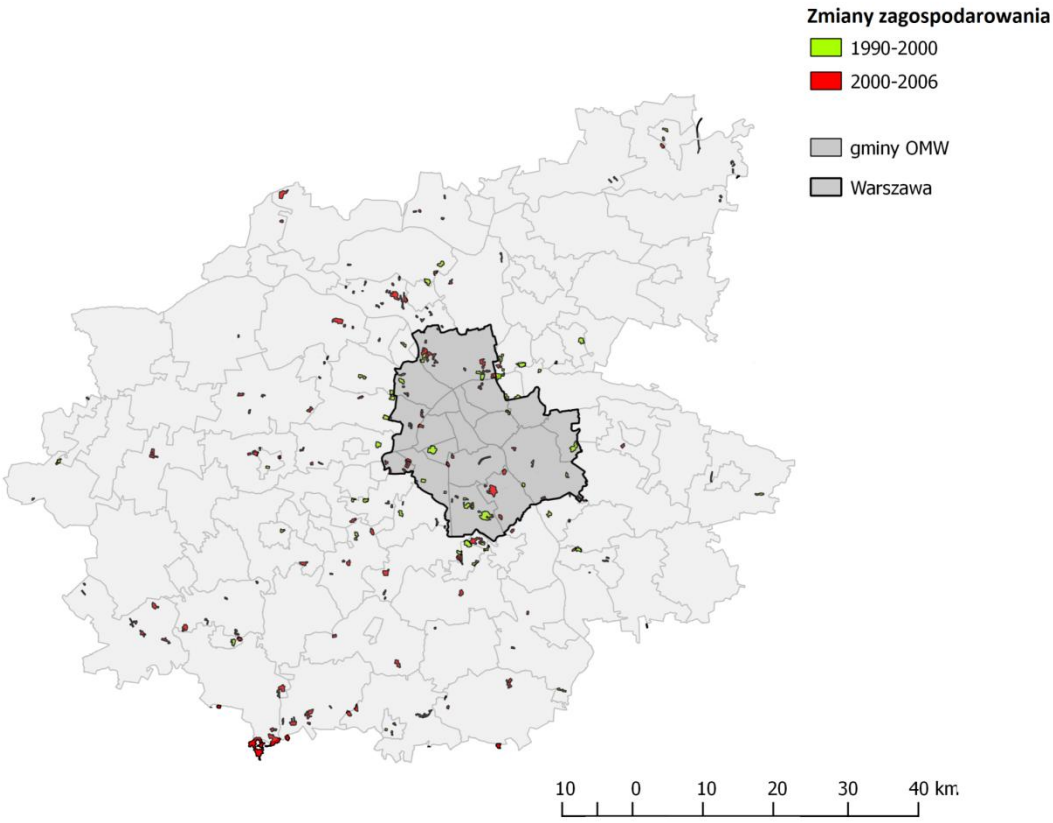

Źródło: Corine Land Cover

W wymiarze potencjału aktywnego:

Pyt. 332: Czy tereny zieleni stanowią o przewadze konkurencyjnej OMW?

Tereny zieleni mogą stanowić o przewadze konkurencyjnej OMW w przypadku, gdy:

- nada się im stosowne funkcje,
- zostaną we właściwych miejscach uporządkowane oraz

- we właściwy sposób się je wypromuje.

Obecnie istnieje wyraźny potencjał, jeśli chodzi o zasobność OMW w tereny zieleni zarówno te uporządkowane i atrakcyjne, jak i te, które jeszcze wymagają ulepszeń. Jednak, jak wskazują badania CATI, mieszkańcy nie rozpatrują zielonej infrastruktury jako kluczowego elementu i zalety swojego miejsca zamieszkania, a dla inwestorów często obszary zieleni stanowią barierę rozwojową (z uwagi na konieczność pozyskiwania dodatkowych pozwoleń lub nawet nieuzyskiwania tych pozwoleń proces inwestycyjny jest wysoce utrudniony już od samego początku). W związku z tym bez właściwie skonstruowanych akcji promocyjnych połączonych z działaniami zmierzającymi do poprawy atrakcyjności tereny te będą stanowiły niewykorzystany potencjał rozwojowy gmin OMW.

Pyt. 333: Czy tereny zieleni stanowią zasób pozwalający na prowadzenie skutecznej polityki w zakresie ochrony środowiska?

W większości gmin tereny zieleni (w tym obszary przyrodnicze) stanowią zasób pozwalający na prowadzenie skutecznej polityki w zakresie ochrony środowiska. Ta polityka w głównej mierze sprowadza się do zabezpieczania terenów cennych przyrodniczo poprzez wprowadzanie planów ochrony oraz dokumentów planistycznych, w tym miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wyjątkiem są te obszary, gdzie tereny zieleni są niewielkie obszarowo lub gdzie już istniejąca zabudowa uniemożliwia sprawne gospodarowanie środowiskiem. Do takich gmin należą m.in. Klembów, Piastów, Grójec i Nowa Sucha.

W gminach OMW obserwuje się silny napływ ludności i tym samym zwiększa się antropopresja. Przykładem takiej gminy jest gmina Wiązowna, która nie była przygotowana na takie zjawisko pod kątem planistycznym. W związku z tym obecnie aktualizuje swoją strategię i stara się ograniczać wpływ zwiększenia liczby ludności na środowisko. Podobne działania są podejmowane przez pozostałe gminy OMW.

W Warszawie jednym z głównych obszarów, w ramach których prowadzona jest polityka w zakresie ochrony środowiska, jest utrzymanie klinów napowietrzających miasto. W kontekście tego celu Warszawa nie posiada wystarczających zasobów terenów zieleni – na obszarze dzielnic: Wola, Ursus, Włochy nie ma wystarczających zasobów, aby kliny napowietrzające miasto właściwie spełniały swoją funkcję.

2.14. PROCES SUBURBANIZACJI/*URBAN SPRAWL* – KIERUNKI ORAZ UWARUNKOWANIA

Suburbanizacja oznacza rozwój form miejskich na obszarze sąsiadującym z miastem (Zagożdżon 1988). Cechuje ją proces migracji ludności i usług do strefy podmiejskiej. Jest to nieuniknione, gdyż liczba mieszkańców OMW rośnie, a zatem i zasięg metropolii się zwiększa. W procesie suburbanizacji tereny podmiejskie o funkcjach wiejskich przekształcane są w tereny o zabudowie zwartej. Suburbanizacja jest składową metropolizacji, przekształcania i rozwoju powiązań funkcjonalnych metropolii i jej otoczenia (Lisowski i Grochowski 2009), zatem jej identyfikacja na terenie obszaru metropolitalnego jest niezmiernie ważna. Jednym ze szczególnych negatywnych przypadków suburbanizacji jest zjawisko *urban sprawl* (Duany, Plater-Zyberk, Speck 2010). Termin ten oznacza rozproszoną zabudowę, niefunkcjonalną sieć połączeń i konieczność korzystania z transportu samochodowego.

Aby **wskazać dobre praktyki związane** z polityką zarządzania terenami podmiejskimi i zapobiegania *urban sprawl*, należy najpierw scharakteryzować samo zjawisko. Wynika ono z faktu, że zwiększenie przepustowości dróg zamiast poprawy warunków i czasu dojazdu powoduje pojawienie się kongestii transportowej (Peszke 2013). Wyprowadzka mieszkańców na tereny podmiejskie wyludnia centrum, zmniejsza jego atrakcyjność, gdyż zanika życie miejskie i zwiększa się długość podróży. Wzrastają koszty utrzymania infrastruktury drogowej, a coraz więcej przestrzeni musi być przeznaczane na parkingi. W strefie podmiejskiej następuje chaotyczna zabudowa bez infrastruktury usługowej i przestrzeni publicznych.

Uwarunkowania generujące rozwój suburbanizacji wynikają bezpośrednio z funkcji użytkowania ziemi. Dlatego badania zmian użytkowania ziemi są podstawową metodą określania kierunków rozwoju przestrzennego. Użytkowanie ziemi jest definiowane jako przestrzenne rozmieszczenie form pokrycia terenu oraz ich wzajemnych relacji (Ciołkosz i Bielecka 2005). Dotychczasowe badania pokazują, że istnieją stałe reguły przekształcania klas użytkowania ziemi w procesie suburbanizacji (Hagoort 2006). Oprócz opisania przemian pozwalają na wskazanie z dość znacznym prawdopodobieństwem obszarów, które będą podlegać procesom suburbanizacji.

W badaniu wykorzystano bazę danych użytkowania ziemi CORINE Land Cover (CLC). Dane CORINE są udostępniane bezpłatnie przez Europejską Agencję Środowiska, obecnie w trzech krokach czasowych (1990, 2000, 2006), w październiku 2014 roku spodziewane jest udostępnienie danych za rok 2012. Zastosowanie reguł symulacji, opracowanych w projekcie „Simulation of Land Use Changes in Warsaw Metropolitan Area (Poland)" (Iwańczak, Kozubek, Werner 2011) pozwoliło na przygotowanie mapy przestrzeni zurbanizowanej w roku 2030.

2.14.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 67: Jak powinny wyglądać dobre praktyki w procesie kształtowania ładu przestrzennego w OMW, uwzględniając negatywny wpływ zjawiska urban sprawl?

Gminy podwarszawskie charakteryzują się dynamicznym wzrostem liczby ludności, m.in. dzięki niższym cenom nieruchomości niż na terenie Warszawy. Obszary, na których występuje suburbanizacja, to dzielnice Białołęka, Wesoła, Wawer, Targówek i Wilanów oraz gminy sąsiadujące z Warszawą. Sformułowano szereg zasad zrównoważonego rozwoju terenów podmiejskich, tworząc koncepcje takie jak *Smart Growth Cities:*

- Podstawą rozwoju są plany zagospodarowania przestrzennego, należy wdrażać kompleksową wizję rozwoju miasta i terenów podmiejskich,
- Należy preferować rewitalizację terenów poprzemysłowych (tzw. brownfields) w centrach miast zamiast przeznaczać na inwestycje tereny rekreacyjne na obrzeżach (tzw. greenfields),
- Należy minimalizować konieczność przemieszczania się na duże odległości, łącząc funkcje mieszkaniowe, usługowe, rekreacyjne i handlowe,
- Należy rozwijać lokalne centra miejskie w dzielnicach i większych miastach gmin,
- W przypadku dużych odległości należy promować transport publiczny, zwłaszcza szynowy, a na małych odległościach – transport rowerowy i pieszy. Należy tworzyć priorytetowe szlaki komunikacyjne, takie jak ścieżki rowerowe i buspasy,
- Należy zmniejszać liczbę pasów ruchu i parkingów w centrum miasta i tworzyć miejsca zupełnie wyłączone z ruchu prywatnego, przekształcać reprezentacyjne ulice w deptaki, w zamian tworzyć systemy typu P&R w pobliżu miejsc przesiadkowych,
- Należy tworzyć atrakcyjne przestrzenie publiczne na przedmieściach, dbać o infrastrukturę sportową, wypoczynkową, usługową, która przyciągnie tam ludzi,
- Należy uspokajać ruch na osiedlach mieszkaniowych, zwężając ulice i tworząc progi zwalniające, oferując w zamian odpowiednią liczbę miejsc postojowych na parkingach podziemnych i wielokondygnacyjnych.
-

2.14.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 189: Jak wygląda rozwój przestrzeni zurbanizowanej OMW w stosunku do pozostałych obszarów metropolitalnych w Polsce?

Obszar metropolitalny Warszawy **w porównaniu z innymi obszarami metropolitalnymi** ma jeden z najwyższych udziałów przestrzeni zurbanizowanej (9.5%, 55 tys. km^2). Wyższą wartość ma jedynie konurbacja górnośląska (Rysunek 83). Przewaga obszaru metropolitalnego Warszawy maleje. Przykładowo w obszarze łódzkim powierzchnia przestrzeni zurbanizowanej w badanym okresie wzrosła blisko o 1/3, a w Warszawie – jedynie o 1/9. Większa dynamika wzrostu była również na

obszarze OM Krakowa i OM Wrocławia. Trzeba jednak pamiętać, że jest to procentowa dynamika zmian, patrząc na wartości bezwzględne, Warszawa ma znaczną przewagę powierzchni terenów zurbanizowanych. Na drugim miejscu jest konurbacja górnośląska (46 tys. km^2), a OM Łódź i OM Wrocław mają poniżej 30 tys. km^2. Zmiany dotyczą przede wszystkim zabudowy luźnej, zabudowa miejska zwarta pozostaje mniej więcej podobna, a nawet niekiedy spada (OM Wrocław, OM Katowice).

Rysunek 83. Udział procentowy przestrzeni zurbanizowanej w wybranych obszarach metropolitalnych w Polsce w latach 1990-2006

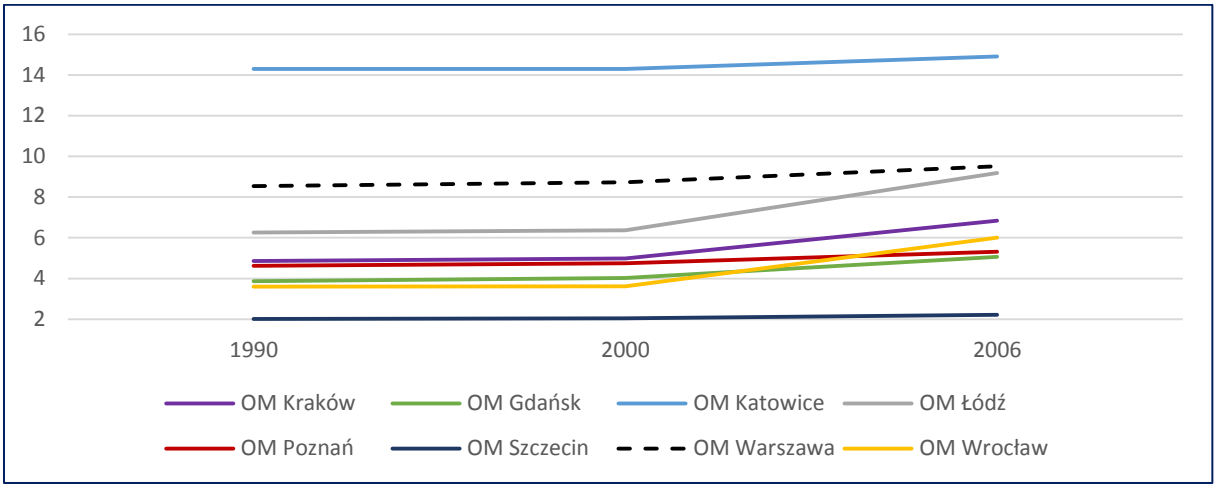

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych CLC 1990, 2000, 2006

Drugim aspektem, który charakteryzuje zjawisko suburbanizacji, jest dynamika powstawania nowych budynków. Dane dotyczące okresu powstania zabudowy obejmują dwa zakresy – lata 2003-2007 i 2008-2011. Obliczono udział zabudowy powstałej w tych okresach (Rysunek 84). Obserwowane są dwa zjawiska. Pierwszym jest spadek inwestycji po roku 2007, wynikający najlrawdopodobniej z sytuacji na rynku finansowym i mieszkaniowym. Spadek obserwowalny jest przede wszystkim na terenach słabo zurbanizowanych. W okresie 2003-2007 właściwie wszystkie miasta na prawach powiatu wyróżniały się w Polsce większą liczbą nowej zabudowy. W okresie 2008-2011 sytuacja ta nawet częściowo się odwróciła. Drugie zjawisko to widoczna dominacja obszarów metropolitalnych w procesie urbanizacji i suburbanizacji, zwłaszcza po roku 2007. W OM Poznań, OM Wrocław czy OM Szczecin widoczna jest szczególnie suburbanizacja. Również w OMW powiaty położone na zachód od Warszawy mają większą intensywność powstawania zabudowy niż metropolia.

Rysunek 84. Udział procentowy zabudowy w powiatach według okresu powstania 1) 2004-2007 i 2) 2008-2011

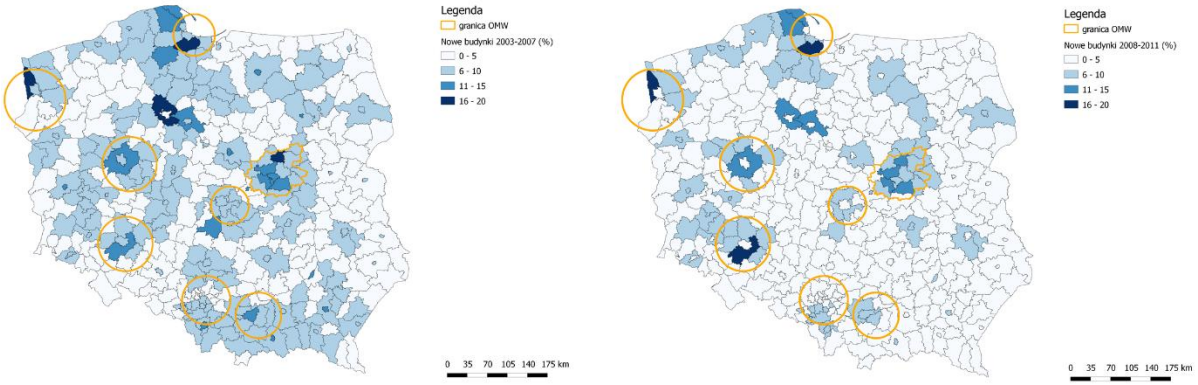

Źródło: opracowanie własne na podstawie Spisu Powszechnego 2011 (GUS)

2.14.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 126. Które części OMW podlegają najbardziej intensywnym procesom suburbanizacji?

Rysunek 85. Kategorie i lokalizacja użytkowania ziemi, które w okresie 1990-2006 przekształciły się w obszary zurbanizowane.

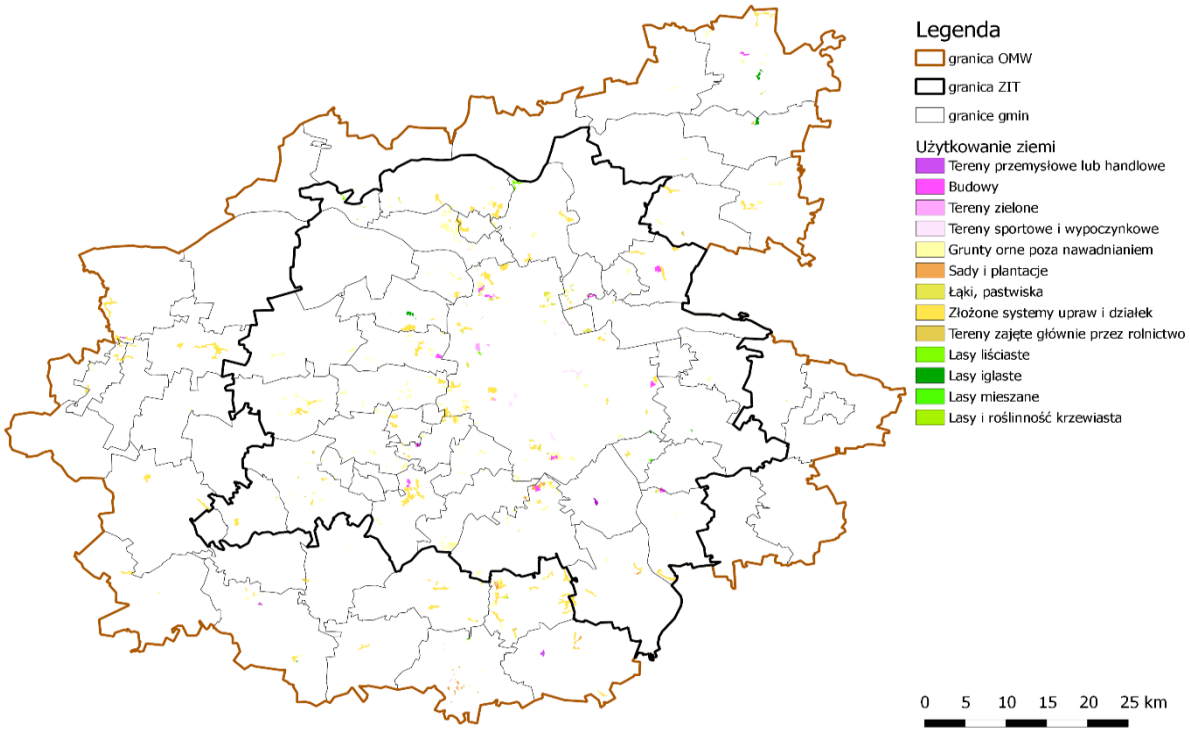

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych CLC 1990, 2006

Istotnym zagadnieniem jest wewnętrzne zróżnicowanie zmian procesu suburbanizacji. Na mapie przedstawiono miejsca, gdzie w okresie 1990-2006 pojawiły się tereny zurbanizowane (

Rysunek 85). Dzięki temu możliwe jest określenie, **w których gminach suburbanizacja jest najbardziej intensywna**. Najwięcej znajduje się w pasie gmin sąsiadujących z Warszawą od zachodu i północy. Są to zwłaszcza dawne grunty orne oraz budowy istniejące w 1990 roku. Dalej zlokalizowane gminy, w których występuje rozwój terenów mieszkaniowych, to Prażmów, Kampinos, Nadarzyn, Wołomin. Stosunkowo nieliczne są bezpośrednie przekształcenia terenów leśnych w obszary zabudowane.

Innym aspektem spójności obszaru metropolitalnego ze względu na zjawisko suburbanizacji jest spójność typu formalnego gminy (miejska, wiejska, miejsko-wiejska) z faktyczną przynależnością do danego typu (Ajdyn i in. 2010). W „badaniu statystycznym w zakresie identyfikacji obszarów o cechach miejskich i cechach wiejskich w województwie mazowieckim oraz wskaźnika syntetycznego różnicującego gminy na podstawie kryterium funkcjonalnego" na podstawie charakteru mieszkań i struktury ludności określono regiony, które mają inny charakter niż wynikający ze statusu gminy (**Rysunek 86**

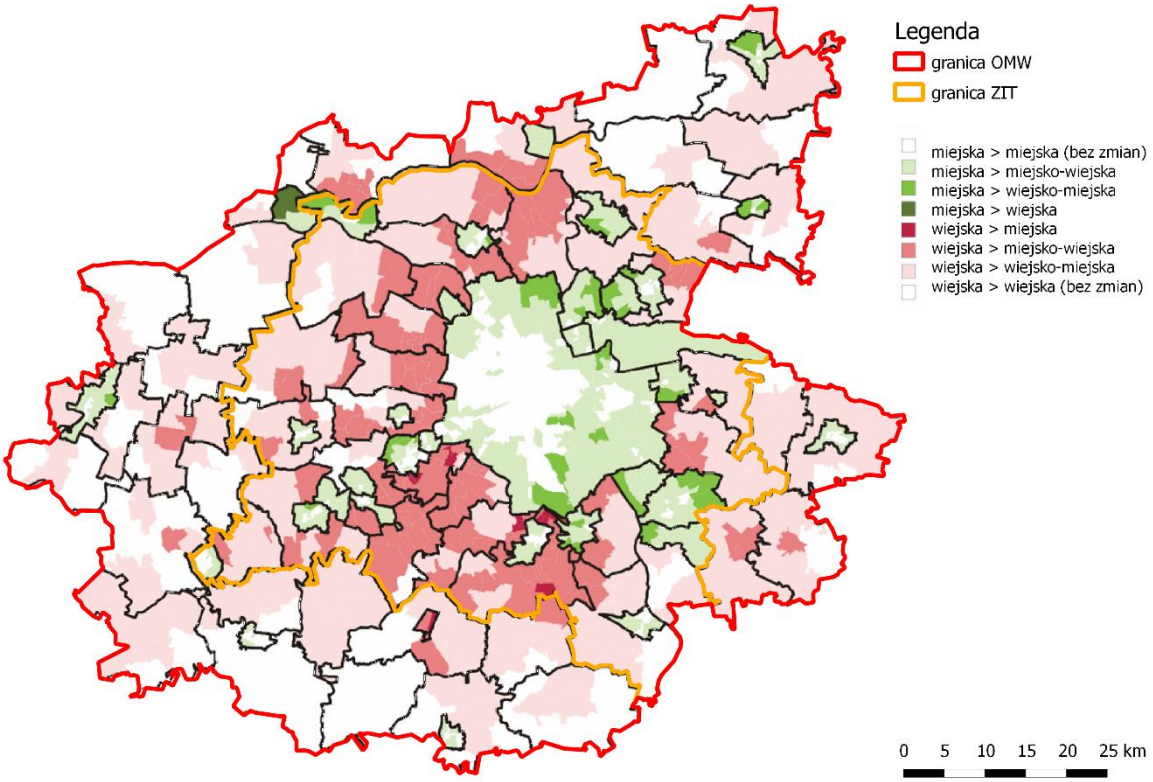

). Różnice wskazują na zbyt mały lub zbyt duży udział terenów zurbanizowanych, zatem pozwalają zidentyfikować gminy, których status nie jest adekwatny. Spora część peryferyjnych terenów dzielnic Warszawy, zwłaszcza tych, gdzie występują kompleksy leśne, nie ma charakteru miejskiego.

Rysunek 86. Spójność charakteru gminy z jej typem formalnym

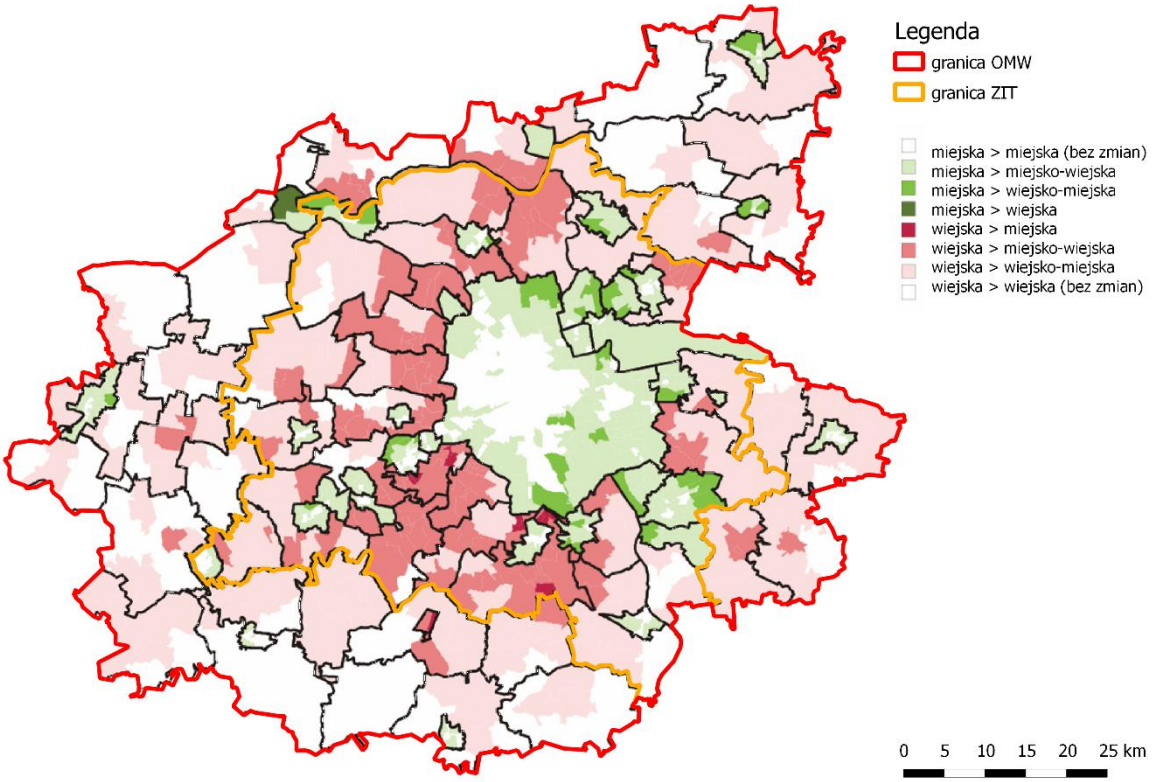

Źródło: Badanie statystyczne w zakresie identyfikacji obszarów o cechach miejskich i cechach wiejskich w województwie mazowieckim oraz wskaźnika syntetycznego różnicującego gminy na podstawie kryterium funkcjonalnego, MBPR 2010

Natomiast większość gmin wiejskich, otaczających Warszawę od zachodu wykazuje się na tyle intensywną zabudową, że można nawet rozważyć w dalszej przyszłości rozszerzenie granic administracyjnych metropolii. Właściwie wszystkie takie gminy znajdują się granicach ZIT.

2.14.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Zmiana jakości życia wynikająca z procesu suburbanizacji nie jest jednoznaczna. Zjawisko to w dużym stopniu oddziałuje na przestrzeń, na społeczeństwo i na przyrodę. Z jednej strony poprawia się standard życia, z drugiej zanika lokalny klimat wiejski. Dobrym opisem jest wypowiedź jednego z respondentów CAWI: „Rozwój przemysłowy potrzebny dla poprawy sytuacji bytowej stoi w sprzeczności z wypoczynkowym charakterem gminy". Proces suburbanizacji generuje zatem znaczną liczbę konfliktów związanych z przestrzenią.

Pyt. 236. Jakiego rodzaju konflikty generuje proces suburbanizacji?

Dokładna analiza **konfliktów i lista postulatów wynikających z procesu suburbanizacji** została przedstawiona w części dotyczącej jakości krajobrazu miejskiego. Spośród nich warto wskazać tu dwa czynniki, które mają bezpośredni związek z jakością życia wynikającą z suburbanizacji. Pierwszym jest zmiana funkcji z lasów na grunty dopuszczające zabudowę jednorodzinną i z terenów z zabudową

jednorodzinną na tereny, w których powstaje zabudowa wysoka wielorodzinna. Drugi czynnik to intensyfikacja ruchu samochodowego (opisana nieco wcześniej, przy jakości zarządzania), co powoduje konieczność remontów dróg, tworzenia miejsc parkingowych i zabiera przestrzeń terenom rekreacyjnym.

2.14.5. POTENCJAŁY

Pyt. 270. Jakie są kierunki rozwoju przestrzennego jednostek administracyjnych OMW?

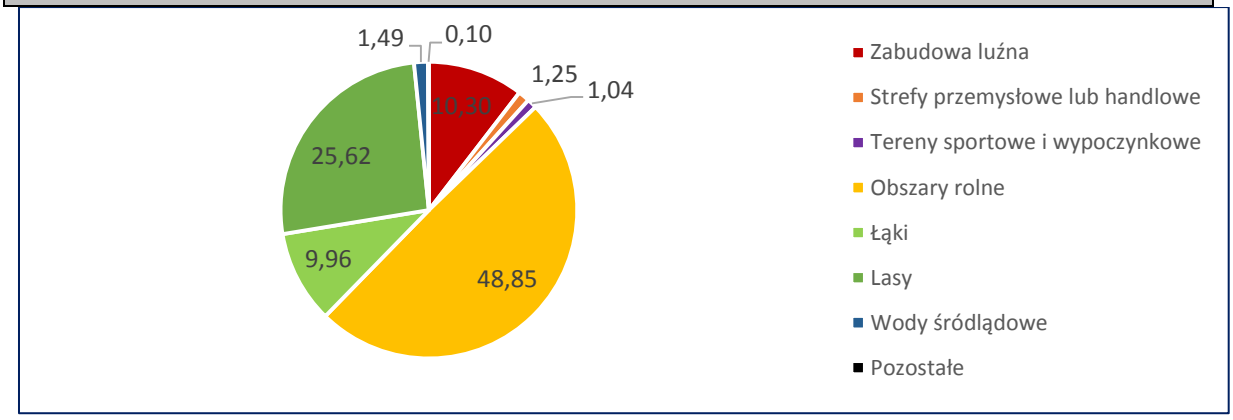

Rysunek 87. Struktura użytkowania ziemi w 2006 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych CLC 2006

Uwarunkowania potencjału gminy z punktu widzenia suburbanizacji określa stan użytkowania ziemi. Potencjał bierny stanowi stan bieżący terenów, które są potencjalnym miejscem rozwojowym, a więc gruntów ornych, terenów poprzemysłowych i użytków ekologicznych (roślinności trawiastej). Pozwala to wskazać **kierunki rozwoju przestrzennego** w poszczególnych gminach. Dominującą klasą użytkowania ziemi są grunty orne (49%), a na drugim miejscu – lasy (26%), (Rysunek 87). Największe kompleksy leśne znajdują się na północny-zachód od Warszawy, tworząc Kampinoski Park Narodowy, oraz wzdłuż trasy na Otwock (Mazowiecki Marki Krajobrazowy). Duży obszar zajmują również łąki i zabudowa luźna (po 10%). Zabudowa mieszkaniowa rozwija się wzdłuż tras dojazdowych do Warszawy (kolejowych i drogowych) oraz w samej stolicy. Grunty orne wypełniają przestrzeń między nimi, jednak należy podkreślić, że intensywne rolnictwo i sadownictwo znajdują się w południowej części obszaru, poza granicami ZIT.

Pyt. 303 : Jak zmieniała się dynamika suburbanizacji w ostatnim 20-leciu?

O potencjale utraconym stanowi **dynamika suburbanizacji, która miała miejsce w latach 1990-2000**. Są to zwłaszcza budowy, które nie zostały zaklasyfikowane w latach późniejszych jako tereny zabudowane albo zmieniły charakter z terenów zurbanizowanych na inny. Okazuje się, że udział takich obszarów jest właściwie nieistotny. Są to tereny, które przekształciły się w inne funkcje niż mieszkaniowe, m.in. przemysłowe lub handlowe, co jest naturalnym zjawiskiem.

Rysunek 88. Obszary, które utraciły zmieniły kategorię z terenów zabudowanych lub budowy (1990) na inną, podaną na mapie (2006)

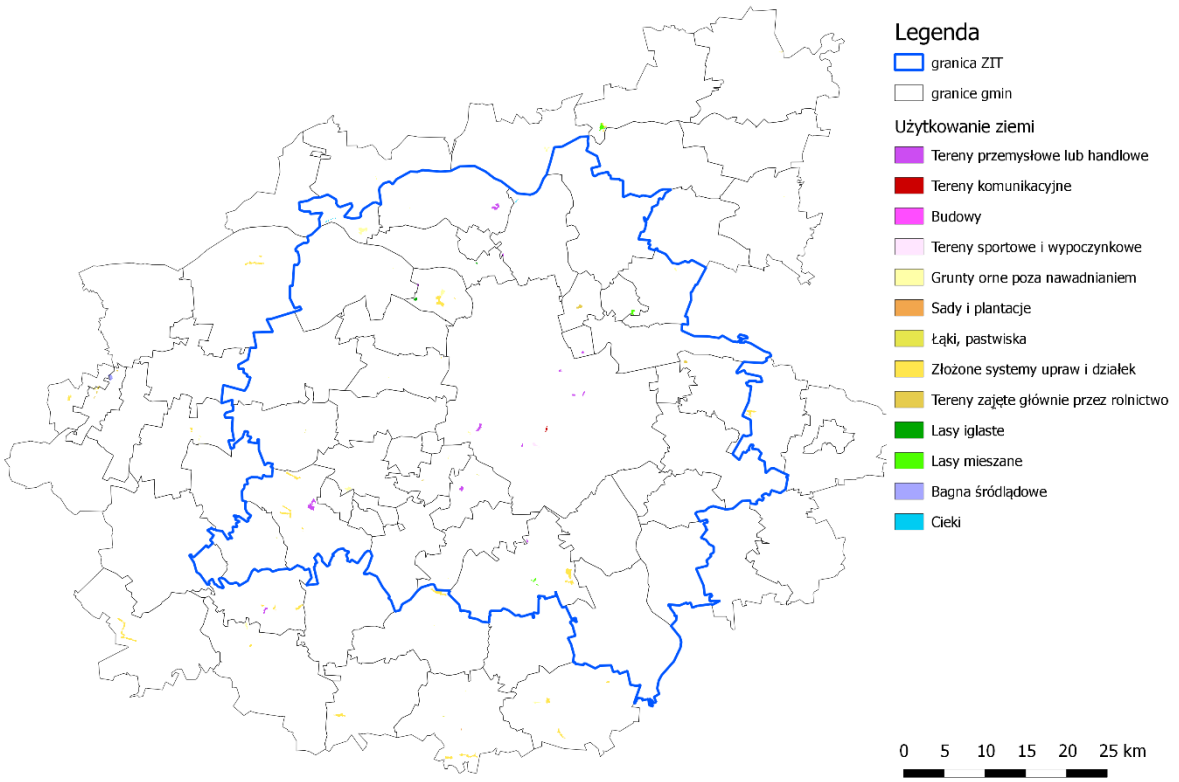

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych CLC 1990, 2006

Pyt. 334: Jak zmieniała się dynamika suburbanizacji w ostatnim 20-leciu?

Natomiast potencjał czynny określa **dynamika suburbanizacji**, która jest realizowana obecnie i dzięki której można wyznaczyć tereny zurbanizowane w przyszłości. W analizie założono docelowo rok 2030. Reguły, które zostały ustalone na podstawie zmian użytkowania ziemi w latach 1990-2000 i zweryfikowane ze stanem w roku 2006. Sześcioletni krok czasowy zastosowano czterokrotnie do roku 2006, uzyskując w efekcie stan na rok 2030. Widoczny jest rozwój przede wszystkim na terenach, które mają potencjał (grunty orne, łąki) oraz sąsiadują z istniejącą już zabudową. Rozwijają się miejscowości wzdłuż zachodniej linii kolejowej, również tereny wzdłuż lasów. Szacowane jest, że w ciągu najbliższych 15 lat tereny zurbanizowane wzrosną do 12.5%, co wskazuje zmianę o 3% z 9.5% (2006).

Rysunek 89. Symulacja pokazująca zasięg terenów zurbanizowanych w 2030 roku

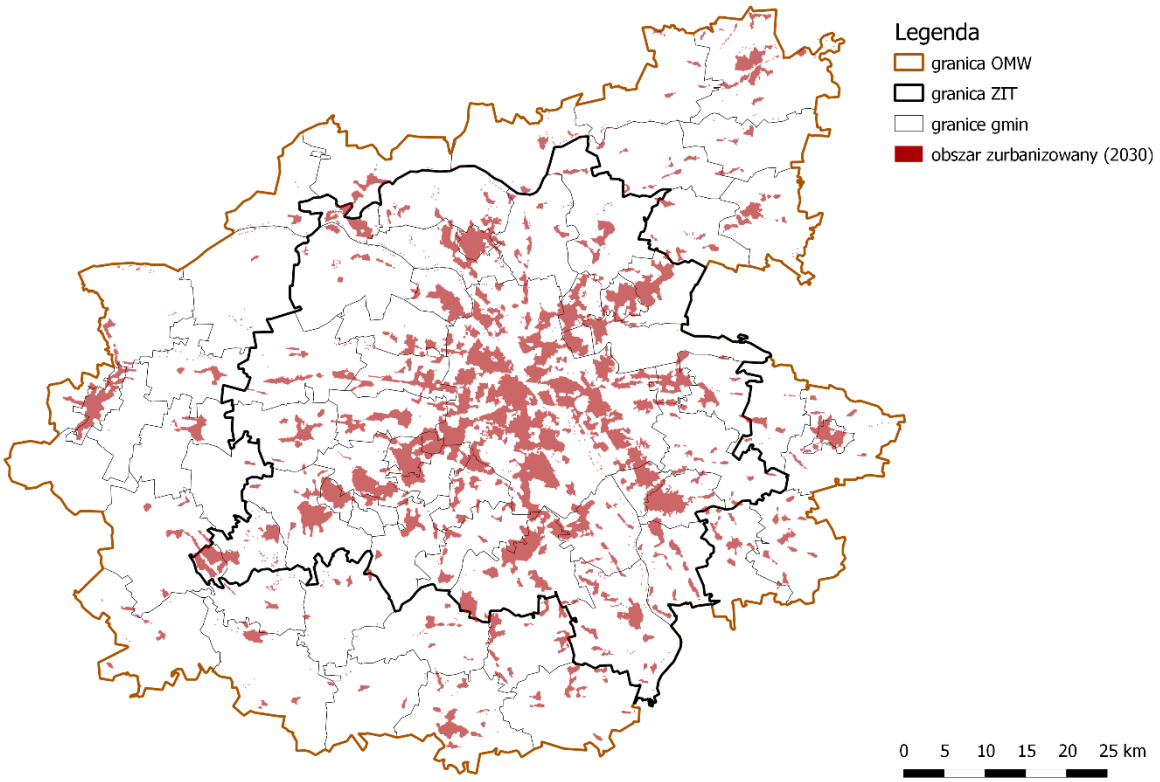

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych CLC 2006 oraz artykułu: Metoda badania i prognozowania zmian użytkowania ziemi z zastosowaniem algebry map i automatów komórkowych (Ney, Kozubek, Werner, 2013)

2.15. JAKOŚĆ KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO

Jakość przestrzeni miejskiej jest jedną ze składowych jakości życia i jednocześnie najważniejszym elementem determinującym postawę wobec otoczenia, w którym człowiek funkcjonuje. Wysokie zadowolenie z krajobrazu warunkuje napływ mieszkańców, wzrost aktywności społecznej i przebywania w przestrzeni publicznej, wreszcie – rozwój miasta (Gehl 1971, Alexander 1979).

Ocena jakości krajobrazu miejskiego może mieć charakter subiektywny (krajobraz jest dobrze oceniany przez mieszkańców) oraz charakter obiektywny (w krajobrazie występują składowe zwiększające jego walory). Pierwsze podejście zakłada, że użytkownicy przestrzeni najlepiej wiedzą, co jest potrzebne, różne grupy interesów mają jednak odmienne oczekiwania, przez co uśredniony wynik jest kompromisem, który może nie usatysfakcjonować w pełni żadnej ze stron. W drugim podejściu stosuje się metody sumaryczne, punktując występowanie elementów krajobrazu. Oceny są bardziej spójne, wymiary muszą jednak zostać narzucone arbitralnie.

Ocena pozwala zidentyfikować aspekty przestrzeni, które są ważne dla mieszkańców OMW. Celem jest wskazanie tych cech, które w największym stopniu charakteryzują obszar metropolitalny, a zatem wskazują jego silne i słabe strony. Przestrzeń OMW jest tak duża, że musi wykazywać różnorodność pod względem krajobrazowym (grunty orne, obszary leśne, tereny zurbanizowane). Ta różnorodność stanowi duży potencjał OMW, gdyż pozwala na zamieszkiwanie go przez osoby o bardzo zróżnicowanych preferencjach.

Większość badań nad jakością krajobrazu dotyczy krajobrazu naturalnego i metod utrzymania jego walorów środowiskowych (Daniel 1976, Bell 1994). Pojawiają się w nich takie wskaźniki, jak stopień przekształcenia, wykorzystania ziemi, otwartości krajobrazu. W przypadku krajobrazu miejskiego nie znajdą one zastosowania, gdyż przestrzeń miejska jest praktycznie w całości wytworem antropogenicznym, a dodatkowo oczekiwania wobec niej są odmienne. Należało zatem skorzystać ze stosunkowo nielicznych narzędzi badawczych dostosowanych do potrzeb miejskich. Jakość krajobrazu miejskiego obejmuje następujące zmienne: wymiary krajobrazowe, wskaźnik urbanofilii, miejsca lubiane, tematy problemowe i tematy promocyjne.

Wcześniejsze badania preferencji przestrzeni regionu dotyczyły przede wszystkim analiz przestrzeni Warszawy (Bartnicka 1989, Jałowiecki 2000). Analiza jakości krajobrazu znacznie większej jednostki przestrzennej, jaką jest obszar metropolitalny, niesie ze sobą zupełnie nową wartość informacyjną.

Odpowiedzi respondentów pochodzą z badania CAWI. Wzięło w nim udział 1070 osób z gmin obszaru metropolitalnego. Gminach, w których liczebność uczestników nie pozwoliła na posługiwanie się średnią wartością, zostały wyłączone z analiz.

2.15.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 68: Jak powinna być prowadzona polityka regionalna w zakresie terenów promocyjnych uwzględniających miejskie walory krajobrazowe dla poszczególnych grup interesów (turyści, mieszkańcy, przedsiębiorcy)?

Polityka w zakresie promocji obszaru metropolitalnego powinna uwzględniać walory krajobrazowe, zarówno naturalne, jak i antropogeniczne. Potencjałem OMW jest różnorodność przestrzeni. Dla poprawy jakości krajobrazu należy zapewnić dwa rodzaje przestrzeni, obszary zielone i zbiorniki wodne. W badaniu porównano zasięg tych terenów z odpowiedziami, jak bardzo ważne w gminie są zróżnicowana roślinność, dużo obszarów zielonych i dostęp do przyrody (Rysunek 90).

Najpopularniejsze przyrodnicze tereny rekreacyjne na obszarze OMW to Zalew Zegrzyński z bogatą wodną infrastrukturą rekreacyjną (gminy Jabłonna, Legionowo, Nieporęt, Serock, **Wieliszew**, Dąbrówka, Radzymin), Kampinoski Park Narodowy, jedyny w Europie tak duży rezerwat tuż przy metropolii (gminy Łomianki, Czosnów, **Izabelin**, Stare Babice, Leszno, Leoncin, Brochów, Kampinos, Bielany), rzeki Wkra i Bzura, Pilica – doskonałe do spływów kajakowych, liczne szlaki rowerowe, m.in. Chojnowski Szlak Rowerowy (24 km), Nadwiślański Szlak Rowerowy (32 km), Kampinoski Szlak Rowerowy (145 km). Dużym kompleksem leśnym jest również Mazowiecki Park Krajobrazowy (gminy Wesoła, Wawer, **Józefów**, Otwock, Karczew, Wiązowna, **Celestynów**, Kołbiel). Dość dobrze oceniane są też gminy położone na linii kolejowej do Żyrardowa, chociaż obiektów naturalnych jest niewiele.

Rysunek 90. Wartościowanie wymiaru przyrodniczego w kontekście występowania obszarów naturalnych

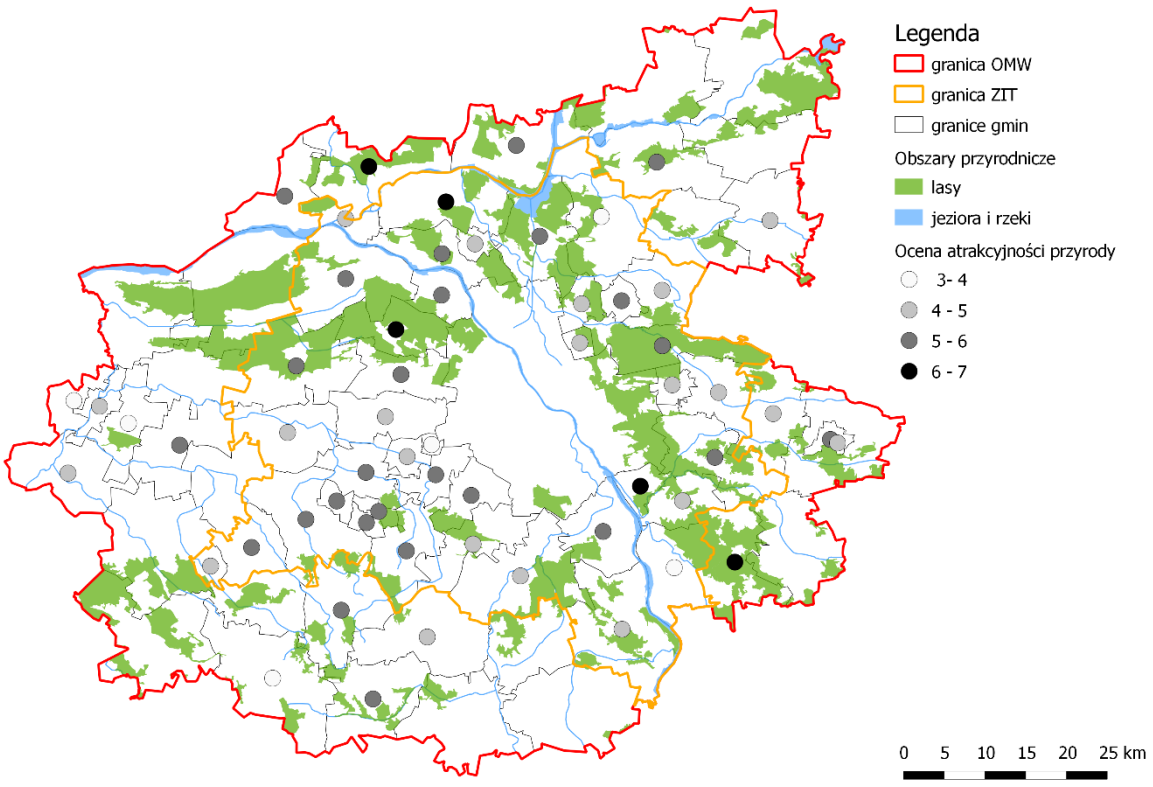

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI oraz bazy danych BDO

Drugim aspektem krajobrazu są walory kulturowe. W świadomości mieszkańców gmin (Rysunek 93) wyróżniają się Warszawa (w tym Śródmieście, Ochota, Mokotów, Wilanów i Praga Północ) oraz gminy

Miński Mazowiecki (pałac Daniłowiczów), Sochaczew (dworek w Żelazowej Woli, Zamek, Muzeum Kolei Wąskotorowej) i Nowy Dwór Mazowiecki (Twierdza Modlin), którego potencjał wzrósł po lokalizacji lotniska. Potencjału nie dostrzegają m.in. mieszkańcy gmin: Góra Kalwaria (Zamek Książąt Mazowieckich w Czersku), Jabłonna (pałac barokowo-klasycystyczny) czy Konstancin-Jeziorna (Park zdrojowy), natomiast dobrze są oceniane gminy położone w kierunku północno-wschodnim od Warszawy (Pomiechówek, Serock, Radzymin, Wołomin), gdzie oferta kulturowa jest niewielka.

Rysunek 91. Obszary promocyjne regionu OMW w grupach interesów. Wielkość słowa oznacza wagę tej kategorii (częstość) a barwa kategorię (niebieska reprezentuje potencjał dla mieszkańców, zielona dla turystów, a bordowa dla przedsiębiorców).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

W przestrzeni miasta funkcjonują co najmniej trzy grupy interesów. Przedsiębiorcy oczekują dobrych warunków ekonomicznych i infrastruktury transportowej, mieszkańcy – warunków bytowych i infrastruktury rekreacyjno-usługowej, a turyści – ofert biernego lub czynnego wypoczynku. Potencjał OMW w zakresie promocji regionu w tych grupach przedstawiono w formie chmury tagów (Rysunek 91). Dla mieszkańców wskazywane były miejsca, w których mogą się oni integrować i wypoczywać, czyli ośrodki kultury, lokalne parki, deptaki, plaże. W grupie turystów wymieniane były tereny przyrodnicze i kulturowe. Dużym potencjałem inwestycyjnym charakteryzują się tereny wokół lotniska w Modlinie, dzielnice przemysłowe i strefy przemysłowe, zwłaszcza niewykorzystywane tereny poprzemysłowe.

Pyt. 69: Jakie są rekomendacje dla decyzji przestrzennych i planistycznych, które poprawiają jakość krajobrazu miejskiego?

Rekomendacje do decyzji planistycznych, które poprawiają jakość krajobrazu miejskiego powstały na podstawie wypowiedzi mieszkańców na temat problemów przestrzennych. Zidentyfikowano 6 obszarów tematycznych i 31 zagadnień problemowych (Rysunek 92). Powstała lista postulatów, która powinna być brana pod uwagę przy planowaniu rozwoju przestrzennego. Na pewno nie jest to lista kompletna, jednak uwzględnia ważniejsze tematy, które stanowią o jakości krajobrazu miejskiego:

1. Należy wspierać finansowo MŚP, tworząc obszary stref ekonomicznych,
2. Inwestycje publiczne nie muszą być kosztowne, ważniejsze, aby tworzyć je wokół ludzi,
3. Przed podjęciem działań należy poznać oczekiwania właścicieli gruntów i stan własności,
4. Priorytetem dla mieszkańców w rozwoju gminy jest doprowadzenie wodociągu i kanalizacji,
5. Należy wymagać finalizacji inwestycji, zamiast pozostawiać tereny niezagospodarowane,
6. Należy uwzględnić opinię społeczności przed wyburzeniem obiektów o walorach lokalnych,
7. W planowaniu przestrzennym należy zapobiegać zmniejszaniu powierzchni działek,
8. Należy ograniczać liczbę obiektów handlowych, zwłaszcza wielkopowierzchniowych,
9. Nie należy wprowadzać zabudowy wielorodzinnej wśród jednorodzinnej,
10. Wszystkie zmiany powinny zachowywać ład przestrzenny, estetykę i spójność z otoczeniem,
11. Rozwój przestrzenny musi opierać się na zintegrowanym planie zagospodarowania przestrzennego,
12. Należy unikać grodzenia osiedli i przestrzeni publicznych,
13. Należy zapewnić kompromis między rozwojem centrum miasta i terenów peryferyjnych,
14. Należy zapobiegać lokalizacji obiektów przemysłowych na obszarach mieszkaniowych,
15. Rozwój przestrzenny nie powinien znacząco zmieniać krajobrazu leśnego,
16. Obiekty uciążliwe należy umieszczać jak najdalej od terenów zamieszkałych,
17. Należy zapewniać dobry odpływ wód opadowych i stan obiektów hydrotechnicznych,
18. Priorytetem dla mieszkańców są zawsze tereny rekreacyjne, zielone, sportowe,
19. Aby ludzie czuli się bezpieczni, należy zapewnić dostępność komisariatów i patrole policji,
20. Należy uwzględnić interes mieszkańców, lokalizując obiekty o wysokim poziomie hałasu,
21. Placówki opieki zdrowotnej powinny być czynne jak najdłużej,
22. Wraz z budową osiedli mieszkaniowych należy tworzyć szkoły, przedszkola i żłobki,
23. Właściwie każde działanie administracji publicznej powinno obejmować konsultacje,

24. Należy rozwijać infrastrukturę drogową wokół nowych inwestycji i utrzymywać stan istniejącej,
25. Priorytetem w przemieszczaniu się na małe odległości powinien być ruch pieszy lub rowerowy,
26. Należy kierować ruch tranzytowy z dala od terenów mieszkaniowych,
27. Należy zapewnić miejsca parkingowe, ale nie należy tworzyć miast dla samochodów,
28. Każda większa miejscowość powinna mieć obwodnicę,
29. Mieszkańcy OMW potrzebują taniego (karty miejskiej) i wygodnego dojazdu do metropolii,
30. Ważniejszy od komunikacji lokalnej jest dojazd do innych miejscowości,
31. Większość gmin, przez które przebiega kolej lub droga szybkiego ruchu, jest podzielona na dwie części. Należy zadbać o odpowiednią liczbę tuneli i wiaduktów łączących mieszkańców.

Rysunek 92. Zestawienie zagadnień problemowych dotyczących przestrzeni miejskiej. W kolumnach umieszczono kolejne 31 postulatów w sześciu kategoriach: finanse (kolor granatowy), inwestycje (kolor czerwony), planowanie przestrzenne (kolor niebieski), przyroda (kolor zielony), społeczeństwo (kolor żółty) oraz transport (kolor szary). W wierszach znajdują się gminy, a zaznaczona komórka wskazuje, że tego typu problem został wskazany przez mieszkańców.

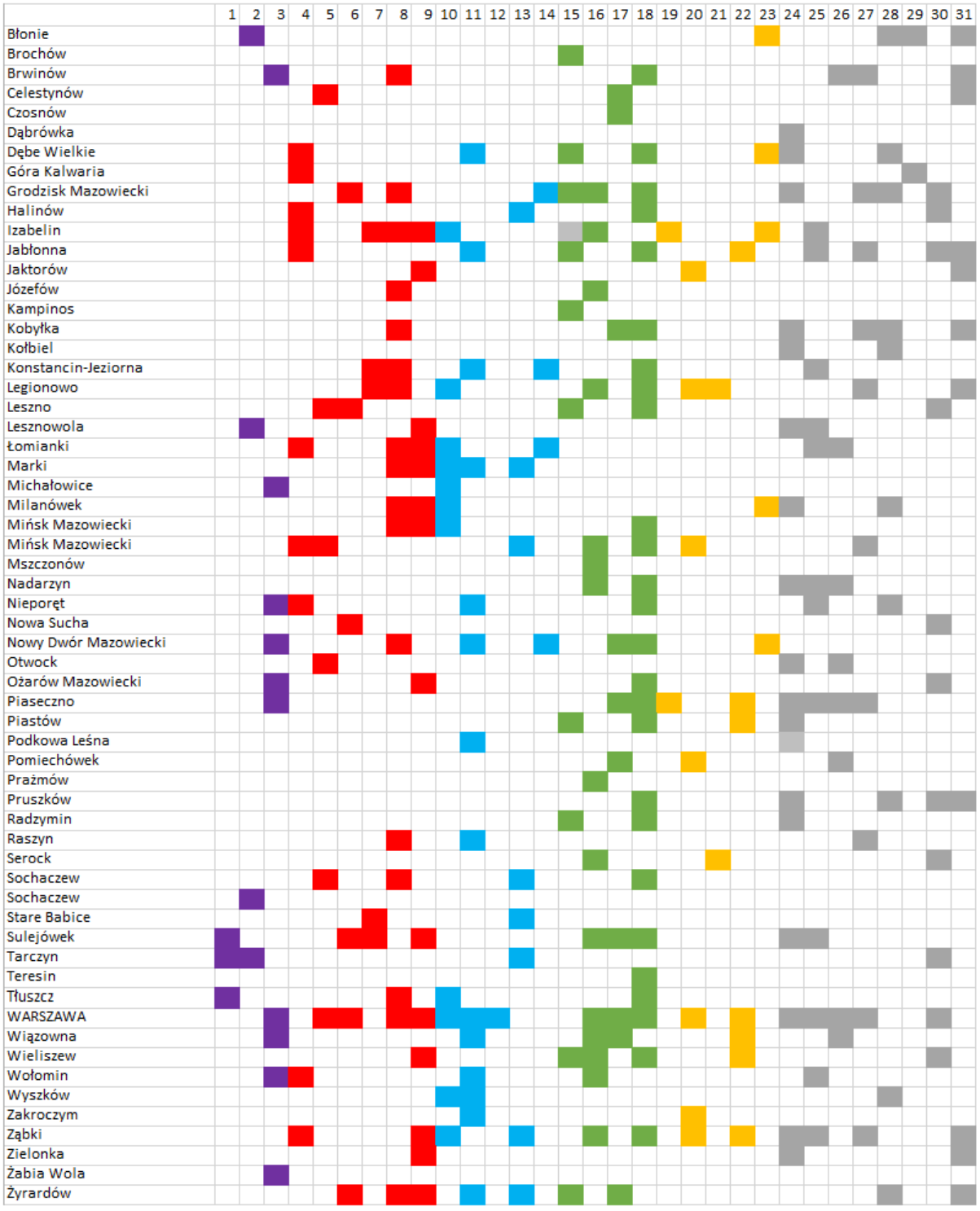

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

2.15.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 190: Które elementy krajobrazu OMW powinny być promowane?

Zróżnicowanie krajobrazu jest cechą, dzięki której obszar metropolitalny może skutecznie konkurować z innymi regionami. Na podstawie narzędzia opracowanego przez Browna i Raymonda (2007) utworzono mapy zróżnicowania wymiarów krajobrazu. Wymiary, które uzyskały najwyższe wartości, stanowią największy potencjał i są silną stroną gmin. Są to jednocześnie te **elementy krajobrazu, na które powinien być położony największy nacisk w promocji** (Rysunek 93).

Rysunek 93. Wymiary aspekty krajobrazowe OMW i ich intensywność w gminach: 1) miejsca intrygujące, nieokiełznane, tajemnicze, inspirujące; 2) możliwości wypoczynku i rekreacji; 3) zróżnicowana roślinność, dużo terenów zielonych, dostęp do przyrody; 4) dobra sieć transportowa, dostępność usług i administracji; 5) dobry klimat, poprawa samopoczucia, opieka medyczna; 6) estetyka, atrakcyjne widoki, światło, zapachy, dźwięki; 7) korzystne warunki ekonomiczne; 8) miejsca rozwijające wiedzę, bogata oferta edukacyjna; 9) ochrona przyrody, zdrowa żywność, działania proekologiczne; 10) miejsca klimatyczne, nastrojowe, oddziałujące na emocje; 11) wiele miejsc do pobycia sam ze sobą, możliwość zachowania prywatności; 12) miejsca powrotu do dzieciństwa, bliskość rodziny, zakorzenienie; 13) historia, zabytki, pomniki, miejsca pamięci.

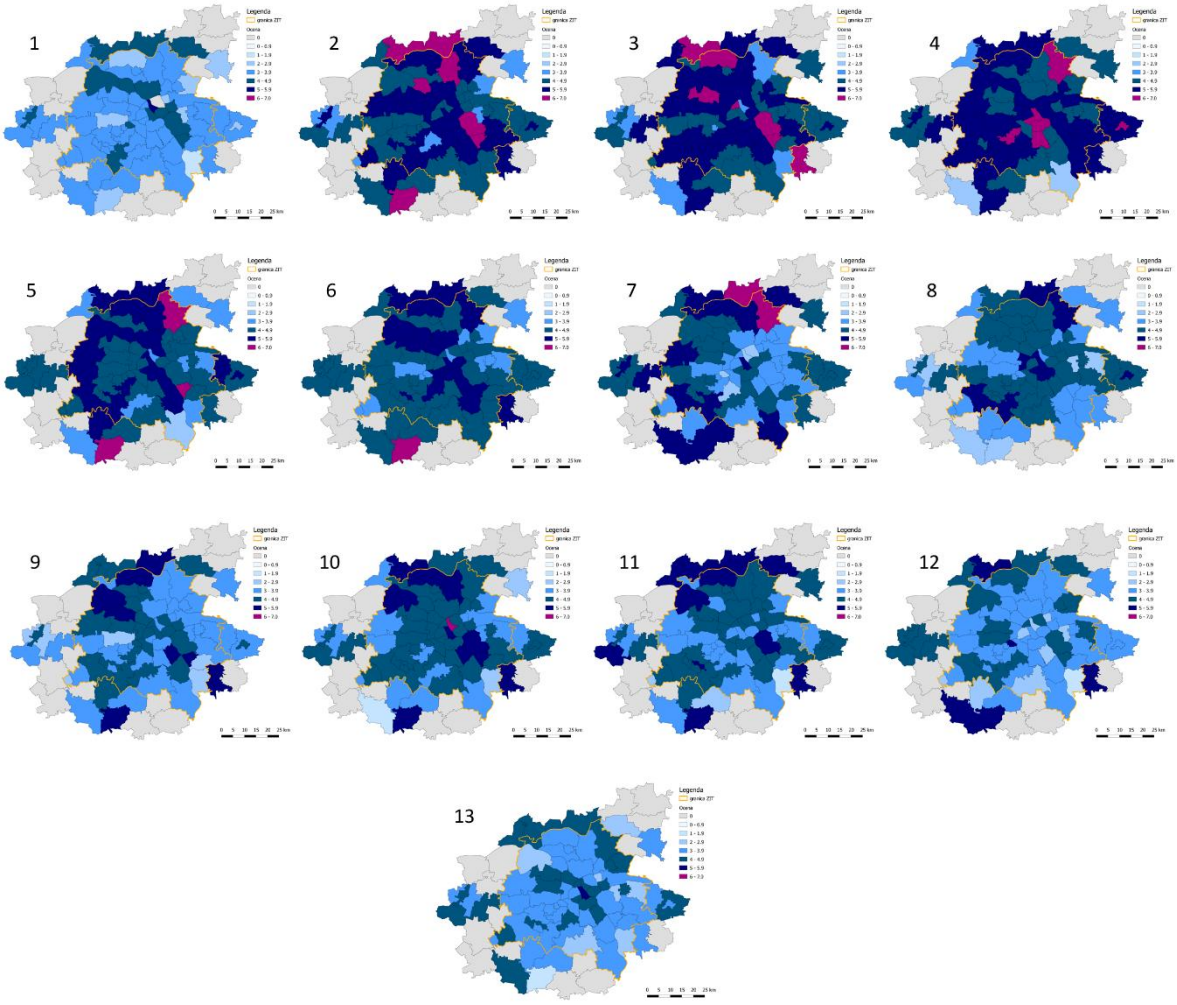

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Patrząc sumarycznie na cały obszar metropolitalny (Rysunek 93), można zauważyć, że najwyższe oceny dotyczą dwóch cech: dostępu do przyrody (średnia 5.0 na skali 1-7) i dużych możliwości

rekreacji (5.2) oraz dobrej sieci transportowej (5.3). Słabo oceniane były miejsca historyczne (3.9), powrotu do dzieciństwa (3.9) i miejsca tajemnicze (3.6). Trzeba jednak podkreślić, że obszar metropolitalny cechuje się ocenami większości wymiarów powyżej średniej. Warszawa uzyskała średnią ocenę 4.5.

O konkurencyjności stanowi również komercyjne postrzeganie atrakcyjności krajobrazu OMW. W pytaniu IDI do urzędników „Które obszary w OMW, ale poza Warszawą, są najbardziej atrakcyjne dla mieszkańców i inwestorów?" udzielone odpowiedzi były podobne. Najwięcej wskazań dotyczyło dobrych warunków transportowych terenów położonych wzdłuż głównych dróg wylotowych z Warszawy (11 wskazań), tereny, do których jest dobry dojazd, zarówno komunikacją publiczną, jak i prywatną (9 wskazań) oraz terenów w pobliżu węzłów komunikacyjnych, takich jak zjazdy z autostrad i lotnisko (4 wskazania). Drugim kryterium była strona świata, większość respondentów (8 wskazań) wskazała zachód jako bardziej atrakcyjny dla inwestorów, a wschód – dla mieszkańców (3 wskazania), gdyż ci drudzy cenią sobie spokój, bliskość zieleni i obiektów wodnych (4 wskazania). Uwarunkowania lokalne to obecność SSE i dostępność terenów pod inwestycje dla inwestorów (6 wskazań) oraz dobre warunki usługowe (3 wskazania).

2.15.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 127: Jakie jest przestrzennie zróżnicowanie jakości krajobrazu miejskiego w OMW?

Do kompleksowej oceny jakości krajobrazu zastosowano mapę sumaryczną wszystkich wymiarów. Dzięki temu określono **zróżnicowanie wewnętrzne obszaru metropolitalnego** (**Rysunek 94**

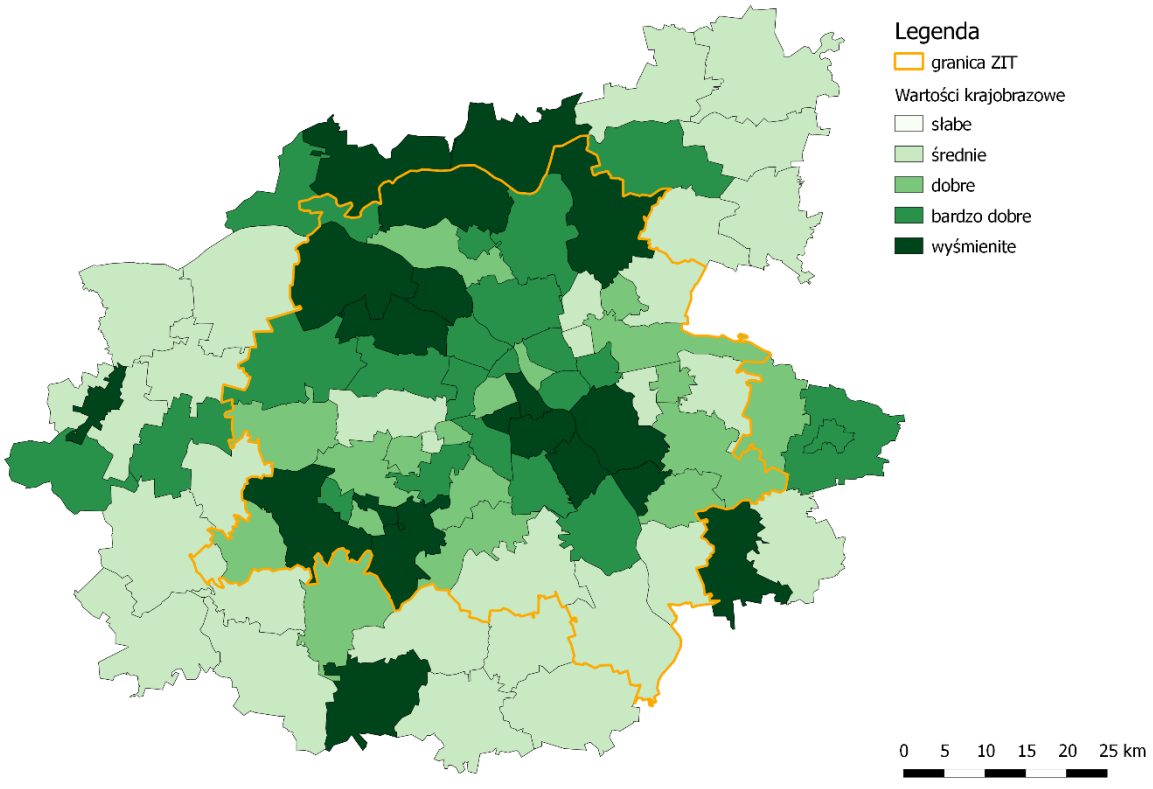

). Najwyższe oceny sumarycznie uzyskały gminy: Celestynów, Grodzisk Mazowiecki, Radzymin, Serock i Wieliszew, a dzielnic Warszawy Bemowo, Mokotów, Ochota, Śródmieście, Wawer i Wilanów.

Pojawiły się zgrupowania gmin w formie pasowej. Najlepszą łączną jakość krajobrazu mają tereny położone na północ od metropolii (gminy nad Zalewem Zegrzyńskim) oraz większość dzielnic Warszawy (najsłabiej oceniane są Praga Północ, Wola i Wesoła). Dobra ocena dotyczy również gmin na linii kolejowej na zachód od Warszawy (Grodzisk Mazowiecki, Nadarzyn). Wyraźnie odróżniają się niższe oceny krajobrazu w gminach OMW poza granicami ZIT. W centralnej części wyraźnie słabsze niż sąsiednie gminy są Ożarów Mazowiecki, Ząbki, Marki oraz Wesoła, gdzie należałoby rozpocząć działania zmierzające do poprawy jakości krajobrazu.

Należy pamiętać, że o potencjale krajobrazu miejskiego OMW nie stanowi sama przestrzeń miejska metropolii, ale zrównoważone współwystępowanie warunków stymulujących (terenów dostępnych transportowo i przestrzeni miejskich) i relaksujących (terenów atrakcyjnych przyrodniczo, w tym obiektów wodnych i leśnych). Brak jednolitości przestrzeni w tym przypadku jest zaletą, konsekwentna natomiast powinna być polityka strategiczna w oparciu o identyfikację istotnych dla gminy wymiarów krajobrazowych.

Rysunek 94. Mapa jakości krajobrazu OMW

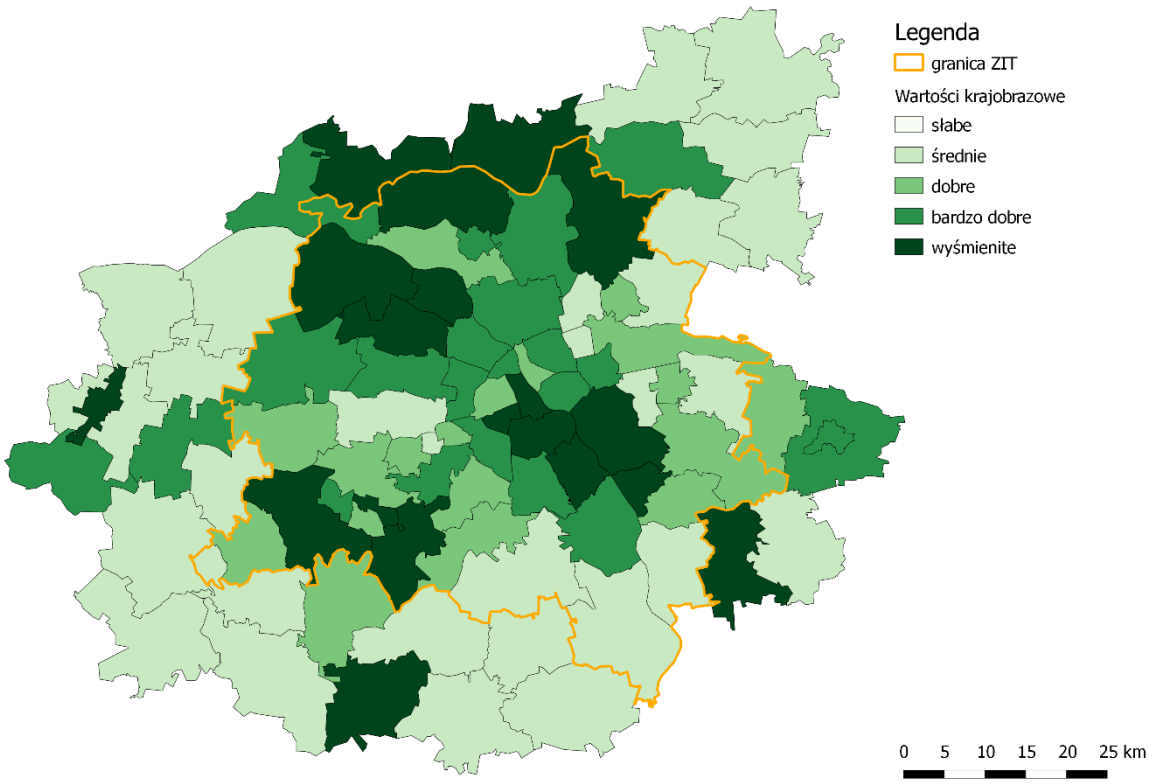

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

2.15.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Wszystkie dotychczasowe analizy dotyczyły jakości życia, gdyż jakość krajobrazu miejskiego określa jakość życia wynikającą z uwarunkowań otoczenia. Im lepiej oceniane są poszczególne elementy krajobrazu, tym wyższa jest jakość życia. Najłatwiejszym pytaniem o jakość życia w stosunku do

przestrzeni jest to, **czy dane miejsce jest lubiane czy nielubiane** (**Rysunek 95**

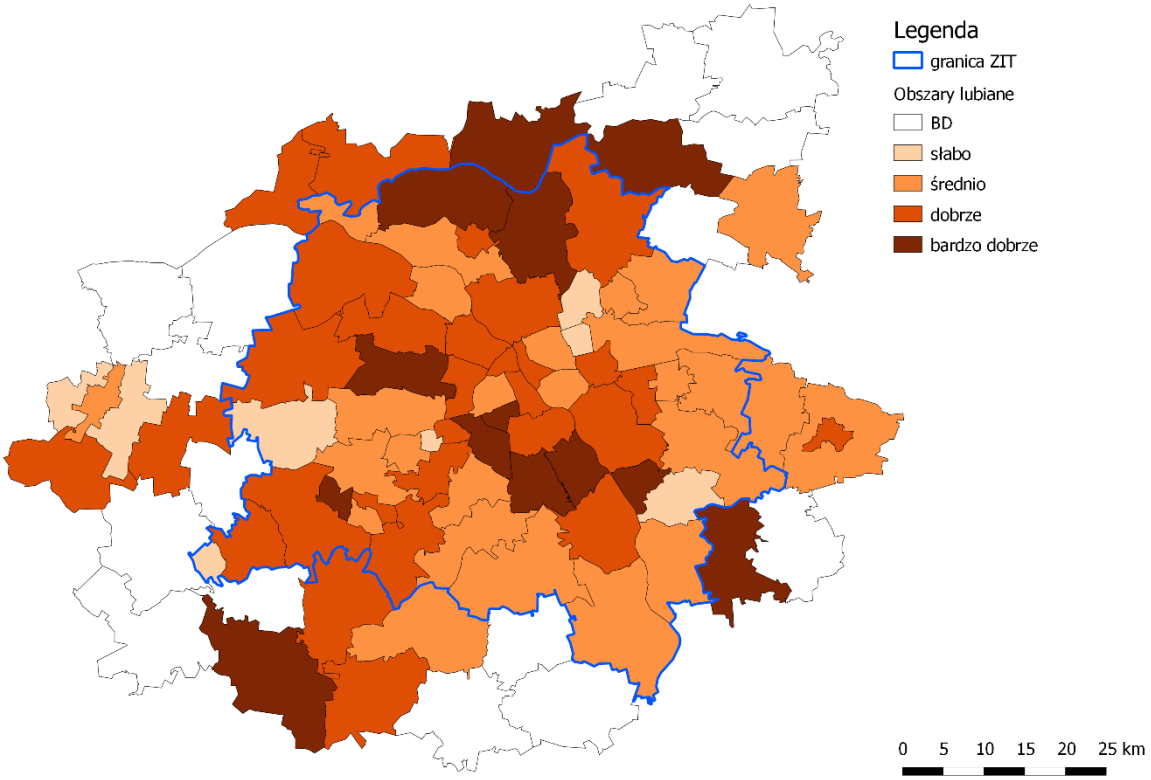

). Jakość życia jest tu rozumiana jako satysfakcja z życia w danej przestrzeni. Nie należy mylić tego z jakością życia wynikającą z twardych wskaźników, takich jak warunki lokalowe, zaplecze usługowe i inne cechy społeczno-demograficzne. W Warszawie swoje dzielnice lubi najwięcej mieszkańców Wilanowa, Ursynowa, Ochoty i Włoch. Najsłabiej oceniane są Wola, Praga Południe i Targówek. Wśród gmin ZIT wysokie oceny uzyskały Wieliszew i Nieporęt, Stare Babice, Milanówek i Józefów. Istnieje związek pomiędzy obszarami lubianymi a jakością krajobrazu, jednak nie jest on wysoki (korelacja 0.24, $p<0.02$) i jest on istotny tylko dla gmin ZIT poza Warszawą (korelacja 0.40, $p<0.01$). Oznacza to, że jakość krajobrazu ma tam dużo większe znaczenie dla jakości życia niż inne wspomniane czynniki. Nielubiane są Piastów, Ząbki i Marki. Nasuwa się wniosek, że im gorsza dostępność komunikacyjna Warszawy (uciążliwość dojazdu), tym gmina jest bardziej nielubiana.

Rysunek 95. Obszary lubiane w OMW

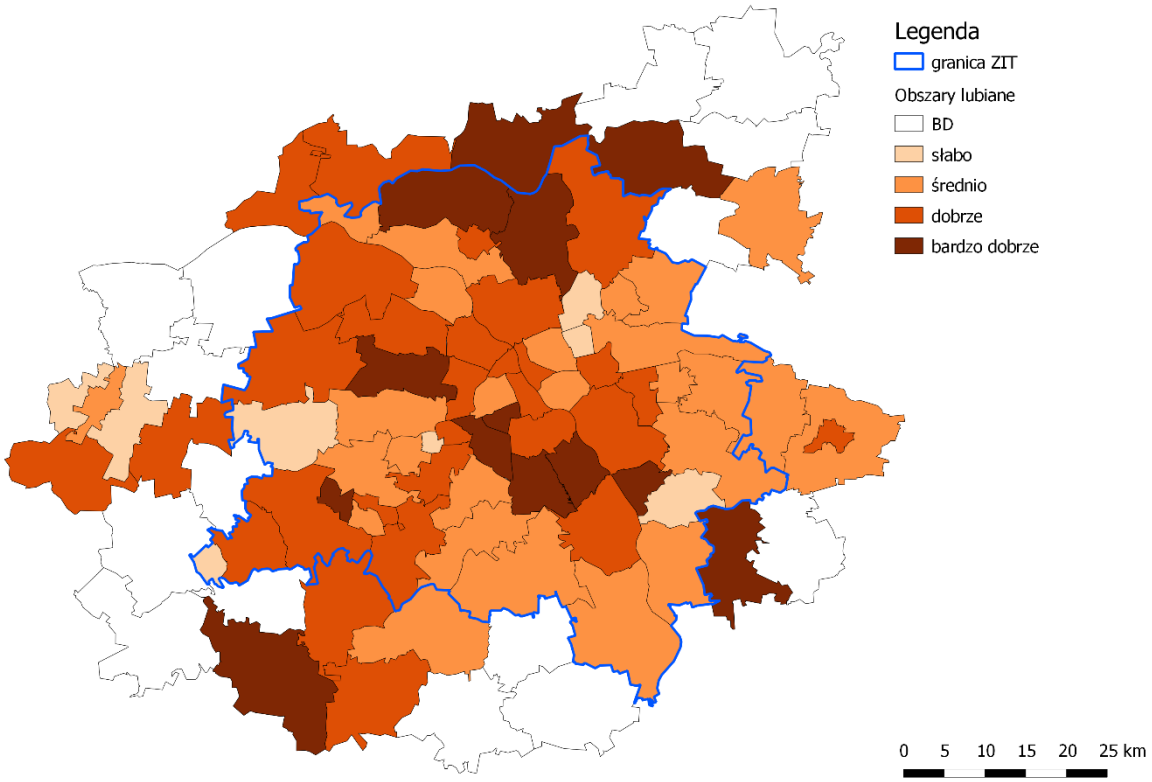

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

2.15.5. POTENCJAŁY

Pyt. 271: Jak różnią się oczekiwania względem krajobrazu miejskiego mieszkańców z różnych jednostek terytorialnych OMW?

Identyfikując potencjały, wykorzystano dwa narzędzia. Pierwszym są wymiary krajobrazowe, a drugim jest skala miasta idealnego (Felonneau 2004), czyli pytanie o oczekiwania mieszkańców względem krajobrazu. Pozwala to określić relacje między stanem przestrzeni a stanem idealnym (docelowym). Skala miasta idealnego opiera się na porównaniu warunków występujących na wsi (gościnność, czystość, brak korków ulicznych, brak zanieczyszczeń, spokój, dostępność terenów atrakcyjnych przyrodniczo, równość społeczna, bezpieczeństwo, wsparcie sąsiadów) i potrzeb charakteryzujących metropolie (obecność zabytków, oferta kulturalno-rozrywkowa, więź ze światem, dostępność miejsc pracy, łatwa możliwość zakupów, dobre połączenia komunikacyjne, stymulacja do działania, nadążanie za modą, różnorodność społeczna), tworząc mapę wskaźnika urbanofilii, czyli **oczekiwań względem krajobrazu miejskiego** (Rysunek 96). Nie jest tak, że mieszkańcy Warszawy jednolicie lubią tereny miejskie (wynikające z teorii dysonansu stwierdzenie „mieszkam tutaj, więc muszę lubić") czy nienawidzą (wynikające z teorii przestymulowania stwierdzenie „mam dość miasta"). Mieszkańcy Ochoty, Pragi Północ i Żoliborza są zadowoleni z życia w mieście, ale już mieszkańcy Włoch i Targówka odczuwają więcej braków niż korzyści. W mieście chcą też żyć

mieszkańcy kilku gmin znacznie oddalonych od Warszawy (Pniewy, Karczew, Celestynów, Otwock). Będą oni też najbardziej skłonni wspierać inicjatywy rozwoju miejskiego.

Rysunek 96. Zróżnicowanie wskaźnika urbanofilii

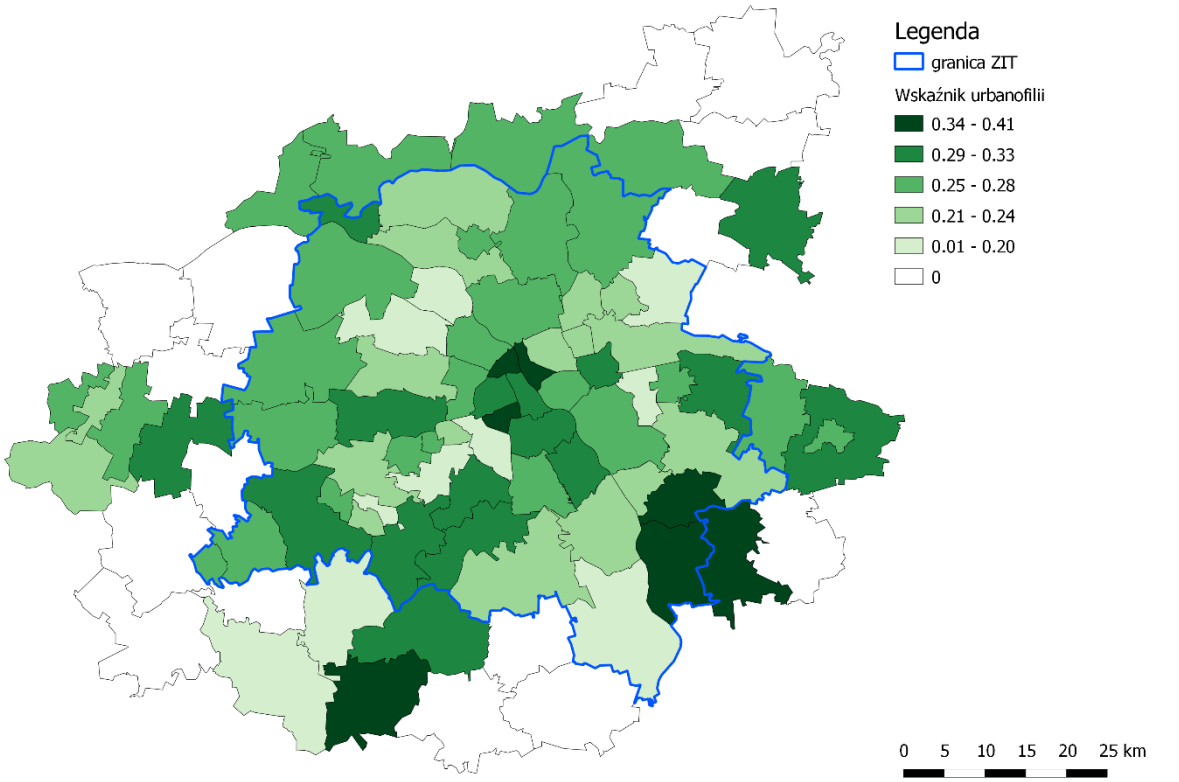

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI

Pyt. 304: Jakie są różnice między istniejącym krajobrazem miejskim, a oczekiwaniami mieszkańców?

Porównując oczekiwania z wymiarami krajobrazowymi, które określają stan rzeczywisty, można określić potencjał bierny (cechy środowiska, na które jest wpływ) i utracony (cechy, których nie da się zmienić bez poważnej ingerencji). W gminach takich jak Pniewy czy Ochota występuje zgodność potrzeb i wysokich wartości krajobrazowych, natomiast już Karczew cechuje się dużym potencjałem miejskim i słabo ocenianymi warunkami. Mieszkańcy terenów o wysokim poziomie estetyki, z dużym zapleczem rekreacyjnym uważają, że atrakcyjność przyrodnicza jest ważna w mieście, natomiast należy ograniczyć liczbę centrów handlowych. Z kolei osoby zamieszkujące miejsca o wysokim potencjale ekonomicznym nie wyobrażają sobie miasta bez dostępności miejsc pracy. Tam, gdzie ważna jest ochrona przyrody, należy ograniczać ruch komunikacyjny, nawet kosztem dostępności transportowej, i liczbę centrów handlowych, które przyciągają ludzi. Ważniejsze jest tam prowadzenie lokalnych inicjatyw łączących ludzi i zachowanie walorów przyrodniczych. Mieszkańcy obszarów, gdzie występują lokalne centra nauki i kultury, nie oczekują od przestrzeni spokoju, a raczej bogatej oferty kulturalno-rozrywkowej i organizowania wydarzeń o zasięgu międzynarodowym. Spokój jest ważny dla osób, które mają wiele miejsc do pobycia samemu ze sobą, odizolowania się od innych. Tam, gdzie występują zabytki, należy o nie dbać i organizować związane z

tym imprezy tematyczne, nie należy od tej przestrzeni oczekiwać spokoju. Tam, gdzie występuje dobra sieć transportowa, ludzie ją doceniają i mają świadomość, że dzieje się to kosztem wzrostu zanieczyszczeń. Miejsca rodzinne dla większości są związane ze wsparciem społecznym oraz równością społeczną. Miejsca są intrygujące poprzez obecność zabytków i tereny przyrodnicze, ale też przez pewną tajemniczość i trudność dostępową. Sprawia to, że wytwarza się swoiste *genius loci*.

Promocja krajobrazu z jednej strony rozwija relacje społeczne i przyczynia się do wzrostu jakości życia mieszkańców, a z drugiej tworzy markę regionu i potencjał metropolii na arenie międzynarodowej.

2.16. TRANSPORT, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM TRANSPORTU PUBLICZNEGO, ORAZ POWIĄZANIA INFRASTRUKTURALNE

Powiązania transportowe to jeden z najważniejszych aspektów funkcjonowania obszarów metropolitalnych decydujący o jego spójności wewnętrznej. Położenie nacisku na obszar transportu publicznego wynika z faktu, że żadna sieć drogowa nie będzie w stanie obsłużyć ruchu indywidualnego w tak dużym skupisku ludzi, jakim jest metropolia. Dlatego też w tym obszarze tematycznym równoległej analizie podlegać będą rozwój sieci drogowej oraz funkcjonowanie transportu publicznego.

2.16.1. KONTEKST

Pyt. 23: Jak kształtuje się gęstość sieci drogowej i kolejowej na terenie OMW?

W 2014 r. w obszarze metropolitalnym Warszawy znajdowało się w sumie ok. 4535,58 km autostrad, dróg ekspresowych, krajowych, wojewódzkich i powiatowych. Najwięcej tego typu dróg było w mieście Warszawie (ok. 1,3 tys. km), przy czym ponad 100 km posiadały dzielnice Mokotów, Śródmieście, Wawer i Białołęka. Poza stolicą największą długość dróg posiadały gminy miejskie: Piaseczno, Tarczyn, Serock, Grójec i Góra Kalwaria, a także Grodzisk Mazowiecki. Z kolei najmniej rozwiniętą siecią dróg odznaczały się gminy położone dalej od miasta: Halinów, Podkowa Leśna i Tłuszcz. W tych gminach całkowita długość omawianych dróg nie przekraczała 15-20 km.

Rysunek 97. Sieć dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2014 r.

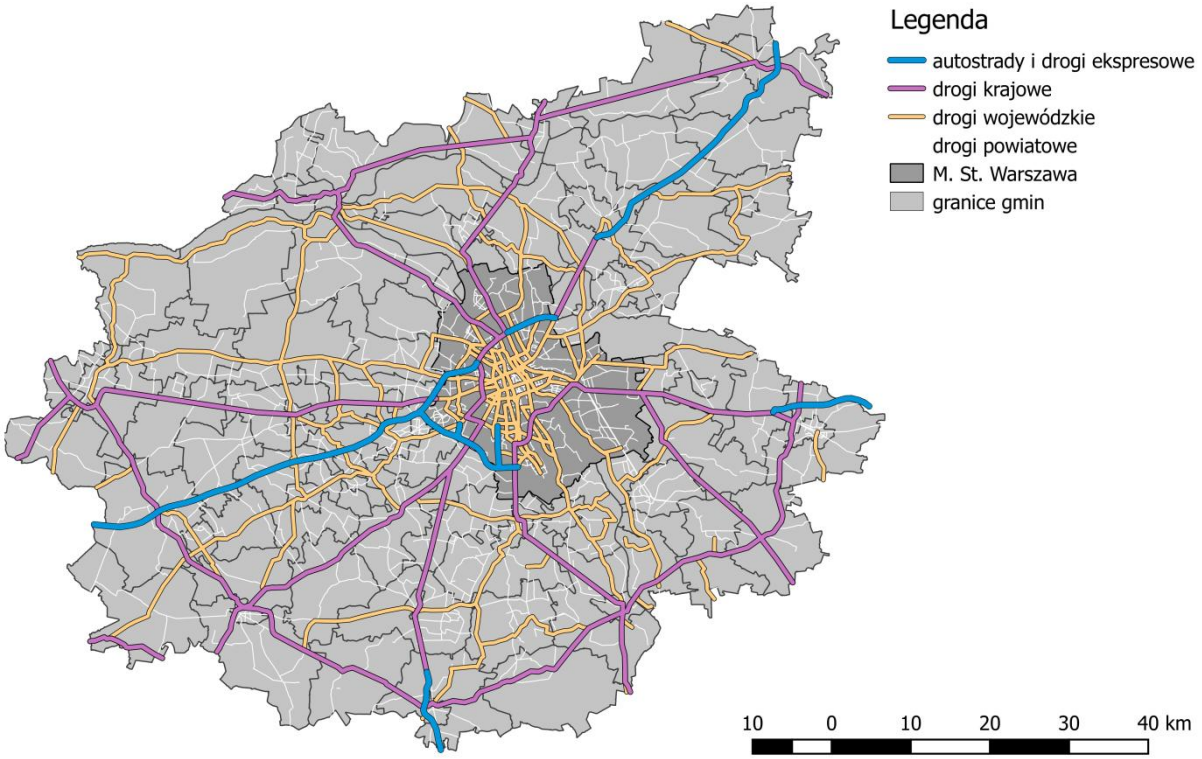

Źródło: opracowanie własne na podstawie OpenStreetMap.

W Obszarze Metropolitalnym Warszawy nie występują gminy, w których w 2014 r. nie było dróg wyższego rzędu, aczkolwiek takie obszary znajdują się tuż poza granicami OMW (np. Poświętne w powiecie wołomińskim, gminy Mrozy i Cegłów w powiecie mińskim). Dostęp do dróg o znaczeniu krajowym najgorszy był w gminach położonych na północny i południowy wschód od Warszawy (powiaty miński i wołomiński), a także na zachód od stolicy (niektóre gminy powiatu nowodworskiego). Co ciekawe, dróg krajowych nie posiadały niektóre gminy sąsiadujące z Warszawą – Izabelin, Zielonka, Ząbki, Konstancin-Jeziorna oraz Józefów, lecz są one w dostateczny sposób uzupełniane przez sieć dróg wojewódzkich.

Rysunek 98. Gminy i miasta w Obszarze Metropolitalnym Warszawy, w których w 2014 r. znajdowały się drogi o znaczeniu ponadlokalnym

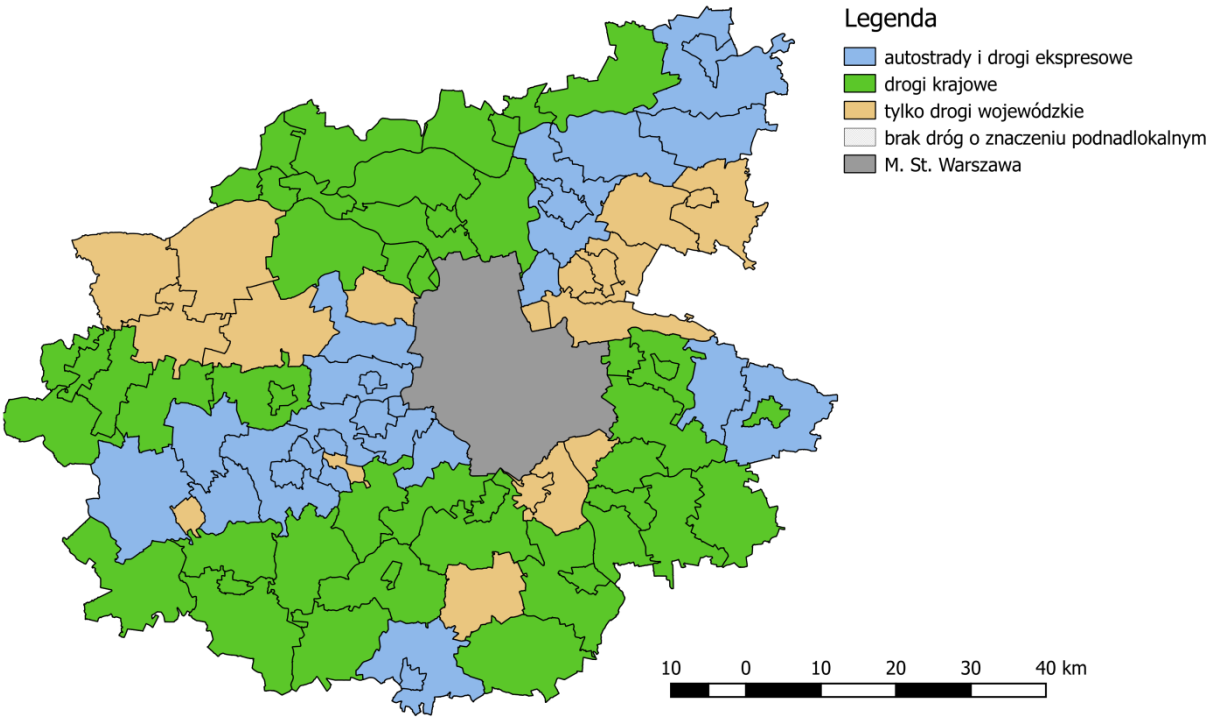

Źródło: opracowanie własne na podstawie OpenStreetMap.

Najwyższą gęstość sieci drogowej posiadały miasto stołeczne Warszawa oraz gminy położone na południe i południowy zachód (powiaty piaseczyński i grodziski), szczególnie znajdujące się na przebiegu dróg ekspresowych S8, S2 oraz autostrady A2, a także dróg wylotowych na Kraków (DK 7) i Katowice (DK 8). Nieco słabszą gęstość sieci drogowej obserwowano w obszarach, na których znajdują się duże kompleksy leśne np. w zachodniej części obszaru (powiat ożarowski i warszawski zachodni – Kampinoski Park Narodowy) oraz w części wschodniej o peryferyjnym położeniu w stosunku do Warszawy (południowa część powiatu otwockiego).

Rysunek 99. Gęstość sieci dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2014 r.

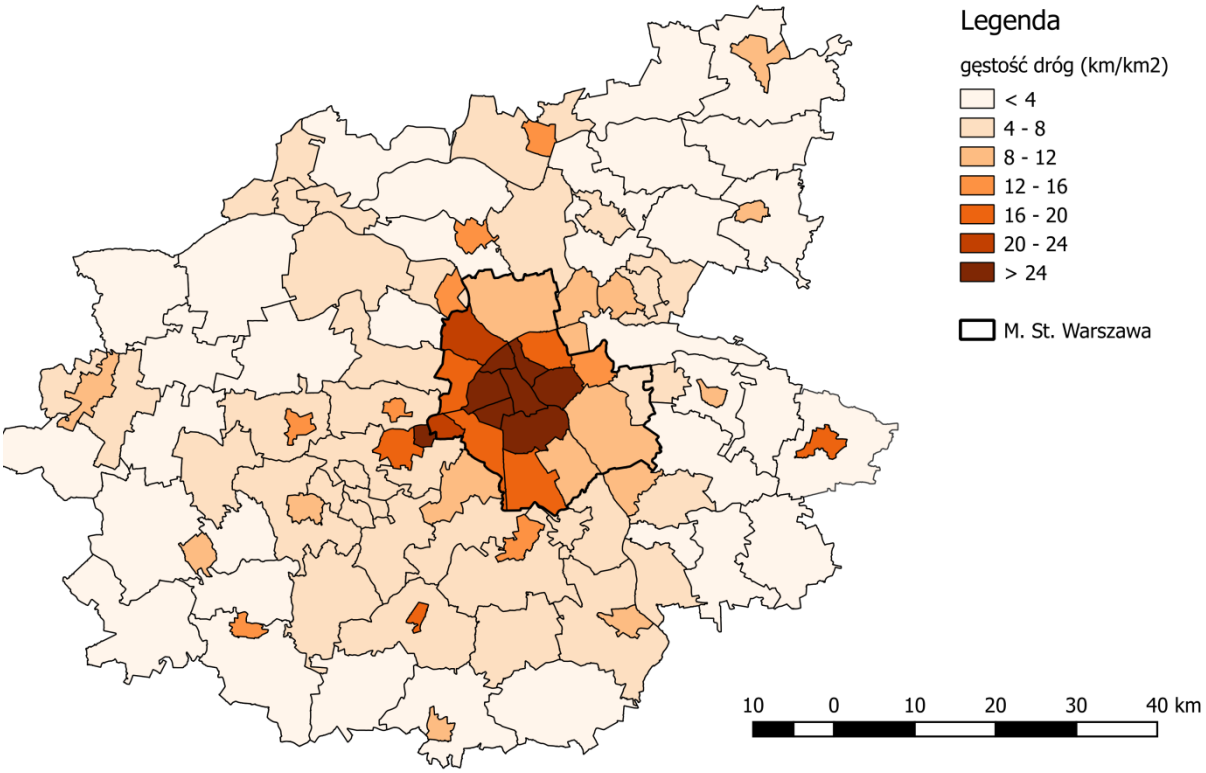

Źródło: opracowanie własne na podstawie OpenStreetMap

Pyt. 24: Jaki jest stan techniczny infrastruktury drogowej i kolejowej na terenie OMW?

Stan techniczny dróg krajowych podlega corocznemu monitoringowi i ocenie w ramach Systemu Oceny Stanu Nawierzchni (SOSN), który prowadzi Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Parametry stanu nawierzchni są wyznaczane na podstawie pomiarów automatycznych i półautomatycznej oceny wizualnej i odnoszone do czterostopniowej klasyfikacji (klasy: A, B, C, D). W niniejszym opracowaniu przedstawiono odcinki dróg krajowych, którym w 2012 r. przyznano klasę C (stan niezadowalający, nawierzchnie z uszkodzeniami wymagające remontów) lub klasę D (stan zły, nawierzchnie z uszkodzeniami wymagające natychmiastowych remontów).

W Obszarze Metropolitalnym Warszawy tego typu drogi występują głównie w części południowej. Najniższym stanem technicznym odznaczają się odcinki ze skrzyżowaniami dróg krajowych oraz krajowych z wojewódzkimi. Do nich należy odcinek drogi krajowej nr 7 i 8 biegnący od Warszawy do skrzyżowania w Jankach (gmina Raszyn), a także odcinek dróg krajowych nr 79 i 50 w gminie Góra Kalwaria. W najgorszym stanie technicznym pozostawała droga krajowa nr 17 na odcinku od Kołbieli do granic Warszawy (głównie w zakresie spękań nawierzchni) oraz odcinek drogi krajowej nr 50 na północ od Mińska Mazowieckiego (w zakresie spękań nawierzchni i kolein). Do innych miejsc posiadających odcinki kwalifikujące się do remontu zaliczyć można drogi przebiegające przez Łomianki i Legionowo.

Rysunek 100. Odcinki dróg krajowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy będące w klasie C lub D pod względem stanu spękań, stanu równości drogi i stanu kolein na koniec 2012 r.

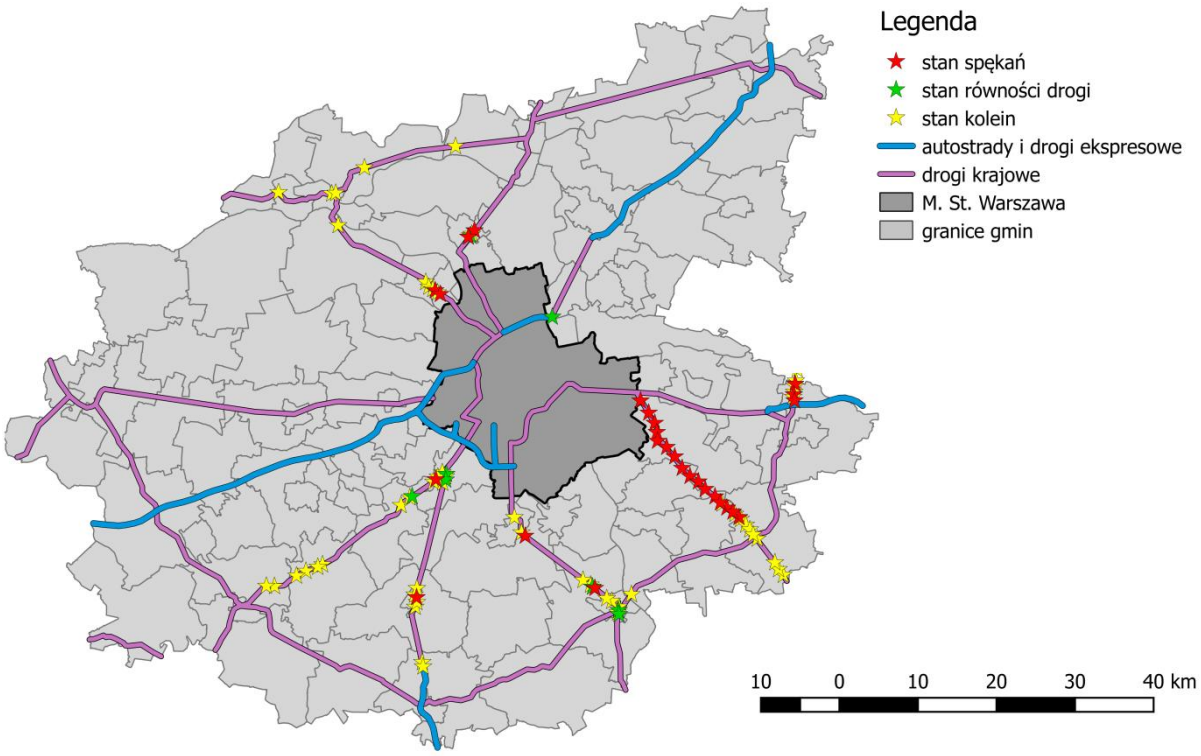

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o technicznym nawierzchni zamiejskiej sieci dróg krajowych na podstawie Systemu Oceny Stanu Nawierzchni „SOSN,. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, 2013

W przypadku dróg wojewódzkich nie przeprowadza się oceny stanu nawierzchni, natomiast o randze drogi i jej funkcji, a także parametrach technicznych informuje jej klasa, o której mowa w Rozporządzeniu Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 roku *w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie*. W 2013 r. na terenie Obszaru Metropolitalnego Warszawy znajdowały się 54 drogi wojewódzkie o łącznej długości – 885,9 km, z czego 84,6 km posiadało klasę GP (drogi główne ruchu przyspieszonego), 402,3 km – klasę G (droga główna) oraz 398,9 km – klasę Z (droga zbiorcza) – aż 45%. Klasę GP posiadały jedynie 4 drogi wojewódzkie – 630 (Nowy Dwór Mazowiecki – Jabłonna), 719 (Warszawa – Pruszków – Żyrardów – Kamion), 801 (Warszawa – Karczew – Wilga) oraz na niewielkim odcinku 721 (Nadarzyn – Piaseczno). Najniższą dla drogi wojewódzkiej klasę drogi zbiorczej posiadały głównie odcinki w południowej i wschodniej części OMW (powiaty otwocki, miński i piaseczyński), a także niektóre odcinki w powiecie grodziskim i sochaczewskim.

Ocena jakości linii kolejowych na podstawie udziału linii kolejowych dokonana została na podstawie wartości maksymalnych prędkości rozkładowych przyznanych poszczególnym odcinkom przez zarządcę infrastruktury PKP Polskie Linie Kolejowe w 2013 r. Zdecydowanie najwyższą prędkość rozkładową w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2013 r. posiadała linia kolejowa nr 2 – Warszawa – Terespol – na znacznym odcinku we wschodniej części obszaru wynosiła ona 160 km/h, tj. między stacją Warszawą Grochów a stacją Mrozy (zmniejszenie prędkości tylko w Mińsku Mazowieckim). Maksymalne prędkości powyżej 160 km/h występowały jeszcze na:

a) linii kolejowej nr 3 Warszawa Zachodnia – Kunowice: na odcinkach Warszawa Gołąbki do przystanku Płochcin oraz między stacją Błonie a Sochaczew

b) linii kolejowej nr 9 Warszawa Wschodnia Osobowa – Gdańsk Główny na odcinkach między Warszawą Żerań a Legionowem i Legionowem a Nowym Dworem Mazowieckim. Ograniczenie prędkości do 100 km/h występuje na tej linii w okolicach portu lotniczego w Modlinie.

c) na odcinku linii kolejowej nr 4 (Centralna Magistrala Kolejowa), który w OMW obejmuje odcinek od stacji Jaktorów do stacji Szeligi

Z kolei najmniejsza prędkość maksymalna wynosząca poniżej 40 km/h występuje na liniach o znaczeniu lokalnym pozbawionych przewozów pasażerskich: nr 937 Warszawa Okęcie – Jeziorna (30 km/h) oraz nr 938 Warszawa Jelonki – Radiowo (10-20 km/h) – są to dawne koleje przemysłowe. Uwagę zwraca także niska prędkość maksymalna linii kolejowej nr 12 Skierniewice-Łuków w południowej części OMW wynosząca z reguły 50-60 km/h.

Rysunek 101. Prędkości maksymalne dla pociągów pasażerskich w na liniach kolejowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2013 r.

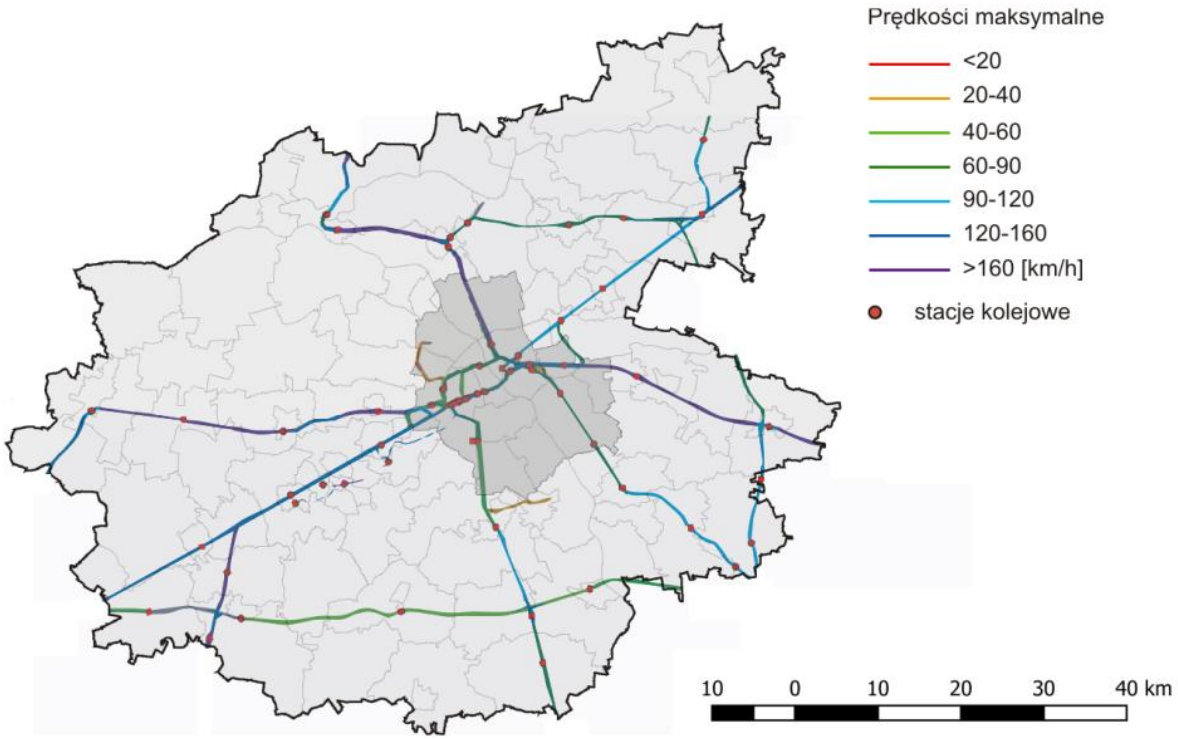

Źródło: opracowanie własne na podstawie Interaktywnej Mapy Linii Kolejowych PKP Polskie Linie Kolejowe (http://mapa.plk-sa.pl).

Pyt. 25: Jaka jest dostępność czasowa centrum Warszawy oraz siedzib powiatów przy wykorzystaniu transportu zbiorowego?

Pyt. 26: Jaka jest dostępność transportu zbiorowego dla mieszkańców OMW (czas przejazdu, częstotliwość połączeń, strefa dojścia do przystanku)?

W niniejszym opracowaniu zbadano średni czas dojazdu do centrum Warszawy z wykorzystaniem transportu autobusowego i kolejowego. Za centrum Warszawy uznano okolice Placu Defilad, Dworca Centralnego i Dworca Kolejowego Warszawa-Śródmieście. Badanie przeprowadzono odrębnie dla autobusów i mikrobusów oraz pociągów Kolei Mazowieckich, SKM i WKD dojeżdżających do stolicy z każdej gminy OMW (miejscowości gminnej). Ponieważ czas dojazdu do centrum Warszawy z danej gminy różni się w zależności od przewoźnika, trasy przejazdu, pory dnia i typu linii (normalna lub przyspieszona), pod uwagę wzięto średnią z kursów o najkrótszych czasach przejazdu. W przypadku braku bezpośredniego połączenia z danej gminy przyjęto, że pasażerowie dojeżdżają do najbliższego dla nich przystanku samochodem i pokonują dalszą część trasy autobusem lub koleją. W tym przypadku do czasu przejazdu samochodem dodano 5 minut jako czas potrzebny na przesiadkę. Jeżeli natomiast dany kurs kończył się na innym przystanku/stacji w Warszawie (np. Metro Młociny, Warszawa Wileńska), przyjęto, że dalsza podróż odbywa się autobusem miejskim, tramwajem lub metrem. W tym przypadku również dodano 5 minut potrzebnych na przesiadkę.

Rysunek 102. Średni czas dojazdu do centrum Warszawy z gmin obszaru metropolitalnego za pomocą transportu zbiorowego w 2014 r.

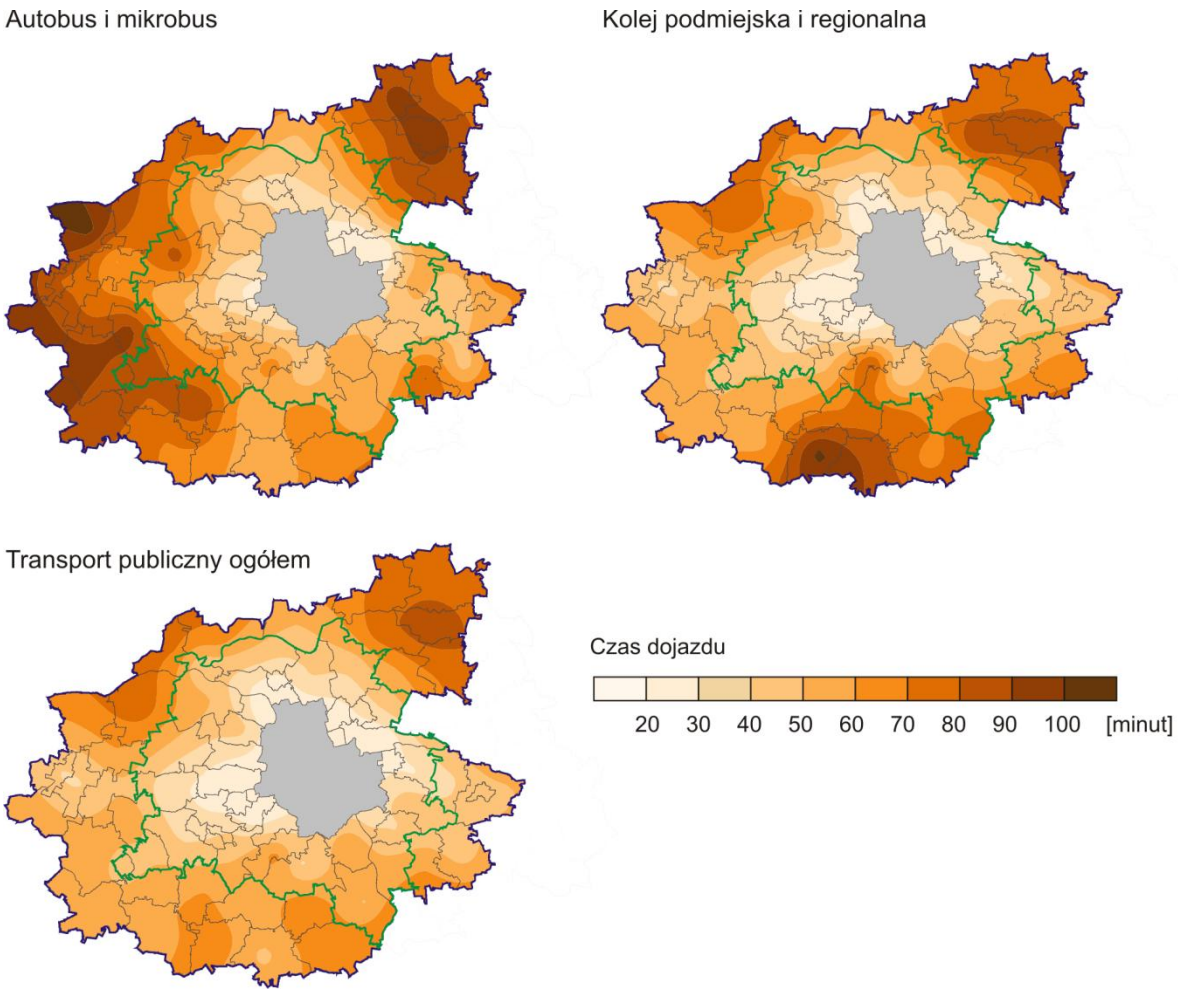

Źródło: opracowanie własne na podstawie e-podróżnik, targeo.pl oraz rozkładów jazdy przewoźników autobusowych i kolejowych.

W obszarze metropolitalnym Warszawy nie występują gminy, skąd dojazd do centrum stolicy zajmowałby więcej niż 90 minut. Podróż do centrum Warszawy najwięcej czasu zajmuje mieszkańcom gmin położonych w powiatach wyszkowskim (Wyszków, Zabrodzie, Somianka) oraz

wschodniej części powiatu wołomińskiego. Z obszarów tych do stolicy dojechać można w ciągu maksymalnie 80-90 minut. Strefa najkrótszego dojazdu do centrum Warszawy rozciąga się przede wszystkim na zachód od miasta na gminy położone wzdłuż linii kolejowej nr 1 i 3 oraz Warszawskiej Kolei Dojazdowej. Dlatego czas dojazdu do Śródmieścia z gmin Ożarów Mazowiecki i Piastów wynosi w granicach 22-23 minut, a najkrótszy jest z gminy Michałowice – 18 minut. W mniej niż pół godziny do Warszawy można się także dostać z wielu gmin położonych bezpośrednio przy granicy miasta – Ząbki, Marki, Zielonka, Sulejówek i Halinów od wschodu oraz Legionowo i Łomianki od północy. Tak szybki dojazd gwarantuje przede wszystkim transport kolejowy, w tym linie obsługiwane przez Warszawską Kolej Dojazdową i Szybką Kolej Miejską. Większość gmin obsługiwana przez transport kolejowy posiada znacznie krótszy czas dojazdu do centrum Warszawy, co szczególnie dotyczy tych położonych dalej od stolicy. Kolej przegrywa wyraźnie w południowej części OMW znajdującej się na obszarze południowej części powiatu otwockiego i w powiecie grójeckim. Wyraźnie widać „zbawienny" wpływ połączeń kolejowych dla mieszkańców gmin powiatu żyrardowskiego i sochaczewskiego w zachodniej części obszaru oraz gmin powiatu mińskiego położonych wzdłuż linii kolejowej nr 2 – Warszawa – Terespol. Transport autobusowy wyraźnie ustępuje transportowi kolejowemu na większej części OMW, w tym szczególnie w peryferyjnych częściach powiatów mińskiego i sochaczewskiego (czas dojazdu autobusem ponad 1,5h). W niecałe 90 minut do centrum Warszawy można przemieścić się autobusem także z gmin powiatu wyszkowskiego. Autobus jest bardziej konkurencyjny od kolei jedynie w południowej części OMW, a podobny czas przejazdu tych środków transportu obserwuje się w gminach sąsiadujących ze stolicą od strony północnej i północno-wschodniej.

W obszarze metropolitalnym Warszawy znajduje się w sumie 1483 miejscowości (według danych BDL GUS) i ok. 200 czynnych stacji i przystanków kolejowych, z czego ok. 70 na terenie miasta stołecznego Warszawy. Z ogólnej liczby miejscowości w OMW, aż 627 (42,3%) znajduje się w odległości do 2 km w linii prostej od stacji lub przystanku kolejowego, licząc od centrum osadniczego/głównego skrzyżowania dróg w miejscowości. Przystanków i stacji kolejowych w Warszawie brakuje jedynie w dzielnicach Bielany i Wilanów, natomiast w odległości powyżej 2 km od najbliższej stacji/przystanku znajduje się jeszcze centrum Ursynowa (budynek Urzędu Dzielnicy).

W miejscowościach oddalonych o maksymalnie 2 km od stacji lub przystanku kolejowego w całym obszarze metropolitalnym Warszawy zamieszkuje łącznie 923 983 osób, co stanowi 73,7 % wszystkich mieszkańców (nie licząc miasta stołecznego). Oznacza to, że zdecydowana większość ludności OMW ma możliwość dojazdu do stolicy z wykorzystaniem transportu kolejowego bez konieczności długiej podróży do przystanku/stacji. Najwięcej miejscowości położonych do 2 km od stacji/przystanku kolejowego znajduje się w powiecie piaseczyńskim (92), nieco mniej w powiedzie żyrardowskim (78) i wołomińskim (58). Natomiast najwięcej osób zamieszkałych w tego typu miejscowościach posiadały powiaty wołomiński (171 844 osób), pruszkowski (128 725), piaseczyński (95 404) oraz otwocki (93 982). Poniższa mapa prezentuje miejscowości oddalone do 2 km od stacji/przystanku kolejowego.

Rysunek 103. Czynne stacje i przystanki kolejowe w Obszarze Metropolitalnym Warszawy oraz miejscowości położone w odległości do 2 km.

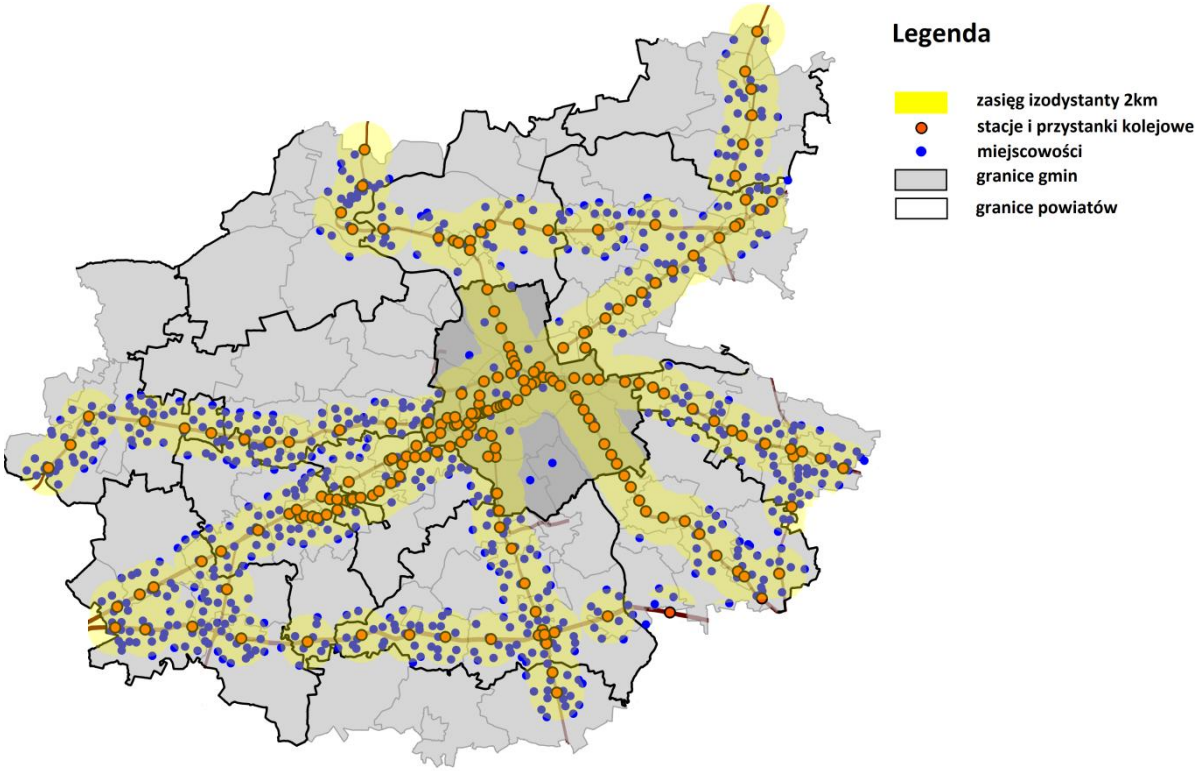

Źródło: opracowanie własne na podstawie OpenStreetMap i Banku Danych Lokalnych GUS.

2.16.2. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 128: Na ile jednolite wewnątrz OMW są możliwości dojazdu do centrum Warszawy z wykorzystaniem sieci drogowej i transportu publicznego?

W badaniu dostępności czasowej dla podróży samochodem osobowym do centrum Warszawy (Plac Defilad) z każdej gminy OMW pod uwagę wzięto optymalną trasę i czas przejazdu w typowy dzień powszedni o godzinie 12:00 z uwzględnieniem kongestii na podstawie danych udostępnianych przez portal targeo.pl. Należy zauważyć, że w krócej niż 30 minut do centrum stolicy dostać się można z gmin sąsiadujących z miastem od zachodu i południa, natomiast w części wschodniej dotyczy to tylko miasta Ząbki. Najkrótszy czas przejazdu występował w gminach Michałowice (22 min.), Raszyn (23 min.) oraz Łomianki (24 min.). Izochrona 40 minut dojazdu do centrum Warszawy obejmowała już drugi pierścień gmin wokół miasta, natomiast w mniej niż godzinę do Placu Defilad dojechać można było z 62 gmin (87,3% wszystkich w OMW). Najdłuższy czas przejazdu wystąpił w niektórych gminach powiatu sochaczewskiego (ponad 70 min).

W 28 gminach obszaru (39,4%) kolej podmiejska i regionalna oferuje krótszy czas przejazdu do centrum Warszawy niż samochód, przy czym tylko w 11 z nich różnica ta wynosi 10 minut i więcej. Do nich należą gminy położone wzdłuż linii kolejowych nr 1 i 3 – miasto Sochaczew, Sochaczew, Żyrardów, Jaktorów, Puszcza Mariańska, Błonie, Teresin, Ożarów Mazowiecki oraz dobrze skomunikowane ze stolicą Legionowo. Kolej wyraźnie przegrywa z transportem indywidualnym w

południowej części OMW, a także w powiatach: wołomińskim i wyszkowskim mimo przebiegu w tym rejonie linii kolejowej nr 6. Przewagę samochodu widać także w północnej części OMW na lewym brzegu Wisły, co jest zrozumiałe, gdyż nie przebiega w tym rejonie żadna linia kolejowa.

Rysunek 104. Czas dojazdu samochodem do centrum Warszawy oraz różnica w czasie dojazdu na korzyść kolei i samochodu w Obszarze Metropolitalnym Warszawy

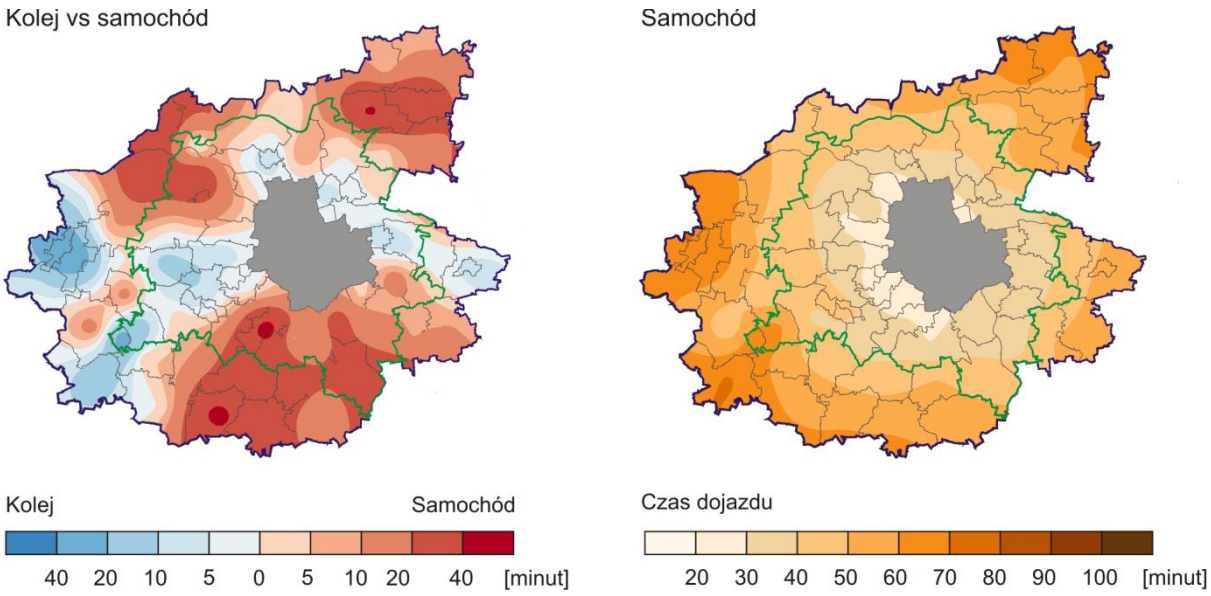

Źródło: opracowanie własne na podstawie e-podróżnik, targeo.pl oraz rozkładów jazdy przewoźników kolejowych.

Pyt. 129: Jak wygląda system transportu zbiorowego wewnątrz OMW z wyłączeniem Warszawy?

Na terenie OMW Zarząd Transportu Miejskiego m.st. Warszawy (ZTM) odgrywa znaczącą rolę w organizacji systemu transportu zbiorowego. ZTM wyróżnia cztery modele organizacji transportu zbiorowego przez gminy[51]:

- komunikacja zderegulowana – komunikacja wewnątrz gminy oraz połączenie z Warszawą oparte na usługach świadczonych przez spółki prywatne; brak dofinansowania i kontroli gminy (poza dowożeniem uczniów do szkół), np. Kampinos, Mińsk Mazowiecki,
- porozumienie z Warszawą – na mocy porozumienia gmina jest objęta liniami strefowymi ZTM. ZTM we współpracy z władzami gminy organizuje połączenia z Warszawą, poza liniami ZTM istnieją także linie niekontraktowane przez tę jednostkę, np. Legionowo, Marki, Otwock, Piastów,
- monopol oraz porozumienie z Warszawą – gmina zleca organizację i wykonanie komunikacji miejskiej wybranemu (często własnemu) podmiotowi. Na mocy porozumienia gmina jest objęta także liniami strefowymi ZTM. Przykład: Łomianki,

[51] SISKOM. Projekt Systemu Transportu Publicznego Warszawy i jej Obszaru Metropolitalnego na lata 2010 – 2035 – Etap I.

- konkurencja regulowana oraz porozumienie z Warszawą – gmina rozpisuje przetargi na obsługę komunikacji miejskiej lub wybranych linii; na mocy porozumienia gmina jest objęta także liniami ZTM. Przykład stanowią: Ząbki, Wiązowna, Lesznowola.

Linie podmiejskie autobusowe działające pod nadzorem ZTM obejmują swoim zasięgiem szereg gmin podwarszawskich. Z gminami tymi ZTM posiada umowy w sprawie obsługi komunikacyjnej. Określają one układ tras i przystanków oraz rozkłady jazdy linii podmiejskich, jak również określają poziom dofinansowania tych linii przez gminy podmiejskie. W układzie linii strefowych ZTM można wskazać ponad 40 linii zwykłych oraz 20 linii uzupełniających, które pełnią funkcje transportu o charakterze ponadlokalnym. Podobne porozumienia dotyczą obsługi kolejowej z wykorzystaniem SKM Sp. z o.o.

Na obszarze Warszawy i aglomeracji warszawskiej działają następujący przewoźnicy[52]:

1) Przewoźnicy realizujący usługi przewozowe zlecone przez ZTM w Warszawie, w tym:
   - Miejskie Zakłady Autobusowe Sp. z o.o. (MZA),
   - Tramwaje Warszawskie Sp. z o. o. (TW),
   - Metro Warszawskie Sp. z o.o (MW),
   - Szybka Kolej Miejska Sp. z o.o (SKM),
   - ITS Michalczewski,
   - Mobilis,
   - PKS Grodzisk Mazowiecki (Gr. Północ i Gr. Południe).
2) PKP Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o.
3) Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o.
4) Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej, mające różny status: przedsiębiorstw państwowych, jednoosobowych spółek skarbu państwa lub spółek z ograniczoną odpowiedzialnością.
5) Przewoźnicy gminni i prywatni obsługujący jak dotychczas w niewielkim zakresie gminy i miasta podwarszawskie i ich powiązania ze stolicą (m.in. Grodzisk Mazowiecki, Łomianki, Józefów, Legionowo, Pruszków, Otwock, Serock). Liczba tych przewoźników systematycznie rośnie.

Należy podkreślić, że Warszawa posiada rozbudowaną sieć linii kolejowych, łączących niemal wszystkie dzielnice oraz wiele gmin warszawskiej aglomeracji. Warszawski Węzeł Kolejowy tworzy siedem linii kolejowych znaczenia magistralnego i pierwszorzędnych oraz linia WKD łącząca Warszawę z Grodziskiem Mazowieckim i Milanówkiem. Pasażerskie przewozy regionalne i aglomeracyjne realizuje spółka „Koleje Mazowieckie – KM" Spółka z o.o., utworzona przez Samorząd Województwa Mazowieckiego i PKP Przewozy Regionalne. Obsługę podróży aglomeracyjnych świadczy także spółka Szybka Kolej Miejska Sp. z o.o. Większościowym akcjonariuszem spółki (99,7% udziałów) jest miasto stołeczne Warszawa, a pozostałe udziały są w posiadaniu Metra Warszawskiego

[52] Strategia Zrównoważonego Rozwoju Systemu Transportowego Warszawy do 2015 roku i na lata kolejne w tym: Zrównoważony Plan Rozwoju Transportu Publicznego Warszawy. Warszawa, kwiecień 2009 r.

Sp. z o.o. oraz Tramwajów Warszawskich Sp. z o.o. (0,18% udziałów). Obecnie SKM obsługuje trasę Pruszków – Warszawa Zachodnia – Warszawa Śródmieście – Warszawa Wschodnia – Sulejówek Miłosna. Obie spółki kolejowe korzystają z infrastruktury kolejowej zarządzanej i udostępnianej przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.

Tabela 61. Rozkład jazdy pociągów SKM oferowany jest w oparciu o linie S1, S2, S3 i S9 oraz WKD w 2014 r.

Linia	Rozkład
S1	Pruszków - Piastów – Warszawa Ursus-Niedźwiadek – Warszawa Ursus - Warszawa Włochy - Warszawa Zachodnia - Warszawa Ochota - Warszawa Śródmieście - Warszawa Powiśle - Warszawa Stadion - Warszawa Wschodnia - Warszawa Olszynka Grochowska - Warszawa Gocławek - Warszawa Wawer - Warszawa Anin - Warszawa Międzylesie - Warszawa Radość - Warszawa Miedzeszyn - Warszawa Falenica– Michalin, Józefów – Świder - Otwock
S2	Warszawa Lotnisko Chopina- Warszawa Służewiec – Warszawa Żwirki i Wigury - – Warszawa Rakowiec – Warszawa Al. Jerozolimskie - Warszawa Zachodnia – Warszawa Ochota – Warszawa Śródmieście – Warszawa Powiśle – Warszawa Stadion – Warszawa Wschodnia – Warszawa Rembertów – Warszawa Wesoła – Warszawa Wola Grzybowska - Sulejówek – Sulejówek Miłosna
S3	Warszawa Lotnisko Chopina – Warszawa Służewiec – Warszawa Żwirki i Wigury - – Warszawa Rakowiec – Warszawa Al. Jerozolimskie – Warszawa Zachodnia – Warszawa Centralna – Warszawa Wschodnia – Warszawa Praga – Warszawa Toruńska – Warszawa Żerań – Warszawa Płudy – Warszawa Choszczówka - Legionowo – Legionowo Piaski – Michałów-Reginów - Wieliszew
S9	Warszawa Zachodnia – Warszawa Kasprzaka – Warszawa Koło – Warszawa Gdańska – Warszawa ZOO – Warszawa Praga – Warszawa Toruńska – Warszawa Żerań – Warszawa Płudy – Warszawa Choszczówka – Legionowo - Legionowo Piaski
WKD	Michałowice: Opacz – Warszawa: Warszawa Salomea - Warszawa Raków - Warszawa Al. Jerozolimskie - Warszawa Reduta Ordona - Warszawa Zachodnia WKD - Warszawa Ochota WKD - Warszawa Śródmieście WKD

Źródło: strony internetowe ZTM i WKD

W ramach oferty Wspólny bilet ZTM-KM-WKD posiadacze biletów ZTM: 90-dniowych, 30-dniowych, dobowych, weekendowych, weekendowych grupowych, biletów seniora, dla dzieci z rodzin z trójką dzieci są uprawnieni również do przejazdów pociągami Kolei Mazowieckich (KM) na obszarze ograniczonym stacjami: Sulejówek Miłosna, Śródborów, Zalesie Górne, Pruszków, Płochocin, Legionowo Przystanek, Legionowo Piaski, Warszawa Zacisze-Wilno oraz pociągami Warszawskiej Kolei Dojazdowej (WKD) na odcinku Warszawa Śródmieście WKD – Opacz.

Według analiz dotyczących pasażerskiego transportu publicznego[53] konkurencję dla przewozów kolejowych w obrębie warszawskiej aglomeracji stanowi komunikacja autobusowa i tramwajowa skupiająca łącznie około 95% ogółu podróżujących komunikacją miejską. Transport autobusowy PKS obsługuje równomiernie cały analizowany teren. Największe zagęszczenie linii przewoźników prywatnych występuje w północnym, wschodnim i południowo-wschodnim rejonie obszaru metropolitarnego. Komunikacja miejska obsługuje przewozy w promieniu około 20-30 km od

[53] Wstępne Studium Wykonalności dla zadania "Modernizacja i rozbudowa Warszawskiego Węzła Kolejowego. Etap II *Analizy marketingowe – podaż i popyt na usługi transportowe. CNTK. Warszawa, 2007 r.*

centrum[54]. Ponadto dużą rolę w obrębie aglomeracji warszawskiej odgrywają przewozy realizowane przez przewoźników prywatnych.

Należy podkreślić, że w ostatnich latach obserwowany jest wzrost użytkowania samochodów osobowych oraz spadek wykorzystania kolei w dojazdach do Warszawy i obsłudze miasta. Niezadowalający jest stan infrastruktury, w niewielkim stopniu poprawiły się tylko standard i bezpieczeństwo podróżowania. Zgodnie z zapisami „Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitarnego Warszawy" poprawę usług kolejowych upatruje się m.in. w działalności Kolei Mazowieckich i uruchomieniu kolejnych linii Szybkiej Kolei Miejskiej, łączących stolicę z pobliskimi miejscowościami: Błoniem, Grodziskiem Mazowieckim, Mińskiem Mazowieckim, Nowym Dworem Mazowieckim, Otwockiem, Zalesiem Górnym i Tłuszczem. Od 2009 r. rozszerzono w Warszawie ofertę wspólnego biletu na obszar gmin sąsiadujących z Warszawą, w tzw. drugiej strefie, o gminy: Legionowo, Nieporęt, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Piastów, Piaseczno Pruszków, Sulejówek i Wołomin, niemniej w niektórych miejscowościach jak np. Wołomin oferta nie przyjęła się z powodu wysokich kosztów.

Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie uważa, że w stolicy konieczne jest podjęcie inwestycji zwłaszcza w infrastrukturę kolejową, a nie dokładanie kolejnych połączeń autobusowych. Przemawia za tym chociażby argument, że autobusy tracą bardzo dużo czasu w korkach, bowiem brakuje buspasów. Inwestycje w komunikację szynową wskazane są m.in. w kierunku Piaseczna, Janek, Zegrza, Ząbek, co zapewniłoby połączenie miejscowości podwarszawskich (tramwaj, WKD) i rozwój obszaru metropolitarnego. Poprawy sytuacji komunikacyjnej wymaga ul. Puławska w Warszawie w celu usprawnienia komunikacji z Piasecznem. Ponadto pożądana jest budowa połączeń Łomianek z centrum Warszawy poprzez dociągnięcie linii tramwajowej z mijankami. Celowe są również inwestycje w linie tramwajowe do Janek i Radzymina, rozbudowa komunikacji szynowej do Zalewu Zegrzyńskiego i Nieporętu. Dodatkowo wskazuje się na inwestycje w budowę linii kolejowej SKM Piaseczno – Legionowo i potrzebę zwiększenia prędkości komunikacyjnej na linii otwockiej i Piaseczna, rozbudowę linii poznańskiej oraz uruchomienie szynobusu do Piaseczna.

Pyt. 27: Jakie jest zróżnicowanie przestrzenne potoków pasażerów transportu zbiorowego w OMW?

Zróżnicowanie przestrzenne potoków pasażerów transportu zbiorowego jest trudne do opisania bez przeprowadzenia kompleksowego pomiaru natężenia ruchu. Badanie takie planowane jest do realizacji na zlecenie miasta stołecznego Warszawy w 2015 r. i wówczas możliwa będzie całościowa ocena sytuacji w analizowanym obszarze (Warszawskie Badanie Ruchu 2015). Tymczasem na potrzeby niniejszego opracowania zapytano mieszkańców OMW (bez miasta stołecznego Warszawy) o środek transportu, jakim badani z terenu OMW podróżują do Warszawy. Jak wskazują wyniki zaprezentowane na Rysunek 105, najczęściej wybieranym środkiem transportu jest samochód, na który decyduje się ponad połowa dojeżdżających do stolicy. Jeśli chodzi o transport zbiorowy, to bardziej popularny jest autobus – 19,7% wskazań, zaś 8,2% respondentów to użytkownicy kolei. W porównaniu do obszaru, z którego podróż koleją trwa krócej, tak wysoki udział samochodu

[54] Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitarnego Warszawy. Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie. Warszawa 2011 r.

osobowego jest nieuzasadniony. W grę wchodzą tutaj inne czynniki np. wygoda lub konieczność dojazdu do innych części miasta niemających połączenia z gminą zamieszkania kierowców.

Rysunek 105. Środki transportu mieszkańców pozawarszawskiej części OMW do Warszawy w 2014 r.

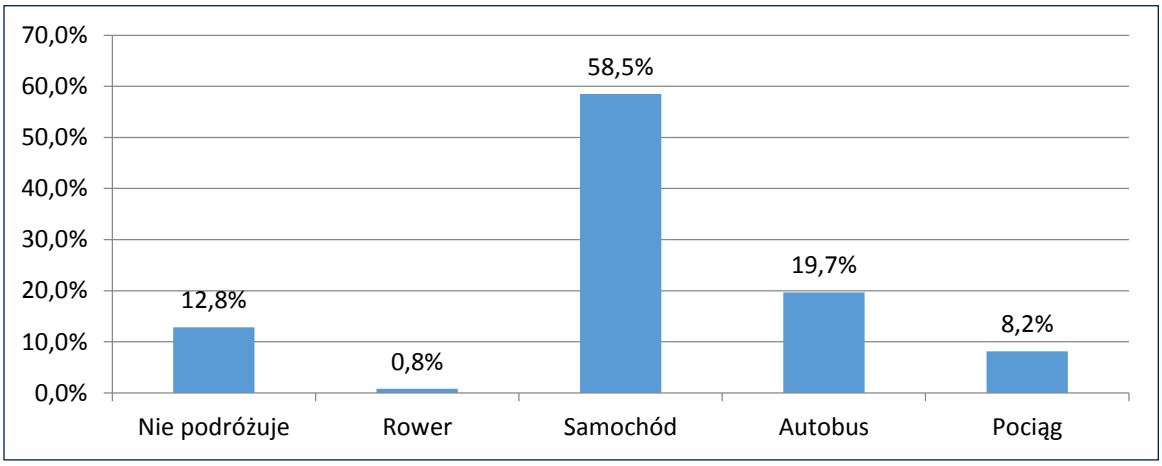

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

2.16.3. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 70: Jak jednostki z OMW oddziałują na podmioty zewnętrzne, w tym rząd centralny, w zakresie rozwoju nowoczesnej infrastruktury drogowej wewnątrz OMW oraz łączącej OMW z otoczeniem?

Wywiady w gminach przeprowadzone na potrzeby badania wskazują, że jednostki z OMW w ograniczonym zakresie oddziałują na podmioty zewnętrzne, w tym rząd centralny, w zakresie rozwoju nowoczesnej infrastruktury drogowej wewnątrz OMW oraz łączącej OMW z otoczeniem. Jako sposoby działania wskazywano wszelkiego rodzaju informowanie o złym stanie infrastruktury, a także ubieganie się o pomoc z programów unijnych. Ponadto Instytut Badawczy Dróg i Mostów uważa, że reprezentowana przez niego instytucja bywa włączana w wypracowywanie nowoczesnych rozwiązań z zakresu infrastruktury drogowej, a metodą oddziaływania mogą być wg niego także prezentacje czy referaty na różnego rodzaju sympozjach, które mogą upowszechnić wiedzę o jakimś problemie oraz ułatwić jego rozwiązanie.

Pyt. 71: Jakie formy współpracy jednostek samorządowych występują w obszarze transportu publicznego w OMW?

Szczególnie istotną formą współpracy w obszarze OMW jest organizacja komunikacji podmiejskiej dla podwarszawskich gmin. Jednocześnie bywa ona jednak źródłem wielu napięć, czego dowiodły kontrowersje wokół Karty Warszawiaka, oferującej specjalne benefity wyłącznie dla osób płacących podatki w stolicy. Potencjalną, planowaną formą współpracy w tym zakresie jest Warszawa+, mająca pozwolić podwarszawskim gminom na porozumienie ze stolicą, dzięki czemu mogłyby one dofinansowywać bilety okresowe dla swoich mieszkańców. Aktualnie realizowany jest projekt „Wspólny bilet" na przejazdy liniami lokalnymi (od L-1 wzwyż) organizowanymi przez Zarząd Transportu Miejskiego we współpracy z gminami ościennymi, a także podobne projekty realizowane wspólnie z Łomiankami czy koleją. Ponadto często dochodzi do nieporozumień na tle opłat, jakie

gminy podmiejskie muszą wnosić w zamian za zintegrowanie z transportem obsługiwanym przez ZTM – są one nie tylko oceniane jako zbyt wysokie, lecz także podkreśla się, że nie pociągają one za sobą możliwości większego ingerowania w plan trasy autobusów.

Innym międzysamorządowym porozumieniem w zakresie transportu zbiorowego jest funkcjonowanie Szybkiej Kolei Miejskiej, która ma swoje stacje końcowe w podwarszawskich jednostkach samorządowych, takich jak Pruszków, Otwock, Sulejówek Miłosna czy Legionowo Piaski/Wieliszew. Swego czasu głośno było o chęci włączenia Grodziska Maz. do systemu SKM, jednak pomysł ten aktualnie nie ma szans na realizację zarówno ze względu na braki w zakresie taboru, jak i zbyt wysokie koszty dla gmin związane z opłatami dla ZTM.

2.16.4. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 130: Czy OMW nie przerywa ważnych powiązań transportowych?

W nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014-2020 Komisja Europejska wprowadziła dwupoziomową strukturę multimodalnej, paneuropejskiej sieci transportowej TEN-T, która składać się będzie z sieci bazowej i kompleksowej (Rozporządzenia KE TEN-T1 i CEF2.). Rozporządzenia te wyznaczają 9 korytarzy sieci bazowej w na terenie UE, z czego przez obszar Polski przebiegają dwa: korytarz Bałtyk – Adriatyk, z czego na obszarze OMW odcinek: Gdańsk – Warszawa – Katowice, a także korytarz Morze Północne – Bałtyk, z czego na terenie OMW odcinki: granica litewska (Kaunas) – Warszawa oraz granica białoruska – Warszawa – Poznań – granica niemiecka (Frankfurt/Oder).

Zgodnie z nową siecią bazową TEN-T przez obszar metropolitalny Warszawy przebiegają dwa korytarze transportowe, a Warszawa jest węzłem aż trzech odcinków tej sieci (jedyne takie miasto w Polsce).

W transporcie kolejowym do linii sieci TEN-T w OMW należą:

a) jako część I Korytarza Paneuropejskiego: linia kolejowa nr 6

b) jako część II Korytarza Paneuropejskiego: linia kolejowa nr 2 (Warszawa Centralna – Terespol), linia kolejowa nr 3 Warszawa Zachodnia – Kunowice.

c) jako część VI Korytarza Paneuropejskiego: linia kolejowa nr 9 (Warszawa Wschodnia – Gdańsk Główny), linia kolejowa nr 1 (Warszawa Centralna – Katowice)

Pociągi międzynarodowe pokonujące te trasy zatrzymują się na stacjach Warszawa Centralna i Warszawa Wschodnia, a niektóre także na stacji Warszawa Zachodnia.

Jedna z najdłuższych europejskich tras kolejowych obsługiwanych przez Koleje Rosyjskie i łącząca Moskwę z Paryżem (Moskwa – Mińsk – Warszawa – Berlin – Paryż) posiada przystanki na stacji Warszawa Wschodnia i Warszawa Centralna. Długość trasy wynosi 3217 km, a czas przejazdu średnio 38 h i 40 minut. Czas od przyjazdu pociągu do stacji Warszawa Wschodnia do odjazdu ze stacji Warszawa Centralna to 43 minuty, podczas gdy podobny czas w Mińsku wynosi 19 minut, Poznaniu – 12 minut. We Frankfurcie nad Menem pociąg ten stoi tylko 2 minuty, w Berlinie – 22 minuty, a w Strasbourgu – 28 minut. Podobnie w przypadku pociągu na trasie Moskwa – Nicea czas postoju w Warszawie to 39 minut, podczas gdy w Katowicach – 8 minut, Wiedniu – 6 minut, Insbrucku – 26

minut, Mediolanie – 3 minuty. Wynika z tego, że na całej trasie kursowania tego pociągu najdłużej czasu pasażerowie spędzają w Warszawie.

W transporcie drogowym do linii sieci TEN-T w OMW należą:

a) trasa E77 – DK nr 7 (Elbląg – Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Kielce – Kraków – Chyżne)

b) trasa E67 – DK nr 8, A8, S8 do granicy z Czechami (Suwałki – Białystok – Warszawa – Piotrków Trybunalski – Autostradowa Obwodnica Wrocławia do Kudowy-Zdrój), na odcinku od Helsinek do Warszawy zwana jest Via Baltica

c) trasa E30 – autostrada A2 – Świecko – Jordanowo (Świebodzin) – Poznań – Konin – Stryków (Łódź) – Warszawa – Siedlce – Biała Podlaska – Kukuryki

Do sieci TEN-T nie należy, ale zaliczana jest do paneuropejskich tras drogowych także trasa E72 – S17/S12 – Warszawa – Lublin – Zamość – Hrebenne.

OMW przerywa ważne powiązania transportowe na wyżej wymienionych trasach, a przyczyną tego są braki w infrastrukturze drogowej szybkiego ruchu. Relatywnie w najlepszej sytuacji są kierowcy, którzy chcą ominąć Warszawę od strony północnej na kierunku wschód – zachód. Na tym kierunku obecnie Warszawę najłatwiej ominąć, wykorzystując drogę S8, która od Wyszkowa do Radzymina posiada status drogi ekspresowej. W chwili pisania raportu GDDKiA rozpatruje oferty w postępowaniu na brakujący odcinek tej trasy między Markami a Radzyminem. Następnie kierowcy mogą się poruszać od węzła Marki do węzła Modlińska tzw. trasą Armii Krajowej, przy czym status drogi ekspresowej posiada tylko jej część od węzła Marki do węzła Powązkowska – pozostała część znajduje się obecnie w realizacji. Dalsza część trasy S8 do węzła Konotopa z autostradą A2 i drogą S2 znajduje się w użytkowaniu.

Ominięcie Warszawy jest znacznie trudniejsze od strony południowej na kierunku wschód – zachód. We wschodniej części OMW kierowcy do dyspozycji mają tylko odcinek autostrady A2 stanowiący obwodnicę Mińska Mazowieckiego. Na pozostałej, planowanej części tej autostrady, jak i odcinku S17 w kierunku Lublina prace jeszcze się nie rozpoczęły, przy czym w przypadku tej ostatniej trwają już postępowania przetargowe. Na etapie przygotowań jest również wschodnia obwodnica Warszawy (odcinek łączący S17 i A2 z węzłem Marki), dlatego obecnie w kierunku północ – południe od strony wschodniej kierowcy podróżujący z Lublina na północ Polski muszą przejeżdżać przez centrum miasta lub drogi wojewódzkie przebiegające przez dzielnicę Rembertów i miasto Ząbki. Podobnie wygląda przejazd ze wschodu na zachód od strony południowej, gdzie z powodu braku odcinka obwodnicy południowej (odcinek drogi ekspresowej S2 między węzłami Puławska i Lubelska) kierowcy mogą najłatwiej ominąć Warszawę, wykorzystując Most Siekierkowski i przecinając dzielnice Wilanów i Mokotów drogą krajową nr 2 i włączając się na drogę ekspresową S2 na węźle Puławska.

W poniższej tabeli zestawiono czas przejazdu optymalną trasą w dzień powszedni w godzinach południowych z miejscowości Zakręt (granica Warszawy, gmina Wiązowna) węzła drogi krajowej nr 2 i 17 do innych miejscowości położonych tuż poza granicami stolicy przy ważnych drogach o znaczeniu krajowym. Okazuje się, że przejazd po Warszawie odbywa się z bardzo niewielką prędkością, a największa występuje w podróży do Łomianek – dzięki wykorzystaniu na większej części jej długości Trasy Łazienkowskiej.

Tabela 62. Czas przejazdu i średnia prędkość przejazdu przez Warszawę z miejscowości Zakręt w 2014 r.

Miejscowość początkowa	Miejscowość docelowa	Kilometry	Czas przejazdu (min)	Średnia prędkość (km/h)
Zakręt	Marki	23,2	37	37,6
	Jabłonna	36	44	49,1
	Łomianki	35	37	56,8
	Mory	31	39	47,7
	Raszyn	28,8	40	43,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie targeo.pl

Natomiast podróżując z miejscowości Mory (węzeł A2, S8 i S2), większość ww. miejscowości można osiągnąć znacznie szybciej, np. do Marek przejazd potrwa w 20 minut ze średnią prędkością 69 km/h, do Jabłonny – 26 minut (62 km/h), a do gminy Raszyn – tylko 10 minut (68,4 km/h).

Pyt. 191: Jak dostępność transportowa jednostek wewnątrz OMW wpływa na ich atrakcyjność inwestycyjną?

Niemal 75% przedstawicieli urzędów gmin OMW uważa, że dostępność transportowa uzależniona jest przede wszystkim od dostępności transportowej, a mianowicie jest funkcją położenia przy głównych drogach krajowych, a przede wszystkim – drogach ekspresowych i autostradach. Zdecydowanie preferowane przez inwestorów są gminy, w których znajdują się duże węzły drogowe. Wśród najczęściej wymienianych obszarów tego typu były głównie tereny położone w zachodniej części OMW (Błonie, Mszczonów), także te, w których rola przemysłu była niegdyś znacząca (Ożarów Mazowiecki), lub te, gdzie niedawno doprowadzono ważne ciągi komunikacyjne. Rośnie znaczenie również terenów położonych w sąsiedztwie portu lotniczego Warszawa-Modlin i oczekuje się, że lokalizacja w przyszłości zadecyduje o znacznym napływie inwestorów do powiatu nowodworskiego. O ile jednak dla inwestycji produkcyjnych czy usługowych istotne jest położenie przy głównych drogach, to można zaobserwować konkurencję między funkcją mieszkaniową a inwestycyjną terenów dobrze skomunikowanych z Warszawą nie tylko za pomocą sieci dróg, lecz także kolei. Podkreślana jest słaba pozycja konkurencyjna pod względem atrakcyjności dla inwestorów gmin położonych we wschodniej części OMW, co spowodowane jest m.in. brakiem południowej obwodnicy Warszawy, a co za tym idzie – słabszą dostępnością komunikacyjną. Jedynie Mińsk Mazowiecki wskazany został jako gmina, która posiada dogodne połączenie drogowe, szczególnie w perspektywie budowy dalszych odcinków autostrady A2. Jednak, ze względu na słabszą dostępność, mniejszą popularność obszarów OMW na prawym brzegu Wisły, istnieją podstawy do uznania tego obszaru za atrakcyjny mieszkaniowo ze względu na tańsze grunty i dostępność terenów zielonych.

Przedstawiciele gmin OMW stwierdzili, że atrakcyjne są przede wszystkim te gminy, które posiadają tereny inwestycyjne o dużej powierzchni z ustanowionym MPZP w pobliżu głównych dróg lub ich węzłów np. w gminie Lesznowola czy Grodzisk Mazowiecki. Na przykład w Radzyminie przekształcono ponad 240 ha gruntów na cele inwestycyjne przy obwodnicy, w celu zachęcenia jak największej liczby inwestorów do ulokowania swojej działalności w tym miejscu. Jeżeli chodzi o „najatrakcyjniejsze" z punktu widzenia inwestycyjnego drogi krajowe, to zdaniem przedstawicieli samorządów dominuje droga krajowa nr 8 prowadząca z Warszawy na południowy zachód w kierunku na Katowice, jednak największe znaczenie posiada autostrada A2 w kierunku zachodnim, która jest magnesem dla inwestorów w powiatach warszawskim zachodnim, pruszkowskim, grodziskim i żyrardowskim. Wskazuje się, że jedną z najmniej wykorzystanych lokalizacji dla biznesu są gminy położone wzdłuż

drogi krajowej nr 17, natomiast najbardziej atrakcyjną jest Mszczonów, który położony jest na skrzyżowaniu drogi krajowej nr 50 (dojazd do węzła A2 i drogi krajowej nr 8 (a w przyszłości S8). Dzięki zbudowanemu odcinkowi drogi ekspresowej S8 znaczne ożywienie inwestycyjne nastąpiło też w gminie Łomianki.

Transport wewnątrzmiejski w Warszawie nie jest pozytywnie oceniany w rankingu European Cities Monitor 2011. Warszawa zajmuje pod tym względem 29 lokatę, niższe stanowisko zajmuje jedynie Praga. Trzy miasta spośród wybranych znajdują się w ścisłej pierwszej piątce – Paryż (2 lokata), Berlin (3), Madryt (5).

Pyt. 192: Jakie są możliwości czerpania wzorców rozwiązań w zakresie transportu publicznego z innych metropolii?

W raporcie The European Metropolitan Transport Authorities (EMTA) zawarta jest między innymi analiza wykorzystania poszczególnych form transportu w wybranych krajach europejskich (Rysunek 106). Analiza objęła 4 spośród wybranych miast porównawczych – Wiedeń, Madryt, Berlin i Paryż. W Madrycie i Paryżu charakterystyczne jest najmniejsze wykorzystanie transportu indywidualnego – w Paryżu istotna część osób przemieszcza się pieszo bądź rowerem, w Madrycie na równi pieszo i rowerem, jak i transportem publicznym. Według danych Siskomu (http://siskom.waw.pl/kp-komunikacja.htm) w Warszawie komunikacja publiczna stanowi podstawę komunikacji – ponad 60% osób, które nie przemieszczają się pieszo, podróżuje zbiorowymi środkami lokomocji. Z całej puli podróżnych, którzy nie przemieszczają się samochodami, około 1% podróżuje rowerami.

Rysunek 106. Wykorzystanie określonych środków transportu w miastach

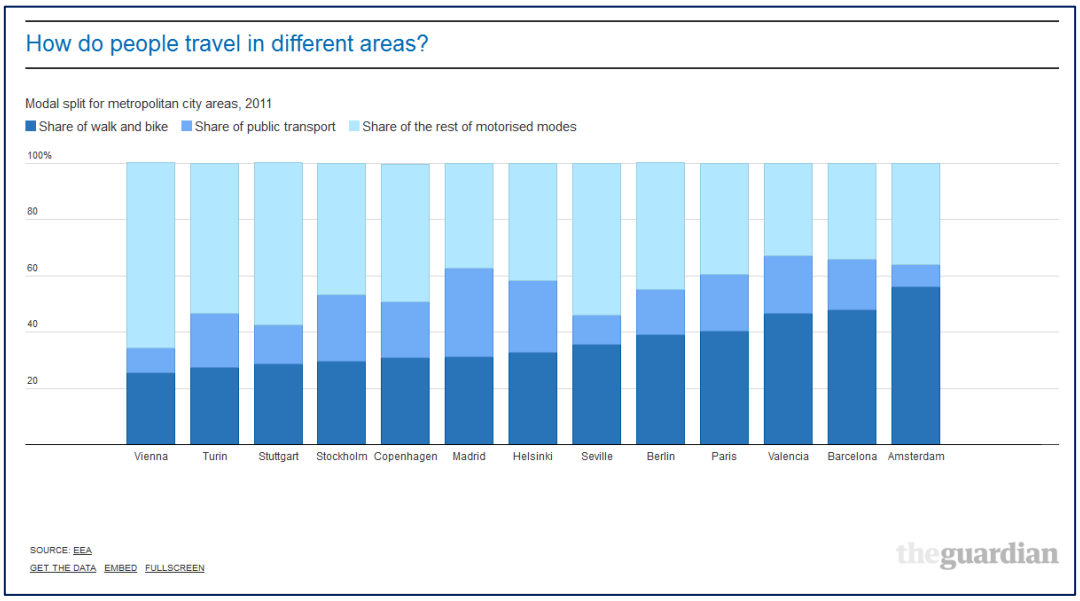

Źródło: The European Metropolitan Transport Authorities (EMTA), http://www.theguardian.com/news/datablog/2013/dec/05/transport-europe-differ-city-public

Najważniejszym w Warszawie wydaje się obecnie zintegrowanie różnych środków transportu publicznego, obsługujących ruch z i do Warszawy w obrębie okolicznych gmin, oraz transportu wewnątrzmiejskiego – szybkiego i nieuciążliwego dla środowiska przyrodniczego.

Istotnym wyzwaniem dla obszaru metropolitalnego Warszawy jest dalszy rozwój integracji różnych rodzajów transportu wewnątrz miasta, jak i poza jego granicami – główną przeszkodą wydają się

braki związków komunikacyjnych na obszarach wymagających wprowadzenia komunikacji zintegrowanej – działające w pojedynkę gminy czy powiaty nie mają bowiem szans na sfinansowanie zintegrowanych modeli transportowych. Brak formalnych form współpracy oraz zasad rozliczania inwestycji budzić może niechęć JST w podejmowaniu wspólnych inicjatyw[55]. Tu jako pomocny wskazywany jest system, który miał być wdrażany w GOP – Śląski System Karty Usług Publicznych, który pozwoliłby dokładnie rozliczyć się z przewoźnikami ora uczestniczącymi w inicjatywie gminami. W tym jednak kontekście w artykułach prasowych mówi się raczej o oczekiwaniu na ustawę metropolitalną i uregulowanie w ten sposób spraw współpracy w zakresie transportu publicznego w JST obszaru metropolitalnego[56]. Brak bowiem rozwiązań administracyjno-prawnych integrujących transport w poszczególnych JST w ramach obszaru metropolitalnego.

Zintegrowanie transportu publicznego wybiegającego poza granice miast pozwoliłoby odciążyć stolicę ruchem samochodowym generowanym przez osoby dojeżdżające do miasta z okolicznych gmin. Istotne jest połączenie transportu publicznego z dalekobieżnym, w odpowiedzi na postępujący proces suburbanizacji[57]. Mówi się też o roli rowerów jako istotnego środka uzupełniającego wewnątrzmiejską komunikację transportową (tamże).

Inspirującym przykładem jest cały rozbudowany system TRIMET[58] integrujący transport w Portland – uwzględniający takie środki transportu, jak autobusy, Light Rail, Commuter Rail czy Portland Street Car zróżnicowane ze względu na obsługiwane zasięgi terenu – tu ciekawym rozwiązaniem jest MAX (metropolitan area express) Light Rail obsługujący, za pomocą jednego wspólnego biletu (bez wyznaczania dodatkowych stref opłat), cały obszar metropolitalny Portland. Wszystkie jego linie (4) przejeżdżają przez centrum miasta. Na stronie trimet.org można ponadto zaplanować podróż z wykorzystaniem dostępnych środków komunikacji publicznej. W ramach systemu przewidziane są również rozwiązania dedykowane rowerzystom – Bike&Ride, przechowalnie rowerów z elektronicznym systemem zabezpieczeń, boksy rowerowe do wynajęcia przy węzłach transportowych. Rowery można transportować komunikacją publiczną tylko wówczas, gdy zabraknie miejsc we wspomnianych dedykowanych obiektach przeznaczonych do ich przechowywania. Strona internetowa w ramach systemu to również zbiór zasad obowiązujących w komunikacji publicznej, filmów instruktarzowych dotyczących bezpieczeństwa oraz tak przydatnych informacji jak ceny biletów.

Taki zintegrowany system komunikacji publicznej, pozwalający na korzystanie z różnego rodzaju środków komunikacji transportowej (kolejowej, autobusowej i tramwajowej) za pomocą jednego biletu, ma zastosowanie także w Pradze[59]. Praski system stanowi połączenie kilku funkcjonujących dotychczas sieci transportowych i obejmuje obecnie teren województwa. Teren województwa objęty siecią podzielony jest na strefy taryfowe. W każdej z wydzielonych stref znajduje się co najmniej jedno większe miasto (lub gmina). Wszystkie środki transportu objęte siecią są oznakowane w jednolity sposób.

[55] Szygulski P., 2014, Sukces integracji transportu publicznego musi kosztować, EECPOLAND, http://www.eecpoland.eu/wiadomosci/sukces-integracji-transportu-publicznego-musi-kosztowac,225426.html.

[56] Fularz A.,2010, W Polsce zintegrowany transport miejski jest rzadkością, Salon 24, http://lubczasopismo.salon24.pl/transport/post/236759,w-polsce-zintegrowany-transport-miejski-jest-rzadkoscia.

[57] Kongres Transportu Publicznego: Rewolucja i ewolucja, Rynek Kolejowy, 2013, http://www.rynek-kolejowy.pl/48499/kongres_transportu_publicznego_rewolucja_i_ewolucja.htm.

[58] Serwis zintegrowanego systemu transportowego w Portland – TRIMET, http://trimet.org/learn/index.htm.

[59] Serwis zintegrowanego systemu transportowego Ołomunieckiego województwa, Czechy, http://www.kidsok.cz/.

Cały system zintegrowanego transportu w województwie ołomunieckim posiada jednego wspólnego zarządcę – Koordynatora Transportu Zintegrowanego Systemu ołomunieckiego, działającego na podstawie statutu zatwierdzonego przez założycieli Zgromadzenia Ołomunieckiego 16 grudnia 2011 r. Sieć stanowi połączenie mniejszych dotychczas funkcjonujących zintegrowanych systemów transportu stosowanych w poszczególnych okręgach od 1997 roku. Innowacyjnym rozwiązaniem jest wprowadzenie wspólnego biletu w postaci SMS lub aplikacji mobilnej (możliwej do pobrania na urządzenia typu smartfon), planowane na rok 2016.

2.16.5. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 237: Czy działania podejmowane na rzecz integracji transportowej wewnątrz OMW wpływają na skrócenie czasu dojazdu do centrum Warszawy?

W związku ze zmianami wprowadzonymi w ostatnich latach w komunikacji zbiorowej lub sieci drogowej/kolejowej dla części pasażerów podróż do centrum stolicy wydłużyła się, dla innych pozostała bez zmian, a jeszcze inni na zmianach tych skorzystali, przez co obecnie podróżują do Warszawy krócej. W badaniu ankietowym skierowanym tylko do mieszkańców gmin należących do OMW (bez miasta stołecznego) jedynie 9,7% mieszkańców zadeklarowało, że obecnie podróżują krócej, 77,3% nie zauważyła zmian, a 1,3% zgłosiło, że czas dojazdu wydłużył się w stosunku do stanu sprzed kilku lat (n= 600). Pozostałe osoby nie miały zdania na ten temat.

Tylko 8 osób odpowiedziało, że czas przejazdu do Warszawy wydłużył się o średnio 10-15 minut, z czego większość pochodziła z gminy Marki, a pozostali z powiatu otwockiego. Co ciekawe, wśród osób, które deklarowały skrócenie, większość również pochodziła z Marek. Natomiast pozostałe do Warszawy podróżowały z gmin położonych w zachodniej części OMW (Ożarów Mazowiecki, Pruszków, Piastów) oraz gmin wschodniej części, ale posiadających dobre połączenia kolejowe z Warszawą (Sulejówek, Wołomin, Józefów).

Pyt. 238: Jak oceniane są przez pasażerów zmiany dokonane w ostatnich 10 latach w systemie organizacji transportu zbiorowego wewnątrz OMW, w tym budowa modelu przesiadkowego systemu?

W ramach przeprowadzonego badania ankietowego zadano respondentom pytanie o ocenę zmian, które dokonane zostały w ostatnich latach w systemie organizacji transportu zbiorowego wewnątrz OMW. Aż 55% pytanych mieszkańców OMW uznało, że zaszły zmiany na lepsze, a co czwarty pytany nie zauważył większych zmian. Tylko 13,8% mieszkańców uważa, że system transportu zbiorowego znajduje się w gorszym stanie niż przed laty. Opinia ta dotyczy przede wszystkim mieszkańców Warszawy, wśród których niemal 1/5 uznała, że transport publiczny funkcjonuje gorzej. Niemniej jednak połowa widzi poprawę, a wskaźnik ten w OMW poza Warszawą wynosi aż 60%. Oznacza to, że zmiany dokonane w ostatnich latach odbierane są przesz mieszkańców OMW raczej pozytywnie. Co interesujące, wśród osób, które negatywnie oceniły zmiany w transporcie zbiorowym, zdecydowanie dominują osoby zamieszkałe w na prawym brzegu Wisły.

Tabela 63. Opinia mieszkańców OMW na temat zmian dokonanych w ostatnich latach w systemie organizacji transportu zbiorowego (dane za 2014 r.)

Opinia	Warszawy	OMW (bez Warszawy)	OMW
Polepszenie	49,9%	60,7%	55,0%
Bez zmian	26,0%	26,3%	26,2%
Pogorszenie	18,4%	8,7%	13,8%
Nie wiem, trudno powiedzieć	5,7%	4,3%	5,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Pyt. 239: Jaka jest dostępność transportu zbiorowego dla osób niepełnosprawnych?

Aktualnie, jak wynika z rozmów z operatorami transportu zbiorowego, najlepiej przystosowane do obsługi osób niepełnosprawnych jest warszawskie metro. Odpowiednio wyposażone są zarówno same składy (np. miejsca na wózki, możliwość wjazdu z peronu do wagonu), jak i stacje metra (np. windy, pochylnie). Ponadto autobusy niskowejściowe i niskopodłogowe stanowią standard wśród autobusów kursujących w ramach ZTM w Warszawie, a także pośród wielu linii obsługiwanych przez SKM, WKD i Koleje Mazowieckie. Dodatkowo stolica stara się także zapewniać inne udogodnienia dla niepełnosprawnych, takie jak komunikacja głosowa czy wizualna w pojazdach, specjalne elektroniczne tablice z rozkładem jazdy. Warszawska Kolej Dojazdowa jest w znacznej mierze przystosowana do obsługi osób niepełnosprawnych – dostosowane są wszystkie składy, jednak problematyczne może być poruszanie się po wybranych stacjach (np. Warszawa Śródmieście).

2.16.6. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 272 Jakie rozwiązania prawne są pożądane w zakresie zarządzania transportem publicznym w celu zwiększenia jego efektywności?

W zakresie zarządzania transportem publicznym w celu zwiększenia jego efektywności respondenci wywiadów pogłębionych z organizatorami i operatorami transportu zbiorowego wskazali jedno szczególnie pożądane działanie. Dla operatorów autobusowego transportu zbiorowego źródłem niepewności jest fakt, że w każdej chwili może zjawić się przewoźnik, który zdecyduje się świadczyć usługi na tej samej trasie oraz wybierze niewiele wcześniejsze godziny odjazdu pojazdów, przez co zaspokoi popyt mieszkańców na usługi komunikacyjne. Przedstawiciele firm transportowych chcą przynajmniej czasowych gwarancji na to, że na danym obszarze nie będzie mógł funkcjonować konkurencyjny przewoźnik.

Częstym problemem systemu transportowego w OMW jest rozwój funkcji mieszkaniowej wobec braku równoległego zapewnienia skomunikowania tych obszarów z centrum miasta. W transporcie publicznym występują pozytywne przykłady budowy przystanków kolejowych przez inwestora prywatnego. Pierwszym takim przykładem w Polsce była budowa przystanku kolejowego Kraków Business Park w gminie Zabierzów pod Krakowem. W Warszawie taki przystanek powstał na Targówku, a jego inwestorem był deweloper Dom Development. Celem było zapewnienie mieszkańcom osiedla Wilno dogodnego dojazdu do Stacji Warszawa Wileńska, skąd można dojechać

do pozostałych części metropoli. Wspieranie tego typu działań i inicjatyw powinno znajdować się w gestii władz lokalnych przy wydawaniu decyzji i zezwoleń na lokalizację terenów mieszkaniowych na swoim terenie.

Pyt. 273 Jakie konflikty pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego występują w obszarze transportu zbiorowego?

Jak częściowo zostało to zarysowane w jednym z poprzednich pytań, konflikty w obszarze transportu zbiorowego pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego występują na trzech płaszczyznach. Pierwsza z nich to kwestia kosztów dofinansowania wpłacanego do ZTM od gmin uczestniczących w zintegrowanym systemie transportu. Przez gminy ościenne jest ono często uznawane za zdecydowanie zbyt wysokie. Dodatkowo, drugą sporną kwestią jest sama otrzymywana usługa. W opinii przedstawicieli samorządów, gminy z pobliża stolicy nie mają właściwie wpływu na jakość i kształt otrzymywanej usługi, gdyż decydujące jest tutaj zdanie Zarządu Transportu Miejskiego. Wreszcie, jako skrajny przejaw ignorowania pozastołecznych interesów, wskazano Kartę Warszawiaka. System zniżek z nią związany jest przeznaczony dla osób płacących podatki w stolicy, co oznacza wyższe koszty transportu dla mieszkańców okolicznych gmin. Ponieważ, poprzez budżety swoich gmin, partycypują oni w kosztach linii podmiejskich oraz płacą dodatkowe opłaty za korzystanie z drugiej strefy biletowej, uznają oni za dyskryminujące ustanowienie dla nich wyższych cen biletów w samej stolicy.

W opini Zarządu Transportu Miejskiego największym problemem jest źle pojmowana przez władze lokalne samorządność, która umożliwia blokowanie planów i nowych pomysłów wdrażanych przez ogranizatora transportu zbiorowego OMW. Przyczyną tego jest roszczeniowa postawa społeczności lokalnej w kwestii dostępu do transportu publicznego, która ze względu na wysokie koszty nie może być skutecznie zapewniona przez lokalne władze. Z tego powodu wysokie koszty często ograniczają wprowadzenie standardowych już rozwiązań integracyjnych (np. wspólny bilet), aczkolwiek ich skala i zasięg są znacznie większe niż w pozostałych obszarach metropolitalnych. Zdaniem ZTM następuje przerzucanie odpowiedzialności i finansowania na organizatora transportu publicznego (czyli ZTM), mimo że transport zbiorowy służy lokalnej społeczności. Zasady partycypacji gmin w kosztach nie zawsze są jasne, a niekiedy niesprawiedliwe już z założenia (z transportu zbiorowego w gminach, gdzie znajdują się przystanki końcowe, zawsze korzystają mieszkańcy gmin sąsiednich, chociaż ich gmina w kosztach nie uczestniczy). Dlatego też częste są przypadki przerzucania kosztów podmiejskich przewozów autobusowych i kolejowych na gminy sąsiednie – tutaj przykładem jest likwidacja połączeń i tym samym partycypacji w kosztach organizacji połączeń autobusowych lub kolejowych, a w ich miejsce uruchomienie linii dowozowej do gminy sąsiedniej. Możliwość rezygnacji z partycypacji w kosztach daje właśnie ustawa o samorządzie gminnym i relatywny krótki czas trwania umowy. Rozwiązaniem tego konfliktu byłoby utworzenie na poziomie metropolitalnym lub (co bardziej zasadne) w granicach ZIT instytucji typu związek metropolitalny, który byłby odpowiedzialny za organizację zarówno miejskiego, jak i pozamiejskiego transportu zbiorowego. Udział w związku powinien być obligatoryjny dla wszystkich gmin, a operatorami byliby wszyscy przewoźnicy kursujący na terenie OMW, którzy stanowiliby trzon nowego systemu transportu zbiorowego. Partycypacja każdej gminy w kosztach uruchamiania połączeń byłaby określana na podstawie aktualnego zapotrzebowania, a to oceniane na podstawie badań marketingowych. W takim związku funkcjonowałyby jeden bilet, jedna wyszukiwarka połączeń oraz jednolita taryfa

(zróżnicowania w zależności od strefy), a oferta różnych przewoźników autobusowych i kolejowych byłaby komplementarna, a nie konkurencyjna

Pyt. 274 Jakie konsekwencje dla OMW ma brak domknięcia obwodnicy Warszawy?

Odpowiedź na to pytanie częściowo zawarta jest w pyt. 130: Czy OMW nie przerywa ważnych powiązań transportowych?

Brak domknięcia obwodnicy Warszawy ma wielorakie konsekwencje. Najbardziej oczywista to zagęszczenie ruchu w samym mieście, co wiąże się z obniżeniem komfortu użytkowania dróg zarówno dla osób przemieszczających się docelowo w ramach miasta, jak i przejeżdżających przez nie tranzytowo. Dodatkowo – obwodnica jest niewydolna. Przedstawiciele gmin w badaniu ankietowym zauważyli problem z przewozem towaru z zachodu na wschód – dlatego przedsiębiorcy z OMW nie współpracują z firmami ze wschodniej części w sposób spełniający ich oczekiwania. Brak ostatecznie wybudowanych obwodnic oznacza również długotrwałe zabezpieczenie obszarów pod obwodnice oraz ich wyłącznie spod inwestycji. Wybudowanie drogi pozwoli wykorzystać te tereny inwestycyjne, które docelowo nie znajdą się w jej paśmie oraz przestaną być zabezpieczane, na potencjalny jej przebieg. Wreszcie, niektóre gminy, jak np. Konstancin-Jeziorna, wskazują na olbrzymią rolę lokalnych walorów klimatycznych oraz działań służących ochronie środowiska, które z powodu braku obwodnicy są znacząco utrudniane. Jednocześnie, o ile same pojazdy mazowieckich PKS-ów nie będą zapewne korzystać z obwodnic czy tras szybkiego ruchu, to odczują one pozytywny efekt ich wybudowania w postaci wyeliminowania znacznej części ruchu pojazdów ciężarowych na swoich trasach.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 305 Jakie konsekwencje wynikają z ograniczeń infrastrukturalnych w Warszawskim Węźle Kolejowym ze szczególnym uwzględnieniem linii średnicowej?

Ograniczenia infrastrukturalne w Warszawskim Węźle Kolejowym, ze szczególnym uwzględnieniem linii średnicowej, mają dwojakie konsekwencje. Po pierwsze, powodują one jego szczególne korkowanie się w godzinach szczytu oraz wydłużanie czasu przejazdu przez samą stolicę, jak również w obrębie tras pociągów podmiejskich. Prowadzone prace modernizacyjne skutkują zaś kolejnymi wydłużeniami czasu podróży, co aktualnie znacząco pogarsza komfort jazdy, choć docelowo ma za zadanie jego podwyższenie. Po drugie, obecna infrastruktura jest – zdaniem części ekspertów – niewystarczająca do zwiększania ruchu kolejowego, gdyż PKP PLK już obecnie ma trudności z przyznawaniem operatorom dostępu do linii. Oznacza to, że nawet inwestycje w nowe pociągi czy modernizacja starych składów nie rozwiążą problemów transportu kolejowego w OMW, gdyż owe składy nie będą miały torów, po których mogłyby się poruszać. Powyższe niedogodności, związane z transportem pasażerskim, przekładają się również na analogiczne utrudnienia w zakresie przewozu towarów.

Do preferowanych przez ZTM rozwiązań, które umożliwiłyby „rozładowanie" ruchu na przeciążonej obecnie linii średnicowej, jest modernizacja i wprowadzenie ruchu na obwodowej linii kolejowej,

która umożliwiłaby pominięcie Dworca Centralnego i linii średnicowej, a wykorzystywana w ruchu podmiejskim mogłaby być do połączeń np. z Piaseczna do Legionowa. Reaktywacja dworca kolejowego Warszawa Główna również mogłaby pomóc w odciążeniu linii średnicowej, lecz stacja ta musiałaby być końcową dla niektórych kursów lub posiadać połączenie z drugą linią metra.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 336 Jak dostępność transportowa (drogowa i z wykorzystaniem komunikacji publicznej) wpływa na inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego, przede wszystkim na jakość życia mieszkańców oraz rozwój przedsiębiorczości i konkurencyjności?

Przeprowadzone wywiady z przedstawicielami władz gminnych wskazują jednoznacznie na olbrzymi wpływ dostępności transportowej na inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Niedostatki infrastruktury drogowej są często wskazywane jako zmarnowana szansa rozwojowa. Podkreśla się, że złe drogi zniechęcają potencjalnych mieszkańców do osadnictwa, inwestorów do zakładania firm, a także utrudniają przewóz towarów i usług – nie tylko w obrębie OMW i na jego potrzeby, lecz także w ramach tranzytu. Efektywna, wysokiej jakości komunikacja publiczna bywa traktowana przez gminy jako swoista przewaga konkurencyjna, która stanowi o jej atrakcyjności.

2.17. TWORZENIE OBSZARU METROPOLITALNEGO I ZARZĄDZANIE NIM, W SZCZEGÓLNOŚCI SKŁONNOŚĆ JST DO WSPÓŁPRACY

2.17.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 72: Jaka jest skala, w odniesieniu do budżetów, transferów finansowych pomiędzy samorządami?

Rysunek 107. Porównanie wskaźnika syntetycznego transferów finansowych między samorządami, liczonego jako udział w wydatkach z budżetów gminnych, średnia dla lat 2007-2013, w %

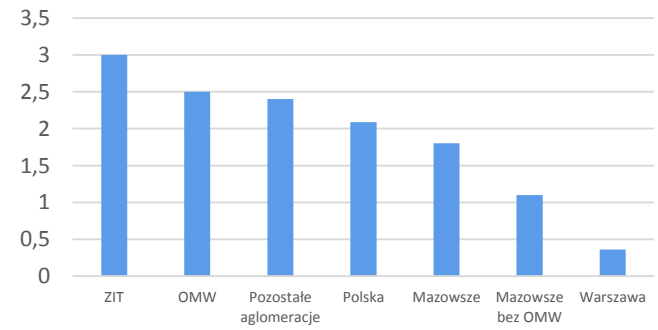

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Prezentowany wskaźnik przepływów finansowych między samorządami należy postrzegać raczej jako niedoszacowany niż jako przeszacowany. We wskaźniku nie wzięto pod uwagę zależności występujących w ramach spółek komunalnych oraz wartości pożyczek, jakich samorządy nawzajem sobie udzielają. Te transfery mają nieco innych charakter, ale również są pewnego rodzaju współpracą samorządową.

Niedoszacowanie dotyczyć może również relacji gmina – powiat, gdyż często tej współpracy nie da się oszacować na podstawie analiz budżetów, dotyczy to przede wszystkim wspólnego korzystania z infrastruktury budynków administracyjnych, które, gdy są wspólne, w większej części utrzymywane są przez samorząd gminny. Nie było także możliwości uwzględnienia składek gmin na Lokalne Grupy Działania.

Analiza oparta jest na wskaźniku transferów finansowych pomiędzy samorządami. Wskaźnik na potrzeby diagnozy obliczono w oparciu o wydatki z budżetów gmin. Skonstruowany jest on z uwzględnieniem elementów klasyfikacji budżetowej – paragrafów, które umożliwiają identyfikację środków transferowanych do innych jednostek samorządowych oraz rozdziałów, które pozwalają na odnalezienie środków wydatkowanych na realizację funkcji, za które odpowiedzialne są samorządy innego szczebla, np. wydatek na drogi powiatowe w budżecie gminnym. Samorządy otaczające miasto Warszawa, zarówno będące w porozumieniu ZIT, jak i w reszcie OMW, charakteryzują się większą wartością wskaźnika transferów finansowych niż średnio w Polsce i niż średnio na Mazowszu, a także nieco większą niż średnio w pozostałych porównywanych obszarach aglomeracyjnych. Wartości średnie wskaźnika w odniesieniu do wydatków budżetowych ogółem wynoszą 3% dla ZIT i 2,5% dla OMW. Dla Warszawy wartość ta wynosi 0,36% (Rysunek 114). W analizowanej grupie znajdują się również samorządy, dla których wielkość ta wynosi około 6%. Nie są to wartości najwyższe w Polsce (są gminy dla których wartości tego wskaźnika wynoszą ponad 13%), gmina o najwyższym wskaźniku w OMW znajduje się na 72 miejscu w Polsce. Z jednej strony można argumentować, że wszystko są to wartości niewielkie i sporo gmin w ten sposób je postrzega. Z drugiej strony wartość dochodów własnych samorządów gminnych,

rozumianych jako dochody autonomiczne (co do których samorządy mają autonomię podatkową, czyli mogą decydować o stawkach lub ulgach etc.) wynosi w budżetach około 20%, wpływy z podatku od nieruchomości to około 12% dochodów, a z podatku od środków transportowych to nawet mniej niż 1%. Stawki podatków lokalnych to jeden z elementów, za pomocą których samorządy oddziałują na przedsiębiorczość czy – szerzej – prowadzą politykę rozwojową (Swianiewicz, Łukomska 2014). Kluczowy jest więc sposób postrzegania, cel, ale również mechanizm organizacyjny, na podstawie którego te autonomiczne dochody są wydatkowane.

Transfery pomiędzy JST różnią się skalą i znaczeniem w zależności od tego, czy dotyczą wydatków bieżących czy inwestycyjnych. W analizowanym powyżej wskaźniku dla jednostek OMW wydatki bieżące stanowią średnio około 82%, natomiast wydatki inwestycyjne to 18% (dane za rok 2013). Struktura syntetycznego wskaźnika transferów finansowych jest jednak nieco inna, jeśli analizę przeprowadzimy dla wszystkich gmin w Polsce. Udział transferów związanych z inwestycjami jest w tym przypadku niemal dwukrotnie wyższy (stanowią one ponad 32% wskaźnika). Jeszcze wyższy udział transferów inwestycyjnych charakteryzuje gminy Mazowsza poza OMW (Tabela 64). Skala tych dwóch rodzajów wydatków ma znaczenie, gdyż samorządy inaczej postrzegają konieczność ponoszenia tych wydatków.

Tabela 64. Struktura syntetycznego wskaźnika transferów finansowych (2013)

	Wydatki inwestycyjne	Wydatki bieżące
Warszawa	2,4	97,6
ZIT	15,7	84,3
OMW	17,6	82,4
Pozostałe aglomeracje	32,4	67,6
Mazowsze bez OMW	41,3	58,7
Polska	32,4	67,6
Polska Wschodnia	34,5	65,5
Polska Zachodnia	31,6	68,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Według deklaracji skarbników, najważniejszym źródłem finansowania transferów są środki własne. Drugim potencjalnym źródłem mogłyby być środki zagraniczne. Jednak jak wskazują analizy, ten rodzaj źródła jest mniej popularny w OMW niż w innych częściach Polski.

Rysunek 108. Transfery rozumiane jako wydatki gminne po dziedzinach jako udział transferów ogółem, 2013 rok, w %

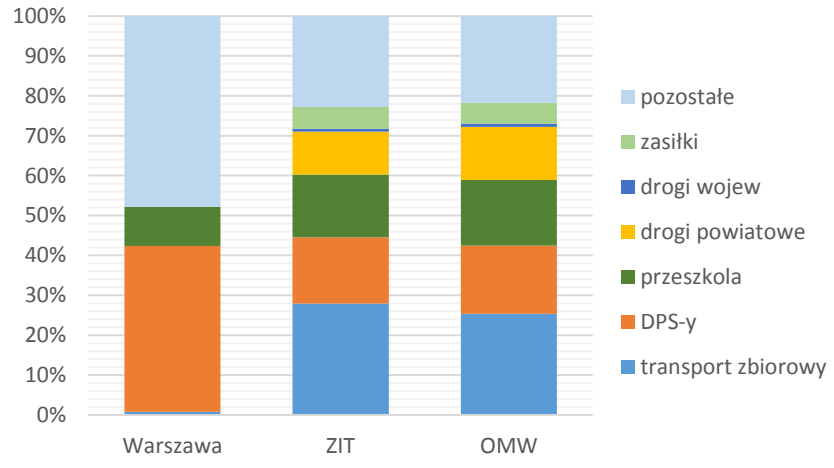

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Pyt. 73: Jakich dziedzin polityki dotyczą przede wszystkim transfery finansowe pomiędzy samorządami?

Struktura dziedzinowa transferów różni się znacząco pomiędzy Warszawą a gminami otoczenia.

Gminy otoczenia transferują środki na transport zbiorowy, Warszawa właściwie nie ma takich wydatków, obie strony kupują usługi opieki społecznej dla swoich mieszkańców, ale również usługi przedszkolne (Rysunek 115).

Pyt. 79: Jaki jest zakres przedmiotowy i źródła finansowania współpracy samorządów?

Sytuacja jest jeszcze bardziej zróżnicowana, gdy weźmiemy pod uwagę tylko wydatki inwestycyjne (Rysunek 116). Gminy otoczenia Warszawy w pewnym zakresie przejmują na siebie ciężar inwestycji na drogach powiatowych, a nawet wojewódzkich. Inwestują także w infrastrukturę kolejową. Sytuacja ta jest podobna w innych obszarach metropolitalnych w Polsce, a nawet można zauważyć, że gminy w OMW inwestują w infrastrukturę relatywnie mniej niż inne gminy na Mazowszu i inne gminy aglomeracyjne.

Rysunek 109. Transfery rozumiane jako wydatki gminne inwestycyjne po dziedzinach jako udział transferów ogółem, 2013 rok, w %

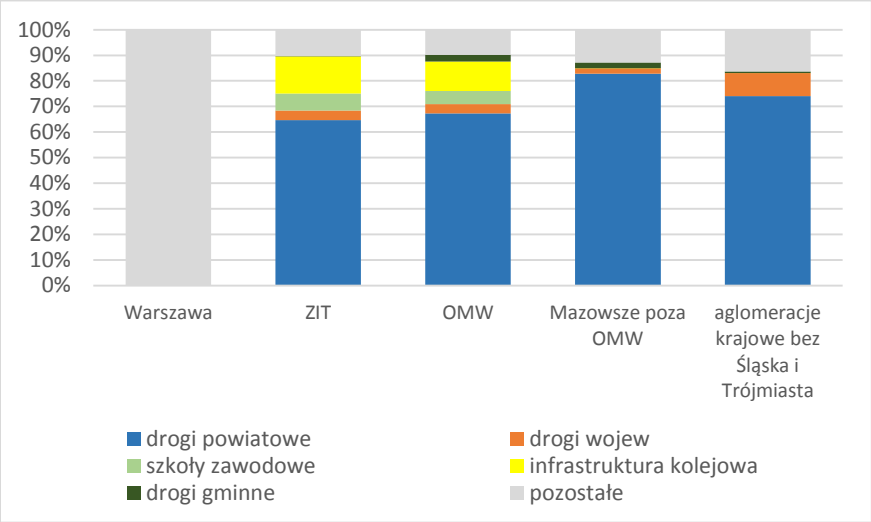

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Jednak w przypadku Warszawy wszystkie te wydatki ponoszone są w ramach budżetu miasta na prawach powiatu. Warszawa sama kontroluje jakość i sposób przeprowadzenia tych inwestycji, a także dysponuje ich efektem. Dla współpracy ważniejsze jest to, że Warszawa nie doświadcza podobnych problemów. Co więcej dziedziny inwestycji pokazują, że transfery, o których mowa, nie wskazują na istnienie współpracy horyzontalnej, współpracy międzygminnej. Większość pieniędzy na inwestycje przekazywana jest z gminy do powiatu lub województwa (w przypadku Warszawy na Komendy wojewódzkie Państwowej Straży Pożarnej). Wydatki inwestycyjne międzygminne są sporadyczne i w roku 2013 nie dotyczyły gmin ZIT.

Inaczej jest w wydatkach bieżących – wydatki na przedszkola czy, w jakimś zakresie, domy pomocy społecznej są transferowane między gminami, ale transfery te są w dużej mierze uregulowane przepisami centralnymi. Jedynymi znaczącymi transferami we współpracy międzygminnej są transfery w wydatkach bieżących na transport zbiorowy. Jest to rodzaj współpracy, co do którego włodarze gmin deklarowali konieczność organizacji zarządzania aglomeracyjnego/metropolitalnego i który obecnie wywołuje najwięcej emocji.

Analiza finansowa pokazuje dziedziny generujące znaczne koszty. Z wywiadów wynika, że do ważnych i wartych upowszechniana należą jeszcze inicjatywy współpracy podejmowane w trzech dziedzinach:

- **wspólna gospodarka odpadami zwierzęcymi – obniżenie kosztów,**
- **pracownia urbanistyczna działająca w ramach związku komunalnego – obniżenie kosztów i profesjonalizacja usług,**

- **wspólny zakup energii – obniżenie ceny, pozyskiwanie środków zewnętrznych, modrnizacja sektora.**

Pyt. 74: Czy istniejące transfery finansowe pomiędzy samorządami są postrzegane jako wynik skłonności do współpracy czy jako wynik uzależnienia pomiędzy samorządami?

Ocena większości władz lokalnych jest taka, że transfery nie utrudniają zarządzania gminą. Istnieją jednak pewne różnice w szczegółach oceny. W przeważającej większości władze nie czują się uzależnione od innych jednostek terytorialnych. Najważniejsza różnica oceny uwarunkowana jest tym, czy są to transfery w wydatkach bieżących czy inwestycyjnych, a tym samym, czego dotyczą.

W wydatkach bieżących, które wiążą się najczęściej z opłatami za transport zbiorowy lub za usługi przedszkolne, najpowszechniej podawanym argumentem za pozytywną oceną transferów jest konieczność świadczenia danych usług mieszkańcom. Skoro gmina nie może ich zapewnić sama, podejmuje decyzję o zakupie usług i jest to sytuacja normalna w zarządzaniu jednostką terytorialną. Jest więc to rodzaj współpracy wynikającej z okoliczności społeczno-gospodarczych, w niektórych przypadkach uporządkowanej przez przepisy centralne (np. gdy mówimy o zakupie usługi przedszkolnej). Gminy, szczególnie te o mniejszych budżetach oraz te, które są w większym stopniu płatnikami niż beneficjentami, podają kilka problemów, które mogą stać się problemami powszechnymi, jeżeli zjawisko będzie się nasilało (Tabela 65).

Tabela 65. Wybrane problemy dotyczące finansowych transferów międzysamorządowych

Rodzaj transferów	Problemy
Opłaty za miejsca w przedszkolach	Konieczność ponoszenia opłaty za zakup usługi przedszkolnej od innych gmin dla dzieci, których rodzice są mieszkańcami gminy, ale nie są w niej zameldowani.
	Konieczność ponoszenia opłaty za zakup usługi przedszkolnej od innych gmin według stawki dla gminy usługodawcy, która często znacząco różni się od stawki ustalonej w gminie kupującej usługę. Jako istotna ta różnica postrzegana jest w relacji Warszawa-gminy wiejskie.
Transport zbiorowy	Korzystanie z przystanków i infrastruktury komunikacyjnej przez mieszkańców innych gmin, niż gmina która ponosi koszty zakupu usługi. Ten problem nie dotyczy tylko relacji Warszawa-otoczenie, ale również relacji pomiędzy gminami otoczenia Warszawy.

Źródło: opracowanie własne

Wskaźnikiem poczucia braku wpływu na poziom i zakres kupowanych usług mogą być deklaracje pojawiające się wśród władz gmin, że wykorzystywanie transferów finansowych jako formy zapewnienia dostępu do określonych usług dla mieszkańców jest tymczasowe i gdy tylko gmina będzie miała taką możliwość lub gdyby miała taką możliwość, wolałaby te usługi świadczyć samodzielnie. Postawa ta może utrudniać wykorzystywanie zjawiska skali dla obniżania kosztów świadczenia usług publicznych na obszarze OMW rozumianym jako jeden obszar, z drugiej strony jest zrozumiała w sytuacji, gdy gminy-płatnicy nie mają wpływu na sposób świadczenia usług dla „ich" mieszkańców.

Bardziej skomplikowana sytuacja jest w zakresie usług transportu zbiorowego. Gminy dzielą się na takie, które korzystają z transportu zbiorowego świadczonego przez m.st. Warszawa i ze „wspólnego biletu" i są z tego zadowolone, argumentując, że usługa, którą kupują, jest niezwykle istotna dla

mieszkańców „ich" gmin; na takie, które z tej usługi korzystają, ale są z tego bardzo niezadowolone, oraz na takie, które nie korzystają, i choć widzą zalety takiego rozwiązania, są przekonane, że jest ono dla nich nieosiągalne ze względów finansowych. Są również gminy, które nie są zainteresowane komunikacją świadczoną przez ZTM, ale korzystają z różnych form komunikacji kolejowej.

Wszystkie te gminy, które wypowiadały się w sprawie transportu zbiorowego w mniej lub bardziej zdecydowany sposób mówiły, że usługa ta jest droga. Prezentowane wśród włodarzy postawy mają charakter od wyrażających fakt, że usługa jest droga, do zdecydowanej krytyki płaconej ceny. Najistotniejsza dla współpracy jest jednak postawa krytyczna, nie wobec sposobu świadczenia usług, ale wobec relacji Warszawa/ZTM – gminy klienci. Warszawa określana jest jako monopolista, przyjmująca postawę „starszego brata" – w łagodnych wypowiedziach, „wymuszającego haracze" – w wypowiedziach skrajnych. Negatywna ocena dotyczy sposobu negocjowania umów i przekazywania informacji, a także braku stabilności systemu.

Dużo bardziej jednoznaczna ocena odnosi się do wydatków inwestycyjnych. Wydatki te przede wszystkim dotyczą transferów gmina – powiat w zakresie inwestycji drogowych. Gminy określają je, jako dobrowolną współpracę z powiatem, którą podejmują, gdyż powiat świadczy usługi dla „ich" mieszkańców i nie jest w stanie samodzielnie robić tego na poziomie oczekiwanym przez władze gminy. Pojawiają się w tym przypadku oceny, że byłoby bardzo źle, gdy wszystkie „wspólne" inwestycje, czyli wykonywane na infrastrukturze przypisanej do poziomu powiatowego, musiały być w 100% finansowane przez gminy, ale na razie sytuacja jest zróżnicowana.

Pyt. 75: Czy transfery – ich wielkość i intensywność – są wynikiem ustaleń między samorządami, czy wynikiem przepisów centralnych, czy mamy do czynienia z jakąś sytuacją pośrednią?

W większość transfery są wynikiem porozumień między samorządami. W przypadku wydatków inwestycyjnych są to jednak głównie porozumienia pionowe, czyli pomiędzy gminą a powiatem, w której stroną „słabszą" jest strona powiatu. W przypadku wydatków bieżących, w najważniejszych działach – transport zbiorowy, przedszkola i domy pomocy społecznej (DPS) – gminy deklarują, że również jest to głównie współpraca na podstawie porozumień. Dotyczy to jednak głównie transportu zbiorowego, gdyż zasady rozliczania relacji dotyczących przedszkoli i DPS uzależnione są od przepisów centralnych. Gminy posiłkują się również przepisami centralnymi w przypadku podejmowania wspólnych inwestycji drogowych.

Pyt. 78: Jakie dokumenty brane są pod uwagę a także tworzone w ramach inicjatyw współpracy samorządów?

Wśród porozumień zdarzają się porozumienia wieloletnie, które są pewnego rodzaju narzędziem wieloletniego planowania finansowego. Przykładem tego typu rozwiązań są porozumienia podpisane pomiędzy gminami a Urzędem Marszałkowskim w związku z dwoma projektami realizowanymi ze środków Unii Europejskiej, dotyczącymi rozwoju społeczeństwa informacyjnego i e-usług. W ramach tego rozwiązania podpisano wieloletnią umowę ramową, do której co roku podpisywana jest umowa szczegółowa, w której określana jest wielkość środków przelewanych w danym roku jako wkład własny realizowanych projektów.

Najważniejszymi źródłami przepisów centralnych, według których ta współpraca jest organizowana, są: U*stawa o systemie oświaty, Ustawa o drogach publicznych, Ustawa o pomocy społecznej oraz*

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, a także ustawa *Prawo ochrony środowiska* dla opłat środowiskowych przekazywanych do budżetu samorządu regionalnego.

Pyt. 76: Jaka jest skala współpracy organizacyjnej samorządów na tym obszarze w rożnych wymiarach przestrzennych?

Analizując współpracę międzysamorządową za pomocą wskaźnika transferów finansowych, można wskazać większą intensywność tego typu relacji w obszarach aglomeracji (**Rysunek 110**). Choć OMW nie wyróżnia się znacząco w stosunku do średnich wartości dla pozostałych obszarów, to jednak wydaje się, że obszar ten jest bardziej jednorodny pod względem wielkości tego wskaźnika niż obszary otaczające Szczecin, Łódź czy Trójmiasto, z drugiej strony obszary aglomeracyjne Krakowa, Poznania czy Wrocławia mierzone wartością tego wskaźnika wydają się silniej ze sobą powiązane, choć są to miasta o znacząco mniejszym potencjale ludnościowym. Zupełnie nieporównywalna jest sytuacja konurbacji śląskiej – zarówno pod względem intensywności transferów, jak i układu przestrzennego.

Rysunek 110. Rozkład przestrzenny wskaźnika transferów rozumianego jako wydatki gminne (udział w budżecie ogółem), średnia dla lat 2007-2013, w %

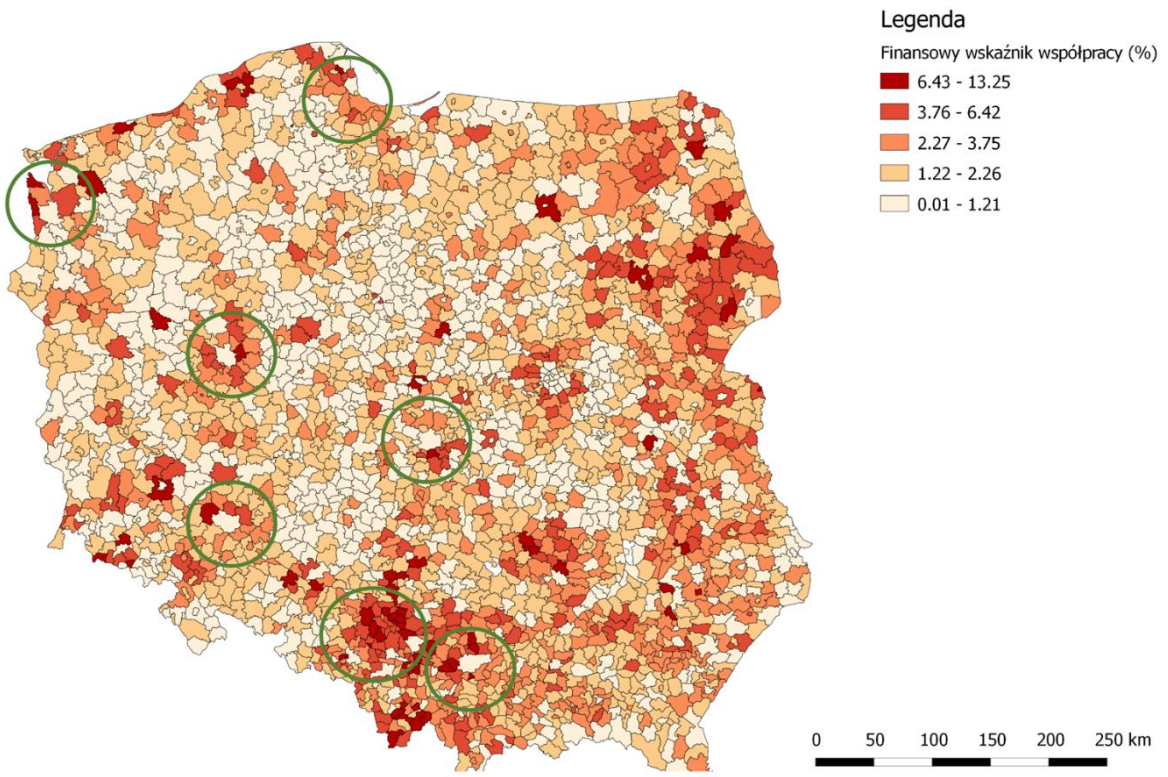

Źródło: opracowanie J. Łukomska i K. Szmigiel-Rawska na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Z perspektyw całego kraju widoczne jest również wyróżnianie się Warszawy na tle otaczającego ją regionu. Wskaźnik transferów dla Mazowsza, szczególnie dla Mazowsza bez OMW, jest znacząco niższy od średniej dla Polski (Mazowsze bez OMW – 1,5%, podczas gdy wskaźnik dla Polski jest równy 2,23%). Jest to szczególnie widoczne na tle dość intensywnych transferów w województwach

należących do Polski Wschodniej (2,6%). W tych województwach znacząca wartość transferów wynika m.in. z nieco wyższej wartości transferów w wydatkach inwestycyjnych (Tabela 64).

W samym OMW widoczne jest większe natężenie transferów wśród gmin należących do ZIT, a w szczególności należących do projektu „Wspólny bilet" (**Rysunek 111**). Nie oznacza to jednak, że gminy położone poza ZIT wszystkie należą do grupy gmin charakteryzujących się najniższymi transferami. Łącząc analizy finansowe z informacjami zdobytymi w trakcie wywiadów, można zaryzykować tezę, że większość tych transferów to transfery do Warszawy. Choć nie tylko. Rozkład przestrzenny wskaźnika sugeruje, że również w otoczeniu Warszawy znajduje się kilka relatywnie silnych jednostek – mniejszych miast, które są centrami usługowymi dla mieszkańców okolicznych gmin. Współpraca układa się w schemat gwiazdy, której centrum jest Warszawa, ale mamy również do czynienia z mniejszymi gwiazdami, których centrami są większe gminy miejskie położone w otoczeniu stolicy.

Rysunek 111. Rozkład przestrzenny wskaźnika transferów rozumianego jako wydatki gminne (udział w budżecie ogółem), średnia dla lat 2007-2013, w %

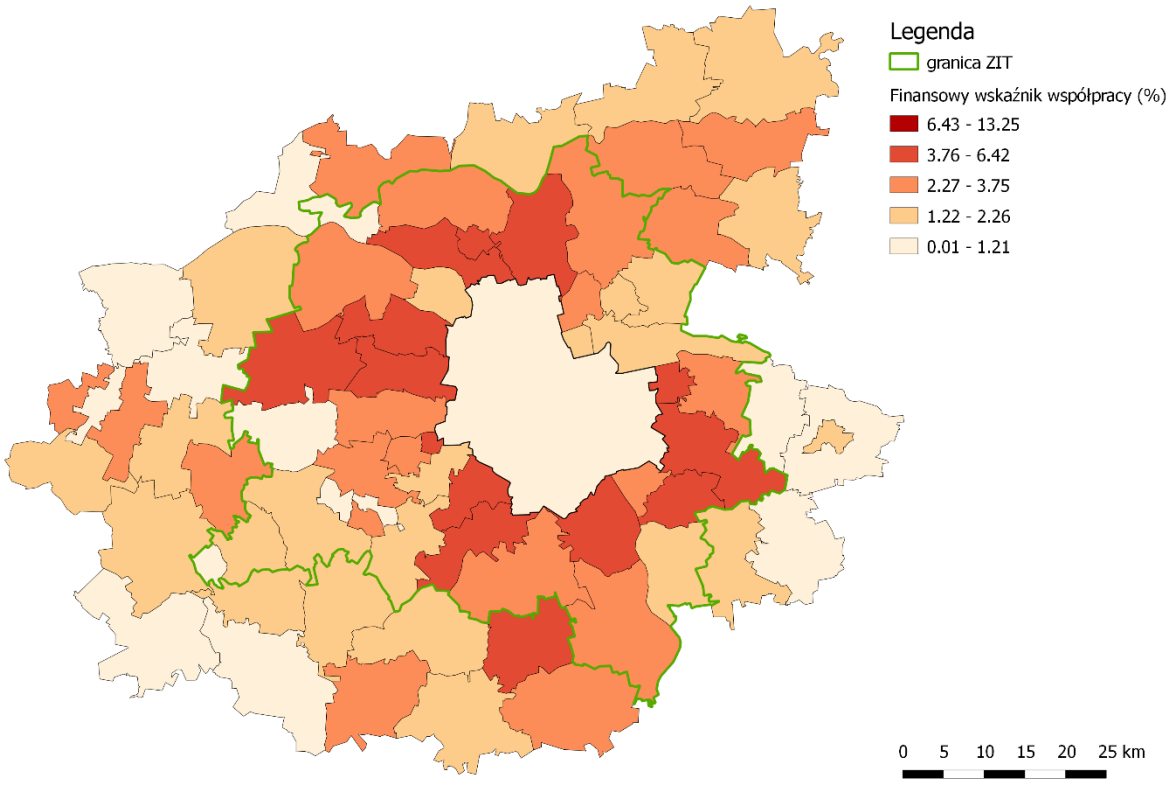

Źródło: opracowanie J. Łukomska i K. Szmigiel-Rawska na podstawie danych Ministerstwa Finansów

Pyt. 77: Jakie rozwiązania organizacyjne przyjęto dla realizacji instrumentu ZIT i czym różnią się one od rozwiązań zastosowanych w innych miastach?

Rozwiązania przyjęte na potrzeby ZIT nie różnią się znacząco od rozwiązań przyjętych w innych miejscach. Zazwyczaj jest to porozumienie podpisane przez zaangażowane strony. Często również obszar ZIT nie objął swym zasięgiem wszystkich jednostek, których władze uważają, że ich gmina powiązana jest z miastem centralnym.

Tabela 66. Rozwiązania organizacyjne przyjęte dla realizacji instrumentu ZIT w Polskich miastach

Miasto wojewódzkie	Forma partnerstwa	Jednostki będące stroną porozumienia	Liczba gmin w ZIT	Komentarze
Szczecin	Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego	Członkowie Stowarzyszenia: Gminy + województwo pomorskie + powiat Policki	13	Dawniej Samorządowe Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej (2005-2009).
Gorzów Wielkopolski	Porozumienie międzygminne w celu realizacji ZIT	Gminy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego	5	
Zielona Góra	Porozumienie międzygminne w celu realizacji ZIT	Gminy Obszaru Funkcjonalnego Miasta Wojewódzkiego Zielona Góra	6	
Wrocław	Porozumienie	Gminy	14	Stały członek i przewodniczący Prezydium (8 członków) – Prezydent Wrocławia;
Opole	Stowarzyszenia Aglomeracja Opolska	Gminy	20	Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska będzie kontynuować działania zapoczątkowane już w 2012 roku w ramach podpisanego *Porozumienia w sprawie utworzenia Aglomeracji Opolskiej*.
Poznań	Stowarzyszenie Metropolia Poznań	Członkowie Stowarzyszenia: Gminy + powiat Poznański	23	Stowarzyszenie działa od 2011r.
Bydgoszcz + Toruń	Porozumienie	Gminy + powiaty Toruński i Bydgoski	23	
Trójmiasto	Porozumienie	Gminy + powiaty (6)	30	Stowarzyszenie Gdański Obszar Metropolitalny + 26 jednostek zlokalizowanych poza ZIT – status obserwatora. (prawo do udziału we wszelkich pracach Związku ZIT,z wyłączeniem prawa głosu przy podejmowaniu decyzji) W Zarzadzie 3 stali członkowie – Prezydenci Gdyni, Gdańska i Sopotu. Przewodniczącym Prezydent Gdańska, wiceprzewodniczący zarządu – Prezydent Gdyni
Olsztyn	Porozumienie	Gminy + powiat (1)	7	
Warszawa	Porozumienie	Gminy	40	

Łódź	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	Gminy+ powiaty (4)	23	Początkiem Stowarzyszenia był list intencyjny podpisany przez marszałka, wojewodę łódzkiego oraz przedstawicieli samorządów lokalnych w grudniu 2012 r
Katowice	Zwiazek Gmin i Powiatów Subregionu Centralnego Województwa Slaskiego (Zwiazek Subregionu Centralnego)	Członkowie stowarzyszenia: Gminy + powiaty (81 JST - 8 powiatów i 14 miast na prawach powiatu)	73	Przewodniczący Walnego Zebrania Członków – Prezydent Katowic; Związek powołany do realizacji ZIT (przede wszystkim)
Kraków	Stowarzyszenie Metropolia Krakowska	Gminy	15	Powołane do realizacji ZIT
Kielce	Porozumienie	Gminy	12	
Białystok	Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego	Gminy	10	Powołane do realizacji ZIT
Lublin	Porozumienie	Gminy	16	
Rzeszów	Porozumienie	Gminy	13	

Źródło: opracowanie własne

Pyt. 80: Jakie są najważniejsze motywy i bariery we współpracy samorządów?

Najważniejszym i najczęściej podkreślanym motywem do współpracy jest jakiś rodzaj „wspólnej sprawy". Ta motywacja pojawia się w dwóch wymiarach – jako oczywista przyczyna współpracy oraz jako bariera. Część samorządów deklaruje, że **różnice rozwojowe w OMW** są na tyle duże, że trudno jest z niektórymi znaleźć pole do współpracy. Ta argumentacja pojawia się szczególnie często przy ocenie współpracy Warszawa – otoczenie. Z drugiej strony włodarze gmin okolicznych podkreślają, że istotną motywacją do współpracy dla władz Warszawy powinna być chęć ograniczenia wjazdów pojazdami prywatnymi na teren miasta, co mogłoby się przejawiać większą otwartością miasta na współpracę w zakresie transportu publicznego i szeroko rozumianej komunikacji. Gminy dostrzegają w tym procesie istotne braki. W kontekście potencjału pojawiają się również opinie na temat konkurowania gmin między sobą o „mieszkańców z Warszawy", ale również o czynniki rozwojowe takie jak przedsiębiorcy czy środki finansowe.

Brak metropolitalnego zarządzania kwestiami komunikacji i transportu publicznego podawany jest przez niektórych respondentów jako jeden z przykładów utraconego w ostatnich 10 latach potencjału. Podkreślenia wymaga fakt, że choć najczęściej respondenci odnoszą się do braku dużych inwestycji infrastrukturalnych, takich jak obwodnice czy krajowe szlaki komunikacyjne, to jednak często pojawia się również argument braku wspólnego myślenia o tych kwestiach oraz braku wspólnego lobbowania w tych sprawach przed PKP oraz organizacjami administracji centralnej.

Ten aspekt pojawia się również w szerszym kontekście, włodarze gmin mówią o **braku koordynacji**, braku lidera we współpracy. Niektórzy wskazują na miasto centralne, ale często pojawiają się również powiaty, jako te organizacje, które mógłby podjąć się skutecznej koordynacji współpracy, ale tego nie robią. Gminy wymieniają również barierę finansową, ale częściej pojawia się stanowisko, że współpraca zależy od identyfikacji wspólnych problemów.

Jako inne bariery podawany jest również czasem brak porozumienia i inne wizje liderów lokalnych, chociaż równie często pojawiają się deklaracje doskonałego porozumienia oraz wymiany informacji.

Jest to kwestia czynnika ludzkiego, która w pewnym zakresie będzie zmieniała się wraz z kolejnymi kadencjami samorządu.

Pyt. 81: Jak oceniania jest Warszawa, jako partner we współpracy (ocena na podstawie wybranych wspólnie realizowanych projektów, np. „wspólnego biletu")?

Wśród włodarzy gmin otaczających Warszawę panuje przekonanie, że miasto centralne nie pełni funkcji lidera wobec swojego otoczenia. Co więcej, część z ich deklaruje, że ich samorząd nie ma żadnych lub ma niewielkie doświadczenie we współpracy z miastem centralnym. Respondenci uważają, że samorząd Warszawy nie wykazuje zrozumienia dla wspólnych interesów, a nawet więcej – zrozumienia dla faktu, że ułożenie zarządzania komunikacją w całym obszarze metropolitalnym leży w interesie samej Warszawy.

Zdaniem samorządowców sytuację pogarsza bierna postawa powiatów, których istnienie z jednej strony czyni utworzenie organizacji aglomeracyjnej – jako kolejnego szczebla administracji – bezsensownym, a z drugiej strony powiaty oceniane są jako zbyt słabe i zbyt mało aktywne w rozwiązywaniu problemów ponadgminnych.

Aktywność miasta oceniana jest negatywnie przez samorządy, które nie mają doświadczenia we współpracy, oraz przez takie, które doświadczenie mają. Co więcej, pojawia się również szereg opinii negatywnych o postawie miasta wobec gmin otaczających (Tabela 67). Obecne są również opinie pozytywne, choć mniej liczne, bazujące na wcześniejszym doświadczeniu we współpracy, na obecnej współpracy lub na oczekiwaniach związanych z instrumentem ZIT.

Tabela 67. Najważniejsze zastrzeżenia formułowane wobec Warszawy we współpracy metropolitalnej

L.p.	Opinie
1.	*Ze strony Warszawy brakuje aktywności*
2.	*Działa z pozycji siły – wysyła żądania; nie ma podejścia partnerskiego; ma pozycję monopolisty; jesteśmy traktowani jak klienci; „czujemy się jak piąte koło u wozu"*
4.	*Narzuca cenę*
5.	*Warszawa nas nie widzi*
6.	*Chyba (…) nie do końca rozumieją takie małe gminy podmiejskie jak nasza*
7.	*Zbyt mała swoboda dzielnic we współpracy*
8.	*Warszawa nie planuje ponad granicami administracyjnymi*

Źródło: opracowanie własne na podstawie wywiadów IDI.

Instrument ZIT oceniany jest pozytywnie, nawet przez włodarzy mających sceptyczne nastawienie, co do przyjętych rozwiązań organizacyjnych (np. brak wyraźnej struktury organizacyjnej w Warszawie zajmującej się tym zadaniem, co utrudnia zorganizowanie odpowiadających im struktur w innych urzędach) lub przyjętych priorytetów inwestycyjnych (pojawiają się opinie, że ścieżki rowerowe nie są najistotniejszym problemem OMW). Jednak oczekiwania wobec ZIT są bardzo duże i generalnie inicjatywa przyjęta jest pozytywnie.

Wątpliwości w tym temacie zgłaszane są przede wszystkim przez gminy, które nie należą do ZIT-u, a należą do OMW. Powstała obawa, czy w przypadku budowania struktury metropolitalnej na te gminy

nie zostanie zrzucony cały ciężar finansowy takiego przedsięwzięcia, podczas gdy gminy ZIT będą mogły korzystać z dofinansowania zewnętrznego.

2.17.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 193: Czy współpraca między samorządami dotyczy wspierania przedsiębiorczości i podnoszenia konkurencyjności?

Z deklaracji włodarzy poszczególnych gmin wynika, że międzygminne inicjatywy dotyczące wspierania przedsiębiorczości są sporadyczne. Czasami są one podejmowane w związku ze współpracą międzynarodową. Nie mają cyklicznego charakteru. Powszechne jest przekonanie, że aktywizacją międzynarodową przedsiębiorców powinny zajmować się organizacje zlokalizowane w systemie administracyjnym powyżej szczebla gminnego. Obecna jest również opinia o tym, że duże przedsiębiorstwa nie oczekują wsparcia gminy w zakresie budowania swojego potencjału międzynarodowego, natomiast małe są zbyt słabe, by wchodzić na rynki zagraniczne. Pojawiają się również oczekiwania w związku z projektami promocyjnymi planowanymi w ramach instrumentu ZIT.

Pyt. 194: Czy współpraca międzysamorządowa dotyczy promocji zagranicznej? W jakim zakresie?

Respondenci zauważają zasadność inicjatywy na rzecz budowania wspólnej marki obszaru metropolitalnego Warszawy, ale opisują kilka istotnych warunków, które muszą być spełnione, aby to działanie miało sens (Tabela 68). W wypowiedziach pojawiają się również wątpliwości dotyczące istnienia wspólnych interesów gmin zlokalizowanych po różnych stronach Warszawy oraz obawy na temat tego, że konkurencja pomiędzy gminami uniemożliwi skuteczne działania na tym polu.

Z drugiej strony kwestia wspólnej promocji gospodarczej, w tym zagranicznej, pojawia się często w kontekście pytania o potrzebę koordynacji działań w OMW. Włodarze gmin często deklarują, że obok komunikacji, transportu i planowania przestrzennego koordynacja w dziedzinie promocji mogłaby być najważniejszymi polem zainteresowania organizacji metropolitalnej.

Tabela 68. Opinie na temat inicjatywy na rzecz budowania marki OMW

L.p.	TAK, ale…
1.	*…jeśli funkcjonowanie tego porozumienia wspierałoby gminy, a nie istniało tylko na piśmie. Każde wsparcie jest potrzebne.*
2.	*…markę można by budować dla obwarzanka. Jest potrzeba zbudowania pierścienia gmin wokół i działania razem na polu pozyskiwania środków.*
4.	*…to duże samorządy powinny być liderem takiego projektu.*
5.	*…w budowaniu marki dużą rolę odgrywa Warszawa. Ważne jest, żeby ona widziała potrzebę stworzenia marki OMW.*
6.	*…jeśli działanie opierałoby się na współpracy różnego rodzaju organizacji (centrów kultury, samorządów).*
7.	*…ale trudno byłoby powiedzieć jaka miałaby być marka całego OMW. Jest duża odmienność gmin na tym obszarze – jedne są typowymi sypialniami, inne to sadownictwo, inne logistyka.*
8.	*…gminy konkurują o inwestorów – po sąsiedzku współpracują np. w tematach kultury czy infrastruktury, ale o inwestorów jednak konkurują.*

Źródło: opracowanie własne na podstawie wywiadów IDI.

2.17.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 131: Jakie jest zróżnicowanie intensywności transferów finansowych między samorządami na analizowanym obszarze? W szczególności pomiędzy obszarem ZIT a pozostałą częścią OMW.

w

Rysunek 113 Rozkład wskaźnika transferów na lokalny transport zbiorowy

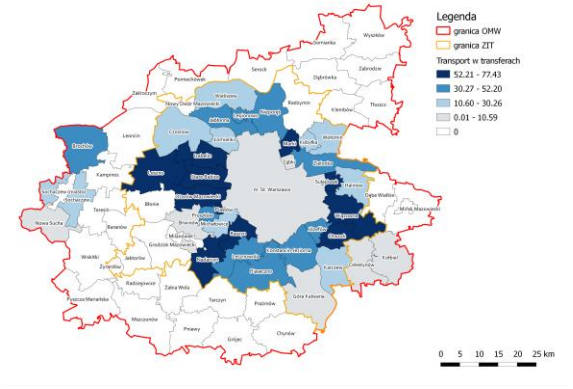

Źródło: opracowanie J. Łukomska i K. Szmigiel-Rawska na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Rysunek 112. Rozkład wskaźnika transferów na domy pomocy społecznej

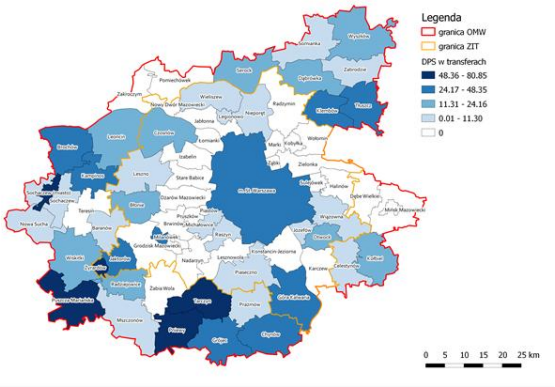

Źródło: opracowanie J. Łukomska i K. Szmigiel-Rawska na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Rysunek 114. Rozkład wskaźnika transferów na przedszkola

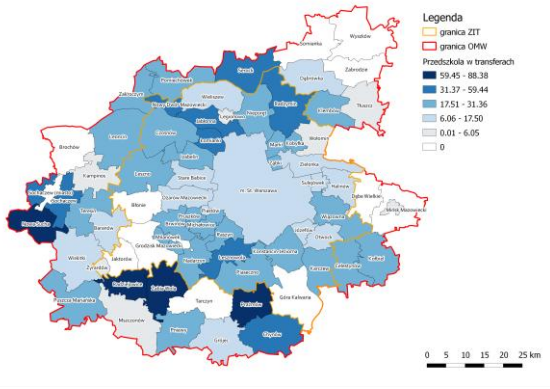

Źródło: opracowanie J. Łukomska i K. Szmigiel-Rawska na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Porównanie trzech kategorii wydatków, na które transferowana jest największa pula środków – transportu zbiorowego, domów pomocy społecznej oraz opieki przedszkolnej, pokazuje, że gminy położone najbliżej miasta, tym samym członkowie ZIT, najwięcej wydają na transport zbiorowy (Rysunek 119, Rysunek 120, Rysunek 121). Tendencję większej intensywności ze względu na odległość od Warszawy wykazują również wydatki na przedszkola, ale jest ona znacząco mniej wyraźna niż w przypadku transportu zbiorowego. Na przedszkola wydają również znaczącą część transferów gminy oddalone od miasta, które nie płacą za transport zbiorowy. Najmniej powiązane z miastem centralnym są wydatki na domy pomocy społecznej.

Pyt. 132: Czy występują na analizowanym obszarze przykłady efektywnych partnerstw wieloorganizacyjnych? Jeśli tak, jakie są czynniki sukcesu tej współpracy?

Nie zidentyfikowano występowania na analizowanym obszarze typowych partnerstw wieloorganizacyjnych działających na polu współpracy administracyjnej. Działają dwa partnerstwa zawarte pomiędzy kilkoma lub nawet kilkudziesięcioma organizacjami, ale zamykają się one w sferze organizacji publicznych: jest to rodzaj partnerstwa, w ramach którego realizowane jest działanie „Wspólny bilet", oraz porozumienie zawarte na potrzeby realizacji instrumentu ZIT. Pierwsza z tych struktur nie jest rodzajem partnerstwa, a raczej kilku, kilkunastu uzgodnień pomiędzy ZTM a gminami aglomeracji. Porozumienie zawarte na potrzeby ZIT działa jeszcze zbyt krótko, by można było mówić o czynnikach decydujących o sukcesie we współpracy.

Na terenie OMW działa kilka stowarzyszeń i związków komunalnych o zróżnicowanej aktywności (Tabela 69). Jeśli chodzi o stowarzyszenia, większość z nich to Lokalne Grupy Działania. Nasi respondenci oceniają je jako narzędzie skutecznego pozyskiwania środków na niewielkie projekty, szczególnie dotyczące aktywizacji społecznej. LGD często pojawiały się jako przykład współpracy międzygminnej, do najczęściej wymienianych należała LGD „Ziemia Chełmońskiego". Granice tych LGD nie zamykają się ani w granicach ZIT, ani nawet OMW. Niektóre z nich – Zielone Mosty Narwi czy Razem dla rozwoju – trudno nawet zakwalifikować do działających na tym obszarze, gdyż w większości położone są one poza OMW, a z OMW należy do nich po jednej gminie. LGD to struktury pomyślane jako narzędzia aktywizacji obszarów wiejskich, trudno oczekiwać, aby mogły mieć istotne znaczenie dla budowania potencjału współpracy obszaru metropolitalnego, rozumianego jako całość. Tym bardziej, że narzędzie to jest mniej powszechne wśród gmin ZIT niż w ogóle na Mazowszu. Stowarzyszeniami, które działają w OMW i nie są LGD, są jedynie: Stowarzyszenie Metropolia Warszawska oraz Mazowieckie Stowarzyszenie Gmin na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

Pierwsze z nich jest oceniane jako mało aktywne, Warszawa do niego nie należy. Warszawa nie należy również do drugiego, które jednak również nie jest wymieniane przez naszych respondentów jako przykład aktywnej współpracy międzygminnej. Z informacji umieszczonych na stronie internetowej Stowarzyszenia wynika, że służy ono jako forum wymiany podstawowych informacji o aktywności na terenie województwa podejmowanej na rzecz budowy społeczeństwa informacyjnego.

Tabela 69.Organizacje międzygminne działające na terenie OMW

Rodzaj	Nazwa	Członkowie z OMW
Stowarzyszenie	Mazowieckie Stowarzyszenie Gmin na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego	Błonie, Grodzisk Maz.,Legionowo, Lesznowola, Marki, Milanówek, Mszczonów, Piastów, Podkowa Leśna, Sochaczew, Teresin, Wiązowna, Wołomin, Wyszków, Żabia Wola
	Stowarzyszenie Metropolia Warszawska	Baranów, Celestynów, Góra Kalwaria, Halinów, Izabelin, Józefów, Lesznowola, Mińsk Maz., Nieporęt, Piastów, Podkowa Leśna, Raszyn, Stare Babice, Żyrardów
	Stowarzyszenie Perły Mazowsza –Lokalna Grupa Działania, dawniej Stowarzyszenie Rozwoju Gmin Tarczyn, Prażmów – Lokalna Grupa Działania	Góra Kalwaria, Prażmów, Tarczyn
	Stowarzyszenie „Kraina Kwitnących Sadów"	Chynów, Grójec

	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Zielone Sąsiedztwo”	Brwinów, Podkowa Leśna
	Stowarzyszenie „Między Wisłą a Kampinosem”	Błonie, Brochów, Czosnów, Izabelin, Kampinos, Leoncin, Leszno, Łomianki, Ożarów Maz., Stare Babice
	Stowarzyszenie LGD „Razem dla rozwoju”	Zakroczym
	„Echo Puszczy Bolimowskiej”	Puszcza Mariańska, Wiskitki
	Lokalna Grupa Działania Ziemi Mińskiej	Dębe Wielkie, Halinów, Mińsk Maz.
	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Chełmońskiego”	Baranów, Grodzisk Maz., Jaktorów, Mszczonów, Nadarzyn, Nowa Sucha, Radziejowice, Sochaczew, Teresin, Żabia Wola
	Związek Stowarzyszeń „Partnerstwo Zalewu Zegrzyńskiego”	Dąbrówka, Jabłonna, Nieporęt, Radzymin, Serock, Somianka, Wieliszew
	Stowarzyszenie LGD Natura i Kultura	Celestynów, Karczew, Kołbiel, Wiązowna
	Zielone Mosty Narwi	Pomiechówek
	Lokalna Grupa Działania „Równiny Wołomińskiej”	Klembów, Tłuszcz, Wołomin, Wyszków, Zabrodzie, Zielonka
Związek komunalny	Związek międzygminny „Natura” z siedzibą w Grójcu (*od 2013, gospodarka odpadami*)	Chynów, Grójec
	Związek Komunalny „NOVELTY” z siedzibą w Zakroczymiu (*od 1991, zadania z zakresu transportu, telekomunikacji, budownictwa mieszkaniowego, budowa portu lotniczego „Modlin Cargo”, ochrona środowiska, rozwój bazy turystycznej, sport i rekreacja, ochrona zdrowia*)	Nowy Dwór Maz., Pomiechówek, Zakroczym
	Związek Gmin Zalewu Zegrzyńskiego z siedzibą w Legionowie (*od 2004, ochrona wód, ziemi i powietrza wokół Zalewu Zegrzyńskiego, budowa i modernizacja ujęć wód, stacji uzdatniania wód, sieci wodociągowych, oczyszczalni ścieków i kanalizacji, turystyka*)	Dąbrówka, Jabłonna, Legionowo, Nieporęt, Radzymin, Serock, Wieliszew
	Związek Komunalny z siedzibą w Brwinowie (*od 1991, ochrona środowiska, gromadzenie, wykorzystanie i unieszkodliwianie odpadów komunalnych i przemysłowych*)	Błonie, Brwinów, Milanówek, Michałowice, Ożarów Maz., Piastów
	Związek Międzygminny „Mazowsze Zachodnie” z siedzibą w Mszczonowie (*od 2002, przygotowywanie dokumentów związanych z planowaniem przestrzennym, prowadzenie punktu zbiorczego padliny i odpadów poubojowych, ekologia i ochrona środowiska, prowadzenie schroniska dla bezdomnych zwierząt*)	Baranów, Jaktorów, Mszczonów, Puszcza Mariańska, Teresin, Wiskitki, Żabia Wola
	Związek Międzygminny „Kampinos” z siedzibą w Kampinosie (od *2001, budowa i modernizacja wysypisk śmieci, ujęć wody i sieci wodociągowej, oczyszczalni ścieków i kanalizacji, kotłowni, dróg, sieci*	Błonie, Brochów, Czosnów, Izabelin, Kampinos, Leoncin, Leszno, Łomianki, Ożarów Maz., Teresin

	energetycznej, inwestycje związane z oświatą, kulturą, turystyką, sportem, rekreacją i ochroną zdrowia, rozwój transportu publicznego)	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: listy KSOW (Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich; http://ksow.pl/baza-lgd.html); stron internetowych LGD; wykaz związków międzygminnych na stronie MAIC (http://mac.bip.gov.pl/rejestry/zwiazki-powiatow-i-zwiazki-miedzygminne_12_12.html.) oraz strony internetowe związków i dane Ministerstwa Finansów

Związki komunalne działające na tym terenie to w większości związki założone ponad 10 lat temu. Przez naszych respondentów najczęściej przywoływany był Związek „Mazowsze Zachodnie", jako przykład współpracy międzygminnej obejmującej kilka gmin z obszaru. W większości są to związku komunalne przedkładające w ostatnich trzech sprawozdania do Ministerstwa Finansów, można więc uznać je za działające. Są one zlokalizowane na zachód i na północ od Warszawy.

2.17.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 240: Jaka jest skala zaangażowania organizacji społecznych we współpracę administracyjną?

Współpraca ta nie wygenerowała stabilnych międzysektorowych partnerstw wieloorganizacyjnych, trudno więc oczekiwać aktywnej współpracy z organizacjami społecznymi. Najważniejszym forum włączania organizacji społecznych do współpracy międzysamorządowej są LGD. Nie działają one jednak ani w Warszawie, ani w większych miastach OMW, jak Pruszków, Żyrardów, Nowy Dwór Maz., Otwock, Piaseczno, czy Sochaczew. Powszechność wykorzystywania tego instrumentu jako narzędzia upowszechniania korzyści współpracy międzygminnej między obywatelami jest więc ograniczona.

2.17.5. POTENCJAŁY

Pyt. 275: Czy istnieje potencjał instrumentów współpracy administracyjnej, który nie jest wykorzystywany a jeśli tak to dlaczego?

Za potencjał utracony w wymiarze zarządzania OMW można uznać brak stabilnych struktur współpracy administracyjnej, a także – niewypracowanie przez miasto stołeczne mechanizmów współpracy administracyjnej w takich dziedzinach, jak: transport i komunikacja, zarządzanie kryzysowe, planowanie przestrzenne i promocja gospodarcza.

W sytuacji tak silnych powiązań funkcjonalnych obszaru za przyczyny utraty tego potencjału można uznać brak woli politycznej, ale także obciążenie samorządów lokalnych ogromną liczbą zadań, co sprawia, że podejmowane są działania skuteczne w krótkiej perspektywie i najbardziej efektywne, gdzie efektywność mierzoną jest analizą kosztów/korzyści. Współpraca natomiast opłacalna jest w długim okresie czasu, a także wymaga dużych nakładów, w szczególności nakładów organizacyjnych – czasu i umiejętności negocjacyjnych.

Pyt. 306: Czy istnieją na danym obszarze organizacje współpracy, które przestały spełniać swoje funkcje? Jeśli tak to czy doświadczenie ich funkcjonowania nie oddziałuje negatywnie na motywację do współpracy?

Nie, należy raczej zaryzykować stwierdzenie, że na tym obszarze, w obecnym układzie administracyjnym, współpraca nigdy nie miała miejsca – niektóre gminy OMW deklarują brak jakiejkolwiek współpracy z samorządem Warszawy. Niektóre samorządy wspominają jeszcze czasy funkcjonowania województwa warszawskiego. Nie można mówić również o jakimś negatywnym doświadczeniu współpracy w określonej strukturze organizacyjnej. Są to raczej przypadki poszczególnych inicjatyw, które działały „tylko na papierze". Gminy nie chcą angażować się w tego

rodzaju inicjatywy. Współpracę administracyjną rozumieją jako działanie oparte na realizacji projektów w konkretnych dziedzinach. Pokładają duże nadzieje w realizacji instrumentu ZIT, symbolizującego obecnie konkretne kwoty i konkretne projekty.

Pyt. 337: Jakie są obszary (w zakresie instrumentów i w zakresie dziedzin) największej aktywności we współpracy samorządów?

Gminy najaktywniej współpracują z Warszawą w kwestii transportu zbiorowego. Gminy aglomeracji widzą w tej dziedzinie swój interes i interes Warszawy w ograniczaniu wykorzystywania transportu indywidualnego. W pozostałych wymiarach aktywnych takich jak przedszkola i pomoc społeczna współpraca jest raczej wymuszona mobilnością mieszkańców niż koniecznością wspólnego rozwiązywania problemów, zasady tej współpracy określono na szczeblu centralnym. Współpraca w grupie gmin okalających jest bardziej zróżnicowana niż współpraca Warszawa – reszta OMW.

Jeśli chodzi o działania inwestycyjne, dotyczą one głównie inwestycji drogowych realizowanych wspólnie z powiatem i jest to rodzaj aktywności podejmowany tylko przez gminy okalające miasto centralne. Gminy okalające uczestniczą również w różnego rodzaju organizacyjnych formach współpracy: stowarzyszeniach, LGD, związkach komunalnych. Warszawa nie podejmuje tego typu aktywności na obszarze OMW.

3. FUNKCJE METROPOLITALNE

SIWZ wyraźnie wskazuje funkcje metropolitalne, będące w obszarze zainteresowania Zamawiającego. W niniejszej koncepcji badawczej postanowiono uzupełnić je o dwa elementy: „turystykę zagraniczną" oraz „międzynarodową rolę uczelni wyższych". Turystyka zagraniczna w szerokim znaczeniu pokrywa się z niektórymi funkcjami (np. organizacja wydarzeń kulturalnych i międzynarodowych spotkań). Uznajemy jednak, że turyści zagraniczni powinni być podmiotowo traktowani na równi z korporacjami transnarodowymi i instytucjami. Z kolei międzynarodowa rola uczelni odpowiada na pytanie o relacje między potencjałem instytucjonalnym (naukowym) a funkcjami metropolitalnymi.

Zgodnie z wymaganiami SIWZ, uwaga badawcza skoncentrowana jest na:

- określeniu i ocenie natężenia funkcji metropolitalnej;
- ocenie źródeł funkcji (w jakim stopniu tworzone są w Warszawie, a w jakim w jej otoczeniu) i zachodzących zmian;
- odpowiedzi na pytania dotyczące zarządzania publicznego w obszarze metropolitalnym w kontekście funkcji metropolitalnych.

W ramach procesu badawczego przewiduje się uzgodnienia dotyczące zakresu badanych funkcji metropolitalnych z Zamawiającym (na etapie przygotowania raportu metodologicznego).

Kluczowym elementem analizy będzie wskazanie relacji i efektów relacji między funkcjami metropolitalnymi a potencjałami OMW.

3.1. KLASA METROPOLITALNA

Klasa metropolitalna jest pojęciem używanym w kontekście mieszkańców metropolii posiadających szerokie kontakty międzynarodowe i charakteryzujących się zdecydowanie ponadprzeciętnymi dochodami (Jałowiecki i in. 2003). B. Jałowiecki (2009) za wyznaczniki pozycji społecznej klasy metropolitalnej uznaje: dochód powyżej średniej europejskiej; wykształcenie wyższe; miejsce zamieszkania w wydzielonych zespołach willowych lub w luksusowych mieszkaniach w centrum miasta; pracę w wolnym zawodzie, na stanowisku specjalisty lub menadżera (przede wszystkim w firmach globalnych lub instytucjach międzynarodowych); luksusowy styl konsumpcji; wysoką mobilność przejawiającą się częstymi podróżami na duże odległości, a także identyfikację globalną i europejską.

3.1.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 82: Czy działania władz lokalnych poszczególnych gmin OMW uwzględniają potrzeby klasy metropolitalnej, a jeśli tak, to w jakim zakresie?

Rysunek 115. Czy polityka władz lokalnych uwzględnia potrzeby następujących grup mieszkańców? (% wskazań)

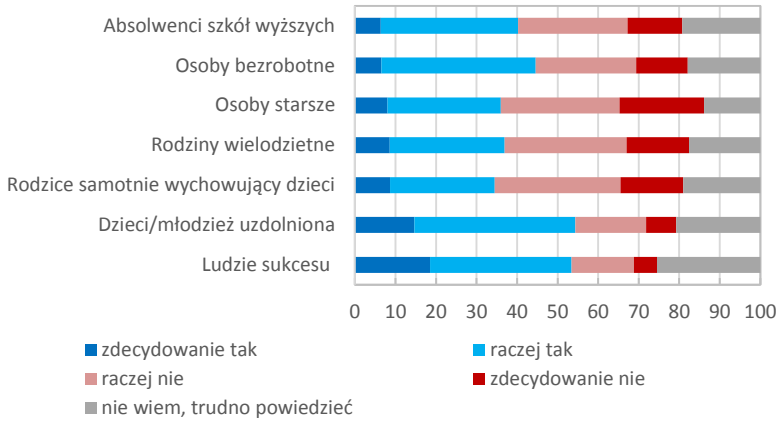

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet CATI z mieszkańcami.

Z przeprowadzonych z władzami lokalnymi wywiadów wynika, że generalnie nie wyróżniają one w swoich działaniach żadnych grup społecznych. Jeżeli już jakieś bezpośrednie instrumenty są kierowane, to obejmują je najczęściej rodziny wielodzietne (karta dużej rodziny), młode małżeństwa (polityka mieszkaniowa i edukacyjna) i osoby starsze (karta seniora). Osoby należące do klasy metropolitalnej zwykle nie uzyskują osobnego wsparcia ze strony urzędu. Odmienne spojrzenie na to zagadnienie mają jednak mieszkańcy (Rysunek 122). Zdaniem 54% ankietowanych mieszkańców OMW polityka władz lokalnych w największym stopniu uwzględnia potrzeby dzieci i młodzieży uzdolnionej, natomiast w drugiej kolejności – ludzi sukcesu (53%). Z kolei potrzeby osób starszych oraz rodzin wielodzietnych są uwzględnianie w ocenie zaledwie co trzeciego respondenta. Warto jednak podkreślić, że największy odsetek ankietowanych mieszkańców uważających, że polityka władz lokalnych uwzględnia potrzeby ludzi sukcesu występuje w grupie o niskich i średnich zarobkach. Grupa osób zamożnych (powyżej 7 tys. zł netto przypadających na gospodarstwo domowe) nie dostrzega takiego wsparcia.

Pyt. 83: Jakie są bariery administracyjne w identyfikacji klasy metropolitalnej i w jaki sposób można je przezwyciężyć?

Barierą administracyjną w zdiagnozowaniu liczebności i rozmieszczenia klasy metropolitalnej jest brak możliwości dostępu do danych o liczbie osób zamożnych i bogatych w podziale na poszczególne gminy. Dane zbierane przez Izby Skarbowe są zagregowane do obszarów ich działalności, które często nie pokrywają się ani z granicami administracyjnymi gmin, ani nawet powiatów. Przykładowo, urząd skarbowy dla mieszkańców gmin z powiatu warszawskiego zachodniego mieści się w Warszawie (US Warszawa Bielany), co może – i zapewne tak jest – zawyża liczbę osób bogatych w samej Warszawie, a jednocześnie nie dostarcza informacji o tej grupie społecznej w powiecie warszawskim zachodnim. Mając to na uwadze, można jednak w przybliżeniu wskazać obszary, w których występuje wysoka koncentracja osób bogatych poza Warszawą. Są to powiaty: piaseczyński, pruszkowski oraz grodziski. Z kolei we wschodniej części OMW – powiat wołomiński.

3.1.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 195: W jaki sposób klasa metropolitalna przyczynia się do wzrostu konkurencyjności OMW w wymiarze gospodarczym i społecznym?

Pyt. 196: Ilu spośród najbogatszych Polaków mieszka i/lub prowadzi biznes na terenie OMW?

Klasa metropolitalna dzięki ponadprzeciętnym dochodom niewątpliwe przyczynia się do wzrostu konkurencyjności całego OMW.

Mediana wynagrodzenia całkowitego brutto w Warszawie w 2013 roku wyniosła 6000 zł, podczas gdy mediana dla województwa mazowieckiego – 5400 zł. Należy również zauważyć, że 25% uczestników Ogólnopolskiego Badania Wynagrodzeń pracujących na terenie Warszawy zarabiało powyżej 10 tys. zł. Wysokie wynagrodzenia pozwalają wielu mieszkańcom OMW żyć na wysokim poziomie (możliwość korzystania z bogatej oferty kulturalnej, doszkalania, wyjeżdżania na urlop za granicę itd.). To wszystko oczywiście świadczy o kapitale ludzkim w OMW, czyniąc go bardziej konkurencyjnym w skali kraju, ale i Europy.

Rysunek 116. Liczba milionerów mieszkających w poszczególnych obszarach metropolitalnych

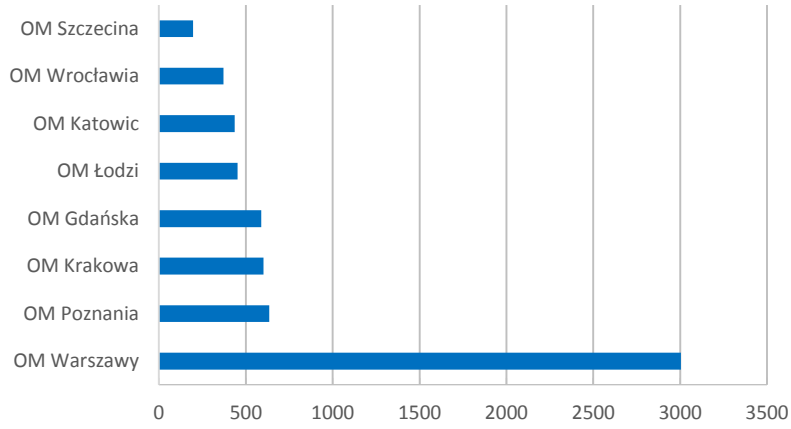

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z mapy polskich milionerów opublikowanej we Wprost Nr 20/2014 (1628).

Warszawa wraz z obszarem metropolitalnym zdecydowanie wyróżnia się na tle kraju pod względem liczby osób, których roczne dochody przekraczają milion złotych (Rysunek 123). Liczba milionerów w OMW wynosi ponad 3000 osób. Drugim obszarem w kolejności jest Poznański Obszar Metropolitalny z prawie 3,5-krotnie mniejszą liczbą milionerów (635 osób), a trzecim – Krakowski (510 milionerów).

Klasa metropolitalna charakteryzuje się specyficznym stylem życia. Jest to grupa społeczna, która znacznie częściej od innych kupuje dobra i usługi luksusowe. Dla rozwoju tego rynku niezwykle istotna jest grupa najbogatszych klientów, tzw. HNWI (ang. *high net worth individuals*), czyli grupa, której wyznacznikiem jest posiadanie płynnych aktywów o wartości przekraczającej 1 mln dolarów. W Polsce, według danych *Credit Suisse*, mieszka 45 tys. osób spełniających takie kryteria. W najbogatszych krajach UE liczba osób zaliczanych do HNWI jest znacznie wyższa, np. we Francji wynosi 2,2 mln, w Niemczech – 1,7 mln, w Wielkiej Brytanii – 1,5 mln. Nie jest to jednak jedyna grupa nabywców dóbr luksusowych. Istotne znaczenie dla rozwoju tego rynku ma grupa osób aspirujących do zamożności, czyli taka, której miesięczne dochody mieszczą się w przedziale 3,7-7,1 tys. zł i która okazjonalnie dokonuje zakupów dóbr luksusowych.

O dynamicznym rozwoju rynku dóbr luksusowych w Polsce świadczą dane KPMG (2013), według których w 2013 r. w Polsce było dostępnych już 69% kluczowych globalnych marek luksusowych. Ich obecność stale się zwiększa (cztery lata wcześniej na polskim rynku było obecnych 53% globalnych marek luksusowych). Zróżnicowana jest jednak dostępność poszczególnych segmentów rynku dóbr luksusowych. Do najpowszechniejszych należą towary z segmentu alkoholi i używek (88% marek luksusowych), elektroniki użytkowej (86%) oraz segmentu motoryzacyjnego (80%). Zdecydowanie mniejsza jest dostępność usług luksusowych (hotele, SPA, podróże itp.) – w Polsce notowana jest obecność jedynie 1/3 światowych marek luksusowych.

Globalne marki luksusowe koncentrują się oczywiście w centrach największych miast, w których to istnieje największy na nie popyt. W Warszawie do najbardziej luksusowych, a zarazem prestiżowych ulic zaliczane są: Plac Trzech Krzyży, Mokotowska, Nowy Świat, Chmielna, a także centra handlowe: warszawski dom mody vitkAc, Mysia 3 Concept Store, Centrum Handlowe Galeria Mokotów, Centrum Handlowe Klif (KPMG 2012). Lokalizacja tego segmentu rynku poza rdzeniem obszarów metropolitalnych należy do rzadkości, jednak należy w tym miejscu wspomnieć o Piasecznie, w którym w 2012 roku swój salon sprzedaży otworzył dystrybutor samochodów marki Maserati.

Do dóbr luksusowych należą oczywiście również nieruchomości. Rynek luksusowych inwestycji mieszkaniowych dzieli się na trzy segmenty: apartamenty ultraluksusowe, superluskusowe i luksusowe. Zdaniem ekspertów z KPMG (2013) w Polsce nie ma żadnej nieruchomości, którą można byłoby zaliczyć do I kategorii. Do drugiej grupy zaliczana jest tylko jedna inwestycja – Złota, zaprojektowana przez światowej sławy architekta – Libeskinda. Decydującymi czynnikami pozwalającymi tak wysoko sklasyfikować ten obiekt są: lokalizacja w samym centrum Warszawy oraz ceny apartamentów przekraczające średnie ceny apartamentów w Polsce (od 25 tys. zł do 65 tys. zł za m^2). Inwestycja nie cieszy się jednak tak dużym powodzeniem jak zakładali inwestorzy, ponieważ już po raz kolejny z przyczyn finansowych została wstrzymana budowa tego obiektu. Do trzeciego segmentu należą apartamenty luksusowe, których w polskich miastach sukcesywnie przybywa. W Warszawie są to m.in. Cosmopolitan (22-26 tys. zł/m^2), Słoneczna Rezydencja II (14,5-17,8 tys. zł/m^2), Na Powiślu (13-23 tys. zł/m^2), Klimt House (13,6-20 tys. zł/m^2).

Z badań przeprowadzonych przez KPMG (2012) wynika też, że zdecydowana większość osób bogatych spędza letni urlop poza granicami Polski (73% respondentów). Potwierdzają to badania wykonane na grupie mieszkańców OMW (Rysunek 124). Osoby, których miesięczne dochody przekraczają 3000 złotych, znacznie częściej wybierają się na letni urlop poza granice Polski. Wraz ze wzrostem dochodów sukcesywnie rośnie też odległość odbywanych podróży (kraje Europy Zachodniej oraz kraje pozaeuropejskie, kraje egzotyczne).

Rysunek 117. Gdzie najczęściej spędza Pan/Pani wakacje/urlop? (% wskazań)

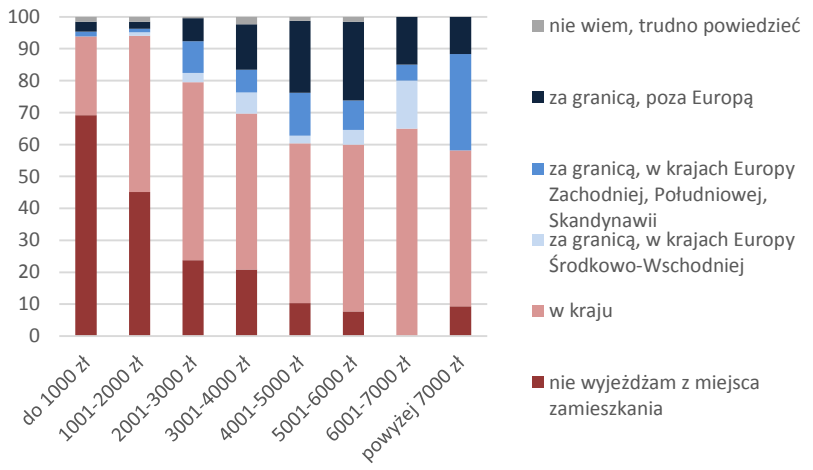

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet CATI z mieszkańcami.

3.1.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 133: W jaki sposób przejawia się aktywność klasy metropolitalnej na terenie OMW? (analizowane były zarówno decyzje mieszkaniowe, jak i elementy codziennej aktywności);

Pyt. 134: Na ile zróżnicowanie wewnętrzne OMW pod względem aktywności klasy metropolitalnej jest problemem z punktu widzenia władz lokalnych i możliwości wzmocnienia potencjałów poszczególnych gmin OMW?

Dane dotyczące liczby milionerów w OMW jednoznacznie wskazują na koncentrację osób bogatych w Warszawie oraz w powiatach południowo-zachodniej części OMW, sąsiadujących ze stolicą (piaseczyński, pruszkowski, wołomiński) lub dobrze z nią skomunikowanych (grodziski). Na tej podstawie można wyznaczyć obszary, które są preferowane dla osiedlania się przez osoby najbogatsze w Polsce. Na wzór dzielnicy Alpine w Nowym Jorku, Palm Beach na Florydzie, miasteczka Atherton czy Beverly Hills w Kalifornii, w OMW takie skupisko luksusowych rezydencji powtało w Konstancinie Jeziornie. Jest to również jedna z najbardziej luksusowych lokalizacji w Polsce. Swoje rezydencje posiadają tam elita finansowa kraju (m.in. Jan Kulczyk, Mariusz Walter, Jerzy Starak, Zbigniew Jakubas) oraz celebryci (np. Maryla Rodowicz, Roman Kosecki)[60].

W Warszawie dzielnicami, w których mieszka najwięcej milionerów, są Ursynów i Wilanów (475 milionerów w 2012 roku)[61], ale „luksusowe lokalizacje" są również w innych częściach stolicy. Należy tu przede wszystkim wymienić: Mokotów (np. rezydencja Villa Roma, Villa Monaco, Kameralne Rezydencje Parkowe), Powiśle (np. Apartamenty na Powiślu, Drewniana 9) oraz inne apartamentowce zlokalizowane w Śródmieściu (np. Rezydencja Piękna Nova przy ulicy Pięknej, apartamentowiec Opera przy Parku Saskim, Rezydencja Foksal czy Holland Park na tyłach Placu Trzech Krzyży).

[60] Wprost, numer: 25/2012 (1531).

[61] Z uwagi na wspólny urząd skarbowy nie ma możliwości określenia dokładnej liczby milionerów dla każdej z dzielnic.

Tabela 70. Najbardziej luksusowe apartamenty w Warszawie

Mokotów	• Villa Roma (dwie wille między Parkiem Dreszera a ogródkiem jordanowskim przy ul. Odyńca) • ul. Łowicka 21 • ul. Wiktorska 8 • Kameralne Rezydencje Parkowe (ul. Biały Kamień, koło Pól Mokotowskich) • Willa Monaco (ul. Zbyszka Cybulskiego 8) • Słoneczna Rezydencja (ul. Chocimska 16, niedaleko ul. Słonecznej – stąd nazwa, apartamentowiec budowany na skarpie warszawskiej tuż przy parku Morskie Oko) • Mondrian House (ul. Ludowa 17) • Morskie Oko (ul. Ludowa 12)
Żoliborz	• Rezydencja Multico, ul. Bitwy pod Rokitną
Śródmieście	• Holland Park, ul. Książęca 17 i 19 (na tyłach pl. Trzech Krzyży) • Złota 44 (Żagiel Libeskinda) • Grzybowska 4 (niegdyś siedziba partii PSL) • Drewniana 9 • Rezydencja Foksal (w miejscu kina Skarpa, ul. Kopernika 5), • Szucha Residence II • Mokotowska 8 (26 apartamentów w odnowionej kamienicy przy pl. Zbawiciela) • Mokotowska 40 • Cosmopolitan (ul. Twarda 2/4) • Apartamenty TRIO (ul. Stawki 2a) • Rezydencja Schillera (tuż przy Trakcie Królewskim, na przeciwko pubu Harenda, ul. Oboźna 9) • ul. Parkowa 19

Źródło: http://dobraulica.pl/2013/07/luksusowe-apartamenty-w-warszawie/ za: zestawienie Noble Bank z 2008 r. oraz ranking Lion's House i Home Broker z 2012 r., którzy zebrali najbardziej luksusowe apartamenty w Warszawie.

Zachowania osób zamożnych i bogatych mieszkających w stolicy kraju oraz tych osiedlających się w gminach podwarszawskich nie różnią się. Ludzie sukcesu znacznie częściej od innych grup społecznych wyjeżdżają za granicę w celach biznesowych, kulturalnych i zakupowych (Rysunek 125). Odsetek osób bogatych (miesięczne zarobki gospodarstwa domowego przekraczające 6 tys. zł) deklarujących regularne odbywanie takich podróży wynosi 75%. Jest on zbliżony w Warszawie i w gminach podwarszawskich (odpowiednio 70% i 79%).

Rysunek 118. Czy zdarza się Panu/Pani wyjechać za granicę w celu biznesowym/kulturalnym/zakupowym? (% wskazań)

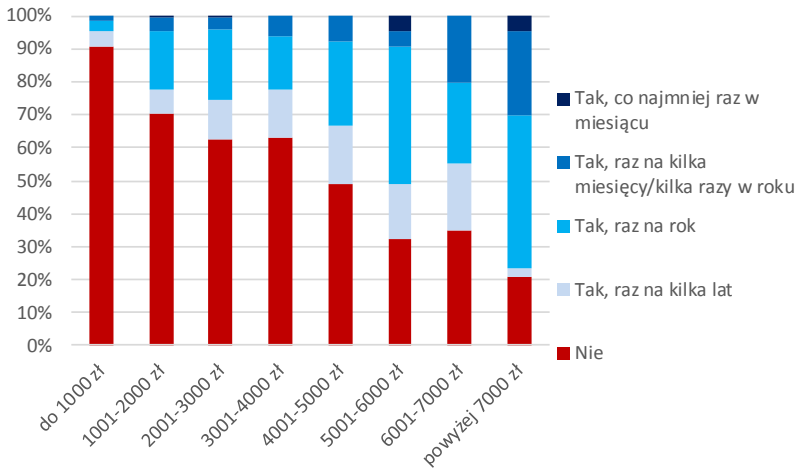

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet CATI z mieszkańcami.

Obecność klasy metropolitalnej na terenie gmin jest generalnie pozytywnym zjawiskiem, ponieważ wiąże się z większymi wpływami do budżetów gmin, wpływa również na wizerunek gminy. Władze

Konstancina zdają się prowadzić przemyślaną politykę ukierunkowaną na przyciąganie ludzi sukcesu. Poprawa komunikacji z Warszawą jest priorytetem. Wskazują na to również włodarze innych gmin podwarszawskich, do których sprowadzają się zamożni (np. Izabelina).

3.1.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 241: Jak można ocenić jakość życia OMW ze względu na wymagania klasy metropolitalnej?

Osoby należące do klasy metropolitalnej w dużym stopniu przywiązują wagę do rozumianej wieloaspektowo jakości życia. Bardzo istotna jest dostępność komunikacyjna, do różnorodnych dóbr i usług, ale również do obszarów atrakcyjnych przyrodniczo (por. Rysunek 126). Ten ostatni element szczególnie przemawia za gminami, posiadającymi w swoich granicach takie zasoby, a jednocześnie dobrze skomunikowanymi z Warszawą (np. Konstancin-Jeziorna, Izabelin, Stare Babice, Leszno, Podkowa Leśna, Pomiechówek).

3.1.5. POTENCJAŁY

Pyt. 276: Które potencjały OMW, choć znaczące, nie są brane pod uwagę jako istotne czynniki osiedlania się i podejmowania pracy przez klasę metropolitalną?

Według badania przeprowadzonego przez KPMG (2012) dla klasy metropolitalnej najważniejszymi czynnikami decydującymi o wyborze miejsca zamieszkania są dostępność do kluczowych obiektów w okolicy (infrastruktura, sklepy, szkoły, restauracje itp.) – 17% wskazań w przypadku wyboru domu i 19% w przypadku mieszkania oraz możliwości transportu (dogodny dojazd) – 16% wskazań w przypadku wyboru domu i 8% mieszkania. W porównaniu do wszystkich ankietowanych osoby bogate w większym stopniu zwracają uwagę na lokalizację domu niż na jego powierzchnię. Zamożni wpisują się w ogólny trend przenoszenia z dużych miast na tereny podmiejskie. 27% ankietowanych planuje zmienić dotychczasowe miejsce zamieszkania na dom na wsi, ale z drugiej strony mieszkania i apartamenty w mieście również cieszą się powodzeniem (23% ankietowanych planuje taki zakup).

Dlatego wydaje się, że cechą przeważającą tej grupy jest generalnie chęć inwestowania w mieszkania i domy na wsi, bez wyraźnej preferencji co do typu inwestycji. Można z dużą pewnością założyć, że dla większości przedstawicieli tej grupy będzie to zarówno inwestycja w dom pod miastem, jak i w apartament w centrum miasta stołecznego bądź w jakiejś jego prestiżowej lokalizacji. Jedynymi cechami naprawdę wyróżniającymi tę grupę są zamożność i mobilność oraz większa niezależność w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych, dlatego trudno jednoznacznie stwierdzić, że są jakieś potencjały OMW, którymi ta klasa nie jest całkowicie zainteresowana – przeprowadzone badania na to nie wskazują. Jedyny wniosek, jaki można wyciągnąć z badań, jest taki, że klasa ta oczekuje lepszego dopasowania warunków do swoich oczekiwań, co przy dużym zróżnicowaniu grupy wymaga indywidualnego podejścia w polityce lokalnej. Wydaje się, że w polskim społeczeństwie największym problemem pozostaje przyzwolenie społeczne na tego rodzaju podejście samorządów do zamożnych mieszkańców – na co w pewnym zakresie wskazują wyniki przeprowadzonej ankiety. Mieszkańcy uważają, że to ludzie bogaci są najważniejszym beneficjentem polityk lokalnych, co nie pokrywa się z wynikami analiz tych polityk (Rysunek 122, s. 251).

Pyt. 307: Czy utrata któregoś z potencjałów OMW wpływa na zachowania klasy metropolitalnej?

Większość ankietowanych mieszkańców OMW deklaruje, że utrata jagiegokolwiek z potencjałów nie skłoniłaby ich do zmiany miejsca zamieszkania (Rysunek 126). Wśród czynników, które mogłyby jednak wpłynąć na taką decyzję, najczęściej wymieniane są: wzrost przestępczości (21% wskazań) i pogorszenie dostępu do instytucji oświaty (20% wskazań). Najmniej istotnym jest natomiast pogorszenie dostępu do terenów zieleni (8% wskazań). Należy jednak zauważyć, że w grupie osób zamożnych i bogatych odsetek wskazań dotyczących możliwości zmiany miejsca zamieszkania po utracie jakiegokolwiek z potencjałów jest wyższy od średniej dla ankietowanych mieszkańców OMW.

Rysunek 119. Utrata których z wymienionych potencjałów skłoniłaby Państwa do zmiany miejsca zamieszkania? (% wskazań)

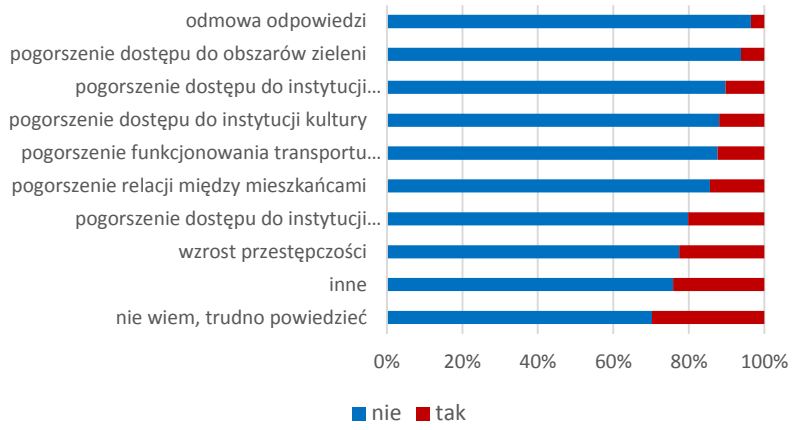

Pyt. 338: Jaka jest korelacja między zachowaniem klasy metropolitalnej a aktywnymi potencjałami OMW?

Pyt. 339: Czy klasa metropolitalna tworzy specyficzny popyt, który wzmacnia potencjały aktywne?

Klasa metropolitalna tworzy popyt na dobra luksusowe. Obecność globalnych marek luksusowych w Polsce stale się zwiększa i chociaż dynamika pojawiania się nowych spadła, to eksperci szacują, że w następnych latach będą sprowadzane kolejne. Szczególnie duży potencjał występuje w segmencie usług luksusowych (hotele, podróże, SPA & *welness*). Zdaniem Alexa Kloszewskiego – partnera *Colliers International* – w najbliższych latach pojawi się kilka luksusowych hoteli świadczących usługi na poziomie do tej pory niespotykanym w polskich warunkach, ale zaznacza on też, że potencjałem do ich przyjęcia dysponuje jedynie kilka miast w Polsce (Warszawa, Kraków i Wrocław). Z kolei współwłaściciel firmy *Easy Times* oferującej spędzanie urlopu zgodnie z ideą tzw. „bosego luksusu" prognozuje wzrost popytu na luksusowe podróże za 8-12 lat, gdy na rynek wejdzie nowe pokolenie[62].

[62] Wypowiedzi przywoływane za: KPMG 2013.

3.2. LOKALIZACJA MIĘDZYNARODOWYCH FIRM I INSTYTUCJI

3.2.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 84: Jaka jest jakość działań promocyjnych gmin OMW skierowanych do inwestorów zewnętrznych i szerzej zagranicznego odbiorcy?

Na pytanie odpowiedziano na podstawie analizy oficjalnych witryn jednostek samorządowych znajdujących się w granicach OMW, do której przeprowadzenia wykorzystane zostało sparametryzowane narzędzie oceny gminnych stron internetowych (Nowicka 2012). Ze względu na zakres tematyczny uwzględnione zostały aspekty związane z gospodarką lokalną, ofertą inwestycyjną, ilością i jakością informacji przydatnych potencjalnym inwestorom oraz podmiotom gospodarczym już funkcjonującym. Brane pod uwagę były również zagadnienia związane z promocją gospodarczą gminy oraz dostępnością i funkcjonalnością strony dla odbiorców obcojęzycznych.

Analiza stron WWW gmin OMW wskazuje na niską intensywność działań promocyjnych kierowanych na zewnątrz jednostki, w szczególności do zagranicznych odbiorców. Zaledwie 19 gmin wydzieliło oddzielną zakładkę adresowaną do przedsiębiorców (w przypadku gmin Błonie, Grodzisk Mazowiecki i Żyrardów jest to niezależna domena WWW), z których tylko 5 (!) posiada inną niż polska wersję językową. Są to przede wszystkim wersje angielskie, jedynie w przypadku gminy Puszcza Mariańska dodatkowo dostępna jest wersja niemiecka. Jako osobny przypadek rozpatrywać należy gminę Legionowo, która korzysta z tłumacza Google. Tylko w przypadku jednej z gmin (Błonie) treść witryny jest w pełni dostępna w innej niż polska wersji językowej. Obcojęzyczne strony pozostałych gmin mają raczej formę zdawkowej wizytówki niż interaktywnego narzędzia prezentującego walory gminy, które potencjalnie mogłyby zainteresować inwestorów. Jest to duży problem i zaniedbanie, tym bardziej, że wśród materiałów drukowanych analizowanych gmin odnaleźliśmy kilka bardzo rozbudowanych, atrakcyjnie wyglądających i w pełni przetłumaczonych na język obcy folderów informacyjnych o tematyce gospodarczej. W większości gmin nie istnieje (bądź nie została wymieniona na stronie internetowej) komórka, która zajmowałaby się bezpośrednio promocją, przedsiębiorczością lub rozwojem gospodarczym. Jedynie 17 gmin posiada taki niezależny wydział/stanowisko w urzędzie.

Kolejnym problemem stron internetowych gmin OMW jest słabej jakości wykonanie, nieciekawa oprawa graficzna oraz nieintuicyjny interfejs, który utrudnia poruszanie się po witrynie i znalezienie na niej konkretnych informacji, w tym materiałów promocyjnych. Co więcej, wiele stron gminnych nie posiada nawet wyszukiwarki, a poszczególne zakładki tematyczne „toną" wśród reklam i odnośników do innych witryn.

Wśród gmin OMW za przykład może uchodzić strona internetowa gminy Mszczonów, na której znajdują się wszystkie przydatne potencjalnym inwestorom informacje, poszukiwane w czasie analizy witryn. Nieco słabej – choć na tle innych gmin wciąż bardzo dobrze – prezentują się wspomniane wyżej Błonie, Grodzisk Mazowiecki i Żyrardów, których witryny wyraźnie ukierunkowane są na potencjalnych inwestorów. Strona Warszawy nie wyróżnia się na tyle, na ile można by tego oczekiwać po stolicy kraju. Według raportu *European Cities Monitor* (2011) Warszawa, obok Pragi powinny podejmować więcej działań promocyjnych. Paryż, Madryt i Berlin mogą być przykładem dobrych

praktyk w tej dziedzinie, gdyż są obecnie wśród piątki najbardziej aktywnych miast europejskich w tym zakresie.

Fizyczne materiały promocyjne przekazane przez gminy zwykle nie są kierowane do inwestorów. Wiodącymi tematami są turystyka, życie mieszkańców gminy oraz jej historia. Tylko nieliczne gminy (Grodzisk, Piaseczno, Mszczonów, Nadarzyn, Grójec, Brwinów, Żyrardów) zawarły w materiałach promocyjnych treści kierowane do inwestorów (w przypadku gminy Grodzisk Mazowiecki – film; w pozostałych – foldery lub oferta inwestycyjna). Za wzorcową i szczególnie wyróżniającą się można uznać informację kierowaną do inwestorów przez Mszczonów oraz Żyrardów. W obu tych gminach stworzono oddzielny folder, w którym zaprezentowano ofertę konkretnych terenów inwestycyjnych wraz z ich parametrami, co jest wyjątkiem na tle pozostałych gmin uwzględnionych w analizie, poprzestających na ogólnych hasłach lub pobieżnych informacjach o lokalnej gospodarce i potencjale, rzadziej – o funkcjonujących już podmiotach. Na szczególną uwagę zasługuje wydanie obu folderów również w pełnych wersjach obcojęzycznych (Żyrardów – aż 5 wersji językowych). Łącznie spośród gmin, które kierują materiały do inwestorów, 5 na 7 jednostek tłumaczy je na język obcy.

Pyt. 85: Jaka jest jakość działań samorządów lokalnych w zakresie wsparcia inwestorów na trzech etapach realizacji procesów inwestycyjnych: usług na etapie wyboru lokalizacji, usług na etapie realizacji projektu inwestycyjnego oraz usług „po inwestycyjnych"?

Wybór lokalizacji przez inwestora w wielu przypadkach odbywa się prawdopodobnie z pominięciem gminy. Istotnym ograniczeniem wciąż pozostaje bariera językowa. Z analizy witryn internetowych gmin wynika ponadto, że w większości jednostek brakuje wyspecjalizowanej w promocji, obsłudze gospodarczej i kontaktach z inwestorami komórki/osoby (wydział/stanowisko). Skutkuje to tym, że zazwyczaj gminy znajdują się na samym końcu procesu obsługi inwestorów zagranicznych. Duże podmioty gospodarcze korzystają z usług instytucji ponadlokalnych (PAIiIZ, COIE), które dysponują bazami terenów inwestycyjnych oraz specjalistami w zakresie obsługi inwestorów i wspierania inwestycji zagranicznych na polskim rynku. Chętnie wykorzystywana jest również pomoc zewnętrznych firm konsultingowych oraz zajmujących się obsługą prawną, a także wyspecjalizowanych firm pośredniczących odpowiedzialnych za kompleksową realizację inwestycji. W tym przypadku bezpośrednie kontakty pomiędzy władzami samorządowymi danej jednostki administracyjnej a inwestorem nie są nawiązywane. Wysoki stopień specjalizacji tych podmiotów sprawia, że nie oczekują one wsparcia ze strony władz samorządowych, a zaspokojenie potrzeb związanych z usługami na wszystkich etapach przedsięwzięcia odbywa się przede wszystkim w ramach własnej sieci kontaktów. Z drugiej strony taka diagnoza procesu inwestycyjnego w OMW skłania do rozważenia potrzeby podjęcia współpracy z organizacjami ponadlokalnej administracji, ale również, a może przede wszystkim – z prywatnymi firmami konsultingowymi specjalizującymi się w obsłudze inwestorów zagranicznych. Taki rodzaj aktywności wymaga indywidualnego podejścia do potrzeb i oczekiwań inwestorów. Ilustracją dla tego rodzaju procesów może być organizacja koncertów najbardziej znanych gwiazd muzyki popularnej, które mają często nieoczekiwane życzenia. Tego typu ekstrawagancjami zajmują się firmy prywatne – hotele, agencje muzyczne. Inwestorzy zagraniczni planujący długotrwały pobyt swojego przedsiębiorstwa w danym kraju nie mają wymagań tego rodzaju, ale również oczekują spersonalizowanego podejścia do ich potrzeb w zakresie jakości życia. Część z tych potrzeb zaspokajana jest przez prywatnych pośredników, dla skuteczności działania w tym zakresie samorządom wystarczy, w bardzo wielu przypadkach, tylko sprawne

poruszanie się w sieci organizacji już zaangażowanych w ten proces (firmy konsultingowe, firmy organizujące targi międzynarodowe, media, agencje reklamowe, stowarzyszenia biznesowe itp.) oraz ewentualne uzupełnianie infrastruktury organizacji świadczących usługi osobom obcego pochodzenia – szkoły, przedszkola, oferta kulturalna, nauczanie języków na wysokim poziomie (w tym języka obcego dla obcokrajowców), obcojęzyczna obsługa w urzędzie.

Brak aktywności gmin podczas realizacji projektów inwestycyjnych wynikać może z braku wystarczających zasobów, zapewniających możliwość kompleksowej obsługi i wsparcia potencjalnych inwestorów. Utrzymywanie dodatkowej jednostki administracyjnej często jest nieopłacalne, ze względu na relację kosztów do potencjalnych – i niepewnych – korzyści. Jest to funkcja, która może podlegać integracji w ramach obszaru metropolitalnego. Warunkiem wstępnym jest stworzenie oferty uwzględniającej możliwości i potrzeby różnych gmin i typów obszarów.

Pyt. 86: Czy proces przyciągania kapitału zewnętrznego odbywa się poprzez sieć instytucji rządowych, wojewódzkich i gminnych OMW, a jeśli tak, to jakie są ewentualne problemy, które powinny być rozwiązane w najbliższej przyszłości?

Ważną rolę w procesie przyciągania kapitału zewnętrznego odgrywają instytucje wojewódzkie i ogólnokrajowe, w szczególności wspomniane wyżej PAIiIZ czy COIE. Zdecydowanie mniejsza jest aktywność i znaczenie podmiotów lokalnych. Wynika to z tego, że najwięksi inwestorzy z reguły nie są od razu ukierunkowani na konkretną gminę, region czy nawet kraj. Taki stan rzeczy zdecydowanie zwiększa rolę instytucji o jak najszerszym obszarze działania, które jednak nie funkcjonują bez problemów:

- **Nieaktualne bazy terenów inwestycyjnych**

Jednym z niezbędnych dla poprawienia jakości świadczonych usług działań jest uzupełnienie informacji o dostępnych terenach inwestycyjnych – zdarzają się przypadki, kiedy np. PAIiIZ prezentuje w swojej bazie teren, który jest już częściowo zagospodarowany.

- **Niespójne informacje**

Informacje na stronach różnych organizacji, dotyczące tych samych nieruchomości różnią się między sobą (np. powierzchnia działki). Oprócz tego bazy poszczególnych podmiotów zawierają informacje o różnych terenach (oferta inwestycyjna jest rozrzucona po różnych miejscach) – brakuje jednolitej, pełnej oferty.

- **Niesprawna i nieprzyjazna administracja**

Wśród badanych organizacji/inwestorów pojawiają się opinie, że komórki administracyjne odpowiedzialne za pozyskiwanie inwestorów (np. BOI) nie działają sprawnie. Administracja jest nieprzyjazna inwestorom, a zawiły system legislacyjny sprawia, że do przygotowania potencjalnej inwestycji potrzebny jest sztab prawników. Jest to jednak problem bardziej ogólnopolski niż specyficzny dla samego OMW.

- **Ograniczone fundusze**

Instytucje wspierające inwestorów działają w ramach ograniczonych funduszy, których wyczerpanie oznacza jednocześnie koniec sprawnego działania danego podmiotu. Konieczne jest lepsze

planowanie wydatków, bardziej racjonalne wyznaczanie zadań oraz rozdzielanie funduszy tak, by była możliwa pełna i długotrwała realizacja powierzonych działań.

- **Brak wyspecjalizowanych komórek w gminach**

Często wskazywanym utrudnieniem jest brak wyspecjalizowanych komórek na poziomie gminnym, które posiadałyby pełną informację o ofercie inwestycyjnej i byłyby zdolne do obsługi inwestora zagranicznego składającego zapytanie do gminy. Panuje świadomość kosztów z tym związanych, które często przerastają potrzeby, jednak w opinii rozmówców (ZPWiM, COIE) wystarczające byłoby wskazanie wykwalifikowanej osoby do kontaktu z ramienia gminy.

Pyt. 87: Czy gminy OMW podejmują współpracę w zakresie promocji gospodarczej i przyciągania kapitału zagranicznego, a jeśli tak, to w jakim zakresie instytucjonalnym i organizacyjnym to się odbywa?

Promocja gospodarcza i wspólne budowanie konkurencyjności przez gminy OMW nie są realizowane. Pomimo wzrastającej świadomości o korzyściach, wynikających z pozyskiwania inwestycji zewnętrznych gminy wciąż nie są w wielu przypadkach aktywne na tym polu. Współpraca międzygminna obecna jest jedynie w obszarach turystyki oraz dostarczania usług publicznych.

3.2.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 197: Czy potencjał firm i instytucji międzynarodowych jest istotnym wyróżnikiem OMW w skali kraju i w porównaniach międzynarodowych?

Koncentracja największych inwestycji zagranicznych stanowi o wyraźnej przewadze konkurencyjnej OMW w skali kraju – ponad 50% największych inwestorów zagranicznych (wg. PAIiIZ) zlokalizowanych w granicach obszarów metropolitalnych w Polsce (Kraków, Łódź, Poznań, Śląsk, Trójmiasto, Warszawa, Wrocław) ma swoją siedzibę w OMW, gdzie wyróżnia się oczywiście Warszawa. Niemal 90% kluczowych inwestorów ulokowało swoją działalność w mieście stołecznym.

Rysunek 120. Lokalizacja największych firm zagranicznych

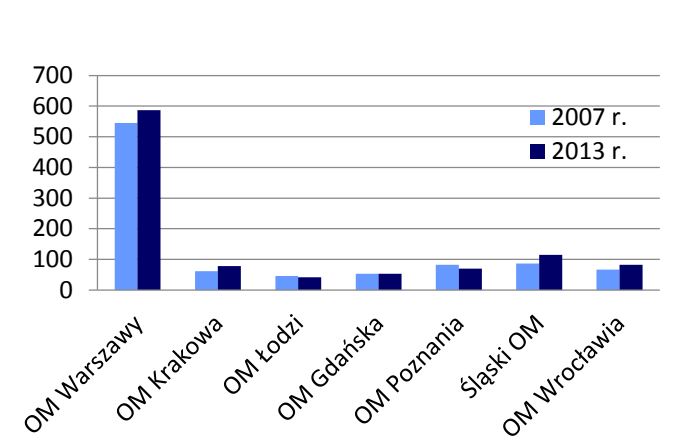

źródło: opracowanie własne na podst. danych PAIiIZ

W ciągu sześciu lat (między 2007 a 2013 r.) udział największych inwestorów zagranicznych w OMW w gminach poza Warszawą zwiększył się z 10 % do 12% – wzrost jest nieznaczny i dopiero w dłuższej perspektywie czasowej będzie można stwierdzić, czy to początek tendencji wskazującej na coraz większe zainteresowanie lokalizacją inwestycji w gminach podwarszawskich czy jedynie błąd statystyczny.

Rysunek 121. Najwięksi Inwestorzy Zagraniczni

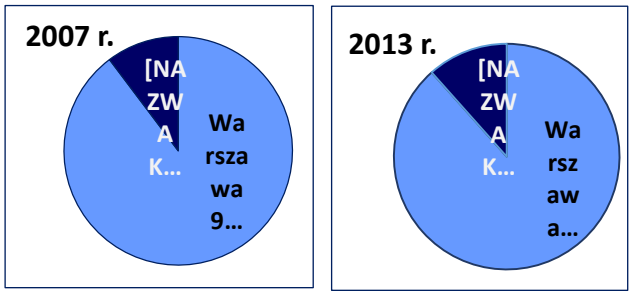

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PAIiIZ

Główną przyczyną omawianego przyrostu może być rozwój infrastruktury komunikacyjnej, ułatwiającej dojazd do Warszawy, a także zwiększającej możliwości i swobodę korzystania z zasobów stolicy. Na wzrost zainteresowania inwestorów wpływ mają również same gminy podwarszawskie, które funkcjonują coraz lepiej w kontaktach z inwestorami zagranicznymi, zabiegając o ich obecność i zainteresowanie lokalizacją. Gminy te oferują również tańsze grunty/korzystniejsze ceny najmu, które pozwalają na obniżenie kosztów inwestycji.

Z drugiej strony należy również uwzględnić nasycenie rynku warszawskiego, gdzie pomimo wciąż ogromnej grupy odbiorców, konkurencja jest na tyle duża, że może w pewnym stopniu ograniczać, utrudniać rozwój zupełnie nowych inwestycji. Inwestorzy szukają świeżych, nienasyconych jeszcze rynków zbytu w gminach okołowarszawskich, które w przyszłości mogą tworzyć ważne w skali lokalnej centra usługowo-inwestycyjne. Dotyczy to szczególnie gmin z obrzeża OMW, znacznie oddalonych od Warszawy. Lokalizacja taka, dotychczas postrzegana jako wada, z biegiem czasu może stać się atutem. Przykładem jest chociażby Mszczonów czy w ogóle gminy znajdujące się w przestrzeni pomiędzy Łodzią a Warszawą.

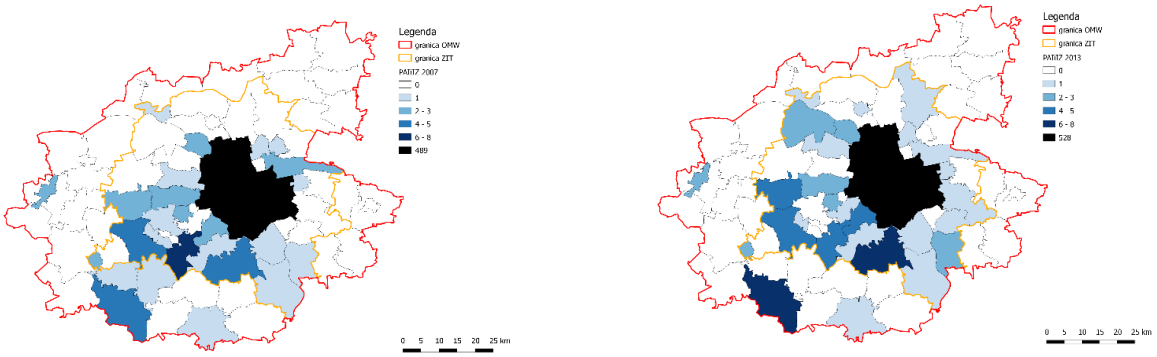

Rysunek 122. Lokalizacja największych inwestorów *zagranicznych (PAIiIZ).*

Źródło:opracowanie własne na podstawie danych PAIiIZ

W tak dużej jednostce, jaką jest Warszawa, trudniej o kontakt z administracją publiczną, która jest bardzo rozbudowana i silnie zbiurokratyzowana. Administracja w mniejszych gminach może być bliżej potencjalnych inwestorów, jej działania są zdecydowanie bardziej bezpośrednie i elastyczne względem potrzeb zainteresowanych podmiotów.

Dominującą rolę w przyciąganiu spółek zagranicznych w Europie odgrywa Londyn (Rysunek 123). Paryż, który jest na drugim miejscu, przyciąga już jedynie jedną czwartą liczby spółek w Londynie. W pozostałych krajach, szczególnie w Europie Centralnej, również widoczna jest dominacja (choć w mniejszym stopniu) miast stołecznych. Zjawisko to jest szczególnie silne we wschodniej części Europy – lokalizując inwestycje w stolicach, przedsiębiorcy pewni są bliskości organizacji politycznych i gospodarczych, jak np. banków. Tylko metropolie silnych państw otwarte są w tak wysokim stopniu na zagraniczne firmy (FOCI s. 188).

Rysunek 123. Lokalizacja siedzib zagranicznych firm (FOCI, s. 189)

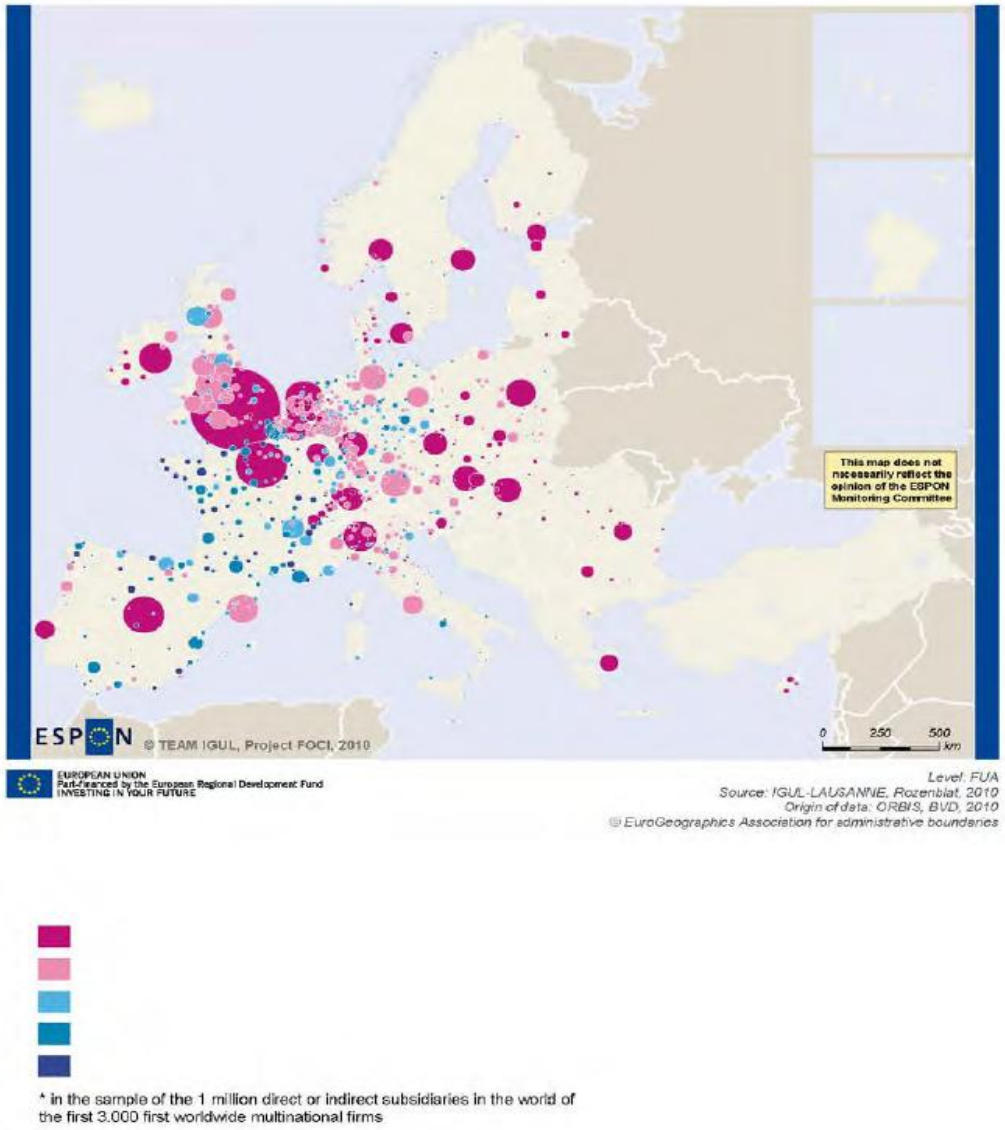

Warszawa stanowi najatrakcyjniejsze miejsce lokalizacji inwestycji w Polsce, a pod wieloma względami jest konkurencyjna wobec stolic europejskich. Pod względem zainwestowanych funduszy w 2010 r. Warszawa osiągnęła wyższy wynik (1,8 mld euro) niż całe Węgry, Czechy i Rumunia łącznie. Również pod względem wartości BIZ Warszawa prześcignęła (wg danych na 2011 rok) Berlin (Howarth HTL, 2011, s. 10, na podstawie raportu PWC z 2011 roku).

Warszawa prześciga Wiedeń, Pragę i Budapeszt w rankingu *European Cities Monitor 2011* jako najlepsze miasto do lokalizacji biznesu[63]. Wciąż jednak w Europie przewagę mają Paryż (druga lokata), Berlin (5) i Madryt (7).

[63] W kontekście lokalizacji biznesu oceniane były: łatwy dostęp do rynków i klientów, dostępność wykwalifikowanej kadry, jakość usług telekomunikacyjnych, połączenia komunikacyjne z innymi miastami w kraju i na świecie, wartość koszty przestrzeni biurowych, koszty personelu, dostępność powierzchni biurowych, języki obce, łatwość podróżowania po terenie miasta, klimat wytworzony dla biznesu przez rząd poprzez politykę podatkową lub zachęt finansowych, jakość życia dla pracowników, wolność od zanieczyszczeń

3.2.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 135: Czy struktura branżowa, ale i „decyzyjna" napływających do OMW inwestycji pozwala wyróżnić „przestrzenie komplementarne"? (istotne było zróżnicowanie sektorowe, ale również podział na siedziby korporacji, filie, zakłady produkcyjne i usługowe);

Rysunek 124. Zróżnicowanie branżowe największych inwestorów zagranicznych w 2013 roku (PKD 2007)

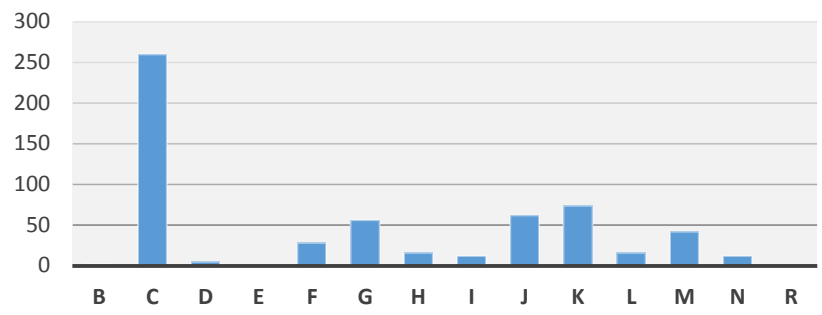

źródło: opracowanie własne na podst. danych PAIiIZ

Struktura gmin OMW charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem względem warunków inwestycyjnych oraz potencjałów dla lokalizowania konkretnych rodzajów działalności. Wewnątrz OMW może dochodzić do swego rodzaju specjalizacji (np. część gmin może być atrakcyjna dla działalności usługowej (np. finansowej), część dla produkcji, a część jako centra dystrybucyjne, zaplecze magazynowe). Zatem „spójność" nie będzie oznaczać „spłaszczenia" napływu inwestorów, a raczej uzyskanie stanu komplementarnego i konkurencyjnego wykorzystania lokalnych potencjałów każdej z gmin. Przedstawione wyżej działania w zakresie zarządzania publicznego będą również opisywały dążenie lub nie do spójności OMW.

Rysunek 125. Struktura branżowa największych inwestorów zagranicznych w gminach OMW (2013)

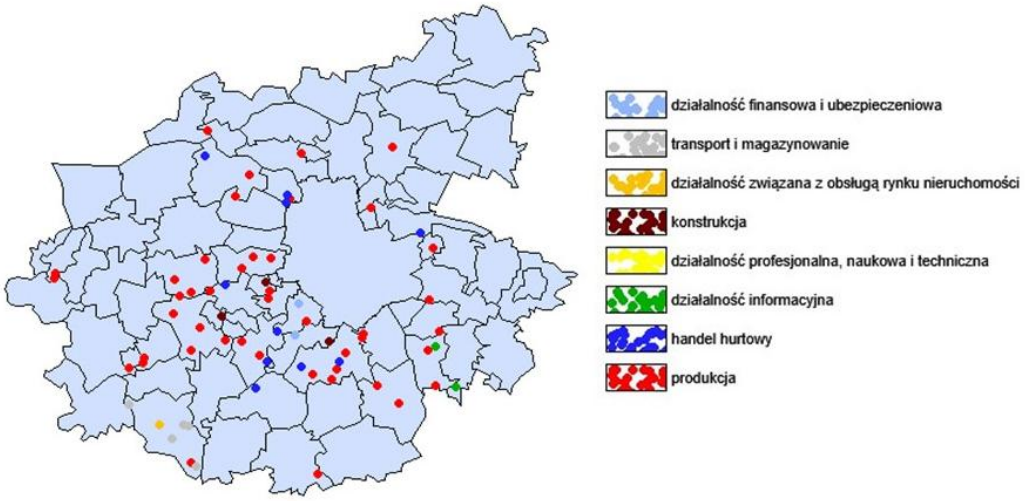

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PAIiIZ

Pyt. 136: Czy polityki przyciągania kapitału zewnętrznego mają charakter „wewnętrznej konkurencji", czy raczej „kooperacji komplementarnej"?

Inwestorzy zagraniczni, lokujący swój kapitał w gminach OMW, poszukują lokalizacji o bardzo konkretnych parametrach, którymi dysponują tylko niektóre gminy. Jednostki będące sąsiadami dużych inwestycji również są beneficjentami – firmy korzystają z różnego rodzaju usług, które

zlokalizowane są nie tylko w granicach jednostki, w której mieści się siedziba firmy. Bliskość takiego podmiotu to także szansa dla działających w okolicy lokalnych przedsiębiorców na rozwinięcie swojej działalności.

Duża inwestycja oznacza nowe miejsca pracy – zasoby pracy są mobilne, a to stymulować może aktywność osób w wieku produkcyjnym, dając szansę na zatrudnienie. Przekłada się to na poprawę sytuacji materialnej mieszkańców, wzrost jakości życia i zwiększenie popytu na wszelkiego rodzaju usługi. To powoduje przyciąganie kolejnych inwestorów, którzy widzą rozwijający się, nowy rynek zbytu dla swojej działalności.

Badania przeprowadzone w OMW – głównie pogłębione wywiady indywidualne – wskazują, że w OMW polityka przyciągania kapitału zagranicznego, jeżeli już do ustrukturalizowanej polityki dochodzi, ma charakter „wewnętrznej konkurencji". Przy czym „wewnętrzny" oznacza w tym przypadku konkurencję pomiędzy gminami otoczenia zewnętrznego miasta stołecznego. W przypadku relacji Warszawa – otoczenie trudno mówić o jakiejkolwiek relacji w zakresie tej polityki.

Pyt. 137: Na ile oferta inwestycyjna gmin OMW może tworzyć spójną całość, na ile zaś są to oferty silnie ze sobą konkurujące?

Trudno traktować ofertę inwestycyjną gmin OMW w kategoriach spójności/konkurencyjności, ponieważ jest ona na tyle uboga (zwłaszcza, jeśli weźmiemy pod uwagę tereny o dużych powierzchniach), że możemy mówić tutaj tylko o kilku gminach (np. Mszczonów, Żyrardów, Błonie, Teresin, Sochaczew). Ciężko zauważyć spójność ofert w jakimkolwiek aspekcie – wyraźnie widać, że gminy działają niezależnie, co jednak nie oznacza, że oferty są wyraźnie konkurencyjne.

Dla gmin OMW, które najlepiej radzą sobie w przyciąganiu zagranicznych inwestorów jedyną, realną konkurencją jest Warszawa. Oferty inwestycyjne podkreślają głównie przewagi wobec stolicy, rzadziej pozostałych gmin OMW, z reguły nieposiadających konkurencyjnych ofert inwestycyjnych.

Warto również wspomnieć, że zupełnie inna sytuacja ma miejsce w przypadku oferty turystycznej gmin. W tej dziedzinie widać wiele przykładów spójnych ofert i nawiązywania współpracy (Dolina Jeziorki, Związek Gmin Zalewu Zegrzyńskiego). Niestety doświadczenie zebrane na tym polu obecnie zupełnie nie przekłada się na działania proinwestycyjne.

3.2.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 242: Jakie elementy jakości życia w OMW mogą być szczególnie ważne z punktu widzenia zagranicznych decydentów?

Elementy jakości życia, które należą do tzw. „miękkich czynników lokalizacji", są istotne tylko wówczas, gdy dane miejsce spełnia oczekiwane warunki kosztowe (twarde czynniki lokalizacji). Badania czynników lokalizacji przeprowadzone w ramach projektu *Trendy rozwojowe Mazowsza* pozwalają stwierdzić następujące zależności:

- ogólna „jakość środowiska naturalnego" nie jest w ogóle oceniana jako bardzo ważny czynnik lokalizacji przez inwestorów zagranicznych i tylko w niewielkim stopniu przez przedsiębiorców krajowych;

- czynniki: „jakość usług kultury, rozrywki i medycznych" oraz „bliskość placówek edukacyjnych, uczelni wyższych i szkół zawodowych" jako bardzo ważny oceniany jest jedynie przez 3% firm z udziałem zagranicznym i ok. 7-10% firm krajowych;
- dwa czynniki związane z postawami mieszkańców mają zdecydowanie większe znaczenie. Zaufanie do pracowników na lokalnym rynku pracy jako bardzo ważny czynnik wskazuje ponad 12,9% firm zagranicznych, zaś „otwartą postawę mieszkańców" – 12,5%;
- najczęściej wymienianym – z tej grupy czynników – jako bardzo ważny dla inwestorów zagranicznych jest „prestiż lokalizacji, marka miejsca".
- Jakość życia pracowników, z perspektywy zewnętrznych inwestorów, nie świadczy o konkurencyjności Warszawy (32 lokata wg rankingu *European Cities Monitor* 2011), na niższej pozycji w porównaniu znajduje się jedynie Budapeszt, biorąc pod uwagę wybranych sześć miast porównawczych. Najbardziej konkurencyjne wśród miast porównawczych są Madryt (5 miejsce), Wiedeń i Paryż *ex-aequo* 8 lokata, Berlin – 15, Praga – 27.

Pyt. 243: Które składowe jakości życia są szczególnie istotnie wspierane poprzez inwestycje zewnętrzne w OMW?

Biorąc pod uwagę dostępne wyniki badań, trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć na tak postawione pytanie. Inwestorzy zagraniczni, stawiając wysokie wymagania wobec kadry pracowniczej, wywołują pośrednią presje na jakość kształcenia („wymagający rynek pracy"), również na poziomach niższych (dzieci przedsiębiorców zagranicznych uczęszczają do szkół obcojęzycznych w Warszawie). Drugi obszar oddziaływania to swego rodzaju mecenat kultury i wspieranie imprez budujących więzi lokalne (np. sponsoring Teatru Wielkiego i Opery Narodowej, ale także małe imprezy lokalne, na których obecne są marki zagraniczne wśród sponsorów).

3.2.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego

Pyt. 277: Które potencjały OMW, choć rozwinięte i znaczące, nie są brane pod uwagę przez zagranicznych decydentów w momencie wyboru lokalizacji i jakie są tego przyczyny?

Warszawa i cały OMW są wielkim biegunem wzrostu, który oferuje bardzo szeroki zakres usług. To, co stanowi przewagę OMW nad innymi obszarami metropolitalnymi w Polsce, to nagromadzenie instytucji kultury, rozrywki i usług medycznych.

Słabe dostrzeganie tego potencjału przez inwestorów może być tylko pozorne. Należy pamiętać, że są to miękkie czynniki lokalizacji, dlatego ich znaczenie jest bardzo trudne do uchwycenia ze względu na fakt, że – wprawdzie często to one przesądzają o lokalizacji – to następuje to dopiero po spełnieniu wszystkich ważnych kryteriów twardych (kosztowych). Dlatego OMW powinien kształtować wizerunek miejsca oferującego usługi, z którego na co dzień korzystają przedsiębiorcy.

Potencjał przyrodniczy – praktycznie nie był wymieniany w wywiadach IDI (jedynie ZPWiM). Być może wciąż postrzegany jest jako utrudnienie/niedogodność, pomimo że współczesne strategie największych firm bazują na dbałości o środowisko i starają się zapewniać wysokiej jakości warunki/miejsce pracy. Dodatkowo sąsiedztwo terenów zielonych o dużych powierzchniach wpływa na podnoszenie jakości życia, co jednak nie zostało uwzględnione przez rozmówców.

Kompletny brak zainteresowania jakością środowiska przyrodniczego wynika z jednej strony ze „zurbanizowanego charakteru metropolii", z drugiej zaś przyroda powinna być traktowana i promowana jako „przestrzeń aktywnego wypoczynku". W OMW sfera aktywnego wypoczynku jest bardzo rozwinięta, jednak nie zawsze musi być wiązana ze szczególnymi walorami przyrodniczymi.

Potencjał naukowo-badawczy – przewaga w skali kraju. Podobnie jak potencjał przyrodniczy praktycznie niewymieniany podczas wywiadów IDI, zmarginalizowana rola uczelni wyższych, które przodują w ogólnopolskich rankingach. Z drugiej strony jedną z najistotniejszych i najczęściej wymienianych przewag OMW w skali krajowej, a nierzadko również europejskiej, jest dostęp do wysoko wykwalifikowanych kadr, które kształtowane są przede wszystkim poprzez wykorzystywanie zaplecza naukowo-badawczego. Może to świadczyć o pragmatycznym/praktycznym podejściu do planowania rozwoju względem przyciągania inwestorów, ale z drugiej strony – mocno powierzchownym. Może również wynikach z trudności we współpracy międzyorganizacyjnej pomiędzy administracją a uczelniami. Równocześnie wskazuje to na atrakcyjność Warszawy dla specjalistów z różnych branż (efekt wysysania, drenaż pracowników).

Nie jest wymieniany również **potencjał turystyczny**, przy równoczesnym podkreśleniu znaczenia i wysokiej jakości infrastruktury hotelowej i gastronomicznej, a także dogodnych połączeń komunikacyjnych. Wskazywać to może na zorientowanie tych usług na odbiorców biznesowych. Z drugiej strony promocja większości gmin OMW opiera się właśnie na turystyce, kulturze czy bogatej historii. Walory turystyczne/estetyczne mogą być przewagą danej gminy, w sytuacji gdy zrobi ona dobre, ogólne wrażenie na potencjalnym inwestorze, zachęcając do powrotu, a w dalszej perspektywie – być może do zainwestowania kapitału. Panuje opinia, że Warszawa jako miasto po prostu „podoba się" inwestorom (EXPO XXI).

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 308: Jakiego rodzaju inwestycje zagraniczne i instytucje dokonały przeniesienia swojej działalności (całej lub częściowej) z obszaru OMW do innych regionów Polski lub poza granice kraju?

W kontekście inwestycji zagranicznych i potencjału utraconego głównym – i właściwie jedynym wymienianym przez rozmówców – przykładem jest Fabryka Samochodów Osobowych na Żeraniu, której restrukturyzacja zaczęła się poprzez inwestycje koreańskiego czebola – DAEWOO. Po wycofaniu się Koreańczyków nastąpiło pogłębienie problemów, aż w 2011 roku ogłoszono upadłość. Jednak ten przykład opisuje szerszy problem Warszawy i OMW – utraty miejsc pracy w przemyśle. Model rozwoju oparty na usługach uwzględnia również rozwój przemysłu. W samej Warszawie brakuje miejsc na lokowanie nowych gałęzi przemysłowych, dlatego rozsądny wydaje się podział przestrzeni OMW na centrum, gdzie dominują usługi i otoczenie, gdzie lokowane będą nowe inwestycje przemysłowe.

Pyt. 309: Jakie były przyczyny relokacji inwestycji zagranicznych i czy były one związane z cechami potencjałów OMW?

W trakcie badań nie znaleziono dogłębnego opisu zjawiska relokacji firm z OMW. Pojedyncze przypadki (opisany wcześniej DAEWOO) raczej nie skłaniają do postawienia tezy o szczególnie negatywnych czynnikach lokalnych. Znalezione przykłady przeniesienia się do Białegostoku lub

Wrocławia nie dotyczą *stricte* inwestorów zagranicznych i związane są bądź z poszukiwaniem tańszej siły roboczej w parku technologicznym bądź dużą podażą specjalistów określonej branży.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 340: Które korporacje i instytucje międzynarodowe zlokalizowane na terenie OMW są liderami w skali krajowej, tzn. świadczą o przewadze OMW nad innymi regionami, a zatem swoją obecnością budują potencjał wizerunkowy OMW i przyczyniają się do napływu kolejnych inwestycji?

Spośród prawie około 1600 największych inwestorów w Polsce aż 37% ma swoje siedziby wyłącznie na terenie OMW. Zaledwie 12% inwestorów funkcjonujących w OMW posiada swój oddział również w innych częściach Polski.

91% największych inwestorów zagranicznych działa na terenie OMW pod własną, zagraniczną marką, inwestując tutaj swój kapitał od podstaw. Pozostałe 9% stanowią inwestorzy, którzy zakupili polskie przedsiębiorstwa państwowe w drodze prywatyzacji i kontynuują działalność, wykorzystując nabyte, rozpoznawalne polskie marki, obecne na rynku od wielu lat.

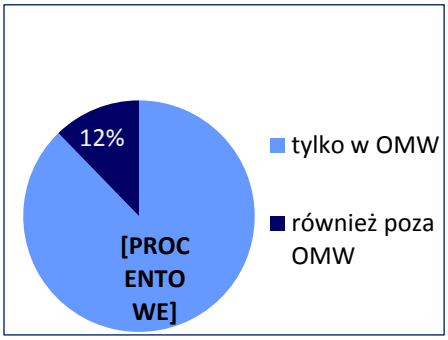

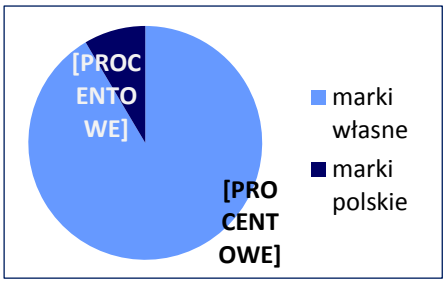

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PAIiIZ

Pod tym względem wyróżniają się branże: telekomunikacyjna (Netia, TP S.A) budowlana (Budimex, Mostostal, Warbud), alkoholowa (Polmos Żyrardów, Sobieski) oraz finansowa (Polski Bank Przedsiębiorczości S.A., Kredyt Bank S.A., Bank Handlowy, Bank Millenium, Pekao, BRE Bank/mBank).

W Stolicy swoje oddziały/biura chętnie lokują największe i najbardziej rozpoznawalne światowe korporacje/marki – co jest ogólną światową tendencją. Nie dziwi zatem obecność w Warszawie firm takich jak *McDonalds, Toyota, PepsiCo, Coca-Cola*. Ten ostatni potentat dodatkowo posiada na terenie OMW poza biurem przedstawicielskim również zakład produkcyjny (Radzymin).

W Warszawie i jej obszarze metropolitalnym ulokowali swoją działalność liderzy z sektora usług w branżach:

- **Finansowej**: *Nordea Life Holding A/S, Bank of Tokyo - Mitsubishi UFJ N.V., Bank DnB NORD A/S, HSBC BANK PLC, Deutsche Bank AG, Credit Agricole*
- **Hotelarskiej**: *Marriott, Sheraton Warsaw Cooperation*,
- **IT**: *Microsoft Corporation, Software AG, SAS Isntitute INC, IBM Central Holding GmbH*,
- **Budowlanej/Deweloperskiej:** *Skanska Kraft AB*,
- **Konsultingowej**: *Deloitte Central Europe Holding Limited*,
- **Prawniczej:** *KPMG International Investments B.V.*
- **Spożywczej:** *Nestle, Mars, Danone, Coca-Cola, PepsiCo, McDonalds*

Pyt. 341: Jakie są najważniejsze czynniki lokalizacji inwestycji zewnętrznych w OMW i w jakim stopniu zależą od działań władz lokalnych?

Według *Trendów rozwojowych Mazowsza* najważniejsze czynniki lokalizacji inwestorów zagranicznych w OMW to (powyżej 20% wskazań jako bardzo ważne):

- Położenie stolicy Państwa w regionie;
- Dogodne położenie w stosunku do odbiorców;
- Cena zakupu lub najmu gruntu/nieruchomości;
- Chłonność produktowa rynku regionalnego;
- Prestiż lokalizacji, „marka" miejsca;
- Łatwość dojazdu;
- Łatwość pozyskania wykwalifikowanych pracowników;
- Reklama (obecność miasta/gminy w prasie, w mediach lub na targach);
- Bliskość źródeł zaopatrzenia w towary, surowce lub części;
- Dostępność infrastruktury technicznej (gaz, wodociąg, kanalizacja, Internet);
- Zaufanie, jakim mogę obdarzyć kontrahentów zlokalizowanych w tym samym powiecie.

Oczywiście tylko część z nich zależy w znaczący sposób od działań władz lokalnych i są to:

- Cena zakupu lub najmu gruntu/nieruchomości;
- Prestiż lokalizacji, „marka" miejsca;
- Łatwość dojazdu;
- Łatwość pozyskania wykwalifikowanych pracowników;
- Reklama (obecność miasta/gminy w prasie, w mediach lub na targach);
- Dostępność infrastruktury technicznej (gaz, wodociąg, kanalizacja, Internet).

Czynniki niezależne od działań władz lokalnych

Jednym z najważniejszych czynników lokalizacji inwestycji zewnętrznych (również najczęściej bezpośrednio lub pośrednio wymienianym w wywiadach IDI) jest **stołeczność** Warszawy. Największym międzynarodowym korporacjom, najbardziej rozpoznawalnym markom (*Coca Cola, PepsiCo, McDonads, Toyota*) wypada lokować swoje biura w stolicy danego kraju w dbałości o własny prestiż, jest to ogólny trend światowy. Również lokalizacja OMW w **centralnej części kraju**, a także dogodne położenie względem **wschodniej granicy UE** istotnie wpływa na jego atrakcyjność.

Lokalizacja kluczowych inwestycji nie jest możliwa bez obecności odpowiedniej infrastruktury transportowej. **Krajowa sieć komunikacyjna** w znacznej części zbiega się w Warszawie, ponadto niezwykle ważnym czynnikiem z punktu widzenia inwestorów (szczególnie z branży usługowej, np. hotelarstwo, usługi finansowe, consulting) jest **obecność lotnisk międzynarodowych**.

Część inwestorów przyciągnięta została do OMW dzięki **obecności dużych, polskich firm państwowych**. Podczas prywatyzacji pojawiła się możliwość ich zakupu, która następnie stała się bodźcem do dalszego rozwoju działalności (*patrz: pyt. 340, s. 290*).

Czynniki zależne od działań władz lokalnych

OMW jest dużym rynkiem zbytu. Mieszkańcy stopniowo bogacą się, rosną ich dochody, poprawia się jakość życia, a to skutkuje wzrostem popytu na usługi świadczone m.in. przez firmy należące do zagranicznych inwestorów. Warszawa skupia duże zasoby właściwie wszystkiego, co potrzebne jest do sprawnego funkcjonowania firm – zasoby pracy, instytucje finansowe, specjaliści z różnych dziedzin, oferta kulturalna i rozrywka, szkoły i uczelnie wyższe. Szczególnie ważny jest dostęp do bardzo dobrze wykwalifikowanych kadr, które pozostają wciąż stosunkowo niedrogie w porównaniu do zachodnich metropolii. Podobnie jest z cenami gruntów/najmu powierzchni. Władze lokalne mogą natomiast zapewniać inwestorom zwolnienia z niektórych podatków, co w gminach najlepiej radzących sobie w pozyskiwaniu zagranicznego kapitału jest praktykowane.

OMW oraz sama Warszawa cechują się względną **stabilnością polityczną**, choć w tym aspekcie przewagę mają jednak np. Wrocław, Gdynia, Poznań czy Kraków. Istotna z punktu widzenia inwestora jest również **stabilność gospodarcza i finansowa**.

Pyt. 342: Które tereny inwestycyjne gmin OMW są szczególnie interesujące i perspektywiczne dla potencjalnych inwestorów, na tle innych terenów w Polsce?

Najbardziej atrakcyjne w skali OMW są **tereny o dużych powierzchniach** – znajdują się one przede wszystkim w gminach: Mszczonów, Błonie, Teresin, Sochaczew, Grodzisk Mazowiecki. Ogólna tendencja wskazuje, że im dalej od Warszawy, tym łatwiej obecnie znaleźć takie tereny. Ich dodatkowym atutem są ponadto **atrakcyjne koszty zakupu/najmu**. Z drugiej strony duże zainteresowanie mogą budzić (szczególnie dla inwestycji usługowych) działki zlokalizowane **możliwie blisko centrum Warszawy**. Kluczowa dla inwestorów jest również **dostępność komunikacyjna.** Wysoką atrakcyjnością odznaczają się tereny zlokalizowane w pobliżu głównych szlaków komunikacyjnych – jest to szczególnie istotne z punktu widzenia dużych centrów logistycznych/magazynowych (Mszczonów, Nadarzyn, Błonie).

Rysunek 126. Tereny inwestycyjne

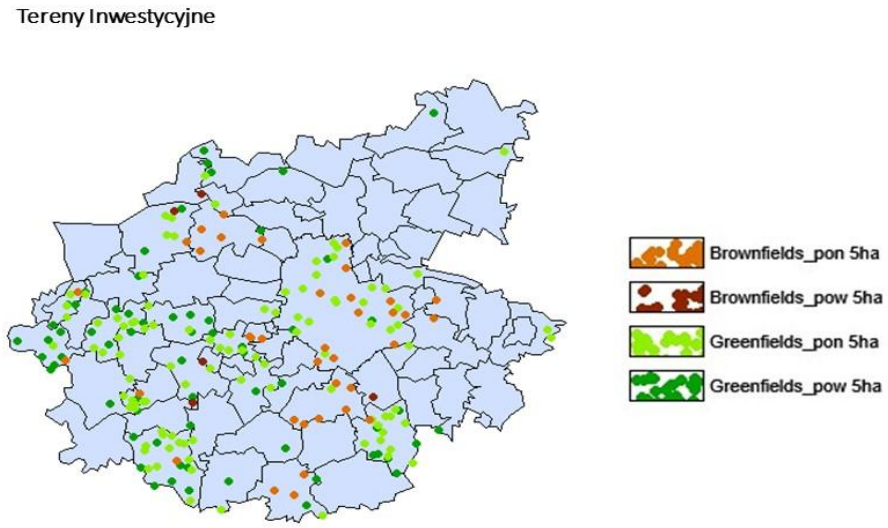

Źródło: opracowanie własne na podst. danych ze stron gminnych, COIE oraz PAIiIZ

Dla inwestora zwykle nie ma znaczenia struktura własności terenu. Tereny prywatne oraz stanowiące własność gmin cieszą się równym powodzeniem.

3.3. MIĘDZYNARODOWE POWIĄZANIA TRANSPORTOWE

Analiza międzynarodowych powiazań transportowych Warszawy w kontekście funkcji metropolitalnych wymaga odniesienia się do następujących zagadnień:

- OMW jako węzeł w europejskiej sieci drogowej i kolejowej;
- międzynarodowa oferta przewozowa pasażerska w transporcie drogowym (autobusowym), kolejowym i lotniczym (kierunki i liczba połączeń);
- poziom obciążenia operacjami lotniczymi lotniska Chopina w Warszawie oraz lotniska Warszawa/Modlin;
- obserwowane trendy rozwojowe w zakresie zmian siatki połączeń;
- międzynarodowy system transportu towarów.

3.3.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 88: Jak na funkcjonowanie transportu międzynarodowego w Warszawie może wpłynąć niepewna sytuacja ekonomiczna spółki PLL LOT oraz jej ewentualne połączenie ze spółką PPPL obsługującą Lotnisko Chopina w Warszawie?

LOT jest polskim narodowym przewoźnikiem lotniczym, utworzonym w 1929 r. Szacuje się, że jego udział w europejskich pasażerskich przewozach lotniczych w 2012 r. wynosił mniej niż 1%. Jako przewoźnik narodowy LOT ma silną pozycję w Polsce, mimo że w ostatnich latach odczuwał rosnącą konkurencję ze strony niskokosztowych i tradycyjnych przewoźników lotniczych. W rezultacie jego udział w przewozach międzynarodowych z/do Polski spadł z 55% w 2000 r. do 28% w 2012 r. Ten spadek nastąpił pomimo wzrostu liczby pasażerów. W 2012 r. LOT przewiózł ok. 5 mln pasażerów, co stanowi wzrost w stosunku do ok. 4,1 mln przewiezionych pasażerów w 2009 r. Do głównych konkurentów LOT należą: *Ryanair, Wizzair* i *Lufthansa*. Głównym węzłem przesiadkowym i bazą operowania LOT jest Lotnisko Chopina w Warszawie. LOT obsługuje również połączenia międzynarodowe z pięciu regionalnych portów lotniczych w Polsce.

Po liberalizacji rynku lotniczego w 2004 r. wiele portów rozwinęło własne połączenia zagraniczne, głównie w oparciu o przewoźników niskokosztowych. To spowodowało m.in., że pozycja polskiego portu centralnego w Warszawie jako lotniska przesiadkowego z roku na rok słabnie, aczkolwiek odnotowuje on tendencję wzrostową liczby odpraw. Należy zakładać, że w najbliższym okresie wzrośnie aktywność portów regionalnych, ponieważ zwiększona dostępność do usług lotniczych stanowi istotne źródło poprawy efektywności przewozów w warunkach dekoniunktury[64].

Połączenie spółki PPL LOT ze spółką PPL obsługującą Lotnisko Chopina w Warszawie zdaniem ekspertów raczej nie wpłynęłaby na poprawę sytuacji PPL LOT. Stworzenie Polskiego Holdingu Lotniczego jest jedną z rozważanych przez rząd możliwości poprawy kondycji finansowej LOT-u, jednak decyzje nie zapadły. PHL miałby prawdopodobnie połączyć LOT, PPL lub wydzielone ze spółki

[64] Hawlena J., Regionalne Porty Lotnicze W Warunkach Spowolnienia Gospodarczego Na Przykładzie Mpl Katowice-Pyrzowice, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

Lotnisko Chopina (PPL poza zarządzaniem warszawskim lotniskiem ma także udziały w kilku portach regionalnych), a także mniejsze spółki z branży, zajmujące się m.in. obsługą techniczną samolotów i cateringiem.

W maju 2013 r. Polska udzieliła krótkoterminowej pożyczki PLL LOT w wysokości 400 mln zł, by umożliwić spółce regulowanie zobowiązań oraz działalność operacyjną do czasu wdrożenia planu restrukturyzacyjnego. Komisja Europejska uznała, że pomoc ta jest zgodna z jej wytycznymi w zakresie ratowania i restrukturyzacji firm w trudnej sytuacji. Uznano, że pomoc faktycznie ograniczona była do kwoty niezbędnej na podtrzymanie działalności spółki przez najbliższe sześć miesięcy. W czerwcu 2013 r. Polska zgłosiła Komisji plan restrukturyzacji, w którym przewidziano podwyższenie kapitału o 200 mln euro, aby wspomóc LOT w sfinansowaniu restrukturyzacji. W końcu stycznia br. Komisja oficjalnie otwarła postępowanie wyjaśniające w sprawie pomocy publicznej dla PLL LOT, w lipcu 2014 oficjalnie potwierdziła jego przyznanie jako pomoc publiczną. W uzasadnieniu KE podkreśliła, że PLL LOT przygotował wiarygodny plan restrukturyzacji, który powinien doprowadzić do odzyskania przez niego rentowności w niedalekiej przyszłości. Jednocześnie przewoźnik zlikwiduje loty na niektórych rentownych trasach i odstąpi prawa do lądowania (tzw. sloty) na kilku lotniskach o dużym natężeniu ruchu, co wpłynie korzystnie na pozycję konkurencyjną innych linii i zmniejszy zakłócenia konkurencji spowodowane udzieleniem pomocy publicznej.

Tabela 71. Wady i zalety połączenia spółki PLL LOT z PPPL w opinii ekspertów

Wymiar	Opinia	Ekspert	Uzasadnienie	Źródło informacji
Prawny	Holdingi to lekarstwo na branżę np. chemiczną, wojskową, ale nie da się jednego narzędzia zastosować we wszystkich przypadkach.	Sebastian Gościniarek, partner w BBSG Baca Gościniarek i Wspólnicy	1) wątpliwości prawne - nie wiadomo, jak przyjęłaby go Komisja Europejska. Podobny eksperyment w Czechach wzbudził szereg wątpliwości i zapytań. Od formalnego postępowania wyjaśniającego udało im się wykręcić dzięki sprzedaży akcji CSA do Korean Air. 2) połączenie spółek nie oznacza to poprawy ich kondycji w średniej perspektywie bo będą żyć za cudze a to jest na krótką metę, a ponadto zaraz pojawią się fantastyczno-wizjonerskie pomysły rozwoju, które w krótkim czasie wydrenują zasoby. 3) kwestia zarządzania holdingiem, rola poszczególnych firm i ich korzyści	Rynek Infrastruktury, październik 2013 r.
Ekonomiczny	Propozycja połączenia Polskich Linii Lotniczych LOT i operatora Lotniska Chopina w Polski Holding Lotniczy to złe rozwiązanie zarówno z punktu widzenia prawnego, jak i ekonomicznego	Jakub Doński-Lesiuk z Katedry Logistyki Wyższej Szkoły Bankowej w Bydgoszczy	1) znaczne straty PLL LOT* (146,5 mln zł na działalności podstawowej w 2012 r.) i znaczne zyski lotniska Chopina (zysk 62,4 mln zł netto w 2012 r.) 2) rozwój PLL LOT oparty na pomocy publicznej w wysokości 400 mln zł otrzymanym w grudniu 2013 r. 3) stracona szansa na ekspansję na nowych rynkach, m.in. w bogatych surowcowo krajach Kaukazu (Azerbejdżan) i Azji Środkowej (Kazachstan) dzięki mechanizmowi kompensacyjnemu narzucanemu przewoźnikom, którzy otrzymują wsparcie z budżetu państwa. *Polskie Linie Lotnicze LOT odnotowały w 2013 r. 26 mln zł zysku netto po pięciu latach strat. PLL LOT zamknął rok 2013 wynikiem operacyjnym na poziomie -4 mln zł, tj. o 138 mln zł lepszym niż zakładany w planie restrukturyzacji.	Agencja Informacyjna Newseria, grudzień 2013 r.
Polityczny	Ministerstwo Skarbu w porozumieniu z Ministerstwem Rozwoju i Infrastruktury pracuje nad koncepcją koncentracji firm	Włodzimierz Karpiński Minister Skarbu Państwa RP	1) koncentracja przewoźników sprawdziła się w Czechach - Czech Airlines oraz lotnisko w Pradze mają wspólnego właściciela - czeski aeroholding, którego udziałowcem jest państwo.	Polska Agencja Prasowa, styczeń 2014 r.

	transportu lotniczego. Jednym z rozważanych wariantów jest powołanie holdingu lotniczego, w skład którego weszłyby m.in. PLL LOT, Eurolot, LOT AMS, LS Airport Services, a także port lotniczy Rozwiązanie to nie jest antidotum na kłopoty LOT, który musi przede wszystkim przejść restrukturyzację i odzyskać rentowność.		2) w przyszłości możliwy jest debiut holdingu lotniczego na giełdzie przy zachowaniu 100-procentowej kontroli państwa nad infrastrukturą lotniczą. Ministerstwo nie planuje jednak sprzedaży pasów startowych czy innej infrastruktury lotniczej 3) poprawa wyniki finansowe PLL LOT i pozytywne efekty porozumienia z Boeingiem w sprawie dostawy dreamlinerów.	
Społeczno-ekonomiczny	Na takim połączeniu mogłyby stracić te spółki, które są rentowne - czyli przede wszystkim porty lotnicze. Dodatkowo Porty mogłyby w ten sposób zostać zmuszone do obniżenia opłat pobieranych za obsługę samolotów LOT-u.	Grzegorz Głowacki, Skrzydlata Polska	1) stworzenie holdingu ma sens dla przyszłego inwestora dla polskiego przewoźnika. który otrzymałby nie tylko linie lotniczą, ale potrzebna do jej obsługi infrastrukture - lotniska i spółki serwisujące samoloty - bez tego inwestora, powstanie holdingu nic nie zmieni	Polskie Radio, luty 2014 r.
Polityczny	Polski Holding Lotniczy ma połączyć lotnisko Chopina, przewoźników oraz spółki usługowe w lotnictwie.	Rafał Baniak, wiceminister Skarbu Państwa RP	1) potrzeba komercjalizacji przewoźników i spółek usługowych w lotnictwie 2) ewentualne łączenie w jedną grupę aktywów lotniczych nie ma służyć uratowaniu LOT-u 3) połączenie w ramach jednej struktury holdingowej podmiotów sektora lotniczego ma służyć lepszemu gospodarowaniu aktywami tego sektora przez Skarb Państwa 4) celem ministerstwa jest, żeby w tym roku spółka na swojej działalności operacyjnej notowała wynik dodatni	Agencja Informacyjna Newseria oraz Agencja Informacyjna ISBnews marzec 2014 r.

Pyt. 198: Jak otwarcie lotniska w Modlinie wpłynęło na funkcjonowanie międzynarodowego transportu lotniczego OMW?

Nowy port lotniczy w Modlinie dla Warszawy i Mazowsza rozpoczął swoją działalność 15 lipca 2012 roku. Jest to pierwsze lotnisko w Polsce stworzone z myślą o przewoźnikach niskokosztowych i czarterowych oraz ich pasażerach. Linie lotnicze oferują w sezonie zimowym pasażerom loty z Modlina do 25 miast i 28 portów lotniczych w 11 państwach Europy. W sezonie letnim z tego lotniska można polecieć do 26 miast europejskich. Pod koniec grudnia 2012 r. lotnisko w Modlinie zostało jednak zamknięte po decyzji Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego. Ograniczenie eksploatacji części lotniska poprzez wyłączenie z użytkowania części drogi startowej trwało do początku lipca 2013 r., ale regularny ruch pasażerski wznowiono tam dopiero 30 września 2013 r. Od tego momentu liczba odpraw wzrasta i w maju 2014 r. osiągnęła ona 153 tys.

Rysunek 127. Liczba pasażerów odprawionych na lotnisku Chopina i w Modlinie między 1 stycznia 2013 r. a 30 maja 2014 r. (w tys. osób).

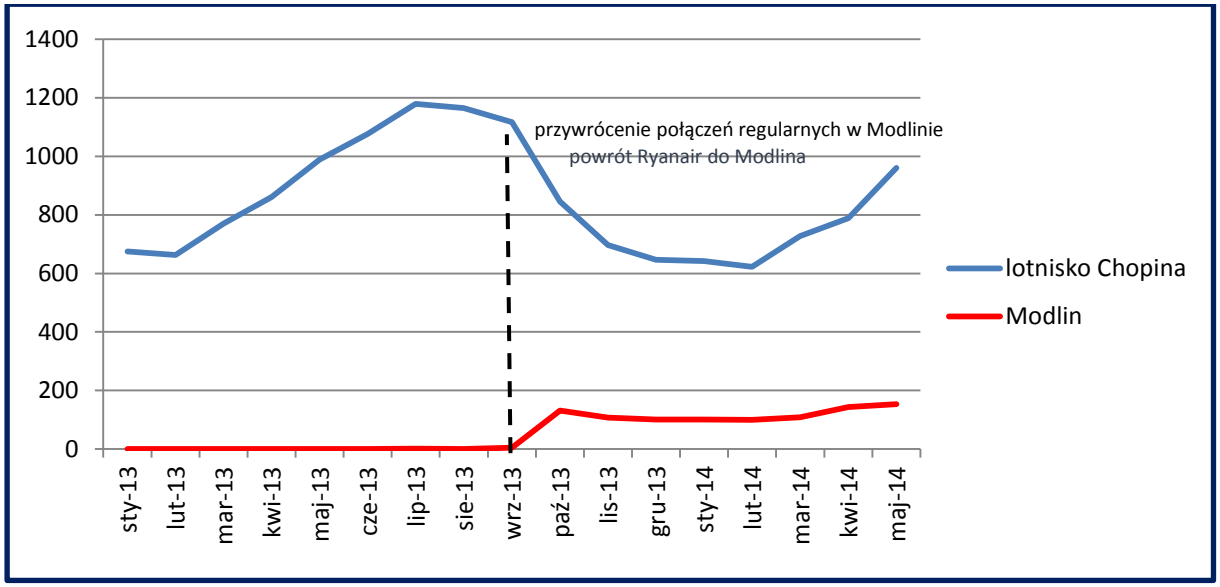

Źródło: statystyki pasażerskie portów lotniczych

Zarówno w okresie po uruchomieniu portu lotniczego w Modlinie, jak i po reaktywacji połączeń pod koniec września 2013 r. liczba odpraw pasażerów na lotnisku Chopina znacząco spadła w ujęciu r/r. W ciągu pięciu miesięcy funkcjonowania nowego lotniska w Modlinie liczba odpraw na warszawskim Okęciu spadła z 5,05 mln pasażerów w porównaniu do 4,82 mln w tym samym okresie 2012 r. (spadek o 4,5% r/r). Jedynie w lipcu 2013 r. odnotowano tam wzrost (o 8,9% r/r), natomiast w kolejnych miesiącach spadek wynosił poniżej 5% r/r, a we wrześniu i październiku sięgał niemal 10% r/r. Tendencja ta została nieco zahamowana w grudniu 2013 r. (-3,3% r/r), kiedy zamknięto obiekt w Modlinie. W ciągu następnych dziewięciu miesięcy lotnisko Chopina odnotowało znaczne wzrosty liczby obsłużonych pasażerów, a w okresie letnim były one największe w historii portu (o 27% r/r w lipcu i 24,9% r/r w sierpniu 2013 r.). Tak wysokie wartości wynikały z faktu, że zanotowano wtedy podwójny wzrost: poza ogólnym wzrostem liczby podróżujących, lotnisko Chopina „odzyskało" wtedy pasażerów „utraconych" po otwarciu lotniska w Modlinie. Można więc uznać, że nowy port lotniczy w obszarze metropolitalnym Warszawy „przechwycił" nawet 25% pasażerów z lotniska Chopina. Ograniczone zaufanie przewoźników do portu lotniczego Warszawa-Modlin zadecydowało o dalszym wzroście liczby odpraw na lotnisku Chopina do końca 2013 r., lecz już od początku 2014 r. notuje się

jego spadek w ujęciu r/r. Jednak w głównym porcie lotniczym OMW notowano od 2009 r. dynamiczny wzrost liczby odpraw, co przyczyniło się do osiągnięcia przez lotnisko rekordowej liczby obsłużonych pasażerów w 2013 r. – 10,6 mln osób. Do liczby tej należy dodać liczbę pasażerów obsłużonych w tym okresie w Modlinie, co potwierdza całkowitą dominację OMW w całym kraju pod względem liczby pasażerów.

Rysunek 128. Zmiana liczby pasażerów odprawionych na lotnisku Chopina w ujęciu r/r między 1 stycznia 2013 r. a 30 maja 2014 r. (w %)

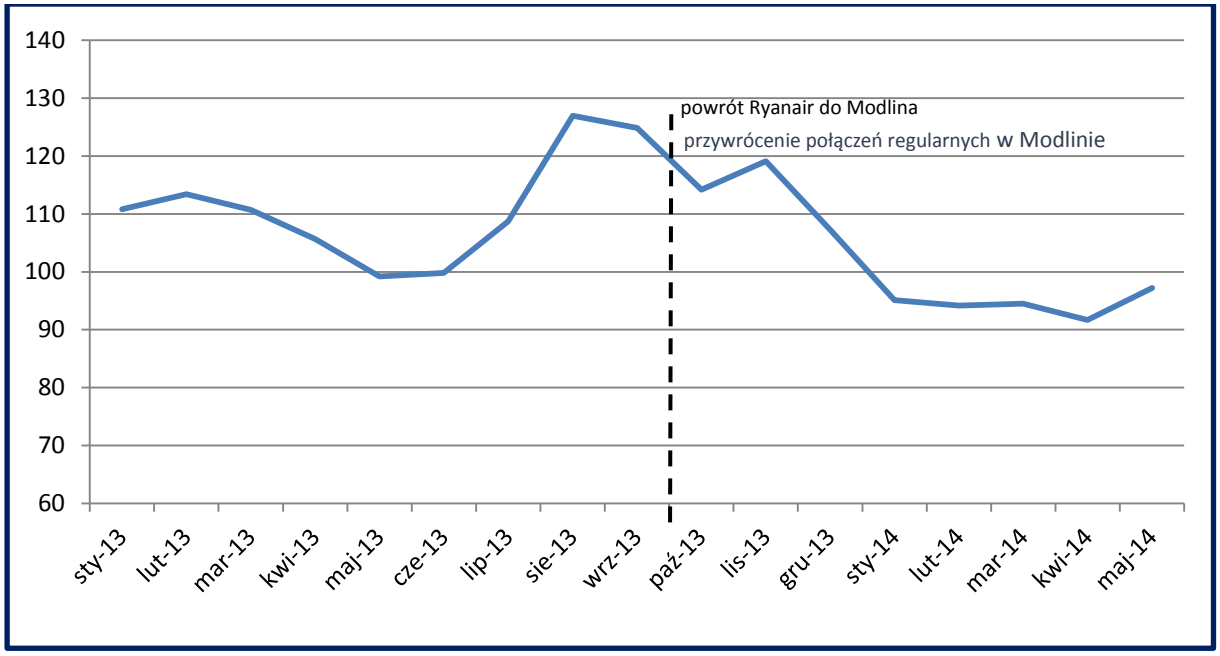

Źródło: statystyki pasażerskie portów lotniczych

Rysunek 129. Liczba pasażerów odprawionych na lotnisku Chopina w latach 2005-2013

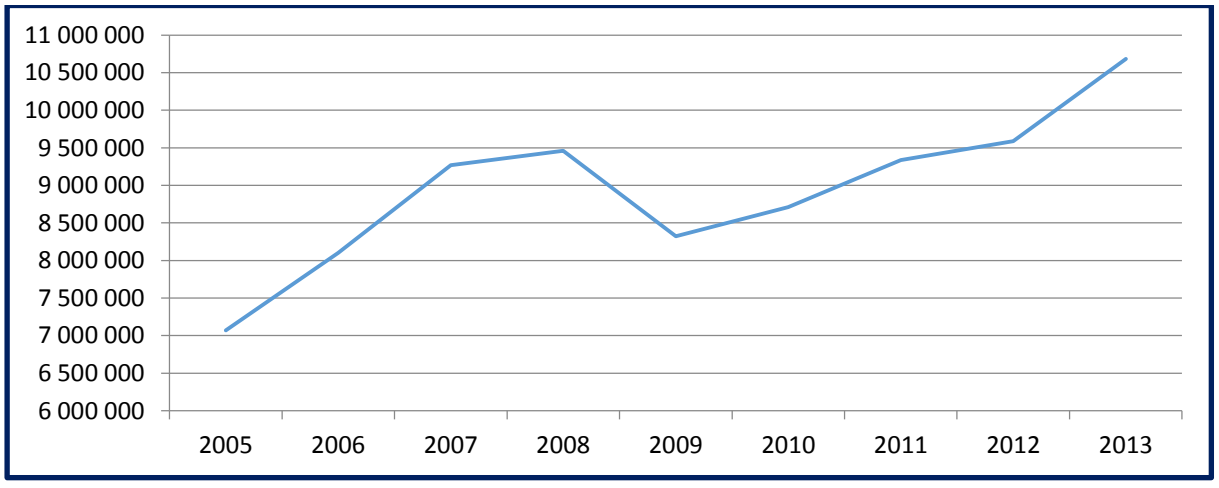

Źródło: statystyki pasażerskie portów lotniczych

3.3.2. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 244: Jaka jest dostępność transportowa lotnisk i dworców obsługujących połączenia międzynarodowe dla mieszkańców OMW?

Generalnie dostępność transportową lotnisk i dworców obsługujących połączenia międzynarodowe dla mieszkańców OMW należy określić jako dobrą. Na terenie Warszawy działa rozwinięty system komunikacji miejskiej, który umożliwia wygodne dotarcie do lotnisk i dworców.

Lotnisko Chopina jest położone przy ul. Żwirki i Wigury 1, ok. 10 km od centrum Warszawy. Jest łatwo dostępne pod względem transportowym, można do niego dotrzeć samochodem, autobusami komunikacji miejskiej, pociągiem lub taksówką. Lotnisko Chopina łączy z dzielnicami Warszawy pięć linii autobusowych komunikacji miejskiej przejeżdżające przez kluczowe węzły komunikacyjne stolicy oraz przy największych hotelach.

Na Lotnisku Chopina funkcjonuje terminal autokarowy dla autobusów dalekobieżnych oraz wycieczkowych. Usytuowany jest na wysokości pirsu południowego (poziom przylotów), jego przeznaczeniem jest ułatwienie komunikacji lotniska z regionem. Terminal posiada 21 stanowisk dla autobusów dalekobieżnych i nierozkładowych oraz trzy stanowiska techniczne do ich obsługi. Na trasach dalekobieżnych z Terminalu autobusowego na Lotnisku Chopina w Warszawie operuje 11 przewoźników, niektórzy oferują wyjazdy międzynarodowe – m.in. trasa Lida – Kuźnica – Białystok – Warszawa – Białystok – Kuźnica – Lida.

Lotnisko Chopina w Warszawie oferuje 3700 miejsc parkingowych na trzech parkingach. Na drogach dojazdowych do lotniska, zarówno na poziomie odlotów jak i przylotów, wyznaczono bezpłatne miejsca czasowego postoju dla samochodów osób niepełnosprawnych. Naprzeciwko Terminalu znajdują się wielopoziomowy parkingi P1, polecany przede wszystkim osobom odprowadzającym i odbierającym podróżnych. Na parkingu wielopoziomowym P1 wyznaczono miejsca parkingowe dla samochodów osób niepełnosprawnych. Znajdują się one przy windach towarowo-osobowych. Parking jest płatny.

Jednocześnie zostało uruchomione połączenie kolejowe łączące Legionowo i Sulejówek Miłosną (przez centrum Warszawy) z Lotniskiem Chopina. Połączenia obsługiwane są przez dwóch przewoźników kolejowych: Szybką Kolej Miejską i Koleje Mazowieckie.

Lotnisko Warszawa/Modlin położone jest na granicy administracyjnej Nowego Dworu Mazowieckiego. Od strony północnej i północno-zachodniej graniczy z miejscowością Zakroczym, a od strony północno-wschodniej – z miejscowością Pomiechówek. Lotnisko Warszawa/Modlin zlokalizowane jest 35 km na północny-zachód od Warszawy.

W ciągu całego dnia na trasie Modlin-Warszawa do dyspozycji podróżnych są 42 połączenia (14 połączeń lotniskowych oznaczonych specjalnym piktogramem samolotu oraz 28 pociągów kursujących przez Modlin na linii w kierunku do Działdowa). Spośród 14 połączeń lotniskowych 11 pociągów łączy dwa porty lotnicze w obrębie Mazowsza: Lotnisko Warszawa/Modlin oraz Lotnisko Chopina, a pozostałe trzy kursują na trasie Modlin – Warszawa Zachodnia. Pomiędzy stacją kolejową Modlin a terminalem Lotniska Warszawa/Modlin co 20-30 minut kursują specjalne autobusy lotniskowe w barwach Kolei Mazowieckich. Mogą pomieścić do 70 pasażerów, są klimatyzowane, a także przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Spółka Koleje Mazowieckie przygotowała

specjalną ofertę – Bilet Lotniskowy, adresowaną do podróżnych jadących do/z Portu Lotniczego Warszawa/Modlin. Dzięki temu pasażer może za atrakcyjną cenę i z jednym biletem dojechać ze stolicy do lotniska w Modlinie lub z lotniska w Modlinie wrócić do Warszawy.

Linia autobusowa *ModlinBus* łączy centrum Warszawy z terminalem Lotniska Warszawa/Modlin, oferując ekspresowe przejazdy bez przystanków. Połączenie obsługiwane jest przez nowoczesne, wygodne i klimatyzowane pojazdy z profesjonalną obsługą oraz darmowym dostępem do internetu. Rozkład jazdy dopasowany jest do godzin odlotów i przylotów. Autobusy zatrzymują się na Placu Defilad naprzeciwko wejścia głównego do Pałacu Kultury i Nauki, od strony ulicy Marszałkowskiej. W bezpośrednim pobliżu znajduje się stacja Metro Centrum. Dodatkowo autobusy łączą Mazowiecki Port Lotniczy z Lotniskiem Chopina.

Samochodem – trasą S7 na Gdańsk, potem zjazdem na Nowy Dwór Mazowiecki drogą krajową nr 62 albo ulicą Modlińską przez Jabłonnę i Nowy Dwór Mazowiecki. Na pasażerów czeka około 600 miejsc parkingowych, a pokonanie trasy zajmuje 35-40 minut. Ponadto lotnisko Warszawa/Modlin oferuje Pasażerom możliwość pozostawienia samochodów na dwóch parkingach zlokalizowanych na terenie lotniska.

3.3.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 138: Czy dostępne kierunki połączeń międzynarodowych we wszystkich gałęziach transportu stanowią zrównoważoną ofertę czy obserwuje się dominację określonych kierunków?

Pyt. 139: Czy poszczególne gałęzie transportu tworzą ofertę komplementarną czy substytucyjną?

W pasażerskim transporcie lotniczym zarówno z lotniska Chopina, jak również Warszawa-Modlin obserwuje się dominację lotów w kierunku krajów Europy Zachodniej. W połowie 2014 r. lotnisko Chopina posiadało 823 połączenia regularne, z czego najbardziej reprezentowaną destynacją były Niemcy – 150 połączeń tygodniowo, z czego zdecydowana większość do portów lotniczych zlokalizowanych w Monachium oraz Frankfurcie. Kolejne miejsca pod tym względem zajmowały Francja i Wielka Brytania (51 i 50 połączeń) oraz Czechy i Szwajcaria (43 i 40 połączeń). Obserwuje się więc znaczną dominację kierunku zachodniego w liczbie lotów z warszawskiego lotniska, a sytuacja ta zasadniczo nie odbiega od pozostałych polskich lotnisk. Na lotnisku Chopina obserwuje się jednak także sporo lotów w kierunku wschodnim – 35 połączeń tygodniowo do Rosji, 37 – na Ukrainę, 16 – na Łotwę, 9 – do Estonii, 9 – do Izraela oraz 8 – na Białoruś. Co istotne, pomimo znacznej liczby połączeń z dużymi centrami przesiadkowymi (np. Frankfurt n/Menem, Londyn), lotnisko Chopina oferuje także kilka „egzotycznych" destynacji – 7 połączeń tygodniowo do Kataru, 3 – do Libanu, 3 – do Chin, a także 21 rejsów za Atlantyk (16 do USA i 7 do Kanady). W strukturze połączeń warszawskiego lotniska znajdują się również inne kraje europejskie niekojarzone najczęściej z podróżami w celach turystycznych (Rumunia, Serbia, Słowenia, Węgry). Uwagę zwraca brak na mapie połączeń do Słowacji oraz Chorwacji, do której samoloty latają tylko sezonowo. Jednak, ze względu na liczbę krajów, do których połączenia ofertuje port lotniczy im. F. Chopina w Warszawie, można uznać, że jego znaczenie dla transportu lotniczego w Europie Środkowo-Wschodniej jest duże. Ważna rolę w uruchamianiu połączeń w kierunku wschodnim pełni spółka PLL LOT.

W odróżnieniu od lotniska Chopina port lotniczy Warszawa Modlin nie posiada połączeń regularnych, gdyż rozkłady lotów podawane są przez jedynego obecnego tam przewoźnika – *Ryanair* – sezonowo.

W połowie 2014 r. takich połączeń *Ryanair* posiadał średnio 54 tygodniowo, przy czym destynacjami były tylko kraje Europy Zachodniej i Południowej. Zdecydowanie dominowały tutaj lotnisko Stansted pod Londynem (średnio 19 lotów tygodniowo), a także Bergamo obok Mediolanu we Włoszech (średnio 10 lotów tygodniowo). Pozostałe destynacje są mniej licznie reprezentowane i obejmują kraje imigracji zarobkowej Polaków (Irlandia, Norwegia, Szwecja, Holandia) lub popularne cele turystów (Grecja, Hiszpania).

Połączenia sezonowe oferowane przez lotnisko Chopina obejmują dodatkowe loty do krajów obsługiwanych regularnie, jak i nowe destynacje. Do krajów obsługiwanych wyłącznie okresowo zaliczają się: Armenia, Chorwacja i Islandia. Połączenia do nich realizowane są głównie w miesiącach letnich. Pojawienie się połączenia z Chorwacją związane jest z coraz większą popularnością tego kraju wśród turystów, podobnie w przypadku odległej Islandii, dokąd loty ofertuje tania linia *Island Express*. W rozkładach pojawiają się także loty do Armenii, które podobnie jak w przypadku innych destynacji wschodnich prowadzone są przez PLL LOT (od kwietnia do października ich liczba wynosi aż 163). Uruchamianie tego typu połączeń jest elementem strategii narodowego przewoźnika w celu pozyskania nowych klientów i poprawy sytuacji finansowej spółki. Sezonowe połączenia zwiększają dostępność lotniczą do takich krajów jak: Szwecja (377 połączeń w sezonie), Wielka Brytania (310), Holandia (292) i Włochy (291). Kraje te są głównie kojarzone z turystyką (Włochy) i emigracją zarobkową (Wielka Brytania, Holandia, Szwecja), co tłumaczy pojawianie się dodatkowych lotów.

Rysunek 130. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń regularnych z Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie w 2014 r.

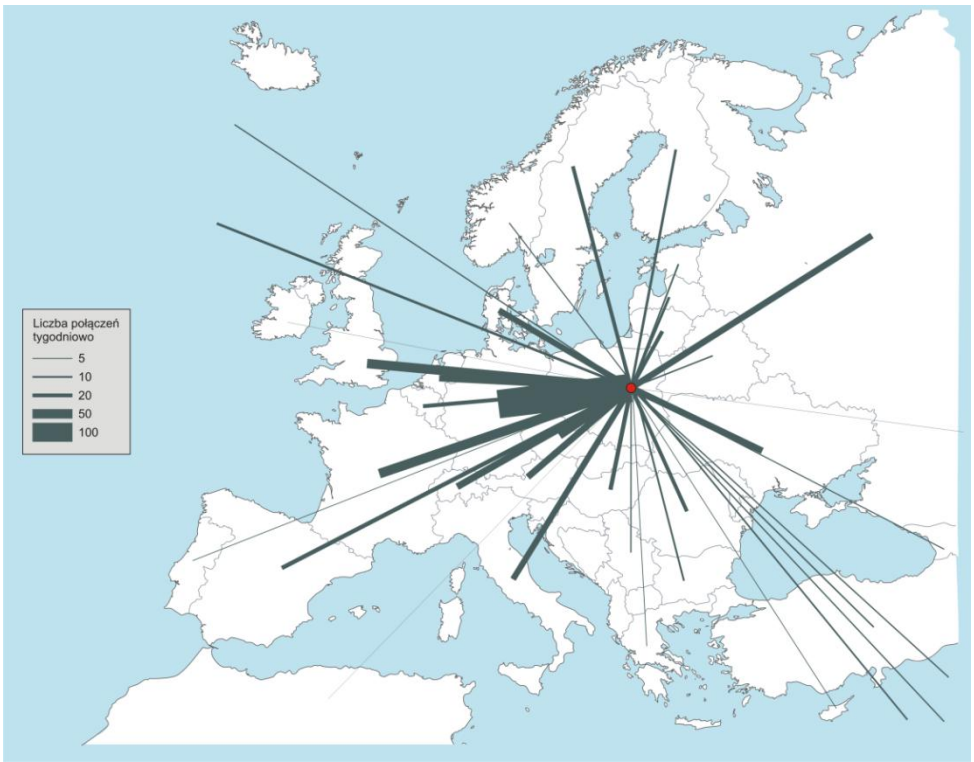

Źródło: rozkłady lotów lotniska Chopina

Rysunek 131. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń regularnych z Portu Lotniczego Warszawa-Modlin w 2014r.

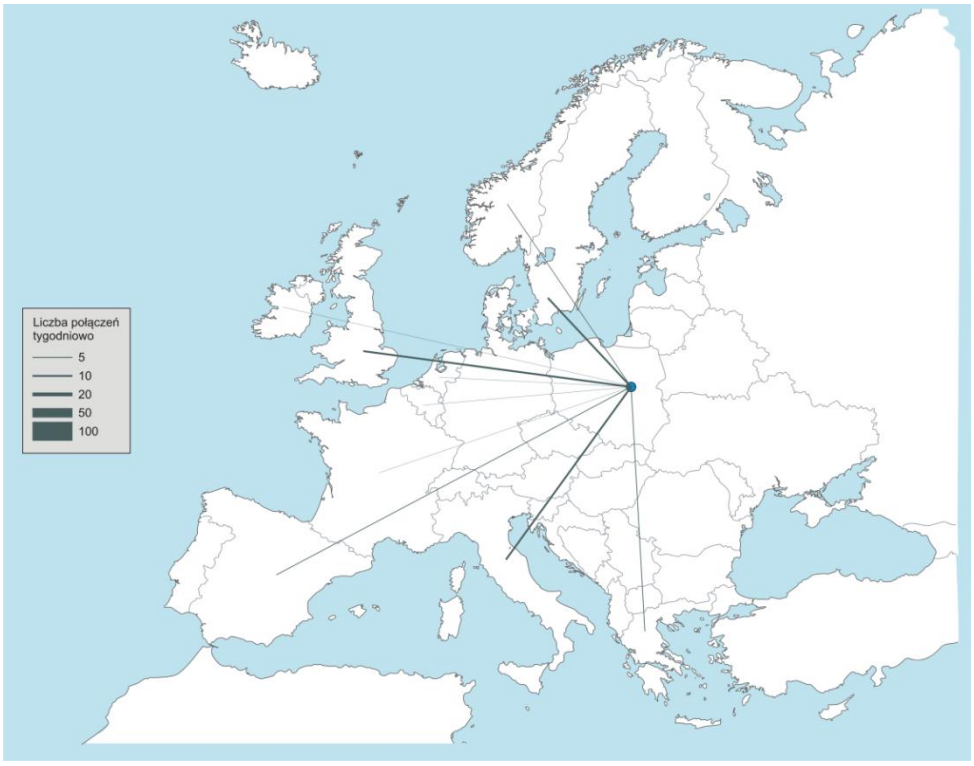

Źródło: rozkłady lotów lotniska w Modlinie

Rysunek 132. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń sezonowych z Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie w 2014 r.

Źródło: rozkłady lotów lotniska Chopina

Ze względu na uzależnienie od przebiegu i gęstości infrastruktury kolejowej, w tym linii magistralnych, międzynarodowy transport kolejowy w OMW jest zdecydowanie słabiej rozwinięty od transportu lotniczego. W połowie 2014 roku do dyspozycji pasażerów było 169 połączeń tygodniowo z Warszawy, przy czym podobnie jak w przypadku lotniska Chopina najwięcej połączeń z Warszawą posiadały Niemcy – 36 tygodniowo. Większość pociągów kursowała do Berlina i obsługiwana była przez spółkę PKP Intercity. Kolejne miejsca pod względem liczby oferowanych połączeń zajmowały Czechy, Austria (31 i 24 połączenia) oraz Białoruś i Słowacja (17 i 14 połączeń). Porównując te dane z transportem lotniczym, widać, że jedynie Czechy znalazły się wśród najlepiej skomunikowanych krajów z Warszawą. Niemniej również w transporcie kolejowym kierunek zachodni i południowy dominują na mapie przewozów kolejowych z OMW. Kraje położone na wschód od Polski posiadają 34 połączenia tygodniowo ze stolicą, natomiast kraje zachodnie i południowe – aż 129 połączeń w tygodniu. Warto wspomnieć, że przez Warszawę cały rok przebiega ważne połączenie międzynarodowe: Moskwa – Nicea obsługiwane przez rosyjską FPK S.A. (Federalna Kompania Pasażerska), która dzięki współpracy z PKP Intercity umożliwia podróż pasażerom z Warszawy. Dzięki niej Warszawa jest bezpośrednio połączona z Francją, Włochami oraz Monako. Kolej nie umożliwia przejazdu w bardziej odległe miejsca, które obsługują linie lotnicze. Brakuje również regularnych połączeń z krajami bałtyckimi (Litwa, Łotwa i Estonia). Transport kolejowy obsługuje tylko niewielką część destynacji oferowanych przez transport lotniczy. W jego ofercie z kolei znajduje się jednak Słowacja, która z Warszawą nie jest skomunikowana lotniczo.

W ofercie transportu kolejowego znajdują się również połączenia dostępne wyłącznie sezonowo. Są to linie na trasie Moskwa – Praga i Moskwa – Paryż oraz Warszawa – Šeštokai (Litwa). Dzięki dodatkowemu połączeniu do Francji pasażerowie zyskują okresowo również kolejne pociągi do Niemiec. Pociągi na trasie Moskwa – Paryż i Moskwa – Praga pojawiają się w miesiącach letnich. Kursowanie pociągu na Litwę tylko w okresie październik – grudzień jest związane z pracami modernizacji kolei po stronie litewskiej.

Rysunek 133. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń kolejowych z Warszawy w 2014 r.

Źródło: rozkłady jazdy pociągów z Dworca Centralnego w Warszawie

W pasażerskim transporcie autobusowym, tak samo jak w przypadku transportu lotniczego i transportu kolejowego, obserwuje się dominację połączeń z krajami Europy Zachodniej. W połowie 2014 roku regularnie za granicę wyjeżdżały 234 autobusy tygodniowo. Z tego najwięcej kieruje się w stronę Niemiec – 73 połączenia. Kolejne miejsca pod względem liczby regularnych połączeń zajmują Francja (22), Holandia (17), Dania (16) oraz Wielka Brytania (15). Potwierdza to dominację kierunku zachodniego w połączeniach autobusowych z Warszawy. Jednak obserwuje się również pewną liczbę połączeń z krajami Europy Wschodniej. Do dyspozycji pasażerów jest 11 połączeń tygodniowo na Ukrainę oraz po 3 połączenia na Białoruś i do Rosji. Co istotne, przewoźnicy autobusowi oferują, podobnie jak linie lotnicze, a w przeciwieństwie do linii kolejowych, dalsze destynacje. W ofertach poszczególnych przewoźników znajdziemy połączenia nie tylko do wspominanej przy transporcie kolejowym Francji, lecz także do Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Grecji, a nawet Portugalii. Można pozytywnie ocenić międzynarodowy transport autobusowy w OMW, gdyż obsługiwanych jest większość krajów europejskich. Wprawdzie oferta przewoźników autobusowych nie może się równać ofercie linii lotniczych pod względem czasu podróży, niemniej liczba połączeń regularnych jest stosunkowo duża i stanowi ważną gałąź transportu osobowego.

Przewozy autobusowe sezonowe związane są z działalnością poszczególnych, prywatnych operatorów. W przeciągu roku pojawiają się dodatkowe połączenia na Węgry, do Bułgarii czy Chorwacji. Uruchamiane są również przewozy do nowych miejsc: Czarnogóra, Bośnia i Hercegowina, Albania czy Rumunia. Co ciekawe, niektóre z tych krajów nie posiadają połączeń z Warszawą zarówno drogą kolejową, jak i lotniczą. Dlatego można stwierdzić, że oferta transportu kolejowego i lotniczego jest uzupełniana przez transport autobusowy.

Rysunek 134. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń autobusowych z Warszawy w 2014 r.

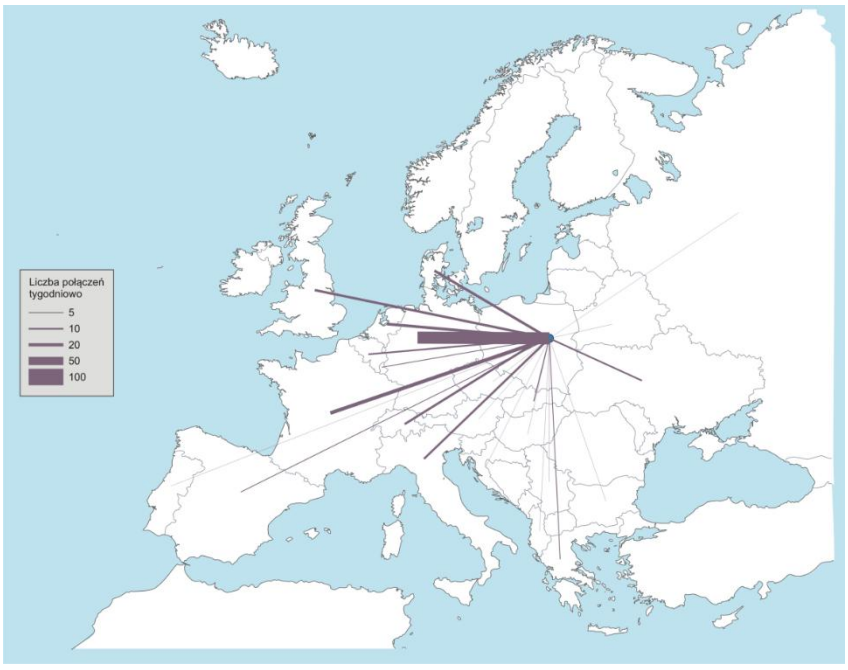

Źródło: rozkłady jazdy autobusów międzynarodowych

3.3.4. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 278: Jakie konsekwencje dla funkcjonowania lotniska Chopina w Warszawie powoduje jego położenie wewnątrz miasta?

Konsekwencje położenia lotniska Chopina wewnątrz miasta Warszawa są następujące:

Tabela 72. Pozytywne i negatywne konsekwencje położenia lotniska Chopina wewnątrz Warszawy

POZYTYWNE	NEGATYWNE
Dla miasta Warszawy	
Koncentracja przy lotnisku podmiotów gospodarczych generujących zatrudnienie i dochody dla miasta.	Ograniczenie przestrzeni dla zabudowy i zagospodarowania (terenochłonność).
Szybki i tani dojazd mieszkańców stolicy i przyjezdnych do/z lotniska	Ustanowienie Obszaru Ograniczonego Użytkowania Lotniska Chopina
Położenie portu lotniczego w mieście sprzyja rozwijaniu zainteresowań mieszkańców transportem lotniczym (obserwatorzy, pasjonaci)	Bariera dla prowadzenia sieci infrastrukturalnych, zwiększone zapotrzebowanie na energię elektryczną
	Uciążliwość hałasowa dla mieszkańców obszarów sąsiadujących z portem lotniczym oraz dzielnic położonych w korytarzach lotniczych
	Zanieczyszczenie środowiska miejskiego
	Niebezpieczeństwo katastrof lotniczych podczas manewrów startu i lądowania w gęsto zaludnionym środowisku miejskim
Dla obszaru metropolitalnego Warszawy	
Położenie lotniska Chopina w centrum obszaru metropolitalnego, przez co mieszkańcy mieszkają w stosunkowo jednakowej odległości od portu	Trudny dojazd do lotniska ze wschodniej części OMW (brak domknięcia obwodnicy)
	Trudny dojazd do lotniska mieszkańców północnej części Warszawy i OMW (konieczność przejechania całego miasta)
Dla funkcjonowania i rozwoju lotniska	
Stosunkowo łatwe doprowadzenie połączeń kolejowych i autobusowych do lotniska (uruchomienie połączeń kolejowych nastąpiło w 2012 r.)	Zagrożenie dla ruchu samolotów (strefa ochronna) spowodowane rozszerzającą się wysoką zabudową miejską (przeszkody lotnicze)
	Odgraniczenia liczby lotów w porze dziennej i nocnej (stosowanie procedury koordynacji)

Najważniejszym ograniczeniem dla miasta i obszaru metropolitalnego związanym z lokalizacją lotniska Chopina jest ustanowiony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego *Uchwałą z dnia 20 czerwca 2011 r*. Obszar Ograniczonego Użytkowania Lotniska Chopina. Obszar ten został ustanowiony w oparciu o izolinię równoważnego poziomu dźwięki, przy czym w strefie Z1 zewnętrzną granicę wyznacza izolinia 55 dB w porze nocnej, od wewnątrz granicy lotniska, a strefę Z2 – izolinia 50dB w porze nocy, a od wewnątrz strefa Z1 (Rysunek 135).

Najważniejszym ograniczeniem związanym z wewnątrzmiejską lokalizacją dla lotniska Chopina jest brak możliwości rozbudowy portu lotniczego, w tym przede wszystkim wydłużenia pasów startowych. Powoduje to określone konsekwencje dla rangi tego lotniska na arenie międzynarodowej. Aspiracje warszawskiego lotniska do pełnienia funkcji *hubu* przesiadkowego dla

Europy Środkowo-Wschodniej mogą być skutecznie utrudnione przez niewielkie możliwości rozbudowy. Ograniczenie związane z przepustowością środowiskową i ustanowieniem Obszaru Ograniczonego Użytkowania wymusza przyjęcie przez lotnisko ograniczeń liczby operacji lotniczych w ciągu doby. Dla lotniska Chopina limity wynoszą 560 operacji w ciągu dnia (6:00-22:00) i 40 w nocy (22:00-6:00), dziennie daje to maksymalną liczbę 600 operacji lotniczych[65].

Rysunek 135. Obszar ograniczonego użytkowania i strefy Z1 i Z2 dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina

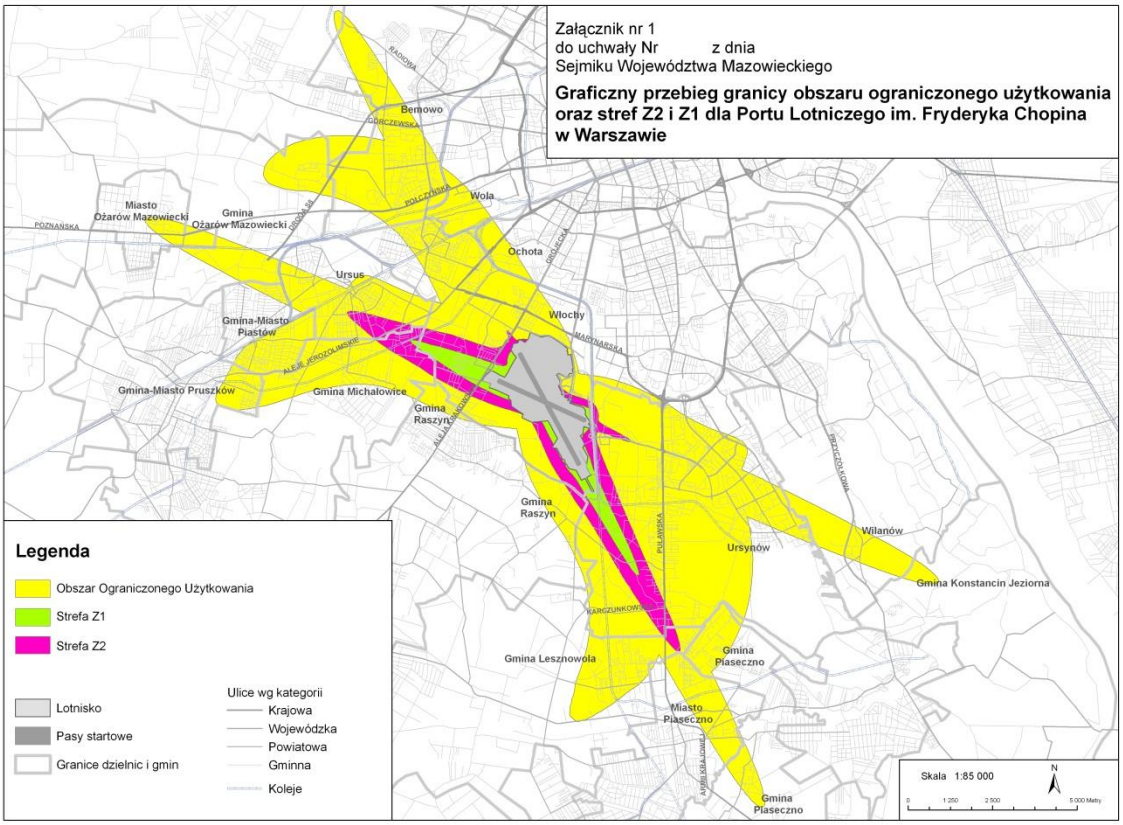

źródło: Uchwała 76/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 20 czerwca 2011 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie

Raport międzyresortowego, interdyscyplinarnego zespołu ds. wyboru lokalizacji lotniska centralnego dla Polski opracowany w 2003[66] wskazuje następujące wady położenia lotniska Chopina wewnątrz miasta:

- fizyczne ograniczenia dalszej rozbudowy po stronie północnej,
- trudności komunikacyjne – jedno połączenie ul. Żwirki i Wigury,
- zabudowa terenów wokół lotniska – podejścia z Ursynowa, Włoch i Ursusa,
- ograniczona ilość operacji (krzyżujące się drogi startowe),
- ograniczenia lotów w porze nocnej.

[65] Kompleksowa Analiza Przepustowości Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Przedsiębiorstwo Państwowe "Porty Lotnicze", Ove Arup & Partners International Ltd, 2011

[66] Raport międzyresortowego, interdyscyplinarnego zespołu ds. wyboru lokalizacji lotniska centralnego dla Polski, Warszawa, grudzień 2003.

Pyt. 279: Czy lotnisko Chopina w Warszawie oraz lotnisko Warszawa/Modlin mają szansę na uzyskanie pozycji makroregionalnego *hubu* przesiadkowego w skali europejskiej?

W 2010 r. Ministerstwo Infrastruktury opracowało obszerny raport pt. *Koncepcja Lotniska Centralnego dla Polski* składający się z raportu głównego oraz czterech raportów cząstkowych. Z materiału tego można dowiedzieć się, że Warszawa znajduje się w tzw. trzeciej linii rozkładu portów lotniczych w Europie (rozkład południkowy z zachodu na wschód). Zdaniem autorów, ta trzecia linia nie posiada żadnego silnego *hubu*, który byłby zdolny do obsługi ruchu lotniczego generowanego przez kraje Europy Środkowo-Wschodniej i Wschodniej w przyszłości. W krajach tych prognozowany wzrost ruchu lotniczego do 2030 r. wyniesie ponad 5% (Europa Środkowo-Wschodnia) i ponad 7% (Europa Wschodnia).

Analiza przeprowadzona przez Adama Fularza z *Institute for Transport Studies* w Leeds[67] sugeruje, że w Polsce może powstać istotnej rangi *hub* przesiadkowy, ale jego lokalizacja w Warszawie jest nieekonomiczna, ze względu na kierunek potoków ruchu pasażerskiego. Warszawa jest jednym z najbardziej na wschód wysuniętych lotnisk w Polsce, więc dla większości pasażerów przesiadka w Warszawie oznacza „cofanie się", gdyż potoki skierowane są głównie na zachód. Tak więc o istotności międzynarodowej lotniska w Warszawie decydować będą dwa czynniki: siła przyciągania stolicy i jej otoczenia oraz rozwój regionów i krajów położonych na Wschód od Wisły. Wydaje się, że w perspektywie krótkookresowej o rolę *hubu* przesiadkowego w tej części Europy konkurują: Wrocław, Poznań, Kraków i Berlin.

Według badań P. Trzepacza (2014). Lotnisko Chopina znajdowało się w 2012 r. na 42 miejscu w Europie pod względem liczby odprawionych pasażerów, co oznacza wzrost o 19 pozycji w stosunku do roku 1995 i największą dynamikę liczby odpraw wśród wszystkich ważniejszych portów lotniczych w Europie. Zdaniem autora, ze względu na duży rozwój i ugruntowaną pozycję istniejących węzłów lotniczych, utrzymanie przez Warszawę pozycji wśród 50 największych portów lotniczych Europy uznać należy za duży sukces.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 310: Jak oceniana jest decyzja o odłożeniu w czasie planów realizacji Centralnego Portu Lotniczego i Kolei Dużych Prędkości dla systemu transportu międzynarodowego?

Inicjatywy związane z projektem budowy centralnego portu lotniczego dla Polski rozpoczęte zostały już w latach 1970., co podyktowane było zwiększającą się presją osadniczą na warszawskie lotnisko na Okęciu i wolą wyprowadzenia ruchu lotniczego ze stolicy. Do pomysłu budowy Centralnego Portu Lotniczego powrócono na początku XXI wieku w związku z ograniczeniami rozwoju lotniska Warszawa-Okęcie i zapobieganiu peryferializacji Polski w układzie międzynarodowym[68]. Prace zespołu badawczego w 2003 r. zakończyły się rekomendacją lokalizacji Centralnego Portu Lotniczego

[67] Requiem dla hubu w Warszawie. O nowy hub pasażerskiej komunikacji lotniczej w Polsce Adam Fularz, Institute for Transport Studies, Leeds, źródło: http://poselska.pl/2012/09/20/nowy-hub-oznaczac-moze-marginalizacje-nierentownej-panstwowej-linii-lot/

[68] Raport międzyresortowego, interdyscyplinarnego zespołu ds. wyboru lokalizacji lotniska centralnego dla Polski, Warszawa, grudzień 2003.

w okolicach Modlina i Mszczonowa (później pojawiały się takie lokalizacje jak Babsk, Baranów, Mińsk Mazowiecki, Modlin a ostatnio nawet miejscowość Obice pod Kielcami).

Działalność głównego polskiego przewoźnika PLL LOT jest utrudniona z powodu ograniczonej możliwości wzrostu przepustowości w porcie lotniczym Okęcie[69]. Ograniczenia przepustowości w godzinach szczytu miały być widoczne na lotnisku Chopina już między 2012-2014, a wyczerpanie przepustowości miało nastąpić do 2020 r. Według analizy przepustowości dokonanej w 2011 r.[70] przy założeniu realizacji wszystkich inwestycji planowanych do 2015 r., przepustowość infrastruktury lotniska Chopina zostanie wyczerpana najwcześniej w 2032 roku (pole ruchu naziemnego), a terminala – po 2035 r.

Utworzenie Centralnego Portu Lotniczego pomiędzy obszarami metropolitalnymi Warszawy i Łodzi, bliskość węzła A1 i A2 oraz planowane utworzenie Kolei Dużych Prędkości zwiększy zasięg oddziaływania nowego portu nie tylko w Polsce, lecz także – dzięki swojej intermodalności – rozszerzy go na pasażerów na Białorusi, Ukrainie i wCzechach. W raporcie *Koncepcja Lotniska Centralnego dla Polski* szacuje się, że port wygeneruje 3,3 mln dodatkowych pasażerów. Jednak pogłębione analizy dokonane w ramach raportów cząstkowych pokazują, że CPL nie osiągnie wystarczającej liczby obsługiwanych pasażerów w 2035 r. w przypadku, gdy port Lotniczy Warszawa-Okęcie i inne lotniska w okolicy Warszawy będą funkcjonować. Stąd rozważane są dwa warianty oparte na budowie CPL i zastąpienie lotniska Chopina oraz rozwój lotniska Chopina.

W 2012 r. decyzja o budowie Centralnego Portu Lotniczego została odłożona w czasie przez Ministerstwo Infrastruktury, co ówczesny minister transportu Sławomir Nowak uzasadnił wystarczającą siecią lotnisk w Polsce w perspektywie najbliższych 20-30 lat z dominującym nad nimi lotniskiem Chopina w Warszawie oraz brakiem środków na realizację tak dużej inwestycji. Niemniej nie wykluczył on takiej możliwości w przypadku pojawienia się prywatnego inwestora strategicznego. Ocena tej decyzji oraz uwarunkowania jej realizacji dobrze obrazują wypowiedzi ekspertów, opinie władz lokalnych, a także stanowiska Ministerstwa Infrastruktury (obecnie Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju) na interpelacje i zapytania poselskie.

Na początku 2012 r. sekretarz stanu w Ministerstwie Infrastruktury Tadeusz Jarmuziewicz stwierdził, że bardzo istotne jest powiązanie portu z głównymi szlakami kolejowymi i drogowymi, w tym kolejami dużych prędkości i Centralną Magistralą Kolejową oraz funkcjonalnym połączeniem z autostradami A1 i A2[71]. Obecnie istnieją możliwości uzyskania finansowania na budowę Centralnego Portu Lotniczego z rządowego programu Inwestycje Polskie[72], a o lokalizację CPL walczą samorządy województwa świętokrzyskiego. Często wspomina się o konkurencji dla potencjalnego CPL w postaci budowanego lotniska w Berlinie, które docelowo będzie mogło obsłużyć 45 mln pasażerów.

[69] Ministerstwo Infrastruktury, „Prace analityczne związane z przygotowaniem nowego lotniska centralnego dla Polski jako elementu systemu transportowego".PriceWaterhouseCoopers, OLIVER WYMAN, MKmetric GmbH oraz Deutsche Flugsicherung GmbH, 2010

[70] Kompleksowa Analiza Przepustowości Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Przedsiębiorstwo Państwowe "Porty Lotnicze", Ove Arup & Partners International Ltd, 2011

[71] http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=1F5FFB57

[72] http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=56B7F658

W strategii rozwoju transportu do 2020 r.[73] napisano, że „budowa CPL będzie uzależniona od takich czynników, jak: podjęcie decyzji odnośnie realizacji KDP tzw. Y, obecna i prognozowana koniunktura makroekonomiczna kraju i wynikające z niej prognozy popytu na transport, wnioski z podjętych studiów wykonalności projektu oraz jego uzasadnienie ekonomiczne, a także pozycja rynkowa narodowego operatora lotniczego".

Celem nadrzędnym Programu budowy i uruchomienia kolei dużych prędkości w Polsce jest stworzenie w Polsce systemu przewozów kolejami dużych prędkości, połączonego z siecią kolejową Unii Europejskiej. Program dotyczy budowy nowej linii wysokich prędkości w układzie tzw. "Y" łączącej Warszawę z Łodzią przez Opoczno i dalej z Wrocławiem i Poznaniem. Według europejskich standardów miasto stołeczne Warszawa powinno być osiągalne z największych aglomeracji w Polsce znajdujących się w promieniu około 300 km w ciągu 90 minut[74]. Projekt KDP został jednak odłożony do 2020 r. z powodu wysokich kosztów i nieukończonej jeszcze budowy sieci autostrad i dróg ekspresowych. Pojawiają się jednak głosy, że projekt ten miałby szansę na realizację w partnerstwie publiczno-prywatnym.

Krytycznie odnośnie do Kolei Dużych Prędkości wypowiada się świat biznesu, który podczas Kongresu Kolejowego w 2011 r. reprezentował Zbigniew Jakubas, właściciel Feroco i Newagu (cytat za Rynkiem Infrastruktury[75]):

„Załóżmy, że szybka kolej obsłuży 12 połączeń z Warszawy do Poznania i Wrocławia. Załóżmy również, że skoro w jedną stronę z Madrytu do Barcelony bilet kosztuje grubo powyżej 100 euro, u nas w dwie strony będzie kosztował 100 euro, czyli ok. 400 zł. Oczywiście rodzi się pytanie, czy w takiej sytuacji większość podróżnych nie przesiądzie się na tańsze linie, jakiekolwiek one by nie były. Dzisiaj takie zjawisko obserwujemy. Obserwujemy dziś także inne zjawisko – myślę, że prezes Malinowski (prezes PKP Intercity – przyp. red.) także może to potwierdzić – że dużo podróżnych nie korzysta z pociągów Intercity tylko korzysta z tanich linii, ponieważ społeczeństwo oszczędza. Załóżmy teraz, że liczba pasażerów rocznie w tej szybkiej kolei wyniesie 1,5 mln. To są pewne uproszczenia, ale na użytek dzisiejszej dyskusji chciałem je przytoczyć. To oznacza, że przy tych 100 euro za bilet roczny przychód szybkiej kolei wyniesie 150 mln euro, czyli ok. 600 mln zł i przyjmijmy koszty roczne na poziomie 50 proc. przychodów, chociaż wiemy, że są one nierealne – będą zdecydowanie wyższe. Zysk operacyjny wyniósłby zatem ok. 300 mln zł. Przyjmując koszty budowy na poziomie 25 mld zł, a tyle pewnie on wyniesie. To oznacza, że zwrot z tej inwestycji, gdybyśmy robili ją w partnerstwie publiczno-prywatnym, wyniósłby 83 lata".

Pyt. 311: Jak na rozwój transportu międzynarodowego OMW wpływa fakt, że Warszawa nie ma możliwości skorzystania z transportu wodnego?

Brak możliwości skorzystania z transportu wodnego dla transportu międzynarodowego wynika z braku żeglowności na drodze wodnej Wisły i Bugu będących częścią tzw. autostrady wodnej E40 (prowadzi dalej przez żeglowne odcinki Prypeci i Dniepru do Morza Czarnego). W maju 2014 r. odbyła

[73] Strategia Rozwoju Transportu do 2020 Roku (z perspektywą do 2030 roku), Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa, 2013 r.

[74] Uwarunkowania społeczne i ekonomiczne Program budowy linii dużych prędkości w Polsce, Warszawa, luty 2010

[75] http://www.rynekinfrastruktury.pl/artykul/drukuj/41/jakubas-nauczmy-sie-najpierw-chodzic.html

się konferencja na temat reaktywacji tej drogi, której celem miało by być umożliwienie przewozu ładunków między Polską, Białorusią i Ukrainą, ale także między innymi zmniejszenie zatłoczenia ulic i emisji dwutlenku węgla. Ustalenia konferencji są takie, że odcinek drogi między Gdańskiem a Terespolem należy zbudować od początku (wraz z ew. kanałem lateralnym wzdłuż Bugu)[76]. Brak dostępu do transportu wodnego śródlądowego wpływa negatywnie na rozwój kontaktów ze wschodem i nie przyczynia się do rozładowania ruchu samochodowego (ciężarowego) w OMW, ale jego przywrócenie wymaga dużych nakładów i wykracza poza możliwości samorządów OMW, ale może kształtować ich wspólne stanowisko wobec organizacji otoczenia zewnętrznego.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 343: Jaka jest pozycja OMW jako centrum logistycznego na europejskiej mapie transportu towarów?

Raport przygotowany przez *Colliers International* w 2013 r.[77] prezentuje wyniki badań dotyczące centrów logistycznych Europy. Analizie zostały poddane nie tylko rozwinięte centra, lecz także te „wschodzące". Porównanie bazowało na kluczowych parametrach, które są znaczące podczas wyboru miejsca na działalność dystrybucyjną i produkcyjną. Czynniki, które zostały uwzględnione w przedmiotowym badaniu, zostały podzielone na sześć następujących grup: infrastruktura oraz dostępność, dostęp do rynku, operacyjne koszty bazowe, kompetencje w zakresie logistyki, rynek siły roboczej, środowisko. Analiza atrakcyjności każdego z miast została dokonana w oparciu o trzy scenariusze: zrównoważony, nastawiony na dystrybucję oraz nastawiony na produkcję. Warszawa znalazła się w scenariuszu nastawionym na produkcję, jednak zajęła pod tym względem ostatnią pozycję. W scenariuszu zbilansowanym pojawiły się tylko trzy miasta Europy Środkowo-Wschodniej. Praga i Bratysława zajęły odpowiednio 13. i 14. miejsca. W dwudziestce najlepszych *hubów* logistycznych znalazł się również Górny Śląsk, który okazał się lepszym centrum logistycznym od Warszawy. Wysokie pozycje miast są tłumaczone niskimi kosztami przy stosunkowo dobrym dostępie do rynku. W przypadku scenariusza nastawionego na dystrybucję reprezentantami Europy Środkowo-Wschodniej zostały Praga i Bratysława. Po raz kolejny brak jest w nim Warszawy. W scenariuszu nastawionym na produkcję głównym czynnikiem determinującym wybór lokalizacji były koszty. To sprawiło, że w rankingu znalazło się aż dziesięć miast Europy Środkowej i Wschodniej. Pierwsze miejsce zajął Kijów, w którym koszty pracy okazały się najniższe. Najwyżej ocenionym (4. miejsce) polskim regionem został Górny Śląsk. Wysoką, trzynastą pozycję zajął również Poznań. Dwudziestkę zamyka Warszawa, której koszty pracy zostały oszacowane na 10000 – 20000 euro rocznie, w sytuacji, gdy na Ukrainie wynoszą one 3500 euro. Infrastruktura i dostępność OMW jest gorsza od wielu miast Europy Środwkoej, w tym Trójmiasta i Poznania. Najwyższą pozycję (17.) zajęła chorwacka Rijeka/Koper, w której znajduje się port morski. Gorzej od warszawskiej oceniona została infrastruktura Górnego Śląska, Pragi, Belgradu, Kłajpedy i Bukaresztu, a biorąc pod uwagę dostęp do rynku od pięciu (w tym Poznania i Górnego Śląska) obszarów logistycznych. Ten czynnik pośród krajów CEE (*Central Eastern Europe*) okazał się najkorzystniejszy dla Bratysławy. Najniższe pozycje zajęły Belgrad i Kłajpeda.

Pozycja Warszawy jest także stosunkowo niska pod względem kosztów działalności logistycznej. Wśród krajów CEE droższe okazały się tylko Praga i Rijeka/Koper. Pod względem siły roboczej

[76] http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/transmisje.xsp/transmisje.xsp?unid=7FBCDF669A2114F1C1257CDD00232DEC#
[77] EUROPEAN LOGISTICS - WHITE PAPER, Colliers International, 2Q 2013.

Warszawa znajduje się w połowie rankingu (biorąc pod uwagę kraje CEE) . Spośród krajów CEE najwyższą 14. pozycję zajął Górny Śląsk, Warszawa dopiero miejsce 32., ale pokonując Pragę, Poznań, Trójmiasto, Kłajpedę, Sofię i Rijekę/Koper.

Niemniej Warszawa może się pochwalić wysoką pozycją w rankingu kompetencji logistycznych, gdyż została pokonana tylko przez jedno miasto Europy Środkowo-Wschodniej – Pragę. Duże doświadczenie pracowników jest tu szczególnie ważne. Okolice Warszawy to też obszar o największej koncentracji magazynów nie tylko w Polsce, ale i Europie Środkowo-Wschodniej.

Podsumowując, pozycja OMW jako centrum logistycznego na europejskiej mapie transportu nie jest wysoka. Warszawa nie może się równać z miastami zlokalizowanymi w ekonomicznym sercu Europy (Antwerpia, Rotterdam, Bruksela), gdzie gęstość zaludnienia i PKB są bardzo wysokie, a dostępność do portów lotniczych i morskich bardzo duża. OMW nie odbiega znacząco od Krajów Europy Środkowej i Wschodniej, jednak daleko mu do pozycji Pragi czy Bratysławy. Z drugiej strony sama Warszawa jest już na tyle rozwiniętym miastem, że nie wygra konkurencji kosztowej, dlatego przegrywa z takimi miastami, jak Poznań czy miasta Trójmiasta i Górnego Śląska. Pokazuje to na potencjał wynikający z budowania metropolii komplementarnej – oferowanie przez OMW lokalizacji podmiejskich może podnieść pozycję konkurencyjną tego obszaru wobec innych lokalizacji w Polsce i Europie Środkowej jako centrum logistycznego.

Pyt. 344: Czy oferta lotniska Chopina w Warszawie i lotniska Warszawa/Modlin ma charakter konkurencyjny czy komplementarny?

Odpowiedź na to pytanie znajduje się w odpowiedzi do pyt. 138 i 139

Pyt. 345: W jakim stopniu dostępność transportowa OMW stanowi czynnik lokalizacji przedsiębiorstw (w szczególności inwestycji zagranicznych)?

Odpowiedź na to pytanie znajduje się w Pyt. 191: Jak dostępność transportowa jednostek wewnątrz OMW wpływa na ich atrakcyjność inwestycyjną?

3.4. SEKTOR USŁUG DLA KLIENTÓW I WSPÓŁPRACOWNIKÓW Z ZAGRANICY

Sektor usług dla klientów z zagranicy w szerokim rozumieniu obejmuje wszelkie rodzaje usług tworzących tzw. efekty zewnętrzne. Mogą one obejmować wszystkie usługi, jakie mogą być pozyskane na terenie OMW, ale ze względu na charakter metropolitalny, w tym przypadku uwaga badawcza będzie skoncentrowana na usługach, których ważnym odbiorcą są obcokrajowcy (firmy, pracownicy tych firm, turyści, politycy).

Omawiany sektor będzie również przedmiotem badań (co najmniej częściowo) w innych funkcjach metropolitalnych, dlatego ta część analizy traktowana będzie jako „zbiorcze zestawienie" usług, które można zaoferować jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej, a także jako wysokiej jakości ofertę dla uprawiania polityki na szczeblu międzynarodowym.

Do sektora usług dla międzynarodowego klienta zaliczane będą: hotele (co najmniej czterogwiazdkowe); centra kongresowe i wystawiennicze; szkoły międzynarodowe i polskie obcojęzyczne; międzynarodowe kancelarie prawne oraz instytuty naukowe. Istotne będzie również uwzględnienie podaży wysokiej jakości pomieszczeń biurowych.

3.4.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Relacje między sektorem usług dla międzynarodowego odbiorcy a jakością zarządzania publicznego można rozpatrywać na podstawie założenia, że następuje sprzężenie zwrotne między politykami publicznymi a tym sektorem. Dlatego istotne są dwa pytania badawcze:

Pyt. 89: Czy elementy „sektora usług międzynarodowych" (SUM) brane są pod uwagę w planowaniu przestrzennym i tworzeniu strategii rozwojowych gmin OMW?

Analiza strategii rozwojowych gmin wykazała, że większość z nich nie skupia swoich działań na rozwoju „SUM". Można jednak odnaleźć jednostki, które uwzględniają w swoich strategiach rozwój poszczególnych elementów zaliczanych do sektora usług międzynarodowych.

- Ogółem w 28 gminach zidentyfikowano działania na rzecz rozbudowy poszczególnych elementów „SUM". W 19 jednostkach działania te skierowane były na rozwój bazy hotelowej i konferencyjnej. W pozostałych 9 pojawiły się m.in. nowoczesne obiekty handlowe (galerie i centra handlowe), przedszkola dwujęzyczne czy centra naukowe.
- Odbiorcami tych usług niekoniecznie są jednak klienci zagraniczni. Udział gmin, które stawiają na obsługę turystów zagranicznych oraz firm z kapitałem zagranicznym, jest znikomy. Wyżej wymienione elementy przydzielane są najczęściej do obszaru turystyki (regionalnej) i usług dla mieszkańców i przedsiębiorców.
- W zaledwie dwóch gminach (Radzyminie i Piastowie) wskazano bezpośrednio potrzebę rozwoju sektora usług „okołobiznesowych" (kancelarii, firm konsultingowych, powierzchni biurowej), ale jedynie gmina Piastów nastawiona jest na rozwój tych usług dla inwestora zagranicznego.

Pyt. 90: Czy SUM jest czynnikiem kształtującym aktywność władz publicznych?

Przedstawiciele wybranych podmiotów zaangażowanych w świadczenie usług międzynarodowych jednogłośnie stwierdzili, że władze publiczne nie są zainteresowane współpracą, a wszelkie przedsięwzięcia wspólnie realizowane wychodzą z inicjatywy podmiotu prywatnego.

- W obszarze oświaty podmioty co prawda współpracują z urzędami na płaszczyźnie edukacji i wychowania dzieci, ale trudno tu mówić o pobudzaniu aktywności władz. Inicjatorem takich projektów są najczęściej placówki oświatowe.
- Warszawa najczęściej nie bierze udziału przy realizacji konkretnych projektów tylko przejmuje patronat nad nimi.
- Są również podmioty działające na rynku komercyjnym, których przedstawiciele twierdzą, że nie potrzebują interwencji sektora publicznego np. firmy logistyczne.

- Zwrócono również uwagę na brak zaangażowania władz publicznych we współpracy z centrami konferencyjnymi (szczególnie władz dzielnicy). Główne zainteresowanie w tym obszarze wychodzi od władz centralnych.

3.4.2. KONKURENCYJNOŚĆ

W wymiarze konkurencyjności pytania dotyczą kwestii związanych z ofertą OMW na tle pozostałych aglomeracji krajowych. Kluczowe jest pytanie:

Pyt. 199: Jaki jest potencjał i efekty działalności SUM w OMW na tle innych aglomeracji w Polsce i porównywalnych metropolii europejskich?

Warszawa nie tylko na tle kraju, ale i miast Europy Środkowej dominuje pod względem dojrzałości rynku nieruchomości. Bezkonkurencyjnie pełni funkcję głównego ośrodka nowoczesnych powierzchni biurowych w Polsce (Rysunek 144). Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można znaczny wzrost powierzchni biurowej, a w konsekwencji – wzrost odsetka pustostanów. Duży udział powierzchni niewynajętej nie świadczy jednak o braku zainteresowania najemców. Jest jedynie wynikiem bardzo dynamicznego rozwoju na rynku usług biurowych. Należy również pamiętać, że Warszawa na tle innych miast Europy Środkowej nadal ma jeden z najniższych wskaźników powierzchni niewynajętej (Rysunek 145).

Rysunek 136. Wskaźników pustostanów w Europie środkowej

Miasto	Wskaźnik (%) pustostanów (2013)
Warszawa	**11,7**
Bratysława	15,2
Praga	13,2
Budapeszt	18,4

Źródło: Cushman and Wakefield

Rysunek 137. Rynek nowoczesnych usług biurowych w Warszawie i wybranych miastach

Miasto	Podaż m^2		Pustostany %	
	2011	2014	2011	2014
Warszawa	**3 466 346**	**4 200 370**	**6,6**	**12,2**
Kraków	390 730	513 318	11,7	4,4
Wrocław	310 130	474 845	4,5	12,6
Trójmiasto	225 180	372 393	16,8	14,4

Źródło: Colliers International

Warszawę, według rankingu sporządzonego przez PwC i Urban Land Institute (źródło: *Przemysł spotkań w Warszawie*, 2011), charakteryzuje „wysoki stopień dostosowania zasobów nieruchomości do potrzeb rynku" (s. 11). Stolica Polski zajmuje porównywalną (323 euro/m^2) do wybranych miast europejskich pozycję pod względem cen najmu powierzchni biurowej w euro na m^2 za rok (2011 rok, tamże) – jedynie w Paryżu cena najmuje jest znacznie wyższa (830 euro).

Polska jest obecnie najbardziej aktywna na rynku nieruchomości w Europie Środkowej i Wschodniej (zgodnie z danymi do wydania wrzesień 2012), co powoduje, że inwestorzy chętnie poszukują lokalizacji swojego biznesu właśnie w Warszawie (na podstawie PwC i Urban Land Institute, 2013, Emerging Trends inReal Estate. The Second Act Optimism Returns).

W Warszawie zlokalizowane są również podmioty zapewniające profesjonalną obsługę prawną dla klientów zagranicznych. Na podstawie *7 rankingu Dziennika Gazety Prawnej,* wskazać można udział kancelarii prawnych zlokalizowanych w Warszawie, na tle pozostałych liderów w branży (Rysunek 146). Podmioty zlokalizowane w Warszawie to prawie połowa najlepiej ocenianych kancelarii w Polsce. Wszystkie podmioty zapewniają obsługę przynajmniej w jednym języku obcym. Pozostałe kancelarie zlokalizowane są głównie w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu. Oceniane są słabiej, zarówno w ogólnym rankingu, jak i pod względem obsługi klientów w języku obcym. W pierwszej dziesiątce rankingu znajduje się zaledwie jedna kancelaria spoza Warszawy. Do podmiotów ocenianych najwyżej w kategorii *obsługa klientów w języku obcym* należą Weil, Gotshal & Manage, Drzewiecki, Tomaszek i Wspólnicy i Chmaj oraz Wspólnicy. Wszystkie zlokalizowane są w stolicy.

Rysunek 138. Udział kancelarii międzynarodowych w rankingu Dziennika Gazety Prawnej

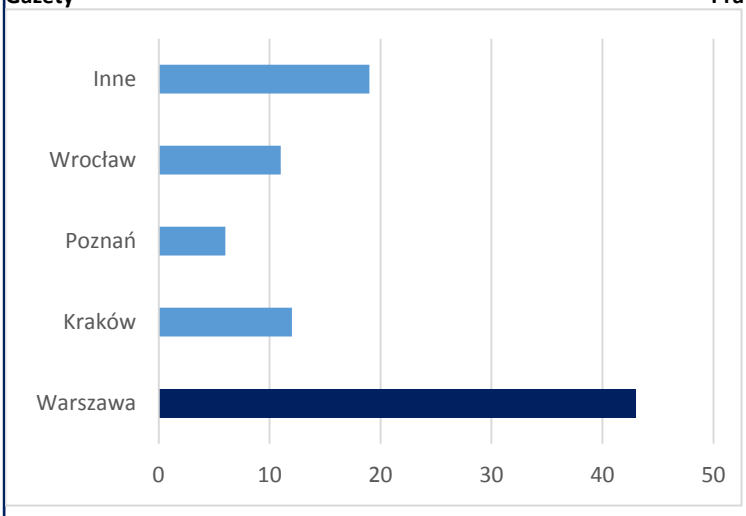

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Dziennika Gazety Prawnej

Rysunek 139. Szkoły miedzynarodowe i obcojęzyczne w Warszawie

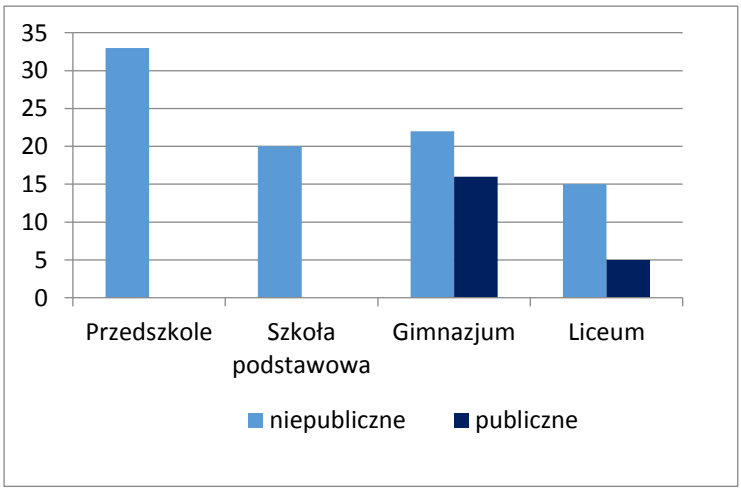

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.edukacja.warszawa.pl

Do sektora (SUM) zaliczono również szkoły międzynarodowe i obcojęzyczne (Rysunek 147). Na wszystkich poziomach nauczania przeważają podmioty niepubliczne. Jedynie na poziomie gimnazjum i liceum zidentyfikowano placówki publiczne. Są to jednak szkoły dwujęzyczne, a nie międzynarodowe.

Edukacja międzynarodowa jest więc dobrem skierowanym do ludzi zamożnych, najczęściej – inwestorów zagranicznych, pracowników ambasad i korporacji międzynarodowych. Placówki oświatowe lokalizowane są

zarówno blisko miejsca pracy (firm, ambasad), jak i miejsca zamieszkania. Zależy to w dużej mierze od poziomu edukacji. Szkoły podstawowe i przedszkola zlokalizowane są często blisko miejsca pracy, a gimnazja i licea bliżej miejsca zamieszkania (ze względu na większą samodzielność młodzieży w tym wieku)[78].

Na podstawie wywiadu IDI z przedstawicielem szkoły międzynarodowej wnioskować można, że Warszawa na tle innych miast posiada najlepiej rozwiniętą ofertę edukacyjną dla klientów międzynarodowych. Jest tak ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na takie usługi w mieście. Ciężko jednak porównać ofertę w oparciu o pozostałe obszary metropolitalne w Polsce i Europie.

W OMW placówki oświatowe lokalizowane są również poza Warszawą. Głównie są to przedszkola dwujęzyczne, między innymi w Grodzisku, Konstancinie, Nowym Dworze I Łomiankach. Warto również wspomnieć, że w Konstancinie znajduje się największa w OMW szkoła międzynarodowa American School of Warsaw.

Większe znaczenie w aspekcie konkurencyjności będzie miała edukacja na wyższym poziomie. Poziom umiędzynarodowienia uczelni ocenić można na podstawie rankingu czasopisma *Perspektywy*. W ocenie brano pod uwagę następujące wskaźniki: wyjazdy w ramach wymiany studenckiej, przyjazdy w ramach wymiany studenckiej, studenci cudzoziemcy, studiujący w językach obcych, programy studiów w językach obcych, nauczyciele akademiccy z zagranicy i wielokulturowość środowiska studenckiego**.** W 2013 r. w pierwszej dziesiątce aż siedem pozycji zajęły uczelnie warszawskie. Ogółem w rankingu umiędzynarodowienia na 91 uczelni 18 znajduje się w Warszawie.

Rysunek 140. Ocena parametryczna jednostek naukowych

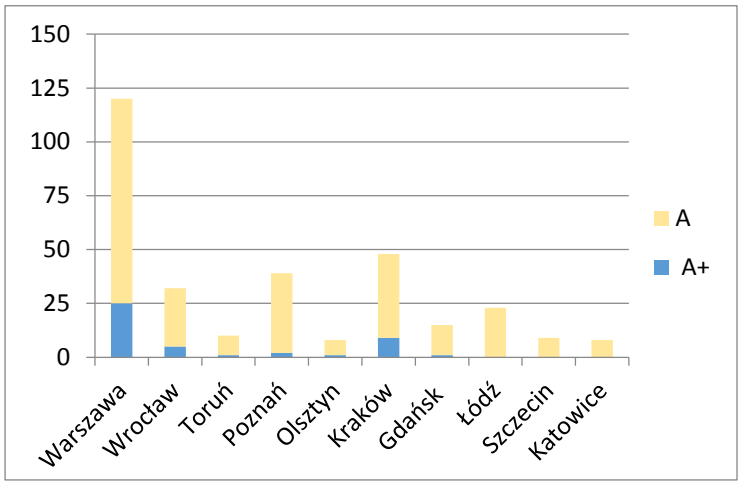

Źródło: Opracowanie własne na podstawie nauka.gov.pl

O wysokiej pozycji Warszawy na tle innych miast, świadczy również ocena parametryczna jednostek naukowych (Rysunek 148). W Warszawie zidentyfikowano najwyższą liczbę jednostek, które osiągnęły kategorie „poziom wiodący" (A+) oraz „poziom bardzo dobry" (A). Pozostałe miasta znacznie ustępują pod względem liczby jednostek naukowych. Poza Warszawą, w OMW jedynie w Lesznowoli zidentyfikowano jednostkę naukową o kategorii (A).

Do sektora usług międzynarodowych skierowanych do szerszej liczby adresatów (także turystów) zalicza się wszelkie usługi noclegowe, konferencyjne i gastronomiczne. Skupiając się jednak na funkcjach metropolitalnych, omówione zostaną tylko te o najwyższym standardzie (hotele 4* i 5* oraz największe obiekty konferencyjne).

[78] Przedszkola i szkoły międzynarodowe jako czynnik przyciągania kapitału zagranicznego, Katarzyna Biernat.

W 2013 r. w OMW zidentyfikowano 30 obiektów hotelarskich o standardzie cztero- i pięciogwiazdkowym. Na tle pozostałych obszarów metropolitalnych jest to drugi po Krakowskim OM najwyższy wynik (Rysunek 149). W latach 2009-2012 w OMW zaobserwowano stagnację przyrostu liczby nowych obiektów hotelarskich. W roku 2012 nastąpił dynamiczny rozwój branży, w tym głównie podmiotów skoncentrowanych w gminach sąsiadujących z Warszawą. Wzrost ten dotyczył przede wszystkim hoteli o standardzie czterogwiazdkowym (obiekty o standardzie pięciogwiazdkowym są zlokalizowane tylko na terenie Warszawy).

Rysunek 141. Liczba hoteli cztero- i pięciogwiazdkowych w latach 2007-2013 na terenie wybranych OM

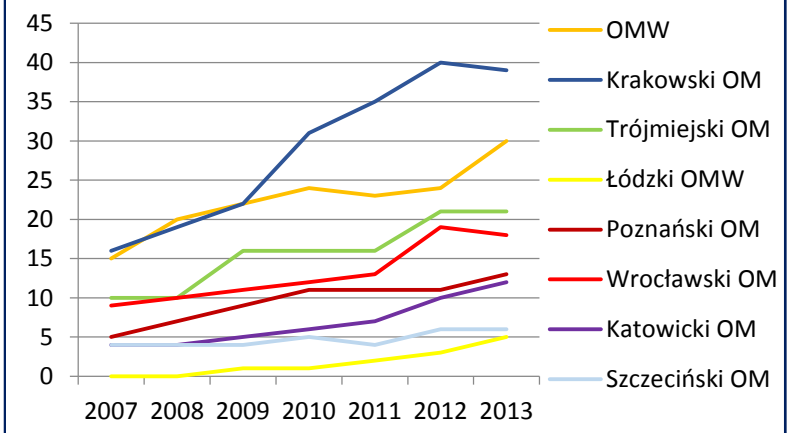

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dla porównania, w samym Wiedniu w roku 2013 zlokalizowanych było 187 obiektów cztero- i pięciogwiazdkowych, w Paryżu natomiast (dane na styczeń 2014) tego typu hoteli zlokalizowanych jest 306, w Madrycie – 166. W Pradze natomiast, w grudniu 2012 roku znajdowało się 237 hoteli 4 i 5-gwiazdowych (źródło: strony internetowe miejskich urzędów statystycznych).

Rysunek 142. Obiekty konferencyjne w Warszawie w 2012 r.

Rodzaj obiektu	Liczba	Powierzchnia
Obiekty konferencyjne i wystawiennicze	20	61 000
Hotele ogółem	56	33 300
Obiekty kulturalne i zabytkowe	18	15 000
Obiekty Akademickie	7	9 250
Ogółem	101	118 550

Źródło: Przemysł spotkań w Warszawie w 2012 r.

Rozwój wysokiej jakości branży hotelarskiej jest ściśle powiązany z kolejnym elementem SUM – centrami kongresowymi i wystawienniczymi. Biorąc pod uwagę liczbę imprez konferencyjnych, na tle największych miast Europy Środkowej Warszawa wypada przeciętnie. Bezkonkurencyjnie liderem w branży konferencyjnej jest Wiedeń, zarówno jeżeli chodzi o liczbę organizowanych spotkań, jak i powierzchnię obiektów konferencyjnych. Warszawa ustępuje również miejsca Pradze i Budapesztowi. To, czym stolica może się pochwalić i czym może konkurować z innymi ośrodkami europejskimi, to niewątpliwie podaż obiektów o bardzo dużej powierzchni (pojemność sal powyżej 5000 osób).

Na polskim rynku przemysłu spotkań Warszawa odgrywa kluczową rolę. W 2012 r. w stolicy zidentyfikowano ponad 100 obiektów konferencyjnych (Rysunek 150). Najwięcej z nich znajduje się w hotelach (56). Szczególnie duże znaczenie w dostarczaniu usług konferencyjnych mają obiekty hotelowe zlokalizowane w centrum miasta o standardzie cztero- i pięciogwiazdkowym. Największą

powierzchnią charakteryzują się obiekty konferencyjne i wystawiennicze (pojemność nawet powyżej 5000 osób). Do obiektów tych, szczególnie istotnych dla rozwoju przemysłu spotkań, zaliczane jest Centrum Targowo-kongresowe MT Polska oraz Warszawskie Centrum EXPO XXI.

Centra kongresowe są jednym z elementów SUM, które pełnią istotną funkcję również w innych gminach OMW. Najczęściej są to gminy zlokalizowane atrakcyjnie ze względu na obecność walorów przyrodniczych bądź położenie – przy głównych arteriach drogowych, lotniskach czy linii kolejowej. Najczęściej obiekty te nie dorównują standardami, a przede wszystkim powierzchnią, obiektom warszawskim. Są jednak na terenie OMW przykłady takich podmiotów, które oferują wysokiej jakości usługi konferencyjne w obiektach o pojemności ponad 1000 osób. W Serocku zidentyfikowano aż trzy takie obiekty.

3.4.3. SPÓJNOŚĆ

Wymiar spójności będzie rozpatrywał komplementarność oferty SUM na terenie wszystkich gmin OMW. Będzie to oznaczało konieczność odpowiedzi na pytania:

Pyt. 140: Czy lokalizacja poszczególnych elementów SUM, pomimo koncentracji w Warszawie, wskazuje na wykorzystywanie również potencjałów innych gmin OMW?
Pyt. 141: Czy rozwój SUM wpływa na wzrost dostępności usług dla całego OMW?

Gminy OMW są ważnymi odbiorcami usług generowanych w stolicy. Według władz lokalnych gminy OMW pełnią najczęściej funkcję „sypialni Warszawy". Można więc stwierdzić, że wszelkie usługi wytwarzane w Warszawie kierowane są również do mieszkańców gmin pozostałych, a także przedsiębiorców prowadzących działalność na ich terenie.

Rozwój SUM w jakimś stopniu wpływa również na wykorzystanie potencjałów innych gmin. W mniejszych miastach elementy SUM doszukuję się głównie w nowoczesnych usługach hotelarskich, konferencyjnych i handlowych. Świadczą o tym nowoczesne powierzchnie handlowe (centra handlowe, galerie i supermarkety) oraz wysokich standardów obiekty hotelarsko-konferencyjne (cztero- i pięciogwiazdkowe). W gminach OMW lokalizowane są także placówki oświatowe dwujęzyczne (przede wszystkim przedszkola).

W gminach OMW rozwija się również sektor usług wspomagających biznes (firmy konsultingowe, kancelarie, centra logistyczne). Usługi te najczęściej nie posiadają międzynarodowego charakteru. Jednak istotne jest to, że niektóre gminy dostrzegają potrzebę rozwoju usług „okołobiznesowych", co również świadczy o wykorzystywaniu ich potencjału i sprzyja lepszej dostępności do usług specjalistycznych.

3.4.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Wymiar jakości życia mieszkańców również można sprowadzić do dwóch pytań:

Pyt. 245: Czy składowe jakości życia w poszczególnych gminach OMW przyczyniają się do rozwoju SUM?
Pyt. 246: Czy rozwój SUM wpływa na wzrost jakości życia mieszkańców OMW?

Rozwój SUM i jakość życia są od siebie wzajemnie zależne. Rozwój SUM w pewien sposób wymusza poprawę jakości życia. Z drugiej strony elementy sektora lokalizowane są w miejscach, gdzie jakość życia mieszkańców jest już wysoka.

Składowe jakości życia mogą przyczynić się do rozwoju SUM, ale również go utrudnić. W większych miastach, o wysokim potencjale ekonomicznym wysoka jakość życia sprzyja lokalizacji elementów sektora. Utrudnienia w rozwoju usług można napotkać w gminach, gdzie wysoka jakość życia powiązana jest z dużym udziałem terenów zieleni i obszarów chronionych, a mieszkańcy oczekują ciszy i spokoju.

Z wywiadów przeprowadzonych z przedstawicielami organizacji świadczących usługi międzynarodowe wynika, że do najważniejszych składowych jakości życia, które przyczyniają się do rozwoju SUM, należą: infrastruktura drogowa, turystyczna, gastronomiczna, usługi otoczenia biznesu, sektor rozrywki i kultury, oferta edukacyjna oraz otwartość społeczeństwa. Zwrócono również uwagę, że inwestorzy zagraniczni nie są świadomi wysokiej jakości usług w Warszawie.

3.4.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego, po uwzględnieniu analizy potencjałów, powinien udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

Pyt. 280: Czy aktywizacja potencjałów biernych może przyczynić się do wzrostu SUM na terenie OMW?

Przede wszystkim istotna jest aktywizacja potencjału innowacyjnego poprzez wykorzystanie zaplecza naukowego oraz stworzenie systemu współpracy – jednostek naukowych, przedsiębiorstw i administracji – w obszarze innowacji.

Pyt. 281: W jakim stopniu potencjały bierne są konsekwencją SUM?

Ciężko określić, w jakim stopniu. Na pewno umiędzynarodowienie jednostek naukowych wpływa na aktywizację potencjału naukowego OMW. Zależność taką można również odnaleźć w obszarze turystyki. Turystyka zagraniczna (wypoczynkowa, konferencyjna i biznesowa) ciągle należy do potencjałów biernych OMW i jest to wynikiem m.in. braków w infrastrukturze turystycznej,

szczególnie w gminach OMW. W stolicy infrastruktura ta jest na względnie wysokim poziomie. Brakuje natomiast działań z zakresu promocji turystycznej Warszawy.

W wymiarze potencjału utraconego kluczowe wydaje się pytanie:

Pyt. 312: Jakie są relacje między utratą potencjału a elementami SUM?

Mała liczba klientów zagranicznych, którzy osiedlają się w OMW na stałe, może być wynikiem braków w sektorze bądź też braku wiedzy klientów na temat oferowanych usług międzynarodowych. Istotna zatem wydaje się promocja sektora.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 346: Które potencjały aktywne w największym stopniu przyczyniają się do rozwoju SUM?

Potencjał gospodarczy. Największy wpływ na rozwój SUM mają inwestycje zagraniczne, ponieważ w największym stopniu generują popyt na usługi zaliczane do sektora.

Pyt. 347: Które elementy SUM w największym stopniu wpływają na rozwój potencjałów aktywnych OMW?

Jednostki naukowe, powierzchnie biurowe, kancelarie międzynarodowe – to elementy, które zaliczane są do sektora wsparcia biznesu i wpływają na aktywizację potencjału gospodarczego.

3.5. LOKALIZACJA ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU

Środki masowego przekazu (dalej: „media") nazywane są czwartą władzą w związku z ich funkcją kontrolną (Adamowski 2007). Ze względu na dynamiczną zmianę, jaka dokonała się w Polsce po 1989 roku, a także rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych, trudny jest do zastosowania tradycyjny podział mediów odnoszący się do zasięgu oddziaływania: ogólnokrajowe, regionalne, lokalne i sublokalne. Na potrzeby niniejszego badania najistotniejsze będą te media, które w największym stopniu uczestniczą w międzynarodowych sieciach informacyjnych, a z drugiej strony działalność lokalnych mediów uczestniczących w budowaniu sprawności instytucjonalnej władz samorządowych.

3.5.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 91: Czy i jak – w opinii władz samorządowych – media wpływają na sprawność instytucjonalną gmin OMW?

Zdaniem władz lokalnych media generalnie pozytywnie wpływają na sprawność instytucjonalną gmin OMW, ponieważ mobilizują urzędników i włodarzy do lepszego wykonywania zadań publicznych. Nie brakuje jednak głosów krytycznych (zarówno pod adresem mediów ogólnokrajowych, jak i lokalnych), które, zdaniem respondentów, nie zawsze rzetelnie i obiektywnie przedstawiają sprawy lokalne, a raczej szukają sensacji. Władze lokalne skarżą się, że w wyniku nierzetelnej postawy niektórych przedstawicieli mediów dochodzi do wprowadzania opinii publicznej w błąd, co wymaga publikacji sprostowań ze strony urzędu, a czasem przyczynia się nawet do zablokowania inwestycji gminnych i wycofania inwestora (pojedyncze przypadki w OMW). Z drugiej strony media lokalne są również narzędziem lokalnej walki o władzę, stąd opinie urzędujących burmistrzów i wójtów do pewnego stopnia motywowane są doświadczeniami z innych wymiarów polityki niż wymiar prorozwojowy.

Pyt. 92: Czy istnieje potencjał dla stworzenia odrębnego środka przekazu reprezentującego cały OMW (na wzór mediów dzielnicowych)?

Próby stworzenia odrębnego środka masowego przekazu reprezentującego cały OMW były podejmowane już wielokrotnie. Tytułem, który ukazywał się na całym obszarze metropolitalnym Warszawy, było „Życie Warszawy" z dodatkami lokalnymi. Z powodu stale spadającej sprzedaży tytuł ten przestał się ukazywać. W 2008 roku podobną próbę podjęła Grupa Wydawnicza Polskapresse Sp. z o.o., która zaczęła wydawać dziennik „Polska Metropolia Warszawska". Gazeta ukazuje się w powiatach: m.st. Warszawa, warszawskim zachodnim, grodziskim, legionowskim, nowodworskim, mińskim, otwockim, piaseczyńskim, pruszkowskim, wołomińskim, żyrardowskim, sochaczewskim, siedleckim, wyszkowskim, grójeckim i garwolińskim. Jednak również ten tytuł nie spotkał się z aż tak dużym zainteresowaniem mieszkańców, jak na to liczyli wydawcy. Gazeta jest nadal wydawana, jednak znacząco ograniczono częstotliwość jej ukazywania się (z pięciu do dwóch dni w tygodniu). Zdaniem przedstawiciela Izby Wydawców Prasy wynika to przede wszystkim z braku zapotrzebowania na tego typu gazetę. Mieszkańcy są zainteresowani tym, co dzieje się w ich lokalnym środowisku, w mniejszym stopniu interesują się natomiast tym, co dzieje się w innych gminach (szczególnie tych odległych), dlatego chętniej kupują gazety lokalne lub dzienniki

ogólnokrajowe z dodatkami lokalnymi (np. Gazeta Wyborcza). Z drugiej strony korzystają z mediów ogólnokrajowych, czerpiąc z nich informacje o wydarzeniach krajowych i ze świata. Gazety o tak dużym zasięgu terytorialnym nie dostarczają mieszkańcom ani jednych, ani drugich informacji. Zdaniem przedstawiciela IWP, aby istniał popyt na tego rodzaju prasę, musi występować równowaga treści w niej zawartych (bez faworyzowania jakichkolwiek gmin z OMW). Ale, co ważniejsze, w mieszkańcach OMW musi wykształcić się i wzmocnić tożsamość metropolitalna. Z drugiej strony mamy tu do czynienia ze sprzężeniem zwrotnym – obecność takiego medium mogłaby kształtować świadomość metropolitalną. Jak pokazują dotychczasowe doświadczenia, jego funkcjonowanie jest nieopłacalne z czysto rynkowego punktu widzenia, jest więc tu miejsce na wprowadzenie usługi publicznej. Niedochodowość przedsięwzięcia skłaniać powinna jednak do zachowania szczególnych rygorów w przypadku podjęcia decyzji o takiej interwencji. Najważniejszym kryterium powinna być w tym przypadku spójność działań politycznych na rzecz budowania tożsamości metropolitalnej – pojedyncze działanie w postaci stworzenia środka przekazu informacyjnego jest niewystarczające – potrzebne są jeszcze ogólnometropolitalne informacje.

3.5.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 200: Jaka jest pozycja OMW na rynku mediów w porównaniu z pozostałymi aglomeracjami w Polsce i Europie?

Liczba podmiotów prowadzących działalność wydawniczą oraz związaną z nadawaniem i produkcją programów radiofonicznych i telewizyjnych[79] w OMW sięga blisko 30 tys. W drugim w kolejności katowickim obszarze metropolitalnym liczba podmiotów z branży medialnej nieznacznie przekracza 6 tys., a w trzecim i czwartym (krakowski i poznański) wynosi 5,9 tys. (Rysunek 152). Liczba podmiotów gospodarczych należących do *mass* mediów w przeliczeniu na mieszkańca w OMW jest również największa spośród wszystkich obszarów metropolitalnych w Polsce (przekracza 93 na 10 tys. mieszkańców, podczas gdy w drugim w kolejności Poznańskim Obszarze Metropolitalnym wynosi „zaledwie" 64 podmioty na 10 tys. mieszkańców).

Rysunek 143. Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność wydawniczą i związaną z nadawaniem i produkcją programów radiofonicznych i telewizyjnych w OM w Polsce

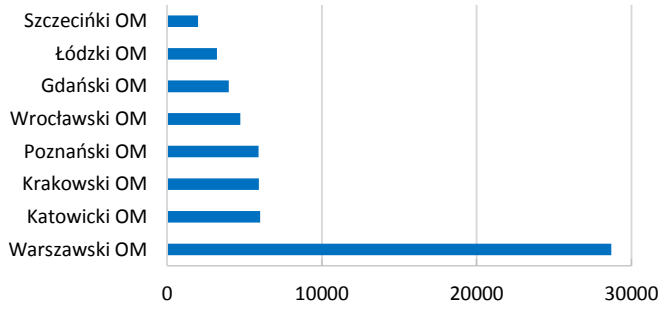

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.*

[79] Podmioty z działów: 58-60, 63 sekcji J, 73 sekcji M.

Bezwzględnie najwyższą liczbą podmiotów gospodarczych prowadzących działalność wydawniczą i związaną z nadawaniem i produkcją programów radiofonicznych i telewizyjnych charakteryzuje się w OMW Warszawa, ale duża ich liczba występuje również w Piasecznie (606 podmiotów), Pruszkowie, Łomiankach, Legionowie, Konstancin-Jeziornej, Lesznowoli, Otwocku, Brwinowie, Wołominie i Michałowicach (powyżej 150 podmiotów). Jeśli zaś chodzi o koncentrację tych podmiotów, Warszawa już nie dominuje nad resztą obszaru, najwyższa koncentracja występuje w gminie Podkowa Leśna (149,9 podmiotów na 10 tys. mieszk.), na drugim miejscu jest Warszawa (135,8) a następnie Łomianki (102,3). Generalnie w gminach należących do obszaru ZIT występuje większa koncentracja podmiotów z branży medialnej (od 62 do 150 podmiotów na 10 tys. mieszkańców) (Rysunek 149).

Rysunek 144.Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność wydawniczą i związaną z nadawaniem i produkcją programów radiofonicznych i telewizyjnych w OMW w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, 2013r.

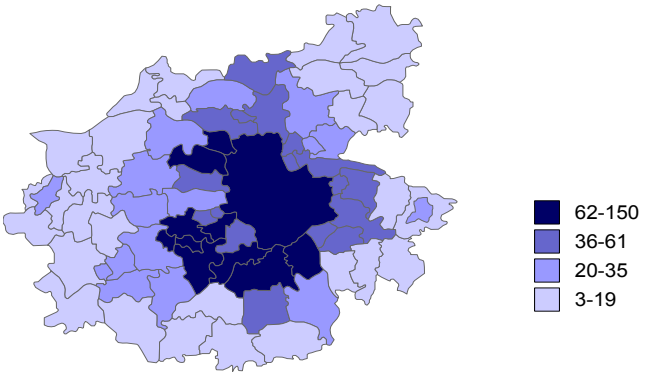

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

O wysokiej konkurencyjności OMW względem innych obszarów metropolitalnych w Polsce świadczy silna koncentracja wydawców prasy w stolicy. Na 106 podmiotów zrzeszonych w największej tego typu organizacji (Izbie Wydawców Prasy) w Warszawie zlokalizowane są aż 54, czyli co drugi wydawca prasy w Polsce prowadzi swoją działalność w Warszawie (Rysunek 150). Inne obszary metropolitalne wypadają na tym tle bardzo słabo. W drugim w kolejności wrocławskim obszarze metropolitalnym zlokalizowanych jest tylko 5 podmiotów!

Rysunek 145. Liczba wydawców prasy stowarzyszonych w IWP

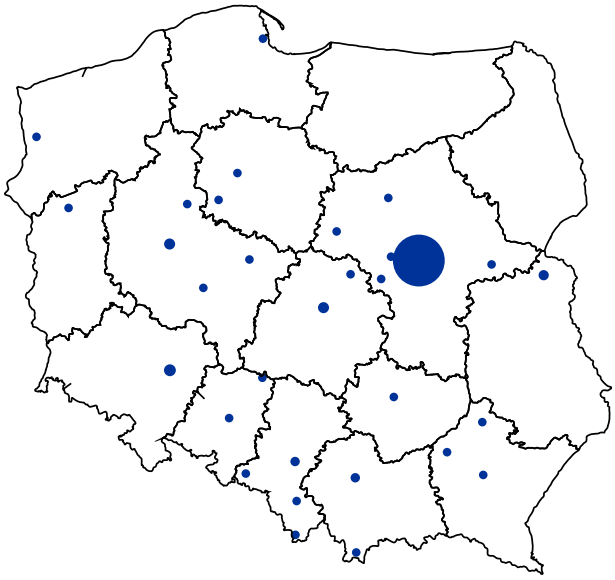

Polskie media publiczne są w zdecydowanie większym stopniu niż media w innych krajach europejskich finansowane z reklam (55% przychodu nadawców), tymczasem średnio w Europie jest

to tylko 10,5%[80]. Zdecydowanie najmniejszy w polskich mediach publicznych jest natomiast udział przychodów z abonamentu (17%), podczas gdy średnio w Europie jest to 64%. W przeliczeniu na statystyczne polskie gospodarstwo domowe daje to 0,5 euro miesięcznie przychodów, przy średniej europejskiej wynoszącej 3 euro. Po drugie, na polskim rynku medialnym dominują koncerny zagraniczne (trzech na czterech największych wydawców prasy posiada kapitał zagraniczny, głównie niemiecki: *Ringier Axel Springer Polska*, *Grupa Polskapresse*, *Bauer Media Polska*). Dominacja koncernów niemieckich wśród zagranicznych wydawców wynika przede wszystkim z bliskości geograficznej i większej znajomości polskiego rynku, co w pewnym stopniu tłumaczy też brak silnych wydawców francuskich, brytyjskich i amerykańskich. Eksperci ds. rynku medialnego podkreślają jednak również silną pozycję Agory S.A., która dosyć dobrze radzi sobie z konkurencją wydawców zagranicznych i utrzymuje pierwsze miejsce pod względem nakładów tytułów i przychodów ze sprzedaży prasy[81].

3.5.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 142: Czy istnieją wewnątrz obszaru OMW bariery utrudniające dostęp do środków masowego przekazu mieszkańcom gmin?

Zdecydowana większość ankietowanych mieszkańców OMW posiada dostęp do prasy, radia, telewizji i internetu oraz korzysta z nich. Spośród tych czterech środków masowego przekazu największy odsetek respondentów korzysta z telewizji (96%), najmniejszy natomiast z internetu (72%). Najwięcej osób, które nie korzystają ze środków masowego przekazu, deklaruje, że po prostu nie mają takiej potrzeby (Rysunek 154). Jest to również najczęściej wymieniana przyczyna przez osoby niekorzystające z internetu. Należy przy tym jednak zauważyć, że brak możliwości technicznych jest ważną barierą w dostępie do tego środka masowego przekazu dla 22% ankietowanych mieszkańców OMW niekorzystających z internetu. Kwestie finansowe nie mają przy tym istotnego znaczenia. Stanowią one jednak poważną barierę w przypadku dostępu do prasy (19% ankietowanych mieszkańców, niekupujących gazet deklaruje, że zbyt duży koszt dostępu jest tego głównym powodem).

Rysunek 146. Bariery w dostępie do środków masowego przekazu (% wskazań)

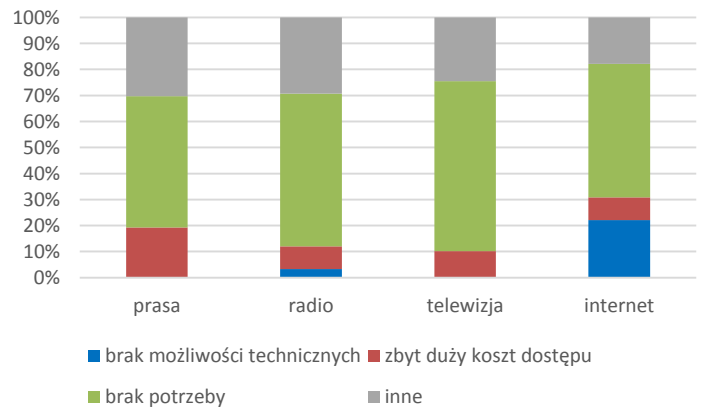

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet CATI z mieszkańcami.

[80] http://www.polskatimes.pl/artykul/945886,polskie-media-publiczne-wyrozniaja-sie-na-tle-europy-utrzymuja-sie-glownie-z-reklam,id,t.html?cookie=1 [dostęp: 5.08.2014].

[81] http://wiadomosci.onet.pl/prasa/rynek-prasy-w-polsce/splzv [dostęp: 5.08.2014].

3.5.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 247: W jakim stopniu środki masowego przekazu uwzględniają potrzeby informacyjne o środowisku lokalnym na terenie OMW?

Ne terenie OMW wydawanych jest ponad 185 tytułów prasy lokalnej (ukazujących się z różną częstotliwością, począwszy od dzienników, przez tygodniki aż po miesięczniki)[82]. W każdej z gmin obszaru metropolitalnego Warszawy dostępny jest przynajmniej jeden tytuł prasowy o charakterze ogólnoinformacyjnym, natomiast większa liczba mediów występuje w miastach powiatowych. Poza prasą funkcjonują radia i telewizje o zasięgu lokalnym lub regionalnym (np. *Radio Bogoria* w Grodzisku Mazowieckim, *Spółdzielcza Telewizja Legionowo* LTV). W północnej części obszaru na terenie kilkunastu gmin i dzielnic (m.in. Legionowo, Nowy Dwór, Serock, Nieporęt, Wołomin, Radzymin, Białołęka, Bemowo, Targówek, Praga Północ, Tarchomin) działa mające siedzibę w Legionowie *Radio Hobby*, które samo siebie określa jako Radio północnej *Aglomeracji Warszawskiej i północnego Mazowsza*. Coraz bardziej popularne stają się też telewizje internetowe (np. iTV *Piaseczno*, PIXEL TV prezentująca informacje dla powiatu otwockiego, GTV *Twoja Okolica* – powiatu grodziskiego). Media lokalne swoim zasięgiem obejmują zwykle obszar powiatu, chociaż zdarzają się też takie o mniejszej skali oddziaływania, tj. gminy/miasta, dzielnicy lub osiedla (np. *Nasza Gazeta Woli i Bemowa*, *Dookoła Chotomowa*, *Przystanek Zalesie* - gazeta sołecka). Wśród mieszkańców zainteresowanie zyskują też portale internetowe i fora dyskusyjne dotyczące lokalnych problemów (np. http://forumpiaseczno.info/ – forum mieszkańców Piaseczna czy http://forum-pruszkow.pl/ – Nieoficjalne Forum Miasta Pruszkowa). W większości gmin ukazują się też gazety i informatory gminne (wydawane przez urzędy gmin lub podległe im jednostki organizacyjne, np. biblioteki publiczne, ośrodki kultury).

Rysunek 147. Skąd czerpie Pan/i informacje o wydarzeniach lokalnych w Pana/i gminie? (% wskazań)

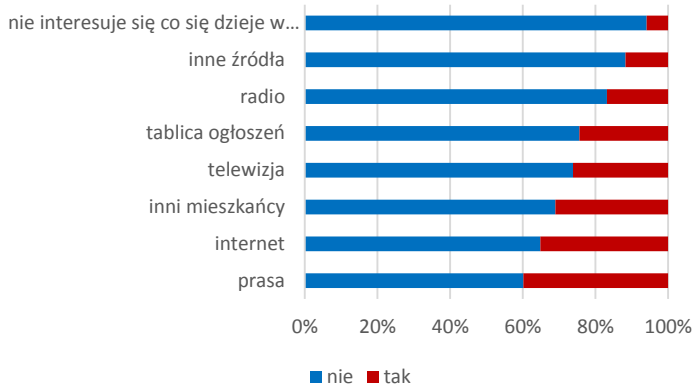

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet CATI z mieszkańcami.

Wyniki badania CATI przeprowadzonego z mieszkańcami OMW potwierdzają dominującą pozycję prasy wśród wszystkich środków masowego przekazu. Blisko 40% respondentów informacje o wydarzeniach lokalnych w gminie czerpie właśnie z prasy (Rysunek 155). Na drugim miejscu plasuje się internet (35% wskazań), natomiast telewizja i radio są rzadziej wskazywane jako źródła informacji lokalnych (odpowiednio 26% i 17%). Prawie co trzeci ankietowany mieszkaniec OMW dowiaduje się o ważnych wydarzeniach lokalnych od innych mieszkańców.

[82] Na podstawie: Warszawska prasa lokalna i środowiskowa. Warszawa i okolice oraz stron www poszczególnych powiatów i gmin.

3.5.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 282: Czy media (jako czwarta władza) mogą przyczynić się do pobudzenia potencjałów biernych?

Media mogą przyczynić się do pobudzenia potencjałów biernych – w szczególności do tych związanych z identyfikacją przestrzenną mieszkańców. Jednakże obecnie nie istnieją popularne media, które obejmowałyby całym zasięgiem OMW, trudno natomiast zakładać, że media świadczące usługi tylko dla części mieszkańców będą realizowały cele odnoszące się do całego obszaru. Aby tak się stało, konieczne jest chociażby moderowanie współpracy pomiędzy tymi organizacjami. Popularność prasy lokalnej wskazuje, że medium, które mogłoby zapoczątkować wzmacnianie tożsamości metropolitalnej, może stać się prasa. Natomiast popularność wymiany informacji na temat wydarzeń lokalnych bezpośrednio pomiędzy mieszkańcami wskazuje na użyteczność organizowania wydarzeń ogólnometropolitalnych jako narzędzia stymulowania wspólnej identyfikacji.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 313: Czy media odegrały jakąś rolę w utracie potencjałów OMW?

Media generalnie nie przyczyniły się do utraty jakiegokolwiek potencjału OMW. Zdarzały się przypadki, w których nierzetelne przedstawienie sprawy wywołało oburzenie mieszkańców lub dezinformację u potencjalnego inwestora, jednak z reguły udawało się te sprawy wyjaśniać (zarówno z mieszkańcami, jak i inwestorami). W zaledwie kilku przypadkach doszło do zablokowania inwestycji i wycofania się inwestora.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 348: Jakie są relacje między potencjałami OMW, a działalnością mediów?

Władze lokalne z 23 gmin OMW zwracają uwagę na pozytywną rolę mediów w promocji gminy, poszczególnych wydarzeń lokalnych czy przeprowadzonych inwestycji. Przekazy te generalnie wpływają bardziej na dobry wizerunek gminy, natomiast w mniejszym stopniu generują wzrost ruchu turystycznego czy zainteresowanie inwestorów albo potencjalnych mieszkańców, chociaż takie efekty promocji w mediach są również wskazywane (np. wzrost liczby turystów odwiedzających Muzeum Żaby w Żabiej Woli, rozwój mieszkalnictwa w Ząbkach, rozwój turystyki pielgrzymkowej w gminie Teresin za sprawą przekazów z Niepokalanowa).

3.6. ORGANIZACJA WYDARZEŃ KULTURALNYCH I SPORTOWYCH O ZASIĘGU PONADKRAJOWYM ORAZ MIĘDZYNARODOWYCH SPOTKAŃ

3.6.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 93: Czy samorządy OMW współpracują ze sobą organizując wydarzenia kulturalne i sportowe o zasięgu ponad krajowym oraz spotkania międzynarodowe?

Prowadzone badania nie wykazały, aby gminy z obszaru OMW współpracowały ze sobą, organizując wydarzenia kulturalne i sportowe o zasięgu ponadkrajowym. Udało się zidentyfikować zaledwie dwa wydarzenia będące owocem takiej współpracy, przy czym wydaje się, że nie miały one mocno zaznaczonego aspektu międzynarodowego (I Międzynarodowy Festiwal Folkloru – Ożarów Mazowiecki 2013 oraz Międzynarodowy Turniej Zapaśniczy o Puchar Mazowsza). Współpracy takiej nie sprzyja brak organizacji, która mogłaby ją koordynować. Brak współpracy między gminami zauważa także dyrektor *Poland Convention Bureau*: „na Mazowszu mamy do czynienia z brakiem współpracy wewnątrzregionalnej, brakiem porozumienia między wójtami, gminami, włodarzami, a także brakiem spójności produktów".

3.6.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 201: Jaka jest rola OMW w organizacji międzynarodowych wydarzeń biznesowych (tzw. przemysłu spotkań: konferencje/kongresy, wydarzenia korporacyjne, wydarzenia motywacyjne i targi/wystawy (por. Celuch 2013)?

Z danych gromadzonych przez *Poland Convention Bureau* wynika, że rola OMW w organizacji międzynarodowych wydarzeń jest ogromna – w 2012 roku ponad połowa wszystkich spotkań została zorganizowana w Warszawie (Celuch 2013, Rysunek 148). Jednak o ile w skali Polski pozycja Warszawy jest wysoka, o tyle w skali Europy nasz kraj nie wypada już tak dobrze. Zdaniem Dyrektora *Poland Convention Bureau* brak jest spójności w działaniach: „Na dzień dzisiejszy w Warszawie mamy cztery różne instytucje, które się tym zajmują. Mamy Mazowiecką Regionalną Organizację Turystyczną, która wchodzi w kompetencje Warszawy, Stołeczne Biuro Turystyki, które się tym zajmuje, Warszawską Organizację Turystyczną i Warsaw Convention Bureau, które od niedawna działa w ramach WOT-u. Nie mamy spójności, nie mamy jednej jednostki, która w sposób kompleksowy, strategiczny, długofalowo promuje markę Warszawa jako destynację biznesową". Pod tym względem bardzo intensywne działania prowadzi na przykład Gdańsk, który promuje się dla biznesu jako Gdańsk i region. Na tle innych miast Europy Środkowej OMW zdecydowanie przegrywa z Pragą, Wiedniem czy Budapesztem – miastami, które prowadzą intensywne działania promocyjne od wielu lat. W raporcie *Meeting Guide. Meetings, Conventions, Events, Incentives in Berlin* (*Convention Office in Berlin*), wśród miast europejskich w pierwszej piątce najbardziej konkurencyjnych pod względem organizacji spotkań międzynarodowych były odpowiednio Wiedeń, Paryż, Berlin i Madryt.

Rysunek 148. Liczba spotkań i wydarzeń w polskich miastach w 2012 roku

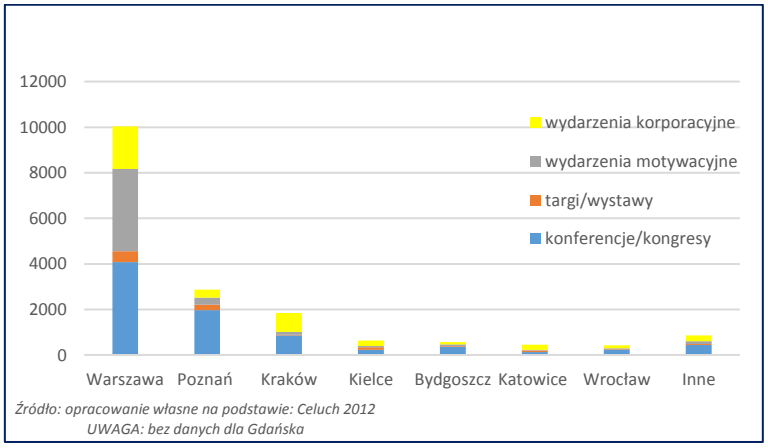

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Celuch 2012
UWAGA: bez danych dla Gdańska

Warszawa nie wyróżnia się na mapie Europy pod względem oferty miejsc na spotkania biznesowe. Tradycyjnie najważniejszym miejscem spotkań była Sala Kongresowa w Pałacu Kultury i Nauki, licząca prawie 2900 miejsc, pozbawiona jednak, jak pisze Misiak (2012), wystarczającego zaplecza usługowego. Sytuację tę zmieniło otwarcie w 2001 roku Warszawskiego Centrum Targowo-Konferencyjnego EXPO XXI oraz, przede wszystkim, Centrum Targowo-Kongresowego MT Polska w 2009 roku. Mimo tego, pod względem wielkości sali, Warszawa przegrywa konkurencję np. z Berlińskim wielofunkcyjnym centrum kongresowym (ICC), który jest jednym z najnowocześniejszych obiektów tego typu na świecie – mieści 9100 osób oraz 80 dodatkowych sal, czy z Centrum Kongresowym w Pradze, mieszczącym aż 9300 gości (http://www.kcp.cz/). Wedle danych *Convention Bureau* Warszawa okazuje się konkurencyjna wobec Wiednia pod względem wielkości sal największych obiektów konferencyjnych i kongresowych ogółem oraz wobec Budapesztu i Pragi pod względem pojemności sal w najważniejszych hotelach konferencyjnych (Tabela 73).

Tabela 73. Najważniejsze obiekty konferencyjne i kongresowe wybranych miast pod względem pojemności największej sali (dane w m^2)

Miasto	Największa sala w hotelu konferencyjnym	Największa sala w innych obiektach
Wiedeń	1000 (Austria Trend Hotel)	4320 (Austria Center Vienna)
Budapeszt	850 (InterContinental Budapest)	9000 (HUNGEXPO Fair and Publicity Center)
Praga	2000 (Top Hotel)	10000 (PVA Expo Prague)
Warszawa	2500 (Hotel Gromada)	6300 (Centrum Targowo-Kongresowe MT Polska)

Źródło: *Przemysł spotkań w Warszawie*, 2012, s.24, na podstawie Convention Bureaux poszczególnych miast

Jednym z kluczowych źródeł informacji o spotkaniach międzynarodowych jest *International Congress and Convention Association* (ICCA), które (na poziomie krajów i miast) zbiera dane dotyczące zorganizowanych spotkań, spełniających 3 warunki: odbywają się cyklicznie, przy tym (wymiennie) w przynajmniej trzech różnych państwach, i skupiają co najmniej 50 uczestników. Według raportu *The Association Meetings Market* 2002-2011 (ICCA), liderem pod względem liczby zorganizowanych spotkań tego typu jest Wiedeń (dane na rok 2011, Tabela 74). Warszawa zajmuje ostatnie miejsce wśród porównywanych miast. Należy zwrócić uwagę, że w państwach z silną dominacją miasta

stołecznego w sieci osadniczej (Czechy, Węgry) spotkania międzynarodowe organizowane są przede wszystkim w stolicach (Budapeszt 86%, Praga 80%). Istotny udział w organizacji spotkań na tle całego kraju ma również lider spośród miast porównawczych – Wiedeń (68%). Warszawa nie ma natomiast nawet połowy udziału w organizacji spotkań międzynarodowych w kraju (39%), ale co ważniejsze przegrywa również konkurencję w tej części Europy wobec bezwzględnej liczby organizowanych spotkań.

Tabela 74. Liczba spotkań międzynarodowych w krajach i miastach w 2011 roku według ICCA

Kraj	liczba spotkań w 2011 roku	miasto	Liczba spotkań w 2011 roku	jako % spotkań w kraju
Niemcy	577	Berlin	147	25%
Hiszpania	463	Madryt	130	28%
Francja	428	Paryż	174	41%
Austria	267	Wiedeń	181	68%
Polska	165	Warszawa	65	39%
Węgry	125	Budapeszt	108	86%
Czechy	122	Praga	98	80%

Opracowanie własne na podstawie ICCA, *The Association Meetings Market* 2002-2011, 2012

Pyt. 202: Jakiego typu wydarzenia kulturalne i sportowe oraz spotkania międzynarodowe mają największy wpływ na podnoszenie międzynarodowej konkurencyjności OMW na tle kraju i Europy oraz Europy Środkowo-Wschodniej?

W chwili obecnej trudno jest wskazać wydarzenia kulturalne i sportowe oraz spotkania międzynarodowe, które jednoznacznie podnoszą międzynarodową konkurencyjność OMW. Do najważniejszych takich imprez zaliczyć można Konkurs Pianistyczny Fryderyka Chopina czy Festiwal Ludwika van Beethovena, jednak są to pojedyncze przypadki.

3.6.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 143: Jakie jest znaczenie wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponadkrajowym oraz spotkań międzynarodowych dla poszczególnych gmin OMW?

Z przeprowadzonych badań wynika, że wydarzenia kulturalne i sportowe odgrywają dla gmin OMW (poza Warszawą) niewielką rolę. Badane gminy podkreślają, że większe znaczenie ma dla nich organizacja imprez o znaczeniu lokalnym lub regionalnym. Wymieniane są pojedyncze imprezy, np. międzynarodowe zawody judo w Lesznowoli czy Międzynarodowy Festiwal Chopinowski w Sochaczewie. Z drugiej strony są gminy, na terenie których znajdują się hotele z salami konferencyjnymi, w których organizowane są różnego rodzaju spotkania biznesowe – wymienić tu należy Józefów, Mszczonów, Ożarów Mazowiecki, Serock. Symptomatyczne jest jednak to, że w wywiadzie prowadzonym w referacie zajmującym się promocją w urzędzie miasta w Mszczonowie przy pytaniu o wydarzenia o zasięgu międzynarodowym nie pojawiła się informacja o wydarzeniach międzynarodowych organizowanych w trzygwiazdkowym hotelu Panorama (który z kolei został podany jako pozytywny przykład ściągania różnych spotkań przez eksperta zajmującego się

przemysłem spotkań). Dowodzi to, że gminy nie postrzegają tego rodzaju wydarzeń jako części tego, co się w gminie dzieje.

Pyt. 144: Gdzie, na terenie OMW poza Warszawą, koncentrują się obiekty organizacji wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponad krajowym oraz spotkań międzynarodowych?

Według K. Celucha, dyrektora *Poland Convention Bureau*, najważniejszymi czynnikami przy wyborze obiektu do organizacji spotkań międzynarodowych są:

(1) komunikacja i dostępność, przy czym dostępność nie znaczy, że musi to być bardzo blisko Warszawy. Musi być dobrze skomunikowane – np. jeśli jest sala/hala, która nie jest w Warszawie, ale jest w gminie okolicznej, wystarczy, że na lotnisku jest szybki pociąg, który ma do przejechania trzy stacje i wysiada się przed halą, przy której są dwa hotele. Ale jeśli to jest wspaniały obiekt, ale bardzo źle zlokalizowany, to ciężko go wypromować jako miejsce organizacji wydarzeń (choć nie jest to niemożliwe).

(2) przy obsłudze spotkań kluczem jest obsługa, ludzie i kontakt *face to face*. Jeżeli będziemy mieli obiekt, który będzie nawet gorzej zlokalizowany, ale będzie elastyczny, dobrze dopasowany do klienta i ludzie, którzy w nim pracują, będą władali językami, znali światowe trendy i wychodzili „pod klienta", traktowali go indywidualnie, to jest to ten element, którym można bardzo dużo zyskać.

(3) cennym walorem jest zakwaterowanie obok miejsca, gdzie odbywa się wydarzenie, tudzież bezpośrednie połączenie z zakwaterowaniem. Nie chodzi o bezpośrednie połączenie, czyli podstawienie autobusu, bo to można zrobić wszędzie, ale o to, by było to zlokalizowane w pobliżu. Dlatego na przykład przy światowych centrach kongresowych powstają stacje tramwaju, metra czy kolejki podmiejskiej.

Inwentaryzacja obiektów, w których mogą być organizowane wydarzenia o zasięgu międzynarodowym, wykazała, że występują one w 22 gminach[83]: Brwinów, Józefów, Legionowo, Lesznowola, Łomianki, Marki, Mińsk Mazowiecki, Mszczonów, Nadarzyn, Pruszków, Radziejowice, Serock, Stare Babice, Sulejówek, Tarczyn, Teresin, Warszawa, Wiskitki, Wołomin, Ząbki, Zielonka i Żyrardów. Z danych pozyskanych w gminach wynika, że w zdecydowanej większości są to obiekty sportowe (głównie hale sportowe). Jednak spotkania międzynarodowe organizowane są także w hotelach o wysokim standardzie, wyposażonych w sale konferencyjne. Największym potencjałem w tym zakresie dysponuje Warszawa (znajdują się tu wszystkie hotele pięciogwiazdkowe z terenu OMW), choć obiekty takie występują także w innych gminach (Rysunek 152).

[83] W 14 gminach OMW nie udało się ustalić, czy tego rodzaju obiekty istnieją.

3.6.4. POTENCJAŁY

Pyt. 283. Czy w ramach OMW można zidentyfikować gminy gdzie występuje potencjał organizacji wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponad krajowym oraz spotkań międzynarodowych? W czym on się przejawia i w jaki sposób można go wykorzystać?

Biorąc pod uwagę czynniki niezbędne do organizacji międzynarodowych spotkań (dostępność komunikacyjna, bliskość obiektów noclegowych, czynnik ludzki), na terenie OMW istnieją gminy o znaczącym potencjale. Dodatkowym atutem z tego punktu widzenia jest obecność dwóch lotnisk międzynarodowych (oprócz portu im. Fryderyka Chopina także lotnisko w Modlinie[84]).

Potencjał OMW w tym zakresie wykorzystać można po pierwsze poprzez wsparcie i zrozumienie lokalnych władz. Powinno to polegać na zrozumieniu, że spotkania międzynarodowe to jest długofalowa praca i że wspólne działania (tworzenie wspólnych produktów) przynoszą lepsze rezultaty. Po drugie, niezbędne są środki finansowe i odpowiedni obiekt. Musi on być na tyle dopasowany, żeby można tam było zorganizować wszelkiego rodzaju wydarzenia, z których będzie zadowolona lokalna społeczność, a jednocześnie będzie możliwość pozyskania międzynarodowych imprez.

Zdaniem dyrektora *Poland Convention Bureau*, aby uruchomić potencjał Mazowsza, trzeba działać razem: „stworzyć klaster turystyczny pod kątem: promujmy turystykę biznesową. I jeśli gmina X ma obiekt, gmina Y ma las, a gmina Z ma 4 restauracje, to stworzyć taki produkt, żeby cała trójka skorzystała". Zdaniem tego eksperta powinna też być organizacja, która będzie tym zarządzać (Mazowsze Convention Bureau). „Takiej organizacji na Mazowszu nie ma. Mamy MROT, który zajmuje się turystyką, i pewnie gdzieś w swoich priorytetach, zadaniach, informacjach, ma też wymienioną turystykę biznesową, ale organizacjami promującymi turystykę biznesową są convention biura, więc jeśli by takie powstało przy Urzędzie Marszałkowskim czy przy dowolnym ciele, i by zrzeszyło wszystko poza Warszawą, ale by ściśle współpracowało z Warszawą, to by był potencjał".

Pyt. 314: Czy tempo rozwoju tzw. przemysłu spotkań w OMW jest wolniejsze niż w innych metropoliach Polski i Europy Środkowo-Wschodniej?

Ze względu na fakt, że raporty dotyczące tzw. przemysłu spotkań, opracowywane przez *Poland Convention Bureau*, przygotowywane są co roku w oparciu o nieco inne dane, trudno jest porównać tempo rozwoju na podstawie danych ilościowych. Warszawa zdecydowanie przoduje w liczbie zorganizowanych wydarzeń wśród wszystkich miast w Polsce, choć inne metropolie zaktywizowały w ostatnim czasie działania mające na celu pozyskiwanie spotkań i wydarzeń międzynarodowych. Na tle całej Polski zdecydowanie dobrze wypadają pod tym względem Kraków, Gdańsk, Poznań i Wrocław. Miasta te mają strategie, które realizują, i coraz bardziej chcą działać razem z gminami otaczającymi (czego dowodem jest fakt, że za 2013 rok Gdańsk opublikował dane dotyczące liczby zorganizowanych spotkań dla Trójmiasta, a także dodatkowo zebrał dane dla całego województwa pomorskiego).

[84] Choć lotnisko w Modlinie obsługuje głównie tzw. tanie linie lotnicze, to jednak coraz częściej branża biznesowa korzysta z tego rodzaju lotów i połączeń (głównie ze względu na możliwość bezpośrednich połączeń z wieloma mniejszymi miastami).

Porównując OMW z innymi metropoliami Europy Środkowo-Wschodniej, można zauważyć, że tempo rozwoju tzw. przemysłu spotkań jest niższe niż w Pradze, Berlinie, Wiedniu czy Budapeszcie. „Praga od lat 15 gigantyczne pieniądze wkłada w turystykę biznesową. Do Wiednia nawet nie chciałbym porównywać, bo nie ma do czego, oni to robią od 40 lat, a Budapeszt od 5 lat" – podaje dyrektor *Poland Convention Bureau*.

Pyt. 349: Na czym polega przewaga OMW nad innymi metropoliami krajowymi w zakresie organizacji wydarzeń kulturalnych i sportowych o zasięgu ponad krajowym oraz spotkań międzynarodowych?

Podstawowe czynniki, które decydują o przewadze konkurencyjnej OMW na tle innych metropolii krajowych w zakresie organizacji międzynarodowych spotkań, to stołeczność miasta (a co za tym idzie – obecność wielu instytucji i firm międzynarodowych), dostępność komunikacyjna miasta (największe i najnowocześniejsze w Polsce międzynarodowe lotnisko) oraz obecność odpowiednich obiektów. W Warszawie istnieją cztery obiekty targowo-wystawiennicze: Pałac Kultury i Nauki, którego znaczenie staje się coraz mniejsze; Centralny Ośrodek Sportu na Torwarze, gdzie odbywają się przede wszystkim wydarzenia o znaczeniu lokalnym, oraz dwa nowoczesne centra wystawiennicze: Warszawskie Centrum Targowo-Konferencyjnym EXPO XXI oraz Centrum Targowo-Kongresowe MT Polska (Derek i in. 2013). Zdaniem cytowanego już wielokrotnie eksperta, K. Celucha, o przewadze OMW decyduje to, że „jest nauka, jest biznes i można dolecieć".

3.7. AKTYWNOŚĆ MIĘDZYNARODOWA SAMORZĄDÓW ORAZ CZŁONKOSTWO W ORGANIZACJACH MIĘDZYNARODOWYCH

3.7.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt 94: Dlaczego współpraca zagraniczna gmin finansowana jest głównie ze źródeł własnych i jakie ma to konsekwencje dla aktywności na arenie międzynarodowej?

Najaktywniejsze gminy deklarują wykorzystywanie zewnętrznych źródeł finansowania aktywności międzynarodowej – głównie programów europejskich lub różnych organizacji wspierających taką aktywność ze szczebla centralnego. Jednak większość samorządów mówi, że albo nie podejmuje takiej aktywności w ogóle, albo jest ona ograniczona do wizyt studyjnych raz na rok, raz na dwa lata i ewentualnej współpracy szkół. Taki typ działalności finansowany jest ze źródeł własnych. Zazwyczaj uczestnictwo w jakimś międzynarodowym projekcie sprzyja podejmowaniu bardziej zróżnicowanych form aktywności. Tego typu aktywność jest jednak na terenie OMW sporadyczna. Z drugiej strony, istnieją przykłady współpracy finansowanej jedynie ze źródeł własnych, która jest bardzo użyteczna dla prowadzącego ją samorządu. Warunkiem jest jednak dobór partnera o podobnym profilu społeczno-gospodarczym, podobnym zakresie funkcji i ewentualnie wyższym poziomie rozwoju. W OMW są samorządy uczestniczące w długoletnich partnerstwach transgranicznych, dzięki którym mogą uczyć się nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-planistycznych i jednocześnie prowadzić działania na rzecz umiędzynarodowienia organizacji zlokalizowanych na ich terenie oraz mieszkańców, szczególnie młodzieży.

Są to przykłady sporadyczne, a jednocześnie, ze względu na charakter sieci międzynarodowych wartościowe, gdyż dzięki odpowiednio ukierunkowanej interwencji mogą stać się zalążkiem ogolnoaglomeracyjnych sieci współpracy międzynarodowej.

Pyt. 95: Dlaczego samorządy OMW nie uczestniczą w międzynarodowych organizacjach i sieciach samorządowych (poza Warszawą)?

Spośród 72 samorządów OMW współpracę zagraniczną (w formie przynależności do organizacji międzynarodowej i/lub podpisanych partnerstw) prowadzi 45 gmin. W działania międzynarodowe zaangażowanych jest 95% gmin miejskich OMW, 76% gmin miejsko-wiejskich OMW i 39% gmin wiejskich OMW. Takie zróżnicowanie aktywności poszczególnych typów gmin jest zjawiskiem powszechnym w całym kraju – współpracę międzynarodową w 2012 r. podejmowało 95% miast i 52% gmin wiejskich (Fuksiewicz , Łada, Wenerski 2012).

Samorządy z OMW podpisały partnerstwa o współpracy ze 137 jednostkami samorządowymi z 36 krajów zlokalizowanych w Europie, Azji i Ameryce Północnej. Najwięcej sformalizowanych partnerstw samorządy nawiązały z jednostkami z: Włoch (18,25%), Litwy (10,21%), Francji i Niemiec (po 8,75%) oraz Ukrainy (8,02%) (Tabela 75). Kierunki współpracy samorządów z OMW pokrywają się z tendencjami przejawiającymi się w skali kraju. Polskie samorządy współpracują głównie z partnerami z krajów z Europy Zachodniej i Wschodniej. W zależności od opracowania liczba partnerstw z jednostkami z poszczególnych państw nieco się różni, wśród 15 najpopularniejszych kierunków

podpisywania partnerstw znajdują się m.in.: Niemcy, Ukraina, Francja, Czechy, Słowacja, Białoruś, Litwa, Rosja oraz Włochy (Szewczyk 2007). Intensywną współpracę z samorządami włoskimi, poza gminami województwa mazowieckiego, prowadzą samorządy z województwa łódzkiego (Skorupska 2005).

Tabela 75. Kierunki geograficzne i liczba podpisanych partnerstw[85]

Kraj	Liczba partnerstw
Włochy	25
Litwa	14
Francja, Niemcy	12
Ukraina	11
Rosja, Turcja	5
Czechy, Chiny	4
Białoruś, Estonia, Łotwa, Stany Zjednoczone, Węgry	3
Austria, Bułgaria, Grecja, Macedonia, Rumunia, Słowacja	2
Azerbejdżan, Brazylia, Chorwacja, Czarnogóra, Gruzja, Hiszpania, Izrael, Japonia, Kanada, Kazachstan, Korea Południowa, Mołdawia, Norwegia, Szwecja, Tajwan, Wielka Brytania, Wietnam	1

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Gminy OMW należą do zróżnicowanej grupy organizacji międzynarodowych (Tabela 76). Do najbardziej znaczących i najbardziej aktywnych należy Warszawa (EUROCITIES). Wśród pozostałych organizacji znajdują się takie, które wydają się już nie funkcjonować (Stowarzyszenie Gmin Podwarszawskich Ile de France dla Promocji i Wymiany), ale ocena ta jest bardzo trudna, gdyż w relacjach międzynarodowych niektóre kontakty bywają uśpione przez lata, by następnie się odrodzić, a niektóre nie są zrywane, choć nie funkcjonują ze względu na poprawność polityczną, lub brak takiej konieczności (nie generują kosztów). W każdym razie niektóre z tych organizacji nie wykazują obecnie aktywności. Niektóre z nich to rodzaj spotkań odbywających się co jakiś czas, a nie regularne organizacje (*World Cities Summit*). Część to organizacje o wąskiej specjalizacji (*Association of Significant Cemeteries in Europe*).

Tabela 76. Organizacje międzynarodowe do których należą samorządy OMW

Nazwa organizacji międzynarodowej
Association of Significant Cemeteries in Europe
BaltMet
Eurocities
City Mayors: Metropolis
Międzynarodowe Stowarzyszenie Orędowników Pokoju
Echanges Sans Frontieres (Wymiana Bez Granic) z Francji
Organizacja Miast Światowego Dziedzictwa
Sieć Miast Obrzeżnych Stolic (Edge Cities Network)

[85] Szacunek na podstawie odpowiedzi gmin na pytania wysłane drogą elektroniczną (30 gmin), odpowiedzi udzielonych przez telefon (30 gmin) oraz analizy stron internetowych gmin (*web research*).

Stowarzyszenie szlaku ERIH (Europejski Szlak Dziedzictwa Przemysłowego)
Stowarzyszenie Gmin Podwarszawskich Ile de France dla Promocji i Wymiany
Stowarzyszenie Miast dla Recyklingu
World Cities Summit
Światowy Związek Miast Męczeńskich, Miast Pokoju
Unia Stolic Wspólnoty Europejskiej

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Najbardziej znaczący dla rozwoju sieci metropolitalnej jest brak współdziałania w ramach rozwijania kontaktów międzynarodowych pomiędzy Warszawą a otoczeniem. Warszawa ma „swoje" sieci współpracy, a otoczenie ma „swoje" sieci współpracy. Sieci otoczenia są zbudowane raczej na dwustronnych partnerstwach, które przez bardziej doświadczone samorządy wykorzystywane są w sposób wielostronny (łączenie wydarzeń z różnymi partnerami).

Jednakże ocena aktywności sieci transgranicznej, nawet tych gmin, które deklarują posiadanie partnera, musi być bardzo ostrożna, bowiem tylko nieco ponad połowa z nich deklaruje również, że realizuje projekty w ramach partnerstw międzynarodowych. Najczęściej gminy realizują projekty z dziedzin: edukacji, kultury i sportu. Realizacja przedsięwzięć w tych dziedzinach, w ramach współpracy zagranicznej dominuje również ogólnie w Polsce od lat 90. (Brzozowska 1998; Skorupska 2005; Fuksiewicz, Łada, Wenerski 2012).

Najważniejszym powodem małej aktywności samorządów OMW na polu międzynarodowym jest brak identyfikacji potencjalnych korzyści. Najczęściej deklarowanym powodem poza tym jest brak funduszy i potencjału organizacyjnego, najczęściej wyrażany w sformułowaniu: *mamy pilniejsze sprawy*. Dotyczy to przede wszystkim gmin wiejskich.

Pyt. 96: Dlaczego samorządy OMW wykazują niską aktywność w wykorzystywaniu instrumentów EWT?

Samorządy OMW nie wykorzystują instrumentów EWT – oprócz Warszawy. Uzasadniają to brakiem informacji na temat tego instrumentu lub brakiem kadry/czasu dla przygotowania dokumentacji w sytuacji, gdy środki dostępne dla nich w ramach EWT są małe.

3.7.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 203: Czy współpraca zagraniczna samorządów jest narzędziem wspierania promocji zagranicznej?

Działania transgraniczne, jeśli podejmowane są w sposób aktywny, są wykorzystywane do działań promocyjnych gminy. Nie jest to jednak najważniejszy cel tego rodzaju aktywności. Kontakty z przedsiębiorcami są najsłabiej rozwiniętym rodzajem kontaktów w ramach budowania tych relacji. Zdecydowanie bardziej rozwinięte są relacje z placówkami oświatowymi i organizacjami kultury.

3.7.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 145: Jakie są przyczyny mniejszej aktywności we współpracy zagranicznej gmin wiejskich oraz gmin ze wschodniej części OMW?

Podział na wschód – zachód dotyczy jedynie samorządów położonych w obrębie ZIT – samorządy należące do ZIT położone na wschód od Warszawy wykazują się mniejsza aktywnością niż samorządy położone na zachód. Natomiast im dalej od Warszawy, tym bardziej ta tendencja się zaciera i bardziej prawdopodobny jest fakt braku współpracy. Prawdopodobieństwo niepodejmowania tego typu aktywności jest również większe wśród gmin wiejskich. Gminy wiejskie deklarują brak czasu, pieniędzy, a czasami niedostrzeganie wymiernego sensu w podejmowaniu tego rodzaju aktywności.

Pyt. 146: Dlaczego Warszawa nie włącza w swoje inicjatywy międzynarodowe pozostałych samorządów OMW?

Zdaniem gmin okolicznych Warszawa nie widzi takiej potrzeby, jest samowystarczalna w realizacji swoich celów. Ważne znaczenie ma też postrzeganie dysproporcji w potencjale samej Warszawy i otaczających ją gmin. Samorządy postrzegają się jako zbyt małe i słabe, aby współpracować z miastem centralnym. Dodatkowo gminy zwracają uwagę, że każdy samorząd jest niezależny, posiada inne interesy, oczekuje różnych korzyści i sam może działać na arenie międzynarodowej. Natomiast z przedstawicielem Warszawy nie udało nam się porozmawiać.

3.7.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 248: Czy samorządy włączają organizacje społeczne do swoich inicjatyw międzynarodowych?

W większości gmin inicjatorami przedsięwzięć międzynarodowych jest urząd gminy. Wiele samorządów, głównie miejskich lub miejsko-wiejskich (np. Piaseczno, Wołomin, Sochaczew), stara się przyjmować rolę koordynatora, „opiekuna" działań międzynarodowych, zachęcając tym samym do wzmożonej aktywności swoich mieszkańców. Do organizacji społecznych włączanych w inicjatywy międzynarodowe gmin należą najczęściej: jednostki edukacyjne (szkoły, ZHP) i kulturowe (lokalne teatry, chóry, domy kultury). Zdarzają się pojedyncze przykłady zaangażowania środowiska biznesowego. Samorządy OMW rozwijają współpracę zagraniczną, przede wszystkim w kierunkach kulturowo-edukacyjnych, a nie gospodarczym.

3.7.5. POTENCJAŁY

Pyt. 248 : Jakie instrumenty można zastosować dla pobudzenia współpracy zagranicznej samorządów obszarów wiejskich?

Większość rozmówców nie ma zdania na temat możliwości zastosowania instrumentów wsparcia aktywności transgranicznej na obszarach wiejskich. Pojawia się jedynie opinia, że pomocne mogłyby się okazać instrumenty finansowe i organizacyjne, a także włączanie gmin mniej doświadczonych w działanie gmin bardziej doświadczonych. Instrumenty organizacyjne powinny być w skierowane na pomoc w wyszukaniu odpowiedniego partnera i nawiązaniu kontaktu. Powinny również służyć profesjonalizacji obsługi gości zagranicznych i *outsorcingowi* kosztów związanych z obsługą gości, ale również z organizowaniem wyjazdów zagranicznych.

Pyt. 285: Czy we współpracy międzynarodowej można zidentyfikować dziedziny współpracy wykazujące cechy potencjału biernego?

Potencjałem biernym wydaje się współpraca w ramach OMW na rzecz pobudzania aktywności transgranicznej. W szczególności Warszawa – otoczenie, głównie w wymiarze promocji zagranicznej. Jednakże również współpraca pomiędzy bardziej doświadczonymi i mniej doświadczonymi samorządami.

Pyt. 315:Czy samorządy mają negatywne doświadczenia we współpracy międzynarodowej a jeśli tak to czy wpływają one na motywację do współpracy?

Gminy OMW nie posiadają negatywnych doświadczeń we współpracy zagranicznej. Nawet te, które zakończyły partnerstwa czy ich nie kontynuują, podkreślają, że współpraca w określonym czasie przynosiła im korzyści i były zadowolone ze realizowanych wspólnie inicjatyw.

Za potencjał utracony należy uznać „uśpione" partnerstwa. Dynamika kontaktów transgranicznych wskazuje, że część partnerstw ulega różnym fazom cyklu życia partnerstwa, i gdy formuła, dla której zostało ono nawiązane, się wyczerpie, jego reaktywowanie jest najczęściej nieopłacalne. Niektóre, najbardziej trwałe partnerstwa, ogólnie mówiąc – te najlepiej dobrane, trwają dzięki wewnętrznemu rozwojowi – pogłębianiu współpracy oraz wspólnemu uczeniu się i dostosowywaniu do nowych warunków zewnętrznych w stosunku do partnerstwa. Nie dotyczy to jednak ogółu partnerstw.

Pyt. 349: Jakie są przykłady najbardziej efektywnych wieloorganizacyjnych partnerstw międzynarodowych i jakie są czynniki ich sukcesu?

Pyt. 350: Członkostwo w których organizacjach i sieciach międzynarodowych było źródłem największej wartości dodanej w opinii samorządów?

Można znaleźć takie partnerstwa w kontekście poszczególnych samorządów, ale nie w kontekście całego OMW. Kontakty Warszawy wykorzystywane są tylko przez Warszawę, a pozostałe samorządy nie są na tyle zorganizowane, żeby ich działanie mogło mieć ogólnoaglomeracyjne oddziaływanie. Innymi słowy nie można na tym polu zidentyfikować potencjału aktywnego, poza aktywnością liderów.

Jednak użytecznym wydaje się podkreślenie, że największe korzyści samorządy czerpią z podpisanych partnerstw (najczęściej dwustronnych). Pozytywne efekty współpracy odnoszą się głównie do aspektu społecznego i kulturowego. Przeważają wymiany mieszkańców, polegające na poznawaniu nowych ludzi i kultur oraz nauce języków obcych. Korzyści, wynikające z działań międzynarodowych samorządów, odnoszące się do sfery gospodarczej, pojawiają się w niewielu gminach OMW.

3.1. TURYSTYKA ZAGRANICZNA

Zgodnie z teorią bazy ekonomicznej funkcja turystyczna należy do funkcji egzogenicznych, posiada znaczenie i zasięg co najmniej ponadregionalny (a faktycznie ponadkrajowy), współokreśla siłę gospodarczą miasta oraz warunkuje jego rozwój (Zmyślony 2011). Jej znaczenie jest doceniane w nowych teoriach i podejściach badawczych z zakresu funkcjonowania i rozwoju miast – m.in. miasta jako maszyny rozrywki (Clark 2003), miasta kreatywnego (Landry 2000) i innych (zob. Zmyślony 2011). To właśnie w zdolności metropolii do przyciągania turystów zagranicznych wyraża się, między innymi, atrakcyjność zewnętrzna metropolii.

3.1.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 97: Czy gminy OMW uwzględniają w polityce lokalnej przyciąganie turystów zagranicznych (w wymiarze promocyjnym, deklaracyjnym, planowania rozwoju, itp.)?

Przejawem wagi, jaką przywiązuje się do turystyki w polityce lokalnej, jest uwzględnienie jej w dokumentach strategicznych, jak np. strategia rozwoju gminy. Analiza tych dokumentów dla wszystkich gmin OMW wykazała, że choć w aż 65 strategiach wspomina się o turystyce, to jedynie 8 gmin upatruje szansę na rozwój turystyki zagranicznej. Są to Sochaczew (miasto i gmina wiejska), Baranów, Konstancin-Jeziorna, Ożarów Mazowiecki, Dąbrówka, Sulejówek oraz Warszawa. Dla porównania można podać, że aż w 37 gminach deklarowana jest chęć przyciągania w celach turystycznych mieszkańców aglomeracji, w tylu samo gminach planuje się rozwój agroturystyki, a w 28 jednostkach planuje się rozwój turystyki weekendowej.

Możliwość ukierunkowania polityki lokalnej na rozwój turystyki może też dać uchwalenie strategii rozwoju turystyki. Badania wykazały, że zaledwie osiem gmin z obszaru OMW ma taki dokument. Są to jednostki położone na północny wschód od Warszawy (Wyszków, Dąbrówka, Wołomin, Zielonka), Otwock, a także trzy gminy posiadające jedną wspólną strategię: Milanówek, Podkowa Leśna i Brwinów. Analiza tych dokumentów wykazała, że polityka związana z rozwojem turystyki skierowana jest raczej na przyjmowanie osób wypoczywających z regionu (w ramach turystyki weekendowej). Jedynie w Otwocku przewiduje się przyciąganie turystów także zza granicy, co może być spowodowane m.in. obecnością tam czterogwiazdkowego hotelu.

Wywiady przeprowadzone w biurach promocji 10 gmin wykazały, że ich przedstawiciele raczej nie planują rozwoju turystyki przyjazdowej zza granicy w oparciu o lokalne zasoby. Plany przyciągania turystów zagranicznych na większą skalę zadeklarowano wyłącznie w Mszczonowie, ponadto w kilku przypadkach wydawane są materiały promocyjne w obcych językach. Zdarza się, że gminy wystawiają się ze swoją ofertą na targach turystycznych, lecz jeśli już do tego dochodzi, to raczej w ramach współpracy Lokalnych Organizacji Turystycznych.

Z tego, co wyżej napisano, wynika, że przyciąganie turystów zagranicznych nie jest ważnym elementem polityki lokalnej zdecydowanej większości gmin OMW.

Pyt. 98: Czy samorządy OMW współpracują ze sobą tworząc i/lub promując wspólną ofertę turystyczną?

Samorządy OMW nie współpracują ze sobą w promocji wspólnej oferty turystycznej skierowanej za granicę. Współpraca między gminami skierowana jest raczej wyłącznie na rozwój turystyki i rekreacji w ramach regionu Mazowsza. Na terenie OMW istnieje pięć lokalnych organizacji turystycznych, z czego każda z nich zrzesza przynajmniej dwie gminy z tego terenu. Zaledwie jedna pochwalić się może stroną internetową w języku angielskim.

3.1.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 204: Jaka jest pozycja konkurencyjna OMW na tle innych metropolii pod względem poziomu rozwoju funkcji turystyki zagranicznej?

Na tle innych obszarów metropolitalnych Polski OMW ustępuje pod względem poziomu rozwoju funkcji turystyki zagranicznej tylko Krakowskiemu Obszarowi Metropolitalnemu, ale też nie pod każdym względem. Dla wszystkich innych obszarów metropolitalnych turystyka zagraniczna ma dużo mniejsze znaczenie.

Rysunek 149. Liczba miejsc noclegowych w obiektach hotelowych w latach 2007-2013 na terenie wybranych OM

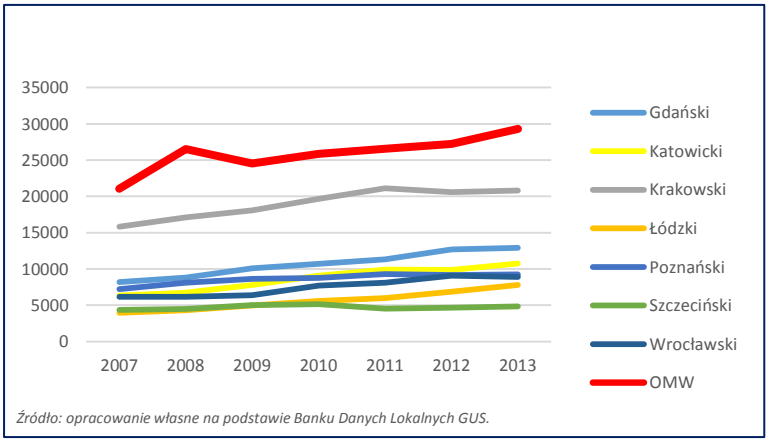

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

OMW dominuje pod względem liczby miejsc noclegowych w obiektach hotelowych, a zatem tych, z których w największym stopniu korzystają turyści zagraniczni. Potencjał metropolii do przyjmowania dużej liczby turystów jest zatem największy w kraju. W ciągu ostatnich lat liczba miejsc noclegowych na terenie OMW wzrosła, podczas gdy w Krakowskim OM (drugim pod względem badanego wskaźnika) pozostaje ona na zbliżonym poziomie od 2011 roku (Rysunek 157). Uwzględniając jednak poziom rozwoju funkcji turystycznej, mierzonej liczbą miejsc noclegowych w obiektach hotelowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, OMW przegrywa konkurencję z Krakowskim OM (12 miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców OMW przy 17 miejscach noclegowych na 1000 mieszkańców KOM[86]). Dla porównania Wiedeń dysponował w 2013 roku 60459 miejscami noclegowymi w obiektach hotelowych (35 miejsc na 1000 mieszkańców), Madryt – 67282 miejscami (21 na 1000 mieszkańców; 2013), zaś Berlin – 69430 miejscami noclegowymi (20 miejsc na 1000 mieszkańców; 2014).

[86] W przypadku pozostałych obszarów metropolitalnych wskaźnik ten wynosi: 11 miejsc noclegowych w obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców dla Gdańskiego OM, 10 dla Poznańskiego i Wrocławskiego, 8 dla Szczecińskiego, 7 dla Łódzkiego oraz 4 dla Katowickiego (dane GUS dla 2012 roku).

Rysunek 150. Liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym w latach 2007-2013 na terenie wybranych OM

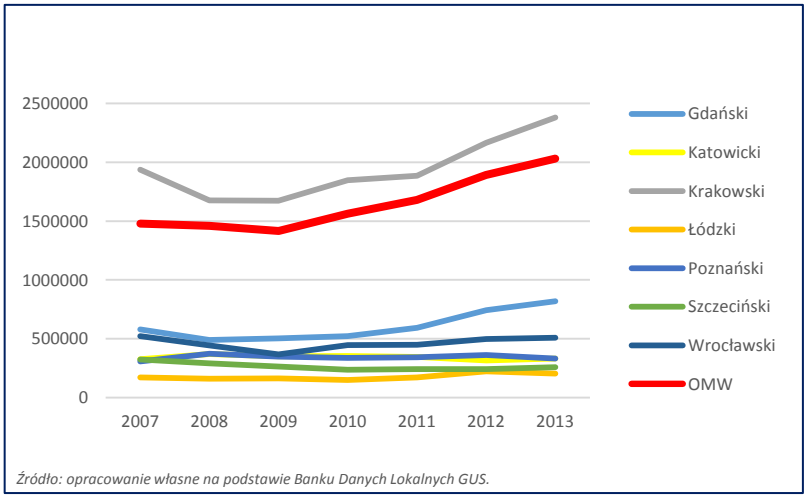

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Nieco inaczej sytuacja przedstawia się, jeśli chodzi o ruch turystyczny. Choć OMW dominuje pod względem liczby turystów zagranicznych korzystających z noclegów (tendencja wzrostowa od 2009 roku, różnica między OMW a następnym Krakowskim OM jest niewielka), jednak przygrywa konkurencję z Krakowskim OM pod względem liczby udzielonych noclegów – w 2013 roku turystom zagranicznym udzielono nieco ponad 2 miliony noclegów, tymczasem w KOM – 2,4 miliona (Rysunek 158). Oznacza to, że turyści zagraniczni, którzy przyjeżdżają do OMW, zostają tu na krócej niż w OM Krakowa. Dla porównania, w 2013 roku w Wiedniu gościom zagranicznym udzielono 10 milionów noclegów, w Berlinie – prawie 11,6 milionów noclegów, zaś w Pradze – ponad 13 milionów.

OMW ustępuje także Krakowskiemu OM pod względem poziomu rozwoju funkcji turystycznej, a zatem odnosząc liczbę turystów i liczbę udzielonych noclegów do liczby mieszkańców. Oznacza to, że obecność turystyki zagranicznej w Krakowie ma większe znaczenie dla miasta i jego obszaru metropolitalnego niż ma to miejsce w przypadku Warszawy.

Pyt. 205: Czy OMW wygrywa konkurencję z innymi polskimi metropoliami pod względem udziału turystów zagranicznych w ogólnym ruchu turystycznym w miastach?

Pod względem udziału turystów zagranicznych w ogólnym ruchu turystycznym OMW przegrywa konkurencję wyłącznie z obszarem metropolitalnym Krakowa: 34% turystów przyjechało do OMW zza granicy przy 51% turystów w KOM; 36% noclegów udzielono obcokrajowcom przy 56% noclegów w KOM. OMW można pod tym względem porównać do metropolii wrocławskiej i gdańskiej.

Pyt. 206: Jaka jest rola turystyki zagranicznej w gospodarce gmin OMW?

Obiekty noclegowe i gastronomiczne to najważniejsze przedsiębiorstwa związane z sektorem turystyki. Ich znaczenie dla gospodarki gmin OMW[87] nie jest duże – stanowią one zaledwie 2,5% wszystkich firm zarejestrowanych w systemie Regon. Najwyższy udział firm z sekcji I (hotele i restauracje) występuje w gminach Żabia Wola, Nieporęt i Grójec – jest to jednak wciąż bardzo niedużo, bo zaledwie 4,5%. Dla Warszawy wartość ta wynosi 2,6%. Wszystko to oznacza, że znaczenie tego sektora dla struktury gospodarki OMW nie jest znaczące.

[87] Obiekty noclegowe i gastronomiczne świadczą swoje usługi zarówno dla mieszkańców, jak i turystów (w tym zagranicznych), a więc niemożliwe jest odseparowanie roli turystyki wyłącznie zagranicznej przy analizie znaczenia tego rodzaju obiektów dla gospodarki gmin.

3.1.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 147: Jakie jest znaczenie umiędzynarodowionej funkcji turystycznej dla poszczególnym gmin OMW?

Znaczenie umiędzynarodowionej funkcji turystycznej dla poszczególnych gmin OMW jest bardzo zróżnicowane. Najwięcej turystów zagranicznych per capita przyjmują Warszawa (623 osoby na 1000 mieszkańców), a także gminy położone w jej bezpośrednim otoczeniu: Raszyn (304 turystów zagranicznych na 1000 mieszkańców), Józefów (290) i Ożarów Mazowiecki (177) (**Rysunek 151**).

Rysunek 151. Turyści zagraniczni korzystający z noclegów na terenie gmin OMW w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (2013 r.)

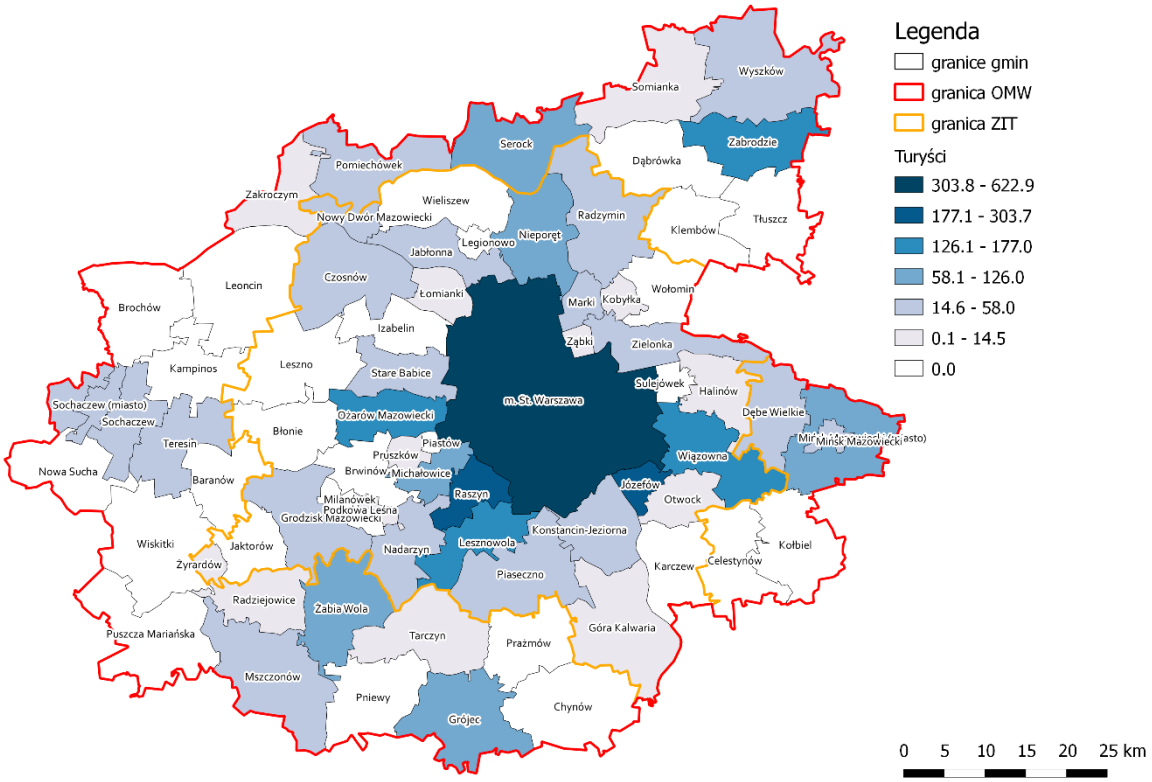

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Warszawa zdecydowanie dominuje także pod względem noclegów udzielonych turystom zagranicznym per capita (1135 noclegów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców). Następne w kolejności są gminy zlokalizowane w okolicy miasta centralnego: Józefów, Raszyn, Ożarów Mazowiecki, Wiązowna, gminy położone nad Zalewem Zegrzyńskim, ale także Grójec, Zabrodzie oraz Mińsk Mazowiecki. Jednak znaczenie umiędzynarodowionej funkcji turystycznej dla tych gmin jest już dużo mniejsze – liczba noclegów udzielonych w Józefowie odniesiona do liczby mieszkańców jest trzykrotnie mniejsza niż w Warszawie.

Pyt. 148: Jaki udział miejsc noclegowych OMW mieści się w mieście centralnym? Jaki udział turystów zagranicznych przyjeżdżających do OMW nocuje w Warszawie, a jaki poza miastem centralnym?

Aż 75% wszystkich miejsc noclegowych znajdujących się w OMW zlokalizowana jest w Warszawie. Oprócz Serocka, w którym znajduje się 6% miejsc noclegowych z obszaru OMW, udział wszystkich pozostałych gmin jest znikomy i nie przekracza w żadnym przypadku 2%.

W jeszcze większym stopniu Warszawa dominuje pod względem przyjazdów turystów – aż 95% turystów zagranicznych przyjeżdżających do OMW zatrzymuje się w mieście centralnym, z 96% wszystkich noclegów udzielonych na terenie obszaru metropolitalnego.

Pyt. 149: Gdzie, na terenie OMW poza Warszawą, koncentrują się hotele? Czy są to miejsca atrakcyjne turystycznie?

Jak wspomniano, Warszawa zdecydowanie dominuje pod względem dostępnych na terenie OMW miejsc noclegowych w obiektach hotelowych. Znajduje się tu prawie połowa wszystkich obiektów hotelowych. W mieście centralnym zlokalizowane są wszystkie hotele pięciogwiazdkowe, prawie połowa hoteli czterogwiazdkowych i trzygwiazdkowych, ponad 60% hoteli dwugwiazdkowych oraz 80% hoteli jednogwiazdkowych. Najważniejszym czynnikiem lokalizacji hoteli poza Warszawą są drogi dojazdowe do miasta – to przy nich koncentruje się duża część hoteli OMW (Rysunek 152). Jeśli chodzi o miejsca atrakcyjne turystycznie, to ważnym miejscem koncentracji hoteli są okolice Zalewu Zegrzyńskiego (gminy Serock i Nieporęt), będącego jedną z najważniejszych atrakcji dla turystyki i rekreacji na terenie OMW. Do innych miejsc atrakcyjnych turystycznie, gdzie zlokalizowane są hotele, należą Konstancin-Jeziorna, Józefów, Otwock, Góra Kalwaria czy Żyrardów, znajdują się tam jednak pojedyncze obiekty. Zauważyć można, że hotele nie występują w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów atrakcyjnych przyrodniczo (Kampinoski Park Narodowy, Mazowiecki Park Krajobrazowy).

Rysunek 152. Lokalizacja hoteli na terenie OMW (według standardu, 2014 rok)

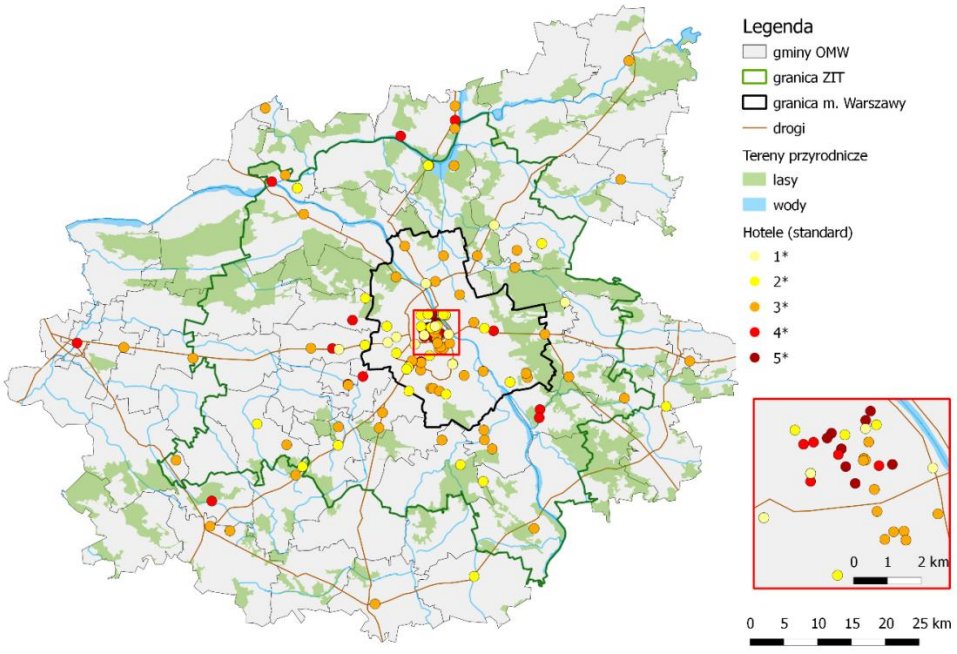

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralnego Wykazu Obiektów Hotelarskich

3.1.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 249: Czy istnieje zależność między poziomem jakości życia w gminach OMW a ich atrakcyjnością dla turystów zagranicznych?

Atrakcyjność gmin OMW dla turystów zagranicznych jest funkcją możliwości dojazdu do nich oraz odpowiedniej infrastruktury, z której będą oni mogli skorzystać. Przyjmując, że – oprócz Warszawy – poziom jakości życia w gminach OMW znajduje się z punktu widzenia turysty zagranicznego na stosunkowo podobnym poziomie (bezpieczeństwo, zdrowie, dostęp do usług społecznych itp.), nie ma on większego wpływu na atrakcyjność poszczególnych gmin OMW.

3.1.5. POTENCJAŁY

Pyt. 286: Czy w ramach OMW można zidentyfikować gminy gdzie występuje potencjał bierny w zakresie turystyki zagranicznej? W czym on się przejawia i w jaki sposób można go wykorzystać?

Potencjałem biernym może być współpraca między poszczególnymi gminami OMW na rzecz tworzenia sieciowych produktów turystycznych, a także na rzecz wspólnej organizacji wydarzeń, co zaowocowałoby rozwojem turystyki konferencyjnej.

Ważnym warunkiem dla rozwoju turystyki zagranicznej jest dostępność komunikacyjna z lotniska. Na terenie gmin OMW hotele zlokalizowane są wzdłuż najważniejszych tras wyjazdowych z Warszawy, co oznacza, że ich dostępność z lotniska jest ułatwiona (nie wspominając o koncentracji lokali z Warszawie, w tym w okolicy lotniska Okęcie; zob. Derek i in. 2013). Ważne są też czynniki ludzkie – dobra obsługa, wyczucie potrzeb klienta itp. Potencjał bierny można przy okazji turystyki zdefiniować zatem jako jakość usług w połączeniu z dobrą dostępnością i promocją produktu (hotelu itp.), co powinno wystarczyć w uruchomieniu nowych przedsięwzięć związanych z tą dziedziną, w tym przede wszystkim inicjatyw opartych na współpracy między różnych podmiotami.

Pyt. 316: Czy tempo rozwoju funkcji turystycznej w zakresie turystyki zagranicznej w OMW jest wolniejsze niż w innych metropoliach w Polsce i Europie?

Rysunek 153. Liczba i zmiana liczby turystów zagranicznych korzystających z noclegów na terenie wybranych obszarów metropolitalnych w latach 2007 i 2013

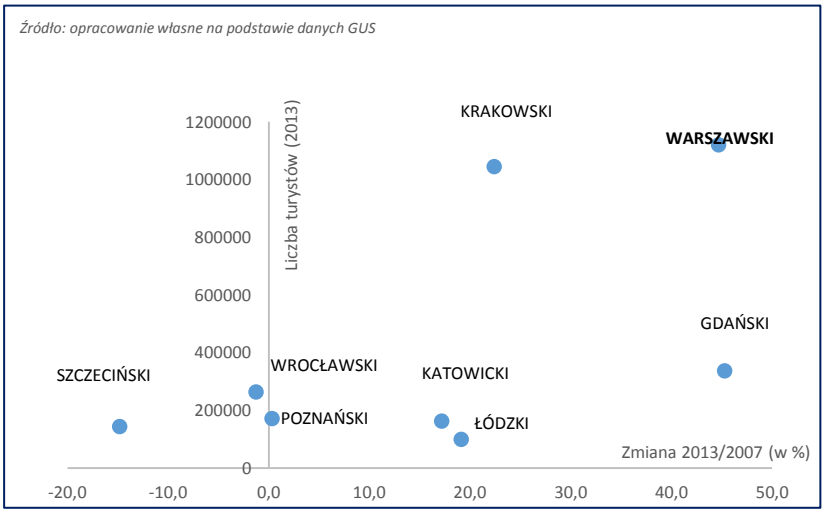

Do porównania tempa rozwoju funkcji turystycznej w OMW z innymi obszarami metropolitalnymi w Polsce wykorzystano miernik, jakim jest ruch turystyczny. Na tej podstawie stwierdzić można, że OMW ma najlepiej rozwiniętą umiędzynarodowioną funkcję turystyczną ze wszystkich analizowanych jednostek, choć Krakowski OM odwiedza

niewiele mniej turystów zagranicznych. Także tempo wzrostu jest tu bardzo duże – pod tym względem od OMW nieznacznie lepiej wypada tylko Gdański OM (Rysunek 161). Porównanie Warszawy z innymi europejskimi miastami nie wypada już dla niej tak korzystnie – według *Euromonitor International* do Warszawy przyjeżdża najmniej turystów zagranicznych ze wszystkich badanych jednostek, choć z danych tych wynika, że znajduje się ona na podobnym poziomie co Madryt, Wiedeń i Berlin[88] (**Rysunek 154**). Także tempo wzrostu przyjazdów turystów zagranicznych nie jest wysokie – pod tym względem warto zwrócić uwagę na zdecydowany awans w ostatnich latach Budapesztu, a także Pragi i Berlina.

Rysunek 154. Liczba i zmiana liczby turystów zagranicznych w wybranych miastach europejskich w 2006 i 2012 roku

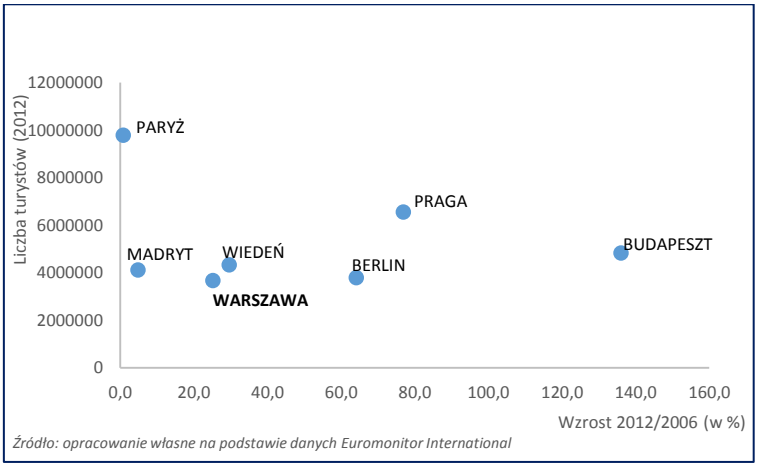

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Euromonitor International

Pyt.352: Na czym polega przewaga OMW nad innymi metropoliami krajowymi w zakresie turystyki zagranicznej?

OMW jest najczęściej odwiedzanym przez turystów zagranicznych obszarem metropolitalnym w Polsce. Dysponuje on największym zapleczem, jeśli chodzi o bazę noclegową (największa liczba miejsc noclegowych, por. Rysunek 157). Co bardzo ważne, tempo wzrostu przyjazdów turystów zagranicznych należy do najwyższych w kraju, co oznacza, że tendencja jest wciąż rozwojowa (por. Rysunek 158). Istotny dla gospodarki jest też fakt, że z badań Instytutu Turystyki wynika, że w porównaniu do wszystkich innych dużych miast w Polsce turyści zagraniczni przyjeżdżający do Warszawy wydają najwięcej pieniędzy (526 USD na osobę, w porównaniu do następnych w kolejności: Lublina, 477 USD; Poznania, 461 USD i Łodzi, 453 USD) (Bartoszewicz, Skalska 2012).

Pyt. 353: W czym przejawia się wyjątkowa pozycja OMW na rynku hotelarskim na tle innych miast w Polsce?

Porównując bazę hotelarską OMW z innymi obszarami metropolitalnymi, można zauważyć, że jedynie Kraków dysponuje większą liczbą hoteli niż Warszawa (

[88] Dane dotyczące liczby przyjazdów turystów zagranicznych do miast nie są publikowane w żadnych oficjalnych źródłach z zachowaniem tej samej metodologii. Euromonitor International zbiera dane z różnych krajów w oparciu o różne metody dla poszczególnych miast (zob. http://blog.euromonitor.com/2014/01/euromonitor-internationals-top-city-destinations-ranking.html), i z tego względu przedstawioną tu analizę należy traktować z dystansem. Dane dla Warszawy nie zgadzają się z danymi GUS, które z kolei nie uwzględniają kwater prywatnych i noclegów u krewnych i znajomych. Z kolei dane szacunkowe zebrane przez Ipsos na zlecenie Urzędu Miasta st. Warszawa przewidują, że w roku 2012 Warszawę odwiedziło 3 miliony turystów zagranicznych – a zatem są to szacunki bliższe danych Euromonitor International niż GUS (Raport: badanie ruchu turystycznego w Warszawie w roku 2012, 2012)

Tabela 77). W strukturze hoteli warszawskich dominują obiekty trzygwiazdkowe (40%), co jest charakterystyczne dla wszystkich obszarów metropolitalnych. Hotele cztero- i pięciogwiazdkowe, a zatem te o najwyższym standardzie, stanowią ok. 24% wszystkich hoteli – prawie dokładnie tyle samo, co w przypadku Krakowa, i o 6 punktów procentowych mniej niż we Wrocławiu, gdzie udział tych obiektów jest największy.

To, co stanowczo wyróżnia OMW na tle innych OM to fakt, że hotele w Warszawie są obiektami bardzo dużymi. Z danych Centralnego Wykazu Obiektów Hotelarskich wynika, że liczba miejsc noclegowych w 9 hotelach pięciogwiazdkowych w Warszawie wynosi razem 3939, zaś w 10 obiektach w Krakowie liczba ta to ponad dwa razy mniej (1720 miejsc noclegowych). Aż 5 z 9 hoteli warszawskich dysponuje ponad 500 miejscami noclegowymi, podczas gdy Kraków nie może się pochwalić ani jednym tak dużym obiektem.

Tabela 77. Liczba hoteli według standardu w wybranych obszarach metropolitalnych (2013 r.)

Obszar metropolitalny	Hotele (liczba obiektów według liczby gwiazdek)						Razem
	5	4	3	2	1	w trakcie kategoryzacji	
Gdański	7	12	39	26	0	3	87
Katowicki	2	14	42	22	6	5	91
Krakowski	10	27	85	23	5	3	153
Łódzki	0	5	23	18	4	1	51
Poznański	2	11	45	22	2	3	85
Szczeciński	0	4	12	4	6	0	26
Wrocławski	5	12	26	5	8	0	56
OMW	**9**	**21**	**51**	**28**	**10**	**7**	**126**

Źródło: opracowanie własne

3.2. MIĘDZYNARODOWA ROLA UCZELNI WYŻSZYCH

Rozpatrując potencjał naukowo-badawczy w kontekście funkcji metropolitalnych miasta, należy wziąć pod uwagę dwie kluczowe funkcje uczelni wyższych – funkcję badawczą (o bezpośrednim wpływie na tworzenie innowacji) oraz edukacyjną (o pośrednim wpływie na gospodarkę poprzez tworzenie kapitału ludzkiego) (por. Dąbrowa-Szefler 2003). Pełnienie tych funkcji w skali międzynarodowej stanowi istotny czynnik budujący potencjał i pozycję metropolii.

Funkcja edukacyjna w wymiarze międzynarodowym przejawia się tworzeniem możliwości do przyjęcia studentów z zagranicy (przykładowo poprzez ofertę zajęć w językach obcych), jak i tworzeniem warunków do mobilności własnych studentów. O umiędzynarodowieniu edukacji będzie w związku z tym świadczyła liczba studentów zagranicznych studiujących na uczelniach polskich, ale także liczba studentów uczelni polskich uczestniczących w międzynarodowych wymianach (np. w ramach programu *Erasmus*):

- Liczba cudzoziemców studiujących na uczelniach polskich oraz udział cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów;

Rysunek 155. Umiędzynarodowienie kształcenia – cudzoziemcy studiujący na uczelniach polskich (liczba oraz udział w ogólnej liczbie studentów)*

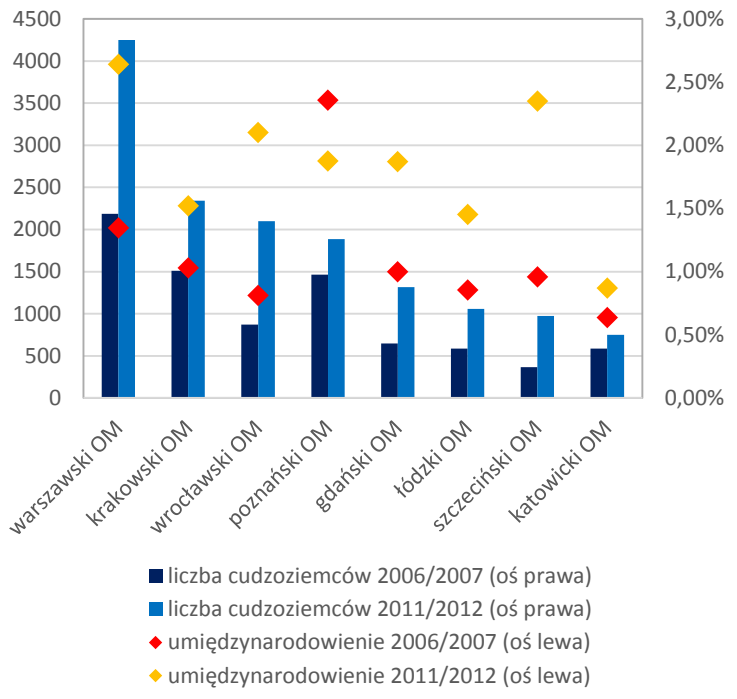

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 i Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 roku.

Internacjonalizacja szkolnictwa wyższego w zakresie kształcenia jest w przypadku Polski relatywnie mała, co z jednej strony jest związane z brakiem znajomości (lub słabą znajomością) języka polskiego przez cudzoziemców oraz postrzeganiem Polski jako miejsca mało atrakcyjnego, z drugiej natomiast świadczy o małej międzynarodowej atrakcyjności oferty polskich uczelni (Olechnicka, Pander i in. 2010, s. 11). W ostatnich latach obserwuje się jednak dynamiczne pozytywne zmiany w tym zakresie, przejawiające się rosnącą liczbą cudzoziemców studiujących na polskich uczelniach, a także rosnącym udziałem cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów w Polsce.

W Wiedniu w roku akademickim 2011/2012 na zajęcia uczęszczało 41 616 cudzoziemców, co stanowiło 32% wszystkich studentów. W Berlinie na 160220 ogółu studentów przypadało 26233 cudzoziemców (16%).

Najbardziej dynamiczny wzrost liczby studentów cudzoziemców między rokiem akademickim 2006/07 a 2011/12 dotyczył szczecińskiego OM (140%) oraz wrocławskiego OM (141%), ale dwukrotny wzrost liczby studentów obserwowany był także w gdańskim OM (104%) oraz warszawskim OM (94%) (Rysunek 163). Warszawski OM wyróżnia się na tle innych obszarów metropolitalnych w Polsce udziałem cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów, który wyniósł w roku akademickim 2011/2012 ponad 2,6% (średnia dla Polski wynosiła 1,7% dla wszystkich uczelni oraz 1,6% dla uczelni publicznych). W krajach przodujących w zakresie umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego udział studentów obcokrajowców w ogólnej liczbie studentów kształtuje się na poziomie 10-15% (w Australii nawet 21,5%). Średnia OECD to ok. 8%, średnia UE to ponad 7%[89]. Uczelnie zlokalizowane w warszawskim OM nie wiodą jednak prymu w rankingu najbardziej umiędzynarodowionych uczelni, ustępując miejsc uczelniom ze szczecińskiego, poznańskiego i gdańskiego OM (Tabela 78).

Tabela 78.Najbardziej umiędzynarodowione w zakresie kształcenia uczelnie w Polsce wg lokalizacji (2011/2012)

Lp.	Uczelnia	OM	Typ uczelni	Umiędzynarodowienie kształcenia (%)
1.	Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie	szczeciński OM	uniwersytet medyczny	13,7%
2.	Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu	poznański OM	uniwersytet medyczny	12,5%
3.	Gdański Uniwersytet Medyczny	gdański OM	uniwersytet medyczny	12,5%
4.	**Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie**	**warszawski OM**	**wyższa szkoła artystyczna**	**10,5%**
5.	Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu	wrocławski OM	uniwersytet medyczny	9,7%
6.	Akademia Muzyczna w Krakowie	krakowski OM	**wyższa szkoła artystyczna**	8,9%
7.	**Uniwersytet Muzyczny im. Fryderyka Chopina w Warszawie**	**warszawski OM**	**wyższa szkoła artystyczna**	**8,0%**
8.	**Warszawski Uniwersytet Medyczny**	**warszawski OM**	uniwersytet medyczny	**6,5%**
9.	Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi	łódzki OM	**wyższa szkoła artystyczna**	6,3%
10.	Akademia Morska w Szczecinie	szczeciński OM	wyższa szkoła morska	6,2%
…				
15.	**Szkoła Główna Handlowa**	**warszawski OM**	**wyższa szkoła ekonomiczna**	**4,8%**
19.	**Uniwersytet Warszawski**	**warszawski OM**	**uniwersytet**	**3,0%**
24.	**Politechnika Warszawska**	**warszawski OM**	**wyższa szkoła techniczna**	**2,3%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 i Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 roku.

W powyższej analizie uwzględnione zostały wyłącznie uczelnie publiczne. Uczelnie niepubliczne coraz intensywniej włączają się jednak w proces umiędzynarodowienia, upatrując w tym często swojej szansy na funkcjonowanie w warunkach niżu demograficznego i stale wzrastającej oferty edukacyjnej. O silnej pozycji uczelni niepublicznych w zakresie umiędzynarodowienia świadczą między innymi wyniki rankingu czasopisma „Perspektywy". W kategorii „umiędzynarodowienia uczelni"[90] Obszar Metropolitalny Warszawy reprezentuje w pierwszej 50 jedenaście uczelni, z których

[89] http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=1157:raport-studenci-zagraniczni-w-polsce-2013&catid=24&Itemid=119

[90] Przy ocenie umiędzynarodowienia uczelni (15% oceny w w skali całego rankingu) brano pod uwagę następujące kryteria: programy studiów prowadzone w językach obcych (4%), liczba studentów studiujących w językach obcych w odniesieniu do ogółu studentów (3%), liczba studentów wyjeżdżających w ramach wymiany zagranicznej w proporcji do ogólnej liczby studentów (2%), liczba studentów

Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Akademia Leona Koźmińskiego, Uczelnia Łazarskiego i Collegium Civitas (uczelnie niepubliczne) zajęły pierwsze cztery miejsca w rankingu, a kolejne dwie (Uniwersytet Warszawski i Politechnika Warszawska) zmieściły się w pierwszej 10.

O umiędzynarodowieniu uczelni w ramach funkcji edukacyjnej świadczy także mobilność własnych studentów oraz kadry akademickiej:

- Liczba studentów polskich uczestniczących w wymianach międzynarodowych w ramach programu Erasmus;
- Liczba wykładowców akademickich uczestniczących w wymianach międzynarodowych w ramach programu Erasmus.

Rysunek 157. Mobilność kadry akademickiej uczelni zlokalizowanych w obszarach metropolitalnych (2011/2012)

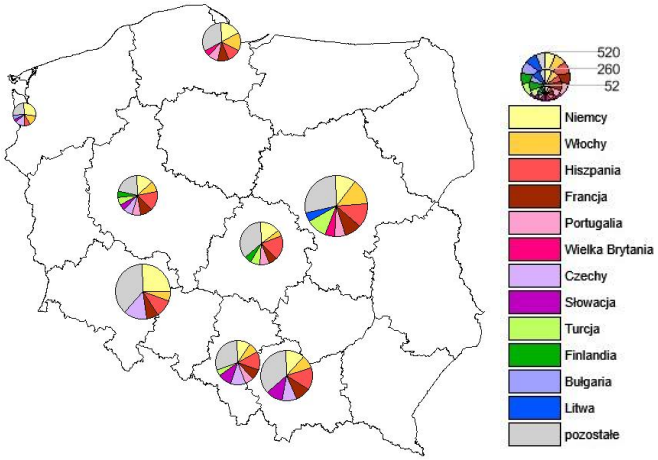

Źródło: opracowanie własne na podstawie http://www.erasmus.org.pl/odnosniki-

Rysunek 156. Mobilność studentów uczelni zlokalizowanych w obszarach metropolitalnych (2011/2012)

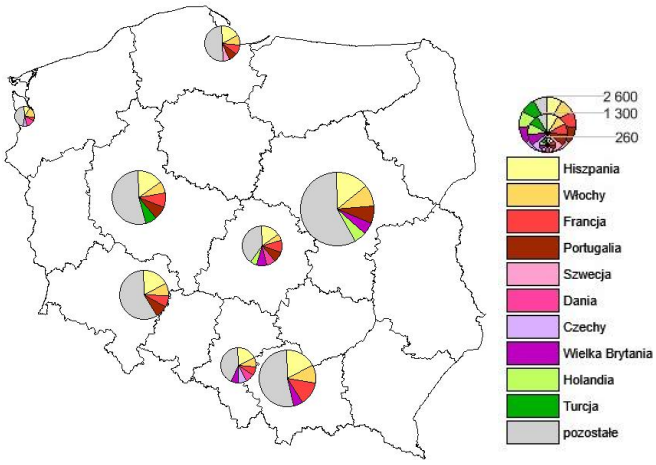

Źródło: opracowanie własne na podstawie http://www.erasmus.org.pl/odnosniki-

Funkcja naukowo-badawcza w wymiarze międzynarodowym związana jest w szczególności z międzynarodowymi projektami badawczymi, publikacjami o zasięgu międzynarodowym, a także uczestnictwem w międzynarodowych sieciach. Dla oceny tego aspektu posłużono się następującymi wskaźnikami[91]:

- Wskaźnik syntetyczny **umiędzynarodowienia publikacji**:

przyjeżdżających w ramach wymiany w proporcji do ogólnej liczby studentów (2%), liczba studentów obcokrajowców w proporcji do ogólnej liczby studentów (2%), liczba nauczycieli akademickich cudzoziemców w stosunku do ogólnej liczby nauczycieli akademickich (1%), liczba krajów, z których pochodzi min. 10 studentów cudzoziemców (1%),
http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=700&catid=87&Itemid=231

[91] Analiza umiędzynarodowienia uczelni w zakresie funkcji naukowo-badawczej przeprowadzona jest na poziomie podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni (najczęściej są to wydziału), a nie na poziomie całych uczelni, jak to miało miejsce w przypadku funkcji edukacyjnej. W analizie wykorzystane zostały dane z ankiety jednostki stanowiącej podstawę do oceny parametrycznej jednostek naukowych w Polsce. W związku z tym pod uwagę wzięto wyłącznie uczelnie, które uczestniczyły w procesie parametryzacji.

- ✓ publikacje w czasopiśmie naukowym znajdujących się w bazie *Journal Citation Report*[92] oraz *European Index for Humanities* ERIH[93],
- ✓ wydawanie przez jednostkę naukową czasopisma naukowego znajdującego się w bazie JCR albo ERIH.

- Wskaźnik **umiędzynarodowienia badań**:
  - ✓ Realizowane lub współrealizowane projekty obejmujące badania naukowe lub prace rozwojowe, na realizację których środki finansowe zostały przyznane w ramach międzynarodowych lub zagranicznych postępowań konkursowych[94].
- Wskaźnik syntetyczny **uczestnictwa w międzynarodowych sieciach**:
  - ✓ Członkostwo pracowników jednostki naukowej we władzach zagranicznych lub międzynarodowych towarzystw, organizacji i instytucji naukowych lub artystycznych, których członkowie pochodzą z co najmniej 10 państw,
  - ✓ Pełnienie przez pracownika jednostki naukowej funkcji redaktora naczelnego czasopisma umieszczonego na liście JCR lub czasopisma naukowego za co najmniej 8 pkt zgodnie z wykazem Ministra,
  - ✓ Członkostwo pracowników jednostki naukowej w komitetach redakcyjnych czasopism na liście JCR.

[92] Publikacja w czasopiśmie naukowym posiadającym współczynnik wpływu Impact Factor (IF), znajdującym się w bazie Journal Citation Reports (JCR), wymienionym w części A wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, o której mowa w par. 14 ust. 3 pkt 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. poz. 877 oraz z 2013 r. poz. 191), zwanego dalej „rozporządzeniem" – punktacja wg wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

[93] Publikacja w czasopiśmie znajdującym się w bazie European Reference Index for Humanities (ERIH), wymienionym w części C wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, o której mowa w par 14. Ust. 3 pkt 3 rozporządzenia – punktacja wg wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

[94] Dotyczy wyłącznie grupy nauk humanistycznych i społecznych oraz nauk o sztuce i twórczości artystycznej.

Rysunek 159. Umiędzynarodowienie publikacji (suma punktów i średnia liczba punktów na jednostkę uczelni)

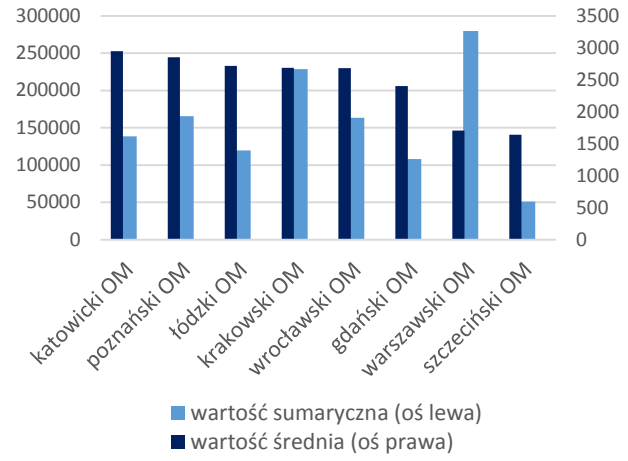

Rysunek 158. Umiędzynarodowienie badań (suma punktów i średnia liczba punktów na jednostkę uczelni)

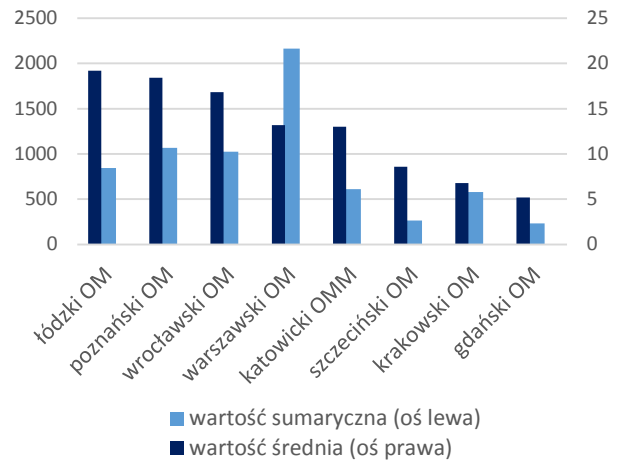

Rysunek 160. Uczestnictwo w międzynarodowych sieciach (suma punktów i średnia liczba punktów na jednostkę uczelni)

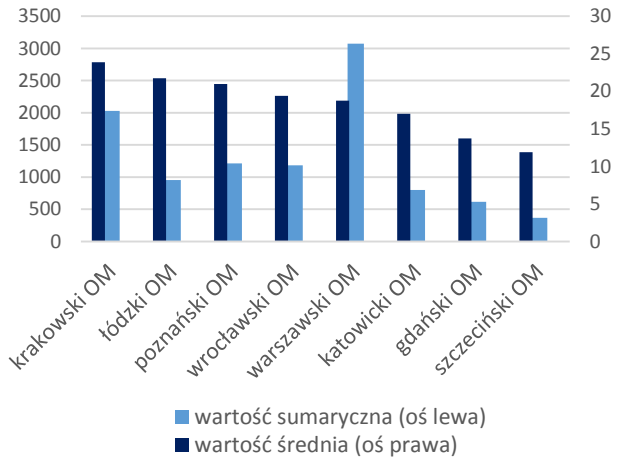

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MNiSW z ankiety jednostki (2013)

3.2.1. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA

Pyt. 99: Jakie czynniki struktury organizacyjnej uczelni wpływają na jej poziom internacjonalizacji (monodyscyplinarne vs. interdyscyplinarne jednostki, duże jednostki organizacyjne uczelni vs. małe jednostki, prywatne jednostki vs. publiczne itd.)?

Rysunek 161. Internacjonalizacja funkcji naukowo-badawczej a dziedzina nauki (skala logarytmiczna, liczba punktów, dotyczy uczelni zlokalizowanych w analizowanych obszarach metropolitalnych)

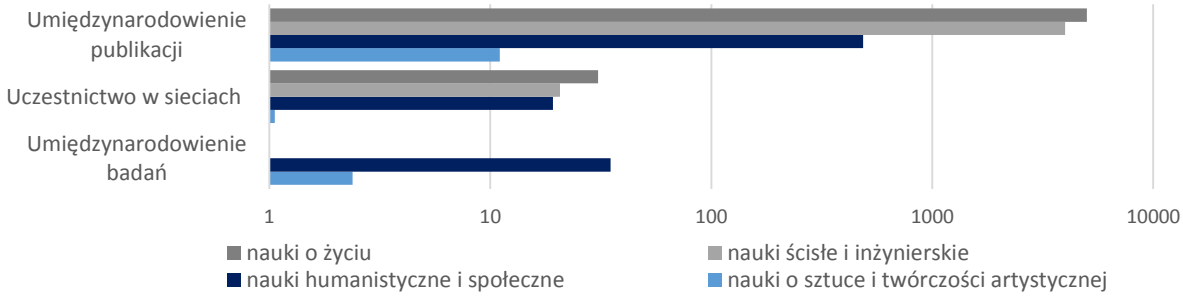

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MNiSW z ankiety jednostki (2013)

W opinii rozmówców (przedstawicieli uczelni wyższych) **pewne dziedziny** nauki są umiędzynarodowione z natury, wynika to ze specyfiki dziedziny. Dotyczy to przede wszystkim nauk ścisłych, w szczególności informatyki, biotechnologii czy matematyki. W przypadku tych dziedzin relacje międzynarodowe nie są wyborem, ale koniecznością, warunkiem funkcjonowania. Opinie rozmówców znajdują potwierdzenie w analizie danych empirycznych dotyczących internacjonalizacji uczelni polskich w zakresie funkcji naukowo-badawczej (Rysunek 169). Nauki o życiu oraz nauki ścisłe i inżynierskie wyraźnie wiodą prym w zakresie umiędzynarodowienia publikacji (uwaga: na wykresie zastosowano skalę logarytmiczną). Zdecydowanie najsłabiej w tym zakresie kształtuje się pozycja grupy nauk o sztuce i twórczości artystycznej. W przypadku uczestnictwa w sieciach różnice między trzema grupami nauk (naukami o życiu, naukami ścisłymi i inżynierskimi oraz naukami humanistycznymi) są minimalne. Z kolei w kategorii umiędzynarodowienia badań, gdzie analizowano wyłącznie grupę nauk humanistycznych i społecznych oraz grupę nauk o sztuce i artystycznych, zdecydowanie lepiej wypada grupa nauk humanistycznych i społecznych.

W zakresie internacjonalizacji kształcenia silnie dominują uniwersytety medyczne (Rysunek 170), w których udział cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów kształtuje się na poziomie

Rysunek 162. Internacjonalizacja kształcenia a typ uczelni (udział cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów w roku 2011/2012 w analizowanych OM*)

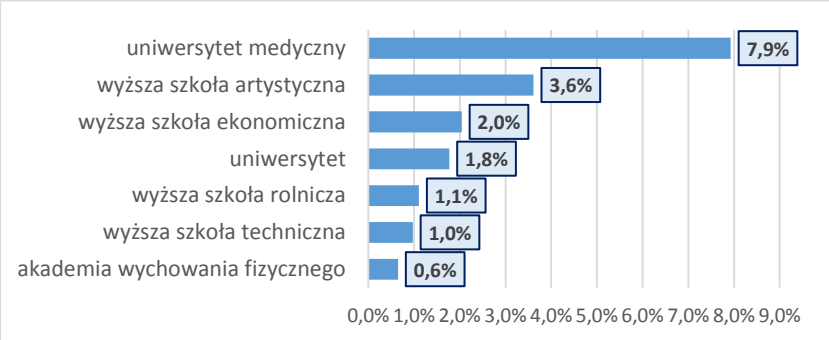

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 i Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 roku.

- W analizach uwzględniono typy uczelni, które reprezentowane były przez co najmniej 5 uczelni wyższych na terenie analizowanych obszarów metropolitalnych. Zgodnie z takich założeniem w analizach nie uwzględniono wyższych szkół morskich, wyższych szkół pedagogicznych oraz wyższych szkół teologicznych

blisko 8%. Analizując natomiast dane dotyczące poszczególnych uczelni medycznych, należy zwrócić uwagę, że poziom umiędzynarodowienia kształcenia sięga nawet blisko 14% (Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie) (Tabela 78). Warszawski Uniwersytet Medyczny osiągnął wartość poniżej średniej dla analizowanych uczelni medycznych (6,5%), pozostając w zestawieniu w tyle za Pomorskim Uniwersytetem Medycznym w Szczecinie, Uniwersytetem Medycznym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (12,5%), Gdańskim Uniwersytetem Medycznym (12,5%) oraz Uniwersytetem im. Piastów Śląskich we Wrocławiu (9,7%). Atrakcyjność dla studentów z zagranicy szkół o profilu medycznym może być efektem wysokiej jakości kadry tych uczelni (w skali międzynarodowej), sprawności organizacyjnej (uzyskanie akredytacji międzynarodowych) i konkurencyjnych cen (Pawłowski 2011, s. 189). Wart podkreślenia jest fakt, że silnie umiędzynarodowione w zakresie kształcenia są także uczelnie artystyczne, co może dziwić w obliczu faktu, że w zakresie umiędzynarodowienia funkcji naukowo-badawczej grupa nauk o sztuce i twórczości artystycznej wypadała bardzo słabo. Uczelnie artystyczne są także najatrakcyjniejsze dla gości przybywających do Polski w ramach stypendiów *Erasmusa*. W latach 1998-2006 był to jedyny profil, w którym Polska pojawiła się jako eksporter, a nie importer wiedzy (tzn. liczba przyjazdów studentów zagranicznych w ramach programu Erasmus była wyższa niż liczba polskich studentów wyjeżdżających za granicę). Paradoksalnie polskie uczelnie artystyczne w zasadzie nie posiadają w swojej ofercie studiów prowadzonych w językach obcych. Specyfika studiów (indywidualne podejście, materia muzyczna, graficzna lub plastyczna) umożliwia jednak realizację programu cudzoziemcom nawet bez specjalnej oferty dedykowanej (Pawłowski 2011, s. 191-192).

Elementem, który pozytywnie wpływa na rozwój uczelni, w tym także na rozwój w kontekście aktywności i relacji międzynarodowych, jest jej **interdyscyplinarność**, znajdująca swoje odbicie w strukturze uczelni. Zapewnia ona szybki i łatwy dostęp do zróżnicowanej wiedzy, możliwość wieloaspektowego ujęcia problemu badawczego, łączenie różnych technik i metod badawczych, a w konsekwencji efekt synergii. Na istotną rolę struktury organizacyjnej uczelni zwracał uwagę Wissema (2005) w koncepcji uniwersytetu trzeciej generacji, postulując zastąpienie tradycyjnych wydziałów elastycznymi jednostkami międzywydziałowymi, a także Clark (1998) w koncepcji uniwersytetu przedsiębiorczego (przełamanie stereotypów myślenia o nauce w kategoriach dyscyplin i tradycyjnych jednostek organizacyjnych uczelni). Dotychczasowe badania dotyczące produktywności naukowej uczelni (Wolszczak-Derlacz, Parteka 2010) wykazały dodatnią zależność między interdyscyplinarnością uczelni a wynikami badawczymi, podobnie jak między efektywnością badawczą a liczbą pracowników uczelni (która często związana jest z interdyscyplinarnością uczelni – duże uczelnie mają też najczęściej więcej wydziałów).

Jak wykazały jednak przeprowadzone wywiady z przedstawicielami uczelni wyższych w OMW, w analizie kluczowych elementów dla internacjonalizacji uczelni, ale także dla rozwoju uczelni w ogóle, nie należy ograniczać się wyłącznie do czynników struktury organizacyjnej uczelni. Czynnikiem, który z reguły ma jednak **znaczenie priorytetowe**, jest **czynnik ludzki**. Jak powiedział jeden z rozmówców: „Moja instytucja ma silną pozycję międzynarodową dzięki sumie indywidualnych kontaktów moich pracowników, a nie dzięki cudownym rozwiązaniom organizacyjnym jednostki". Na podobny czynnik zwraca uwagę Szromnik (2014, s. 45): „Otwarcie na zagranicę, kontakty i współpraca, wspólne przedsięwzięcia naukowe i edukacyjne, wymiana studentów są inicjowane i rozwijane przez samych pracowników, zwłaszcza kadrę wykładową. Wieloletnie programy naukowo-badawcze z ośrodkami zagranicznymi są rezultatem indywidualnych i zespołowych (katedry, wydziały, instytuty) kontaktów

personalnych. Na ich podstawie rodzą się inne formy współpracy, na wyższym poziomie zaangażowania zasobowego i instytucjonalnego, obejmujące dalsze obszary działalności uczelni".

Pyt. 100: Jakie są najważniejsze bariery natury administracyjno-prawnej w procesie internacjonalizacji uczelni?

Do istotnych barier w procesie internacjonalizacji uczelni (ale często także ogólnie w procesie podnoszenia jakości i efektywności funkcjonowania uczelni) zidentyfikowanych podczas badań jakościowych należą bariery natury administracyjno-prawnej:

- **Biurokracja** (na poziomie rozwiązań wydziałowych, uczelnianych oraz ogólnokrajowych) oraz usztywniający wszelkie działania **System Zamówień Publicznych** promujący niekonkurencyjne jakościowo rozwiązania;
- **Sposób traktowania prawa:** *Zasadniczo są dwa sposoby traktowania prawa. Pierwsza możliwość zakłada, że jeśli coś nie jest zabronione, to jest dozwolone. Zgodnie z drugą filozofią, dozwolone jest wyłącznie to, co jest zapisane w prawie. Niestety w Polsce obowiązuje wyłącznie to drugie podejście…* [przedstawiciel uczelni];
- **Kultura nieufności:** *W Polsce mamy do czynienia z kulturą nieufności, z kulturą zaświadczeń, a nie oświadczeń, z przekonaniem, że kontrola jest lepsza od zaufania, a nawet gorzej. Z przeświadczeniem, że zaufanie nie ma żadnej wartości.* [przedstawiciel uczelni];
- Wysoce **niedoskonały system oceny i motywacji pracowników naukowych**, który w małym stopniu promuje jakość. Dotyczy to zarówno rozwiązań wewnątrzuczelnianych, jak i przykładowo systemu recenzji naukowych: *W Polsce środowisko naukowe jest solidarne w złym tego słowa znaczeniu. Powszechne są recenzje „grzecznościowe" przy pracach doktorskich, podobnie jest z recenzjami grantów badawczych. Nadal mamy do czynienia z „kolesiostwem". Nie ma mechanizmów służących usuwaniu miernot z uczelni* [przedstawiciel uczelni];
- Restrykcyjne **procedury w zakresie wiz**;
- Problematyczna **kwestia nostryfikacji dyplomów** studentów spoza UE.

Pyt. 101: Czy podejmowane są wspólne inicjatywy uczelni zlokalizowanych na terenie OMW oraz innych podmiotów (w szczególności samorządu) w zakresie zwiększania umiędzynarodowienia uczelni?

W ramach przeprowadzonych wywiadów z przedstawicielami uczelni nie udało się zidentyfikować konkretnych inicjatyw angażujących różne podmioty na rzecz umiędzynarodowienia uczelni, większość działań stanowią inicjatywy indywidualne. Wydaje się, że wzajemna współpraca uczelni w zakresie internacjonalizacji jest jeszcze tematem stosunkowo młodym i nierozpoznanym, o czym świadczyć może wypowiedź jednego z respondentów: „Nie są podejmowane wspólne działania z innymi uczelniami prywatnymi, ponieważ traktowane są one [uczelnie – przypis autora] jako konkurenci o te same zasoby (studentów, pieniądze). Niemożliwa jest jednoczesna konkurencja i współpraca (…)" Większa inicjatywą angażującą wiele podmiotów na rzecz umiędzynarodowienia uczelni jest z pewnością program „Study in Warsaw" podjęty wspólnie przez Miasto Stołeczne Warszawę, Konferencję Rektorów Uczelni Warszawskich (KRUW) i Fundację Edukacyjną „Perspektywy", którego celem jest między innymi promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka edukacji i nauki (por. pyt. 210 i 251).

3.2.2. KONKURENCYJNOŚĆ

Pyt. 207: W jakich dziedzinach nauki/badań OMW wykazuje najwyższą konkurencyjność krajową i europejską? Które dziedziny nauki odznaczają się także najwyższym poziomem umiędzynarodowienia (zarówno w kontekście funkcji edukacyjnej, jak i badawczej)? Pyt. 208: Czy dziedziny nauki wykazujące najwyższą konkurencyjność w skali kraju oraz Europy, a także najwyższy poziom umiędzynarodowienia, pokrywają się z kluczowymi branżami gospodarki zidentyfikowanymi dla OMW?

Odpowiedź na te pytania silnie zdeterminowana jest dwoma czynnikami. Po pierwsze, trudnością w jednoznacznej ocenie poziomu konkurencyjności dziedzin nauki (brak wypracowanych mechanizmów oceny). Po drugie, specyfiką regionu i obszaru stołecznego, przejawiającą się z jednej strony silną koncentracją w nim potencjału intelektualnego i naukowego kraju, z drugiej zaś – rozproszeniem środków i nakładów na liczne reprezentowane tu dziedziny naukowe. W efekcie ani Warszawa, ani całe Mazowsze nie posiada silnie wykształconych specjalizacji naukowych (por. *Foresight Mazovia*. Rozwój nauki 2008), które stanowiłyby o przewadze OMW nad innymi obszarami metropolitalnymi w kraju oraz za granicą. Przewaga OMW nad pozostałymi obszarami w skali kraju najczęściej wynika z efektu skali i samego faktu silnej koncentracji potencjału naukowo-badawczego. Niemożliwa jest więc ocena zbieżności specjalizacji naukowych OMW z kluczowymi branżami gospodarki.

Zgodnie z metodologią przyjętą przez zespół A. Olechnickiej i A. Płoszaja (2008, ocena specjalizacji naukowej w oparciu o aktywność publikacyjną w roku 2006) podregion warszawski[95] dominuje nad innym podregionami w Polsce pod względem liczby publikacji z zakresu trzech z czterech analizowanych szerokich dziedzin nauki. Podregion warszawski bierze udział w:

[95] Pod pojęciem podregionu warszawskiego należy rozumieć jednostkę NUTS 3 zgodnie ze starym układem klasyfikacji NUTS w Polsce, obowiązującym od 26 listopada 2005 roku do 31 grudnia 2007 roku). W stosunku do obecnie obowiązującego układu (od 1 stycznia 2008 roku) podregion warszawski obejmuje podregion warszawski zachodni, warszawski wschodni bez powiatu garwolińskiego oraz Miasto Stołeczne Warszawę.

- 29% polskich publikacji z zakresu nauk przyrodniczych (następny podregion – krakowsko-tarnowski – w 17%);
- 28% publikacji z zakresu nauk inżynieryjnych i technicznych (następny podregion – krakowsko-tarnowski – w 15%);
- 30% publikacji w zakresie nauk medycznych i nauk o zdrowiu (następny podregion – krakowsko-tarnowski – w 15%);

Jednak poziom współczynnika lokalizacji dla poszczególnych dziedzin nauki wskazuje na brak specjalizacji podregionu (Rysunek 171). Stanowi to potwierdzenie sformułowanej tezy o zrównoważonym rozwoju naukowym ośrodka stołecznego.

Rysunek 163 Specjalizacja polskich podregionów w odniesieniu do szerokich dziedzin nauki w 2006 roku

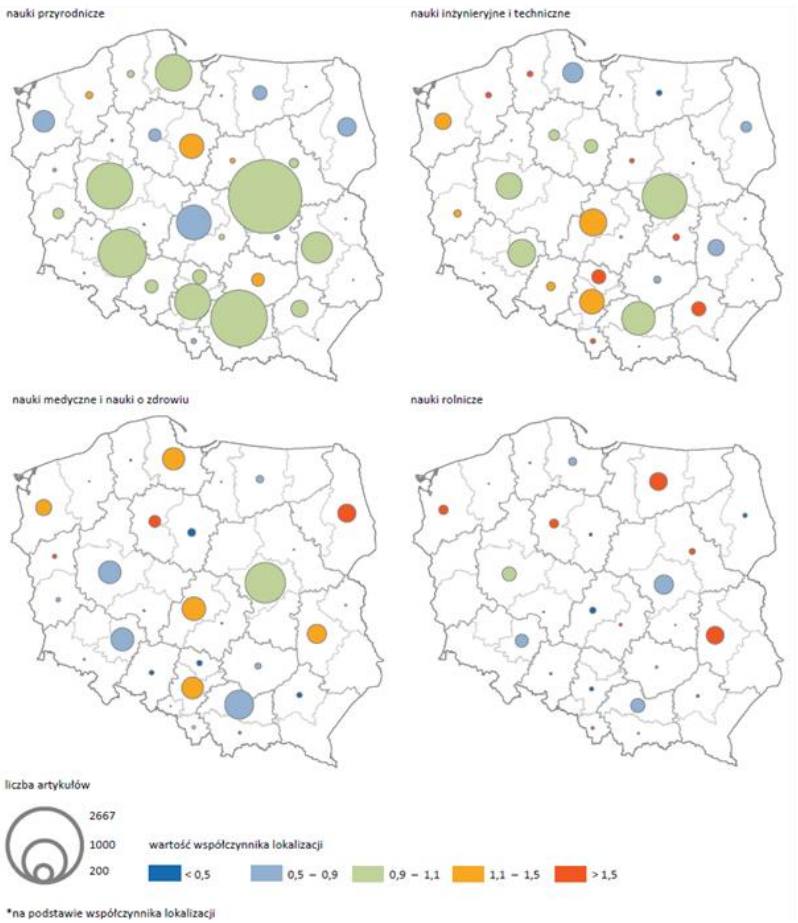

Źródło: Olechnicka, Płoszaj 2008, Polska Nauka w sieci? Przestrzeń nauki i innowacyjności. Raport z badań, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, s. 44.

Pyt. 209: Czy obecność uczelni o zasięgu międzynarodowym na obszarze Warszawy stanowi czynnik lokalizacji działalności gospodarczej (w tym także firm międzynarodowych)?

Potencjał naukowo-badawczy OMW (w tym miedzy innymi uczelni o międzynarodowym zasięgu działania) nie stanowi bezpośrednio istotnego czynnika lokalizacji działalności gospodarczej, w tym także firm międzynarodowych. Jednocześnie wśród kluczowych czynników lokalizacji wskazywany jest kapitał ludzki, który nierozerwalnie związany jest właśnie z obecnością uczelni. Uczelnie traktowane są w związku z tym raczej jako źródło dobrej jakości wykwalifikowanych pracowników a nie jako partner do współpracy w działalności B+R. Temat relacji między potencjałem naukowo-badawczym a lokalizacją działalności gospodarczej oraz innowacyjnością i konkurencyjnością obszaru podejmowany jest w pytaniach 263, 277, 326, 327 oraz 355.

Pyt. 210: Czy podejmowane są działania służące promocji Warszawy jako europejskiego ośrodka edukacji i nauki?

Od marca 2008 roku oficjalnie wystartował program „Study in Warsaw" podjęty wspólnie przez Miasto Stołeczne Warszawę, Konferencję Rektorów Uczelni Warszawskich (KRUW) i Fundację Edukacyjną „Perspektywy", którego celem jest między innymi promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka edukacji i nauki. Program ten nawiązuje bezpośrednio do dwóch celów Strategii Rozwoju Miasta Stołecznego Warszawy oraz Społecznej Strategii Warszawy.

Niestety w ramach prowadzonej diagnozy OMW nie udało się przeprowadzić wywiadu z osobami z Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy odpowiedzialnymi za promocję Warszawy, co nie pozwoliło jednoznacznie zidentyfikować działań podejmowanych przez samorząd lokalny.

3.2.3. SPÓJNOŚĆ

Pyt. 150: Czy w ramach OMW można wskazać inne gminy poza Warszawą budujące międzynarodowy potencjał naukowo-badawczy?

Potencjał OMW koncentruje się w Warszawie, jedynie trzynaście jednostek naukowo-badawczych zlokalizowanych jest w pozostałych gminach (por. pytanie 119). Przy ograniczeniu analiz wyłącznie do jednostek uczelni wyższych dominacja Warszawy jest jeszcze bardziej wyraźna. Jedyna jednostka funkcjonująca poza granicami Warszawy to Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie[96]. Uczelnia włączą się w procesy internacjonalizacji poprzez prowadzenie studiów stacjonarnych dla studentów zagranicznych w oparciu o program w języku angielskim[97]. W roku akademickim 2013/2014 na uczelni studiowało 140 studentów z 12 krajów (w tym w szczególności z krajów pozaeuropejskich). Uczelnia ta podejmuje ponadto działania na rzecz budowania relacji międzynarodowych (poprzez uczestnictwo i organizację konferencji międzynarodowych), zdecydowanie rzadziej lub w ogóle w obszarze prowadzenia badań.

Jednocześnie w ramach analizy oferty studiów prowadzonych w Polsce w językach obcych (za pomocą wyszukiwarki „Studyfinder" na stronie www.go-poland.pl) nie zidentyfikowano żadnej pozawarszawskiej uczelni na terenie OMW z obcojęzyczną ofertą studiów skierowaną do cudzoziemców. Zbiór ofert bazuje na informacjach udostępnianych przez poszczególne uczelnie, w związku z czym niepokojący wydaje się w niej brak oferty Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie. Należy pamiętać, że rzetelna, aktualna informacja oraz promocja stanowią podstawę umiędzynarodowienia uczelni w zakresie kształcenia.

[96] Należy pamiętać, że podstawą do wyróżnienia jednostek naukowo-badawczych funkcjonujących w OMW były wyniki oceny parametrycznej. Z uwagi na fakt, że poddanie się procedurze kategoryzacji jednostek było warunkiem koniecznym ubiegania się o publiczne finansowanie badań, przyjmuje się, że są to jednostki prowadzące oprócz kształcenia także badania naukowe. Szczegółowa inwentaryzacja jednostek naukowo-badawczych na obszarze województwa mazowieckiego w ramach projektu „Trendy rozwojowe Mazowsza – Konkurencyjność" wykazała, że jednostki niepodlegające ocenie parametrycznej to w zdecydowanej większości prywatne uczelnie o profilu wyłącznie edukacyjnym. Z punktu widzenia budowania potencjału naukowo-badawczego, w szczególności w wymiarze międzynarodowym, ich rola będzie ograniczona z reguły do funkcji dydaktycznej.

[97] Informacja na podstawie wywiadu przeprowadzonego w przedstawicielem uczelni.

Pyt. 151: Jak uczelnie o międzynarodowym zasięgu działania związane są z lokalnym otoczeniem?

Teza o „odrywaniu się uczelni od ich lokalnego/regionalnego otoczenia" nie została potwierdzona w toku prowadzonych wywiadów z przedstawicielami uczelni. Jeden z rozmówców zwrócił uwagę na fakt, że to zjawisko może okazać się prawidłowością w przypadku uczelni zlokalizowanych w regionach peryferyjnych, kiedy niedostatek bazy lokalnej musi być rekompensowany relacjami z partnerami z dalszego otoczenia. Jest to swoistym potwierdzeniem istotnego znaczenia tzw. bliskości kognitywnej, która oznacza stopień podobieństwa posiadanej wiedzy i zasobów poznawczych partnerów (por. Olechnicka 2012). Bardzo duże znaczenie, mimo postępujących procesów globalizacji i „zmniejszających się odległości", ma bliskość geograficzna, ponieważ przyczynia się do kondensacji pozytywnych efektów zewnętrznych funkcjonowania partnerów (Boschma 2005). Poza tym, co było wielokrotnie podkreślane w rozmowach z przedstawicielami uczelni, bliskość geograficzna umożliwia i znacznie ułatwia przepływy wiedzy ukrytej (tzw. *tacit knowledge*), która jest nierozerwalnie związana z nadawcą, nie podlega kodyfikacji i może być przekazana wyłącznie poprzez interakcje.

3.2.4. JAKOŚĆ ŻYCIA

Pyt. 250: Czy obecność silnych ośrodków akademickich i naukowo-badawczych wzmacnia otwarty na różnorodność, tolerancyjny i postępowy klimat miasta (por. Florida 2010)?

Zgodnie z teorią kapitału kreatywnego Floridy (2010) uniwersytet stanowi jądro kreatywności, pełniąc trzy ściśle związane ze sobą funkcję odpowiadające trzem „T": technologii, talentowi i tolerancji. Ostatni z elementów zakłada, że istnienie uczelni wspomaga tworzenie postępowego, otwartego i tolerancyjnego klimatu dla ludzi, co w efekcie przyczynia się do przyciągnięcia i zatrzymania klasy kreatywnej. Stale rosnąca liczba cudzoziemców studiujących na uczelniach polskich, w tym w OMW, skutkuje w dalszej kolejności stopniowym upowszechnianiem zjawiska różnorodności kulturowej i wzmocnieniem postaw otwartości wśród mieszkańców miasta.

Na poziomie miasta st. Warszawy od 2010 roku trwają prace nad programem „Warszawa Różnorodna", który przyczynić się miał do zwiększenia tolerancji wobec szeroko rozumianej różnorodności. Niestety do roku 2014 program nie został uchwalony z uwagi na brak wystarczających środków do jego finansowania.

Pyt. 251: Czy w ramach OMW podejmowane są działania służące zwiększaniu jego atrakcyjności jako miejsca studiowania dla cudzoziemców?

Działania na rzecz zwiększania atrakcyjności OMW jako miejsca studiowania dla cudzoziemców mogą być zasadniczo podejmowane na kilku poziomach:

- państwa,
- samorządu – województwa mazowieckiego, Miasta Stołecznego Warszawy oraz gmin należących do OMW,
- uczelni zlokalizowanych na terenie OMW.

Na poziomie kraju podejmowane są inicjatywy służące zwiększaniu atrakcyjności Polski jako miejsca studiowania dla obcokrajowców. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego prowadzi aktywne

działania promocyjne i marketingowe, z których największym jest kampania promocyjna „Ready, Study, Go! Poland". W ramach tej kampanii uruchomiona została strona internetowa www.go-poland.pl, której celem jest zaprezentowanie Polski jako atrakcyjnego miejsca do studiowania oraz prezentacja oferty edukacyjnej uczelni prowadzących studia w językach obcych[98].

Inną inicjatywą resortu nauki jest konkurs „Promocja kształcenia na polskich uczelniach wśród cudzoziemców" skierowany do szkół wyższych chcących aktywnie przyciągać do siebie studentów z zagranicy. Przedsięwzięcie realizowane jest ze środków Unii Europejskiej w ramach IV Priorytetu Działanie 4.1. *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*. Dzięki wsparciu resortu nauki szkoły wyższe będą miały możliwość opracować i zrealizować działania promocyjne, które zachęca studentów zagranicznych do studiów w Polsce[99].

Ponadto od 2005 roku z inicjatywy Zgromadzenia Plenarnego Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy" realizowany jest wieloletni program *Study in Poland,* który ma na celu promocję polskich uczelni za granicą i zachęcanie obcokrajowców do podjęcia studiów w Polsce[100].

Od marca 2008 roku oficjalnie wystartował natomiast program „Study in Warsaw" podjęty wspólnie przez Miasto Stołeczne Warszawę, Konferencję Rektorów Uczelni Warszawskich (KRUW) i Fundację Edukacyjną „Perspektywy", którego celem jest między innymi promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka edukacji i nauki, a także działania na rzecz stałego zwiększania kontaktów międzynarodowych szkół i uczelni warszawskich oraz liczby studentów zagranicznych w warszawskich szkołach wyższych [101].

Najniższy poziom działań to działania uczelni, których najbardziej widocznym efektem jest oferta studiów skierowana do studentów z zagranicy. Z uczelni zlokalizowanych na terenie OMW trzynaście posiada ofertę studiów prowadzonych w językach obcych, z których najbogatszą mogą poszczycić się Uniwersytet Warszawski (31 programów) oraz Politechnika Warszawska (23). Biorąc pod uwagę potencjał ilościowy tych uczelni, ich dominacja raczej nie powinna dziwić. Pozytywnym zaskoczeniem jest natomiast bardzo wysoka pozycja pięciu niepublicznych uczelni na czele z Uczelnią Vistula oferującą cudzoziemcom 14 kierunków studiów. Łącznie uczelnie w OMW oferują 138 programów studiów, w szczególności na poziomie studiów licencjackich i magisterskich. Stanowi to nieco ponad 20% oferty ogólnopolskiej.

[98] http://www.go-poland.pl/

[99] http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/wiecej-zagranicznych-studentow-na-polskich-uczelniach-trwa-konkurs-na-najlepsze-projekty-promocyjne.html

[100] http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=6&Itemid=9

[101] http://www.studyinwarsaw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=12&uczelnia_id=1 Należy jednak zaznaczyć, że link do portalu internetowego „Study in Warsaw" www.studyinwarsaw.pl przekierowuje nas do głównej strony *Perspektyw*. Natomiast portal internetowy „Study in Warsaw" znajduje się pod adresem internetowym http://www.studyinwarsaw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=4. Po raz kolejny należałoby więc podkreślić, że w przypadku internacjonalizacji kształcenia łatwo dostępna i rzetelna informacja o ofercie uczelni jest podstawą dalszej promocji.

Tabela 79. Oferta studiów prowadzonych w językach obcych przez uczelnie zlokalizowane w OMW

Lp.	Uczelnia	Typ uczelni	OFERTA STUDIÓW W JĘZYKACH OBCYCH (LICZBA)				
			LIC	MAG	DOK	Inne	SUMA
1.	Uniwersytet Warszawski	publiczna	8	17	5	1	31
2.	Politechnika Warszawska	publiczna	8	12	0	3	23
3.	Uczelnia Vistula	niepubliczna	11	3	0	0	14
4.	Szkoła Główna Handlowa	publiczna	3	8	1	1	13
5.	Collegium Civitas	niepubliczna	5	8	0	0	13
6.	Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej	niepubliczna	6	3	0	3	12
7.	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego	publiczna	0	9	0	0	9
8.	Akademia Leona Koźmińskiego	niepubliczna	3	4	1	0	8
9.	Uczelnia Łazarskiego	niepubliczna	3	2	0	0	5
10.	Warszawski Uniwersytet Medyczny	publiczna	0	4	0	0	4
11.	Polsko-Japońska Wyższa Szkoła Technik Komputerowych	niepubliczna	3	0	0	0	3
12.	Wojskowa Akademia Techniczna	publiczna	0	0	2	0	2
13.	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego	publiczna	1	0	0	0	1
	OMW		**51**	**70**	**9**	**8**	**138**
	POLSKA		**214**	**352**	**73**	**29**	**668**

Źródło: opracowanie na podstawie „Studyfinder" na www.go-poland.pl

Jednocześnie w rozmowach z przedstawicielami uczelni wyższych wielokrotnie podkreślany był problem, że pojedyncze działania uczelni nie zastąpią kompleksowej polityki prowadzonej na poziomie miasta czy województwa. Zidentyfikowane działania podejmowane na poziomie kraju czy miasta nie są dostrzegane przez władze poszczególnych uczelni lub traktowane są jako działania iluzoryczne. Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy jeden z przedstawicieli uczelni wymienia: „Podstawowym problemem jest jednak fakt, że student nie jest traktowany jak klient. Jednym z przejawów tego podejścia jest zlikwidowanie zniżek dla studentów zagranicznych w komunikacji miejskiej (…) Bardzo istotną rolę ma tu do odegrania Urząd Miasta Stołecznego Warszawy. Uczelnia nie może brać na swoje barki wszystkich działań związanych z internacjonalizacją kształcenia: od promocji uczelni po promocję Warszawy i Polski"[102].

3.2.5. POTENCJAŁY

Wymiar potencjału biernego:

Pyt. 287: Jakie działania powinny zostać podjęte na rzecz wzmocnienia międzynarodowej roli uczelni wyższych zlokalizowanych w OMW? Jakie podmioty mogą odegrać w nich kluczową rolę?

Działania służące wzmocnieniu międzynarodowej roli uczelni wyższych zlokalizowanych w OMW powinny być podejmowane na kilku poziomach: państwa, samorządu (województwa mazowieckiego,

[102] Zgodnie ze zmianami wprowadzony od 1. kwietnia 2014 roku studenci i uczniowie zagranicznych szkół wyższych do ukończenia 26. roku życia, posługując się legitymacje ISIC, będą mogli korzystać jedynie z biletów ulgowych długookresowych, a nie jak do tej pory z biletów ulgowych każdego rodzaju, za: http://www.ztm.waw.pl/aktualnosci.php?i=1134&c=100&l=1. Uchwała zmieniająca system obowiązujących ulg w opłatach za przejazdy komunikacją miejską podjęta została przez Radę Warszawy.

miasta Warszawy oraz gmin należących do OMW) oraz samych uczelni (por. pytanie 251) i mieć charakter kompleksowy.

Z punktu widzenia Obszaru Metropolitalnego Warszawy szczególnie istotne wydają się jednak te działania, których realizacja leży w kompetencjach władz gmin, samych uczelni lub regionu. W opinii jednego z rozmówców (przedstawiciela uczelni) „(…) bardzo istotną rolę ma tu do odegrania Urząd Miasta Stołecznego Warszawy. Uczelnia nie może brać na swoje barki wszystkich działań związanych z internacjonalizacją kształcenia: od promocji uczelni po promocję Warszawy i Polski".

Poziom państwa, mimo że nie omówiony szczegółowo w ramach tego pytania, stanowi jednak podstawę działań innych podmiotów (w szczególności chodzi o opracowanie strategii internacjonalizacji szkolnictwa wyższego, stworzenie instrumentów zachęcających do podejmowania wysiłku internacjonalizacji przez polskie uczelnie – motywacje finansowe, element zewnętrznej oceny systemu jakości uczelni, likwidowanie barier administracyjno-prawnych oraz promocja Polski na rynkach zagranicznych jako atrakcyjnego miejsca do studiowania).

Na poziomie miasta Warszawy oraz gmin należących do OMW kluczowe są następujące działania (por. Siwińska 2014[103]):

- zapewnienie pozauczelnianego otoczenia do przyjmowania studentów i naukowców z zagranicy: przystosowanie przestrzeni dla potrzeb obcokrajowców (w instytucjach użyteczności publicznej, środkach komunikacji miejskiej itd. poprzez dwujęzyczne napisy, zapewnienie osób do kontaktu z obcokrajowcami), ale także wypracowanie rozwiązań systemowych atrakcyjnych dla obcokrajowców (np. ulgi w komunikacji miejskiej, preferencyjny dostęp do oferty kulturalnej czy sportowej). Zgodnie z wypowiedzią jednego z przedstawicieli uczelni wyższych: „Miasto powinno wreszcie zdać sobie sprawę, że student zagraniczny to klient i to bardzo dobry klient, dlatego należy o niego dbać";
- promocja międzynarodowa z perspektywy miasta (np. „Study in Warsaw") i regionu, skupienie sił i środków marketingowych na rozbudowywaniu obecności na rynkach wschodnich, które są największym odbiorcą oferty polskich uczelni i w obliczu obecnej sytuacji geopolitycznej należy się spodziewać wzrostu tego trendu;
- budowanie atmosfery wielokulturowości poprzez promowanie otwartości, tolerancji. Działania edukacyjne, kulturalne i sportowe.

Na poziomie poszczególnych uczelni:

- świadome włączenie internacjonalizacji do celów rozwojowych w strategii poszczególnych jednostek uczelnianych;
- tworzenie i/lub poszerzanie oferty studiów w językach obcych skierowanej do obcokrajowców;
- zabieganie o uzyskanie międzynarodowych akredytacji i certyfikatów. Jak podkreślał jeden z przedstawicieli uczelni, zadanie to jest szczególnie istotne dla uczelni niepublicznych:

[103] http://www.uniwersytetponadgranicami.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2:poziom-panstwa&catid=8:rekomendacje&Itemid=103

„Umiędzynarodowienie oznacza bycie wiarygodnym i kompetentnym na rynku międzynarodowym. W szkolnictwie biznesowym wiarygodność na rynku międzynarodowym budują kluczowe akredytacje (…): EQUIS, AMBA i AACSB. Są to tak zwane trzy korony, o których zdobycie ubiegają się najlepsze szkoły wyższe (…). Dlaczego te akredytacje są ważne w kontekście walki na rynku międzynarodowym? Jeżeli posługujemy się wyłącznie logotypem uczelni, to przebicie się na rynku kształcenia, na rynku badawczym na świecie jest bardzo trudne. Kiedy natomiast posługujemy się logotypem uczelni i *brandem* „trzy korony", to sytuacja jest zgoła odmienna: wtedy raczej różne podmioty garną się do współpracy z nami, a my skupiamy się na selekcji podmiotów…"

- w ramach wspierania współpracy zagranicznej pracowników naukowych – budowanie systemu motywacji pracowników, który uwzględnia działalność podejmowaną przez pracowników w wymiarze międzynarodowym (publikacje o zasięgu międzynarodowym, międzynarodowe projekty badawcze, uczestnictwo w sieciach międzynarodowych, wyjazdy na szkolenia, staże) jako istotne kryterium ich regularnej oceny,
- tworzenie infrastruktury wspierającej (np. komórek ds. obsługi badań międzynarodowych, aby skomplikowane procedury administracyjne nie zniechęcały pracowników naukowych do podejmowania wysiłków badawczych na arenie międzynarodowej).

Pyt. 288: Czy potencjał naukowo-badawczy Warszawy (w szczególności jednostek o międzynarodowym zasięgu działania) wykorzystywany jest przez władze samorządowe do kreowania wizerunku miasta i regionu?

Przedstawiciele świata nauki dość krytycznie oceniają działania władz samorządowych w wykorzystaniu potencjału naukowo-badawczego, niedostatecznie wyeksponowany aspekt promocyjny jest tylko jednym z wielu przykładów. Jednocześnie wśród przedstawicieli wydziałów promocji wybranych gmin należących do OMW (poza samą Warszawą) dominuje przekonanie, że stolica właściwie wykorzystuje swój potencjał naukowo-badawczy do kreowania wizerunku miasta i regionu. Za tą deklaracją nie idą jednak przykłady konkretnych podejmowanych działań lub też wskazywane działania trudno nazwać kompleksową polityką władz samorządowych na rzecz kreowania wizerunku miasta i regionu (np. „jest dużo ogłoszeń warszawskich uczelni wyższych w gazetach"). Wydaje się, że wśród władz samorządowych gmin OMW brakuje świadomości potęgi potencjału naukowo-badawczego dla budowania wizerunku gminy, OMW czy regionu. Wszyscy zgodnie podkreślają, że wykorzystują w swoich działaniach promocyjnych atut bliskości Warszawy, najczęściej odwołując się jednak do takich szczegółowych cech własnej lokalizacji, jak: bliskość lotniska, położenie tranzytowe, bliskość rynku pracy, sporadycznie zaś – dostęp do oferty edukacyjnej, o potencjale badawczym nie wspominając.

Niestety w ramach prowadzonej diagnozy OMW nie udało się przeprowadzić wywiadu z osobami z Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy odpowiedzialnymi za promocję Warszawy, co nie pozwoliło jednoznacznie zweryfikować informacji pozyskanych w ramach innych źródeł.

Wymiar potencjału utraconego:

Pyt. 317: Jakie są podstawowe różnice w uwarunkowaniach administracyjno-prawnych funkcjonowania uczelni wyższych oraz innych jednostek naukowo-badawczych między OMW a innymi obszarami metropolitalnymi w Europie, które mogą wpływać na poziom internacjonalizacji jednostek?

Wśród podstawowych różnic w uwarunkowaniach rozwoju internacjonalizacji uczelni polskich oraz zagranicznych należałoby wskazać co najmniej trzy czynniki:

System zarządzania uczelniami. Podstawową różnicą między polskimi uczelniami a większością uczelni europejskich, która wielokrotnie wskazywana jest jako przyczyna nie tylko niskiego poziomu internacjonalizacji polskich uczelni, ale także ich niskiej produktywności, jest obowiązujący system zarządzania uczelniami. Odnosi się on do relacji między różnymi interesariuszami uczelni (Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, władzami uczelni, pracownikami, studentami itd.) oraz zakresu ich odpowiedzialności i obowiązków (Wolszczak-Derlacz, Parteka 2010, s. 20). W Polsce mamy do czynienia z pomieszaniem kompetencji organów kolegialnych (legislacyjnych, zarządzających i nadzorujących). Przykładowo senaty i rady wydziałów stanowią wewnętrzne prawo, podejmują lub opiniują decyzje zarządcze, nadzorują rektorów i dziekanów, pełniąc tym samym funkcję zarządzającą i nadzorującą, reprezentując jednocześnie społeczność akademicką i zarządzając nia. Podobnie rektor czy dziekan – odgrywa rolę przewodniczącego samorządu, prezesa zarządu i przewodniczącego organu nadzoru, czyli senatu (Jajszczyk, Pacholski 2010). Rektor, wybierany przez środowisko akademickie, pochodzi ze środowiska uczelnianego, najczęściej jest cenionym profesorem, bez kompetencji menedżerskich. Z pewnością pozytywnie na rozwój uczelni, w tym także jej umiędzynarodowienia, wpłynęłaby profesjonalizacja zarządzania uczelniami, przejawiająca się między innymi przekazaniem odpowiedzialności za wybór władz wykonawczych organom kolegialnym, które będą składały się z przedstawicieli zewnętrznych (jak rozwiązania obowiązujące między innymi w **Austrii, Belgii, Hiszpanii czy Wielkiej Brytanii**)[104]. Kluczowe wydaje się ponadto wyraźne rozdzielenie kompetencji poszczególnych organów kolegialnych.

System motywacji i wynagrodzeń pracowników. Procedura ustalania wynagrodzeń kadry oraz tzw. widełek płacowych ma w Polsce miejsce na szczeblu centralnym (rektor decyduje o płacach pracowników w odniesieniu do wytycznych MNiSW), co odróżnia Polskę od takich krajów, jak: **Austria** (wynagrodzenia ustalane na poziomie instytucji), **Finlandia** (widełki płacowe są przedmiotem negocjacji między rządem i uczelniami), **Wielka Brytania** (widełki płacowe ustalane w ramach negocjacji między stowarzyszeniami pracodawców i związkami zawodowymi, reprezentującymi pracowników uczelni). Płace na polskich uczelniach publicznych są niekonkurencyjne (w porównaniu do Europy Zachodniej), co w efekcie składania pracowników naukowych do podejmowania dodatkowego zatrudnienia (na uczelni prywatnej, w ramach własnej firmy lub w innych organizacjach lub firmach prywatnych). Automatycznie pociąga to za sobą mniejsze możliwości angażowania się w prace badawcze i dydaktyczne na uczelni macierzystej (Wolszczak-Derlacz, Parteka 2010, s. 21-22).

Kompleksowe zarządzanie strategiczne, wraz z internacjonalizacją jako celem działania uczelni.

[104] Wprawdzie nowelizacja ustawy prawo o szkolnictwie wyższych daje nowe możliwości w tym zakresie (możliwość utworzenia obok senatu lub organu kolegialnego konwentu oraz możliwość powołania rektora uczelni publicznej w drodze konkursu), jednak nie wprowadza bezpośrednich zmian (pozostawiając je do decyzji uczelni w ramach statutu), por. Dz. U. 2005 nr 164 poz. 1365.

Wymiar potencjału aktywnego:

Pyt. 354: Jaka jest relacja między potencjałem naukowo-badawczym jednostki a jej poziomem umiędzynarodowienia? Dlaczego jednostki o zbliżonym potencjale naukowo-badawczym wykazują zróżnicowanie w zakresie działań podejmowanych w skali międzynarodowej?

Przyjmując za miarę potencjału naukowo-badawczego kompleksową ocenę parametryczną jednostki, można zaobserwować jego związek z poziomem umiędzynarodowienia w zakresie funkcji badawczej (Rysunek 172). Jednostki poziomu wiodącego (A+) oraz jednostki poziomu bardzo dobrego (A) wyraźnie odznaczają się wyższymi średnimi wynikami w każdej z kategorii umiędzynarodowienia (publikacji, projektów oraz uczestnictwa w sieciach) od jednostek poziomu zadowalającego (B) i poziomu niezadowalającego (C). Jednak, jak szczegółowo opisano w odpowiedzi na pytanie 99, kluczowe znaczenie mają czynniki, które nie muszą mieć bezpośredniego związku z potencjałem naukowo-badawczym, jak przykładowo: dziedzina nauki, interdyscyplinarność, typ i profil uczelni, ale przede wszystkim czynnik ludzki oraz prowadzona polityka uczelni.

Rysunek 164. Internacjonalizacja funkcji badawczej a ocena parametryczna jednostek naukowych w obszarach metropolitalnych (2013)

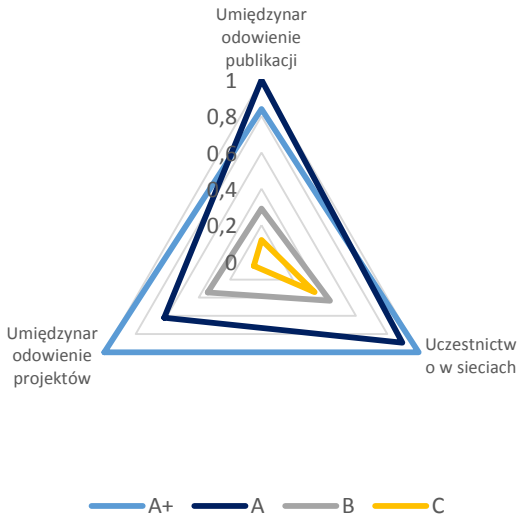

Pyt. 355: Jak potencjał sektora nauki przekłada się na inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego, w tym w szczególności innowacyjność i konkurencyjność gospodarki?

Badania prowadzone w ramach projektu „Trendy rozwojowe Mazowsza – Konkurencyjność Mazowsza i jej uwarunkowania" (2010) potwierdziły ogólne obserwacje o niedostatecznym wykorzystaniu istniejącego potencjału naukowo-badawczego dla rozwoju innowacyjności gospodarki. Rola współpracy z jednostkami prowadzącymi działalność badawczo-rozwojową ma według przedsiębiorców znikome znaczenie dla ich innowacyjności (por. pytanie 263 z rozdziału „Innowacyjność, działalność B+R+I"). Jednak nieco szersze spojrzenie na rolę uczelni (w tym także dla sektora gospodarki) pozwala dostrzec wiele istotnych aspektów funkcjonowania sektora nauki na inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego.

Po pierwsze, niewątpliwie uczelnie zlokalizowane na terenie OMW są **źródłem wysokiej jakości kapitału ludzkiego**, co pozwala na uruchomienie samonapędzającego się cyklu rozwoju: uniwersytety przyciągają wybitnych naukowców, w dalszej kolejności studentów, co pociąga za sobą proces powstawania nowych przedsiębiorstw i zachęca w efekcie inne przedsiębiorstwa do lokowania swoich siedzib w pobliżu uczelni (Florida 2010, s. 303). Rola dostępu do wysoko wykwalifikowanych kadr dla lokalizacji działalności gospodarczej wielokrotnie podkreślana była w wywiadach z przedstawicielami instytucji otoczenia biznesu. Całkowity efekt w tym wymiarze w odniesieniu do najbliższego otoczenia (OMW) zależy od pozostawania absolwentów w regionie, w którym zdobyli

wykształcenie (Olechnicka, Pander, Płoszaj, Wojnar 2010). Warszawa pod tym względem jest liderem w skali kraju (Herbst 2009).

Po drugie, szczególnie istotną z punktu widzenia innowacyjności rolą uczelni wyższych jest **produkcja nowej wiedzy**, zarówno w sferze badań stosowanych, jak i podstawowych. O ile formalna współpraca z uczelniami nie jest wskazywana przez przedsiębiorców jako źródło innowacyjności ich firm, o tyle nieformalne kontakty z otoczeniem, w tym z przedstawicielami sfery B+R, już mają zdecydowanie większe znaczenie. Współpraca ze sferą B+R coraz częściej przejawia się właśnie (w szczególności w przypadku mikro i małych przedsiębiorstw) nieformalnymi kontaktami z pracownikami sfery B+R. Przedstawiciele uczelni wyższych w przeprowadzonych wywiadach podkreślali, że wielokrotnie czynnikami kluczowymi dla podjęcia współpracy na linii nauka – biznes (a w zasadzie naukowiec – przedsiębiorca) były wcześniejsze kontakty nieformalne (nawiązane przykładowo podczas konferencji lub spotkania branżowego) lub wcześniejsza znajomość (przykładowo z absolwentami danej uczelni).

Po trzecie, uczelnie zlokalizowane w OMW pełnią także **funkcję aktorów regionalnych**, podejmując działania na rzecz środowiska lokalnego (nie ograniczonych wyłącznie do relacji z firmami). Przedstawiciele uczelni w wywiadach przeprowadzonych w ramach diagnozy OMW wskazywali na różne sposoby włączania się w życie regionu: kształcenie liderów lokalnych, opiniowanie i konsultowanie dokumentów i decyzji strategicznych dla województwa (np. Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza). Jednocześnie rozmówcy wielokrotnie podkreślali, że zarówno władze samorządowe na poziomie miasta, jak i regionu w sposób zdecydowanie niewystarczający angażują uczelnie w rozwój regionu.

Nie do pominięcia jest także rola uczelni w **budowaniu prestiżu lokalizacji i marki miejsca**, a także **klimatu** wielokulturowości (w związku ze stale zwiększającą się liczbą studentów obcokrajowców) (por. pyt. 250).

4. PORÓWNANIE MIĘDZYNARODOWE

Porównania w ramach poszczególnych zagadnień przeprowadzone zostały w ramach konkretnych rozdziałów i pytań badawczych. Poniższa analiza uwzględnia charakterystyki ogólne i prezentuje pozycję Warszawy na tle wybranych miast Europejskich w popularnych rankingach.

Z zestawienia utworzonego w ramach *Mapy europejskiej sieci miast i połączeń transportowych* wynika, że Paryż, Berlin oraz Madryt należą do ośrodków miejskich o znaczeniu międzynarodowym. Wiedeń potraktowany został jako ośrodek miejski o znaczeniu europejskim, zaś Warszawa wraz z Pragą i Budapesztem stanowią podkategorię w grupie miast europejskich, jako ośrodki, które w pierwszej kolejności powinny uzyskać rangę europejską (ostatnią, III kategorią są ośrodki miejskie o znaczeniu krajowym)[105].

Wedle klasyfikacji Jałowieckiego z 1999 roku, uwzgledniającej specyficzne funkcje metropolitalne, analizowane miasta można przydzielić do określonych grup ośrodków:

- **Paryż**, jako metropolia światowa, o bardzo silnej koncentracji decyzji i funkcji międzynarodowych (typ A);
- **Wiedeń** – metropolia europejska o zróżnicowanej strukturze działalności, silnej koncentracji przedsiębiorców i instytucji międzynarodowych o zasięgu europejskim, bardzo dobra dostępność (typ B);
- **Berlin i Madryt** to metropolie międzynarodowe o lekko zaznaczonej specjalizacji funkcji międzynarodowych (typ C);
- **Budapeszt i Praga** określone zostały jako metropolie regionalne o przewadze funkcji krajowych ze średnio rozwiniętymi usługami metropolitalnymi i funkcjami międzynarodowymi oraz o średniej dostępności (typ D);
- **Warszawa** oceniona została jako metropolia regionalna o przewadze funkcji krajowych o słabo rozwiniętych usługach metropolitalnych i funkcjach międzynarodowych i niedostatecznej dostępności (typ E)[106].

W ramach projektu ESPON[107] stworzono klasyfikację europejskich metropolii na podstawie 160 wskaźników pogrupowanych w 30 obszarów tematycznych opisujących pięć dziedzin rozwoju: ekonomia, ludność, mobilność, środowisko przyrodnicze, warunki życia (Tabela 80).

[105] Katarzyna A. Kuć-Czajkowska, 2009, za: Treuner 1994, s. 38-43.
[106] Katarzyna Kuć-Czajkowska, 2009, za: Jałowiecki 1999, s. 45.
[107] ESPON, *POLYCE Metropolisation and Polycentric Development in Central Europe*, Final Report, 2012.

Tabela 80. Wskaźniki opisujące kluczowe cechy rozwojowe metropolii

Economy	People
• economic Performance • entrepreneurship • knowledge-based Economy • labor market • R&D Funding • International embeddedness • Structural Disparities	• Demography • Education • Ethnic diversity
Mobility	**Environment**
• Public transport • Commuting • International Accessibility • Availability of ICT	• Land Use • Environmental conditions • Pollution • Resource consumption • Environmental Quality
Living	
• Cultural facilities • Health facilities • Housing • Safety • Touristic attractivity • Urban services	

Źródło: ESPON, POLYCE..., 2012 s. 67

W ramach projektu ESPON został stworzony ranking 50 miast (ze względu na dostępność niezbędnych danych w skali przynajmniej 81 %). Spośród analizowanych miast wybrane zostały miasta porównawcze na potrzeby naszej analizy (brak danych dla Paryża) oraz ich pozycja w rankingach ze względu na ocenianych w badaniu pięć cech rozwojowych i miejsce w rankingu całościowym 50 badanych miast (Tabela 81).

Tabela 81. Wybór miast spośród rankingu ESPON POLYCE

MEGA	ECONOMY	PEOPLE	MOBILITY	ENVIRONMENT	LIVING	RANK
Madrid	7	1	17	11	19	5
Wien	16	34	6	12	3	11
Berlin	17	20	16	10	8	13
Praha	19	31	13	26	5	15
Warsaw	22	26	22	25	42	26
Budapest	37	37	41	48	26	43

Źródło: na podstawie ESPON, POLYCE..., 2012, s. 79-80

W porównaniu z wybranymi miastami europejskimi Warszawę należy ocenić jako stosunkowo konkurencyjną jedynie pod względem wskaźników ludnościowych. Najniższą konkurencyjność wykazuje natomiast pod względem warunków życia (Tabela 81).

W raporcie *Global Cities, Present and Future* (AT Kearney 2014) przedstawiono ranking 84 miast całego świata sporządzony na podstawie *Global Cities Index*, bazującego na 25 wskaźnikach opisujących globalizację miast w 5 kluczowych wymiarach: działalność gospodarcza, kapitał ludzki,

wymiana informacji, doświadczenia kulturowe oraz zaangażowanie polityczne. Ranking wprowadzono w 2008 roku, Warszawa natomiast uczestniczy w nim od ostatniej edycji (2014 r.).

Paryż, Madryt, Wiedeń i Berlin zajmują pozycje w pierwszej 20 globalnych miast „dzisiaj i jutra", czyli miast zajmujących pierwszych 20 miejsc w rankingu i mających szansę utrzymać swoje pozycje w pierwszej dwudziestce w najbliższych latach, ze względu na swoją ugruntowaną pozycję dotychczas (Rysunek 165).

Należy zaznaczyć, że czołowe pozycje w rankingu są stabilne i trudne do osiągnięcia przez pozostałe miasta (*Global Cities, Present and Future* 2014, s. 3). Ponadto wzrasta znaczenie kapitału ludzkiego, co przejawia się w globalnych miastach przede wszystkim w liczbie mieszkańców z wyższym wykształceniem oraz liczbie osób innej narodowości.

Rysunek 165. Ranking według *A.T. KKearney Global Index*, 2014, s. 4

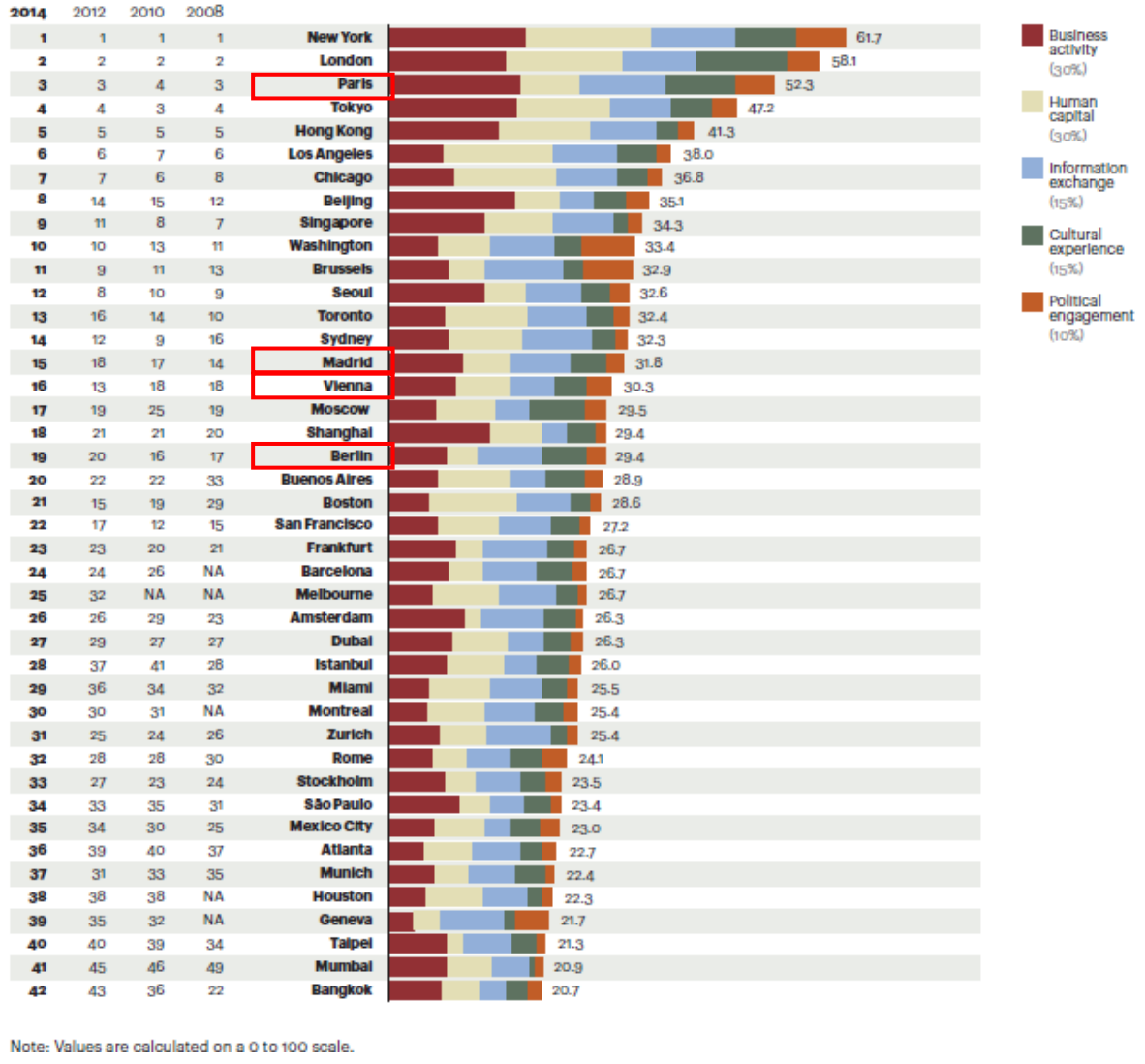

Note: Values are calculated on a 0 to 100 scale.

W miastach stanowiących czołówkę najbardziej zglobalizowanych wedle GCI charakterystyczny jest znaczny udział aktywności na płaszczyźnie działalności (Paryż, Madryt, Wiedeń) oraz wymiany informacji (szczególnie w Berlinie) gospodarczej w budowaniu wysokich wartości wskaźnika.

W ramach opracowania zidentyfikowano uwarunkowania, które świadczą o konkurencyjności Warszawy bądź jej braku wobec porównawczych miast europejskich:

- Niewielka liczba ludności Warszawy oraz całego obszaru LUZ, do którego przynależy, świadczy o niskim potencjale miasta – mniejszą liczbą ludności wyróżnia się tylko Praga;
- Zwiększający się udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w Warszawie, porównywalny do udziału obserwowanego w innych miastach europejskich (a nawet większy niż w przypadku Berlina i Budapesztu);
- Znaczny, a ponadto większy niż w przypadku osób w wieku przedprodukcyjnym, udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności w Warszawie, porównywalny do udziału w innych miastach europejskich, większy jednak niż w Paryżu i Budapeszcie;
- Udział osób w wieku mobilnym w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym jest nieznacznie niższy od udziału w innych miastach europejskich;
- Współczynnik urodzeń w Warszawie jest większy niż w miastach porównawczych (z wyjątkiem Pragi i Paryża) i zwiększył się w stosunku do 2007 roku, równocześnie wysoki jest współczynnik zgonów, co ostatecznie skutkuje bardzo niskim przyrostem naturalnym – mniejszy (ujemny) wskaźnik osiągnął jedynie Budapeszt;
- W przypadku wskaźnika dotyczącego liczby osób bezrobotnych przypadających na osoby w wieku produkcyjnym można mówić o konkurencyjności Warszawy – wskaźnik w Warszawie jest najniższy, bezrobocie w Warszawie dominuje wśród mężczyzn; korzystniejsza niż w pozostałych miastach jest również sytuacja osób dopiero wchodzących na rynek pracy; sytuacja osób dojrzałych jest natomiast zbliżona do sytuacji w innych dużych miastach;
- Udział osób z wyższym wykształceniem wśród bezrobotnych w Warszawie jest zbliżony do udziału tej grupy osób w porównawczych miastach europejskich;
- Udział zatrudnionych w pierwszym sektorze gospodarki jest większy niż w miastach porównawczych, niższy jest natomiast wciąż w sektorze usług;
- Warszawa na tle pozostałych europejskich miast porównawczych nie przyciąga dużej liczby imigrantów zagranicznych;
- Wartość wytwarzanego PKB *per capita* świadczy o umiarkowanie wysokiej konkurencyjności Warszawy (na poziomie NUTS 3 i obszarów metropolitalnych wg OECD z 2010 roku) – równocześnie Warszawa ma niski udział w tworzeniu PKB krajowego (udział ten w przypadku miast porównawczych jest większy);
- Wartość dodana brutto na jednego pracującego jest znacznie niższa niż w europejskich miastach porównawczych;
- Struktura podmiotów zajmujących się działalnością z zakresu wysokich i średniowysokich technologii oraz *high-tech* jest w Warszawie zbliżona do struktury w Berlinie;
- Biorąc pod uwagę aktywność międzynarodową spółek, firmy w Warszawie są obok takich miast jak Praga, Paryż, Wiedeń, Budapeszt konkurencyjne pod względem internacjonalizacji usług z zakresu finansów i nieruchomości (co istotnym jest również w kontekście oceny sektora usług międzynarodowych). O dojrzałości rynku nieruchomości w oczach zewnętrznych decydentów mówi tez raport *Przemysł spotkań w Warszawie*. Warszawa pozytywnie wyróżnia się na tle Europy pod względem cen najmu i wykupu nieruchomości, ale także dostosowania oferty do potrzeb rynku;

- Warszawa charakteryzuje się na tle pozostałych europejskich miast porównawczych najwyższym udziałem terenów zielonych w powierzchni miasta oraz największą powierzchnią takich terenów przypadających na jednego mieszkańca;
- Wartość eksportu w mld euro jest w całym OMW o miliard niższa niż w Wiedniu oraz o dwa miliardy wyższa niż w samym Berlinie;
- Warszawa nie wyróżnia się na tle pozostałych miast porównawczych pod względem liczby przyciąganych spółek zagranicznych;
- Warszawa stanowi najatrakcyjniejsze miejsce lokalizacji inwestycji w Polsce, a pod wieloma względami jest konkurencyjna wobec stolic europejskich, świadczy o tym wielkość zainwestowanego kapitału zewnętrznego, a także wyniki rankingu *European Cities Monitor*;
- Warszawa, wedle raportu *Cushman&Wakefield* (*European Cities Monitor* 2011), zajęła drugie miejsce w rankingu miast europejskich ze względu na najniższe koszty pracy, co zarówno może świadczyć o konkurencyjności miasta na tle Europy w zakresie przyciągania inwestorów zewnętrznych, z drugiej – może świadczyć o niższej jakości życia pracowników (jakość życia pracowników, z perspektywy zewnętrznych inwestorów, została nisko oceniona w rankingu *European Cities Monitor* 2011, na niższej pozycji w porównaniu znajduje się jedynie Budapeszt);
- Ze względu na dostępność wykwalifikowanej kadry (*European Cities Monitor* 2011) Warszawa wyróżnia się pozytywnie na tle Wiednia, Budapesztu i Pragi, nie stanowi natomiast konkurencji dla Berlina, Madrytu i Paryża;
- Z punktu widzenia zewnętrznych inwestorów nie jest pozytywnie oceniany transport wewnątrzmiejski w Warszawie na tle porównawczych miast europejskich – niższe miejsce zajmuje jedynie Praga;
- Nie stanowi konkurencji wobec miast z innych krajów również pod względem liczby zorganizowanych spotkań międzynarodowych czy dostępności obiektów przygotowanych na tego typu zgrupowania; brak również w Warszawie charakterystycznych wydarzeń kulturalnych i sportowych czy też spotkań międzynarodowych, konkurencyjnych na rynku europejskim; także tempo rozwoju przemysłu spotkań w Warszawie jest niższe niż w innych miastach europejskich. Wedle danych *Convention Bureaux* Warszawa okazuje się jednak konkurencyjna wobec Wiednia pod względem wielkości sal największych obiektów konferencyjnych i kongresowych ogółem oraz wobec Budapesztu i Pragi pod względem pojemności sal w najważniejszych hotelach konferencyjnych;
- W Warszawie zlokalizowanych jest niewiele, w porównaniu do innych miast europejskich, hoteli cztero- i pięciogwiazdkowych, tym samym miasto dysponuje relatywnie niewieloma miejscami noclegowymi w obiektach hotelowych, co przekłada się na niską konkurencyjność Warszawy pod względem liczby udzielonych noclegów turystom zagranicznym;
- Warszawa przyciąga niewielu turystów zagranicznych w porównaniu do pozostałych porównawczych miast europejskich, równocześnie tempo wzrostu liczby tego typu przyjezdnych nie jest większe od obserwowanego w miastach porównawczych,
- O niewielkiej internacjonalizacji warszawskich uczelni, w porównaniu do szkół wyższych w porównawczych miastach europejskich, świadczy niewielki udział zagranicznych studentów w ogólnej liczbie studentów.

5. LITERATURA

Adamowski J., 2007, *Media masowe w życiu społecznym*, w: Wojtaszczyk K. A., Jakubowski W. (red.), *Polityka i społeczeństwo. Podstawy nauk politycznych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa.

Asheim B. 1995*, Industrial districts as „learning regions". A condition for prosperity,* w: *Studies in technology innovation and economic policy*. University of Oslo, Oslo.

AT Kearney, 2014, Global Cities, Present and Future, http://www.atkearney.com/.

Badanie satysfakcji inwestorów z usług Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, TNS, 2012.

Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/bdl.

Baron R. M., Kenny D. A., 1986, *The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations,* w: *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, s. 1173-1182.

Bartoszewicz W.,, Skalska T., 2012, *Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w 2012 roku,* Instytut Turystyki, Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji

Bedyńska S., Książek M., 2012, *Statystyczny drogowskaz 3. Praktyczny przewodnik wykorzystania modeli regresji oraz równań strukturalnych*, Wydawnictwo Akademickie Sedno, Warszawa.

Benchmarking klastrów w Polsce – edycja 2012, PARP, Warszawa 2012.

Blakely E. J. 1994, *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*, SAGE Publications, Thousands Oaks-London-New Delhi.

Boschma R. 2005, Proximity and Innovation: A Critical Assessment, Regional Studies, 39:1, 61-74, http://www.drkresearch.org/resources/boschma_proximity.pdf

Burdecka W., 2004, *Instytucje Otoczenia Biznesu - Badanie własne PARP*, PARP, Warszawa.

Castells M. 1982, *Kwestia miejska*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Castells M. 2007, *Społeczeństwo sieci,* Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Celuch K., 2013, *Raport przemysł spotkań i wydarzeń w Polsce*, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa

Clark T.N., 2003, *The City as An Entertainment Machine*, Research in Urban Policy, Elsevier, 9.

Clark B. R. 1998, *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*, Pergamon for IAU press, Oxford.

Convention Office in Berlin, 2013, Meeting Guide. Meetings, Conventions, Events, Incentives in Berlin Berlin Tourismus & Kongress.

Cooke P., Morgan K. 1998, *The Associational Economy: Firms, Regions and Innovation,* Oxford University, Oxford.

Cushman & Wakefield, 2011, European Cities Monitor 2011, European Research Group.

Dąbrowa-Szefler M., 2003, *Nauka w gospodarce opartej na wiedzy*, w: *Nauka i Szkolnictwo Wyższe* 2(22), s. 67-88.

Derek M., Duda-Gromada K., Kosowska P., Kowalczyk A., Madurowicz M., 2013, *Problemowe i problematyczne ABC turystyki w Warszawie*, *Prace Geograficzne*, 134, 7-36

Dlaczego Polska. Plusy i minusy prowadzenia działalności gospodarczej w ocenie inwestorów, KPMG, 2009

Domański T. (red.), 2011, *Marketing akademicki, Rola uniwersytetów w promocji miast i regionów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Dudek-Mańkowska S., Fuhrmann M., Grochowski M., Zegar T. 2012, *Sektor kreatywny a przestrzenie publiczne w Warszawie*, w: *Mazowsze. Studia Regionalne* 11, s. 147-157.

Dynamika zmian branż gospodarki w województwie mazowieckim w latach 2002-2007 oraz 2008-2010, Raport Instytutu Badań i Analiz Grupa OSB, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa 2012.

Eksport województwa mazowieckiego w latach 2003-2005, Mazowsze – Analizy i Studia 2/2006. Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006.

ESPON, 2005, ESPON 111. Potentials for polycentric development in Europe, Nordregio.

ESPON, 2012, POLYCE Metropolisation and Polycentric Development in Central Europe, ESPON & Vienna University of Technology.

ESPON, 2013, CityBench for benchmarking European Urban Zones, ESPON & Geodan.

ESPON, 2013, FOCI. Future Orientations for Cities, ESPON & ULB.

EUROSTAT, w przypadku danych na poziomie NUTS.

Etzkowitz H., Leydesdorff L., 1995, *The Triple Helix – University – Industry – Government Relations: A Laboratory for Knowledge Based Economic Development*, EASST Review 14.

Florek M., Augustyn A., 2011, *Strategia promocji jednostek samorządu terytorialnego – zasady i procedury,* Europejski Instytut Marketingu Miejsc, Warszawa.

Florida R., 2010, (tłum. Krzyżanowski T, Penkala M.), *Narodziny klasy kreatywnej oraz jej wpływ na przeobrażenia w charakterze pracy, wypoczynku, społeczeństwa i życia codziennego*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.

Foresight Mazovia. Rozwój nauki (zadanie C) 2008, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa.

Folmer H., 1981 *Measurement of the effects of regional policy instruments by means of linear structural equation models and panel data*, w: *Environment and Planning,* 13(11), s. 1435-1448.

Freeman C. 1987, *Technology and Economic Performance: Lessons from Japan*, Pinter, London.

Fularz A. ,2010, W Polsce zintegrowany transport miejski jest rzadkością, Salon 24, http://lubczasopismo.salon24.pl/transport/post/236759,w-polsce-zintegrowany-transport-miejski-jest-rzadkoscia.

Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S., *Handel zagraniczny Małopolski 2008*, Kraków 2009.

Geodecki T. i in, 2011, *Kurs na innowacje: jak wyprowadzić Polskę z rozwojowego dryfu?* Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.

Gorzelak G., Jałowiecki B. (red.), 1998, *Koniunktura gospodarcza i mobilizacja społeczna w gminach*, Studia Regionalne i Lokalne, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Górzyński M., Pander W., Koć P., 2006, *Tworzenie związków kooperacyjnych między MSP oraz MSP i instytucjami otoczenia biznesu*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

Grochowski M. 2010, *Sektor kreatywny w Warszawie. Potencjał i warunki rozwoju*, w: P. Jeziorek, A. Le Nart, E. Petruk, A. Pyzik, B. Świątkowska (red.), *Kreatywni – twórcze życie w Warszawie. Przewodnik po warszawskim sektorze kreatywnym*, Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, Warszawa.

Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 roku, AGERON Polska, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2011.

Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2012 roku, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2014.

Herbst M., 2007, *Wpływ kapitału ludzkiego i społecznego na (krótkookresowy) wzrost gospodarczy w polskich podregionach*. [W:] Herbst. M. (red.) *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Herbst M., 2009, *Tworzenie i absorpcja kapitału ludzkiego przez miasta akademickie w Polsce*, „Studia regionalne i lokalne", nr 4(38).

Horwath HTL, 2011, Przemysł spotkań w Warszawie, Warsaw Convention Bureau.

ICCA, 2012, The Association Meetings Market 2002-2011, ICCA, Amsterdam, Netherlands.

Investing in Europe's future. Fifth report on economic, social and territorial cohesion, European Commission, Brussels, November 2010.

Investment for jabs and growth. Promoting development and good governance in EU regions and cities. Sixth report on economic, social and territorial cohesion, European Commission, Brussels, July 2014.

Jabłoński Ł., 2011, *Kapitał ludzki w wybranych modelach wzrostu gospodarczego.* Gospodarka Narodowa, nr 1-2/2011, s. 81-103.

Jałowiecki B., 1999, *Metropolie*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok.

Jałowiecki B., Krajewska M., Olejniczak K., 2003, *Klasa metropolitalna w przestrzeni Warszawy*, w: *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 1 (11).

Joachimczak K., Thomas D., Nosal A., Kosikowska N. Joachimczak E., Fuchs P. 2013, *Aktualizacja raportu otwarcia Innowacyjne Mazowsze – stan innowacji po uchwaleniu RIS Mazovia 2007-2015*, Warszawa.

Jajszczy, Pacholski 2010

Klastry w Województwie Mazowieckim, PARP 2012.

Komornicki T., 2006, *Eksport w ujęciu regionalnym jako miernik rozwoju przemysłu,* w: *Prace Komisji Geografii Przemysłu* nr 8, Warszawa-Kraków.

Kongres Transportu Publicznego: Rewolucja i ewolucja, Rynek Kolejowy, 2013, http://www.rynek-kolejowy.pl/48499/kongres_transportu_publicznego_rewolucja_i_ewolucja.htm.

Konkurencyjność Mazowsza i jej uwarunkowania, Trendy Rozwojowe Mazowsza 5/2012, MBPR, Warszawa 2012.

Kuć-Czajkowska K., 2009, *Funkcje metropolitalne Warszawy, Pragi i Budapesztu,* Studia Regionalne i Lokalne Nr 1(35)/2009, s. 74-94.

Landry Ch., 2000, *The Creative City. A Toolkit for Urban Innovators*, Earthscan, London-Sterling.

Leja K. 2006, *Uniwersytet: tradycyjny – przedsiębiorczy – oparty na wiedzy*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe", nr 2(28).

Lisowski A., 2003, *Koncepcje przestrzeni w geografii człowieka*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa.

MacKinnon D.P., 2008, *Introduction to Statistical Mediation Analysis, Taylor & Francis Group*, New York.

MacKinnon D.P., Dwyer J.H., 1993, *Estimating mediated effects in prevention studies*, w: *Evaluation Review*, 17(2), s. 144-158.

Madej A., 2001, WAT chce stworzyć Warszawski Park Technologiczny, COMPUTERWORLD, http://www.computerworld.pl/news/2342/WAT.chce.stworzyc.Warszawski.Park.Technologiczny.html.

Mazur J., 2011, W*spółpraca przedsiębiorstw w teorii I praktyce polskiej*, w: *Zeszyty Naukowe Kolegium Gospodarki Światowej,* nr 32, s. 290-314.

Misiak W., 2012, *Globalizacja Berlina Pragi i Warszawy*, Difin, Warszawa.

Morgan K. 1997, "The Learning Region: Institution, Innovation and Regional Renewal", w: *Regional Studies, vol.31, s. 491-503.*

Nowicka J., 2014, *Europeizacja działalności samorządów OMW,* praca magisterska (promotor K. Szmigiel-Rawska), Wydział Geografii i studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski.

Nowicki M. (red.), 2013, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013*, IBnGR, Gdańsk.

Obroty towarowe handlu zagranicznego województwa mazowieckiego w latach 2004-2007, Mazowsze – Analizy i Studia 2/2010, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, , Warszawa 2010.

Ocena sytuacji w handlu zagranicznym w 2013 roku, Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, Warszawa 2014, oraz edycje wcześniejsze.

Olechnicka A. 2012, *Potencjał nauki a innowacyjność regionów*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.

Olechnicka A., Pander W., Płoszaj A., Wojnar K., 2010, *Analiza strategii, modeli działania oraz ścieżek ewolucji wiodących szkół wyższych na świecie*, Politechnika Warszawska, Warszawa

Olechnicka A., Płoszaj A. 2008, *Polska Nauka w sieci? Przestrzeń nauki i innowacyjności. Raport z badań*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Olechnicka A., Płoszaj A., Smętkowski M., Wojnar K., 2010, *Warszawa innowacyjna, Diagnoza potencjału*, Miasto Stołeczne Warszawa, Warszawa.

Pawłowski A. 2011, *Studia dla obcokrajowców jako stymulator rozwoju regionalnego w Polsce*, w: „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Społeczeństwo informacyjne – regionalne aspekty rozwoju", Zeszty nr 23, Rzeszów.

Plawgo B. (red.), *Wpływ inicjatyw klastrowych z województwa mazowieckiego na kształtowanie inteligentnej specjalizacji regionu,* Warszawa 2013.

Plawgo B., Grabska A., Klimczuk-Kochańska M., Klimczak T., Stypułkowski W., *Analizy potencjału innowacyjnego sektora MŚP w województwie mazowieckim*, Warszawa 2013.

Przedsiębiorczośc w Polsce, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2013.

Raport końcowy z badania oraz aktualizacji raportu otwarcia pn. Innowacyjne Mazowsze – stan innowacyjności po uchwaleniu RIS Mazovia 2007-2015.

Raport o handlu zagranicznym Polski w 2012 r, KUKE, Warszawa 2013.

Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012, PARP, Warszawa 2013.

Raport: badanie ruchu turystycznego w Warszawie w roku 2012, 2012, Ipsos Sp. z o.o., przygotowany dla Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, Warszawa.

Sedghi A., 2013, *Transport in Europe: how does it differ by city?*, TheGuardian.com, http://www.theguardian.com/news/datablog/2013/dec/05/transport-europe-differ-city-public.

Serwis European Green Capital, http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/index_en.htm.

Serwis Eurostat – Urban Audit, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/city_urban.

Serwis statystyczny Berlina, https://www.statistik-berlin-brandenburg.de/.

Serwis statystyczny Madrytu, http://www.madrid.es/portales/munimadrid/es/Inicio/Ayuntamiento/Estadistica?vgnextfmt=default&vgnextchannel=8156e39873674210VgnVCM1000000b205a0aRCRD.

Serwis statystyczny Paryża, http://www.insee.fr/fr/themes/.

Serwis statystyczny Pragi, http://vdb.czso.cz/vdbvo/en/uvod.jsp.

Serwis statystyczny Węgier, http://www.ksh.hu/?lang=en.

Serwis statystyczny Wiednia, https://www.wien.gv.at/statistik/.

Serwis zintegrowanego systemu transportowego Ołomunieckiego województwa, Czechy, http://www.kidsok.cz/.

Serwis zintegrowanego systemu transportowego w Portland – TRIMET, http://trimet.org/learn/index.htm.

SIEMENS, 2009, European Green City Index, Siemens, Munich, Germany.

Siskom, 2005, Komunikacja w Warszawie i warszawskiej aglomeracji, http://siskom.waw.pl/kp-komunikacja.htm.

Smętkowski M., Jałowiecki B., Gorzelak G. 2009, *Obszary metropolitalne w Polsce – diagnoza i rekomendacje*, w: *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 1(35)/2009, s. 52-73.

Strona www Parku Naukowo-Technologicznego Berlin Adlershof, http://www.adlershof.de/en/homepage/.

Swianiewicz P., Łukomska J. 2014, *Local tax policies in the limited autonomy of the revenue collection system in Poland*,

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, Warszawa 2013.

Szkoły wyższe i ich finansowe w 2007 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008.

Szkoły wyższe i ich finansowe w 2012 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013.

Szromnik A. 2014, Uczelnia na zagranicznym rynku edukacyjnym – strategia internacjonalizacji szkoły wyższej, „Management and Business Administration. Central Europe", vol. 22, nr 1(124, s. 36-59.

Szultka S. 2012, *Klastry w sektorach kreatywnych – motory rozwoju miast i regionów*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

Szygulski P., 2014, Sukces integracji transportu publicznego musi kosztować, EECPOLAND, http://www.eecpoland.eu/wiadomosci/sukces-integracji-transportu-publicznego-musi-kosztowac,225426.html.

Transport pod lupą, Raport powstały w ramach Europejskiego programu Modernizacji Polskich Firm, Warszawa 2013

Weresa M. A. 2007, (red.), *Transfer wiedzy z nauki do biznesu. Doświadczenia regionu Mazowsze*, Instytut Gospodarki Światowej, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.

Wielkość potencjałów gospodarczych gmin a rozwój województwa mazowieckiego w 2010 roku, Raport Instytutu Badań i Analiz Grupa OSB, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa 2012.

Wissema J. G. 2005, *Technostarterzy, dlaczego i jak?* Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

Wolszczak Derlacz J., Partek A. 2010, *Produktywność naukowa wyższych szkół publicznych w Polsce. Bibliometryczna analiza porównawcza*, Sprawne Państwo, Porgram Ernst&Young, Warszawa.

Zmyślony P., 2011, *Wpływ funkcji turystycznej na internacjonalizację miast i ich przestrzeni publicznej*, [w:] Jażdżewska I. (red.), *Człowiek w przestrzeni publicznej miasta, XXIV Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, Łódź, s. 41 – 50.

6. SPIS TABEL

Tabela 1.Liczba miejscowości i mieszkańców w miejscowościach OMW w 2009 r. (bez Warszawy). 26

Tabela 2. Liczba ludności w wybranych miastach europejskich w 2012 roku 27

Tabela 3. Liczba ludności na obszarach Larger Urban Zones 27

Tabela 4. Dynamika zmiany liczby ludności w wybranych miastach europejskich 28

Tabela 5. Udział ludności w wieku 14 lat i mniej w ogólnej liczbie ludności wybranych miast 31

Tabela 6. Udział osób w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie ludności wybranych miast 31

Tabela 7. Współczynnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w wybranych miastach 32

Tabela 8. Udział osób w wieku mobilnym i niemobilnym 33

Tabela 9. Prognozowana liczba ludności w na badanym obszarze w perspektywie do 2030 roku (na podstawie prognozy demograficznej GUS z 2011 roku) 36

Tabela 10. Urodzenia na 1000 mieszkańców w wybranych miastach 40

Tabela 11. Urodzenia na 1000 mieszkańców w LUZ 40

Tabela 12. Zgony na 1000 mieszkańców w wybranych miastach 40

Tabela 13. zgony na 1000 mieszkańców w LUZ 40

Tabela 14. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w wybranych miastach 41

Tabela 15. Przyrost naturalny w LUZ 41

Tabela 16. Grupy mieszkańców OMW o najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy w opinii respondentów badania ankietowego (n=1281) w 2014 r. 45

Tabela 17. Udział bezrobotnych długookresowo wśród bezrobotnych ogółem 46

Tabela 18. Udział mężczyzn wśród bezrobotnych ogółem 47

Tabela 19. Udział osób o poszczególnych poziomach wykształcenia wśród bezrobotnych ogółem 47

Tabela 20. Udział osób w wieku 25-34 wśród bezrobotnych ogółem 48

Tabela 21. Udział osób dojrzałych wśród bezrobotnych ogółem 49

Tabela 22. Liczba bezrobotnych przypadających na 1000 osób w wieku produkcyjnym (15-64 lat) 53

Tabela 23. Udział kobiet i mężczyzn w ogólnej liczbie bezrobotnych w latach 2010-2012 53

Tabela 24. Liczba bezrobotnych kobiet i mężczyzn na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (15-65 lat) ... 53

Tabela 25. Szacunek wykorzystania liczby łóżek szpitalnych przez osoby starsze w powiatach OMW w 2012 r. 55

Tabela 26. Współczynniki korelacji liniowej Pearsona między dochodami gmin z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz współczynnika napływu ogółem, z miast i z obszarów wiejskich w latach 2002-2012. 59

Tabela 27. Imigracje zagraniczne do wybranych miast europejskich w latach 2010-2012 60

Tabela 28. Współczynnik napływu ludności w gminach OMW o określonym tempie rozwoju społeczno-gospodarczego w latach 2007-2013 65

Tabela 29. Przewagi i słabości OMW w zakresie struktury wykształcenia i trendów jej zmian 69

Tabela 30. Zatrudnienie w trzech sektorach gospodarki w wybranych europejskich miastach porównawczych 72

Tabela 31. Udział dzieci objętych opieką przedszkolną 73

Tabela 32. Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych OPS ogółem (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) w wartościach bezwzględnych wg typów gmin 89

Tabela 33. Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych OPS ogółem (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) jako procent ogólnej liczby mieszkańców wg typów gmin 89

Tabela 34. Dostępność sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej 101

Tabela 35. Zużycie wody, gazu i energii elektrycznej na 1 mieszkańca w 2012 r. 102

Tabela 36. Powierzchnia dzikich wysypisk na 100 km2 powierzchni ogółem 103

Tabela 37. Produkt Krajowy Brutto na poziomie NUTS 3 (w Euro) 106

Tabela 38. Produkt krajowy brutto na poziomie NUTS 3 na mieszkańca w parytecie siły nabywczej (w Euro) . 106

Tabela 39. PKB w NUTS 3 jako procent średniej dla EU 27 (EU 27 = 100) 107

Tabela 40. Udział NUTS 3 w tworzeniu krajowych PKB 108

Tabela 41. Struktura gospodarki OMW w ujęciu własnościowym (2013, w %) 111

Tabela 42. Mazowsze na tle innych województw Polski według Szóstego i Piątego Raportu Kohezyjnego. 115

Tabela 43. Mazowsze na tle innych regionów metropolitalnych UE według Piątego i Szóstego Raportu Kohezyjnego. 117

Tabela 44. Odsetek gmin z co najmniej średnim poziomem rozwoju potencjału gospodarczego w poszczególnych branżach (w%) 119

Tabela 45. Typy działalności spółek w miastach europejskich, ESPON, FOCI... 123

Tabela 46. Struktura wielkości przedsiębiorstw (2013, w %) 124

Tabela 47. Udział dochodów z podatku od środków transportowych w dochodach ogółem budżetów gminnych (2013, w %) 128

Tabela 48. Dodatkowe lokalne specjalizacje w jednostkach OMW 128

Tabela 49. Odsetek firm z województwa mazowieckiego zarejestrowanych na terenie OMW wg branż i rola tych branż w gospodarce regionu (2010, w %) 131

Tabela 50 Struktura towarowa eksportu z OMW (2013) – działy o największej wartości 158

Tabela 51. Struktura towarowa importu do OMW (2013) – działy o największej wartości 159

Tabela 52. Wydatki wybranych gmin obszaru metropolitarnego na zadania związane z utrzymaniem zieleni . 178

Tabela 53. Wydatki na utrzymanie zieleni oraz powierzchnie terenów zieleni publicznej, dane na 2011 r. 179

Tabela 54 Udział terenów zieleni urządzonej i lasów w ogólnej powierzchni miast stanowiących centra Obszarów Metropolitalnych w Polsce (dane na 2010r.) 180

Tabela 55. Czy infrastruktura zielona miała wpływ na wybór Pani/-a miejsca zamieszkania? 186

Tabela 56. Zakres planowanych działań na rzecz rozwoju terenów zieleni w wybranych gminach OMW 186

Tabela 57. Rozkład jazdy pociągów SKM oferowany jest w oparciu o linie S1, S2, S3 i S9 oraz WKD w 2014 r.. 221

Tabela 58. Czas przejazdu i średnia prędkość przejazdu przez Warszawę z miejscowości Zakręt w 2014 r. 226

Tabela 59. Opinia mieszkańców OMW na temat zmian dokonanych w ostatnich latach w systemie organizacji transportu zbiorowego (dane za 2014 r.) 229

Tabela 60. Struktura syntetycznego wskaźnika transferów finansowych (2013) 235

Tabela 61. Wybrane problemy dotyczące finansowych transferów międzysamorządowych 237

Tabela 62. Najważniejsze zastrzeżenia formułowane wobec Warszawy we współpracy metropolitalnej 243

Tabela 63. Opinie na temat inicjatywy na rzecz budowania marki OMW 244

Tabela 64.Organizacje międzygminne działające na terenie OMW 246

Tabela 65. Najbardziej luksusowe apartamenty w Warszawie 255

Tabela 66. Wady i zalety połączenia spółki PLL LOT z PPPL w opinii ekspertów 274

Tabela 67. Pozytywne i negatywne konsekwencje położenia lotniska Chopina wewnątrz Warszawy 284

Tabela 68. Najważniejsze obiekty konferencyjne i kongresowe wybranych miast (w m2) 306

Tabela 69. liczba spotkań międzynarodowych w krajach i miastach w 2011 roku wg ICCA 307

Tabela 70. Kierunki geograficzne i liczba podpisanych partnerstw 312

Tabela 71. Organizacje międzynarodowe do których należą samorządy OMW 312

Tabela 72. Liczba hoteli według standardu w wybranych obszarach metropolitalnych (2013 r.) 323

Tabela 73.Najbardziej umiędzynarodowione w zakresie kształcenia uczelnie w Polsce wg lokalizacji (2011/2012) 325

Tabela 74. Oferta studiów prowadzonych w językach obcych przez uczelnie zlokalizowane w OMW 337

Tabela 75. Wskaźniki opisujące kluczowe cechy rozwojowe metropolii 344

Tabela 76. Wybór miast spośród rankingu ESPON POLYCE 344

7. SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Logika badawcza – potencjały i funkcje metropolitalne 10

Rysunek 2. Logika badawcza – wymiar przedmiotowy 13

Rysunek 3. Liczba mieszkańców w gminach miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich OMW w 2013 r. w zależności od odległości drogowej od centrum Warszawy 25

Rysunek 4. Liczba mieszkańców obszarów metropolitalnych w Polsce w latach 2002-2013 (w mln osób)..... 28

Rysunek 5. Udział mieszkańców w wieku 0-15 lat w gminach obszaru metropolitalnego Warszawy w 2007 i 2013 r. 30

Rysunek 6. Udział mieszkańców w wieku 65 lat i więcej w gminach obszaru metropolitalnego Warszawy w 2007 i 2013 r. 30

Rysunek 10. Gęstość zaludnienia na terenie OMW w 2002-2013 33

Rysunek 11. Gęstość zaludnienia w gminach OMW w latach 2002 i 2013 (w os/km2). 34

Rysunek 13. Liczba ludności w 2010 roku w obszarach metropolitalnych w relacji do powierzchni (OECD).... 35

Rysunek 14. Zmiana liczby ludności w OMW (bez Warszawy) w 2012 -2030 (2012=100%)..... 36

Rysunek 16. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w OMW w 2013 r. 37

Rysunek 17. Wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w gminach OMW w 2007 i 2013 r. (w osobach w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)..... 38

Rysunek 18. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w OMW w latach 2002-2013..... 39

Rysunek 19. Struktura społeczna w zależności od natężenia urban sprawl w OMW w latach 2007-2013 (w odchyleniach standardowych od średniej wartości wskaźnika dla wszystkich gmin OMW wynoszącej 0) 42

Rysunek 20. Struktura aktywności zawodowej mieszkańców OMW (A), Warszawy (B) i OMW bez Warszawy(C) w 2014 r. 43

Rysunek 21. Typologia przestrzenna gmin OMW pod względem struktury społecznej 51

Rysunek 22. Wskaźnik bezrobocia w OMW w 2013 r. 52

Rysunek 23. . Standaryzowane reszty z regresji zależności między współczynnikiem napływu ludności a wielkością dochodów gmin z podatku dochodowego od osób fizycznych w latach 2009-2012. 59

Rysunek 24. Współczynniki imigracji do gmin OMW w 2013 r. (w osobach na 10 tys. mieszkańców). 60

Rysunek 25. Współczynniki napływu i odpływu mieszkańców gmin OMW w latach 2002, 2007 i 2013 (w osobach na 1 tys. mieszkańców). 62

Rysunek 26. . Udział napływu z miast w napływie ogółem w gminach OMW w latach w 2013 r. 63

Rysunek 27. Typologia demograficzna gmin OMW i dzielnic Warszawy według Webba w 2002, 2007 i 2013 r. 64

Rysunek 28. Gminy o wysokich/niskich współczynnika napływu i wysokim/niskim tempie rozwoju społeczno-gospodarczego w latach 2007-2013. 66

Rysunek 29. Opinia mieszkańców OMW na temat występowania konfliktów społecznych między starymi i nowymi mieszkańcami w ich miejscu zamieszkania w 2014 r. 67

Rysunek 30. Średnie wyniki egzaminów zewnętrznych w OMW 71

Rysunek 31. Ogólna ocena OMW oraz samoocena zdrowia 72

Rysunek 32. Zasięg obszaru metropolitalnego w świadomości mieszkańców, ze względu na miejsce zamieszkania 77

Rysunek 33. Mapa liczby organizacji pożytku publicznego 78

Rysunek 34. Mapa przeważającego typu przywiązania 79

Rysunek 35. Mapa syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego 80

Rysunek 36. Przywiązanie do 1) miejscowości (osiedla), 2) gminy, 3) Warszawy i 4) Mazowsza 82

Rysunek 37. Cztery elementy oceny afektywnej 83

Rysunek 38. Znormalizowane wartości oceny afektywnej gmin na skalach pobudzenia i ewaluacji 84

Rysunek 39. Mapa występowania kapitału społecznego a) aktywnego i b) biernego 85

Rysunek 40. Mapa przywiązania do Mazowsza 86

Rysunek 41. Mapa różnicowa przywiązania do gminy i do Warszawy 87

Rysunek 42. Dynamika PKB w podregionach w latach 2007-2011 (rok poprzedni=100) 105

Rysunek 38. PKB per capita w 2010 roku, OECD, Metropolitan Explorer 107

Rysunek 44. Udział podregionów (z jednostkami OMW) w tworzeniu krajowego PKB (2011, w %) 108

Rysunek 45. Udział obszarów metropolitalnych w tworzeniu krajowego PKB w roku 2010 (OECD) 109

Rysunek 46. Struktura WDB w Warszawie i podregionach w latach 2007 i 2011 110

Rysunek 47. WDB w przeliczeniu na pracującego w Warszawie i podregionach 110

Rysunek 48. Struktura pracujących w sektorach gospodarki (2012) 112

Rysunek 49. Dochody budżetów gminnych z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych (2013, w zł per capita) 113

Rysunek 50. Dochody budżetów gminnych z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych (2013, w zł per capita) 113

Rysunek 51. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wg sekcji PKD (sektor prywatny, 2013) 114

Rysunek 52. Syntetyczny wskaźnik potencjału gospodarczego (2013) 116

Rysunek 53. Tempo wzrostu/spadku poziomu rozwoju gospodarczego jednostek OMW (w %, 2007-2013). 118

Rysunek 54. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym (2013) 120

Rysunek 55. Wskaźnik przeżywalności pierwszego i piątego roku dla podmiotów zarejestrowanych w latach 2002-2009 w województwie mazowieckim (w %) 125

Rysunek 56. Prywatne podmioty gospodarcze nowo zarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2009-2013 126

Rysunek 57. Lokalne specjalizacje w poszczególnych jednostkach OMW 126

Rysunek 58. Struktura nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przemysłach wysokiej i średniowysokiej techniki w OMW (2013) 135

Rysunek 59 Struktura nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych w usługach high-tech w OMW (2013) 136

Rysunek 60. Potencjał naukowo-badawczy w obszarach metropolitalnych w Polsce (2013) 137

Rysunek 61. Potencjał wspierania innowacyjności w obszarach metropolitalnych w Polsce (2012) 137

Rysunek 62. Jednostki naukowo-badawcze obszarów metropolitalnych w Polsce (2013, liczba jednostek podlegających ocenie parametrycznej w latach 2009-2013) 139

Rysunek 63. Liczba projektów proinnowacyjnych biznesu 142

Rysunek 64. Liczba i wartość projektów proinnowacyjnych biznesu wg. Obszarów Metropolitalnych 143

Rysunek 66. Łączna wartość projektów „proinnowacyjnych" instytucji naukowych wspartych w POIG (2007-2013) 143

Rysunek 65. Przykładowe projekty „proinnowacyjne" biznesu z OMW 144

Rysunek 67. Jednostki naukowo-badawcze w OMW zlokalizowane poza Warszawą 144

Rysunek 68. Bariery współpracy firm z instytucjami naukowo-badawczymi (% przedsiębiorstw uznających daną barierę za ważną lub bardzo ważną) 146

Rysunek 69. Liczba podmiotów z sektorów kreatywnych w poszczególnych województwach w zestawieniu z jakością życia i udziałem klasy kreatywnej, 2009 148

Rysunek 70. Preferowane przez przedstawicieli podmiotów sektorów kreatywnych lokalizacje działalności w Warszawie 149

Rysunek 71. Lokalizacja podmiotów kreatywnych w Warszawie 149

Rysunek 72. Źródła innowacyjności przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną (N=754, % przedsiębiorstw uznających dane źródło za ważne lub bardzo ważne) 151

Rysunek 73. Wartość eksportu 2012 (zł) 156

Rysunek 75. Struktura eksportu OMW w okresie 2007-2013 (sekcje) 157

Rysunek 74. Wartość i dynamika eksportu Mazowsza i OMW 2008-2012 (zł) 157

Rysunek 76. Działy o najbardziej rosnącej wartości eksportu, OMW (2013) 159

Rysunek 77. Bilans handlowy OMW 160

Rysunek 78. Saldo wymiany handlowej OMW wg. sekcji (2013) 160

Rysunek 79. Struktura geograficzna importu (z lewej) oraz eksportu (z prawej) OMW 2013 161

Rysunek 80. Mazowieckie klastry/inicjatywy klastrowe o największej sile oddziaływania na konkurencyjność regionu 165

Rysunek 81. Jakie działania CSR dostrzegają mieszkańcy OMW 166

Rysunek 82. Rozkład przestrzenny instytucji otoczenia biznesu w OMW 172

Rysunek 83. Obszary zielone w granicach OMW 175

Rysunek 84. Udział wydatków na utrzymania zieleni w ogólnych wydatkach gmin OMW 177

Rysunek 85. Udział wydatków na utrzymania zieleni w ogólnych wydatkach gmin OMW 177

Rysunek 86. Tereny zieleni przypadające na jednego mieszkańca obszaru metropolitalnego [m^2] 182

Rysunek 87. Zmiany zagospodarowania obszarów zielonych na inne w latach 1990-2000 i 2000-2006 188

Rysunek 88. Udział procentowy przestrzeni zurbanizowanej w wybranych obszarach metropolitalnych w Polsce w latach 1990-2006 192

Rysunek 89. Udział procentowy zabudowy w powiatach według okresu powstania 1) 2004-2007 i 2) 2008-2011 193

Rysunek 90. Kategorie i lokalizacja użytkowania ziemi, które w okresie 1990-2006 przekształciły się w obszary zurbanizowane. 193

Rysunek 91. Spójność charakteru gminy z jej typem formalnym 194

Rysunek 92. Struktura użytkowania ziemi w 2006 roku 195

Rysunek 94. Obszary, które utraciły zmieniły kategorię z terenów zabudowanych lub budowy (1990) na inną, podaną na mapie (2006) 196

Rysunek 95. Symulacja pokazująca zasięg terenów zurbanizowanych w 2030 roku 197

Rysunek 97. Wartościowanie wymiaru przyrodniczego w kontekście występowania obszarów naturalnych199

Rysunek 98. Obszary promocyjne regionu OMW w grupach interesów. Wielkość słowa oznacza wagę tej kategorii (częstość) a barwa kategorię (niebieska reprezentuje potencjał dla mieszkańców, zielona dla turystów, a bordowa dla przedsiębiorców). 200

Rysunek 99. Zestawienie zagadnień problemowych dotyczących przestrzeni miejskiej. W kolumnach umieszczono kolejne 31 postulatów w sześciu kategoriach: finanse (kolor granatowy), inwestycje (kolor czerwony), planowanie przestrzenne (kolor niebieski), przyroda (kolor zielony), społeczeństwo (kolor żółty) oraz transport (kolor szary). W wierszach znajdują się gminy, a zaznaczona komórka wskazuje, że tego typu problem został wskazany przez mieszkańców. 203

Rysunek 100. Wymiary aspekty krajobrazowe OMW i ich intensywność w gminach 204

Rysunek 101. Mapa jakości krajobrazu OMW 206

Rysunek 102. Obszary lubiane w OMW 207

Rysunek 103. Zróżnicowanie wskaźnika urbanofilii 208

Rysunek 104. Sieć dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2014 r. 211

Rysunek 105. Gminy i miasta w Obszarze Metropolitalnym Warszawy, w których w 2014 r. znajdowały się drogi o znaczeniu ponadlokalnym 212

Rysunek 106. Gęstość sieci dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2014 r. 213

Rysunek 107. Odcinki dróg krajowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy będące w klasie C lub D pod względem stanu spękań, stanu równości drogi i stanu kolein na koniec 2012 r. 214

Rysunek 108. Prędkości maksymalne dla pociągów pasażerskich w na liniach kolejowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy w 2013 r. 215

Rysunek 109. Średni czas dojazdu do centrum Warszawy z gmin obszaru metropolitalnego za pomocą transportu zbiorowego w 2014 r. 216

Rysunek 110. Czynne stacje i przystanki kolejowe w Obszarze Metropolitalnym Warszawy oraz miejscowości położone w odległości do 2 km. 218

Rysunek 111. Czas dojazdu samochodem do centrum Warszawy oraz różnica w czasie dojazdu na korzyść kolei i samochodu w Obszarze Metropolitalnym Warszawy 219

Rysunek 112. Środki transportu mieszkańców pozawarszawskiej części OMW do Warszawy w 2014 r. 223

Rysunek 113. Wykorzystanie określonych środków transportu w miastach 227

Rysunek 114. Porównanie wskaźnika syntetycznego transferów finansowych między samorządami, liczonego jako udział w wydatkach z budżetów gminnych, średnia dla lat 2007-2013, w % 234

Rysunek 115. Transfery rozumiane jako wydatki gminne po dziedzinach jako udział transferów ogółem, 2013 rok, w % 235

Rysunek 116. Transfery rozumiane jako wydatki gminne inwestycyjne po dziedzinach jako udział transferów ogółem, 2013 rok, w % 236

Rysunek 117. Rozkład przestrzenny wskaźnika transferów rozumianego jako wydatki gminne (udział w budżecie ogółem), średnia dla lat 2007-2013, w % 239

Rysunek 118. Rozkład przestrzenny wskaźnika transferów rozumianego jako wydatki gminne (udział w budżecie ogółem), średnia dla lat 2007-2013, w % 240

Rysunek 119. Rozkład wskaźnika transferów na domy pomocy społecznej 245

Rysunek 120 Rozkład wskaźnika transferów na lokalny transport zbiorowy 245

Rysunek 121. Rozkład wskaźnika transferów na przedszkola 245

Rysunek 122. Czy polityka władz lokalnych uwzględnia potrzeby następujących grup mieszkańców? (% wskazań) 251

Rysunek 123. Liczba milionerów mieszkających w poszczególnych obszarach metropolitalnych 252

Rysunek 124. Gdzie najczęściej spędza Pan/Pani wakacje/urlop? (% wskazań) 254

Rysunek 125. Czy zdarza się Panu/Pani wyjechać za granicę w celu biznesowym/kulturalnym/zakupowym? (% wskazań) 255

Rysunek 126. Utrata których z wymienionych potencjałów skłoniłaby Państwa do zmiany miejsca zamieszkania? (% wskazań) 257

Rysunek 127. Lokalizacja największych firm zagranicznych 261

Rysunek 128. Najwięksi Inwestorzy Zagraniczni 262

Rysunek 129. Lokalizacja największych inwestorów *zagranicznych (PAIiIZ).* 262

Rysunek 130. Lokalizacja siedzib zagranicznych firm (FOCI, s. 189) 263

Rysunek 131. Zróżnicowanie branżowe największych inwestorów zagranicznych w 2013 roku (PKD 2007) . 264

Rysunek 132. Struktura branżowa największych inwestorów zagranicznych w gminach OMW (2013) 264

Rysunek 134. Tereny inwestycyjne 271

Rysunek 135. Liczba pasażerów odprawionych na lotnisku Chopina i w Modlinie między 1 stycznia 2013 r. a 30 maja 2014 r. (w tys. osób). 276

Rysunek 136. Zmiana liczby pasażerów odprawionych na lotnisku Chopina w ujęciu r/r między 1 stycznia 2013 r. a 30 maja 2014 r. (w %) 277

Rysunek 137. Liczba pasażerów odprawionych na lotnisku Chopina w latach 2005-2013 277

Rysunek 138. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń regularnych z Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie w 2014 r. 280

Rysunek 139. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń regularnych z Portu Lotniczego Warszawa-Modlin w 2014r. 281

Rysunek 140. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń sezonowych z Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie w 2014 r. 281

Rysunek 141. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń kolejowych z Warszawy w 2014 r. 282

Rysunek 142. Liczba międzynarodowych pasażerskich połączeń autobusowych z Warszawy w 2014 r. 283

Rysunek 143. Obszar ograniczonego użytkowania i strefy Z1 i Z2 dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina 285

Rysunek 145. Wskaźników pustostanów w Europie środkowej 292

Rysunek 144. Rynek nowoczesnych usług biurowych w Warszawie i wybranych miastach 292

Rysunek 146. Udział kancelarii międzynarodowych w rankingu Dziennika Gazety Prawnej 293

Rysunek 147. Szkoły miedzynarodowe i obcojęzyczne w Warszawie 293

Rysunek 148. Ocena parametryczna jednostek naukowych 294

Rysunek 149. Liczba hoteli cztero- i pięciogwiazdkowych w latach 2007-2013 na terenie wybranych OM ... 295

Rysunek 150. Obiekty konferencyjne w Warszawie w 2012 r. 295

Rysunek 152. Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność wydawniczą i związaną z nadawaniem i produkcją programów radiofonicznych i telewizyjnych w OM w Polsce 300

Rysunek 149.Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność wydawniczą i związaną z nadawaniem i produkcją programów radiofonicznych i telewizyjnych w OMW w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, 2013r. 301

Rysunek 150. Liczba wydawców prasy stowarzyszonych w IWP 301

Rysunek 154. Bariery w dostępie do środków masowego przekazu (% wskazań) 302

Rysunek 155. Skąd czerpie Pan/i informacje o wydarzeniach lokalnych w Pana/i gminie? (% wskazań) 303

Rysunek 156. Liczba spotkań i wydarzeń w polskich miastach w 2012 roku 306

Rysunek 157. Liczba miejsc noclegowych w obiektach hotelowych w latach 2007-2013 na terenie wybranych OM 317

Rysunek 158. Liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym w latach 2007-2013 na terenie wybranych OM 318

Rysunek 159. Turyści zagraniczni korzystający z noclegów na terenie gmin OMW w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (2013 r.) 319

Rysunek 160. Lokalizacja hoteli na terenie OMW (według standardu, 2014 rok) 320

Rysunek 161. Liczba i zmiana liczby turystów zagranicznych korzystających z noclegów na terenie wybranych obszarów metropolitalnych w latach 2007 i 2013 321

Rysunek 162. Liczba i zmiana liczby turystów zagranicznych w wybranych miastach europejskich w 2006 i 2012 roku 322

Rysunek 163. Umiędzynarodowienie kształcenia – cudzoziemcy studiujący na uczelniach polskich (liczba oraz udział w ogólnej liczbie studentów)* 324

Rysunek 164. Mobilność studentów uczelni zlokalizowanych w obszarach metropolitalnych (2011/2012) .. 326

Rysunek 165. Mobilność kadry akademickiej uczelni zlokalizowanych w obszarach metropolitalnych (2011/2012) 326

Rysunek 166. Umiędzynarodowienie badań (suma punktów i średnia liczba punktów na jednostkę uczelni) 328

Rysunek 167. Umiędzynarodowienie publikacji (suma punktów i średnia liczba punktów na jednostkę uczelni) 328

Rysunek 168. Uczestnictwo w międzynarodowych sieciach (suma punktów i średnia liczba punktów na jednostkę uczelni) 328

Rysunek 169. Internacjonalizacja funkcji naukowo-badawczej a dziedzina nauki (skala logarytmiczna, liczba punktów, dotyczy uczelni zlokalizowanych w analizowanych obszarach metropolitalnych) 329

Rysunek 170. Internacjonalizacja kształcenia a typ uczelni (udział cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów w roku 2011/2012 w analizowanych OM*) 329

Rysunek 171 Specjalizacja polskich podregionów w odniesieniu do szerokich dziedzin nauki w 2006 roku .. 333

Rysunek 172. Internacjonalizacja funkcji badawczej a ocena parametryczna jednostek naukowych w obszarach metropolitalnych (2013) 341

Rysunek 173. Ranking według *A.T. KKearney Global Index*, 2014, s. 4 345